

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008-2015

(schválený uznesením Zastupiteľstva Prešovského samosprávneho kraja č. 378/2008 zo dňa 1. júla 2008)

Aktualizácia október 2010

Vedenie procesu prípravy PHSR:
Agentúra regionálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja

Odborný garant procesu spracovania PHSR:
Karpatský rozvojový inštitút, Košice

Spracovali a zostavili:

Ing. Alena Kozlayová
RNDr. Andrej Šteiner, CSc.

Autori:

Mgr. Marián Bača, Mgr. Mária Baková, Ing. Vladimír Benč, Ing. Artúr Benes, Mgr. Anna Buzgóová, PaedDr. Stanislav Cina, Ľubica Cuperová, Mgr. Mária Čížiková, Mgr. Janette Dugasová, Mgr. Ľubomír Gajdoš, PhDr. Ján Gavura, PhD., Mgr. Matúš Goč, Mgr. Ľubomír Guman, Mgr. Ján Hanzo, Ing. Lenka Holubová, Ing. Mária Horská, Ing. Andrea Hradiská, RNDr. Jozef Hromada, Mgr. Iveta Hurná, Ing. Svätoslav Husťák, PhDr. František Chovanec, Prof. PaedDr. Ján Junger, PhD., RNDr. Radoslav Klamár, PhD., Ing. Marián Kohut, Ing. Vladimír Kozák, Ing. Slavomír Kožár, Gregorz Kubal, Martin Kulik, Mgr. Blanka Kušnírová, Ing. Peter Lupták, Mgr. Martina Lyócssová, Terézia Matušová, Mgr. Anna Mazuriková, Ing. Miron Mikita, RNDr. Viera Mikulová, Ing. Helena Miščíková, Ing. Rastislav Mochnacký, Mgr. Róbert Mojsej, Mgr. Anna Molčanová, Mgr. Jozef Muránsky, Ing. Edita Nagyová, Ing. Natália Nosá, Mgr. Drahoslava Olejníková, MUDr. Marián Petko, Ing. Katarína Pjatáková, Ing. Peter Polerecký, András Rákóczi, Ing. Miroslav Redaj, Ing. Jaroslav Regec, Ing. Jana Richmanová, PaedDr. Michal Smetanka, PhDr. Monika Štoffová, PhDr. Iveta Tarabčáková, Ing. Tibor Terpák, PhDr. Viera Urdová, Ing. Vladimír Vagaský, Ing. Vladimír Varga, Ing. Zuzana Záborská, JUDr. Július Zbyňovský

Aktualizácia: Úrad Prešovského samosprávneho kraja

Predslov

Plánovanie rozvoja je nevyhnutným prvkom systematického manažmentu rozvoja kraja, ktorý napomáha hospodárskemu rastu regiónu a zvýšeniu životnej úrovne jeho obyvateľov.

Cieľom programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja je určiť prioritné smerovanie rozvoja celého regiónu vo všetkých strategických oblastiach, ktoré rozhodujúcim spôsobom vplývajú na kvalitu života občanov, v súlade so záujmami ochrany životného prostredia, kultúrneho dedičstva a podobne.

Príprava Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008 - 2015 bola pre náš kraj veľkou výzvou. Začali sme ho pripravovať s vedomím ekonomického hendikepu a s nálepkou ekonomicky najslabšieho regiónu. Ako v takej situácii pripraviť realistický, všeobecne akceptovateľný rozvojový program? Ako zabezpečiť rozvoj regiónu a zvýšenie kvality života?

Napriek existujúcim problémom Prešovský kraj disponuje veľkým nevyužitým potenciálom, ktorý spolu s prichádzajúcimi príležitosťami je potrebné využiť. Na základe analýzy súčasného stavu sme stanovili 15 prioritných oblastí tak, aby sa rozvojové úsilie koncentrovalo na dôležité a naliehavé súčasné i budúce potreby regiónu.

Naším cieľom bolo vytvoriť strategický dokument rozvoja územia, podporiť jeho vyvážený regionálny rozvoj, zmapovať potenciál celého regiónu, podporiť schopnosť regiónu identifikovať projektové príležitosti pre tvorbu budúcich projektov, a vytvoriť mechanizmus na implementáciu a aktualizáciu tohto dokumentu. Ciele, opatrenia ako aj projektové zámery sú postavené tak, aby podporovali proces budovania partnerstiev a participáciu tých, ktorí by mali byť, resp. chcú byť, zapojení do ich naplňovania. Chcel by som oceniť prácu všetkých expertov, ktorí sa podieľali na tvorbe tohto dokumentu, ako aj vysoko odborný proces jeho prípravy.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja je moderný a otvorený dokument, ktorý definuje možnosti zvýšenia konkurencieschopnosti regiónu, obsahuje prvky zamerané na inováciu vzhľadom na neustále sa zvyšujúce nároky obyvateľov a spoločnosti. Vytvára podmienky pre vytipovanie, plánovanie a realizáciu absentujúcich činností v regióne. Je to progresívny materiál, ktorý bude účinným nástrojom na zvyšovanie konkurencieschopnosti Prešovského samosprávneho kraja.

MUDr. Peter Chudík

predseda Prešovského samosprávneho kraja

OBSAH

Zhrnutie

- 1 Metodika procesu prípravy Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja pre Prešovský samosprávny kraj (PHSR PSK) na obdobie 2008 – 2015
- 2 Východiská pre zostavenie stratégie PHSR PSK
2. 1 Stručná charakteristika Prešovského kraja
- 3 Prioritné témy rozvoja a prioritné problémy Prešovského kraja
- 4 Rozvojové smerovanie Prešovského kraja do roku 2015

Analytická časť

- 1 Základné charakteristiky Prešovského kraja podľa oblastí
- 2 Analýza problémov v prioritných oblastiach rozvoja Prešovského kraja

Strategická časť

- 1 Prehľad špecifických cieľov a opatrení podľa prioritných tém
- 2 Regionálna inovačná stratégia

Programová časť

- 1 Zdroje financovania aktivít PHSR PSK
- 2 Organizačné a inštitucionálne zabezpečenie plnenia

Úvod

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na roky 2008 - 2015, predstavuje moderný dokument, založený nielen na existujúcich problémoch kraja, ale aj na jeho potenciáli a príležitostiach pre dané obdobie.

Za manažment procesu prípravy PHSR PSK bola zodpovedná **Agentúra regionálneho rozvoja PSK**. Metodickým odborným koordinátorom a konzultantom bol **Karpatský rozvojový inštitút, Košice**. Ako riadiaci a schvaľovací orgán procesu bola vytvorená **Riadiaca rada** prípravy PHSR (pozostávajúca z piatich poslancov zastupiteľstva PSK). Súčasne bola vytvorená **Strategická expertná skupina** pozostávajúca z cca 20 odborníkov zastrešujúcich celý diapazón rozvojových tém, ktorá bola integrujúcim prvkom pre jednotlivé expertné tematické pracovné skupiny (TPS). Tieto skupiny boli vytvorené na prioritné témy rozvoja (cca 40 expertov priamo či nepriamo zapojených do práce TPS).

Základná filozofia dokumentu spočíva **v koncentracii na prioritné rozvojové oblasti a na prioritné regionálne výzvy** v rámci nich, teda nejedná sa o "vše objímajúcu" rozvojovú stratégiu. Navyše tento dokument **rešpektuje princíp subsidiarity**, teda navrhuje riešenie problémov a využívanie príležitostí, s ktorými je výhodnejšie zaoberať sa na regionálnej úrovni ako na úrovni komunálnej či národnej. PHSR je koncipovaný ako otvorený dokument, teda zahŕňa nielen **návrh na prípravu mechanizmu implementácie PHSR**, ale zaoberá sa aj návrhom procesu jeho monitoringu, vyhodnocovania a priebežnej aktualizácie.

Forma dokumentu PHSR je zvolená tak, aby bola prehľadná a čitateľná, tzn. že do hlavnej časti boli zaradené len tie kapitoly, ktoré sú nevyhnutné k porozumeniu a používaniu tohto rozvojového materiálu. Do prílohovej časti (ktorá je súčasťou PHSR) boli zaradené podporné materiály k zostaveniu PHSR, resp. plné verzie niektorých kapitol z hlavnej časti.

Hlavná časť PHSR zahŕňa metodiku prípravy, východiská pre zostavenie stratégie PHSR, rozvojové smerovanie Prešovského kraja do roku 2015, samotnú stratégiu rozvoja PSK, akčný plán vo forme návrhov projektových zámerov a návrh na manažment PHSR PSK.

V prílohovej časti sa nachádza popis súčasného stavu v PSK, analýza problémov v prioritných rozvojových oblastiach, špecifikácia niektorých opatrení stratégie rozvoja Prešovského kraja do úrovne aktivít a doteraz spracované projektové zámery v kompletnej verzii.

Pri spracovaní dokumentu sa postupovalo podľa jednotnej metodiky, ktorá bola postupne prezentovaná expertným tematickým pracovným skupinám (TPS), výstupy zo skupín boli odborne posúdené a integrované, aby vytvorili konzistentný výstup.

Komunikácia výstupov, po jednotlivých etapách prípravy PHSR, bola robená jednak prostredníctvom zverejnenia pracovných výstupov na web stránke ARR PSK, prostredníctvom cielených pracovných seminárov, ako aj cez osobné stretnutia so zástupcami odborných inštitúcií a verejnej správy. Každá písomne predložená pripomienka bola zvážená a všetky relevantné boli aj zapracované do pripravovaného dokumentu.

1

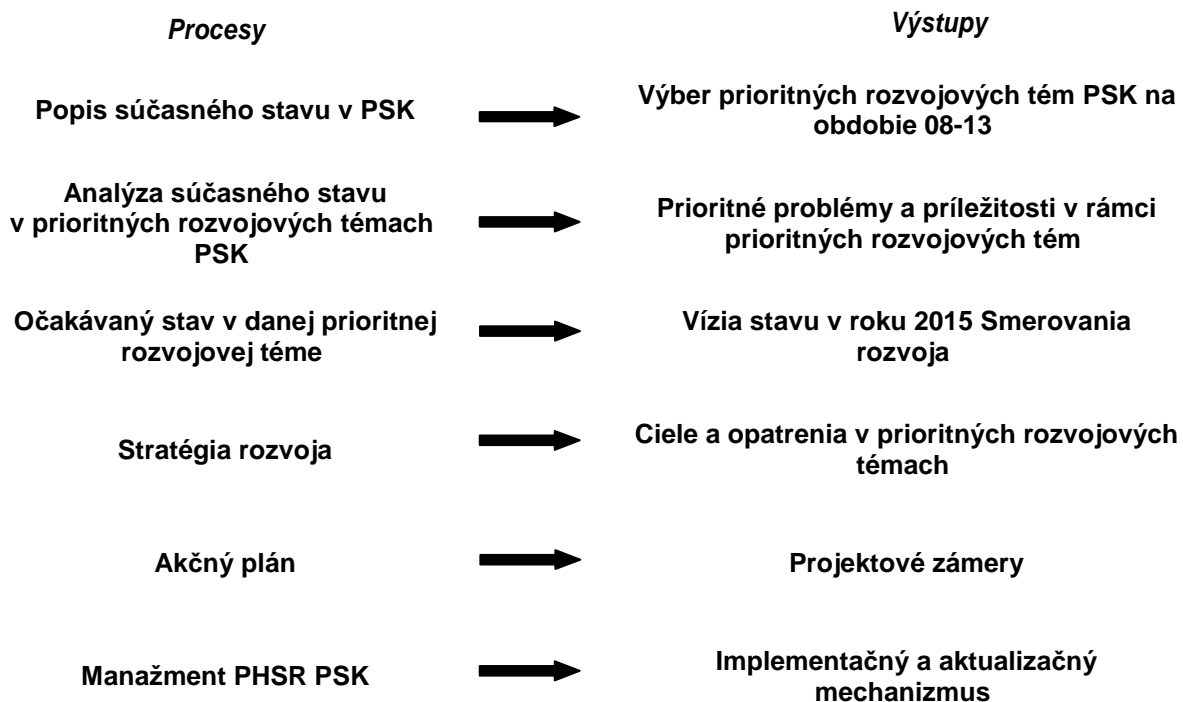
Metodika procesu prípravy Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja pre Prešovský samosprávny kraj na obdobie 2008 - 2015

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) samosprávneho kraja je strednodobý programový dokument vypracovaný spravidla na obdobie 7 - 10 rokov, ktorý obsahuje tri základné časti: analytickú, strategickú a implementačnú. Za jeho vypracovanie a realizáciu je zodpovedný samosprávny kraj.

Napriek tomu, že existujú základné metodické rámce na jeho vypracovanie, samotné kroky, resp. ich poradie, forma, detailnosť a iné atribúty prípravy PHSR závisia od prijatej rozvojovej filozofie tých, ktorým bude PHSR slúžiť. Ďalej od množstva a aktuálnosti potrebných údajov, ako aj od vybraného spôsobu prezentácie dokumentu, ktorý je nástrojom nielen na koordináciu prioritných rozvojových zámerov (verejných aj súkromných), ale aj na získavanie prostriedkov potrebných na ich realizáciu.

Cieľom použitej metodiky bolo, aby vznikol PHSR, ktorý je výsledkom systematického, cieľavedomého, otvoreného a demokratického procesu, do ktorého boli aktívne zapojení dôležití sociálni partneri na úrovni kraja. Súčasne bola nastavená metodika tak, aby dovoľovala sformulovať takú predstavu o smerovaní Prešovského kraja, ktorá selektívne dovoľuje vyjadriť prioritné ekonomické a sociálne záujmy subjektov na jej území, samozrejme v súlade s existujúcimi, či pripravujúcimi sa koncepciami na úrovni EÚ a Slovenska. Metodológia prípravy vychádzala z predpokladu, že PHSR PSK je otvorený dokument a mal by sa, podľa vopred stanovených pravidiel, priebežne dopĺňať a aktualizovať.

Metodická schéma prípravy PHSR

Popis metodiky prípravy v jednotlivých krokoch

Krok 1: Zostavenie súčasného stavu v hospodárskej, sociálnej a environmentálnej oblasti na území PSK (profil PSK)

Tento krok bol realizovaný v prvej etape odborníkmi z Úradu PSK, ARR PSK, KRI a s ďalšími expertmi na základe dostupných štatistických údajov, hlavne ako podklad pre krok 2 - teda pre výber prioritných rozvojových tém pre PSK. V ďalšej etape boli doplňované údaje tematickými expertnými pracovnými skupinami s dôrazom na danú prioritnú rozvojovú tému.

Krok 2: Výber prioritných rozvojových tém špecifických pre Prešovský kraj

Na základe výstupov z prvej etapy súčasného stavu a názoru Strategickkej expertnej skupiny boli na základe kritérií vybrané prioritné témy.

Prioritné témy boli odsúhlasené Riadiacou radou projektu PHSR. Na každú prioritnú tému boli vytvorené Tematické expertné pracovné skupiny (TPS) a všetky nasledujúce kroky procesu boli vypracovávané TPS.

Krok 3: Identifikácia a prioritizácia problémov v danej prioritnej téme

Na základe Súčasného stavu Prešovského kraja, SWOT analýz a expertných názorov boli v jednotlivých prioritných rozvojových témach identifikované problémy a príležitosti a na základe kritérií z nich vybrané prioritné problémy a príležitosti. Kritériá boli v prípade potreby doplnené jednotlivými TPS.

Krok 4: Analýza prioritných problémov v danej prioritnej téme

U každého prioritného problému bola urobená TPS analýza príčin a tieto boli hierarchicky zoradené do tzv. stromu príčin.

Krok 5: Vytvorenie vízie a smerovania rozvoja PSK

Jednotlivé TPS definovali víziu žiaduceho stavu v danej prioritnej téme v rámci vonkajších faktorov ovplyvňujúcich riešenie problémov. Strategická skupina spolu s riadiacou skupinou potom odsúhlasili Víziu PSK na rok 2015, ako aj smerovanie na najbližších 8 rokov.

Krok 6: Návrh stratégie riešenia daného problému

Na základe hlavne analýzy prioritných problémov, ale aj ďalších analytických vstupov a expertného názoru, boli definované hlavné, špecifické, prípadne čiastkové ciele a ku každému cieľu boli navrhnuté opatrenia a prípadne aktivity.

Krok 7: Zosúladenie PHSR PSK s ďalšími relevantnými dokumentmi na úrovni kraja a na národnej úrovni

V rámci tohto kroku sa uskutočnila séria komunikačných stretnutí s Prešovskej univerzitou, Mesta Prešov, odbornými tímami, ktoré pripravovali rôzne sektorové/tematické koncepcie či stratégie, boli analyzované PHSR miest PSK ako aj ďalšie zásadné, súvisiace materiály na národnej úrovni. Bola urobená analýza súladu a v prípade, že niektoré veci v rozvojovej stratégii chýbali, boli do nej, v rámci prijatej filozofie prípravy dokumentu PHSR PSK, doplnené. Tento proces prebiehal spolu so zapracovaním pripomienok obdržaných v rámci komunikácie Stratégie PHSR PSK so širokou verejnosťou.

Krok 8: Príprava akčného plánu

Metodológia akčného plánu PHSR PSK bola postavená na vypracovaní projektových zámerov pre jednotlivé prioritné témy (takto postavený akčný plán je informatívnejší, konkrétnejší a vhodnejší pre rozhodovanie ako tradičné prístupy) Tematické expertné pracovné skupiny, v rámci rozvojovej stratégie, vypracovali projektové zámery, ako priamy podklad k neskoršiemu rozpracovaniu do projektov. Cieľom projektových zámerov sa stali tie časti stratégie, ktoré mali predpoklad a potrebu začať v rokoch 2008-2009. Doteraz pripravené projektové zámery sú akýmsi otvoreným zásobníkom, ktorý bude pravidelne doplňovaný v rámci aktualizáčného procesu.

Krok 9: Spracovanie návrhu manažmentu PHSR PSK na roky 2008-2015

Súčasťou PHSR PSK je aj návrh manažmentu PHSR PSK. Tento vychádza zo zásad a princípov manažérskych mechanizmov rozvoja vo vyspelých krajinách EÚ, z legislatívneho a inštitucionálneho rámca na Slovensku pre VÚC ako aj potreby zefektívnenia a dosiahnutia vyššej účinnosti rozvojových procesov na území Prešovského kraja. Skladá sa z dvoch oddelených procesov a to implementácie PHSR ako aj procesu priebežnej aktualizácie PHSR.

Počas celého procesu prípravy PHSR prebiehala intenzívna **komunikácia** jednotlivých výstupov a to tak na úrovni odborných tematických skupín, na úrovni strategickej skupiny a riadiacej skupiny, ako aj komunikácia s ďalšími subjektmi či už formou pracovných seminárov (pre mestá a obce či pre poslancov VÚC) ako aj formou postupného zverejňovania výstupov na web stránke a následného zapracovávanie prichádzajúcich podnetov.

2 Východiská pre zostavenie stratégie PHSR PSK

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008 – 2015 je dôležitou súčasťou sústavy strategických a programových dokumentov podpory regionálneho rozvoja, ktorú tvoria dokumenty doteraz spracované nie len na úrovni kraja, ale i na úrovni Slovenskej republiky a Európskej Únie, vrátane dokumentov určujúcich pravidlá pre čerpanie finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov Európskej únie.

Uvedený dokument plní predovšetkým úlohu koordinačného a podkladového koncepčného materiálu, s veľmi obmedzenou možnosťou priamo finančne podporovať implementáciu definovaných špecifických cieľov a opatrení. Pre realizáciu jednotlivých opatrení, resp. aktivít PHSR PSK je predpoklad, že individuálne projekty budú čerpať podporu z finančných zdrojov mimo rámec PHSR PSK (štrukturálne fondy EÚ a ďalšie národné a medzinárodné dotačné tituly a grantové programy). Je samozrejmé, že z tohto dôvodu je kľúčový vzťah PHSR PSK najmä k tým strategickým dokumentom, v rámci implementácie ktorých bude prideľovaná finančná podpora pre individuálne projekty (sektorové programy a regionálny operačný program pre štrukturálne fondy EÚ a ďalšie). Z uvedeného je tiež zrejmé, že projekty naplňujúce ciele a opatrenia PHSR PSK realizované s podporou z niektorých zdrojov mimo rozpočet prešovského samosprávneho kraja, budú musieť spĺňať kritéria a podmienky (vrátane tých týkajúcich sa ochrany životného prostredia) stanovené v rámci implementačných pravidiel danej koncepcie, resp. dotačného titulu. Pre projekty naplňujúce ciele a opatrenia PHSR PSK bude teda prínos existencie tohto dokumentu spočívať najmä v tom, že bude môcť vo svojich žiadostiach o podporu z dostupných dotačných titulov preukázať súlad svojich projektových zámerov s hlavným koncepčným dokumentom Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008 – 2015.

Vzhľadom k svojmu mnohostrannému obsahu a zameraniu má Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008 - 2015 vzťah k mnohým koncepciám na národnej i krajskej úrovni, predovšetkým v oblasti regionálneho rozvoja, ale i z iných oblastí. V tejto súvislosti je nižšie uvedený stručný prehľad relevantných strategických dokumentov, ktoré boli vzaté do úvahy pri spracovaní PHSR PSK a posúdení jeho vplyvu na životné prostredie a ktorých ciele a priority boli v PHSR PSK zohľadnené a zároveň boli využité v rámci vyhodnotenia vplyvov PHSR PSK na životné prostredie.

Koncepcie a programové dokumenty na medzinárodnej a národnej úrovni:

- Lisabonská stratégia EÚ
- Európa 2020
- Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti
- Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky
- Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001
- Národný strategický referenčný rámec na programové obdobie 2007-2013
- Operačné programy pre cezhraničnú spoluprácu
- Národný strategický plán rozvoja vidieka Slovenskej republiky pre programové obdobie 2007-2013
- Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky
- Národný strategický plán rozvoja rybného hospodárstva
- Stratégia rozvoja dopravy Slovenskej republiky do roku 2020
- Rozvoj verejnej osobnej dopravy
- Koncepcia rozvoja bytovej výstavby
- Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania
- Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky
- Inovačná stratégia Slovenskej republiky na roky 2007 až 2013
- Energetická politika Slovenskej republiky
- Prognóza OZE do roku 2020
- Národný akčný plán pre energiu z obnoviteľných zdrojov

- Konceptcia energetickej efektívnosti Slovenskej republiky
- Politika štátnej podpory malého a stredného podnikania
- Konceptcia štátnej politiky zdravia Slovenskej republiky
- Strednodobá konceptcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike SOLIDARITA – INTEGRITA – INKLÚZIA 2008 – 2013
- Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2013
- Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike
- Národný program pre učiace sa regióny
- Stratégia celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva

Rozvojové dokumenty na krajskej úrovni:

- Zmeny a doplnky UPN VÚC Prešovského kraja 2009
- Konceptcia rozvoja škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja na roky 2003 – 2012
- Strategický akčný plán zamestnanosti Prešovského samosprávneho kraja
- Rozvojový plán Slovensko – Východ
- Integrovaná štúdia podmienok ďalšieho rozvoja regiónu Východné Slovensko
- Regionálna rozvojová stratégia Inovačného partnerského centra
- Územná prognóza regiónu Prešov – disponibilnosť územia pre vstup investorov

2.1 Stručná charakteristika Prešovského kraja

Územie Prešovského kraja leží v severnej časti východného Slovenska. Severnú hranicu tvorí dlhá štátna hranica s Poľskou republikou (cca 360km), vo východnej časti kraj hraničí s Ukrajinou republikou (cca 38km), v južnej časti susedí s Košickým krajom a v západnej so Žilinským krajom a Banskobystrickým krajom. Svojou rozlohou 8 974 km² zaberá 18,3% územia Slovenskej republiky a je jej druhým najväčším krajom.

Geografickú polohu kraja je nutné posudzovať z dvoch hľadísk: z hľadiska národnej úrovne a nadnárodnej úrovne. V rámci národného systému je potrebné zdôrazniť relatívnu izolovanosť kraja,

pretože dostupnosť veľkých centier, predovšetkým hlavného mesta, je napriek malej vzdušnej vzdialenosti zabezpečená nedostatočne, chýba diaľnica a železničné prepojenie nie je priame.

Prepojenie s ďalším významným centrom na východnom Slovensku – Košicami je zabezpečené prostredníctvom vybudovanej diaľnice. Usporiadanie regionálnych väzieb je pomerne jednoduché, primárna je podriadenosť voči Bratislave (viď napr. migračné vzťahy, štúdium na vysokej škole atď.), sekundárne sú vzťahy ku Košiciam, ako bývalému centru celého východného Slovenska.

Polohu kraja v nadnárodnom systéme je oprávnené možné považovať za výhodnú. Polohové faktory kraja vyplývajú z jeho centrálnej polohy v strednej Európe a susedstva s viacerými krajinami. Túto polohu by Prešovský kraj, napriek jeho geomorfologickým danostiam, mal čo najlepšie využiť ako atraktívny prepájací a rozvojový priestor medzi prístupujúcimi štátmi Európskej únie a ostatnými krajinami. Medzi sídelno–priestorové danosti okolitého územia, ktoré môžu pozitívne ovplyvňovať aj rozvoj sídelných štruktúr Prešovského kraja, patrí najmä dominantnosť košicko–prešovskej aglomerácie v karpatskom regióne v juhovýchodnej časti Poľskej a východnej časti Maďarskej republiky a Zakarpatskej Ukrajiny.

Demografické ukazovatele

K 31. decembru 2009 žilo na území Prešovského kraja s trvalým pobytom 807 011 obyvateľov, z toho 50,8 % žien. Na 1 km² pripadlo 89,9 obyvateľov. Podiel mestského obyvateľstva predstavoval 49,1 % a vidieckeho 50,9 % z celkového počtu obyvateľov kraja. V mestách aj obciach prevláda prevaha žien. Na 100 žien pripadá v mestách 94,6 mužov a na vidieku 98,9 mužov.

Výraznú regionálnu diferenciu okresov potvrdzuje aj vývoj jednotlivých demografických ukazovateľov. Podľa štruktúry pohlavia možno konštatovať, že ženská zložka prevláda vo všetkých okresoch kraja. Najvyšší podiel žien má okres Poprad (51,4%) a najnižší okres Sabinov (50,1%). Takmer vo všetkých okresoch Prešovského kraja došlo ku koncu roka 2009 k medziročnému nárastu počtu obyvateľov vo veku 65 a viac rokov (nárast o 2,7 až 0,3 %), výnimkou boli len okresy Levoča a Medzilaborce (pokles o 0,2 až 0,5 %). Najnižší podiel obyvateľov v detskej zložke (0-14) vykazoval okres Humenné (15,1 %, najvyšší podiel zaznamenal okres Kežmarok (23,6 %). Proces starnutia obyvateľstva dokumentuje aj zvyšovanie priemerného veku v jednotlivých okresoch. Najvyšší priemerný vek dosahuje okres Medzilaborce (40,39) a najnižší (32,7) okres Kežmarok. V porovnaní s rokom 2008 sa priemerný vek v súvislosti so zmenami vekovej štruktúry obyvateľov zvýšil vo všetkých okresoch Prešovského kraja.

Organizačná štruktúra ekonomiky

V štatistickom registri organizácií Prešovského kraja bolo k 31. 12. 2009 zaregistrovaných 79 807 subjektov, čo je o 329 menej ako v roku 2008. Z uvedeného počtu právnické osoby tvorili 24,7 %, t. j. 19 741 subjektov a fyzické osoby - podnikatelia 75,3 %, t. j. 60 066 osôb. Najviac zaregistrovaných subjektov mali okresy Prešov (16 935), Poprad (11 441), **Bardejov** (7 913), Stará Ľubovňa (7 046) a Vranov nad Topľou (6 553).

V registri organizácií Prešovského kraja bolo k 31. 12. 2009 registrovaných 60 066 **podnikateľov** – súkromne podnikajúcich fyzických osôb nezapísaných v obchodnom registri vrátane fyzických osôb podnikajúcich na základe iného ako živnostenského zákona (slobodné povolania, samostatne hospodáriaci roľníci (SHR)). Podľa územného členenia najviac fyzických osôb podnikalo v okrese Prešov (11 739), Poprad (8 046), Stará Ľubovňa (6 008) a **Bardejov** (5 958).

Priemysel

Priemyselné podniky so sídlom na území Prešovského kraja s počtom zamestnancov 20 a viac dosiahli v roku 2009 **tržby za vlastné výkony a tovar** v hodnote 2 043,6 mil. EUR. V porovnaní s minulým rokom poklesli o 15 % v stálych cenách. Z celoslovenského objemu predstavovali 3,9 %. Z územného pohľadu rozhodujúci podiel na tržbách za vlastné výkony a tovar mali okresy Poprad (33,4 %), Prešov (21 %) a Humenné (17 %).

Vo všetkých okresoch Prešovského kraja bol zaznamenaný medziročný pokles tržieb, okrem okresu Levoča, kde bol zaznamenaný medziročný nárast tržieb oproti roku 2008 o 19,6 %. V priemyselných podnikoch pracovalo v sledovanom období v priemere 33 814 **zamestnancov**, ktorých počet oproti minulému roku poklesol o 15,2 %.

Priemerná nominálna mesačná mzda dosiahla výšku 593,27 EUR a medziročne vzrástla o 0,6 %. Najvyššia priemerná nominálna mesačná mzda bola zaznamenaná v podnikoch zameraných na výrobu chemikálií a chemických produktov (748,90 EUR) a najnižšia vo výrobe odevov (408,79 EUR).

Bytová výstavba

V priebehu roka 2009 bolo v Prešovskom kraji **dokončených** 1 568 bytov, z toho 18,8 % bolo dokončených v rámci prestavby, nadstavby alebo prístavby. Z celkového počtu dokončených bytov bolo 928 bytov v rodinných domoch, čo predstavuje 59,2 %. Z hľadiska druhu vlastníctva bola rozhodujúca časť (77,7 %) dokončených bytov v súkromnom sektore. Vo verejnom sektore bolo dokončených 350 bytov, t. j. 22,3 % z celkového počtu dokončených bytov. V porovnaní s rokom 2008 poklesol celkový počet dokončených bytov v kraji o 0,4 % a predstavoval 8,3 percentný podiel na dokončených bytoch v Slovenskej republike. Z hľadiska jednotlivých okresov kraja sa najviac bytov dokončilo v okresoch Poprad (362), Prešov (289) a Kežmarok (178). Najväčšia priemerná obytná plocha dokončeného bytu bola v okresoch Vranov nad Topľou (97,1 m²) a Snina (93,8 m²).

Počet **začatých** bytov v kraji poklesol oproti minulému roku o 36,3 % na 1 817. Najväčší podiel na začatej výstavbe mali okresy Prešov (29 %), Poprad (14,4 %) a Kežmarok (10,2 %). Ku koncu sledovaného obdobia bolo v kraji **rozostavaných** 7 240 bytov, čo bolo o 163 bytov viac ako ku koncu roka 2008. Z územného hľadiska bolo najviac rozostavaných bytov v okresoch Prešov (2 047), Poprad (1 004 bytov) a Kežmarok (987 bytov).

Obchod, pohostinstvo a ubytovanie

Podniky v obchode, pohostinstve a ubytovaní s počtom zamestnancov 20 a viac za rok 2009 dosiahli **tržby za vlastné výkony a tovar** v hodnote 1 159,1 mil. EUR. Medziročne sa znížili o 20,1 %. Podiel kraja na celoslovenských tržbách obchodných organizácií bol 4,5 %. Z územného hľadiska najvyšší podiel z objemu celkových tržieb v kraji realizovali podniky so sídlom v okrese Prešov (46,5 %) a Poprad (17,1 %). V podnikoch obchodu, pohostinstva a ubytovania v roku 2009 pracovalo priemerne 9 622 **zamestnancov** a medziročne sa ich počet zvýšil o 4,7 %. Z hľadiska činností najviac zamestnancov bolo v maloobchode okrem motorových vozidiel a motocyklov 49,7 % (4 780 osôb), a najmenej v podnikoch s činnosťami reštaurácií a pohostinstiev 2,6 % (251 osôb).

Priemerná nominálna mesačná mzda v obchodných organizáciách dosiahla v sledovanom období 528,84 EUR a v porovnaní s minulým rokom poklesla o 5,3 %. V porovnaní s priemerom za SR v tomto odvetví bola nižšia o 236,76 EUR. V medziokresnom porovnaní najvyššie priemerné mesačné mzdy dosiahli zamestnanci v okresoch Kežmarok (778,52 EUR) a Poprad (601,54 EUR). Podľa druhu činnosti najvyššia mzda bola v podnikoch s činnosťou veľkoobchod a maloobchod a oprava motorových vozidiel a motocyklov (624,75 EUR). Najnižšiu mzdu mali zamestnanci s činnosťami reštaurácií a pohostinstiev 409,34 EUR.

Cestovný ruch

V **Slovenskej republike** v roku 2009 poskytovalo služby v oblasti cestovného ruchu 3 292 ubytovacích zariadení s kapacitou 58 647 izieb a 150 607 lôžok. Služby týchto zariadení na Slovensku využilo 3 381 354 návštevníkov, z ktorých 17,3 % navštívilo Prešovský kraj. Priemerná dĺžka pobytu návštevníkov v SR (3,1 dňa) bola kratšia ako v Prešovskom kraji (3,4 dňa). V **Prešovskom kraji** bolo v roku 2009 zo 605 ubytovacích zariadení 235 hotelov (motelov) a penziónov, 53 turistických ubytovní, 8 chatových osád, 157 ostatných hromadných ubytovaní (kempingy a ostatné zariadenia) a 151 ubytovaní v súkromí. Návštevníci mali k dispozícii 10 834 izieb s 29 194 lôžkami. Uvedenú kapacitu v Prešovskom kraji využilo 586 447 návštevníkov, z toho 194 514 cudzincov (33,2 %). Najviac navštevovaným okresom bol Poprad s 359 883 návštevníkmi.

Ďalej nasledovali okresy Prešov, Kežmarok, **Bardejov** a Stará Ľubovňa. V uvedených piatich okresoch sa ubytovalo 524 694 hostí, čo tvorí 89,5 % zo všetkých návštevníkov kraja.

Celkové tržby za ubytovanie v kraji dosiahli 36 745,7 tis. EUR, čo predstavuje 15,9 % z celoslovenských tržieb (230 514,6 tis. EUR).

Najvyššie tržby sa dosiahli v zariadeniach okresu Poprad (25 011,1 tis. EUR). Najvyššiu priemernú cenu za prenocovanie zaplatili návštevníci v okrese Kežmarok (22,39 EUR) a v priemere najdlhšie pobudli návštevníci v okrese **Bardejov** (6,6 dňa).

Vybrané trhové služby

Tržby za vlastné výkony a tovar v oblasti vybraných trhových služieb za rok 2009 v podnikoch s 20 a viac zamestnancami dosiahli spolu za **Slovenskú republiku** 4,2 mld. EUR a v porovnaní s minulým rokom sa zvýšili o 2,5 %. V rámci **Prešovského kraja** tržby v oblasti vybraných trhových služieb v podnikoch s počtom zamestnancov 20 a viac dosiahli za rok 2009 hodnotu 141,7 mil. EUR, čo predstavuje 3,4 % z celoslovenskej úrovne. Oproti minulému roku ich hodnota predstavuje pokles o 7,5 %. Z jednotlivých okresov sa na tvorbe tržieb najväčšou mierou podieľali okresy Poprad (69,6 %), **Bardejov** (13,5 %) a Prešov (7,3 %).

Nezamestnanosť

K 31. 12. 2009 dosiahla **miera evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike** 12,7 %. V porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka vzrástla o 4,3 percentuálneho bodu. Priemernú hodnotu za Slovenskú republiku prekročili Banskobystrický (19,2 %), Prešovský (18,3%) a Košický kraj (17,3 %). **Počet uchádzačov o zamestnanie** v decembri vzrástol oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka o 130 997 na 379 553 osôb. **Počet uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom kraji** oproti stavu

k 31. 12. 2008 vzrástol o 23 431 osôb na 78 081. Z celkového počtu bolo 67 561 (86,5 %) disponibilných uchádzačov o zamestnanie. Miera nezamestnanosti z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie oproti decembru 2008 vzrástla o 5,4 percentuálneho bodu na 18,3 %. Najvyššiu mieru nezamestnanosti mali okresy Kežmarok 25,7 %, Sabinov 25,4 % a Snina 22,3 %. Najnižšiu mieru nezamestnanosti dosiahli okresy Poprad 10,8 %, Stará Ľubovňa 12,9 % a Humenné 16,1 %.

3 Prioritné témy rozvoja a prioritné problémy Prešovského kraja

Na základe popisu súčasného stavu a jeho analýzy, ako aj na základe expertného posúdenia boli vybrané prioritné témy rozvoja Prešovského samosprávneho kraja. Témy rozvoja boli identifikované ako prioritné pre PSK, ak:

- je to prioritná oblasť pre NUTS III úroveň
- daná prioritná téma je anomálna v porovnaní so SR
- daná prioritná téma je špecifická pre Prešovský kraj, resp. existuje potenciál na jej rozvoj
- v danej téme sú nepriaznivé/ priaznivé trendy za posledných 3 - 5 rokov
- týmto smerovaním bude ovplyvnená významné množstvo obyvateľov kraja, alebo územia
- týmto smerovaním sa bude riešiť významný regionálny problém alebo využívať významná príležitosť pre región
- prioritná téma je podmienkou pre rozvoj iných tém
- sú reálne zdroje na napĺňanie takéhoto smerovania
- z časového hľadiska sa tým treba urýchlene zaoberať.

Bolo vybraných týchto 15 **prioritných tém rozvoja**:

- Rozvoj cestovného ruchu
- Zlepšenie ponuky sociálnych služieb
- Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana
- Ochrana vôd
- Využívanie obnoviteľných zdrojov energie
- Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva
- Rozvoj dopravnej infraštruktúry
- Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti
- Skvalitnenie stredného odborného školstva
- Zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunít
- Špecializácia a modernizácia nemocníc
- Rozvoj podnikania
- Rozvoj informatizácie
- Šport pre všetkých
- Rozvoj regionálnej kultúry

V rámci prioritných tém boli vybrané prioritné problémy a to na základe kritérií dôležitosti tzn., že

- vyriešením problému sa vytvára nevyhnutný predpoklad k riešeniu ďalších dôležitých problémov či využitia reálnych príležitostí, rozsah rizík, resp. negatívnych dopadov, ak by sa problém neriešil, je významný,
- sa jedná o významné množstvo ľudí, ktorí budú mať z vyriešeného problému osôh, územný rozsah, ktorého sa riešenie problému dotýka, je pre kraj významný;

a na základe kritérií naliehavosti tzn., že riešenie problému

- si vyžaduje havarijný stav,
- si vyžaduje tlak odborníkov a verejnosti,
- si vyžadujú lehoty vyplývajúce zo zákonov,
- je reálne v danom čase a za daných možností získania zdrojov.

Boli identifikované nasledovné **prioritné problémy**:

Rozvoj podnikania

- Nízka konkurencieschopnosť podnikateľskej základne v Prešovskom kraji

Rozvoj cestovného ruchu

- Nedobudovaný a nekoordinovaný informačný systém v cestovnom ruchu s absenciou napojenia na národné a európske informačné systémy
- Nevyhovujúci systém, manažment a podpora cestovného ruchu na úrovni kraja
- Nedostatočne vybudovaná a zlý technický stav infraštruktúry pre podporu cestovného ruchu
- Nedostatočná ponuka a nízka kvalita služieb v cestovnom ruchu
- Nedostatočné využívanie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj cestovného ruchu
- Nízka kvalita pracovných síl a nedostatky vzdelávania v cestovnom ruchu
- Absencia informačných kampaní voči verejnosti na zvyšovanie povedomia a nízka ochrana atraktivít cestovného ruchu i návštevníkov kraja

Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana

- Zníženie ekologickej stability krajiny
- Nedostatočná ochrana obyvateľstva pred povodňami

Ochrana vôd

- Znečistenie povrchových a podzemných vôd
- Vyradovanie vodných zdrojov a vznik deficitu
- Nízka úroveň vybavenosti sídiel verejnými vodovodmi

Využívanie obnoviteľných zdrojov energie

- Nedostatočná pripravenosť na využívanie obnoviteľných zdrojov energie

Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva

- Nedostatočné zhodnocovanie viacvrstvových obalov
- Nedostatočné využívanie bioodpadu
- Zvýšenie miery ohrozenia pri zneškodňovaní auto vrakov

Rozvoj dopravnej infraštruktúry

- Slabé prepojenie krajskej a celoštátnej cestnej dopravnej siete
- Nevyhovujúci stav ciest v kraji
- Slabá koordinácia jednotlivých druhov dopravy
- Nevyhovujúci stav železničnej dopravy potrebám v kraji
- Nedostatočne využitá prepravná kapacita letiska Poprad

Rozvoj informatizácie

- Nedostatočné využívanie IKT technológií pri plánovaní a rozhodovaní
- Nízka prepojitelnosť informačných systémov v kraji a nedostatočný prístup k informáciám
- Nízke vedomosti, zručnosti a praktické skúsenosti pracovníkov VÚC s využívaním IKT
- Nedostatočná ponuka a využívanie elektronických služieb VÚC PSK

Skvalitnenie stredného odborného školstva

- Nedostatok študentov SOŠ
- Nízka uplatniteľnosť absolventov SOŠ
-

Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti

- Vysoká miera dlhodobej nezamestnanosti

Zlepšenie ponuky sociálnych služieb

- Neexistujúce plánovanie služieb, a sociálno-právnej ochrany a kurately na úrovni kraja
- Nedostatočná kvalita sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately na úrovni kraja
- Nepostačujúce kapacity jednotlivých druhov sociálnych služieb na území Prešovského kraja.

Zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunít

- Prehlbujúca sa marginalizácia a sociálna vylúčenosť rómskych komunít

Špecializácia a modernizácia nemocníc

- Nedostatočná úroveň poskytovania zdravotnej starostlivosti v nemocniciach kraja

Rozvoj regionálnej kultúry

- Nedostatočný manažment procesu rozvoja regionálnej kultúry
- Nedostatočná podpora existujúcich a novovznikajúcich kultúrnych aktivít regionálneho významu
- Nevyhovujúci technický a prevádzkový stav regionálnych pamäťových a fondových inštitúcií, zariadení kultúrnej infraštruktúry a kultúrnych pamiatok

Šport pre všetkých

- Klesajúci záujem verejnosti o šport v PSK, najmä u mladej generácie
- Absencia mimoškolskej športovej činnosti a školských športových súťaží
- Nedostatočná podpora športových talentov
- Nedostatočná podpora masovej telovýchovy a športu

4 Rozvojové smerovanie Prešovského kraja do roku 2015

Vízia PSK

V roku 2015 je Prešovský kraj región s najvyšším ekonomickým rastom v rámci Slovenska, kde pribúda viac a lepších pracovných príležitostí.

Kvalitná dopravná prepojenosť s ostatnými časťami Slovenska a susednými cezhraničnými regiónmi podporuje hospodársky rozvoj a prispieva k tomu, že región je centrum turizmu pre slovenských a zahraničných návštevníkov.

Ekonomické činnosti súvisiace s pôdohospodárstvom a lesníctvom a s rozvinutým vidieckym cestovným ruchom sú základom trvalo udržateľného rozvoja vidieckeho priestoru Prešovského kraja. Prírodné a kultúrne dedičstvo svojou príťažlivosťou a rozmanitosťou prispieva k zvyšovaniu významu vidieka. Spolu s ľudským kapitálom tieto faktory znamenajú v roku 2015 "návrat na vidiek".

Rast prosperity je založený na veľmi úzkej spolupráci medzi vyšším územným celkom a mestami a obcami regiónu a na modernej inovatívnej regionálnej samospráve, ktorá komunikuje so svojimi obyvateľmi.

Prešovský kraj urobil veľký progres v oblasti vzdelávania, ktorá je prioritou kraja. Proces inklúzie marginalizovaných obyvateľov je progresívny a podporený kvalitnými sociálnymi službami.

Jednoducho **Prešovský kraj je región, kde sa oplatí žiť.**

Na základe analýzy sociálno-ekonomickej situácie a potenciálu Prešovského kraja, existujúcich rozvojových trendov ako aj kvalifikovaných názorov expertov bolo formulované nasledovné hlavné smerovania Prešovského kraja na obdobie 2008-2015:

V **oblasti rozvoja podnikania** sa sústreďí na zvýšenie konkurencieschopnosti podnikateľskej základne v Prešovskom kraji a to predovšetkým u malých a stredných podnikateľov. Súčasne sa skvalitní a bude lepšie využívať podnikateľská infraštruktúra a v neposlednej rade sa zvýši využívanie inovácií a výsledkov vedy a výskumu. Prešovský kraj, vďaka svojej polohe, bude budovať aj na ekonomickej zahraničnej spolupráci.

Prešovský kraj má obrovský potenciál na rozvoj **cestovného ruchu** a jeho ambíciou vytvoriť z Prešovského kraja vyhľadávanú destináciu cestovného ruchu v Slovenskej republike a to nielen v počte turistov, ale aj v počte prenocovaní a využívaní existujúcich či novovznikajúcich ubytovacích kapacít.

Kvalitné životné prostredie je predpokladom pre rozvoj regiónu. Prešovský kraj, vzhľadom k svojim špecifikám, sa bude koncentrovať na **tvorbu** krajiny a protipovodňovú **ochranu** a o najmä v oblasti zvýšenia ekologickej stability krajiny a zlepšenia ochrany obyvateľstva a územia pred povodňami. Vzhľadom k očakávanému deficitu pitnej vody sa Prešovský kraj sústreďí na **ochranu a racionálne využívanie vôd**. Súčasne jednou s priorit, na najbližšie roky, bude príprava na postupný prechod od klasických zdrojov na **obnoviteľné**

zdroje energie. Vo sfére **manažmentu odpadového hospodárstva** sa bude venovať pozornosť hlavným identifikovaným rizikám regionálneho charakteru a to zhodnocovaniu viacvrstvových obalov, zníženiu množstva biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov zneškodňovaných na skládkach, eliminácii ohrozenia životného prostredia pri zneškodňovaní auto vrakov ako aj uzatváraní a rekultivácii skládok komunálneho odpadu.

V rámci **zvýšenia efektívnosti a účinnosti rozvoja dopravy v Prešovskom kraji**, ako životodarnej tepny rozvoja kraja, sa bude klásť dôraz na zníženie podielu havarijného a nevyhovujúceho stavu ciest v Prešovskom kraji, zlepšenie prepravnej prepojenosti a zvýšenie priepustnosti hlavných dopravných trás v kraji. Navyše sa v najbližšom období sa zavedie mechanizmus koordinácie dopravy v kraji a súčasne sa bude zvyšovať úroveň využitia prepravnej kapacity letiska Poprad.

V oblasti **využívania informatizácie** sa jej prostredníctvom bude zvyšovať kvalita a efektívnosť procesov spravovania na úrovni regionálnej samosprávy PSK a to hlavne v oblasti plánovania a rozhodovania, využívania a vzájomnej komunikácii informácií potrebných pre rozvoj regiónu ako aj v oblasti využívania elektronických služieb VÚC.

Prioritou formálneho školstva bude v Prešovskom kraji bude zvýšenie efektívnosti **stredného odborného školstva** a to prostredníctvom zvýšenia uplatniteľnosti absolventov vo svojom odbore ako aj skvalitnením výchovno-vzdelávacieho procesu cez využívanie mimorozpočtových zdrojov.

Znížením dlhodobej nezamestnanosti, ktorá je v Prešovskom kraji jedna z najväčších na Slovensku, sa bude riešiť hlavne predchádzanie sociálnej vylúčenosti osôb ohrozených dlhodobou nezamestnanosťou a to najmä cez zvyšovanie miery zamestnanosti.

Špeciálna pozornosť, ako jednej z bariér rozvoja kraja, bude venovaná **redukcii sociálnej exklúzie marginalizovaných rómskych komunit** a to tak opatreniami vo vzdelávaní, bývaní, zdravotnej prevencii a starostlivosti ako aj sociálnymi službami pre túto cieľovú skupinu.

Zlepšenie ponuky sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately v Prešovskom kraji sa zameria na ich lepšie plánovanie a koordináciu ako aj na komplexné napĺňanie kvalitatívnych štandardov.

Prioritou pre zvýšenie úrovne poskytovania zdravotnej starostlivosti v Prešovskom kraji bude **špecializácia a modernizácia nemocníc**.

V oblasti regionálnej kultúry bude uvedený do praxe systém manažovania procesu rozvoja kultúry a podpory kultúrnych aktivít regionálneho významu, **aby sa rozvoj kultúry stal neoddeliteľným faktorom regionálneho rozvoja**.

Prioritou v oblasti športu, je tzv. **šport pre všetkých**, ktorý bude zameraný na zvýšenie záujmu verejnosti o športovanie a tým sa podporil zdravý životný štýl obyvateľov Prešovského kraja.

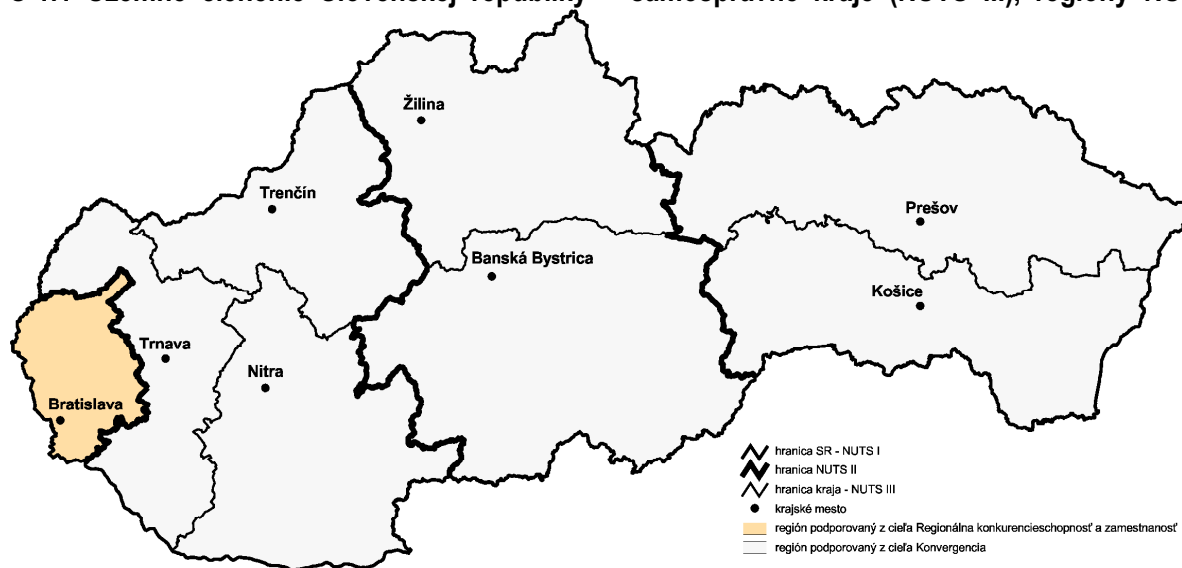
ANALYTICKÁ ČASŤ

1. Geografická charakteristika

Geografická poloha

Územie Prešovského kraja leží v severnej časti východného Slovenska. Severnú hranicu tvorí dlhá štátna hranica s Poľskou republikou (cca 360km), vo východnej časti kraj hraničí s Ukrajinou republikou (cca 38km), v južnej časti susedí s Košickým krajom a v západnej so Žilinským krajom a Banskobystrickým krajom. Svojou rozlohou 8 974 km² zaberá 18,3% územia Slovenskej republiky a je jej druhým najväčším krajom.

O 1.1 Územné členenie Slovenskej republiky – samosprávne kraje (NUTS III), regióny NUTS

Geografickú polohu kraja je nutné posudzovať z dvoch hľadísk: z hľadiska národnej úrovne a nadnárodnej úrovne. V rámci národného systému je potrebné zdôrazniť relatívnu izolovanosť kraja, pretože dostupnosť veľkých centier, predovšetkým hlavného mesta, je napriek malej vzdušnej vzdialenosti zabezpečená nedostatočne, chýba diaľnica a železničné prepojenie nie je priame. Prepojenie s ďalším významným centrom na východnom Slovensku – Košicami je zabezpečené prostredníctvom vybudovanej diaľnice. Usporiadanie regionálnych väzieb je pomerne jednoduché, primárna je podriadenosť voči Bratislave (viď napr. migračné vzťahy, štúdium na vysokej škole atď.), sekundárne sú vzťahy ku Košiciam, ako bývalému centru celého východného Slovenska.

Polohu kraja v nadnárodnom systéme je oprávnené možné považovať za výhodnú. Polohové faktory kraja vyplývajú z jeho centrálnej polohy v strednej Európe a susedstva s viacerými krajinami. Túto polohu by Prešovský kraj, napriek jeho geomorfologickým danostiam, mal čo najlepšie využiť ako atraktívny prepájací a rozvojový priestor medzi prístupujúcimi štátmi Európskej únie a ostatnými krajinami. Medzi sídelno–priestorové danosti okolitého územia, ktoré môžu pozitívne ovplyvňovať aj rozvoj sídelných štruktúr Prešovského kraja, patrí najmä dominantnosť košicko–prešovskej aglomerácie v karpatskom regióne v juhovýchodnej časti Poľskej a východnej časti Maďarskej republiky a Zakarpatskej Ukrajiny.

Prírodné podmienky

Pokiaľ ide o prírodné podmienky Prešovský kraj charakterizujú v zásade dva odlišné typy:

- na jednej strane je to územie tvorené vodnými tokmi a kotlinami - ide predovšetkým o rieky Poprad, Torysa, Topľa, Ondava, Laborec a ďalšie menšie vodné toky,
- na strane druhej sú to vysokohorské, horské a pahorkatinové územia, prezentované Vysokými Tatrami, Belanskými Tatrami, Spišskou Magurou, Ľubovnianskou Vrchovinou, Levočskými vrchmi, Slánskym pohorím, Čergovom, Šarišskou vrchovinou, Nízkymi Beskydami, Ondavskou vrchovinou, Vihorlatom a Bukovskými vrchmi.

Prírodné prostredie je relatívne málo narušené najmä v oblastiach s nízkou ekonomickou aktivitou. Ucelené zachovalé časti prírody vymedzujú národné parky (Tatranský národný park, Národný park Nízke Tatry, Národný park Slovenský raj, Pieninský národný park, Národný park Poloniny), chránené krajinné oblasti (biosférická rezervácia chránená krajinná oblasť Východné Karpaty, chránená krajinná oblasť Vihorlat) a ďalšie územia viazanej krajiny s vlastným režimom.

Na území Prešovského kraja sa nachádzajú horné úseky hlavných tokov Hornád, Torysa, Topľa, Ondava a Laborec, ktoré nie sú ešte výraznejšie postihnuté antropogénnou činnosťou. Výnimkou je rieka Poprad, ktorej celé povodie na území SR je v Prešovskom kraji a vo svojom 137 riečnom kilometri prechádza do Poľskej republiky. Tiež dve nádrže, ktoré sa nachádzajú na riešenom území, Starina a najmä Veľká Domaša významne hydrologicky, ale i kvalitatívne ovplyvňujú toky, na ktorých ležia. Povodie rieky Poprad zahŕňa veľmi významnú oblasť Vysokých Tatier, v ktorej sa nachádza jedenásť vodárenských tokov, využívaných k zásobovaniu pitnou vodou celej oblasti.

Územie kraja je bohaté na zdroje prírodných liečivých vôd, z ktorých najznámejšie sú Bardejovské kúpele, Čigefka, Vyšné Ružbachy, prírodné zdroje minerálnych stolových vôd Lipovce – Salvator, Baldovce, a pramene minerálnych vôd napr. Sivá Brada, Hôrka, Gánovce, Nová Ľubovňa a Šarišský Štiavnik.

Nerastné suroviny a pôdne podmienky

Územie Prešovského kraja je chudobné na surovinové zdroje, resp. zásoby rudných surovín, predstavuje však významnú surovinovú základňu nerudných surovín a stavebných materiálov, zásoby ktorých umožňujú rozvoj hlavne stavebného priemyslu. Nachádzajú sa tu najmä ložiská bentonitu a zeolitu, cementárske suroviny, stavebné suroviny – andezity a ich suroviny. Významné sú ložiská kamennej soli v lokalitách Solivar – Prešov. Pokiaľ ide o energetické a rudné suroviny Prešovského kraja, prieskumy nepotvrdili významnejšie zásoby.

Pomerne významné ložiská sa v Prešovskom kraji sú najmä:

- keramické suroviny na ložisku Čičava
- bentonity: Košická kotlina – Fintice, Kladzany
- zeolitované rhyolitové tufy: Nižný Hrabovec, Majerovce
- cementárske suroviny: Bystré (sliene a slienovec bradlové pásma)
- vápenec: Brekov, Podčičve, Ruský Kazimír
- andezity: Veľký Šariš, Hubošovce, Záhradné, Fintice, Kapušany, Vyšná Šebastová, Zlatá Baňa, Banské (Slanské vrchy)
- pieskovce: Svidník, Zborov, Bzenov, Raslavice, Rokytov, Giraltovce, Hankovce, Udavské
- triasové dolomity: Drienovská Nová Ves, Sedlice, Ľubovec, Hrabkov
- štrkopiesky: Lada, Ruská Nová Ves, Hanušovce, riečne nivy: Veľký Šariš, Haniska, Delňa, Sol' – Čaklov, Bystré, náplavy riek: rieka Poprad (Orlov, Plaveč)

- tehliarske suroviny: Močarmany, Čemerné, Hanušovce.

Podľa agroklimatického členenia Slovenskej republiky patrí územie Prešovského kraja do troch klimatických oblastí. Ich základná charakteristika je nasledovná:

Teplá oblasť – do teplej klimatickej oblasti patria doliny riek približne do výšky 400 m n. m., južná časť Ondavskej a Laboreckej vrchoviny, Beskydské predhorie, južná časť Šairšského podolia a východná časť Šarišskej vrchoviny.

Mierna teplá oblasť – Hornádska a Popradská kotlina, Ľubovnianska vrchovina, Spišsko – Šarišské medzihorie, Bachureň, Šarišská vrchovina, Ondavská a Laborecká vrchovina.

Chladná oblasť – Spišská Magura, Levočské vrchy, Čergov a vrcholové oblasti Nízkyh Beskýd.

Pôdno – ekologická regionalizácia svedčí o pestrých geomorfologických pôdnych i klimatických podmienkach kraja, čo ovplyvňuje aj poľnohospodársku výrobu. Táto sa v Prešovskom kraji realizuje v podmienkach rovín (okrajové časti Ondavskej roviny), kotlín (nižšieho stupňa – Košická, stredne vysokého stupňa – Hornádska a vysokého stupňa – Popradská), pohorí a vrchovín flyšového pásma, pohorí a vrchovín sopečných Karpát

Sídelná štruktúra

Prešovský kraj je vytvorený z častí historicky sa formovaných regiónov a to horného a časti stredného Spiša a horného Zemplína a takmer celého Šariša. Osídlenie v týchto regiónoch sa formovalo na základe prírodných daností a ekonomicko-výrobných podmienok v priamych súvislostiach na európske obchodné trasy prepájajúce balkánske krajiny s pobaltskými. Historicky sa sídelné štruktúry na tomto území formovali predovšetkým severojužným smerom. Nové krajské administratívne usporiadanie je priečne organizované, takže tieto hlavné severojužné sídelné štruktúry ležia na území Prešovského aj Košického kraja.

Sídelnú štruktúru v kraji ovplyvňuje viac faktorov, najmä exponovanosť územia, hustota osídlenia a prírodné podmienky. Jednotlivé okresy v Prešovskom kraji reprezentujú pomerne odlišnú štruktúru osídlenia. V okrese Prešov výrazne prevládajú väčšie sídla (rozlohou i počtom obyvateľov), oproti tomu v okresoch Medzilaborce, Kežmarok, Svidník, Stropkov sa nachádzajú veľmi malé sídla.

Územie Prešovského kraja zaberá 18,3% plochy Slovenskej republiky, pričom počet tu žijúcich obyvateľov ku 31.12.2009 predstavoval 14,8 % z celkového počtu obyvateľov štátu.

V súčasnosti sa Prešovský kraj administratívne člení na 13 okresov. Tvorí ho okresy Prešov, Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Medzilaborce, Poprad, Sabinov, Snina, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník a Vranov nad Topľou, z ktorých najväčšie sú Prešov, Poprad a Bardejov. Rozlohou najväčšími sú okresy Poprad, Bardejov a Prešov, naopak plošne najmenšími sú okresy Levoča, Stropkov a Medzilaborce.

Územie Prešovského kraja patrí medzi redšie osídlené oblasti Slovenskej republiky. Priemerná hustota osídlenia je 89 obyvateľov na km². V kraji sa nachádza 666 obcí (najviac v rámci SR), z toho je 23 miest. Z celkového počtu obyvateľov žije 54,3 % v mestách (krajské mesto Prešov obýva takmer 100 tisíc obyvateľov).

Na území kraja sa nachádza jedno mesto nad 50 000 obyvateľov (Poprad), štyri mestá nad 20 000 obyvateľov (Snina, Vranov nad Topľou, Bardejov a Humenné) a šesť miest nad 10 000 obyvateľov (Stropkov, Sabinov, Svidník, Kežmarok, Levoča, Stará Ľubovňa).

Z celkového počtu sídel až 92,9 % tvoria sídla do 1 999 obyvateľov, z ktorých najmä v horských a podhorských oblastiach prevládajú malé vidiecke sídla. Štruktúra osídlenia sa vyznačuje veľkou

početnosťou malých obcí, najmä v severnej a severovýchodnej polohe. Značná časť obcí (63), t.j. 9,47 %, nedosahuje veľkostnú kategóriu 100 obyvateľov. Obce v kategórii do 999 obyvateľov tvoria 78,4 % z celkového počtu obcí v kraji. Na 100 km územia pripadá 7,4 obcí.

T 1.1 Základné údaje o okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2008)

P. č.	okres	počet obyvateľov okresu	rozloha v km ²	hustota obyv. / km ²	počet obcí v okrese
1.	Bardejov	76 857	936	82	86
2.	Humenné	64 184	754	85	62
3.	Kežmarok	67 499	839	80	42
4.	Levoča	32 803	357	82	33
5.	Medzilaborce	12 105	427	28	23
6.	Poprad	104 508	1 105	95	29
7.	Prešov	166 223	934	178	91
8.	Sabinov	56 638	484	117	43
9.	Snina	38 650	805	48	34
10.	Stará Ľubovňa	51 848	624	83	44
11.	Stropkov	20 737	389	53	43
12.	Svidník	33 230	550	60	68
13.	Vranov nad Topľou	78 673	769	102	68
spolu		803 955	8 974	90	666

Zdroj: Štatistický úrad SR

2. Kultúrno-historická charakteristika

História osídlenia

Ako už bolo uvedené, Prešovský kraj tvoria tri historicky formované regióny, a to: Šariš, horný Zemplín, časť stredného Spiša a časť horného Spiša.

Jadro terajšieho územia Prešovského kraja, bývalá Šarišská stolica, je pokračovaním pôvodného Šarišského komitátu, ktorý sa v 13. storočí vyčlenil z veľkého komitátu Novum Castrum. Najstarším dôkazom osídlenia je sídlisko z obdobia stredného paleolitu v katastri obce Plaveč. Doklady dávneho osídlenia sa nachádzajú najmä v doline Torysy a v Košickej kotline. Najstaršie slovanské sídlisko sa zachovalo v katastri Veľkého Šariša. Sídliská z veľkomoravského obdobia boli objavené v Prešove, na Hradisku, v katastri obcí Geraltová, Chmeľová a Vlače. Poveľkomoravské obdobie dokladujú nálezy v katastri Fintíc, Solivaru a Kapušian. Z 10.-13. storočia sú známe hradiská v Šarišských Sokolovciach, Nižnom Tvarožci, Močidlanoch, Ličartovciach. V 13. storočí bolo na tomto území 80 sídiel, z ktorých najvýznamnejšie bolo trhové mesto Veľký Šariš, osada pod kráľovským hradom. V 14. storočí sa slobodnými kráľovskými mestami stali Prešov a Bardejov, začiatkom 15. storočia Sabinov. Koncom 16. storočia získali mestské práva aj Hanušovce nad Topľou, Kurima, Lipany, Plaveč a Veľký Šariš, neskôr pribudli Brezovica a Zborov. Obyvatelia Šariša boli prevažne roľníci. V 19. storočí sa najviac pestoval ovos, jačmeň, raž, konope a ľan, v hornatých krajoch zemiaky a pohánka. Vínna réva sa pestovala len v chotári Ťahanoviec. Bardejov a Prešov patrili už v stredoveku medzi hlavné strediská remeselnej výroby

na Slovensku. V novoveku získal vedúce postavenie Prešov, ktorý sa stal v 18. storočí natrvalo sídlom Šarišskej stolice.

Územie Spiša bolo pôvodne osídlené Slovanmi. V 11. storočí bolo územie z juhu obsadzované Uhorským kráľovstvom a zo severu Poľským kráľovstvom. Koncom 11. storočia tvorila hranicu Uhorska na Spiši rieka Hornád, na ktorej za účelom obrany severnej hranice Uhorska Maďari zakladali tzv. strážne osady. Spišský komitát bol vytvorený v druhej polovici 12. storočia. okolo Hniezdneho a Starej Ľubovne bol včlenený do Uhorska až na konci 13. storočia. Charakteristickým javom pre túto oblasť bola tzv. nemecká kolonizácia, ktorá najsilnejšie zasiahla Spiš v 13. storočí. V tomto období získalo niekoľko desiatok spišských sídiel mestské práva. Vlny nemeckých kolonizátorov pokračovali aj v nasledujúcich storočiach a pred druhou svetovou vojnou žilo na Spiši takmer 20% obyvateľov nemeckej národnosti.

Zemplínsky komitát vznikol ako jeden z prvých v Uhorsku. Do Uhorska bol začlenený v priebehu 11. a 12. storočia. Popri Zemplínskom hrade bol významným centrom aj Blatný Potok. V 13. storočí bol komitát zmenený na Zemplínsku stolicu. Územie na sever od Vihorlatských vrchov a zároveň na východ od Sniny osídlilo v 16. storočí na valašskom práve hlavne ukrajinské obyvateľstvo (tzv. valašská kolonizácia). Vtedy už bolo na slovenskom Zemplíne 383 sídiel, z nich neskôr vzniklo 10 mestečiek - Zemplín, Leles, Kráľovský Chlmec, Michalovce, Sečovce, Humenné, Stropkov, Trebišov, Vranov a Snina.

Kultúrne dedičstvo

Samotná kultúra na území súčasného Prešovského kraja súvisí predovšetkým s osídľovaním územia. Významnejšiu sieť osídlenia v priestore regiónu možno datovať najmä od 6. storočia, odkedy nepretržite trvá slovanské osídlenie, ktoré sa do prelomu 16. a 17. storočia vyvinulo do ustáleného počtu sídiel, ktorý sa už neskôr podstatne nemenil. Na prelome 16. a 17. storočia bolo poľnohospodárstvo tradičnou činnosťou väčšiny tunajšieho obyvateľstva, pričom bolo orientované na roľníctvo, ale tiež najmenej polovica domácností v mestečkách. Iba poľnohospodárstvom sa zaoberalo približne 70% vtedajšieho obyvateľstva. Len malá časť poddaných sa venovala ovčiarstvu. Mešťania sa venovali najmä remeslám a obchodu, hoci takmer každá meštianska domácnosť mala aj pridružené poľnohospodárstvo, najmä roľnícke. Niektoré meštianske rodiny sa venovali baníctvu. Remeslu, obchodu a baníctvu sa vtedy venovalo asi 25% obyvateľstva.

Vývoj osídlenia sa na prelome 16. a 17. storočia v počte sídlisk ustálil, neskôr vzniklo už len niekoľko hutníckych, sklárskych a iných dedín. Pokračovalo však zväčšovanie alebo zmenšovanie rozsahu sídlisk, čo záviselo od vývoja počtu obyvateľov najmä v dôsledku prírastku obyvateľstva, hromadnej úmrtnosti za hladomoru a epidémií, odsťahovanie a prisťahovanie. Pokračovalo aj sídliskové splyvanie dedín, tvorba nových obcí, čo trvá doteraz. Vidiecke sídla majú rastlý pôdorys, ktorý vznikol z poľnohospodárskeho sídla. Urbanistická a stavebná štruktúra jednotlivých sídiel bola viac, či menej narušená na celom území. Prvá vlna priemyselnej revolúcie v 19. storočí nepriniesla výraznejšie zmeny v osídlení územia. Na rozvoj osídlenia mali vplyv najmä dopravné severo-južné a čiastočne západo-východné trasy.

Na území Prešovského kraja sa stretávajú z európskeho hľadiska dve významné oblasti charakterizované určitými kultúrnymi prvkami:

1. nížinná kultúra, ktorá v ľudovej architektúre predstavuje stavbu hlinenú, príp. kamennú,
2. horská kultúra, ktorá v ľudovej architektúre predstavuje stavbu zrubovú a drevenú.

Tieto oblasti majú charakteristické spoločné znaky nielen vo výraze stavieb, ale tiež v spôsobe života, organizácii práce, tvorbe každodenných predmetov, ľudovej piesni, spôsobe obliekania a i. Vďaka tomu, že veľká časť regiónu bola dlho mimo hlavných prúdov civilizačného vývoja, nachádzame tu i dnes veľmi vzácne priestory, kde sa zachovali pôvodné zvyky i obce, kde sa tieto udržiavajú. Tieto javy, také dôležité pre vytvorenie uceleného kultúrno-historicko-spoločenského obrazu v rozsahu celého vývoja osídlenia, je dôležité zachytiť, sledovať a podporovať. Takéto ciele naplňajú múzeá v prírode, ktoré vznikli a vznikajú na území regiónu, čo je zároveň jeho špecifikom. Z celkového počtu desiatich skanzenov na Slovensku sa na území PSK nachádzajú štyri (viď Tab.). Súčasne jedinečná zachovaná ľudová architektúra sa nachádza v obciach Osturňa a Ždiar.

T 2.1 Múzeá ľudovej architektúry na území kraja

Múzeá ľudovej architektúry v PSK	Ostatné múzeá ľudovej architektúry v SR
<ul style="list-style-type: none"> MLA v Bardejovských kúpeľoch MLA v Humennom MLA v Starej Ľubovni MLA Rusínov-Ukrajincov vo Svidníku 	<ul style="list-style-type: none"> Banské múzeum v prírode Banská Štiavnica Múzeum kysuckej dediny Vychylovka Múzeum oravskej dediny Zuberec Múzeum liptovskej dediny Pribylina Múzeum slovenskej dediny Martin Slovenské poľnohospodárske múzeum v Nitre

Zdroj: Slovenská agentúra cestovného ruchu, 2009

Veľmi dôležitú úlohu pri formovaní kultúry na území PSK zohrali okrem vplyvu rímskokatolíckej cirkvi aj vplyvy gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi a faktor okrajovej hraničnej oblasti s predtým i teraz závažnými prepojeniami na susedné Poľsko a Balt. Toto územie je silne poznačené vplyvmi západnej a východnej kultúry. Na jednej strane sú to zachované urbanistické a architektonické pamiatky už z čias gotiky, renesancie a baroka a na druhej strane drevené kostolíky východného obradu so svojimi areálmi zo 17. - 18. storočia, ktoré sú vyhlásené za národné kultúrne pamiatky. Kultúra a jej hodnoty na území PSK majú rad špecifických prvkov, ktoré sú z celoslovenského, ale i európskeho pohľadu jedinečné.

Za najhodnotnejšie národné kultúrne pamiatky PSK s medzinárodným významom je možné považovať centrum mesta Bardejov, Spišský hrad s okolím, farský kostol sv. Jakuba s dielom Majstra Pavla v Levoči a drevené kostolíky na úpätí Východných Karpát v severovýchodnej časti regiónu.

V rámci územia PSK sa nachádzajú tri lokality zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO:

- Spišský hrad a pamiatky jeho okolia – lokalita bola zapísaná na základe rozhodnutia 17. zasadnutia Výboru svetového dedičstva pri UNESCO v roku 1993 v kolumbijskej Cartagene. Urbanisticko-krajinársky komplex tvoria Spišský hrad, Kostol sv. Ducha v Žehre, Spišská Kapitula, Spišské Podhradie, národná prírodná rezervácia Dreveník a NPR Sívá brada;
- Historické jadro mesta Bardejov – lokalita bola zapísaná na základe rozhodnutia 24. zasadnutia Výboru svetového dedičstva pri UNESCO v roku 2000 v austrálskom Cairns. Územie lokality zapísanej do Svetového dedičstva okrem historického jadra zahŕňa i areál židovského suburbia;
- Karpatské bukové pralesy – komplex jedinečných „ostrovov“ pôvodného prírodného lesa od najnižšieho po najvyšší lesný vegetačný stupeň v nížinách, pahorkatinách, vrchovinách, hornatinách a vysočinách, pričom na Slovenskej strane sú 4 lokality (tri v Národnom parku Poloniny a jedna v Chránenej krajine Vihorlat) a na Ukrajinskej strane 6 lokalít (viď tabuľka).

T 2.2 Lokality Svetového zoznamu kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO v Prešovskom kraji

Prírodné	Kultúrne	Navrhnuté do zoznamu
Karpatské bukové pralesy: vyše 165-tisíc hektárov chráneného územia na Slovensku a Ukrajine, ktoré tvoria Medzinárodnú biosférickú rezerváciu.	Mesto Bardejov: Pozdĺžne centrálné námestie je najdôležitejšou časťou mesta. Nachádzajú sa v ňom významné urbanisticko-architektonické, umelecko-historické a kultúrne stavby a hodnoty. Medzi najvýznamnejšie pamiatky patrí gotický kostol svätého Egídia zo 14. st., bývalá mestská radnica z roku 1511, v ktorej je spojená neskorogotická forma s včasno-renesančnými prvkami, gotické meštianske domy, kostol sv. františkánov, Grécko-katolícky kostol, mestské opevnenie a súbor bývalých židovských kúpeľov, synagógy, hospodárskych a obytných stavieb.	Drevená sakrálna architektúra v Karpatskom oblúku: (ako spoločný slovensko-poľsko-ukrajinsko-maďarský zápis), unikátne kostoly zo 16. až 20. storočia.
	Spišský hrad s okolím (Spišské podhradie, Spišská Kapitula a Kostolík v Žehre): Spišský hrad pochádza z 12. storočia a patrí k najrozsiahlejším v strednej Európe. Spišské podhradie ako podhradská obec sa neskôr stáva samostatným mestečkom s remeslami a poľnohospodárstvom. Spišská Kapitula je malé cirkevné sídlo pozostávajúce zo vzácných objektov, ktoré slúžia na vykonávanie duchovných a administratívnych funkcií spišského biskupstva. Gotický kostolík Ducha svätého v Žehre zo 14. storočia má celý interiér zdobený freskami zo 14. a 15. storočia. Fresky tvoria celú obrazáreň a poučenia, akúsi bibliu chudobných, podľa ktorej si veriaci pamätali hlavné pravdy náboženstva.	Levoča - mesto Majstra Pavla a kultúrna krajina Spiša: (ako rozšírenie jestvujúceho zápisu Spišského hradu a pamiatok okolia) hodnotná zástavba historického jadra stredovekej Levoče s architektonickými a umeleckými pamiatkami vrátane jedného z najväčších neskorogotických oltárov v strednej Európe, hlavného oltára v Kostole sv. Jakuba, ktorý je dielom rezbára Majstra Pavla.
		Prírodné rezervácie Vysokých Tatier, predovšetkým Tatranský národný park, prvý slovenský národný park, založený v roku 1948, rozšírený neskôr aj o Západné Tatry.

Zdroj: Slovenská agentúra cestovného ruchu, 2009

Súčasne majú nadregionálny význam mnohé kultúrne a historické pamiatky zadefinované a chránené v rámci pamiatkového zákona¹. V súlade s pamiatkovým zákonom sú do pamiatkových území zaradené pamiatkové rezervácie: mestské pamiatkové rezervácie a pamiatkové rezervácie ľudového staviteľstva;
- pamiatkové zóny: mestského typu a vidieckeho typu.

¹ Zákon č.49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu SR.

T 2.3 Pamiatkové územia v PSK

Pamiatkové rezervácie	Pamiatkové zóny	Lokality navrhnuté na zaradenie medzi pamiatkové zóny
<ul style="list-style-type: none"> MPR Bardejov MPR Kežmarok MPR Levoča MPR Prešov MPR Podolíne MPR Spišská Kapitula MPR Spišská Sobota Pamiatková rezervácia ľudového staviteľstva Osturňa Pamiatková rezervácia ľudového staviteľstva Ždiar 	<ul style="list-style-type: none"> PZ Hanušovce nad Topľou PZ Hniezdne PZ Ľubica PZ Sabinov PZ Spišské Podhradie PZ Stará Ľubovňa PZ Lipovce – Lačnov PZ Nižné Repaše PZ Torysky 	<ul style="list-style-type: none"> PZ Spišská Belá PZ Vrbov PZ Bardejovské kúpele PZ Jezersko PZ Tatranská Lomnica PZ Vrbov

Zdroj: Slovenská agentúra cestovného ruchu, 2009

V Prešovskom kraji sa taktiež nachádza mnoho historických parkov a tiež množstvo technických a dopravných národných kultúrnych pamiatok, ktoré sú v štruktúre registra nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok zaradené spoločne do skupiny technických pamiatok. Významným prvkom kultúry PSK sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky a drevené sakrálne stavby (kostolíky).

T 2.4 Národné kultúrne pamiatky v PSK

Nehnuteľné národné kultúrne pamiatky	Drevené kostolíky	Stredoveké nástenné maľby	Technické pamiatky
<ul style="list-style-type: none"> NKP Kostol sv. Egídia v Bardejove NKP Radnica v Bardejove NKP Kláštor kartuziánov s areálom NKP Pomník sedliackeho povstania v Haniske pri Prešove NKP Drevený artikulárny kostol v Kežmarku NKP Kostol sv. Jakuba v Levoči NKP Evanjelické lýceum v Levoči NKP Solivar s areálom v Prešove NKP Evanjelické kolégium v Prešove NKP Kaštieľ s areálom v Strážkach (spišská Belá) NKP Dukelské bojisko (Vyšný Komárnik) NKP Kostol sv. Ducha v Žehre NKP Spišský hrad a príľahlé územie 	<ul style="list-style-type: none"> Artikulárny (evanjelický) v Kežmarku Rímskokatolícky v Hervatove Grécko-katolícke: Bodružal, Brežany, Dobroslava, Hrabová Roztoka, Hraničné, Hunkovce, Jedlinka, Kalná Roztoka, Korejovce, Kožany, Kožuchovce, Krajné Čierne, Krivé, Ladomirová, Lukov-Venécia, Matysová, Mikulášová - Niklová, Miroľa, Nižný Komárnik, Nová Polianka, Nová Sedlica, Potoky, Príkra, Šemetkovce, Topoľa, Tročany, Uličské Krivé, Vyšný Komárnik, Zboj 	<ul style="list-style-type: none"> Kostol Všetechsvätých v Batizovciach Kostol Všetechsvätých v Bijacovciach Kostol sv. Alžbety v Dravciach Kostol sv. Jakuba v Levoči Kostol sv. Ladislava v Levoči Kostol Nanebovzatia Pani Márie v Podolínci Kostol sv. Jakuba a Fil. V Švábovciach Kostol sv. Kataríny vo Veľkej Lomnici 	<ul style="list-style-type: none"> Dubnické opáľové bane (Červenica) Mestská hviezdareň v Prešove Prešov-Solivar s areálom

Zdroj: Slovenská agentúra cestovného ruchu, 2009

Na území Prešovského kraja sa tiež nachádza množstvo hradov, zámkov a kaštieľov. Geograficky výhodná poloha a úloha, ktorú stredoveké hrady a zámky zohrávali, svedčia o tom, že Slovensko bolo v minulosti územím, na ktorom sa odohrávali boje rozhodujúce o osude celého Uhorska.

Dnes už poväčšine len ruiny hradov ozdobujú bralá a temená slovenských hôr a zvyšujú romantiku prírodných krás, ktoré sú častým cieľom turizmu. Medzi turisticky najatraktívnejšie patria najzachovalejšie hrady a kaštiele, pričom najvýznamnejšími sú Spišský hrad so Spišským Podhradím, Ľubovniansky hrad v Starej Ľubovni v súčasnosti aj so stredovekým táborom, Kežmarský hrad a kaštiele v Humennom, Strážkach, Fričovciach a v Hanušovciach nad Topľou. Mnohé samosprávy postupne rekonštruujú kúrie a kaštieli v ich katastroch, čo vytvára predpoklady pre rozširovanie kultúrnych a historických atraktivít v Prešovskom kraji. Súčasne mnohé mestá a obce obnovujú či iniciujú nové podujatia, ktoré súvisia s jednotlivými hradmi, kaštieľmi a kúriami, pričom niektoré pripravujú projekty na obnovu zrúcanín hradov.

Dôležitú skupinu pamiatok vo voľnej krajine predstavujú aj archeologické náleziská (sídľiská, pohrebiská, mohylníky, hradiská, zaniknuté sakrálné stavby a panské sídla), na ktoré je územie Prešovského kraja taktiež bohaté. Význam niektorých lokalít z hľadiska ľudského poznania je celoeurópsky, resp. až celosvetový (náleziská pobytu neandertálskeho človeka v Gánovciach a v Hôrke-Ondrej, opevnená osada z doby bronzovej vo Spišskom Štvrtku a iné). Tieto architektonické pamiatky reprezentujú nie len zručnosť ich tvorcov, ale tiež pre túto oblasť typické objekty ľudového umenia. Ako také sú významnými aktivitami poznávacieho turizmu.

Samostatnou a špecificky významnou skupinou stavieb kultúrneho dedičstva tohto regiónu sú stavby a pamätné miesta viažuce sa na udalosti prvej a hlavne druhej svetovej vojny. Sú to predovšetkým miesta Karpatsko-duklianskej operácie v Údolí smrti so svojim prírodným múzeom v kat. území Kapišová, pamätníky 1. čs armádneho zboru na Dukle a sovietskej armády vo Svidníku. V tejto súvislosti je treba spomenúť aj cintoríny nemeckých vojakov v Prešove, Hunkovciach a v Zborove. Už menej známymi skutočnosťami z oblasti vojenstva je príchod bratříkov do blízkeho Bardejova, prechod ruskej armády do Ruska po bitke pri Slavkove a boje z čias 1. svetovej vojny v Karpatoch.

3. Sociálno-ekonomická charakteristika

Ekonomická základňa

Prešovský kraj je charakterizovaný ako priemyselno-poľnohospodársky región s významným zastúpením služieb. Medzi významné hospodárske odvetvia kraja patrí spracovateľský priemysel – potravinársky, čerpajúci z poľnohospodárskej činnosti, výroba odevov, výroba textílií, spracúvanie dreva, výroba motorových vozidiel a výroba ostatných dopravných zariadení. V odbore spracovanie dreva sú tu tiež zastúpené výrobné nábytku a interiérov malej a strednej veľkosti. Významnú pozíciu má i elektrotechnický priemysel, chemický a farmaceutický priemysel. Nezastupiteľný podiel vo výpočte významných odvetví priemyslu v kraji má i výroba výrobkov z gumených, plastových a výroba kovov a kovových výrobkov. Ťažký priemysel naopak v kraji nemá zastúpenie.

Ekonomický potenciál daného regiónu predstavuje spolupôsobenie v regióne sa nachádzajúceho kapitálu, ľudských zdrojov a prírodných daností za účelom výroby produkcie a poskytovania služieb. Ekonomický potenciál je rozhodujúcim faktorom rozvojových možností regiónu a determinantom životnej úrovne jej obyvateľstva. Je výslednicou dlhodobého vývoja.

Primárnou bázou ekonomického potenciálu regiónu je územie a obyvateľstvo. Základným vyjadrením tejto bázy je jej veľkosť. V rámci rozlohy Slovenskej republiky má najväčší podiel Banskobystrický kraj (19,3 %), Prešovský (18,3 %), Žilinský (13,8%) a Košický kraj (13,8%). Napriek tomu, že podiel Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja predstavuje v súhrne iba 34,8 % podiel na území SR, v týchto krajoch žije viac než 46 % z obyvateľov SR.

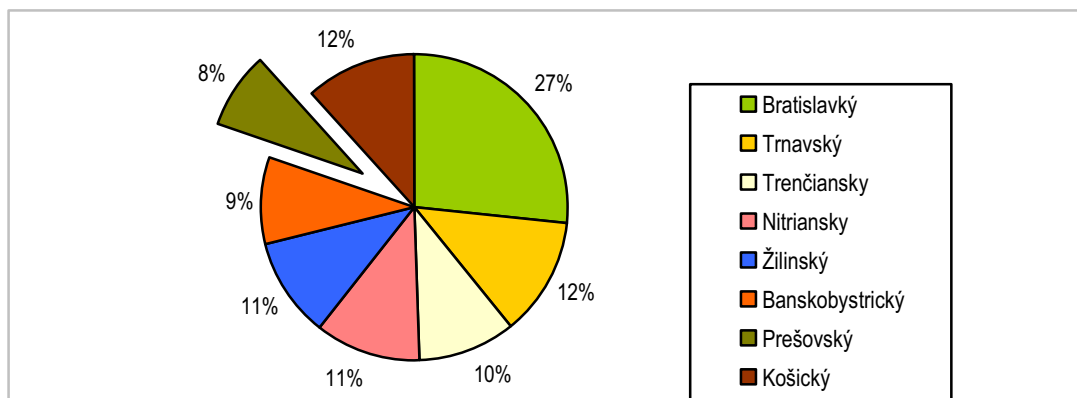
Hrubý domáci produkt

Základným vyjadrením ekonomickej výkonnosti regiónu je hodnota HDP (hrubý domáci produkt) na obyvateľa vytvoreného v regióne. Ekonomická výkonnosť regiónu zvyčajne súvisí s jeho podielom na tvorbe HDP a počte nezamestnaných. Vo všeobecnosti platí, že čím je vyššia ekonomická výkonnosť regiónu, tak tým je vyšší jeho podiel na tvorbe HDP a nižší jeho podiel na počte nezamestnaných v národnom hospodárstve.

Ekonomická výkonnosť a miera konkurencieschopnosti sú najvýznamnejšie faktory majúce podstatný vplyv na kvalitu života a rozvoj v regióne. Ekonomická vyspelosť kraja je potom v značnej miere závislá na odvetvovej štruktúre ekonomických aktivít všetkých subjektov, kvalite a miere úspešnosti zavádzania inovácií, stupni zapojenia vedy a výskumu do ekonomiky, dostupnosti všetkých oblastí regiónu (infraštruktúra), úrovni vzdelanosti pracovných síl a ich profesijnej flexibility. Základným ukazovateľom pre porovnanie regionálnej konkurencieschopnosti a socio-ekonomickej úrovne regiónu je hrubý domáci produkt (HDP).

V Slovenskej republike bol v roku 2007 vytvorený hrubý domáci produkt (v bežných cenách) 61 547,1 mil. EUR. Prešovský kraj sa podieľal na tvorbe celorepublikového HDP 8,1 percentami, čo je v absolútnom vyjadrení 4 987,0 mil. EUR (podiel obyvateľov kraja z celkového počtu obyvateľov republiky je 14,9 %).

G 3.1 Regionálny HDP v roku 2007 (v bežných cenách, mil. EUR)

Zdroj: Pracovisko Štatistického úradu v Prešove, rok 2010 (revidované dáta podľa výpočtov Eurostatu)

Organizačná štruktúra ekonomiky

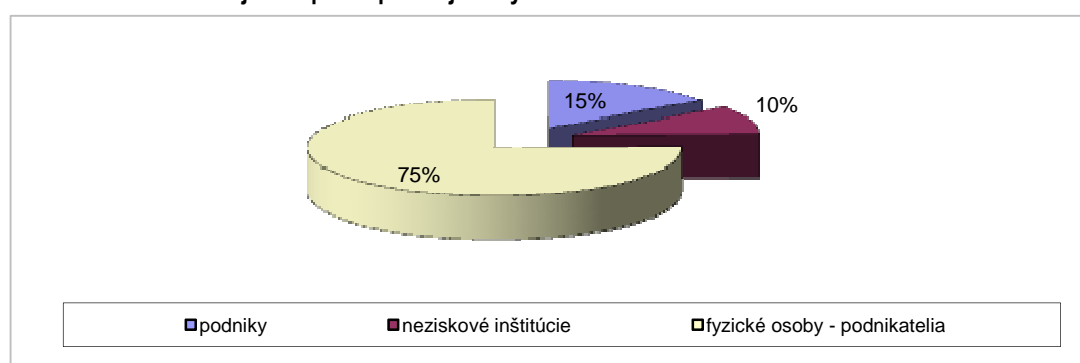
V Prešovskom kraji pôsobilo k 31.12.2009 spolu 79 807 subjektov, čo je o 11 815 viac ako v roku 2006. Z uvedeného počtu právnické osoby tvorili 24,7 %, t. j. 19 741 subjektov a fyzické osoby – podnikatelia 75,2 %, t. j. 60 066 osôb. Najviac zaregistrovaných subjektov mali okresy Prešov (16 935), Poprad (11 441), Bardejov (7 913), Stará Ľubovňa (7 046) a Vranov nad Topľou (6 553).

Z 19 741 právnických osôb bolo 12 077 podnikov – právnických osôb zameraných na tvorbu zisku (61,2 %). Počet týchto podnikov sa porovnaním s rokom 2008 zvýšil o 542 subjektov. K zvýšeniu došlo najmä v obchodných spoločnostiach o 511. Podľa počtu zamestnancov bolo 97 % podnikov zaradených medzi malé podniky (0-49 zamestnancov), z týchto do 19 zamestnancov bolo 96/7 % podnikov. Medzi stredné podniky (od 50-249 zamestnancov) bolo zaradených 2,4 % podnikov. Veľkých podnikov (250 a viac zamestnancov) bolo 69 (0,6 %), z ktorých 39 sa zaoberalo priemyselnou výrobou.

Neziskových inštitúcií ku koncu decembra 2009 bolo 7 664, čo je 38,8 % z počtu právnických osôb. V porovnaní s rokom 2008 sa ich počet zvýšil o 231 organizácií. Najpočetnejšou skupinou neziskových inštitúcií s počtom 5 404 (70,5 %) boli ostatné neziskové inštitúcie (združenia, spolky, kluby, zväzy, nadácie, politické strany, cirkevné organizácie a iné). Druhú početnú skupinu s počtom 1 591 (20,8 %) tvorili spoločenstvá vlastníkov bytov, ktoré zaznamenali oproti vlašajšku nárast o 21 spoločenstiev.

V registri organizácií Prešovského kraja bolo k 31. 12. 2009 registrovaných 60 066 podnikateľov – súkromne podnikajúcich fyzických osôb nezapísaných v obchodnom registri vrátane fyzických osôb podnikajúcich na základe iného ako živnostenského zákona (slobodné povolania, samostatne hospodáriaci roľníci (SHR)). V porovnaní s rokom 2008 počet podnikateľov poklesol o 1 102. Zníženie sa zaznamenalo v počte živnostníkov o 1 273 osôb, ktorí predstavovali 91,8 % podiel v skupine súkromne podnikajúcich fyzických osôb.

G 3.2 Štruktúra subjektov podľa právnej formy

Zdroj: Pracovisko Štatistického úradu v Prešove, Bulletin 4/2009

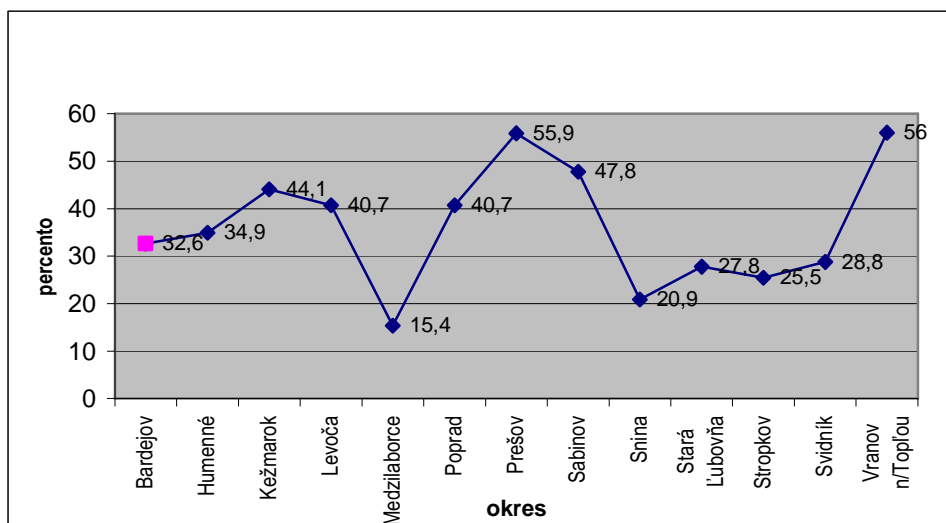
Poľnohospodárstvo

Vývojové možnosti poľnohospodárstva v jednotlivých krajoch SR sú podmienené ich pôdno-klimatickými podmienkami. Z hľadiska poľnohospodárskej výroby vedúce postavenie spomedzi krajov SR má Nitriansky a Trnavský kraj. Kvalita a štruktúra pôdneho fondu je rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim poľnohospodárstvo a lesníctvo.

Poľnohospodárstvo Prešovského kraja je charakterizované veľmi ťažkými výrobnými podmienkami, keďže podstatná časť územia je situovaná v podhorských a horských oblastiach. Prevažná časť územia spadá do flyšovej oblasti s priemernou ročnou teplotou 5 – 6 °C a ročným úhrnom zrážok 700 – 900 mm. Z celkovej výmery pôdy 897 448 ha zaberá poľnohospodárska pôda 383 168,82 ha. Z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy zaberá orná pôda 38,86 %.

Najdôležitejším činiteľom pre poľnohospodársku produkciu je podiel ornej pôdy a stupeň zornenia, ktorý je hodnotou 38,86 % v PSK druhý najnižší po Žilinskom kraji. Táto hodnota sa naďalej znižuje tak v PSK ako aj v ostatných krajoch Slovenska. Je to spôsobené prevodom časti pozemkov do lesnej pôdy, rozširovaním zastavanej plochy v blízkosti väčších sídiel ako aj narastaním podielu trvalých trávnych porastov (TTP). Práve podiel TTP z celkovej poľnohospodárskej pôdy v PSK je o 18,9% väčší ako podiel ornej pôdy

G 3.3 Stupeň zornenia pôdy okresoch Prešovského kraja v % (rok 2009)

Zdroj: ŠÚ SR – Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR (2009)

Až 57,8 % obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy tvoria trvalé porasty, viac ako polovica ornej pôdy kraja je erózne ohrozená a značná časť poľnohospodárskej pôdy je výrazne ekologicky limitovaná z titulu určenia ochranných prírodných oblastí. Úrodno-pôdny potenciál sa v súčasnosti využíva na viac než 50 – 70 % a rovnako je to aj s využitím genetického potenciálu zvierat. Neпоľnohospodárska pôda tvorí 57,3 %, z čoho je 85,8 % lesná pôda.

Poľnohospodárska pôda v Prešovskom kraji je v jednotlivých okresoch využitá podľa miestnych prírodných podmienok, kde sú rovinaté časti s prevažujúcou ornou pôdou, ale aj hornaté oblasti s prevažne trvalými trávnatými porastmi s menším podielom ornej pôdy.

V rámci okresov PSK majú najvyšší podiel zornenia okresy Vranov n/T. (56 %), Prešov (55,9 %) a Sabinov (47,8 %). Naopak najnižší majú okresy Medzilaborce (15,4 %), Snina (20,9 %) a Stropkov (25,5 %).

Na území Prešovského kraja je rastlinná produkcia charakterizovaná ťažkými výrobnými podmienkami významne limitovanými jednak podhorským a horským charakterom regiónu ako aj prítomnosťou viacerých chránených území a pásiem hygienickej ochrany. Až 57,8% poľnohospodárskeho pôdneho fondu sa využíva ako TTP, ktorých efektívne využitie je možné zabezpečiť prostredníctvom chovu oviec a hovädzieho dobytku. Z tohto je zrejmé, že významná časť pôdneho fondu sa nedá využívať vysoko intenzívne.

Štruktúra rastlinnej výroby má rešpektovať pôdno-klimatický potenciál a mala by vychádzať zo skutočnosti, že je výhodnejšie prispôbiť výrobu týmto podmienkam ako sa snažiť prispôbiť pôdne podmienky výrobe.

Rastlinná výroba

Intenzívna rastlinná poľnohospodárska produkcia je v Prešovskom kraji typická najmä pre nížinné oblasti kraja situované v jeho južnej časti. Hlavnými pestovanými komoditami sú obilniny, zemiaky a olejiny. Najväčšími pestovateľmi zemiakov v kraji sú okresy Prešov/ Kežmarok; kukurice,

olejnín, strukovín a pšenice Vranov nad Topľou/ Prešov; raže Kežmarok/ Poprad; jačmeňa Kežmarok/ Vranov nad Topľou; ovsu Svidník/ Bardejov a ostatných obilnín Kežmarok/ Bardejov.

Napriek tomu, že je rastlinná výroba v Prešovskom kraji v niektorých plodinách pomerne významná, sú hektárové výnosy v prevažnej väčšine podstatne nižšie ako v najproduktívnejších oblastiach Slovenska, čo vyplýva z horších prírodných i ekonomických podmienok.

Živočíšna výroba

Hornaté časti Prešovského kraja možno charakterizovať ako oblasti s vyšším podielom trávnatých porastov a pastvín a relatívne intenzívnejšou živočíšnou výrobou, charakteristickou najmä chovom hovädzieho dobytku, oviec a ošípaných. Počet hovädzieho dobytku v roku 2009 bol v porovnaní s inými krajinami SR najvyšší. Podľa absolútneho počtu hospodárskych zvierat patria ku krajom s ich najvyšším počtom Nitriansky, Trnavský a Trenčiansky kraj a druhým najnižším počtom Prešovský kraj. V rámci okresov Prešovského kraja je najvyšší podiel hovädzieho dobytku v okrese Bardejov, ošípaných v okrese Prešov, hydiny a oviec v okrese Kežmarok. Medzilaborce patria k okresu s najnižším počtom hovädzieho dobytku, ošípaných a hydiny a okres Snina s najnižším počtom oviec.

Ku koncu decembra 2009 dosiahli stavy hovädzieho dobytku 79 898 kusov, z toho 38 213 kusov kráv. Oproti koncu roka 2008 sa stavy hovädzieho dobytku znížili o 1,7 %, došlo k nárastu v stavoch ošípaných o 6,4 % a tiež oviec o 6,3 %. Výrazný pokles sa zaznamenal v chove hydiny a to až o 25,14 %.

Produkcia slepačích vajec oproti roku 2008 sa zvýšila o 0,7 %. Na celkovej výrobe vajec v SR sa Prešovský kraj podieľal 7,9 percentami. Čo sa týka produkcie kravského mlieka Prešovský kraj zaznamenal druhú najnižšiu dennú dojivosť na kravu v medzi krajskom porovnaní. Hodnoty úžitkovosti a reprodukcie HD za rok 2009 (viď. tab.).

T 3. 1 Stavy hospodárskych zvierat

Druh zvierat	Stav k 31.12.2009	Stav k 31.12.2008	Rozdiel (+,-)	Index MR=100
Hovädzí dobytok spolu	79 898	81 272	- 1 374	98,3
z toho kravy	38 213	37 916	297	100,8
Ošípané spolu	60 319	56 703	3 616	106,4
z toho prasnice	3 168	2 311	857	137,1
Hydina spolu	690 646	922 568	- 231 922	74,9
z toho sliepky	559 264	545 416	13 848	102,5
Ovce spolu	80 236	75 467	4 769	106,3
z toho bahnice	54 173	51 953	2 220	104,3

Zdroj: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

T 3. 2 Úžitkovosť a reprodukcia hovädzieho dobytku za rok 2009

Územie	Produkcia kravského mlieka spolu (tis. Kg)	Priemerná výroba mlieka na kravu (kg)	Priemerná denná dojivosť na kravu (kg)	Počet narodených teliat	Úhyn teliat z narodených (%)
Prešovský kraj	114 981	4 778,7	13,1	29 069	8,2
SR spolu	957 327	5 769,8	15,8	167 383	7,1

Zdroj: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

Na konci roka 2009 **ceny poľnohospodárskych výrobkov** klesli oproti roku 2008 o 6,5 %. Znížili sa ceny rastlinných výrobkov o 1 % a živočíšnych výrobkov o 15 %. Z rastlinných výrobkov klesli ceny obilnín, t.j. raže, jačmeňa, pšenice, ovsu a kukurice na zrnó. Tiež ceny olejnatých plodov a semien. Naopak ceny cukrovej repy, strukovín, zemiakov, ovocia a zeleniny stúpili. Zo živočíšnych výrobkov klesli ceny surovej ovčej vlny, surového kravského mlieka, jatočnej hydiny, jatočných ošípaných a jatočného hovädzieho dobytku. Vzástli ceny jatočných jahniat a oviec, živých rýb a konzumných slepačích vajec. V roku 2009 klesli ceny poľnohospodárskych výrobkov v porovnaní s rokom 2008 v priemere o 24,6 %.

Poľnohospodárske podniky v kraji dosiahli v roku 2009 **tržby za predaj vlastných výrobkov** (rastlinných a živočíšnych) v hodnote 70,9 mil. EUR. V porovnaní s rokom 2008 poklesli o 24,8 %. Podiel Prešovského kraja na celoslovenskom objeme tržieb za predaj vlastných výrobkov spolu bol 6,2 % a oproti roku 2007 poklesol o 1,1 percentuálneho bodu.

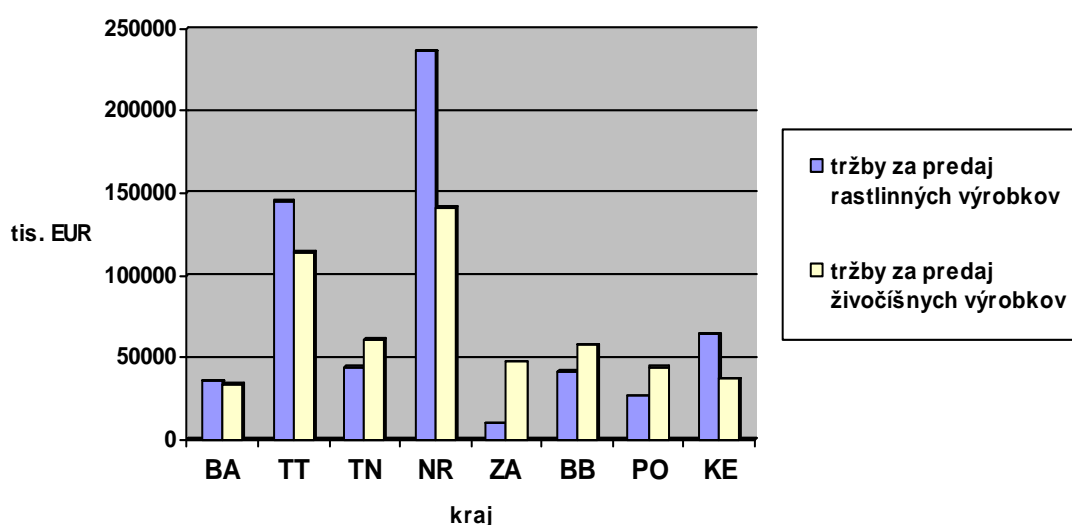
T 3. 3 Tržby za predaj výrobkov v poľnohospodárstve

Prešovský kraj	v tom					
	Tržby spolu	podiel na SR (%)	rastlinné výrobky	podiel na SR (%)	živočíšne výrobky	podiel na SR (%)
2007	108 046,2	7,3	40 396,9	5,7	67 649,2	8,8
2008	94 270,7	6,5	29 343,4	4,2	64 927,3	8,6
2009	70 869,7	6,2	26 511,1	4,4	44 358,6	8,3

Zdroj: KS ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

Tržby za predaj rastlinných výrobkov vrátane osív, ovocia a zeleniny v roku 2009 dosiahli hodnotu 26,5 mil. EUR a poklesli oproti roku 2008 o 9,7 %. V rámci SR sa Prešovský kraj podieľal 4,4 %-mi na celkových tržbách za rastlinné výrobky.

G 3. 4 Tržby za predaj rastlinných a živočíšnych výrobkov za rok 2009

Zdroj údajov: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

Tržby za predaj živočíšnych výrobkov majú z roka na rok klesajúci charakter. V roku 2009 dosiahli 44,4 mil. EUR; v porovnaní s rokom 2008 poklesli o 31,7 % a s rokom 2006 o 34,98 %. Z celoslovenského objemu tržieb za živočíšne výrobky tržby za Prešovský kraj tvorili podiel 8,3 %. Tržby za predaj jatočného hovädzieho dobytku dosiahli 4,8 mil. EUR, čo predstavuje 10,8 % z tržieb za predaj živočíšnych výrobkov. Podiel tržieb za predaj jatočných ošípaných bol 8,8 %.

Úroveň poľnohospodárskej produkcie v krajoch SR je dôsledkom tak disponibilného pôdneho fondu a účinnosti jeho využitia ako aj charakteru poľnohospodárskej výroby. Ako je vidieť aj v nasledujúcom grafe vedúce postavenie patrí Nitrianskemu a Trnavskému kraju, čo je tiež výsledkom účinnosti využitia disponibilného pôdneho fondu týchto regiónov. Tržby za predaj poľnohospodárskych výrobkov v týchto krajoch prekračujú celoslovenský priemer.

Štruktúra **zamestnanosti v poľnohospodárstve** vykazuje nepriaznivý trend. Situácia je podobná v Prešovskom kraji i v celej SR. Poľnohospodárstvo je charakteristické zvyšovaním priemerného veku zamestnancov, pretože odchod starších ročníkov nebude vykompenzovaný príchodom mladých ľudí. Priemerný evidenčný počet zamestnancov v poľnohospodárstve, poľovníctve a lesníctve v Prešovskom kraji v roku 2009 bol 4 643 osôb, čo je oproti roku 2006 pokles o 23,45 %. Pre porovnanie od roku 2004 – 2006 tento počet klesol o 40,8 %. Z toho jasne vyplýva, že zamestnanosť v poľnohospodárstve má dlhodobý klesajúci charakter. Priemerná nominálna mesačná mzda za rok 2009 bola v Prešovskom kraji v tomto odvetví 538,16 EUR (86,6 % z celkovej priemernej mzdy za kraj).

Z hľadiska **počtu subjektov** podnikajúcich v poľnohospodárstve tvoria podniky 8,39 % (1013) z celkového počtu podnikov v Prešovskom kraji a fyzické osoby – podnikatelia 7,84 % (4712) z celkového počtu podnikateľov v kraji. Najviac poľnohospodárskych podnikov je v okresoch Bardejov, Svidník a Prešov. Fyzických osôb najviac podniká v okresoch Kežmarok, Stará Ľubovňa, Poprad a Prešov.

T 3. 5 Podniky a fyzické osoby činné v poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove

Územie	Podniky činné v poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove		Fyzické osoby činné v poľnohospodárstve, lesníctve a rybolove	
	Rok 2006	Rok 2009	Rok 2006	Rok 2009
Prešovský kraj spolu	914	1013	4 380	4 712
Bardejov	133	133	348	367
Humenné	62	78	233	233
Kežmarok	53	62	842	954
Levoča	50	59	228	233
Medzilaborce	39	49	107	90
Poprad	56	69	535	562
Prešov	93	104	433	483
Sabinov	50	55	241	278
Snina	59	59	259	236
St. Ľubovňa	65	71	467	592
Stropkov	77	82	134	118
Svidník	105	114	253	263
Vranov n. T.	72	78	300	303

Zdroj údajov: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

Poľnohospodárska produkcia v PSK je tretia najnižšia po Bratislavskom a Žilinskom kraji. PSK patrí medzi kraje, v ktorých je od roku 2001 až doteraz zaznamenaný pokles tržieb tak v rastlinnej ako aj živočíšnej výrobe.

Na konci roka 2008 bol zaznamenaný nárast tržieb v Žilinskom, Košickom, Trnavskom a Banskobystrickom kraji, ale v roku 2009 tržby za predaj výrobkov klesol na území celej SR. Predpokladá sa, že do značnej miery to bolo zapríčinené svetovou hospodárskou krízou a tiež nepriaznivými klimatickými podmienkami.

Z hľadiska prognózy ďalšieho rozvoja poľnohospodárstva a jeho významu v rámci ekonomiky SR vyjadreného podielom HDP na celkovom HDP pôjde o pokles. Kým v roku 2006 bol podiel HDP v poľnohospodárstve na úrovni 4,5%, v roku 2013 je to odhad 3,9%.

Medzi závažné limitujúce faktory poľnohospodárskej výroby v Prešovskom kraji patria vertikálna členitosť reliéfu, chladnejšia klíma, vyššia humidita, minerálne chudobné pôdotvorné substráty, nízky obsah humusu, nízka vodopriepustnosť a výrazná vodná erózia. Výsledkom týchto prírodných činiteľov ako aj niektorých obmedzení (chránené územia a pod.) je horšia ekonomická rentabilita niektorých druhov poľnohospodárskej produkcie, čo sa potom prejavuje v horších ekonomických výsledkoch oproti produkčnejším regiónom Slovenska.

Možnou alternatívou ku konvenčnému spôsobu poľnohospodárstva je **ekologické poľnohospodárstvo**, ktoré ako oficiálny a kontrolovaný systém má na Slovensku už viac ako 12-ročnú tradíciu. Ekologický systém produkuje bio-obilie všetkých bežných druhov, ale napr. aj pšenicu špaldovú. Popri strukovinách, zeleninových druhoch a ovociu sa na Slovensku už môžeme pochváliť aj biovínom. Pestujú sa i liečivé rastliny a rastliny na kozmetické účely.

Pomerne silne je zatúpený chov zvierat na ekologických farmách. Prevažuje chov prežúvavcov – hovädzieho dobytku, oviec a kôz. Veľké rezervy má Slovensko v chove ošipaných a hydiny, pričom dopyt je hlavne o biovejcia, biobravčovinu a mäso hydiny v bio kvalite.

Ekologické poľnohospodárstvo na Slovensku zaberá asi 4 % poľnohospodárskej pôdy (cca 95 000 ha), z toho asi 28 000 ha tvorí orná pôda a necelých 66 5000 ha tvoria trvalé trávne porasty. Zvyšok, cca 350 ha, tvoria ovocné sady, plantáže zeleniny a vinohrady. V systéme ekologického poľnohospodárstva pracuje 214 subjektov (okrem väčšiny ekolo-fických poľnohospodárov tiež spracovatelia, dovozcovia, vývozcovia a obchodujúci s biopotravinami).

Veľká väčšina slovenskej bioprodukcii ide na vývoz ako surovina na ďalšie spracovanie.

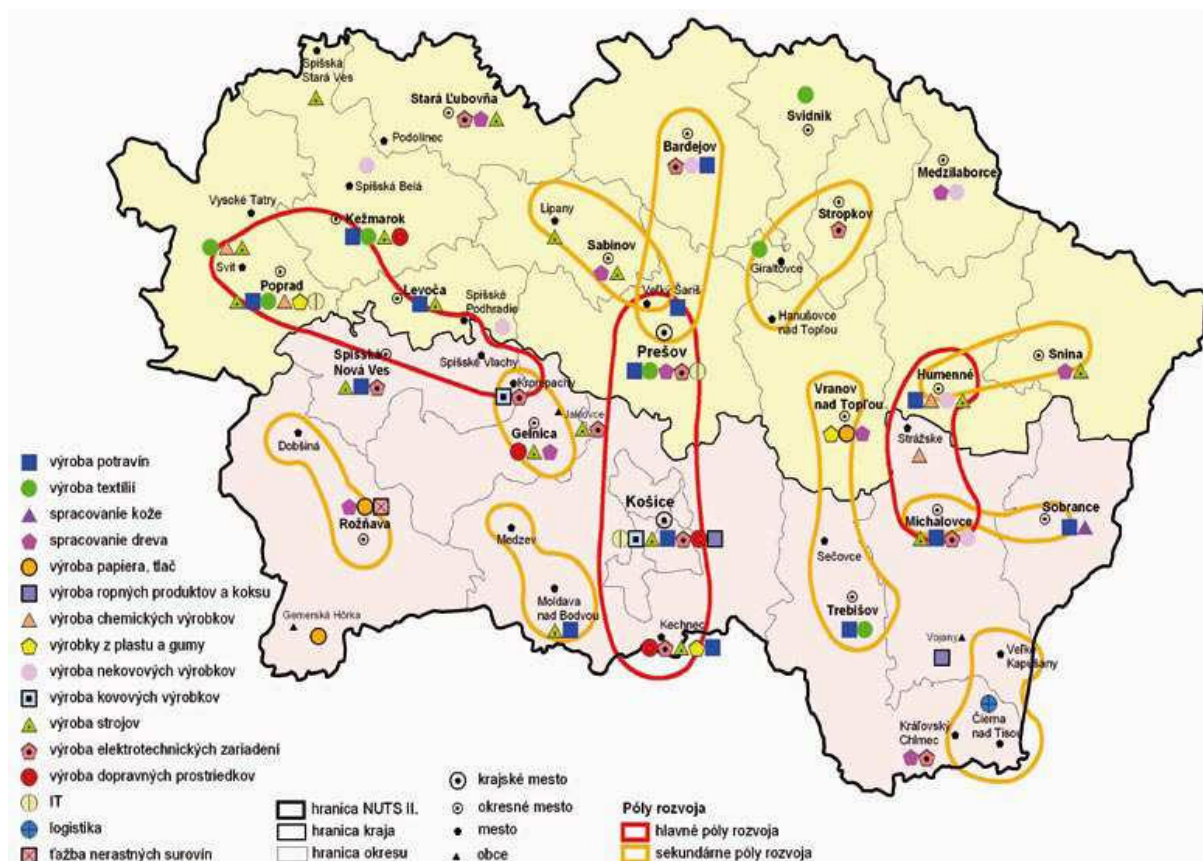
Priemysel

Podnikateľské subjekty pôsobiace v tomto kraji zastupujú tieto priemyselne výrobné odvetvia:

- ťažba nerudných surovín,
- výroba potravín,
- odevný, textilný a kožiarsky priemysel,
- drevospracujúci priemysel, výroba celulózy, papierenský priemysel a polygrafia,
- chemický a farmaceutický priemysel
- výroba kovových výrobkov, strojov, zariadení a dopravných prostriedkov,
- elektrotechnický priemysel,
- priemysel stavebných hmôt.

Rozhodujúce postavenie pritom má najmä potravinársky, chemický, strojársky, drevospracujúci a odevný priemysel, čo dokazuje aj grafické znázornenie.

03.1

Drevospracujúci priemysel je typickým predstaviteľom takého druhu výroby, ktorá stavia na báze výhod zo spracovania domácej suroviny. Výroba sa koncentruje predovšetkým do produkcie pilárskych výrobkov a ťažby dreva. Prevláda výroba nábytku z laminovanej DTD, masívneho, dyhovaného a fóliovaného nábytku, celulózy a preglejok, surových a laminovaných drevotrieskových dosiek, tenkých drevotrieskových dosiek, stavebných QSB dosiek, obkladových panelov a laminátových podláh. K menej zastúpeným výrobám patrí výroba s vyšším stupňom pridanej hodnoty. V Prešovskom kraji má výrazné zastúpenie najmä v okresoch Prešov, Sabinov, Snina a Vranov nad Topľou. Nielen z hľadiska drevospracujúceho priemyslu je vhodne poznamenať, že lesy, ktoré predstavujú významný faktor, nie sú využívané v optimálnej miere (lesné pozemky v Prešovskom kraji zaberajú 440 tisíc hektárov).

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Kronospan SK, s.r.o., Prešov
- Bukocel, a.s., Hencovce
- Štátne lesy TANAPu Tatranská Lomnica, štátna príspevková organizácia
- SANAS, a.s. Sabinov
- Beky, a.s., Snina.

Potravinársky priemysel má v kraji najvýraznejšie zastúpenie, pokiaľ hovoríme o tržbách za vlastné výkony a tovar. Objem potravinárskej produkcie je daný počtom obyvateľov, disponibilitou surovínových zdrojov a ekonomickou výkonnosťou na úrovni regiónu. Odbyt je v prevažnej miere určený domácemu spotrebiteľovi. Exportná časť produkcie sa viaže na výrobu špecialít v oblasti

spracovania mlieka, výroby piva a spracovania mäsa v podnikoch, ktoré sú v prevažnej miere spojené so zahraničným kapitálom. Prevláda výroba širokej škály výrobkov z hovädzieho, bravčového a hydinového mäsa, mlieka, pekárenských, cukrárenských a cestovinárskych výrobkov, výroba jedlého oleja, ťažba a výroba jedlej soli, výroba piva, alkoholických a nealkoholických nápojov, kávy, čajov, mrazených zmrzlinových krémov.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Milk - Agro Prešov, s.r.o., Prešov
- Solivary, a.s., Prešov (činnosť ukončená v r. 2009)
- Pivovar Šariš, a.s., Veľký Šariš
- Mecom, a.s., Humenné
- Tatranská mliekareň, a.s., Kežmarok
- Baliarne obchodu, a.s., Poprad
- Humenská mliekareň, a.s., Humenné
- Šarišské pekárne a cukrárne, a.s., Prešov
- Podvihorlatské pekárne a cukrárne, a.s., Humenné
- Mäsokombinát Nord Svit, s.r.o., Svit
- Zlatá Studňa, s.r.o., Široké

Strojárske priemysel je odvetvie s vysoko predimenzovanými výrobnými kapacitami, vysokou úrovňou prezamestnanosti, silným stupňom podkapitalizácie a slabou konkurencieschopnosťou. Väčšia časť tržieb zo strojárskej výroby v Prešovskom kraji pripadá na výrobu koľajových vozidiel pre nákladnú a osobnú dopravu a diely pre koľajové vozidlá. Táto vykazuje nadpriemernú výkonnosť v oblasti exportnej výroby umiestňovanej na náročných trhoch EÚ. Strojárske priemysel reprezentuje výroba prevodových zariadení, manipulačnej techniky - vysoko zdvižné vozíky a nízko zdvižné vozíky, hydraulických systémov, zemných, stavebných a cestných strojov, ložísk, ložiskových reduktorov v rôznych typových prevedeniach s uplatnením v oblasti robotiky, obrábacích strojov, transportných a navigačných systémov, textilných, tlačiarenských a papierenských strojov, zdravotníckych zariadení, oceľových konštrukcií a tlakových nádob, výroba traťových strojov, malej mechanizácie pre opravu a údržbu železničných tratí, stroje na spracovanie mäsa, tlakových a netlakových nádob používaných v potravinárstve, dopravníkov, automatizovaných liniek, robotov a manipulátorov, komínových systémov.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Tatragónka, a.s., Poprad
- ZTS Sabinov, a.s., Sabinov
- Potravinárske strojárne, a.s., Svidník
- Tatramat – ohrievače vody, s.r.o., Poprad
- Schule Slovakia, s.r.o., Poprad
- Strojchem, a.s., Svit
- SB Inmart, a.s., Bardejov
- ZVL Auto, s.r.o., Prešov
- Spinea, s.r.o., Prešov
- Skrutkáreň-Exim, a.s., Stará Ľubovňa
- Chemosvit Stroj servis, a.s., Svit
- Tatramat, a.s., Poprad
- Fragokov Prešov, v.d., Prešov

- Chemes, a.s., Humenné.

Chemický a farmaceutický priemysel patrí k tradičným exportne orientovaným odvetviam so zanedbateľným vplyvom vlastníctva štátu. Produkcia je koncentrovaná predovšetkým do tradičnej výroby syntetických vlákien a fólií pre potravinárstvo a farmáciu, farmaceutické výrobky najmä krvné deriváty a infúzne roztoky a výroba celofánu. Nosným tovarom určeným na vývoz sú pravé polyamidové, polyesterové vlákna a fólie. Toto odvetvie je sústredné najmä v okresoch Poprad a Humenné.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Nylstar Slovakia, a.s., Humenné
- Nexis Fibers, a.s., Humenné
- Terichem, a.s., Svit
- Chemosvit Fibrochem, a.s., Svit
- Imuna Pharm, a.s., Šarišské Michaľany
- Chemosvit, a.s., Svit.

Elektrotechnický priemysel ako odvetvie možno v Prešovskom kraji charakterizovať ako tradičnú výrobu v oblasti telefónnych prístrojov, elektroinštalačného materiálu, širokého spektra ohrievačov vody, meracej techniky a transformátorov, domových zvončekov, zabezpečovacích systémov v domoch a bytoch, numerických, textových displejov.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Tesla Stropkov, a.s., Stropkov
- TATRAMAT - ohrievače vody, s.r.o., Poprad
- KŘÍŽÍK GBI, a. s., Prešov
- Elen, s. r.o., Prešov
- MKEM, s.r.o., Stará Ľubovňa
- Regata, s.r.o., Prešov
- Elcom, s.r.o., Prešov.

Textilný a odevný priemysel je exportne orientovaným odvetvím stavajúcim na konkurencieschopnosti na báze nízkych mzdových nákladov. Pokiaľ ide o najväčšie výrobné prevádzky v Prešovskom kraji možno, napriek prehľbujúcemu sa negatívnemu hospodárskemu výsledku a stúpajúcemu podielu cudzích zdrojov väčšiny týchto podnikov, dosiahnutú úroveň exportnej výkonnosti hodnotiť pozitívne. Pozitívne možno hodnotiť tiež hospodársky vývoj menších, novovzniknutých podnikov s výrazným podielom zahraničného kapitálu a jednoznačnou exportnou orientáciou. Prevláda výroba odevov z textílie s ochrannou funkciou (GORE-TEX), výroba pánskych a dámskych odevov, značkovej pánskej konfekcie, odevov na slávnostné príležitosti a výrobky procesné ako napr. uniformy pre armádu, políciu, požiarnikov, colníkov, dopravné podniky, väznice, školy, železnice, hudby, námorníkov, lesníkov, poľovníkov, oblečenie pre banky, hotely, sudcov, oblečenie vychádzkové a pracovné, výroba ľanových, bavlnených, zmesových tkanín a výrobkov z nich (utierky, uteráky, obrusy), výroba geotextílií.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- VSK, s.r.o., Humenné
- Tatravit Svit – Socks, a.s., Svit
- Tytex Slovakia, s.r.o., Humenné

- Twista, s.r.o., Humenné
- ODEVA, s.r.o., Lipany
- Ozex, s.r.o., Prešov
- Svik, s.r.o., Svidník

Cestovný ruch

Územie Prešovského kraja leží v severnej časti východného Slovenska. Po celej svojej severnej šírke hraničí s Poľskou republikou, čo predstavuje 360,647 km, vo východnej časti kraja hraničí s Ukrajinskou republikou. Svojou rozlohou 8 998 km² zaberá asi 18 % územia Slovenskej republiky. Povrch kraja je výrazne členitý, s pomerne vysokými horami, z ktorých najvyššími sú Vysoké Tatry. V súčasnosti sa Prešovský kraj administratívne člení na 13 okresov. Tvoria ho okresy Prešov, Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Medzilaborce, Poprad, Sabinov, Snina, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník a Vranov nad Topľou.

03.2

Prešovský kraj

Interpretácia územia z hľadiska cestovného ruchu

Potenciál územia Prešovského kraja je pre cestovný ruch, rekreáciu a kúpeľníctvo značne rozsiahly a hlboko diferencovaný. Nachádzajú sa tu priestory poskytujúce možnosti pre rozvoj rekreácie a cestovného ruchu od vysokohorskej a horskej krajiny Vysokých Tatier, Spišskej Magury, Pienin, Čergova, Slánskych vrchov, Vihorlatu a Bukovských vrchov, významné prvky kultúrneho a historického dedičstva slúžiace ako cieľ poznávacieho turizmu, až po možnosť kúpania vo vodných nádržiach a termálnych kúpaliskách.

Najcennejšou devízou územia Prešovského kraja je vysoko hodnotná, zatiaľ relatívne málo narušená horská i podhorská krajina osobitá nielen v celoslovenskom, ale i stredoeurópskom kontexte poskytujúca nevšedné turistické a rekreačné vyžitie v prírodnom prostredí. Na území Prešovského kraja sa nachádzajú, resp. do tohto územia plošne zasahuje 5 národných parkov - Tatranský národný park, Pieninský národný park, Národný park Nízke Tatry, Národný park Slovenský raj a Národný park Poloniny a dve chránené krajinné oblasti Vihorlat a Východné Karpaty.

Najvýznamnejšou oblasťou medzinárodného cestovného ruchu v kraji sú **Vysoké Tatry**. Okrem horskej turistiky ponúkajú najmä rôzne druhy zimných športov, cykloturistiku, množstvo kultúrno poznávacích aktivít, a to po celý rok. Vzhľadom na to, že sú na území Tatranského národného parku, ich ďalší priestorový rozvoj je obmedzený, čo je ale vyvážené vysokou hodnotou krajinného prostredia. Je to stredisko s najlepším vybavením, najmä čo sa týka zimných športov. Sú tu 3 lanovky, vyše 60 vlekov, 5 stredísk má umelé zasnežovanie, má označené cykloturistické trasy rôznej obtiažnosti. Výnimočná tatranská klíma sa využíva na liečenie chorôb dýchacieho ústrojenstva. Sú tu tiež možnosti pre poznávanie a kultúrnu turistiku – Mestská pamiatková rezervácia Spišská Sobota, pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Ždiar, ďalšie kultúrne pamiatky v Poprade – Veľkej, Matejovciach, Švábovciach, múzeum TANAP-u, Podtatranské múzeum v Poprade, galérie a pod.

V rámci územia Prešovského kraja sa nachádzajú významné zdroje prírodných liečivých vôd v Bardejovských Kúpeľoch a Vyšných Ružbachoch s celoslovenským až medzinárodným významom, v Novej Ľubovni, Malom Sulíne, Červenom Kláštore a Šarišskom Štiavniku s regionálnym významom a v Gánovciach s miestnym významom i mnohé pramene minerálnych vôd. Významnými kúpeľnými miestami celoštátneho významu sú Vysoké Tatry, Vyšné Ružbachy a Bardejovské kúpele. Územie je rovnako bohaté na výskyt geotermálnych vôd.

Významným lokalizačným činiteľom z hľadiska prírodných predpokladov a jedným z nosných motivačných prvkov z hľadiska atraktívnosti územia pre účastníka cestovného ruchu je i vodná nádrž Domaša. Táto je situovaná v atraktívnom prírodnom prostredí a poskytuje veľmi vhodné podmienky pre pobyt pri vode a vodné športy v letnom období.

K osobitým komponentom komplexu lokalizačných predpokladov cestovného ruchu patria kultúrne pamiatky, ktoré vznikli tvorivou činnosťou človeka. Väčšina kultúrnych pamiatok sa vyskytuje v rámci intravilánov miest a obcí, čím prispievajú k lokalizácii cestovného ruchu do týchto sídiel, čo má priaznivé vplyvy z hľadiska záťaže na prírodnú krajinu a životné prostredie vôbec.

V rámci územia Prešovského kraja a predovšetkým v regióne Spiša sa nachádza najväčšia koncentrácia kultúrno – historických pamiatok na území Slovenskej republiky tvoriacich cieľ poznávacieho turizmu. Medzi najvýznamnejšie prvky kultúrneho a historického dedičstva patrí Mestská pamiatková rezervácia Bardejov vrátane židovského suburbia zaradená do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Vysoká atraktívnosť lokalít svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO považovaných za klenoty v celosvetovom meradle bezprostredne vplyva na úroveň ich návštevnosti predovšetkým z hľadiska zahraničných návštevníkov. Významnými historickými sídelnými štruktúrami z hľadiska atraktívnosti pre účastníkov poznávacieho turistického ruchu sú predovšetkým mestské pamiatkové rezervácie Bardejov, Kežmarok, Levoča, Prešov, Podolíne, Spišská Kapitula a Poprad – Spišská Sobota, pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry Ždiar a Osturňa, národné kultúrne pamiatky (ďalej len NKP) – Súbor východoslovenských drevených kostolíkov „cerkví“ i múzeá ľudovej architektúry - skanzeny v Starej Ľubovni, v Bardejovských Kúpeľoch, vo Svidníku a v Humennom.

Z hľadiska selektívnych predpokladov má riešené územie Prešovského kraja veľmi dobré urbanizačné predpoklady rozvoja cestovného ruchu predovšetkým v oblasti Liptovskej Teplicy, Pienín, Spišskej Magury, Ľubovnianskej vrchoviny, Čergova, Slánskych vrchov, Vihorlatu a Bukovských vrchov v podobe malebných horských a podhorských sídiel so zachovalou ľudovou architektúrou. Nízky počet obyvateľov a nízka hustota zástavby vytvárajú s pôsobením pokojného prostredia vhodné podmienky pre rozvoj vidieckej turistiky a chalupárstva.

Z hľadiska realizačných predpokladov pri hodnotení komunikačných predpokladov územie PSK vykazuje relatívne dobrú úroveň napojenia na nadradenú dopravnú infraštruktúru vytvárajúcu

predpoklady pre prílev domácich i zahraničných dlhodobých i tranzitných návštevníkov, okrem mikroregiónov ktoré sú od ostatného územia štátu odčlenené fyzickogeografickými bariérami a tak majú toto napojenie komplikovanejšie. Dobudovanie dopravnej infraštruktúry je nevyhnutnosťou (komunikácie, diaľnice – napojenosť na medzinárodné dopravné siete).

Prírodno-krajinný potenciál pre rozvoj viacerých foriem cestovného ruchu a kúpeľná starostlivosť, bohatstvo kultúrnych hodnôt a tradície predstavujú širokospektrálnu základňu pre ďalší rozvoj cestovného ruchu. Je treba poznamenať, že táto základňa nie je naplno a efektívne využitá, existuje málo komplexných produktov cestovného ruchu a propagácia a prezentácia územia je nekoordinovaná a neefektívna.

T 3. 6 Kapacity a výkony ubytovacích zariadení cestovného ruchu podľa okresov za rok 2009*

Územie	Počet ubytovacích zariadení	Počet návštevníkov		Počet prenocovaní		Priemerný počet prenocovaní
		spolu	z toho zahraniční	spolu	z toho zahraniční	
Prešovský kraj	605	586 447	194 514	2 008 277	667 718	3,4
Bardejov	36	36 363	10 601	239 905	53 647	6,6
Humenné	14	16 098	3 153	44 127	9 613	2,7
Kežmarok	105	44 493	12 882	116 128	41 647	2,6
Levoča	31	13 437	6 706	28 387	14 070	2,1
Medzilaborce	6	2 882	820	14 906	7 507	5,2
Poprad	250	359 883	129 214	1 227 690	447 136	3,4
Prešov	40	53 798	16 475	113 839	43 393	2,1
Sabinov	11	7 997	2 280	20 591	8 624	2,6
Snina	11	5 009	2 187	10 712	4 873	2,1
Stará Ľubovňa	50	30 157	6 782	152 434	29 842	5,1
Stropkov	21	2 494	632	7 095	2 166	2,8
Svidník	5	1 928	509	3 926	988	2,0
Vranov nad Topľou	25	11 908	2 273	28 537	4 212	2,4

*za zariadenia v prevádzke právnických a fyzických osôb poskytujúcich ubytovanie, vrátane ubytovania v súkromí.

Zdroj údajov: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

T 3. 7 Kapacity a výkony ubytovacích zariadení cestovného ruchu podľa krajov za rok 2009*

Územie	Počet ubytovacích zariadení	Počet návštevníkov		Počet prenocovaní		Priemerný počet prenocovaní
		spolu	z toho zahraniční	spolu	z toho zahraniční	
SR spolu	3 292	3 381 354	1 298 075	1 391 069	3 769 136	3,1
Bratislavský kraj	198	765 019	447 017	1 575 664	818 168	2,1
Trnavský kraj	212	219 301	98 117	981 084	518 272	4,5
Trenčiansky kraj	271	267 199	66 101	1 034 864	229 563	3,9
Nitriansky kraj	282	242 861	85 404	651 396	263 031	2,7
Žilinský kraj	895	643 290	241 509	2 106 609	804 698	3,3
Banskobystrický kraj	473	366 122	76 297	1 371 169	248 902	3,7
Prešovský kraj	605	586 447	194 514	2 008 277	667 718	3,4
Košický kraj	356	291 115	89 116	662 006	218 784	2,3

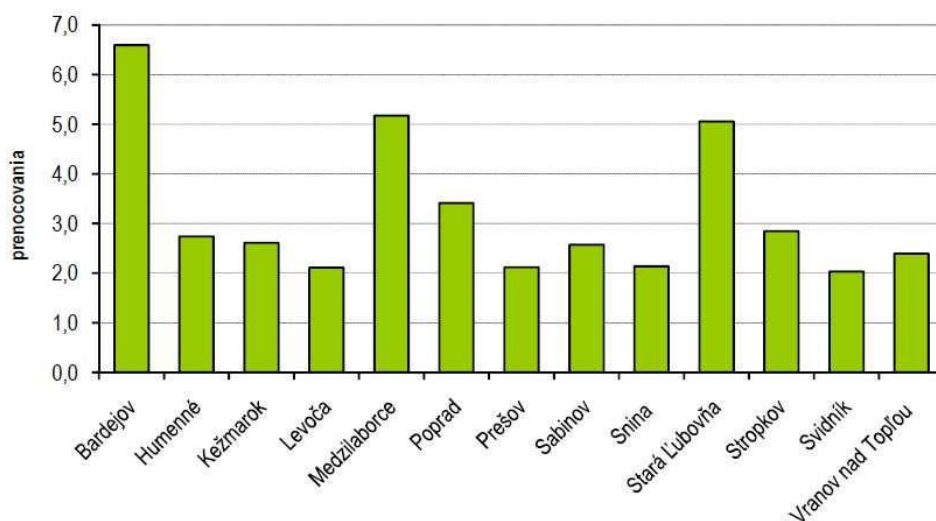
*za zariadenia v prevádzke právnických a fyzických osôb poskytujúcich ubytovanie, vrátane ubytovania v súkromí.

Zdroj údajov: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

Kvalitatívnym ukazovateľom hodnotiacim úroveň rozvoja cestovného ruchu z ekonomického, sociálneho i environmentálneho hľadiska je dĺžka pobytu turistických návštevníkov v ubytovacích zariadeniach. Tranzitní a jednodňoví netranzitní návštevníci nadmerne zaťažujú životné prostredie bez adekvátnych výdavkov v cestovnom ruchu, naopak dlhodobí návštevníci prinášajú ekonomický efekt v podobe výdavkov na ubytovanie, stravovanie a rôzne doplnkové služby, čím prispievajú k ekonomickému rozvoju cestovného ruchu ako hospodárskeho odvetvia i miestnych ekonomík.

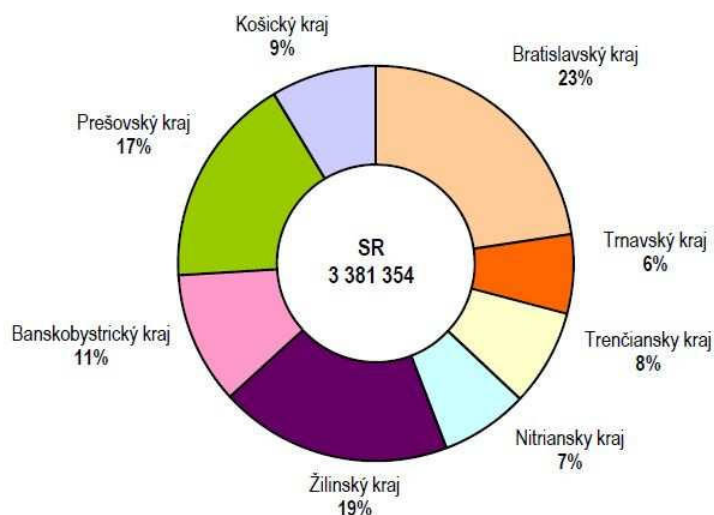
G 3.5

Priemerný počet prenocovaní na 1 návštevníka podľa okresov
za rok 2009

G 3.6

Podiel návštevníkov v ubytovacích zariadeniach podľa krajov
za rok 2009

Zdroj údajov: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

T 3. 8 Kapacity a výkony ubytovacích zariadení cestovného ruchu v Prešovskom kraji

Územie	Počet ubytovacích zariadení	Počet návštevníkov	Počet prenocovaní	Priemerný počet prenocovaní
Prešovský kraj – rok 2007	572	699 415	2 357 265	3,3
Prešovský kraj – rok 2008	625	736 051	2 447 577	3,3
Prešovský kraj – rok 2009	605	586 447	2 008 277	3,4

Zdroj údajov: Pracovisko ŠÚ SR v Prešove – Bulletin 4/2009

Chránené krajinné oblasti (CHKO)

Na území Prešovského kraja bolo vyhlásených :

- 5 národných parkov: Tatranský národný park, Národný park Nízke Tatry, Národný park Slovenský raj, Národný park Pieniny, Národný park Poloniny
- 2 chránené krajinné oblasti (CHKO) - Vihorlat, Východné Karpaty
- 10 chránených areálov (CHA)
- 81 prírodných rezervácií (PR)
- 57 národných prírodných rezervácií (NPR)
- 29 prírodných pamiatok (PP)
- 3 národné prírodné pamiatky (NPP)

Celkový počet vyhlásených chránených území v hraniciach Prešovského kraja je 187.

Kúpeľný a zdravotný cestovný ruch

Kúpeľný cestovný ruch sa v porovnaní s v porovnaní s rekreačným, horským či poznávacím turizmom vyznačuje určitými špecifickými črtami. Výrazne prevažujúcou motiváciou účastníka kúpeľného cestovného ruchu sú liečebné dôvody zamerané na zlepšenie zdravotného stavu, pričom ostatné motívy ustupujú výrazne do úzadia a prejavujú sa ako menej podstatné, prípadne doplnkové. Z hľadiska vplyvu kúpeľného cestovného ruchu na prírodné prostredie je práve toto zachovalé prírodné prostredie významným podporným činiteľom vykonávanej liečby a zvyšuje atraktivnosť a prestíž príslušného kúpeľného miesta.

V rámci územia Prešovského kraja sa nachádzajú významné zdroje prírodných liečivých vôd v Lučivnej, Vyšných Ružbachoch a Bardejovských Kúpeľoch s celoslovenským až medzinárodným významom, v Novej Ľubovni, Malom Sulíne, Červenom Kláštore a Šarišskom Štiavniku s regionálnym významom a v Gánovciach s miestnym významom i mnohé pramene minerálnych vôd. Územie je rovnako bohaté na výskyt geotermálnych vôd. Významnými lokalitami výskytu týchto vôd sú Vrbov, Stará Lesná, Poprad, Veľký Slavkov, Plavnica a v oblasti Vranova nad Topľou a Humenného. Doposiaľ málo využívaný je potenciál v podobe splavovania rieky Poprad od Spišskej Belej po štátnu hranicu s Poľskou republikou (prípadne do Noweho Saczu).

V oblasti kúpeľníctva návrh dopĺňa zoznam kúpeľov pre ktoré je potrebné vytvoriť predpoklady na vybudovanie kúpeľov celoštátneho významu o **Vrbov**.

Vidiecky cestovný ruch a agroturizmus

Pri vidieckom cestovnom ruchu a agroturizme je cieľovým miestom účastníkov cestovného ruchu vidiek v relatívne zachovalom prostredí s nízkym stupňom urbanizácie a rušivých vplyvov. V Prešovskom kraji je mnoho miest vhodných na vidiecky cestovný ruch. Ide predovšetkým o okolie Vysokých Tatier (Ždiar,

Tatranská Kotlina, Stará Lesná, Štrba, Važec), Pienin (Lesnica, Červený Kláštor, Litmanová) a Polonín (Nová Sedlica, Runina). V mnohých ďalších obciach, nie len v blízkosti všetkých národných parkov Prešovského kraja, ale všetkých s potenciálom pre rozvoj vidieckeho turizmu je možné rozvíjať celý rad vidieckych rekreačných aktivít. Medzi agroturistické služby patria popri ubytovaní vo vidieckom prostredí a domácom gazdovskom stravovaní všetky turisticko-rekreačné služby súvisiace s poľnohospodárskou výrobou a vidieckym prostredím. Agroturistické služby poskytované na ekologicky hospodáriacich gazdovských dvoroch sú deklarované ako ekoagroturistika. Zatiaľ vo vidieckom priestore neexistuje informačný systém o území, jeho prírodných, kultúrnych a historických hodnotách, a ani o infraštruktúre vidieckeho turizmu. Informačné centrá v mnohých obciach neexistujú, resp. sú často stotožnené iba s osobou starostu/starostky. Súčasne chýba miestna iniciatíva i znalosti z dôvodu nízkej mobilizácie a často krát i kvality ľudského potenciálu (napr. ekonomické vzdelanie) vidieckeho obyvateľstva. To súvisí s nízkou mierou zručnosti pre podnikanie (plánovanie, rozpočtovanie, analýza vonkajšieho prostredia, poznanie svojho klienta, sledovanie kvality služby a spokojnosti klienta, hygiena stravovania, propagácia, komunikácia, vyhodnocovanie úspešnosti a podobne). Vytváranie kapitálových zdrojov pre investície do podnikania v oblasti vidieckeho turistického ruchu a agroturizmu je stále nedostačujúce.

T 3.9

Kapacity a výkony ubytovacích zariadení za rok 2007 – 2009 (vidiecky turizmus)											
DRUH UBYTOVACIEHO ZARIADENIA	rok	počet UZ	počet izieb	počet lôžok	počet miest na voľnej ploche	počet návštevníkov		počet prenocovaní		priemerný počet prenocovaní	
						spolu	zahraniční	spolu	zahraniční	spolu	zahraniční
ubytovacie zariadenia spolu	2009	176	1 666	4 954	260	78 929	16 442	194 684	44 411	2,5	2,7
	2008	194	1 706	5 094	220	102 254	23 483	251 361	64 566	2,5	2,7
	2007	191	1 798	5 409	220	88 820	24 205	220 885	65 683	2,5	2,7
v tom											
hotely (motely, botely)	2009	11	275	741	0	23 593	6 636	52 137	20 380	2,2	3,1
	2008	10	264	702	0	32 318	8 194	71 067	24 949	2,2	3,0
	2007	13	338	874	0	27 864	8 635	63 520	27 932	2,3	3,2
penzióny	2009	42	475	1 313	0	25 684	4 732	55 225	10 875	2,2	2,3
	2008	44	478	1 317	0	24 744	6 680	60 745	17 792	2,3	2,4
	2007	44	476	1 333	0	24 744	6 680	60 745	17 792	2,5	2,7
	2009	15	218	769	0	7 345	777	22 534	2 687	3,1	3,5
turistické ubytovne	2008	15	216	759	0	9 348	664	27 602	2 233	3,0	3,4
	2007	16	216	754	0	5 822	386	15 284	1 105	2,6	2,9
	2009	4	53	231	228	2 745	261	5 319	514	1,9	2,0
chatové osady	2008	6	81	327	124	3 838	673	9 081	1 465	2,4	2,2
	2007	8	133	525	124	2 992	725	6 699	1 711	2,2	2,4
	2009	56	481	1 445	32	17 313	3 623	52 059	8 528	3,0	2,4
ostatné hromadné ubyt.	2008	69	504	1 524	96	23 599	5 912	65 210	14 906	2,8	2,5
	2007	72	505	1 562	96	25 690	7 062	69 097	14 489	2,7	2,1
	2009	48	164	455	0	2 249	413	7 410	1 427	3,3	3,5
Ubytovanie v súkromí	2008	50	163	465	0	2 407	660	8 118	4 025	3,4	4,7
	2007	38	130	361	0	1 708	717	5 540	2 654	3,2	3,7

Zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, rok 2009

Ludský potenciál

Obyvateľstvo

Na území Prešovského kraja žilo k 31.12.2009 spolu 807 011 obyvateľov, čo je v rámci Slovenskej republiky najviac (predstavuje to cca 15 % z celkového počtu obyvateľov republiky). Prešovský kraj je dlhodobou počtom obyvateľov najväčší kraj. Ich počet oproti roku 2001 vzrástol o 15 676 obyvateľov, čo predstavuje nárast o 2,0 %. Podiel žien z celkového počtu obyvateľov kraja predstavoval 50,8 %. Ženská zložka prevládala vo všetkých okresoch kraja, výraznejšie v okresoch Prešov a Poprad.

T 3. 10 Počet obyvateľov v okresoch Prešovského kraja

Okres	Rok 2001	Rok 2006	Rok 2009
Bardejov	75 905	76 612	77 105
Humenné	64 823	64 380	64 032
Kežmarok	63 496	66 327	68 238
Levoča	31 978	32 489	32 892
Medzilaborce	12 611	12 288	12 098
Poprad	104 554	104 333	104 827
Prešov	162 173	165 059	166 905
Sabinov	54 245	56 009	57 339
Snina	39 585	38 924	38 528
Stará Ľubovňa	50 805	51 666	52 135
Stropkov	21 013	20 859	20 700
Svidník	33 495	33 372	33 203
Vranov nad Topľou	76 652	78 165	79 009
Prešovský kraj	791 335	800 483	807 011

Zdroj: Štatistický úrad SR, Vývoj obyvateľstva v SR, 2009

Na základe štruktúry obyvateľstva podľa základných demografických charakteristík, t. j. pohlavia a veku, možno konštatovať, že ženy početne prevládajú vo všetkých krajoch Slovenskej republiky, najvyšší podiel má Bratislavský kraj (52,5 %), potom Banskobystrický (51,7 %) a Nitriansky (51,6 %). Najnižšie podiely žien sú v Prešovskom (50,8 %) a Žilinskom kraji (51,0 %). V Bratislavskom kraji tak pripadá 1 105 žien a v Prešovskom 1 033 žien na 1 000 mužov.

Veková štruktúra je priaznivejšia vo východnej časti územia a na severe stredného Slovenska. Proces starnutia, už typický i pre slovenskú populáciu, neprebíha vo všetkých krajoch s rovnakou intenzitou. Najintenzívnejšie prebieha proces starnutia v Trenčianskom, Nitrianskom a Bratislavskom kraji, v ktorých sú podiely predproduktívnej a poproduktívnej vekovej skupiny už takmer zhodné. Tieto kraje majú aj najvyšší priemerný vek. Rozdiel priemerných vekov medzi Bratislavským a Prešovským krajom je takmer 4 roky v prospech Prešovského kraja (36 rokov). Rovnako index starnutia je najnižší v Prešovskom kraji (58,2 %), podiel predproduktívnej (detskej) zložky je najvyšší a podiel poproduktívnej zložky najnižší, rozdiel je 7,8 bodov v prospech vekovej skupiny 0 -14 ročných.

Pôrodnosť

Územnú diferenciáciu pôrodnosti, ako jedného z kľúčových procesov reprodukcie populácií ovplyvňujú mnohé faktory. Biologickým faktorom je plodivosť (schopnosť plodiť deti), nebiologickými činiteľmi sú v prvom rade hodnotové systémy jedincov, resp. párov (deti prestávajú byť u určitých skupinách stredobodom rodiny), potom populačná a rodinná politika štátu, ekonomické podmienky, tiež etnicita a religiozita, resp. sekularizácia, atď.

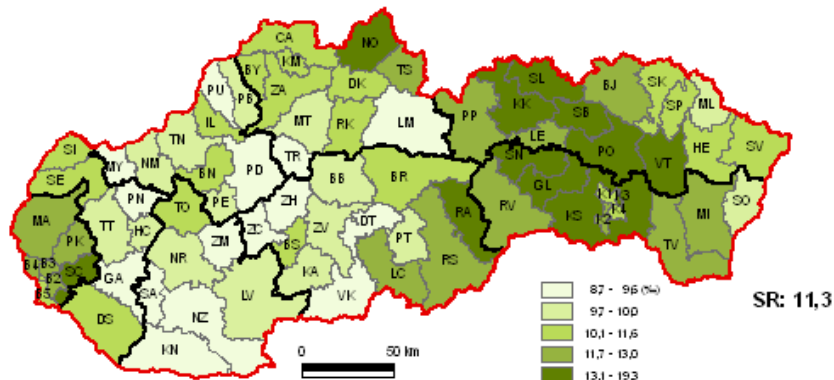
03.3

Pôrodnosť

Nativity

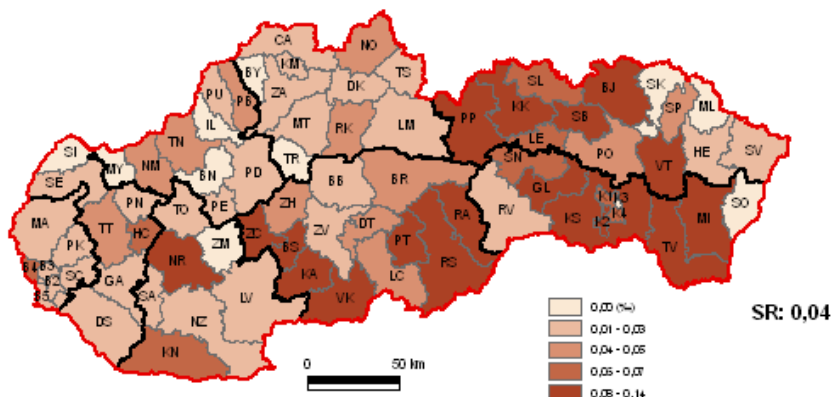
Počet živonarodených na 1 000 obyvateľov v okresoch SR, rok 2009

Live births per 1 000 inhabitants by districts of the SR in 2009

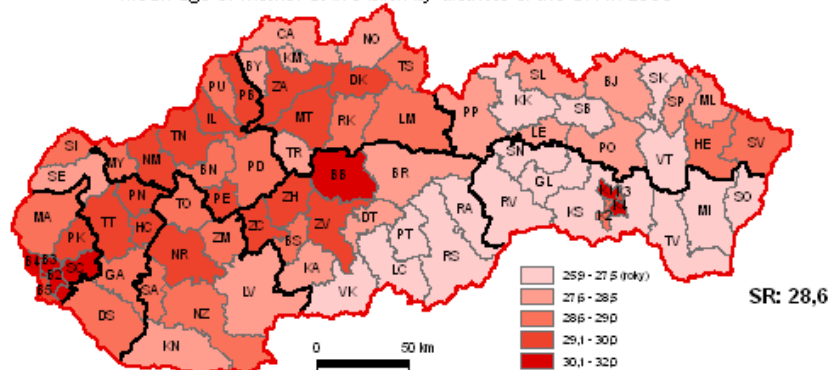
Počet mŕtvorodených na 1 000 obyvateľov v okresoch SR, rok 2009

Stillbirths per 1 000 inhabitants by districts of the SR in 2009

Priemerný vek matky pri narodení živého dieťaťa v okresoch SR, rok 2009

Mean age of mother at live birth by districts of the SR in 2009

Účtovníctvo SR, 2010
Účtovníctvo SR, 2010
Účtovníctvo SR, 2010
Účtovníctvo SR, 2010

Zdroj: Štatistický úrad SR, rok 2009

Z regionálneho pohľadu dlhodobu najvyššiu pôrodnosť vykazuje Prešovský (13,5 ‰), Košický (13,2 ‰) a Bratislavský kraj (12 ‰). Hrubá miera pôrodnosti sa v nich pohybuje nad celoslovenským priemerom. Najnižšie hodnoty sú v Nitrianskom kraji, Trenčianskom a Trnavskom kraji okolo 10 ‰. Najvýznamnejšia zmena vo vývoji pôrodnosti sa zaznamenala v Bratislavskom kraji (nárast o 4,3 bodu v porovnaní s rokom 2001).

Úmrtnosť

Počet úmrtí je v jednotlivých krajoch dlhodobu stabilný. V krajoch so staršou populáciou a nízkou pôrodnosťou sa hodnoty úmrtnosti pohybujú okolo 11 ‰. Tieto hodnoty sa týkajú Nitrianskeho a Banskobystrického kraja. Najnižšie hodnoty hrubej miery úmrtnosti sú v Prešovskom kraji (pod 9 ‰) vplyvom mladšej vekovej štruktúry obyvateľov.

Celkový počet zomretých i hrubá miera úmrtnosti sú ovplyvnené vekovou štruktúrou danej populácie a neodrážajú skutočnú intenzitu zmien vo vývoji úmrtnosti. Nádej na dožitie, resp. stredná dĺžka života v jednotlivých vekových kategóriách je ukazovateľ nezávislý na vekovej štruktúre a poskytuje presnejší obraz o rozdieloch v úmrtnosti a kvalite života v jednotlivých regiónoch.

Najvyššiu strednú dĺžku života pri narodení majú muži z Bratislavského kraja. Hodnota 73, 4 rokov je vysoko nad celoslovenským priemerom (71,3 rokov). Nadpriemerné hodnoty dosahujú muži aj v Trnavskom a Trenčianskom kraji. Najnižšiu strednú dĺžku života pri narodení majú muži Banskobystrického (70 rokov) a Košického kraja (70,1 rokov). V Prešovskom kraji je stredná dĺžka života pri narodení u mužov 71,1 rokov.

Najvyššia stredná dĺžka života pri narodení u žien, rovnako ako u mužov, bola zaznamenaná v Bratislavskom kraji, kde dosahuje už takmer 80 rokov. Z dlhodobého hľadiska možno konštatovať, že mierne nadpriemerné hodnoty strednej dĺžky života pri narodení si udržiavajú aj ženy Trenčianskeho a Prešovského kraja (79,3 rokov). V minulom roku bola najnižšia hodnota strednej dĺžky života pri narodení u žien zaznamenaná v Košickom kraji (78 rokov).

T 3. 11 Vývoj obyvateľstva v Prešovskom kraji v rokoch 2005 - 2009

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009
	absolútne				
Počet obyvateľov k 31. 12.	798 596	800 483	801 939	803 955	807 011
z toho ženy	406 081	407 026	407 664	408 714	410 108
Stredný stav obyvateľstva	797 692	799 597	801 238	803 083	805 149
Sobáše	4 411	4 300	4 480	4 715	4 526
Rozvody	1 077	1 156	1 227	1 323	1 408
Narodení spolu	9 815	9 629	9 543	10 062	10 896
z toho živo	9 770	9 576	9 489	10 022	10 852
v manželstve	7 829	7 608	7 371	7 795	8 326
Potraty	2 382	2 495	2 382	2 364	2 388
z toho umelé prerušenie tehotenstva	1 474	1 640	1 543	1 551	1 563
Zomretí	6 795	6 813	6 884	6 760	6 730
z toho do 1 roku	99	81	90	92	75
do 28 dní	56	41	47	54	45
Prist'ahovaní	2 048	2 235	2 295	2 178	2 145
Vyst'ahovaní	3 172	3 111	3 444	3 424	3 211
Prírastok (-úbytok) s'ahovaním	-1 124	-876	-1 149	-1 246	-1 066
Celkový prírastok (-úbytok)	1 851	1 887	1 456	2 016	3 056
<i>Veková štruktúra obyvateľstva</i>					
predproduktívny vek (0-14)	161 940	157 933	154 000	150 815	.
produktívny vek (15-59M/54Ž)	501 933	505 081	506 993	508 643	.
poproduktívny vek (60*M/55*Ž)	134 723	137 469	140 946	144 497	.
Priemerný vek	35,07	35,37	35,66	35,95	.
Index starnutia	83,19	87,04	91,52	95,81	.

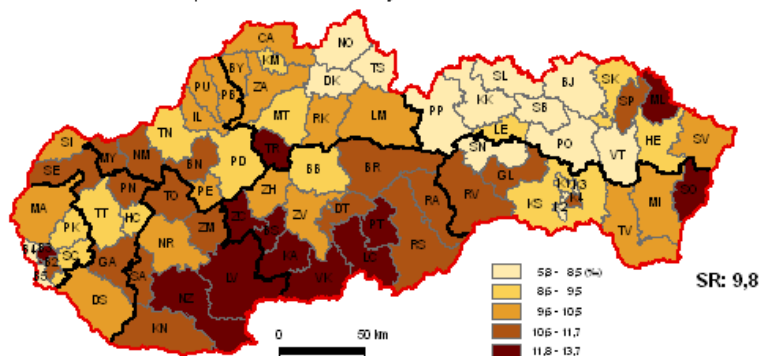
Bodka (.) - na mieste čísla znamená, že údaj nie je k dispozícii

Zdroj: Pracovisko Štatistického úradu SR v Prešove, rok 2009

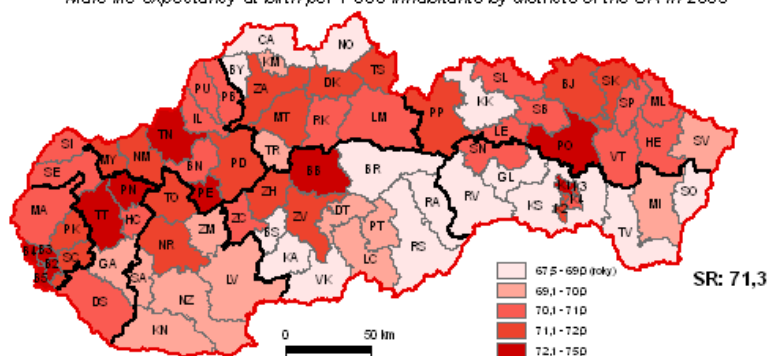
03.4

Úmrtnosť Mortality

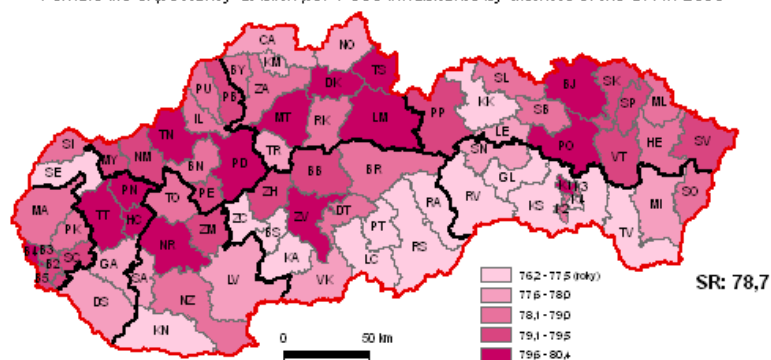
Počet zomretých na 1 000 obyvateľov v okresoch SR, rok 2009
Deaths per 1 000 inhabitants by districts of the SR in 2009

Stredná dĺžka života mužov pri narodení v okresoch SR, rok 2009
Male life expectancy at birth per 1 000 inhabitants by districts of the SR in 2009

Stredná dĺžka života žien pri narodení v okresoch SR, rok 2009
Female life expectancy at birth per 1 000 inhabitants by districts of the SR in 2009

riekaj republiky 2010
lovakia Slovenskej republiky 2002/07/991129-40
y of the Slovak Republic 2010
y and Cadastre Authority of the Slovak Republic 2002/07/991129-40

Zdroj: Štatistický úrad SR, rok 2009

Počet úmrtí v Prešovskom kraji v roku 2009 bol 6 730. Najviac zomrelých bolo v okresoch Prešov, Poprad, Bardejov a Vranov nad Topľou.

Prírastky / úbytky

Jednotlivé kraje Slovenska možno podľa vývoja prirodzeného prírastku rozdeliť na 3 základné skupiny regiónov. Prvú skupinu tvoria kraje s kontinuálnym prirodzeným prírastkom: Prešovský (5,1 ‰), Košický (3,6 ‰), Žilinský kraj (1,6 ‰).

V druhej skupine sú kraje, ktoré zaznamenávajú v celom sledovanom období prirodzený úbytok obyvateľstva: Nitriansky (-1,6 ‰), Trenčiansky (-0,4 ‰), Banskobystrický kraj (-0,1 ‰).

Do tretej skupiny patrí Bratislavský a Trnavský kraj, v Bratislavskom dochádza po niekoľkoročnom prirodzenom úbytku od roku 2006 k prirodzenému prírastku, v Trnavskom sa v sledovanom období prvýkrát zaznamenal v roku 2009 tiež prirodzený prírastok.

T 3. 12 Prírastky podľa pohlavia za rok 2009

Územie	Živonarodení			Zomrelí			Prirodzený prírastok (-úbytok)			Prírastok (-úbytok) sťahovaním			Celkový prírastok (-úbytok)		
	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy
Prešovský kraj	10 852	5 601	5 251	6 730	3 580	3 150	4 122	2 021	2 101	-1 066	-359	-707	3 056	1 662	1 394
Bardejov	940	469	471	614	331	283	326	138	188	-78	-45	-33	248	93	155
Humenné	645	319	326	584	335	249	61	-16	77	-213	-111	-102	-152	-127	-25
Kežmarok	1 308	670	638	556	285	271	752	385	367	-13	21	-34	739	406	333
Levoča	397	220	177	283	158	125	114	62	52	-25	3	-28	89	65	24
Medzilaborce	117	65	52	164	73	91	-47	-8	-39	40	24	16	-7	16	-23
Poprad	1 314	701	613	857	474	383	457	227	230	-138	-79	-59	319	148	171
Prešov	2 226	1 135	1 091	1 346	713	633	880	422	458	-198	-104	-94	682	318	364
Sabinov	988	535	453	388	200	188	600	335	265	101	67	34	701	402	299
Snina	394	188	206	384	206	178	10	-18	28	-132	-30	-102	-122	-48	-74
Stará Ľubovňa	822	424	398	402	185	217	420	239	181	-133	-51	-82	287	188	99
Stropkov	238	131	107	221	116	105	17	15	2	-54	-9	-45	-37	6	-43
Svidník	365	192	173	299	166	133	66	26	40	-93	-6	-87	-27	20	-47
Vranov nad Topľou	1 098	552	546	632	338	294	466	214	252	-130	-39	-91	336	175	161

Zdroj: Pracovisko Štatistického úradu SR v Prešove, rok 2009

Rozdielne spoločensko-ekonomické podmienky života obyvateľstva v jednotlivých regiónoch ovplyvňovali migráciu obyvateľstva, ktorej výsledkom v Prešovskom kraji bol v roku 2009 migračný úbytok 1 066 obyvateľov. Z pohľadu okresov najväčší úbytok sťahovaním bol v okresoch Prešov, Poprad, Snina, Humenné, Stará Ľubovňa, Vranov na Topľou. Migračne ziskové boli len okresy Sabinov a Medzilaborce.

Pri hodnotení výsledných hodnôt celkového prírastku obyvateľov v jednotlivých krajoch, na prvom mieste s výrazne stúpajúcou tendenciou je Bratislavský kraj (9,9 ‰). Osobitý vývoj charakterizuje populáciu Prešovského a Košického kraja, kde bol v oboch krajoch zaznamenaný celkový prírastok obyvateľov a to vďaka vysokému prirodzenému prírastku, avšak tento je každoročne znižovaný vysokým počtom vysťahovaných sa osôb.

Celkový prírastok obyvateľstva v Prešovskom kraji v roku 2009 bol 3 056 obyvateľov. Najväčšie celkové prírastky v rámci kraja boli zaznamenané v okresoch Prešov, Poprad, Stará Ľubovňa, Vranov nad Topľou, Kežmarok.

Územie Prešovského kraja je národnostne nehomogénne. Podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2001 z celkového počtu obyvateľov tvorí 90,4% obyvateľstvo slovenskej národnosti, najpočetnejšími menšinami sú rómska (4,4%), rusínska (2,6%) a ukrajinská (0,8%), menej početné sú česká, moravská a sliezka, poľská a nemecká.

Najväčšia koncentrácia rómskej menšiny je v okresoch Kežmarok, Vranov nad Topľou, Prešov a Sabinov, obyvatelia rusínskej národnosti sú najpočetnejší v okresoch Medzilaborce, Snina, Svidník, ktoré hraničia s Ukrajinou republikou, ale aj v okresoch Bardejov a Humenné.

Školstvo a vzdelávanie

Jednou z kľúčových oblastí dosiahnutia hospodárskeho a sociálneho rozvoja je oblasť výchovy a vzdelávania. Tvorivo-humánne vzdelávanie a výchova je podmienkou sociálneho konsenzu – odstraňovania sociálnych nerovností, je najlepšou prevenciou v boji proti kriminalite, nezamestnanosti, drogám, protispoločenskému správaniu, ale aj najlepším stimulom pre vytvorenie kvalitného života občanov v budúcnosti. Aj napriek týmto skutočnostiam nebol za posledných 15 rokov rast vzdelanosti v SR rozvojovou prioritou – školstvo ako celok trpí okrem nedostatku financií, čo sa prejavuje na všetkých jeho úrovniach, hlavne v kvalite infraštruktúry, obsahu a procesov vzdelávania.

Školskú sústavu výchovno-vzdelávacích inštitúcií v PSK tvorí celkovo 538 materských škôl, 490 základných a základných umeleckých škôl spolu, 121 stredných škôl a 3 vysoké školy. Výchovno-vzdelávaciu sústavu ďalej dopĺňa sieť školských zariadení, ktorých pôsobnosť je orientovaná najmä na oblasť výchovy a záujmového vzdelávania.

V súlade s kompetenčným zákonom, platným od júla 2002, je v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK v súčasnosti 17 gymnázií, 55 stredných odborných škôl, 7 spojených škôl, 3 stredné zdravotnícke školy, 2 jazykové školy, 2 školské hospodárstva, 1 školský internát a 1 škola v prírode. Materské a základné školy na území PSK sú v zriaďovateľskej pôsobnosti miest a obcí, štát ostal zriaďovateľom špeciálnych škôl a bilingválnych gymnázií.

Predškolská výchova

Výchovu a vzdelávanie detí predškolského veku zabezpečuje inštitucionálna predškolská výchova. Predškolská výchova predstavuje rovnocennú súčasť výchovno-vzdelávacej sústavy (rodina, škola, spoločnosť) a jej súčasťou je príprava dieťaťa na povinnú školskú dochádzku.

V Prešovskom kraji sa realizuje predškolská výchova v troch typoch materských škôl – v štátnych, súkromných a cirkevných materských školách.

Z celkového počtu 538 predškolských zariadení, prevádzkovaných v PSK v školskom roku 2009/2010, je 512 štátnych, 12 súkromných a 14 cirkevných.

T 3. 14 Vývoj počtu materských škôl v školských rokoch 2007/2008 – 2009/2010

Školský rok	Štátne			Súkromné			Cirkevné			Celkom		
	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov
2007/2008	518	1045	21519	11	23	506	12	24	584	541	1092	22609
2008/2009	515	1063	21119	11	26	546	12	26	575	538	1115	22240
2009/2010	512	1084	20635	12	29	595	14	30	629	538	1143	21859

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

Z celkového počtu 28 313 detí v predškolskom veku (3 – 5 rokov), žijúcich v Prešovskom kraji k 31.12.2008, navštevovalo v školskom roku 2008/2009 štátne materské školy 94,9 % (17 103 detí), súkromné materské školy 2,4 % (441 detí) a cirkevné 2,7 % (477 detí), spolu 18 021 detí, čo predstavuje 63,7 % z celkového počtu detí predškolského veku.

Miera zaškolenosti detí nastupujúcich do prvého ročníka ZŠ v školskom roku 2008 (63,6 %) sa znížila oproti roku 2006 (65,1 %) o 1,5 %. Materské školy navštevovalo v celoslovenskom meradle 71,7

% budúcich prvákov. Prešovský kraj sa v tomto ukazovateli nachádza pod slovenským priemerom. Spomedzi okresov Prešovského kraja dosahujú priemernú mieru zaškolenosti len tri okresy, a to Humenné, Levoča a Snina.

Väčšina detí, ktoré nenavštevujú zariadenia pre výchovu a starostlivosť v rannom detstve, pochádza zo znevýhodneného socio-ekonomického prostredia. Problematické, a pre Prešovský kraj tiež špecifické, je najmä nízke zastúpenie rómskych detí v predškolských zariadeniach. Problémom pri zvyšovaní účasti týchto detí je, že materské školy v obciach s rómskymi osadami nie sú k dispozícii. Najviac materských škôl k 15.9.2009 je v týchto okresoch kraja – Prešov (96), Bardejov (70), Vranov n/Topľou (59) a Humenné (55). Za obdobie 2007/2008 – 2009/2010 možno konštatovať pokles počtu detí navštevujúcich štátne materské školy a nárast počtu detí navštevujúcich súkromné a cirkevné materské školy.

Základné školy

Základné školy ako účelové spoločensko-pedagogické ustanovizne na poskytovanie povinného všeobecného základného vzdelania pripravujú žiakov na ďalšie štúdium na stredných školách. Zriaďovateľom verejnej základnej školy je obec (mesto) a po splnení predpísaných podmienok môžu zriaďovať základné školy aj cirkvi, fyzické alebo právnické osoby. Súčasťou základnej školy môže byť aj školský klub detí, školská knižnica, internát, prípadne aj iné zariadenie na výchovu v čase mimo vyučovania.

V školskom roku 2009/2010 tvorilo sieť základných a základných umeleckých škôl v Prešovskom kraji spolu 490 škôl, z toho 446 štátnych, 16 súkromných a 28 cirkevných škôl. Základné školy navštevovalo celkovo 79 423 žiakov, základné umelecké školy 20 232 žiakov. Z celkového počtu 79 423 žiakov získavajúcich v PSK základné vzdelanie navštevuje štátne školy 74 778 žiakov (94,2 % z celkového počtu), súkromné školy 353 žiakov (0,4 % z celkového počtu), a cirkevné 4 292 žiakov (5,4 % z celkového počtu).

V Prešovskom kraji bol za posledné 3 roky zaznamenaný pokles počtu štátnych ZŠ a s tým súvisiaci pokles tried a žiakov v tomto type ZŠ. V školskom roku 2009/2010 bol počet štátnych ZŠ o 7 nižší ako bol v roku 2007/2008. Mierne stúpajúci trend v počte škôl a žiakov je pri ZUŠ. Počet žiakov na základných školách v školskom roku 2009/2010 sa znížil o 6 657 oproti školskému roku 2007/2008, čo v priebehu 2 rokov predstavuje pokles o 7,7 %.

T 3. 15 Vývoj počtu ZŠ a ZUŠ v Prešovskom kraji v školských rokoch 2007/2008 – 2009/2010

Typ školy	Rok	Štátne			Súkromné			Cirkevné		
		Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov
Základné školy	2007/2008	423	3962	81250	1	12	205	23	226	4625
	2008/2009	419	3904	77334	3	18	295	24	226	4463
	2009/2010	416	3874	74778	3	26	353	24	227	4292
Základné umelecké školy	2007/2008	29	x	14467	9	x	3108	4	x	1191
	2008/2009	29	x	14443	11	x	3569	4	x	1215
	2009/2010	30	x	14583	13	x	4130	4	x	1519

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

Najviac základných škôl k 15.9.2009 je, podobne ako v prípade škôl materských, v najväčších okresoch kraja – Prešov (72), Bardejov (63), Vranov n/Topľou (47) a Humenné (41). Za obdobie 2007/2008 – 2009/2010 bol v súvislosti s demografickým vývojom zaznamenaný najväčší pokles počtu žiakov ZŠ najmä v okresoch Prešov (1 387), Humenné (675), Poprad (623) a Bardejov (510).

Stredné školy

Dňa 1. septembra 2008 nadobudol účinnosť Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) č. 245/2008, ktorý upravuje sústavu stredných škôl nasledovne:

- gymnázia
- stredné odborné školy
- konzervatóriá.

Podľa Štatistickej ročenky školstva SR bolo k 15.9.2009 na Slovensku 758 stredných škôl s 285 559 žiakmi a 23 605 učiteľmi (bez riaditeľov a zástupcov). Z celkového počtu stredných škôl je 250 gymnázií, 493 stredných odborných škôl a 15 konzervatórií.

Na rozvoj stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja je zameraná Koncepcia rozvoja škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK na roky 2003 – 2012, ktorá je strategickým dokumentom v oblasti vzdelávania v regióne.

V školskom roku 2009/2010 sa v Prešovskom samosprávnom kraji realizovalo vzdelávanie na troch typoch stredných škôl, a to štátnych, súkromných a cirkevných.

Z celkového počtu 121 stredných škôl na území kraja je 83 štátnych, 21 súkromných a 17 cirkevných. Z celkového počtu 46 065 študentov získavajúcich v Prešovskom kraji stredoškolské vzdelanie v školskom roku 2009/2010 navštevovalo štátne školy 82,1 % (37 838) študentov, súkromné školy 8 % (3 684) a cirkevné 9,9 % (4 543) študentov (viď Tab.).

T 3. 16 Prehľad stredných škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2009/2010

Typ školy	štátne			súkromné			cirkevné		
	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov
Denná forma									
Gymnázia	21	377	10792	6	43	726	13	136	3615
Konzervatóriá	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stredné odborné školy	62	1042	26474	15	124	2544	4	33	733
Stredné školy ostatných ministerstiev	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Externá forma									
Gymnázia		1	30		4	104			
Konzervatóriá	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stredné odborné školy		21	542		21	310		8	195
Stredné školy ostatných ministerstiev	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

Nasledujúca tabuľka odráža trend vývoja počtu stredných škôl, tried a žiakov v Prešovskom kraji v školských rokoch 2008/2009 – 2009/2010.

T 3. 17 Vývoj stredných škôl v Prešovskom kraji v školských rokoch 2008/2009 – 2009/2010

Školský rok	Počet škôl		Počet tried		Počet žiakov	
	2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010	2008/2009	2009/2010
Gymnázia	40	40	570	561	16006	15267
Konzervatóriá	0	0	0	0	0	0
Stredné odborné školy	83	81	1213	1249	30963	30798
Stredné školy ostatných ministerstiev	x	x	x	x	x	x

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

Z hľadiska priestorového rozloženia stredných škôl a ponuky stredoškolského vzdelávania, v rámci kraja je najviac stredných škôl opäť sústredených v najväčších okresoch a mestách regiónu – Prešov, Poprad, Bardejov a Humenné.

Pri hodnotení materiálno-technickej vybavenosti škôl a využívaní informačných a komunikačných technológií rovnako ako celá republika, aj Prešovský kraj zaostáva. Na stredných školách chýbajú moderné technológie. V niektorých stredných školách je nedostatok učebníc, odborných učební na všeobecnovzdelávacie predmety a cudzie jazyky, vo všeobecnosti je charakteristická priemerná úroveň odbornosti vyučovania odborných predmetov a malá ponuka voliteľných predmetov.

V súčasnosti značná časť študentov opúšťa strednú školu s vedomosťami, zručnosťami, schopnosťami a postojmi, ktoré nie sú dostatočne využiteľné na trhu práce a tým rozširuje rady nezamestnaných. Nízka uplatniteľnosť absolventov stredných škôl je charakteristická aj pre Prešovský kraj. Vyjadriť ju môžeme prostredníctvom absolventskej miery nezamestnanosti².

Počty žiakov končiacich gymnáziá sú od roku 2004 veľmi vyrovnané, pohybujú sa na úrovni 19,4 tisíc absolventov. V rokoch 2007 a 2008 ukončilo gymnaziálne štúdium spolu 38 353 absolventov. Z toho na vysokých školách pokračovalo 30 187 žiakov, t. j. 78,7 %. Najvyšší počet nezamestnaných mali podobne ako v minulosti Košický (priemer 206), Prešovský (priemer 187) a Banskobystrický kraj (priemer 181).

Miera nezamestnanosti absolventov gymnázií je v porovnaní s ostatnými strednými školami výrazne nižšia. Nespôsobuje to vyššia uplatniteľnosť na trhu práce ale to, že prevažná časť pokračuje v štúdiu na vysokých školách.

Od roku 2004 klesali počty absolventov stredných odborných škôl priemerným tempom 950 za rok. V rokoch 2007 a 2008 ukončilo štúdium spolu 53 721 absolventov, z toho pokračovalo priamo na vysokých školách 48,0 %. Tento podiel sa zvyšuje už od roku 2001. Vysoká škola tým významne napomáha eliminovať nárast nezamestnanosti aj v tejto skupine absolventov.

Najvyšší počet nezamestnaných mali v Prešovskom (priemer 997) a Košickom kraji (priemer 992), najmenej v Bratislavskom kraji (priemer 256).

Najvyššiu priemernú mieru nezamestnanosti mal Prešovský (13,2 %) a Banskobystrický kraj (12,4 %). Najnižšia (3,6 %) bola v Bratislavskom kraji. Spodná časť tabuľky obsahuje poradie krajov podľa tohto ukazovateľa.

Súčasná potreba konkrétnych kvalifikovaných pracovných síl na trhu práce nie je v systéme vzdelávania plne rešpektovaná, systém nie je prispôsobený prebiehajúcim zmenám v štruktúre podnikov a služieb.

Špeciálna výchova a vzdelávanie

Špeciálna výchova a vzdelávanie zahŕňa problematiku výchovy a vzdelávania detí a žiakov, ktorým ich postihnutie nedovoľuje vzdelávať sa na ostatných typoch základných a stredných škôl a na území Prešovského kraja je zabezpečovaná sieťou špeciálnych škôl (špeciálne základné školy, špeciálne stredné školy, praktické školy, odborné učilištia), ktoré sa členia aj podľa druhu a stupňa postihnutia. Vykonáva sa špeciálnymi formami a metódami s možnosťou využitia kompenzačných pomôcok s cieľom začleniť žiakov do pracovného procesu a života v spoločnosti. Týmto žiakom sa poskytuje vzdelanie zodpovedajúce ich individuálnym schopnostiam špeciálnymi formami a metódami

---

² **Absolventská miera nezamestnanosti** je počítaná ako podiel nezamestnaných evidovaných absolventov k počtu žiakov končiacich školu za obdobie dvoch rokov. V prípade druhu školy, stupňa vzdelania, odboru vzdelania sa menovateľ prispôsobuje počtu relevantnej skupiny absolventov (Herich, 2006, s. 13).

zodpovedajúcimi ich postihnutiu. Nepočujúcim a nevidomým je na území Prešovského kraja zabezpečené právo na vzdelanie s použitím posunkovej reči alebo Braillovho písma.

Za súčasť špeciálneho školstva je možné považovať aj školské zariadenia, ktoré poskytujú pre vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami podporné služby, ako sú špeciálna materská škola, špeciálne výchovné zariadenia a poradenské zariadenia.

Špeciálnu výchovu a vzdelávanie v kraji v roku 2009/2010 zabezpečovalo spolu 91 špeciálnych škôl, z ktorých bolo 72 štátnych, 9 súkromných a 10 cirkevných škôl.

T 3. 18 Prehľad špeciálnych škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2009/2010

Typ školy		štátne			súkromné			cirkevné		
		Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov	Počet škôl	Počet tried	Počet žiakov
Špeciálne školy spolu		68	979	8541	5	19	122	10	52	348
v tom	materské školy	9	19	138	1	2	10	3	5	33
	základné a špeciálne zákl.	35	837	7407	4	17	112	4	40	278
	Gymnázia	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	stredné odborné školy	3	22	174	0	0	0	1	5	26
	odborné učilišťa	9	75	646	0	0	0	0	0	0
	praktické školy	12	26	176	0	0	0	2	2	11
okrem toho školy pri zdravotných zariadeniach		4	29	420	4	15	247	0	0	0

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

V porovnaní s celkovým počtom štátnych špeciálnych škôl v SR (365 bez integrovaných tried, podľa údajov ÚIPŠ k 15.9.2009) je v Prešovskom kraji sústredených 68 štátnych špeciálnych škôl, čo predstavuje najvyšší počet. Druhý najvyšší počet štátnych špeciálnych škôl sa nachádza v Banskobystrickom (58) a Košickom kraji (58).

Najvyšší počet týchto zariadení v Prešovskom kraji (47) sa venuje deťom s mentálnym postihom, 6 deťom s telesným postihom, 5 deťom s chybami zraku, 5 deťom s chybami sluchu, ďalej nasledujú špeciálne školy pre deti s narušenou komunikáciou (3) a vývinovými chybami správania (2).

T 3. 19 Vývoj počtu škôl, tried a žiakov špeciálnych škôl v PSK v škol. rokoch 2007/2008 – 2009/2010

Typ školy		Počet škôl			Počet tried			Počet žiakov		
		2007/08	2008/09	2009/10	2007/08	2008/09	2009/10	2007/08	2008/09	2009/10
Špeciálne školy spolu		77	77	83	852	971	1050	8290	8785	9011
v tom	materské školy	11	11	13	22	24	26	158	179	181
	základné školy	43	43	43	725	827	894	7246	7596	7797
	Gymnázia	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	stredné odborné školy	0	4	4	2	29	27	10	207	200
	stredné odborné učilišťa	4	0	0	22	0	0	156	0	0
	odborné učilišťa a učilišťa	9	8	9	65	68	75	605	626	646
	praktické školy	10	11	14	16	23	28	115	177	187
okrem toho školy pri zdravotných zariadeniach		8	8	8	38	39	44	437	492	667

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

Vývojový trend počtu špeciálnych škôl, vrátane tried a žiakov v roku 2009/2010 má v Prešovskom kraji oproti roku 2007/2008 stúpajúcu tendenciu. V systéme špeciálnej výchovy a vzdelávania sa čoraz viac zdôrazňuje princíp humanizácie výchovy a vzdelávania, rešpektovanie individuálnych osobitostí každého jednotlivca a maximálne možnosti ich integrácie s cieľom zabezpečiť žiakom čo najvyššie zodpovedajúce vzdelanie a odbornú kvalifikáciu. Uplatňovanie tohto princípu Prešovský kraj dokladuje najvyšším počtom špeciálnych tried pri bežných školách – 104 (celkovo 334 v SR, 86 v Košickom kraji).

Vysoké školy

Vysokoškolské vzdelanie na Slovensku zabezpečovalo k 31.10.2009 spolu 33 vysokých škôl. Z nich je 20 verejných, 10 súkromných, 3 štátne vysoké školy a poskytujú vysokoškolské vzdelávanie a realizujú tvorivé vedecké bádanie alebo umeleckú tvorivú činnosť. V akademickom roku 2009/2010 bolo na slovenských vysokých školách (verejných, súkromných a štátnych) na bakalárske a magisterské štúdium (denné + externé) prijatých 219 178 študentov, na doktorandské štúdium (denné + externé) 10 949 študentov.

V rámci kraja je významným univerzitným centrom mesto Prešov. Je sídlom Prešovskej univerzity v Prešove (PU) s 8 fakultami – filozofickou, fakultou humanitných a prírodných vied, pedagogickou fakultou, fakultou zdravotníctva, manažmentu, športu, gréckokatolíckou teologickou fakultou a pravoslávnu bohosloveckou fakultou.

Prešovská univerzita v Prešove je v zmysle zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách verejnou vysokou školou univerzitného typu. Bola zriadená zákonom č. 361/1996 Z. z. o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach s účinnosťou od 1. januára 1997. Jej vznik významnou mierou ovplyvnil predpoklady a podmienky vzdelávania, resp. vedy a výskumu v regióne, jej aktívny vzdelávací i výskumný vplyv a dosah však významne presahujú región Východného Slovenska.

K 31.10.2009 študovalo na 8 fakultách PU spolu 11 611 študentov, z ktorých bolo 512 doktorandov (4,7 % zo všetkých doktorandov v SR). Z 11 099 študentov I. a II. stupňa bolo 7 215 denných (čo predstavuje 5 % všetkých denných študentov v SR) a 3 884 externých (5,2 % z celkového počtu externých študentov v SR). Najviac študentov mala Filozofická fakulta (2 692), Fakulta manažmentu (2 506) a Fakulta prírodných a humanitných vied (2 220).

Vývoj počtu študentov Prešovskej univerzity v Prešove a jej jednotlivých fakúlt za posledné tri roky uvádza tabuľka č. . Je preň charakteristický pokles počtu študentov I. a II. stupňa (v roku 2009 došlo k poklesu oproti roku 2007 o 9,9 %) a nárast počtu študentov doktorandského štúdia (v roku 2009 došlo k nárastu oproti roku 2007 o 21,6 %).

T 3. 20 Počet študentov Prešovskej univerzity a jej fakúlt (k 31.10. v danom roku)

	Počet študentov											
	I. a II. stupňa						doktorandské štúdium					
	denná forma			externá forma			denná forma			externá forma		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Gréckokatolícka teologická fakulta	393	476	468	403	344	275	6	8	11	11	7	9
Pravoslávna bohoslovecká fakulta	224	207	246	359	314	258	7	8	5	16	19	7
Fakulta manažmentu	1147	1279	1299	1184	1292	1111	3	8	16	56	62	80
Fakulta zdravotníctva	559	581	573	566	590	421	-	-	-	-	-	-
Filozofická fakulta	2336	2281	2161	486	426	309	46	49	71	143	117	151
Fakulta humanitných a prírodných vied	1660	1547	1453	961	810	675	18	28	38	60	45	54
Pedagogická fakulta	795	739	781	865	819	709	7	11	15	35	33	42
Fakulta športu	270	211	234	110	113	126	5	4	2	8	8	11
Prešovská univerzita	7384	7321	7215	4934	4708	3884	92	116	158	329	291	354

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

Vývoj počtu absolventov PU za sledované obdobie má vo všeobecnosti mierne rastúci trend. Najviac absolventov každoročne produkuje Filozofická fakulta a Fakulta humanitných a prírodných vied.

T 3. 21 Počet absolventov Prešovskej univerzity a jej fakúlt (k 31.12. v danom roku)

	Počet absolventov											
	I. a II. stupňa						doktorandské štúdium					
	denná forma			externá forma			denná forma			externá forma		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Gréckokatolícka teologická fakulta	84	96	127	117	146	163	0	1	2	5	3	2
Pravoslávna bohoslovecká fakulta	58	101	63	15	123	63	3	2	2	2	2	2
Fakulta manažmentu	127	364	464	5	207	375	0	0	1	0	4	6
Fakulta zdravotníctva	121	140	178	115	97	233	0	0	0	0	0	0
Filozofická fakulta	408	722	775	22	139	202	11	19	16	3	13	11
Fakulta humanitných a prírodných vied	358	553	594	362	349	288	9	4	6	5	5	5
Pedagogická fakulta	128	248	232	27	348	263	1	3	3	4	3	6
Fakulta športu	34	56	20	6	27	26	1	3	2	1	3	1
Prešovská univerzita	1318	2280	2453	669	1436	1613	25	32	32	20	33	33

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva SR

V Prešove sídli aj Fakulta výrobných technológií, ktorá patrí pod Technickú univerzitu v Košiciach. Zabezpečuje technické vzdelanie a poskytuje vysokoškolské štúdium v akreditovanom študijnom odbore „Výrobné inžinierstvo“. Neuniverzitnou vysokou školou, ktorá tiež pôsobí v Prešove je súkromná Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia.

Sústredenosť vysokoškolského štúdia v centre kraja vylepšuje vytvorená sieť vysokoškolských detašovaných pracovísk. V Prešovskom kraji majú detašované pracoviská:

- Univerzita Komenského v Bratislave - Teologický inštitút v Spišskej Kapitule
- Trnavská univerzita, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce – Inštitút Krista Veľkého v Žakovciach
- Slovenská technická univerzita v Bratislave – Fakulta architektúry – detašované pracovisko v Poprade – Spišská Sobota
- Drevárska fakulta TU Zvolen vo Vranove n/T na pôde ZSŠD vo Vranove nad Topľou poskytujúcej prvý stupeň vysokoškolského štúdia (titul bakalár - Bc.) v študijnom odbore Drevárstvo – študijný program Drevárske technológie externou formou štúdia
- Katolícka univerzita v Ružomberku – Fakulta zdravotníctva – detašované pracovisko katedry ošetrovateľstva v Poprade a Levoči
- Univerzita Mateja Bela – Ekonomická fakulta – v Poprade
- City Univerzity Bellevue USA spol. s r. o. v Poprade – študijný odbor: Vysoká škola manažérov
- Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety – Ústav sociálnych vied a zdravotníctva Bl. P. P. Gojdiča v Prešove, Ústav sociálnej práce kráľovnej pokoja z Medžugorja v Bardejove

Celoživotné vzdelávanie

Globalizácia formuje novú podobu spoločnosti, tzv. učiacu sa spoločnosť, v ktorej veľmi dôležitú úlohu zohráva fungujúci vzdelávací systém – systém vzdelávania, ktorý musí byť pružnejší v príprave kvalifikovaných pracovníkov v úzkom prepojení s potrebami trhu práce a rozvojovým programom spoločnosti.

Zvyšuje sa význam celoživotného vzdelávania, ktoré Koncepcia celoživotného vzdelávania v SR, z februára 2004, definuje ako rozhodujúci nástroj vzdelávacej politiky štátu a politiky zamestnanosti zahrňujúci výchovné a vzdelávacie aktivity vo všetkých etapách vývoja človeka. Proces celoživotného vzdelávania sa uskutočňuje v troch subsystémoch výchovy a vzdelávania – v subsystéme formálneho inštitucionálneho vzdelávania v školách; v subsystéme neformálneho mimoškolského vzdelávania; a v subsystéme informálnych, neinštitucionálnych výchovno-vzdelávacích aktivít (v rodine, vo voľnom čase, záujmových občianskych združeniach a v okolí prostredí). Schválená Koncepcia celoživotného vzdelávania vychádza z hodnotení celoživotného vzdelávania v štátoch EÚ, z medzinárodných dokumentov, ako aj z našich platných koncepcií o rozvoji výchovno-vzdelávacej sústavy. Jej realizácia znamená užšie prepojenie existujúceho školského systému so sektorom ďalšieho vzdelávania, s politikou zamestnanosti a so sociálnou politikou.

Formálne vzdelávanie v rámci Prešovského kraja sme charakterizovali v predošlých podkapitolách. Informálne vzdelávanie predstavuje tzv. príležitostné učenie, nezámerne učenie sa, ktoré prebieha vo všetkých životných situáciách.

Ďalšie, alebo tiež tzv. neformálne vzdelávanie, sa uskutočňuje prostredníctvom zariadení ďalšieho vzdelávania. Rôzne druhy a formy ďalšieho vzdelávania (odborné, doplnkové, rozširovacie, rekvalifikačné, občianske, sociálno-kultúrne) vykonávajú rozličné vzdelávacie zariadenia, základné, stredné a vysoké školy; mimovládne organizácie, vzdelávacie zariadenia podnikov, súkromné vzdelávacie ustanovizne, atď. Vzdelávacie ustanovizne v ďalšom vzdelávaní uskutočňujú akreditované a neakreditované vzdelávacie aktivity. Predpokladá sa, že v SR je okolo 2500 – 3000 vzdelávacích ustanovizní.

Ďalšie vzdelávanie uskutočňujú v Prešovskom kraji v rámci svojej pôsobnosti školy, školské zariadenia a mimoškolské vzdelávacie ustanovizne – základné školy, stredné, vysoké školy a školské zariadenia; vzdelávacie ustanovizne iných právnických osôb a fyzických osôb, a to rozličnými krátkodobými a dlhodobými vzdelávacími aktivitami rôznych foriem (napr. seminár, školenie, kurz) v rozličných organizačných formách štúdia (štúdium popri zamestnaní, doplňujúce štúdium, rozširujúce štúdium, špecializačné štúdium, rekvalifikačné štúdium).

Účasť na ďalšom odbornom vzdelávaní a príprave je v medzinárodnom porovnaní nízka a je obzvlášť nízka u osôb bez terciárneho vzdelania. Jednou z bariér pre rozvoj ďalšieho vzdelávania je absencia celoštátnej politiky zaistenia kvality. Ďalším nedostatkom je skutočnosť, že ešte neboli vytvorené mechanizmy na potvrdzovanie a uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa.

Trh práce

Zamestnanosť a nezamestnanosť

Územné rozdiely v hodnotách ukazovateľov zamestnanosti a nezamestnanosti sú v posledných desaťročiach ovplyvňované predovšetkým sociálnym a ekonomickým rozvojom daného územia, najmä dopadmi transformácie socialistickej ekonomiky na trhovú ekonomiku, menej už štruktúrou obyvateľstva. Údaje o ekonomickej aktivite obyvateľstva, o zamestnanosti v jednotlivých odvetviach,

o postavení v zamestnaní sú presne zisťované len pri sčítaní obyvateľov, v medziobdobí sú údaje čerpané z rôznych štatistických hlásení a z výberového zisťovania pracovných síl.

Stav a vývoj zamestnanosti v Prešovskom kraji

Zamestnanosť v Prešovskom kraji za posledné deväťročné obdobie vzrástla iba v rokoch 2005 až 2007, v posledných dvoch rokoch zamestnanosť znovu klesala a v roku 2009 sa zastavila na úrovni roku 2003. V Prešovskom kraji došlo od roku 2001 k poklesu o 19 190 zamestnancov, t.j. o 7,4 % (podľa štvrtročného štatistického výkazníctva Štatistického úradu SR). Kým v súkromnom sektore a v podnikoch so zahraničnou majetkovou účasťou zamestnanosť oproti predchádzajúcemu roku klesla, vo verejnom sektore vzrástla, a to o 2,2 %.

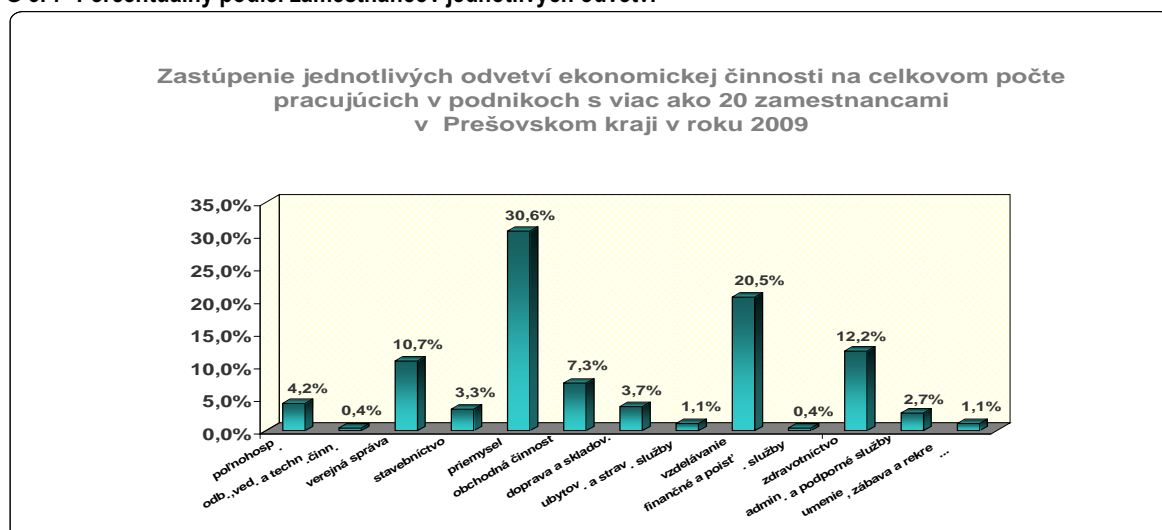
V rámci kraja však existujú disparity vo vývoji zamestnanosti. Kým vo väčších mestách, ako je Prešov a Poprad sú ekonomické ukazovatele priaznivejšie, v malých okresoch je oveľa menej príležitostí zamestnať sa a preto vo väčšej miere odchádzali ľudia za prácou do zahraničia, alebo sa sťahovali do bohatších okresov.

Podľa výsledkov štatistických zisťovaní Štatistického úradu SR v podnikoch s 20 a viac zamestnancami bol priemerný počet zamestnancov v roku 2009 v Prešovskom kraji 111 749 osôb, čo je 46,3 % z priemerného evidenčného počtu zamestnancov, ktorý dosiahol hodnotu 241 608 osôb. Medziročne došlo k poklesu o 8 937 zamestnancov, t.j. o 7,4 % a z celkového počtu zamestnancov na Slovensku predstavoval 11,1 %.

Štruktúra zamestnanosti podľa OKEČ a sektorov

Najvyššia zamestnanosť v Prešovskom kraji bola podľa odvetví ekonomickej činnosti v priemysle, kde bola zastúpená 30,6 %, v oblasti vzdelávania bola zastúpená 20,5 %, v zdravotníctve 12,2 %, v oblasti verejnej správy a obrany 10,7 % a v obchodnej činnosti 7,3 %.

G 3.7 Percentuálny podiel zamestnancov jednotlivých odvetví

Zdroj: Obvodný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove

T 3. 22 Vývoj počtu zamestnaných v odvetviach podľa OKEČ v Prešovskom kraji

OKEČ	Priem. počet zamestnancov tis. (fyzické osoby)		
	2007	2008	2009
Priemerný počet zamestnancov v Prešovskom kraji spolu	122 674	120 686	111 749
v tom:			
Poľn. poľovníctvo a lesníctvo, rybolov, chov rýb	5 619	4 839	4 643
Priemysel spolu	40 770	39 536	34 144
▪ ťažba nerastných surovín	309	292	147
▪ priemyselná výroba	38 710	37 418	31 480
▪ výroba a rozvod elektriny, plynu a vody	1 752	1 827	2 516
Stavebníctvo	6 032	5 843	3 698
Veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel, motocyklov a spotrebného tovaru	7 146	7 889	8 153
Hotely a reštaurácie	992	1 288	1 264
Doprava, skladovanie, pošty a telekomunikácie	3 676	3 866	4 172
Finančné sprostredkovanie	106	481	482
Nehnuteľnosti, prenájom a obchodné činnosti	5 244	5 088	D
Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie	11 589	11 829	11 988
Školstvo	23 108	22 924	22 897
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	13 779	13 207	13 574
Ostatné spoločenské, sociálne a osobné služby	4 615	3 896	1 221

Zdroj: Štatistický úrad SR

Stav a vývoj nezamestnanosti v Prešovskom kraji

K 31.12.2009 dosiahla miera evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike 12,66 %. V porovnaní s rokom 2006 vzrástla o 3,26 percentuálnych bodov. Priemernú hodnotu za Slovenskú republiku prekročili Banskobystrický (19,19 %), Prešovský (18,29 %) a Košický kraj (17,30 %).

T 3. 23 Miera evidovanej nezamestnanosti v jednotlivých okresoch kraja

Okres/kraj	Miera evidovanej nezamestnanosti v % k dátumu		
	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009
Prešovský kraj	12,05	12,86	18,29
Bardejov	13,01	15,75	22,00
Humenné	9,49	10,76	16,12
Kežmarok	19,38	19,75	25,68
Levoča	13,48	12,84	16,91
Medzilaborce	15,36	16,71	21,76
Poprad	6,86	7,33	10,84
Prešov	11,22	10,52	16,26
Sabinov	17,55	18,07	25,4
Snina	11,50	14,87	22,31
Stará Ľubovňa	7,92	8,73	12,92
Stropkov	12,59	12,82	17,93
Svidník	12,93	15,36	21,75
Vranov nad Topľou	14,51	16,12	21,37

Zdroj: Obvodný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove

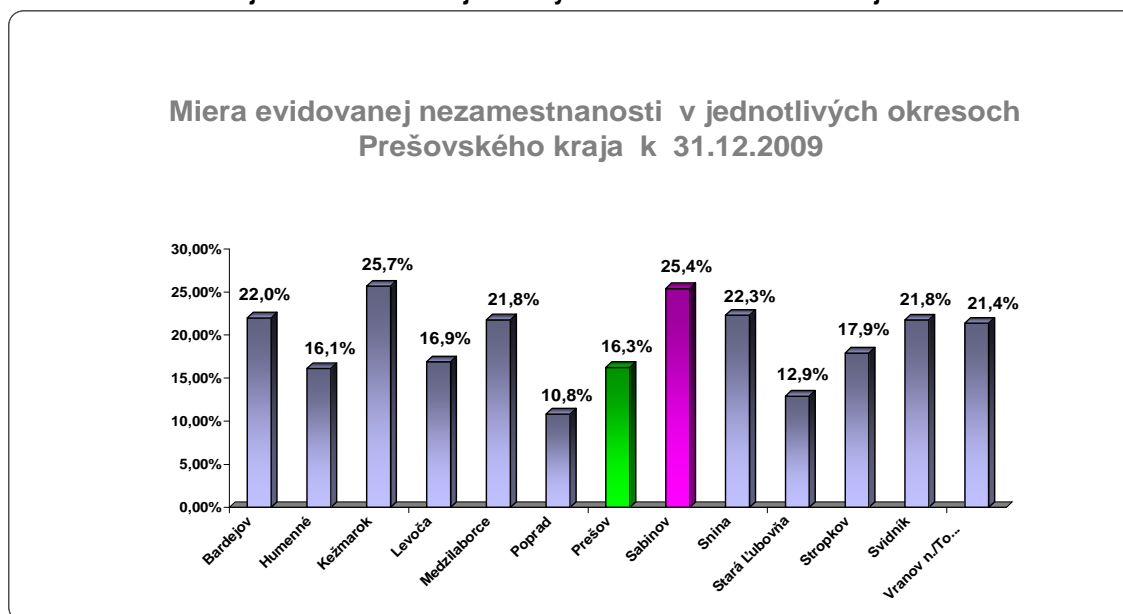
Počet uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom kraji vzrástol oproti roku 2006 o 22 321 osôb na 78 081. Z celkového počtu bolo 67 561 (86,5 %) disponibilných uchádzačov o zamestnanie. Miera nezamestnanosti z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie dosiahla ku koncu roka 2009 v Prešovskom kraji hodnotu 18,29 %, čo je o 4,61 % viac ako ku koncu roka 2006. Uvedený nárast nezamestnanosti bol spôsobený hlavne dopadmi svetovej finančnej a hospodárskej krízy. Najvyššiu mieru nezamestnanosti mali okresy Kežmarok 25,68 %, Sabinov 25,4 % a Snina 22,31 %. Najnižšiu mieru nezamestnanosti dosiahli okresy Poprad 10,84 %, Stará Ľubovňa 12,92 % a Humenné 16,12 %. V mesiaci december 2009 bolo v Prešovskom kraji novozaevidovaných 4 097 uchádzačov a z evidencie úradov práce bolo vyradených 3 378 uchádzačov o zamestnanie. Z celkového počtu vyradených sa umiestnilo 2 066 osôb (61,2 %). Z evidencie úradov práce pre nespôluprácu vyradili 512 osôb.

Vývoj miery evidovanej nezamestnanosti v Prešovskom kraji mal v priebehu rokov 2007 – 2009 rastúci vývoj vo všetkých okresoch kraja. V rámci kraja sa vyskytli určité disparity, a to v okrese Kežmarok, kde bola miera nezamestnanosti ku koncu roka 2007 a 2008 identická a na druhej strane v okrese Levoča bol mierny pokles miery evidovanej nezamestnanosti v roku 2008 v porovnaní s rokom 2007.

Najvyššiu mieru evidovanej nezamestnanosti mal v sledovanom období 2007 – 2009 okres Kežmarok, kde miera nezamestnanosti dosiahla 19,38 % v roku 2007, 19,75 % v roku 2008 a 25,68 % v roku 2009.

Pri mierne rastúcom počte obyvateľstva v Prešovskom kraji rastie počet ekonomicky aktívnych obyvateľov a tak isto aj miera evidovanej nezamestnanosti.

G 3. 8 Miera evidovanej nezamestnanosti v jednotlivých okresoch Prešovského kraja

Zdroj: Obvodný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove

Z celkového počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie bolo 35 428 žien, čo predstavovalo 45,4 %. Počet uchádzačov z radov absolventov škôl v priebehu troch rokov vzrástol o 2 404 a dosiahol 5 510 osôb, čo je 7,1 %. Počet uchádzačov o zamestnanie so zdravotným postihnutím bol 2 202 a z celkového počtu predstavoval 2,8 %.

Najväčšiu skupinu z hľadiska doby evidencie, tvoria uchádzači o zamestnanie, ktorí sú v evidencii dlhšie ako 1 rok (43,5 % z celkového počtu uchádzačov). Podiel tejto skupiny občanov

z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie v uplynulých troch rokoch klesol o 12,5 %, čo je dôsledok prepúšťania zamestnancov z firiem vplyvom svetovej krízy a ich následného príchodu do evidencie úradov. Druhú najväčšiu skupinu tvoria osoby, ktorých doba evidencie nepresiahla 3 mesiace, čo je 17,1 % z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie.

K zásadným charakteristikám uplynulého obdobia patrí zníženie podielu ekonomicky aktívnych obyvateľov v dôsledku veľmi nízkeho počtu pracovných príležitostí.

Veľkosť a kvalita pracovného kapitálu daného regiónu je daná obyvateľstvom a jeho ekonomickou aktivitou. Východiskovým ukazovateľom v tejto oblasti je miera ekonomickej aktivity. Najnižšiu úroveň pracovného kapitálu možno konštatovať predovšetkým v Košickom, Prešovskom a Žilinskom kraji. Hodnota miery ekonomickej aktivity v týchto krajoch sa pohybuje od 93 do 98 percent z celoslovenskej úrovne. Najvyššia miera ekonomickej aktivity bola zaznamenaná v Trnavskom, a Bratislavskom kraji, kde sa hodnota tohto ukazovateľa pohybuje od 105 do 107 percent v porovnaní s celoslovenským priemerom.

V priebehu rokov 2006 až 2008 klesol v Prešovskom kraji počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva o 2,03 % pri súčasnom náraste počtu obyvateľov (o 0,44 %). Zároveň sme zaznamenali klesajúci vývoj nezamestnanosti a rastúci vývoj zamestnanosti. Najväčší nárast počtu zamestnancov bol v malých podnikoch a vzrástol aj počet podnikateľov. Zo štatistických údajov vyplýva, že pri klesajúcom počte ekonomicky aktívnych obyvateľov rastie počet ekonomicky neaktívneho obyvateľstva, čo znamená že čoraz viac ľudí sa dostáva mimo trhu práce, t. z. nie sú ani pracovne aktívni, ani v evidencii úradov práce. Ak odpočítame od ekonomicky neaktívneho obyvateľstva deti (podľa definície tejto kategórie tu patria deti do 15 rokov veku), tak máme v tejto skupine obyvateľov osoby, ktoré nemôžu, alebo nechcú pracovať a zároveň nie sú v evidencii úradu práce. Táto skupina obyvateľov je veľmi rôznorodá, najčastejšie zahŕňa študentov, osoby v predčasnom dôchodku, ženy starajúce sa o rodinu alebo domácnosť, osoby dlhodobo choré, invalidov a pod.

T 3. 23 Okresy Prešovského kraja – počet obyvateľov, počet ekonomicky aktívnych obyvateľov, počet uchádzačov o zamestnanie a miera nezamestnanosti

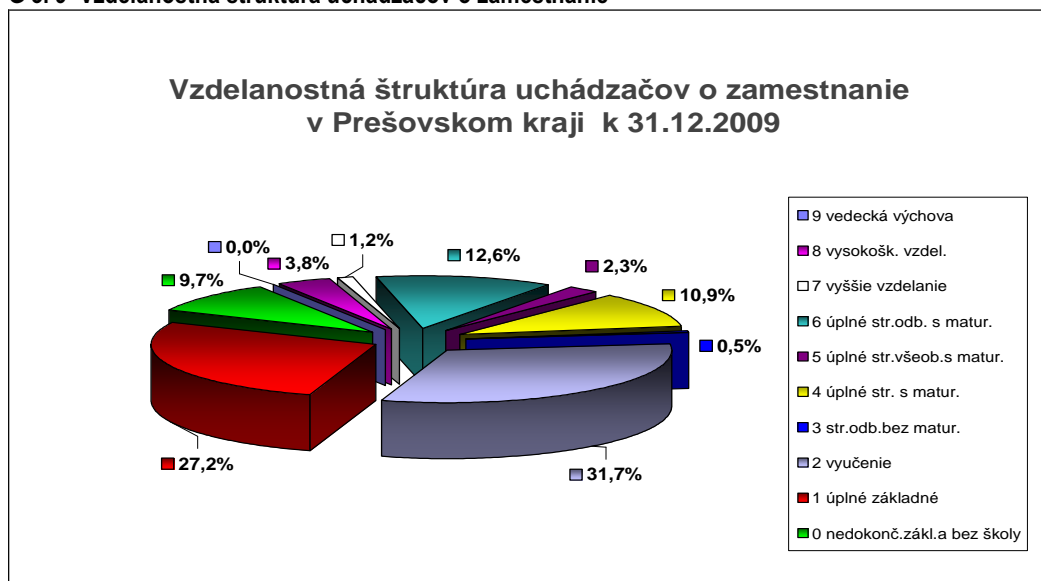
okres/kraj	počet obyvateľov v tis.			ekon. aktívne obyv. v tis.			uchádzači o zamestnanie			mieru nezamestnanosti v %		
	2006	2007	2008	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Prešovský kraj	800 483	801 939	803 965	368 765	373 014	369 422	51 305	54 650	78 081	12,05	12,86	18,29
Bardejov	76 612	76 691	76 857	35 378	35 807	35 733	4 960	5 907	8 313	13,01	15,75	22,00
Humenné	64 380	64 329	64 184	30 635	31 110	31 077	3 441	3 830	5 831	9,49	10,76	16,12
Kežmarok	66 327	66 795	67 499	29 472	29 675	28 828	6 224	6 463	8 261	19,38	19,75	25,68
Levoča	32 489	32 584	32 803	14 276	14 429	14 362	2 174	2 138	2 901	13,48	12,84	16,91
Medzilaborce	12 288	12 170	12 105	5 552	5 579	5 795	1 011	1 128	1 520	15,36	16,71	21,76
Poprad	104 333	104 481	104 508	52 933	53 723	52 952	4 862	5 126	7 576	6,86	7,33	10,84
Prešov	165 059	165 613	166 233	77 451	78 562	76 329	9 781	9 251	13 629	11,22	10,52	16,26
Sabinov	56 009	56 329	56 638	22 963	23 145	22 756	4 341	4 453	6 074	17,55	18,07	25,40
Snina	38 924	38 752	38 650	17 987	18 180	18 019	2 373	2 982	4 495	11,50	14,87	22,31
Stará Ľubovňa	51 666	51 710	51 848	22 413	22 652	22 896	2 377	2 530	3 766	7,92	8,73	12,92
Stropkov	20 859	20 789	20 737	9 267	9 330	9 751	1 407	1 499	2 296	12,59	12,82	17,93
Svidník	33 372	33 208	33 230	15 702	15 832	16 017	2 178	2 581	3 876	12,93	15,36	21,75
Vranov n/T	78 165	78 488	78 673	34 736	34 990	34 907	6 176	6 762	9 543	14,51	16,12	21,37

Zdroj: Štatistický úrad SR

V porovnaní so Slovenskom majú niektoré krajiny pri porovnateľnej miere zamestnanosti oveľa nižšiu mieru nezamestnanosti, a to z jednoduchého dôvodu. Majú vysoké percento počtu ekonomicky neaktívnych obyvateľov. Z toho jednoznačne vyplýva, že na zhodnotenie situácie na trhu práce, nepostačuje len údaj o miere nezamestnanosti, ale je nevyhnutné skúmať aj ukazovatele zamestnanosti a ekonomickej neaktivity a vzájomný vzťah týchto ukazovateľov.

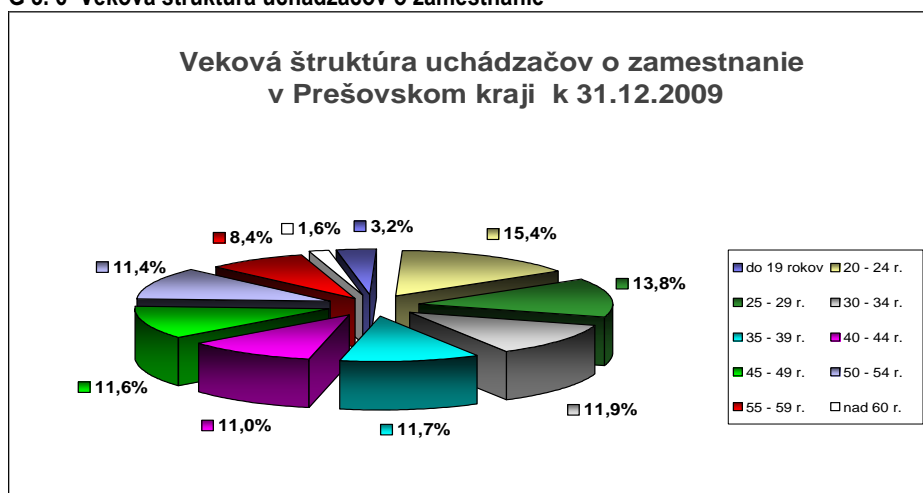
Početnosť tejto kategórie obyvateľov spolu s evidovanými nezamestnanými je dôležitým meradlom prosperity každej krajiny a preto sme jej venovali zvýšenú pozornosť. Vykazovanie vyššej miery ekonomicky neaktívneho obyvateľstva môže mať rozličné dôvody, napr. vyššia chorobnosť obyvateľstva, invalidita, participácia žien na trhu práce, odchod za prácou do cudziny, bezdomovci, ktorí sa nemôžu zaevidovať, pretože nemajú trvalý pobyt a pod. V každom prípade rastúci počet tejto skupiny obyvateľstva môže mať negatívne dôsledky pri dosahovaní životnej úrovne porovnateľnej s vyspelými ekonomikami.

G 3. 9 Vzdelanostná štruktúra uchádzačov o zamestnanie

Zdroj: Obvodný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove

G 3. 6 Veková štruktúra uchádzačov o zamestnanie

Zdroj: Obvodný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove

Tri štvrtiny z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie sú osoby s veľmi nízkym vzdelaním, t.j. takí, ktorí ukončili maximálne základnú školu alebo dosiahli iba učňovské vzdelanie bez maturity (čo dokumentuje aj nižšie uvedený graf). Je to alarmujúce číslo zvlášť z dôvodu plnej odkázanosti tejto skupiny ľudí na pomoc štátu a vzhľadom na možné riziká prehlbujúcej sa chudoby tejto skupiny občanov.

Najväčšiu skupinu uchádzačov o zamestnanie podľa vekovej štruktúry tvoria uchádzači vo veku od 20 – 24 rokov (15,5 %) a najmenšiu skupinu tvoria uchádzači starší ako 60 rokov veku (1,6 %).

V roku 2009 sa podstatným spôsobom znížili šance zamestnať sa v našom regióne, nakoľko sa dopyt zamestnávateľov po pracovnej sile obmedzil na minimum z dôvodu straty objednávok v mnohých firmách. Medziročný pokles nahlásených voľných miest zo strany zamestnávateľov predstavoval až 86 %. Aj tieto čísla dokumentujú dopad svetovej hospodárskej a finančnej krízy. Táto skutočnosť nútila obyvateľov nášho regiónu aj naďalej vycestovať za prácou do bohatších regiónov, hlavne do Bratislavy, prípadne do okresov, v ktorých sú automobilky, alebo do cudziny.

K 31.12.2009 bolo na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešovskom kraji evidovaných celkom 659 voľných pracovných miest, čo predstavuje 118 uchádzačov o zamestnanie na 1 voľné pracovné miesto.

O roku 2007 môžeme hovoriť ako o prelomovom v zmysle zvýšeného dopytu zamestnávateľov po kvalifikovanej pracovnej sile už aj u domácich subjektov. V 1. polroku 2008 pokračoval zvýšený záujem o pracovnú silu zo strany zamestnávateľov sprostredkujúcich prácu do Českej republiky a do novovzniknutých automobiliek na území Slovenska, na výkon hlavne strojárskych, elektrotechnických a stavebných profesií. Záujem bol aj o nekvalifikovaných pomocných robotníkov na montáže v priemysle, alebo v stavebníctve. V 2. polroku 2008 a v priebehu celého roka 2009 sa začali prejavovať dôsledky svetovej hospodárskej krízy a dopyt po pracovnej sile rapídne klesol.

T 3. 24 Bilancia ekonomickej aktivity obyvateľstva Prešovského kraja v roku 2008 (v tis.)

	spolu	muži	ženy
Ekonomicky aktívne obyvateľstvo	374,8	213,4	161,4
z toho:			
Pracujúci	326,1	190,4	135,8
Nezamestnaní	48,7	23,1	25,7
Ekonomicky neaktívne obyvateľstvo od 15 rokov	270,5	100,4	170,1
z toho			
Študenti	90,6	42,1	48,5
dôchodcovia (starobní, invalidní)	135,2	50,0	85,3
osoby na rodičovskej dovolenke	12,8	-	12,8
Miera ekonomickej aktivity v %	58,1	68,0	48,7
Miera zamestnanosti 15+ v %	50,5	60,7	41,0
Miera zamestnanosti 15-64 v %	58,2	67,4	48,7
Miera nezamestnanosti	13,0	10,8	15,9

Zdroj: Štatistický úrad SR

Z pohľadu formovania ekonomického potenciálu možno konštatovať že na Slovensku rastie počet obyvateľov v produktívnom veku, predovšetkým tých, ktorí reálne vstupujú na trh práce, čo sa odzrkadľuje vo vývoji ponuky práce. Z pohľadu využitia ekonomického potenciálu možno za posledné roky konštatovať klesajúcu dynamiku hospodárskeho rastu, čo v dopyte po pracovnej sile znamená

stagnáciu až pokles. Prírastky ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa premietajú do rastu nezamestnanosti, resp. sú absorbované šedou ekonomikou a odchodom za prácou do zahraničia. Výsledkom je narastajúce pnutie medzi ponukou práce a dopytom po práci, rozsah tohto pnutia je regionálne diferencovaný.

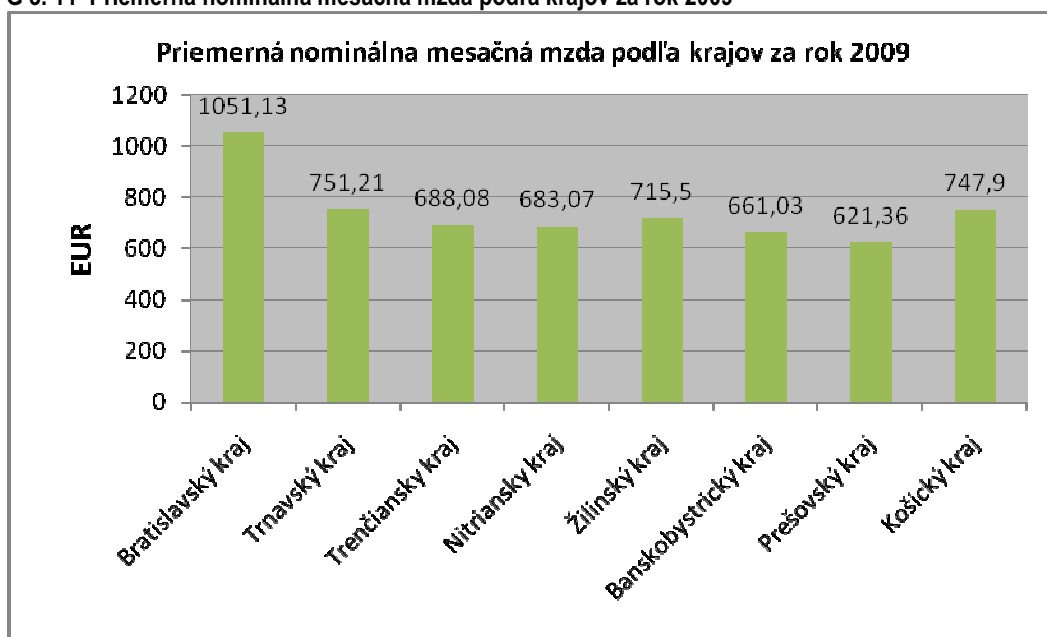
T 3. 25 Miera ekonomickej aktivity, miera zamestnanosti a miera nezamestnanosti (%)

	Rok	Miera ekonomickej aktivity			Miera zamestnanosti 15+			Miera nezamestnanosti		
		spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy
Prešovský kraj	2006	59,3	69,4	49,6	48,6	58,0	39,7	18,1	53,1	39,3
	2007	58,7	68,2	49,8	50,7	59,6	42,2	13,8	12,7	15,2
	2008	58,1	68,0	48,7	50,5	60,7	41,0	13,0	10,8	15,9
SR spolu	2006	59,1	68,2	50,7	51,2	59,9	43,2	13,3	12,2	14,7
	2007	58,8	67,7	50,5	52,3	61,1	44,2	52,3	61,1	44,2
	2008	59,4	68,3	51,1	53,7	62,6	45,5	53,7	62,2	45,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

V Prešovskom kraji v roku 2009 v podnikoch s počtom zamestnancov 20 a viac a v neziskových organizáciách pracovalo v priemere 111 749 osôb, z ktorých viac ako jedna tretina (30,6 %) pracovala v priemysle. V súkromnom sektore pracovalo 66 578 zamestnancov a ich počet oproti predchádzajúcemu roku klesol o 12,9 %. Vo verejnom sektore počet zamestnancov (45 171) v porovnaní s vlaňajškom vzrástol o 2,2 %.

G 3. 11 Priemerná nominálna mesačná mzda podľa krajov za rok 2009

Zdroj: Štatistický úrad SR

V členení podľa odvetví najvyššiu priemernú mzdu dosiahli zamestnanci odbornej, vedeckej a technickej činnosti (1003,63,- EUR) a zamestnanci verejnej správy (871,95,- Sk). Najnižšia mzda bola zaznamenaná v administratívnych a podporných službách (370,45,- EUR) a v hoteloch a reštauráciách (483,18,- EUR).

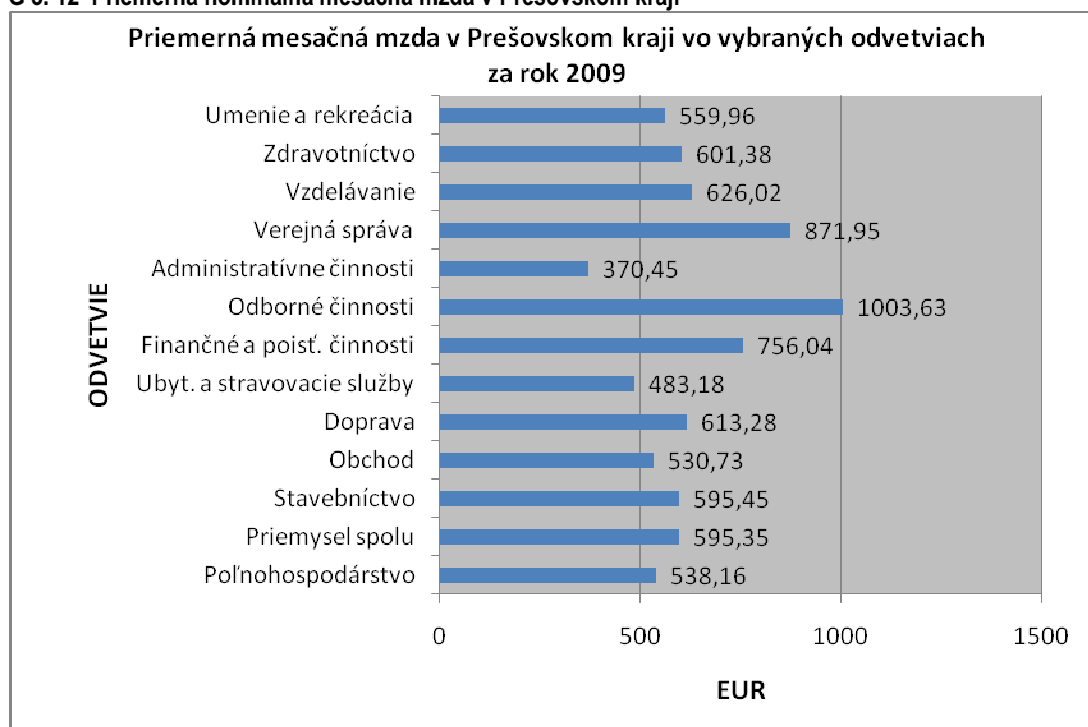
T 3. 26 Vývoj celkovej priemernej mzdy v okresoch Prešovského kraja za obdobie 2006-2008

Územie/Kraj	Priemerná nominálna mesačná mzda (Sk)		
	2006	2007	2008
Prešovský kraj	501,56	540,29	594,83
Bardejov	378,14	394,97	428,25
Humenné	501,26	538,63	588,69
Kežmarok	509,82	560,04	614,41
Levoča	476,43	513,57	576,52
Medzilaborce	437,46	457,61	518,54
Poprad	565,32	617,53	687,06
Prešov	555,20	602,10	663,52
Sabinov	469,06	496,08	523,20
Snina	426,74	441,51	482,93
Stará Ľubovňa	478,82	522,37	558,58
Stropkov	444,79	487,71	504,04
Svidník	420,76	451,27	488,28
Vranov nad Topľou	455,55	489,51	545,16

Zdroj: Štatistický úrad SR

Priemerná nominálna mesačná mzda v Prešovskom kraji v roku 2009 dosiahla 621,36,- EUR (index 104,5), čo je o 186,73,- EUR menej než priemer v Slovenskej republike a zároveň je najnižšia zo všetkých krajov. Na jedného zamestnanca za rok 2009 pripadlo v priemere 1 603 odpracovaných hodín. Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2009 bola v SR 808,09,-EUR.

G 3. 12 Priemerná nominálna mesačná mzda v Prešovskom kraji

Zdroj: Štatistický úrad SR

Kvalita života

Sociálne služby

Dňa 1. januára 2009 nadobudol účinnosť zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o sociálnych službách).

V zmysle uvedeného zákona sa za sociálnu službu považuje odborná, obslužná a ďalšia činnosť alebo súbor činností, pričom sa priamo upravuje aj ich účel a cieľ.

Zákon o sociálnych službách rozdeľuje sociálne služby do niekoľkých nasledovných skupín, v závislosti od povahy nepriaznivej sociálnej situácie alebo od cieľovej skupiny, ktorej sú určené.

A) **sociálne služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v zariadeniach, ktorými sú:**

1. nocľaháreň,
2. útulok,
3. domov na pol ceste,
4. nízkoprahové denné centrum,
5. zariadenie núdzového bývania.

T 3. 27 Prehľad uvedených služieb poskytovaných na území Prešovského kraja k 30.6.2010

Druh	Poskytovateľ sociálnej služby (počet poskytovateľov)		Forma pobytu	Kapacita
Nocľaháreň	verejný	Obec (2)	pobytová	59
	neverejný	1	pobytová	12
Útulok	verejný	PSK (5)	pobytová	89
		Obec (1)	pobytová	6
	neverejný	7	pobytová	185
Domov na pol ceste	verejný	PSK (1)	pobytová celoročná	13
	neverejný	2	pobytová celoročná	14
Nízkoprahové denné centrum	neverejný	1	ambulantná, terénna	24
Zariadenie núdzového bývania	verejný	PSK (5)	pobytová	36
		Obec (1)		20
	neverejný	3	pobytová	39

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

B) **sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, ktorými sú**

1. pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúladovania rodinného života a pracovného života,
2. poskytovanie sociálnej služby v zariadení dočasnej starostlivosti o deti,
3. poskytovanie sociálnej služby v nízkoprahovom dennom centre pre deti a rodinu.

T 3. 28 Prehľad uvedených služieb poskytovaných na území Prešovského kraja k 30.6.2010

Druh	Poskytovateľ sociálnej služby (počet poskytovateľov)		Forma pobytu
Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu	verejný	Obec (1)	ambulantná
	neverejný	4	ambulantná, terénna, iná (telefonicky)

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

C) sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, ktorými sú

1. poskytovanie sociálnej služby v zariadení pre fyzické osoby, ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby a pre fyzické osoby, ktoré dovŕšili dôchodkový vek:
  - zariadenie podporovaného bývania,
  - zariadenie pre seniorov,
  - zariadenie opatrovateľskej služby,
  - rehabilitačné stredisko,
  - domov sociálnych služieb,
  - špecializované zariadenie,
  - denný stacionár,
2. opatrovateľská služba,
3. prepravná služba,
4. sprievodcovská služba a predčítateľská služba,
5. tlmočnická služba,
6. sprostredkovanie tlmočnickej služby,
7. sprostredkovanie osobnej asistencie,
8. požičiavanie pomôcok.

T 3. 29 Prehľad uvedených služieb poskytovaných na území Prešovského kraja k 30.6.2010

Druh ZSS	Poskytovateľ sociálnej služby		Forma pobytu	Kapacita
Zariadenie podporovaného bývania	verejný	PSK (1)	pobytová celoročná	11
	neverejný	2	pobytová celoročná	30
Zariadenie pre seniorov	verejný	PSK (6)	pobytová celoročná	179
		Obec (11)	pobytová celoročná	975
	neverejný	13	pobytová celoročná	200
Zariadenie opatrovateľskej služby	verejný	Obec (4)	pobytová	28
	neverejný	7	pobytová	105
Rehabilitačné stredisko	verejný	PSK (5)	ambulantná	62
	neverejný	1	ambulantná	10
Domov sociálnych služieb	verejný	PSK (27)	pobytová celoročná	1640
		Obec (2)	pobytová celoročná	10
	neverejný	30	pobytová celoročná	570
Špecializované zariadenie	verejný	PSK (3)	pobytová celoročná	135
	neverejný	3	pobytová celoročná	35
Denný stacionár	verejný	Obec (2)	ambulantná	33
	neverejný	1	ambulantná	8
Opatrovateľská služba	verejný	Obec (82)	terénna	
	neverejný	7	terénna	
Prepravná služba	verejný	Obec (2)	terénna	
	neverejný	6	terénna	
Tlmočnická služba	neverejný	1	ambulantná terénna	
Sprostredkovanie	neverejný	1	ambulantná terénna	
Požičiavanie pomôcok	verejný	Obec (1)	ambulantná	
	neverejný	4	ambulantná	

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

D) sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ktorými sú

1. monitorovanie a signalizácia potreby pomoci,
2. krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií.

T 3. 30 Prehľad uvedených služieb poskytovaných na území Prešovského kraja k 30.6.2010

Druh	Poskytovateľ sociálnej služby (počet poskytovateľov)		Forma
Monitorovanie a signalizácia potreby pomoci	neverejný	2	iná

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

E) podporné služby, ktorými sú

1. odľahčovací služba,
2. pomoc pri zabezpečení opatrovníckych práv a povinností,
3. poskytovanie sociálnej služby v dennom centre,
4. poskytovanie sociálnej služby v integračnom centre,
5. poskytovanie sociálnej služby v jedálni,
6. poskytovanie sociálnej služby v práci,
7. poskytovanie sociálnej služby v stredisku osobnej hygieny.

T 3. 31 Prehľad uvedených služieb poskytovaných na území Prešovského kraja k 30.6.2010

Druh	Poskytovateľ sociálnej služby		Forma	Kapacita
Denné centrum	verejný	Obec (12)	ambulantná	407
Jedáleň	verejný	Obec (6)	ambulantná terénna	90
	neverejný	6	ambulantná terénna	380
Práčovňa	verejný	Obec (1)	ambulantná	neurčená
	neverejný	1	Ambulantná	
Stredisko osobnej	verejný	Obec (1)	ambulantná	neurčená

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

V rámci novej právnej úpravy pribudli úplne nové druhy sociálnych služieb, ktorými sú nízkoprahové denné centrum, nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu, nocľaháreň, domov na pol ceste, špecializované zariadenie, denný stacionár, sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ale aj nové služby v rámci podporných služieb. Taktiež po prvýkrát samostatne zákon upravuje sprievodcovskú, predčitateľskú službu a tlmočnickú službu ako samostatné služby a nie ako súčasť úkonov opatrovateľskej služby.

Súčasná legislatíva zároveň mení názvy niektorých sociálnych služieb, a to predtým nazývaný domov dôchodcov je zariadenie pre seniorov, zariadenie chráneného bývania sa považuje za zariadenie podporovaného bývania, domov pre osamelých rodičov sa považuje za zariadenie núdzového bývania, stanica opatrovateľskej služby sa považuje za zariadenie dočasnej starostlivosti o deti, klub dôchodcov sa považuje za denné centrum a jedáleň pre dôchodcov sa považuje za jedáleň.

Zároveň v zmysle novej právnej úpravy zaniká organizovanie spoločného stravovania ako sociálnej služby.

Poskytovatelia sociálnych služieb zadefinovaní v jednotlivých prehľadoch podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb sú zapísaní v registri poskytovateľov sociálnych služieb v zmysle zákona o sociálnych službách, ktorý vedie PSK.

Zariadeniam sociálnych služieb v pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja, ktoré poskytovali sociálne služby k 31.12.2008, vyplynula zo zákona o sociálnych službách povinnosť do 31.12.2009 požiadať o registráciu. Zároveň im však zákon o sociálnych službách prechodnými a záverečnými ustanoveniami umožňuje:

- naplnenie povinnosti dodržať maximálny počet prijímateľov sociálnej služby na jedného svojho zamestnanca a minimálny percentuálny podiel odborných zamestnancov na celkovom počte zamestnancov v zmysle zákona o sociálnych službách do 31.12.2010,
- splnenie všeobecne technických požiadaviek na výstavbu a všeobecné technické požiadavky na stavby užívané fyzickými osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie do 31.12.2013.

Prešovský samosprávny kraj dlhodobo monitoruje plnenie vyššie uvedených požiadaviek v rámci zvyšovania kvality poskytovaných sociálnych služieb. V rámci možností (t.j. prirodzeného poklesu prijímateľov sociálnej služby) sa v zariadeniach sociálnych služieb v pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja znižuje kapacita a zároveň sa zvyšuje počet zamestnancov, a to v prevažnej miere o odborných zamestnancov.

Okrem zvyšovania kvality sociálnej služby je ďalšou prioritou Prešovského samosprávneho kraja dostupnosť sociálnej služby.

Z pohľadu regionálneho princípu a miestnej dostupnosti sociálnej služby pre občana je v nasledujúcom prehľade vyčíslený podiel počtu obyvateľov na jedno miesto v ZSS v danom okrese.

T 3. 32 Podiel počtu obyvateľov Prešovského kraja vo vzťahu ku kapacitám ZSS podľa okresov k 30.6.2010

Okres	Počet obyvateľov k 31.12.2008	Kapacita ZSS	Podiel
Bardejov	76 857	525	146
Humenné	64 184	371	173
Kežmarok	67 499	372	181
Levoča	32 803	271	121
Medzilaborce	12 105	213	59
Poprad	104 508	700	149
Prešov	166 223	1 101	151
Sabinov	56 638	220	257
Snina	38 650	236	163
Stará Ľubovňa	51 848	245	212
Stropkov	20 737	129	161
Svidník	33 230	304	109
Vranov nad Topľou	78 673	390	202
Spolu	803 955	5077*	158

*do kapacity ZSS boli zahrnutí aj poskytovatelia sociálnej služby na území PSK registrovaní Košickým samosprávnym krajom (Spišská katolícka charita, Arcidiecézna charita Košice)

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

Ako najdostupnejšie služby pre obyvateľov v rámci zachovania regionálneho princípu, teda s najnižším podielom počtu obyvateľov na miesto v ZSS, sa javia služby v okresoch Medzilaborce, Svidník. Zachovanie regionálneho princípu pri poskytovaní sociálnych služieb je dôležité najmä vo vzťahu k dostupnosti sociálnej služby pre klienta, udržiavania spoločenských a rodinných kontaktov klientov a blízkosti prirodzenej komunity klienta.

Podiel počtu obyvateľov na jedno miesto v ZSS v danom okrese sa pohybuje v rozsahu od 59 do 257, pričom uvedený rozsah k 31.12.2008 sa pohyboval od 59 do 453, čo znamená, že regionálna dostupnosť služieb sa pomaly vyrovnáva.

Podrobnejší prehľad rozloženia jednotlivých sociálnych služieb je znázornený v nasledujúcej tabuľke.

T 3.33 Prehľad kapacít pobytových a ambulantných služieb v okresoch Prešovského kraja k 30.6.2010

Okres	Forma pobytu	Nocľaháreň	Útulok	Domov na pol ceste	Nizkoprahové denné centrum	Zariadenie núdzového bývania	Zariadenie podporovaného bývania	Zariadenie pre seniorov	Zariadenie opatrovateľskej služby	Rehabilitačné stredisko	Domov sociálnych služieb	Špecializované zariadenie	Denný stacionár	Spolu
Bardejov	A										28		8	36
	P (T,C)	24				10		261	27		167			489
	Spolu	24	0	0	0	10	0	261	27	0	195	0	8	525
Humenné	A							2		14	15			31
	P (T,C)		20			23		43	26		213	15		340
	Spolu	0	20	0	0	23	0	45	26	14	228	15	0	371
Kežmarok	A										3		25	28
	P (T,C)		83			18		141	12		90			344
	Spolu	0	83	0	0	18	0	141	12	0	93	0	25	372
Levoča	A													0
	P (T,C)						11	9			251			271
	Spolu	0	0	0	0	0	11	9	0	0	251	0	0	271
Medzilaborce	A													0
	P (T,C)			19				35	5		154			213
	Spolu	0	0	19	0	0	0	35	5	0	154	0	0	213
Poprad	A								6		14			20
	P (T,C)	35	35			15		277	33		265	20		680
	Spolu	35	35	0	0	15	0	277	39	0	279	20	0	700
Prešov	A				24			15			91	35		165
	P (T,C)	12	57	8		17	20	340	35		402	45		936
	Spolu	12	57	8	24	17	20	355	35	0	493	80	0	1101
Sabinov	A									12				12
	P (T,C)		6					64			138			208
	Spolu	0	6	0	0	0	0	64	0	12	138	0	0	220
Snina	A									18				18
	P (T,C)		25			10		8			175			218
	Spolu	0	25	0	0	10	0	8	0	18	175	0	0	236
Stará Ľubovňa	A										8			8
	P (T,C)							97			100	40		237
	Spolu	0	0	0	0	0	0	97	0	0	108	40	0	245
Stropkov	A									10	19			29
	P (T,C)		16								84			100
	Spolu	0	16	0	0	0	0	0	0	10	103	0	0	129
Svidník	A										27			27
	P (T,C)		30					40			207			277
	Spolu	0	30	0	0	0	0	40	0	0	234	0	0	304
Vranov nad Topľou	A									8	10		8	26
	P (T,C)		18			2	20	135			139	50		364
	Spolu	0	18	0	0	2	20	135	0	8	149	50	8	390
Spolu		71	290	27	24	95	51	1467	144	62	2600	205	41	5077

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

Forma poskytovaných sociálnych služieb v zmysle zákona o sociálnych službách v zariadeniach môže byť ambulantná alebo pobytová (týždenná, resp. celoročná).

V rámci poskytovaných sociálnych služieb v zariadeniach sociálnych služieb na území PSK predstavujú kapacity ambulantnej formy poskytovaných sociálnych služieb v počte 400 a kapacity pobytovej formy poskytovaných sociálnych služieb v počte 4 677 miest.

Napriek skutočnosti, že z analýzy vyplýva značný nepomer medzi poskytovaním služby ambulantnou a pobytovou formou, naďalej prevláda u občanov PSK záujem o poskytovanie sociálnej služby práve pobytovou formou.

Analýzou najčastejších požiadaviek pobytových poskytovateľov sociálnych služieb boli zaznamenané nasledujúce technické problémy:

- veľkosť obytnej plochy na jedného prijímateľa sociálnej služby nezodpovedá ploche odporúčanej vyhláškou,
- odstraňovanie architektonických bariér,
- rekonštrukcia stravovacej prevádzky, hygienických zariadení, kotolne a systému vykurovania,
- zateplenie, výmena okien,
- oprava strechy a podkrovných priestorov.

Prehľad o výdavkoch samosprávneho kraja za kapitolu sociálne zabezpečenie znázorňuje nasledujúca tabuľka.

T 3. 34 Výdavky PSK za kapitolu sociálne zabezpečenie (v tis. €)

	Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009
Upravený rozpočet celkom	18 564	18 549	19 978	21 517	21 848	23 267
z toho:						
ZSS v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK	14 493	15 248	16 632	17 573	18 473	18 674
neverejní poskytovatelia	3 984	3 195	3 319	3 917	3 349*	4 593

*celkový objem finančných prostriedkov 4 161 tis. € vrátane dotácii v zmysle VZN PSK č.5/2004 (skupina subjektov, ktorá podala žiadosť o finančný príspevok na rok 2009 po stanovenom termíne)

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

Sociálno-právna ochrana detí a sociálna kuratela

Dňom 1.9.2005 nadobudol účinnosť zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kurateli a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o SPOaK), ktorý reaguje na zmeny v spoločnosti. Jednotlivé ustanovenia zabezpečujú ochranu a starostlivosť deťom nevyhnutnú pre ich blaho, rešpektujú ich najlepší záujem. Oblasť sociálnoprávnej ochrany v prevažnej miere garantoval v predchádzajúcom období štát prostredníctvom orgánov štátnej správy. Prijatím zákona o SPOaK nastala zmena, viacero kompetencií v oblasti sociálnoprávnej ochrany a kurately bolo prenesených na orgány samosprávy. Ide najmä o činnosti spojené s vytváraním podmienok na prevenciu vzniku krízových situácií v rodine, obmedzovanie a odstraňovanie negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú osobnostný vývin dieťaťa.

Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela je po organizačnej stránke zabezpečovaná na 46 úradoch PSVR. V roku 2006 ju zabezpečovalo 642 zamestnancov, čo v priemere na jedného zamestnanca predstavovalo 367 rodín. V priebehu roka 2006 bolo zaznamenaných 21 487 nových rodín a 29 357 nových detí, pre ktoré boli vykonané opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej SPOD a SK), čo v porovnaní s rokom 2005 predstavuje nárast o 9,16 % nových rodín a o 9,20 % nových detí.

V roku 2006 bola sociálna kuratela detí zabezpečená vykonávaním opatrení SPOD a SK na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine a na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov spolu pre 23 619 detí. Tento počet predstavuje 12,4 % z celkového počtu 190 433 detí, pre ktoré boli v roku 2006 vykonané opatrenia.

Z komparácie rokov 2005 a 2006 najčastejším dôvodom vykonávania opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine a na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov pre deti vyplynulo, že:

- stúpol celkový počet detí s poruchami správania o 776,
- najčastejším dôvodom na výkon opatrení je trestná činnosť alebo činnosť inak trestná, ktorá mierne poklesla o 16 prípadov,
- poklesol počet detí, ktoré zanedbávajú školskú dochádzku o 67.

Základné úlohy samosprávneho kraja sú definované v § 76 zákona o SPOaK. Medzi najdôležitejšie patria: zabezpečenie tvorby a plnenia sociálnych programov zameraných na ochranu práv a právom chránených záujmov detí a na predchádzanie a zamedzenie nárastu sociálnopatologických javov na svojom území, vypracúvanie analýzy nepriaznivých vplyvov pôsobiach na deti a rodiny, vývojových trendov sociálnopatologických javov na svojom území, zriaďovanie vybraných zariadení na výkon opatrení (krízové strediská, resocializačné strediská, detské domovy pre maloleté deti bez sprievodu). Zároveň poskytuje obci, akreditovanému subjektu a právnickej alebo fyzickej osobe finančné prostriedky na výkon opatrení podľa zákona o SPOaK. Zo zverejnených PHSR, resp. koncepcií miest a obcí kraja vyplýva, že sociálnoprávnej ochrane a sociálnym programom na plnenie opatrení vyplývajúcich zo zákona o SPOaK jednotlivé mestá a obce nevenujú takmer žiadnu pozornosť. Kompetencie na úseku sociálnoprávnej ochrany sú definované aj pre orgány štátnej správy.

Z titulu zlyhávania rodinného prostredia v náhradnej osobnej starostlivosti bolo v Prešovskom kraji evidovaných celkom 669 detí. V roku 2006 bolo do náhradnej osobnej starostlivosti zverených 197 detí a 47 detí bolo osvojených.

Jedným z opatrení vykonaným v prospech dieťaťa je vyňatie dieťaťa z rodiny a zabezpečenie výkonu rozhodnutia v zariadení. V Prešovskom kraji sa najčastejšie využíva krízové stredisko.

Krízové stredisko vykonáva činnosť ambulantnou formou, celodenne, po určitú časť dňa alebo pobytovou formou. Kapacity krízových stredísk PSK znázorňuje tab. *Zoznam krízových stredísk v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja.*

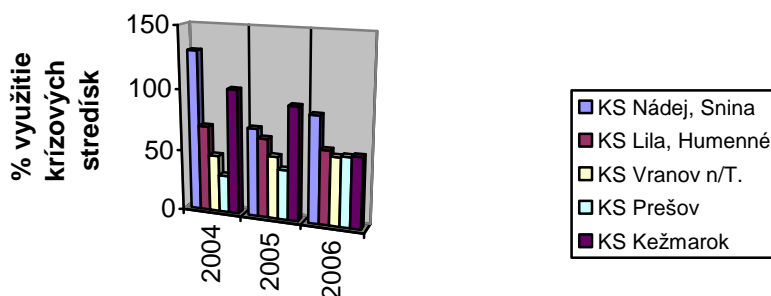
V súčasnom období požiadavky na využitie KS zo strany štátnych orgánov presahujú zákonom deklarovanú kapacitu 50% disponibilných miest.

T 3. 35 Zoznam krízových stredísk v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK

P. č.	ZSS	Adresa	Kmeňové zariadenie	Kapacita
1.	KS Kežmarok	Starý Trh 38, Kežmarok	DSS Ľubica	10
2.	KS Stará Ľubovňa	Zámocká 7, Stará Ľubovňa	Domov pre seniorov Stará	15
3.	KS Prešov	Hlavná 58, Prešov	DSS Prešov, Važecká	8
4.	KS Vranov nad Topľou	Ružová 80, Vranov nad Topľou	DSS Vranov n/Topľou	10
5.	KS Humenné	Čsl. Armády 14, Humenné	DSS Humenné-Podskalka	14
6.	KS Snina	Čsl. armády 1594/5, Snina	DSS Osadné	14

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

G 3. 13 Grafické znázornenie využiteľnosti krízových stredísk Prešovského samosprávneho kraja:

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí

V štyroch zariadeniach pestúnskej starostlivosti v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK bolo v roku 2006 umiestnených celkom 23 detí. Tento typ pestúnskej starostlivosti je dožívajúci. V individuálnej pestúnskej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu je umiestnených celkom 318 detí.

Na území PSK pôsobí celkom 11 detských domovov s celkovou kapacitou 674 detí. V zriaďovateľskej pôsobnosti určeného úradu práce sociálnych vecí a rodiny je 8 detských domovov s kapacitou 540 miest a v zriaďovateľskej pôsobnosti akreditovaných subjektov 3 s kapacitou 134. K júnu 2007 majú platnú akreditáciu 4 detské domovy, z toho 1 do 8/2007, dva do polovice roka 2011 a jeden do januára 2012.

Z titulu zlyhávania rodinného prostredia v náhradnej osobnej starostlivosti v Prešovskom kraji bolo evidovaných celkom 669 detí. V roku 2006 bolo do náhradnej osobnej starostlivosti zverených 197 detí a 47 detí bolo osvojených.

Významné miesto pri výkone opatrení SPODaSK na úrovni kraja zastávajú akreditované subjekty: Gréckokatolícka charita Prešov (zameriava sa na terénnu sociálnu prácu a resocializáciu), PRO Familia, o. z. (zameriava sa na týrané ženy a deti formou pobytovou a ambulantnou) a Inštitút Krista Veľkňaza Žakovce (zameriava sa na resocializáciu).

Zdravotníctvo

Zdravotná starostlivosť je súbor pracovných činností, ktoré vykonávajú zdravotnícki pracovníci, vrátane poskytovania liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín s cieľom predĺženia života fyzickej osoby, zvýšenia kvality jej života a zdravého vývoja budúcich generácií. Zdravotná starostlivosť zahŕňa prevenciu, dispenzarizáciu, diagnostiku, liečbu, biomedicínsky výskum, ošetrovateľskú starostlivosť a pôrodnú asistenciu. Zdravotná starostlivosť sa poskytuje ako ambulantná starostlivosť, ústavná starostlivosť a lekárenská starostlivosť. V rámci ambulantnej starostlivosti sa poskytuje lekárska služba prvej pomoci, v rámci ústavnej starostlivosti v nemocniciach sa poskytuje ústavná pohotovostná služba.

Zdravotnícke zariadenia **ambulantnej zdravotnej starostlivosti** sú určené na poskytovanie zdravotnej starostlivosti osobe, ktorej zdravotný stav nevyžaduje nepretržité poskytovanie zdravotnej starostlivosti nepresahujúce 24 hodín a nevyžaduje pobyt osoby na lôžku. Zariadenia ambulantnej starostlivosti sú všeobecná a špecializovaná ambulancia, lekárska služba prvej pomoci, zariadenie na poskytovanie jednodňovej zdravotnej starostlivosti, stacionár, poliklinika, agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti, zariadenia spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek a mobilný hospic.

T 3. 36 Porovnanie ukazovateľov ambulantnej starostlivosti

ukazovateľ	Všeobecné ambulancie		Špecializované ambulancie	
	2007	2008	2007	2008
Počet lekárskeho miest ambulantnej starostlivosti v SR	3 325,64	3 114,07	6 595,70	5 890,82
Počet lekárskeho miest ambulantnej starostlivosti v PSK	460,26	438,56	1 093,94	1 052,62
Podiel PSK v %	13,8	14,1	16,6	17,9

Zdroj: Zdravotnícka ročenka SR 2007,2008

T 3. 37 Počet ambulancií praktického lekára podľa okresov (aktuálny stav: IX/2010)

Okres	Pre dospelých	Pre deti a dospelých
Bardejov	25	18
Humenné	21	20
Kežmarok	22	13
Levoča	14	8
Medzilaborce	8	3
Poprad	49	23
Prešov	73	38
Sabinov	18	14
Snina	13	14
Stará Ľubovňa	18	12
Stropkov	7	5
Svidník	13	8
Vranov nad Topľou	31	15
Prešovský kraj	312	191

Zdroj : Dôvera, zdravotná poisťovňa

Zdravotnícke zariadenia **ústavnej zdravotnej starostlivosti** sú určené na poskytovanie zdravotnej starostlivosti osobám, ktorých zdravotný stav vyžaduje nepretržité poskytovanie zdravotnej starostlivosti spojené s predpokladaným pobytom na lôžku v zdravotníckom zariadení presahujúcim 24 hodín. Zariadenia ústavnej starostlivosti sú všeobecná a špecializovaná nemocnica, liečebňa, hospic, dom ošetrovateľskej starostlivosti, prírodné liečebné kúpele, kúpeľná liečebňa a zariadenia biomedicínskeho výskumu.

T 3. 38 Porovnanie ukazovateľov ústavnej starostlivosti

Druh zdravotníckeho zariadenia	Počet zdravotníckych		Počet zdravotníckych		Podiel PSK v %	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Všeobecná nemocnica	80	73	12	12	15	16,4
Špecializovaná nemocnica	42	41	1	1	2,4	2,4
Liečebne	27	24	6	6	3,7	25
Hospic	7	9	3	3	42,8	33,3
Dom ošetrovateľskej starostlivosti	1	2	0	0	0	0
Prírodné liečebné kúpele	22	20	9	9	40,1	45
Kúpeľná liečebňa	6	9	0	0	0	0
Zariadenie biomedicínskeho výskumu	1	1	0	0	0	0

Zdroj: Zdravotnícka ročenka SR 2007,2008

Lekárska starostlivosť zahŕňa zabezpečovanie, prípravu, kontrolu, uchovávanie, výdaj liekov s výnimkou prípravy transfúzných liekov a zdravotníckych pomôcok, poskytovanie odborných informácií o liekoch a zdravotníckych pomôckach a konzultácie pri určovaní a sledovaní liečebného postupu. Poskytuje sa v nemocničných lekárnach, vo verejných lekárnach vrátane ich pobočiek, vo výdajniach zdravotníckych pomôcok a vo verejných lekárnach zriadených ako výučbové základne.

T 3. 39 Porovnanie ukazovateľov lekárskej starostlivosti

Druh zdravotníckeho zariadenia	Počet zdravotníckych zariadení v SR		Počet zdravotníckych zariadení v PSK		Podiel PSK v %	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Lekárska starostlivosť	1 636	1 433	204	210	12,5	14,6

Zdroj: Zdravotnícka ročenka SR 2007, 2008

Nemocnice s poliklinikou poskytujú okrem hospitalizačnej a ambulantnej liečebno – preventívnej zdravotnej starostlivosti aj špecializovanú zdravotnícku starostlivosť so spektrom vyšetrovacích a liečebných zložiek, lekársku službu prvej pomoci a dopravnú zdravotnícku službu. Tieto zariadenia poskytujú všetky zdravotnícke služby s využitím najnovších odborných poznatkov. Nemocnice s poliklinikou sú spravidla lokalizované v okresných mestách. V Prešove sú lokalizované FNŠP J.A. Reimana Prešov, M.V. Medicínske centrum spol. s r.o., MEDICAL-CARE, s.r.o., MINERAL-SLOVAKIA, s.r.o. Ďalej v Prešovskom kraji lokalizujeme nasledovné nemocnice: Nemocnica A. Leňa Humenné, n.o., Nemocnica arm. gen. L. Svobodu Svidník, n. o., Nemocnica Dr. Vojtecha Alexandra v Kežmarku, n. o., Ľubovnianska nemocnica, n.o., Nemocnica Poprad, a.s., Nemocnica Snina, s.r.o., NsP Sv. Jakuba, n.o. Bardejov, Vranovská nemocnica, n. o., Všeobecná nemocnica s poliklinikou Levoča, a.s. Niektoré z týchto zariadení zápasia s nedostatočnou technickou vybavenosťou, ktorá do istej miery obmedzuje možnosti aj kvalitu poskytovaných odborných zdravotníckych služieb.

Na území Prešovského kraja sú lokalizované aj odborné liečebné ústavy zamerané na liečenie tuberkulózných a respiračných chorôb : Národný ústav tuberkulózy, pľúcnych chorôb a hrudníkovej chirurgie Vyšné Hágy, Sanatórium Dr. Guhra, n.o., Tatranská Polianka, Sanatórium Tatranská Kotlina, n. o. vysokošpecializovaný odborný ústav Šrobárov ústav detskej tuberkulózy a respiračných chorôb, n. o., TATRASAN, s.r.o., Nový Smokovec, Vojenské zdravotnícke zariadenia, a.s. Nová Polianka.

Kúpeľná starostlivosť s využívaním klimatických podmienok vhodných na liečenie sa vykonáva v týchto prírodných liečebných kúpeľoch: Bardejovské kúpele, a.s., Kúpele Horný Smokovec, s.r.o., KÚPELE LUČIVNÁ, a.s., Kúpele Nový Smokovec, a.s., Kúpele Vyšné Ružbachy a.s., Kúpeľno-liečebný ústav Ministerstva vnútra SR Družba Bardejovské kúpele, Sanatórium Dr. Guhra, n. o., Sanatórium tatranská kotlina, n. o., TATRASAN, s.r.o.

Ďalšími zdravotníckymi zariadeniami sú Ošetrovateľské centrum , s.r.o. Humenné, Spišská katolícka charita Hospic sv. Alžbety Kežmarok.

Vývoj úmrtnosti v populácii je v poslednom desaťročí ovplyvnený zmenami v dynamike úmrtnosti a to tak pozitívne, ako aj negatívne. Ide predovšetkým o úmrtnosť na prioritné skupiny ochorení, a to choroby obehovej sústavy, onkologické ochorenia, choroby dýchacej sústavy, ochorenia tráviacej sústavy a ochorenia z externých príčin. Percentuálne vyjadrenie všetkých úmrtí podľa príčiny smrti:

- Choroby obehovej sústavy, muži 46,9 %, ženy 61,0%

- Nádory, muži 24,6 %, ženy 20,3%
- Vonkajšie príčiny, muži 9,2%, ženy 2,4%
- Choroby dýchacej sústavy, muži 6,1%, ženy 5,1%
- Choroby tráviacej sústavy, muži 6,7%, ženy 4,6%

V roku 2009 sa v kraji narodilo 10 852 živých detí, čo predstavuje 17,7 % z celkového počtu živonarodených detí v Slovenskej republike. Oproti predchádzajúcemu roku je to nárast o 830 detí. Hrubá miera živorodenosti (počet živonarodených detí na 1000 obyvateľov stredného stavu) dosiahla 13,48 promile a bola najvyššia v rámci krajov SR. Najvyššia hrubá miera živorodenosti v kraji sa zaznamenala v okresoch Kežmarok (19,28 promile), Sabinov (17,35 promile) a Stará Ľubovňa (15,82 promile). V priebehu sledovaného roka v kraji zomrelo 6 730 osôb. Hrubá miera úmrtnosti (počet zomretých na 1000 obyvateľov stredného stavu) hodnotou 8,36 bola najnižšia v rámci krajov SR. Najvyššia hrubá miera úmrtnosti v kraji sa zaznamenala v okresoch Medzilaborce (13,53 promile), Stropkov (10,66 promile) a Snina (9,96 promile).

Verejná minimálna sieť poskytovateľov je usporiadanie najmenšieho možného počtu verejne dostupných poskytovateľov na území SR alebo na území príslušného samosprávneho kraja alebo na území príslušného okresu v takom počte a zložení, aby sa zabezpečila efektívne dostupná, plynulá, sústavná a odborná zdravotná starostlivosť s prihliadnutím na počet obyvateľov príslušného územia vrátane možnej odchýlky vo vzťahu ku geografickým a demografickým podmienkam príslušného územia, chorobnosť a úmrtnosť obyvateľov príslušného územia, migráciu cudzincov a osôb bez štátnej príslušnosti na príslušnom území, bezpečnosť štátu.

**T 3. 40 Verejná minimálna sieť poskytovateľov
ústavnej zdravotnej starostlivosti v Prešovskom kraji**

Názov oddelenia/Typ lôžok	Minimálny počet lôžok ^x
Akútne lôžka	3 023
Chronické lôžka	586
Psychiatrické lôžka	438
Spolu	4 047

Zdroj. Nariadenie vlády č. 640/2008 Z. z. o verejnej minimálnej sieti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti)

^x Verejná minimálna sieť poskytovateľov ústavnej zdravotnej starostlivosti je vyjadrená minimálnym počtom lôžok v špecializačných odboroch rozdelených na lôžka určené na poskytovanie ústavnej starostlivosti akútne chorým osobám, chronicky chorým osobám a psychiatricky chorým osobám na územie kraja.

Minimálna sieť sa nevzťahuje na poskytovateľov, ktorí prevádzkujú ambulancie záchrannej zdravotnej služby a poskytovateľov, ktorí poskytujú lekárenskú starostlivosť podľa zákona o liekoch a zdravotníckych pomôckach.

Bytová výstavba

V priebehu roka 2009 bolo v Prešovskom kraji dokončených 1 568 bytov, z toho 18,8 % bolo dokončených v rámci prestavby, nadstavby alebo prístavby. Z celkového počtu dokončených bytov bolo 928 bytov v rodinných domoch, čo predstavuje 59,2 %. Z hľadiska druhu vlastníctva bola rozhodujúca

časť (77,7 %) dokončených bytov v súkromnom sektore. Vo verejnom sektore bolo dokončených 350 bytov, t. j. 22,3 % z celkového počtu dokončených bytov. V porovnaní s rokom 2008 poklesol celkový počet dokončených bytov v kraji o 0,4 % a predstavoval 8,3 percentný podiel na dokončených bytoch v Slovenskej republike. Z hľadiska jednotlivých okresov kraja sa najviac bytov dokončilo v okresoch Poprad (362), Prešov (289) a Kežmarok (178). Najväčšia priemerná obytná plocha dokončeného bytu bola v okresoch Vranov nad Topľou (97,1 m²) a Snina (93,8 m²).

Počet začatých bytov v kraji poklesol oproti roku 2008 o 36,3 % na 1 817. Najväčší podiel na začatej výstavbe mali okresy Prešov (29 %), Poprad (14,4 %) a Kežmarok (10,2 %). Ku koncu sledovaného obdobia bolo v kraji rozostavaných 7 240 bytov, čo bolo o 163 bytov viac ako ku koncu roka 2008.

Z územného hľadiska bolo najviac rozostavaných bytov v okresoch Prešov (2 047), Poprad (1 004 bytov) a Kežmarok (987 bytov).

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011 je akcia mimoriadneho významu. Vykoná sa na celom území Slovenskej republiky k 21. máju 2011. Toto najrozsiahlejšie štatistické zisťovanie poskytne opäť po desiatich rokoch nielen nové údaje o počte obyvateľov žijúcich na území Slovenskej republiky, ale aj o ich demografickej, kultúrnej, vzdelanostnej, sociálnej a ekonomickej štruktúre. Pre Štatistický úrad Slovenskej republiky budú rovnako zaujímavé údaje a informácie o úrovni bývania a štruktúre domového a bytového fondu. Pri sčítaní záleží na spolupráci s každým obyvateľom; ambíciou preto je, aby príležitosť sčítať sa využili naozaj všetci obyvatelia bez rozdielu.

Kultúra

Odborné zázemie pre kultúru na území Prešovského kraja vytvára stabilná sieť kultúrnych zariadení na úrovni kraja, miest a obcí, ktoré sú z hľadiska množstva i kvality porovnateľné s priemerom SR. Prešovský samosprávny kraj vytvára pre rozvoj kultúry v kraji finančné, koncepčné a legislatívne predpoklady a reaguje na záujmy obyvateľstva a aktuálne potreby kultúrnych subjektov.

Sieť kultúrnych zariadení, ktoré charakterizujú kultúru regiónu, miest a obcí tvoria divadlá, kiná, prírodné amfiteátre, múzeá, galérie, regionálne osvetové strediská, kultúrne domy, knižnice, domy mládeže, hvezdárne a planetária, ako aj zoologické a botanické záhrady. Prešovský samosprávny kraj je zriaďovateľom 28 kultúrnych zariadení (8 múzeí, 7 osvetových zariadení, 7 knižníc, 2 hvezdárne, 2 galérie, 2 divadlá a 1 umelecký súbor).

Kultúrne zariadenia zriadené Prešovským samosprávnym krajom:

Regionálne osvetové strediská a hvezdárne

1. Šarišské osvetové stredisko v Prešove
2. Vihorlatské osvetové stredisko v Humennom
3. Hornozemplínske osvetové stredisko vo Vranove nad
4. Hornošarišské osvetové stredisko v Bardejove
5. Podduklianske osvetové stredisko vo Svidníku
6. Ľubovnianske osvetové stredisko v Starej Ľubovni
7. Podtatranské osvetové stredisko v Poprade
8. Hvezdáreň a planetárium v Prešove
9. Vihorlatská hvezdáreň v Humennom

Regionálne knižnice

10. Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove
11. Vihorlatská knižnica v Humennom

12. Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou
13. Okresná knižnica Davida Gutgesela v Bardejove
14. Podduklianska knižnica vo Svidníku
15. Ľubovnianska knižnica v Starej Ľubovni
16. Podtatranská knižnica v Poprade

Múzeá a galérie

17. Krajské múzeum v Prešove
18. Vihorlatské múzeum v Humennom
19. Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou
20. Šarišské múzeum v Bardejove
21. Ľubovnianske múzeum v Starej Ľubovni
22. Múzeum v Kežmarku
23. Podtatranské múzeum v Poprade
24. Múzeum Andyho Warhola v Medzilaborciach
25. Šarišská galéria v Prešove
26. Tatranská galéria v Poprade

Divadlá

27. Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove
28. Divadlo Jonáša Záborského v Prešove
Umelecké súbory
29. Poddukelský umelecký ľudový súbor

V rámci rozvoja kultúrnych aktivít je veľká pozornosť venovaná aktivitám využívania voľného času obyvateľstvom regiónu s dôrazom na stimuláciu rozvoja medzinárodnej kultúrnej spolupráce. Nezastupiteľnú úlohu tu má spolková a záujmová činnosť obyvateľov. Táto je v rámci kraja pravidelne podporovaná rôznymi formami a osobitne sú podporované regionálne postupové a národné prehliadky v oblasti neprofesionálneho umenia.

V záujme kraja je podpora ľudových tradícií, ktoré sú významné tak pre identifikáciu obyvateľov s územím, ako aj pre zvýšenie atraktivity z hľadiska cestovného ruchu. V Prešovskom kraji je registrovaných viacero folklórnych súborov, ktoré prezentujú ľudové tradície, zvyky a obyčaje regiónov kraja a usporadúvajú pravidelne folklórne slávnosti a podujatia to:

- Folklórny festival v Kružľove, vo Vyšnom Mirošove, v Giraltovciach a v Dubovej,
- Spišské folklórne slávnosti v Spišskom Podhradí,
- Podvihorlatské folklórne slávnosti v Snine,
- Šarišské slávnosti v Raslaviciach,
- Zamagurský folklórny festival Červený Kláštor,
- Slávnosti kultúry Ukrajincov a Rusínov vo Svidníku, ďalšie hudobné podujatia (Vranovská hudobná jeseň a i.), ako aj trhy remesiel (Svidník, Kežmarok, Levoča, Sabinov) a iné.

Zásadné problémy, s ktorými sa stretávajú kultúrne zariadenia v kraji sú hlavne v oblasti finančného zabezpečenia činnosti, obnovy technického vybavenia, údržby a rekonštrukcie budov, nákup a ošetrovanie zbierok, kníh (múze, galérie a knižnice), pokles počtu pracovníkov (nízke priemerné mzdy, vysoký vekový priemer). Následkom toho sa znižuje kvalita a odborná úroveň ponúkaných služieb v oblasti kultúry.

Z hľadiska porovnávania kultúrnych zariadení prešovského kraja, konkrétne divadlá, kultúrno osvetové zariadenia, múzeá a galérie v základných ukazovateľoch a to: 1.stále objekty (expozičné, scény,

zariadenia), 2. produkty (výstavy, podujatia, predstavenia), 3. návštevnosti je situácia v rámci kraja nasledovná:

Divadlá:

Počet scén ostáva za posledné tri roky nezmenený (5), počet predstavení mierne klesá a počet návštevnosti má tiež klesajúcu tendenciu.

Kultúrne zariadenia:

Kým počet kultúrnych zariadení v kraji klesol, počet umeleckých kolektívov, podujatí, súťaží, prehliadok a festivalov má stúpajúcu tendenciu.

T 3. 42 Kultúrno-osvetové zariadenia

Prešovský kraj	2006	2007	2008
Počet kultúrno-osvetových zariadení	491	573	489
Počet podujatí spolu	5 843	5 950	7 295
Počet záujmových umeleckých kolektívov	717	663	1 059
Počet členov v záujmových umeleckých	11 647	10 687	14 468
Počet súťaží, prehliadok a festivalov	753	503	865
Počet výchovno-vzdelávacích podujatí	1 260	1 454	1 333
Počet kultúrno-spoločenských podujatí	2 398	2 147	3 271

Zdroj: Štatistický úrad SR

Múzeá:

Zo všetkých kultúrnych zariadení majú múzeá najvyššiu návštevnosť. Počet expozícií má stúpajúci trend, počet výstav sa v zásade nemení, počet kultúrno-výchovných a vzdelávacích aktivít usporiadaných múzeami a návštevnosť mierne klesá.

T 3. 43 Múzeá

Prešovský kraj	2006	2007	2008
Počet múzeí	10	12	13
Počet pobočiek	9	6	7
Počet tematických expozícií	74	66	73
Počet zbierkových predmetov	492 410	1 280 014	1 242 835
Počet realizovaných výstav	125	133	122
Počet vlastných výstav realizovaných v SR	75	77	77
Počet výstav dovezených zo zahraničia	12	15	7
Počet kultúrno-výchovných a vzdelávacích aktivít	693	635	598
Počet návštevníkov na výstavách a expozíciách	592 541	652 214	645 403

Zdroj: Štatistický úrad SR

Galérie: Počet galérií, expozícií a výstav ostáva nezmenený.

T 3. 44 Galérie

Prešovský kraj	2006	2007	2008
Počet galérií	4	4	4
Počet pobočiek	1	1	0
Počet tematických expozícií	4	4	4
Počet zbierkových predmetov	6 812	6 826	6 863
Počet vlastných výstav realizovaných v SR	61	57	56

Počet realizovaných výstav	85	93	78
Počet výstav dovezených zo zahraničia	3	11	7

Zdroj: Štatistický úrad SR

Knižnice: Počet fungujúcich knižníc mierne klesá, počet pobočiek ostáva nezmenený, počet návštevníkov má klesajúci trend.

T 3. 45 Knižnice

Prešovský kraj	2006	2007	2008
Počet knižníc	558	557	..
Fungujúce knižnice	424	407	402
Počet pobočiek vrátane pojazdných	25	25	25
Registrovaní používatelia	100 579	97 603	93 952
Registrovaní používatelia do 15 rokov	44 593	42 776	41 447
Počet návštevníkov	878 193	815 284	915 293
Počet serverov v knižniciach	33	56	52
Počet osobných PC s pripojením na internet	204	390	429
Prostriedky na nákup knižničného fondu	259 941,58	212 407,89	201 071,83
Prostriedky na nákup knižničného fondu (v	7 831	6 399	6 057

Zdroj: Štatistický úrad SR

Návštevnosť u rôznych kultúrnych subjektov kraja je rôzna od poklesu (divadlá) po mierne zvyšovanie (múzeá, galérie). S počtom návštevníkov do prvej dvadsiatky najnavštevovanejších kultúrnych zariadení na Slovensku patrí Ľubovnianske múzeum s kultúrnou pamiatkou - hradom Stará Ľubovňa. Zvýšenú návštevnosť zaznamenalo Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach, Divadlo Jonáša Záborského v Prešove, tradične vysoký počet návštevníkov si udržiava Hornošarišské múzeum v Bardejove.

Negatívnou skutočnosťou pre kultúrne zariadenia sú výrazne nízke hodnoty percentuálnych podielov Prešovského kraja hlavne na celkovom počte divadiel a stálych scén v rámci Slovenskej republiky.

Pozitívnu skutočnosťou sú naopak veľmi vysoké, resp. vysoké hodnoty percentuálnych podielov Prešovského kraja na celkovom počte verejných knižníc resp. registrovaných používateľov týchto knižníc v rámci Slovenskej republiky.

Nedostatok nových aktuálnych kníh v knižniciach síce spôsobuje pomalý pokles počtu výpožičiek, ale narastá počet návštevníkov, ktorí využívajú nové informačné zdroje – každá knižnica poskytuje verejný prístup do siete internet.

Šport

Šport a primeraná pohybová aktivita je jedným z rozhodujúcich faktorov, ktoré majú pozitívny vplyv na zdravie a dĺžku života človeka. Pravidelné vykonávanie športovej činnosti v rámci telesnej výchovy na školách, v športových oddieloch, alebo rekreačné formy športu majú aj naďalej nezastupiteľnú úlohu. Okrem pozitívneho vplyvu športu na fyzické zdravie človeka plnia športové a pohybové aktivity aj iné spoločenské, kultúrne, sociálne úlohy. Predovšetkým škola a telesná výchova, ktorá je súčasťou učebných osnov, zohráva primárnu úlohu pri osvojovaní si športových zručností, pestovaní pozitívneho vzťahu k športu a sebadôvery. Okrem toho športové oddiely, zväzy reprezentujúce rôzne športové odvetvia, plnia významnú sociálnu rolu. Integrácia ich členov, ktorých spája ten istý záujem, vytvára priestor pre rôzne aktivity a formy spolupráce. Aktívny športový život je zároveň účinnou prevenciou pred negatívnymi vplyvmi spoločnosti a kriminalitou. Významnú úlohu zastáva šport pre rozvoj ekonomiky a cestovného ruchu, ako aj reprezentáciu kraja, či vlasti. Znížená pohybová aktivita a výkonnosť u všetkých vekových skupín, ktorú sme v posledných rokoch zaznamenali, je dôsledkom životného štýlu a realitou nového millénia. Sme však presvedčení, že podpora aktívneho športového života, participácia na tvorbe športovej politiky, ako aj príprava strategických projektov pre rozvoj športu v Prešovskom regióne sa prejaví v zlepšení súčasného stavu a prinesie pozitívne výsledky v oblasti športu.

Úlohy samosprávneho kraja, vyplývajúce z platného zákona, sa týkajú predovšetkým rozvoja športu pre všetkých, oblasti výstavby, údržby a správy športových zariadení. Prechod kompetencií v oblasti stredného školstva z ústrednej vlády na regionálne samosprávy priniesla aj starostlivosť samosprávy o telovýchovné a športové aktivity na školách.

Samosprávny kraj na úseku starostlivosti o telesnú kultúru vo svojom územnom obvode:

- riadi výkon štátnej správy uskutočňovaný obcami,
- rozpracúva koncepciu rozvoja telesnej kultúry na podmienky kraja a podieľa sa na výbere a príprave športových talentov,
- podporuje organizovanie športových podujatí regionálneho významu,
- podporuje športovú aktivitu zdravotne postihnutých občanov,
- zabezpečuje prevádzkovanie štátnych telovýchovných, turistických a športových zariadení a stará sa o ich účelné využívanie,
- kontroluje činnosť akreditovaných vzdelávacích zariadení v oblasti telesnej kultúry,
- kontroluje účelnosť využívania finančných prostriedkov poskytnutých na telesnú kultúru zo štátneho rozpočtu,
- spolupracuje so športovými a občianskymi združeniami, inými právnickými osobami a fyzickými osobami, športovými organizáciami, ktoré pôsobia v oblasti telesnej kultúry.

Rok 1989 priniesol zásadnú zmenu vo všetkých oblastiach spoločenského života, šport nevynímajúc. Systém organizácie, riadenia, ako aj financovania sa zásadne zmenil. Telovýchovné a športové subjekty sú dnes nútené podnikať a z príjmov z tejto činnosti aj vykrývať časť svojich výdavkov. Okrem zmeny ekonomického prostredia a zázemia je tu iný, dôležitejší, sprievodný jav spoločenskej a hodnotovej zmeny, ktorý sa dotýka športu. Tým javom je nepriaznivá realita, že na Slovensku, ako aj v regiónoch rapídne klesá počet obyvateľov, pre ktorých je šport a aktívna športová činnosť súčasťou života.

Analýzu súčasného stavu by sme mali začať vo výchovno-vzdelávacom procese na školách. Nepriaznivá situácia v procese výučby telesnej výchovy na školách je v mnohých prípadoch odrazom

viacerých negatívnych javov v tejto oblasti. Spomeňme napríklad nedostatočnú odbornú kvalifikáciu pedagógov, čo sa prejavuje v kvalite výučby, znižujúci sa počet hodín telesnej výchovy na všetkých stupňoch škôl, klesajúca športová výkonnosť žiakov a študentov, nedostatočné ohodnotenie učiteľov a mnoho ďalších faktorov sú výsledkom predovšetkým finančného a materiálneho zabezpečenia školského systému. Na základe prehľadu školských športovísk sa nám môže zdať počet športových objektov pre zabezpečenie vyučovania telesnej výchovy a prevádzkovanie nenáročných športov dostatočný. Stav a úroveň týchto objektov však v mnohých prípadoch vyžaduje okamžitú rekonštrukciu a zlepšenie materiálneho zabezpečenia. Azda najviac pociťujú študenti týchto škôl nedostatok krytých bazénov. Ďalším vážnym faktorom v procese pohybovej aktivity študentov je, že na úrovni škôl takmer vymizli školské súťaže. Pozitívne však hodnotíme aktivity škôl, aj v rámci Prešovského kraja v novom, na Slovensku jedinečnom, zatiaľ rozbiehajúcim sa projekte pod názvom „Olympijské festivaly deti a mládeže“ (ďalej OFDM) pod hlavičkou Slovenského olympijského výboru. OFDM sú viac športovým, kultúrnym a výchovným podujatím. Sú určené deťom a mládeži Slovenska vo veku 5 až 18 rokov. Prešovský samosprávny kraj zohral v roku 2007 významnú úlohu pri organizovaní premiéry „Hier gaudeamus igitur“, ktoré sa konali 24. - 26. júna 2007 v Trnave (sú súčasťou projektu OFDM a sú určené mládeži vo veku 15 až 18 rokov - študenti stredných škôl).

Negatívny trend v oblasti športu sa prejavuje aj pri práci s mládežníckymi talentovanými športovcami. Prešovský samosprávny kraj dovoľuje v rámci siete stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK zriaďovať športové triedy, kde študenti dostávajú priestor popri vzdelávaní aj priestor pre rozvoj športového talentu.

T 3. 46 Školy so športovými triedami podľa krajov k 31.12.2008

	spolu	ZŠ so športovými	SŠ so športovými	Športové gymnáziá
Prešovský kraj	35	27	7	1
SR spolu	177	133	32	12

Zdroj:

Z hľadiska vnútornej štruktúry je sieť v regiónoch vybudovaná bez nadväznosti, prepojenosti a v mnohých športových odvetviach aj i bez koordinovaného riadenia športovej prípravy. Z hľadiska kompletnosti uceleného systému výberu a prípravy talentovanej mládeže chýba dnes útvar, akýsi medzičlánok poskytujúci starostlivosť o juniorského športovca v období prechodu k seniorom. Prešovský samosprávny kraj vyhlasoval v roku 2009 už po siedmykrát výsledky Ankety o najúspešnejších športovcov a kolektívy dospelých a mládeže Prešovského samosprávneho kraja. Každoročne je na tomto podujatí priestor vysloviť poďakovanie všetkým športovcom kraja za ich vzornú reprezentáciu školy, obce, mesta, regiónu, kraja a Slovenskej republiky.

Realitou súčasného športu na Slovensku je jav, kedy sa do popredia dostávajú jednorazové veľké športové podujatia, ktoré síce vedia prilákať množstvo športovcov a fanúšikov, pre pravidelnú športovú činnosť však chýbajú dlhodobé súťaže, podujatia. V rámci prešovského kraja sa koná niekoľko významných podujatí s dlhoročnou tradíciou. Spomenieme napríklad Beh Terryho Foxa. V roku 2009 sa uskutočnil 13. ročník tohto charitatívneho podujatia na ktorom sa môže zúčastniť ktokoľvek. 60 ročnú tradíciu má Tatranský pohár v ľadovom hokeji. Ide o druhý najstarší hokejový turnaj v Európe. Mesto Prešov sa každoročne stáva miestom, kde sa stretáva vyše 200 domácich a zahraničných mládežníckych futbalových mužstiev na turnaji Fragaria Cup. Významnú úlohu pri organizovaní športových podujatí má v spolupráci s Prešovským samosprávnym krajom, mestami a obcami, aj Krajské športové centrum.

Klesajúcu tendenciu sme zaznamenali rovnako v záujme dospelých o pravidelné športové aktivity, tzv. šport pre všetkých. Je to spôsobené nielen postupným zvyšovaním cenovej dostupnosti

športových zariadení, ale aj napríklad nedostatkom regionálnych športových projektov, podujatí na úrovni kraja, miest a obcí. Jednou z príležitostí a motiváciou pre všetky vekové skupiny je napríklad Beh olympijského dňa, ktorý sa koná na počesť založenia Medzinárodného olympijského výboru (23. júna 1894). Pravidelne sa v rámci tohto podujatia prihlási vyše 150 miest a obcí Slovenska, aj z Prešovského kraja. Na úrovni regiónu takmer prestala výstavba nenáročných športových objektov, ktoré by umožňovali každému jednotlivcovi zúčastňovať sa rekreačných aktivít bez veľkých finančných nákladov. Absentujú najmä upravené turistické trasy, či cyklotrasy.

Nepriaznivý stav slovenského, ako aj regionálneho športu nám napovedá, že je nevyhnutné urobiť zásadné reformy, ktoré budú pre všetkých obyvateľov nášho regiónu znamenať krok vpred pre aktívny športový život. Najlepším príkladom pre analýzu súčasného stavu je znižujúci sa počet hodín telesnej výchovy na školách všetkých stupňov a znižujúci sa záujem detí a mládeže o šport.(ne)záujem o šport u detí a mládeže. Zmena životného štýlu sa najviac prejavuje práve u tejto vekovej kategórie, ktorá pre chvíle voľného času volí iné formy jeho trávenia, ktoré majú mnohokrát negatívny dopad na ich fyzické a duševné zdravie. Na druhej strane je to výsledok zmeny priorít v oblasti vzdelávania na školách, kedy na úkor aktívneho športového života dávame prednosť informatizácii, štúdiu nových odborov. Pohybové aktivity súčasnej mládeže predstavujú náplň voľného času zhruba u 10% detí a mládeže, a to aj napriek tomu, že majú k športu evidentne kladný vzťah. Za veľmi negatívny môžeme považovať moment, že už v tomto období sa objavuje cca 11% detí, ktoré sa nezúčastňujú hodín TV, pričom takmer polovica na to nemá zdravotný dôvod. Nezáujem detí a mládeže je prvým a najdôležitejším faktorom. Tým ďalším je napríklad technický stav športovísk, ktorý často krát odrádza od športových aktivít. Na jednej strane je tu nedostatočný počet športovísk, na druhej strane športoviská, ktoré existujú sú v zlom technickom stave a prevádzkanie športovej činnosti na nich je mnoho krát nemožné. S tým úzko súvisí financovanie športu, ktoré je u nás značne podceňované a spôsob prerozdelenia prostriedkov je neefektívny. Zanedbané financovanie športu sa u nás začína pomaly premietiť do zvýšených výdavkov v zdravotníctve. Podpora športu však neleží len na pleciach štátu a samosprávy, ale aj na súkromnom sektore, občianskych a športových združeniach, na dobrovoľníkoch a ľuďoch, ktorí sú športu oddaní. Finančná náročnosť mnohých športov je rovnako vážnym faktorom, ktorý súvisí s celkovým ekonomickým zázemím obyvateľov a odrádza od športovania. Aktívna športová činnosť v oddieloch a kluboch si vo väčšine prípadov vyžaduje finančnú participáciu jeho účastníkov, čo má za následok uprednostňovanie finančne menej náročných aktivít. Koordinácii aktivít spojených s organizovaním, podporou, vzdelávaním a výchovou, hodnotením, rozvojom, chýba centrum, autorita na úrovni kraja, ktorá by sa tejto úlohy ujala a dokázala by motivovať a viesť športovú verejnosť. Túto úlohu sa snaží v súčasnosti plniť Krajské športové centrum. Obmedzené finančné a personálne zdroje však nedovoľujú rozvíjať jeho aktivity.

Bezpečnosť a kriminalita

Trestná činnosť

Trestné činy násilnej trestnej činnosti patria medzi najzávažnejšie z hľadiska chráneného záujmu a spoločenskej nebezpečnosti. Spáchaných bolo 966 trestných činov, čo predstavuje 8,6 % zo všetkých trestných činov. Najviac násilných trestných činov bolo spáchaných v okresoch Prešov (164) a Poprad (133). V ostatných trestných činoch bol zaznamenaný medziročný nárast o 3,6 percenta.

Majetková trestná činnosť svojím počtom má najväčší podiel na celkovej trestnej činnosti v Prešovskom kraji (47,3 %). V tejto oblasti bolo zaevidovaných 5 312 trestných činov, čo je oproti roku 2008 nárast o 1,5 %. Najvyšší percentuálny nárast majetkovej trestnej činnosti podľa okresov v porovnaní s minulým rokom bol zaznamenaný v okrese Humenné (o 30,4 %), pričom najvýraznejší pokles bol v okrese Svidník (o 24 %).

Ekonomická kriminalita tvorila 18,8 % z celkovej trestnej činnosti s počtom trestných činov 2 114. V roku 2009 vzrástol počet trestných činov v tejto oblasti v porovnaní s minulým rokom o 393.

Najviac ekonomických trestných činov bolo v okrese Poprad (409), ale najvyšší nárast oproti vlaňajšku bol zaznamenaný v okresoch Bardejov (o 111,8 %) a Sabinov (o 87,2 %). Najväčší pokles bol evidovaný v okresoch Kežmarok (o 20 %) a v okrese Svidník (o 13,5 %).

T 3. 47

Vývoj trestnej činnosti podľa okresov

Územie	Zaevidované trestné činy		Index MR = 100
	rok 2009	rok 2008	
Prešovský kraj	11 224	10 698	104,9
Bardejov	1 045	924	113,1
Humenné	858	743	115,5
Kežmarok	916	927	98,8
Levoča	412	411	100,2
Medzilaborce	137	133	103,0
Poprad	2 132	2 021	105,5
Prešov	2 147	2 026	106,0
Sabinov	712	734	97,0
Snina	462	478	96,7
Stará Ľubovňa	659	609	108,2
Stropkov	206	225	91,6
Svidník	377	408	92,4
Vranov nad Topľou	1 156	1 052	109,9
Iné ¹⁾	5	7	71,4

1) trestné činy šetrené inými útvarmi ako PZ (Železničná polícia, Vojenská polícia, Diaľničné oddelenie)

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

Celkové škody spôsobené kriminalitou v sledovanom období predstavovali 47,6 mil. EUR.

T 3. 48 Vývoj trestnej činnosti podľa druhu za rok 2009

Územie	Trestná činnosť spolu	v tom			
		násilná	majetková	ekonomická	ostatná
Prešovský kraj	11 224	966	5 312	2 114	2 832
Bardejov	1 045	79	495	216	255
Humenné	858	73	330	191	264
Kežmarok	916	105	478	108	225
Levoča	412	45	198	54	115
Medzilaborce	137	8	51	36	42
Poprad	2 132	133	1 165	409	425
Prešov	2 147	164	1 102	402	479
Sabinov	712	55	386	73	198
Snina	462	63	162	70	167
Stará Ľubovňa	659	53	283	164	159
Stropkov	206	26	75	42	63
Svidník	377	56	127	90	104
Vranov nad Topľou	1 156	106	459	259	332
Iné ¹⁾	5	-	1	-	4

1) trestné činy šetrené inými útvarmi ako PZ (Železničná polícia, Vojenská polícia, Diaľničné oddelenie)

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

V Prešovskom kraji naďalej zostáva najužívanejšou drogou alkohol, no stúpajúcu tendenciu zaznamenávame aj u nealkoholových drog, kde je dominantná marihuana (jej najväčšiu konzumáciu zaznamenávame u študentov v stredoškolskom a vysokoškolskom veku), pervitín a extáza. V rómskych komunitách je po alkohole najväčším problémom fetovanie (najmä toluén).

Jednoznačne je tu potreba realizácie sociálnych terénnych programov pre užívateľov drog. Doposiaľ je pokryté iba krajské mesto Prešov, kde svoju prácu rozvíja občianske združenie RISEN v spolupráci s Gréckokatolíckou diecéznou charitou. Poslaním organizácie je sociálna terénna práca a sociálne sprevádzanie drogových závislých osôb, osôb závislých na alkohole a ľudí v sociálnej núdzi (bezdomovci).

Prešovský kraj je v porovnaní s ostatnými krajinami charakteristický menej rozvinutým obchodom s drogami, nižším počtom užívateľov nealkoholových drog, menším počtom liečených pacientov, no na druhej strane evidujeme výrazný nárast konzumácie drog a injekčných užívateľov, nárast trestnej činnosti súvisiacej s drogami a rozvíjajúci sa obchod s drogami.

Inštitucionálne zabezpečenie prevencie sociálno-patologických javov v Prešovskom kraji

Inštitúcie a organizácie, ktoré sa venujú riešeniu a predchádzaniu sociálno-patologických javov teda aj drogám.

V roku 2004 zanikli okresné úrady, pričom zanikla aj funkcia koordinátora prevencie kriminality, a následne aj okresné komisie pre prevenciu protispoločenskej činnosti. Táto zmena rozbila štruktúru a systém prevencie, pretože subjekty prevencie na miestnej úrovni boli naviazané na spomínané komisie ako koordinačné orgány prevencie. Táto skutočnosť a vznik špecializovanej štátnej správy ovplyvnili aj zloženie krajskej komisie, a preto vznikla nová komisia pre prevenciu protispoločenskej činnosti, ktorá pozostáva zo zástupcov štátnej správy, samosprávy, mimovládnych organizácií, cirkví, prokuratúry, policajných zložiek a ďalších odborníkov z oblasti prevencie a sociálnej patológie.

Na druhej strane bola posilnená koordinácia na regionálnej úrovni. Na Krajskom úrade v Prešove vzniklo päť pracovných pozícií na zabezpečenie výkonu agendy prevencie kriminality, prevencie, liečby a resocializácie drogových závislostí a riešenia problémov rómskych komunít. Funkcie koordinátorov prevencie na úrovni samosprávy a Policajného zboru sa nerušili a ani nemenili. To znamená trinásť koordinátorov ostalo na mestských úradoch, sídlach zrušených okresov a sedem preventistov na krajskom a okresných riaditeľstvách Policajného zboru.

Zlúčená bola prevencia kriminality a prevencia drogových závislostí do prevencie protispoločenskej činnosti. Pozornosť bola zameraná na miestnu samosprávu, kde sa začala tvoriť nová sieť koordinátorov prevencie protispoločenskej činnosti v regióne. V roku 2005 bola posilnená pozícia samosprávy, kde sa na všetkých 23 mestách nášho kraja vytvorila pozícia koordinátora prevencie protispoločenskej činnosti. Jeho úlohou je o. i. tvorba bezpečnostných projektov a programov mesta a koordinácia aktivít v tejto oblasti.

T 3. 49 Inštitúcie a organizácie zaoberajúce sa riešením a predchádzaním sociálno-patologických javov

Oblasť		Zariadenia
koordinálny orgán	štátna správa	Krajský úrad, Prešov - koordinátor pre drogy a drogové záležitosti
kluby abstinentov		A -klub, Bardejov
		Gréckokatolícka diecézna charita - Klub KAHAN, Prešov
		Klub abstinentov KLUS, Poprad
		Klub abstinentov pri Mestskej organizácii kultúry a športu v Starej Ľubovni
		KLUS, Humenné
		KOČ . STANICA 1, KRUCIATA - OSLOBODENIE ČLOVEKA, Levoča
liečba	psychiatrické zariadenia	Fakultná nemocnica s poliklinikou A. Reimana, Prešov
		Nemocnica s poliklinikou, A. Leňa, Humenné
		Nemocnica s poliklinikou, Kežmarok
		Nemocnica s poliklinikou, Levoča
		Nemocnica s poliklinikou, Medzilaborce
		Nemocnica s poliklinikou, Snina
		Nemocnica s poliklinikou, Stará Ľubovňa
prevencia	krízové	Poradňa PON, Prešov
	osvetové strediska	Hornošarišské osvetové stredisko, Bardejov
		Hornozemplínske osvetové stredisko, Vranov nad Topľou
		Ľubovnianske osvetové stredisko, Stará Ľubovňa
		Podduklianske osvetové stredisko, Svidník
		Podtatranské osvetové stredisko, Poprad
		Šarišské osvetové stredisko, Prešov
		Vihorlatské osvetové stredisko, Humenné
	neštátne orgány	Grécko-katolícka diecézna charita - Sociálne centrum, Prešov
		MAJÁK Poprad, občianske združenie
		PRO FAMILIA, občianske združenie, Humenné
		RS "REZONAL" - Dom života bez drog, Zlatá Baňa
resocializácia	zariadenia	Inštitút Krista Veľkňaza, Žakovce
		Gréckokatolícka diecézna charita - Resocializačné stredisko Dom charitas, Prešov
		Gréckokatolícka diecézna charita - Domov nádeje, Prešov
	iné	Gréckokatolícka diecézna charita - Nocľaháreň Archa, Prešov
	samosprávne organizácie	Prešovský samosprávny kraj, Prešov
všeobecná		Gréckokatolícka diecézna charita - Resocializačný systém Cesta k domovu, Prešov
poradenstvo	pedagogické a psychologické	Centrum výchovnej a psychologickkej prevencie a pedagogicko-psychologická poradňa, Levoča
		Krajská pedagogicko-psychologická poradňa, Prešov
		Pedagogicko-psychologická poradňa: Bardejov, Humenné, Kežmarok, Poprad, Prešov, Sabinov, Snina, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník, Vranov nad Topľou
		ÚPSVR - referát poradensko-psychologických služieb, detašované pracovisko: Snina, Sabinov, Sobrance,
		ÚPSVR - referát poradensko-psychologických služieb, územné pracovisko: Bardejov, Humenné, Poprad, Stará Ľubovňa, Vranov nad Topľou
		ÚPSVR - referát poradensko-psychologických služieb: Prešov, Svidník
		Regionálny úrad verejného zdravotníctva: Bardejov, Humenné, Poprad, Prešov, Stará Ľubovňa, Svidník, Vranov nad Topľou
	zdravotnícke	Gréckokatolícka diecézna charita - Agentúra podporovaného zamestnávania pri RS CKD, Prešov
		ÚPSVR: Bardejov, Humenné, Kežmarok, Poprad, Prešov, Stará Ľubovňa, Svidník, Vranov nad Topľou
	sociálne	

Zdroj: Úrad PSK, Odbor sociálnych vecí, r. 2010

Dopravná nehodovosť

V priebehu roka 2009 bolo na cestách Prešovského kraja zaevidovaných celkom 3 761 dopravných nehôd, čo je o 4 002 dopravných nehôd menej ako v roku 2008. Tento pokles počtu dopravných nehôd bol spôsobený účinnosťou Zákona NR SR č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý zrušil Zákon NR SR č. 315/1996 Z. z. o premávke na pozemných komunikáciách v znení neskorých zákonov.

Pri uvedenom počte dopravných nehôd bolo usmrtených 37 osôb, o 36 osôb menej ako v roku 2008. Ťažko zranených bolo 238, o 69 osôb menej ako v minulom roku. Ľahko zranených bolo 1 052. Hmotné škody boli odhadnuté na 13,1 mil. EUR.

T 3. 50

Vybrané ukazovatele dopravnej nehodovosti

Ukazovateľ	Rok 2009	Rok 2008	Index MR = 100
Počet dopravných nehôd spolu	3 761	7 763	48,4
<i>z toho</i>			
len s hmotnou škodou do 2 921 EUR	1 689	5 065	33,3
so zranením	952	1 133	84,0
Počet usmrtených	37	73	50,7
Počet ťažko zranených	238	307	77,5
Počet ľahko zranených	1 052	1 244	84,6
Hmotné škody (mil. EUR)	13,1	19,2	68,1
Nehody zavinené vodičom motorového vozidla	3 156	6 636	47,6
Nehody zavinené chodcom	117	151	77,5

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

Vodičmi motorových vozidiel bolo zapríčinených 3 156 nehôd, teda 83,9 % z celkového počtu dopravných nehôd. Na 117 dopravných nehodách mali hlavný podiel viny chodci. Najčastejšou príčinou dopravných nehôd bolo porušenie základných povinností vodiča (1 622).

Ďalšou z príčin bol nesprávny spôsob jazdy (527). Neprimeranou rýchlosťou bolo zapríčinených 594 dopravných nehôd a nedanie prednosti v jazde zapríčinilo 320 nehôd. Nesprávnym predchádzaním bolo zavinených 92 dopravných nehôd. Pri 359 nehodách boli zaznamenané jazdy pod vplyvom alkoholu.

Najviac dopravných nehôd v roku 2009 sa stalo na cestách v okresoch Poprad (869), Prešov (735) a Kežmarok (367). Najvyšší pokles nehodovosti oproti rovnakému obdobiu minulého roka zaznamenali rovnakým podielom okresy Prešov a Bardejov.

T 3. 51

Vývoj dopravnej nehodovosti podľa okresov

Územie	Počet dopravných nehôd		Index MR = 100
	Rok 2009	Rok 2008	
Prešovský kraj	3 761	7 763	48,4
Bardejov	247	628	39,3
Humenné	201	457	44,0
Kežmarok	367	578	63,5
Levoča	243	397	61,2
Medzilaborce	24	53	45,3
Poprad	869	1 623	53,5
Prešov	735	1 929	38,1
Sabinov	190	345	55,1
Snina	117	208	56,3
Stará Ľubovňa	269	469	57,4
Stropkov	72	170	42,4
Svidník	166	381	43,6
Vranov nad Topľou	261	525	49,7

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

*) spracované z podkladov Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Prešove

Z hľadiska počtu dopravných nehôd len s hmotnou škodou do 2 921EUR ich bolo v sledovanom období najviac v okrese Prešov (383) a Poprad (372). Najmenej nehôd sa stalo v okresoch Medzilaborce (9) a Stropkov (39). Z celkového počtu dopravných nehôd sa 64,7 % nehôd stalo v obci.

G. 3. 14

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

Požiarovosť**)

Na území Prešovského kraja vzniklo v roku 2009 spolu 1 830 požiarov s hmotnými škodami vo výške 3 527,1 tis. EUR. Pri týchto požiaroch boli 3 osoby usmrtené a 22 utrpelo zranenia. V porovnaní s rokom 2008 došlo k zvýšeniu počtu požiarov o 16,5 %. Priame škody boli nižšie o 463,5 tis. EUR. Počet usmrtených oproti rovnakému obdobiu minulého roka klesol o 13 osôb.

T 3. 52 Vybrané ukazovatele požiarovosti

Ukazovateľ	Rok 2009	Rok 2008	Index MR=100
Počet požiarov	1 830	1 571	116,5
Priame škody (tis. EUR)	3 527,1	3 990,6	88,4
Počet usmrtených osôb	3	16	18,8
Počet zranených osôb	22	23	95,7
Uchránené hodnoty (tis. EUR)	17 374,2	15 257,2	113,9

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

Jednotky hasičského a záchranného zboru Prešovského kraja uchránili pri zásahoch hodnoty vo výške 17 374,2 tis. EUR. Najviac požiarov v priebehu roka 2009 bolo zaznamenaných v okresoch Prešov (268), Poprad (236) a Vranov nad Topľou (211). Najmenej požiarov vzniklo v okresoch Stropkov (46) a Svidník (61).

T 3. 53 Prehľad požiarov podľa okresov v roku 2009

Územie	Počet požiarov	Usmrtení	Zranení	Priama škoda (EUR)
Prešovský kraj	1 830	3	22	3 527 055
Bardejov	148	-	1	255 210
Humenné	134	1	2	209 130
Kežmarok	130	-	2	279 690
Levoča	113	1	1	236 435
Medzilaborce	125	-	-	20 035
Poprad	236	-	7	704 215
Prešov	268	-	4	192 615
Sabinov	151	-	1	280 380
Snina	99	-	-	372 030
Stará Ľubovňa	108	1	2	128 630
Stropkov	46	-	-	56 240
Svidník	61	-	-	221 375
Vranov n/Topľou	211	-	2	571 070

Zdroj: Štatistický úrad SR, Pracovisko v Prešove, Bulletin 4/2009

*) spracované z podkladov Krajského úradu v Prešove, odbor požiarnej ochrany

Z hľadiska štatistickej odvetvovej klasifikácie ekonomických činností v priebehu roka 2009 vzniklo najviac požiarov v odvetví poľnohospodárstva, 413 prípadov (22,6 % z celkového počtu) s priamymi škodami 238 tis. EUR.

V porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka vzrástol počet požiarov o 123 pri poklese priamej materiálnej škody o 34,1 tis. EUR. Pri nakladaní s odpadom bolo zaevidovaných 391 požiarov (21,4%) s priamymi škodami za 17,5 tis. EUR.

V bytovom hospodárstve vzniklo 266 požiarov so škodou za 918,5 tis. EUR. Pri týchto požiaroch boli usmrtené 2 osoby a 15 osôb bolo zranených. V odvetví cestnej dopravy vzniklo 114 požiarov so škodou 838,2 tis. EUR. Z pohľadu sezónnosti najviac požiarov bolo v mesiaci apríl. V tomto mesiaci vzniklo 591 požiarov (32,3 % z celkového evidovaného počtu). Súčasne boli v tomto mesiaci zaznamenané aj najvyššie hmotné škody vo výške 716,7 tis. EUR.

Z hľadiska sledovaných príčin najviac požiarov 724 (39,6 % z celkového počtu požiarov) vzniklo pri vypaľovaní trávy a suchých porastov. Pri zakladaní ohňov na skládkach odpadu a odpadkov vzniklo 226 požiarov, prevádzkovotechnické poruchy spôsobili 152 požiarov a pri manipulácii s otvoreným ohňom bolo spôsobených celkovo 108 požiarov.

4. Charakteristika stavu vybavenosti a obsluhy územia

Dopravná infraštruktúra

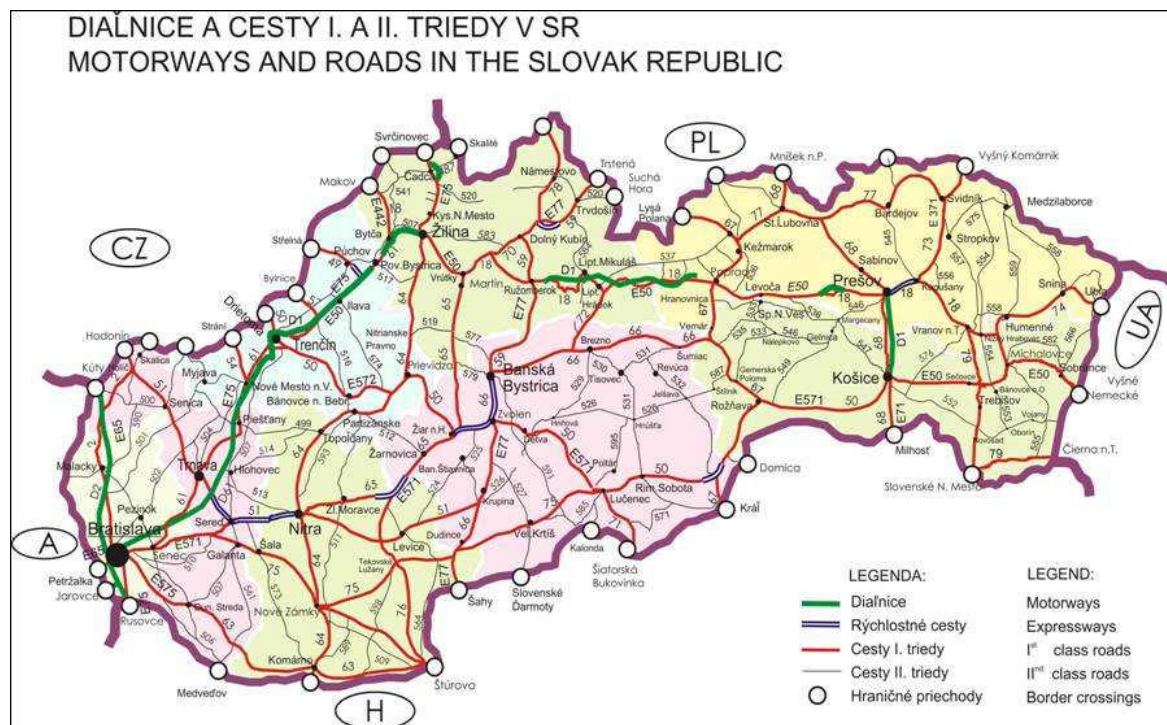
Cestná doprava

V Prešovskom samosprávnom kraji je spolu 3 144,6 km ciest, na dĺžke cestnej siete SR (17 946 km) má kraj 17,52 % podiel. Z celkovej dĺžky cestnej siete v kraji sa cesty I. triedy podieľajú 19,93 %, cesty II. triedy 16,66 % a cesty III. triedy 61,12 %. Diaľnice majú v rámci ciest kraja iba 2,11 % podiel. Z celkovej dĺžky cestnej siete SR podľa tried sa cesty I. triedy v PSK podieľajú 18,90 % na celkovej dĺžke ciest I. triedy v SR, cesty II. triedy 14,38 % a cesty III. triedy 18,47 %. Diaľnice majú 16,93 % podiel na celkovej dĺžke diaľnic v SR.

Hustota cestnej siete v kilometroch na 1 000 km² je 347,8 km. V porovnaní s priemernou hustotou cestnej siete SR zaostáva PSK v ukazovateli hustota diaľnic (v km na 1 000 km²). V Prešovskom kraji je to 6,7 km na 1 000 km², v SR 8,5 km na 1 000 km². Celkovo sa stav cestnej infraštruktúry v Prešovskom kraji vyznačuje relatívne veľkou hustotou, avšak s relatívne nízkym podielom ciest vyšších tried. Prešovský kraj patrí na šieste miesto v hustote cestnej siete SR. Najnižšia hustota cestných sietí v rámci kraja je v okresoch Kežmarok, Humenné a Snina, podstatne ovplyvnená reliéfom terénu.

Dobudovanie cestných sietí v Prešovskom kraji výrazne zaostáva. Nie je vybudované diaľničné prepojenie kraja s inými regiónmi – diaľnicou sú spojené iba krajské mestá Košice a Prešov. Prepojenie Prešovského kraja s hlavným mestom SR Bratislava severným ťahom je preťažené a nekvalitné, o čom svedčí aj vysoký počet dopravných nehôd. Nevyhovujúce je aj severo - južné prepojenie Prešovského kraja smerom na hranicu s Poľskou republikou a Maďarskou republikou.

04.1

Zdroj: Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, rok 2010

Dopravné siete SR medzinárodnej úrovne dotýkajúce sa Prešovského kraja sú definované:

v rámci hlavnej siete TINA (TEN-T) - Dopravná sieť a zariadenia v trasách multimodálnych koridorov (Transport Infrastructure Needs Assessment):

- multimodálny koridor č. V a (TEM 4) Bratislava – Žilina – Prešov/Košice – Záhor/Čierna nad Tisou – Ukrajina, lokalizovaný pre cestné komunikácie a pre trate železničnej a kombinovanej dopravy,
- multimodálny koridor s pracovným názvom Východný „Pobaltský koridor“ vedený v línii PR (Lublin – Rzeszów) hranica PR - Vyšný Komárnik – Giraltovce - Prešov – hranica Košického kraja - Košice – hranica MR (Miškovec – Debrecen) – koridor č.IV Constanca/Istanbul lokalizovaný pre cestné komunikácie a pre trate železničnej a kombinovanej dopravy v línii: hranica PR – Plaveč – Prešov – hranica Košického kraja - Košice – hranica MR (Miškovec – Debrecen),
- letisko pre medzinárodnú dopravu v Poprade.

v rámci doplnkovej siete TINA (TEN-T):

- cestné prepojenie Rzeszów – Vyšný Komárnik – Prešov – Košice – Milhost' – Miškolc (do doby realizácie multimodálneho „Pobaltského koridoru“),
- železničné prepojenie multimodálneho koridoru č.IX s Poľskom v línii PR – Plaveč – Prešov – Košice - Kechnec – MR.

v rámci dopravných sietí zaradených podľa európskych dohôd (AGR, AGC, AGTC):

- výhľadovo súčasť cestných komunikácií v línii Lipníky – Vranov nad Topľou – Humenné/Michalovce,
- potenciálne letisko hlavnej siete Svidník.
-

Dopravný systém SR a v ňom územie východného Slovenska zasahujú tieto medzištátne dopravné väzby:

Európske cestné trasy:

- cesta E-50 v úseku hran. ČR/SR - Drietoma - Trenčín - Žilina - Prešov - Košice - hran. SR/UA (Užhorod)
- cesta E-71 v úseku Košice - Seňa – hranica SR/MR (Miškolc)
- cesta E-371 v úseku Prešov - Svidník - Vyšný Komárnik - hranica SR/PR (Rzeszow)
- cesta E-571 v úseku Bratislava - Nitra - Zvolen - Lučenec - Košice (trasa má medzinárodný charakter v prepojení na vyššie uvedené cestné trasy).

Železničná doprava

Geografická poloha Slovenska v Európe jednoznačne potvrdzuje súčasnú dôležitosť pozície železničných tratí SR v celoeurópskej dopravnej infraštruktúre. Hlavné medzinárodné železničné ťahy majú priamu väzbu na železničné trate Slovenska. Infraštruktúru železničnej dopravy v SR je možné charakterizovať pomerne vysokou hustotou siete so zastaralou technológiou. Nepriaznivý stav je spôsobený najmä v dôsledku nízkej technickej úrovne a kvality technickej základne železničnej dopravy a z dôvodu jej zanedbanej údržby a nedostatočnej obnovy.

V Prešovskom kraji je železničná sieť málo rozvinutá. Predstavuje 420 km tratí a 41 km tatranskej elektrickej železnice. Z toho 45 km je zdvojkolajnených a 76 km elektrifikovaných. PSK má na celkovej dĺžke železničných tratí SR (3 592 km) 11,69 % podiel, z celoslovenského pohľadu patrí PSK v tomto ukazovateli spomedzi 8-mich krajov na 4. miesto. Hustota železničnej siete PSK v km na 1 000 km² je 46,75 km. Priemerná hustota železničných tratí v SR je 73,26 km na 1 000 km² a PSK je na poslednom mieste v tomto ukazovateli v rámci krajov SR.

Trať Košice – Žilina má celoštátny význam, je zaradená do medzinárodných dohôd AGC, AGTC a trať Kysak – Prešov – Plaveč SR/PR tvorí súčasť severno – južného smeru medzinárodného významu. V železničnom uzle Prešov sa na túto napájajú trate regionálneho významu v smeroch na Bardejov, Vranov nad Topľou, Humenné, Snina, Medzilaborce. Železničné prepojenie chýba v severovýchodnej časti územia, v okresoch Stropkov a Svidník.

ŽELEZIČNÉ TRATE V SR RAIL NETWORK IN THE SLOVAK REPUBLIC

The map displays the rail network of the Slovak Republic, with major cities and towns labeled. The network is color-coded according to its category: red for I. kategória (main lines), blue for II. kategória (South Route and broad-gauged lines), green for III. kategória (other lines), and purple for IV. kategória (regional lines). The map also shows the borders with neighboring countries: ČD (Czech Republic) to the west, PKP (Poland) to the north, and HŽ (Hungary) to the south. The map includes a legend and a scale bar.

Legenda:

- I. kategória - hlavné trate
- II. kategória - južný ťah a ŠRT
- III. kategória - ostatné trate
- IV. kategória - regionálne trate

Legend:

- Ist class - Main lines
- IIst class - South Route and broad-gauged lines
- IIIst class - Other lines
- IVst class - Regional lines

Zdroj: Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, rok 2010

Na území kraja je zaradené do siete verejných letísk SR so štatútom **medzinárodného letiska** len letisko Poprad - Tatry . Do dnešnej podoby bolo dobudované v r. 1970. Z tohto letiska sa vykonáva pravidelná i nepravidelná letecká doprava cestujúcich a nákladu a vyhladkové lety v rámci turistického ruchu. V r. 1992 bola vykonaná komplexná rekonštrukcia odbavovacej plochy a roľovacej dráhy pre lietadlá. Letisko slúži ako základňa spoločnosti Danube Wings. Celoročne letisko využívajú súkromné a obchodné lietadlá najmä z Nemecka, Francúzska, Belgicka a Rakúska, aerokluby a letecké školy. Letisko slúži ako základňa Leteckej záchrannej zdravotnej služby, Aeroklubu Poprad a Spoločnosti TLS Air, ktorá vykonáva vyhladkové lety.

Medzinárodné letisko Poprad -Tatry je najvyššie položeným medzinárodným letiskom v strednej Európe (leží vo výške 718 m. n. m., čo je o cca 150 m vyššie ako rakúsky Innsbruck). Podľa typu leteckej dopravy letisko zabezpečuje:

1. pravidelnú dopravu cestujúcich
2. aktívny cestovný ruch - charterová doprava
3. pasívny cestovný ruch - charterová doprava
4. lety všeobecného letectva.

V roku 2009 vybavilo letisko Poprad spolu 51 658 cestujúcich, čo je o 24 % viac ako za rok 2006. Na náraste sa podieľalo rozširovanie leteckých spojení, napr. pravidelná linka do Londýna, Prahy, zimné charterové lety z Kyjeva, Moskvy, Tallinu, letné charterové lety do Burgasu.

Letisko je otvorené celoročne, technicky je schopné vybaviť väčšinu lietadiel na krátke a stredné trate s kapacitou do cca 200 cestujúcich (napr. Airbus A320, Boeing 737, 757, MD-83, TU-154, TU-204 a iné).

Vďaka svojej geografickej polohe (leží v blízkosti turistických centier vo Vysokých a Nízkych Tatrách, Slovenskom raji a Pieninách, ako aj historických miest Spiša a Liptova) má letisko Poprad -Tatry mimoriadne dobré poveternostné podmienky, často leží nad hranicou hmly a využívajú ho ako náhradné letisko lietadlá pôvodne smerujúce do Košíc, Sliača a Žiliny, či dokonca Bratislavy.

V roku 2008 letisko zrealizovalo dve investične náročné akcie. Realizácia projektu „Rekonštrukcia svetelnej približovacej sústavy dráhy 27“ naplnila požiadavky predpisu L 14 a pomohla udržať prevádzkyschopnosť letiska aj v nočných hodinách a za podmienok nízkej dohľadnosti. Novým priletovým terminálom sa podarilo zvýšiť kapacitu vybavených cestujúcich. V roku 2009 pribudli linky do Bratislavy, Bologne, Manchesteru a Dublinu, sezónna linka do Splitu, Bazileja, Bruselu a Varšavy.

O 4.3

Zdroj: Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, rok 2010

Potenciálne nadregionálne letiská pre medzinárodnú dopravu

Letisko Prešov - Nižná Šebastová je v správe a užívaní Ministerstva obrany SR (MO SR). Okrem vojenskej cvičnej prevádzky helikoptérovej základne slúži letisko pre nepravidelné civilné lety aerotaxi a činnosti SNA. Má trávnatú verejnú prístupovú dráhu (VPD) dĺžky 1900 m. V súčinnosti s MO SR je potrebné spracovať štúdiu rozvoja spoločnej prevádzky ako potenciálne letisko medzinárodnej dopravy – regionálne.

Letisko Svidník, verejné letisko vnútroštátne, je v kategórii malých letísk s nepravidelnou osobnou dopravou na objednávku v rámci SR, ČR a prihraničných miest Poľska. Má vybudovanú vzletovú i pristávaciu dráhu o rozmeroch 1200 x 30 m.

Letisko Kamenica nad Cirochou je verejné civilné letisko vnútroštátne.

Letiská miestneho významu

Letisko Sabinov-Ražňany. Využíva sa pre nepravidelnú civilnú dopravu malými lietadlami, športové a poľnohospodárske účely. Má trávnatú VPD rozmerov 1100 x 50m.

Letiská pre letecké práce v poľnohospodárstve, lesnom a vodnom hospodárstve Hertník, Kurov, Zborov, Kurima, Udavské, Klčov, Volica, Veľká Lomnica, Mirkovce, Ďačov, Šarišské Michaľany, Kamienka, Kolonica, Sitníky, Vranov-Čemerné.

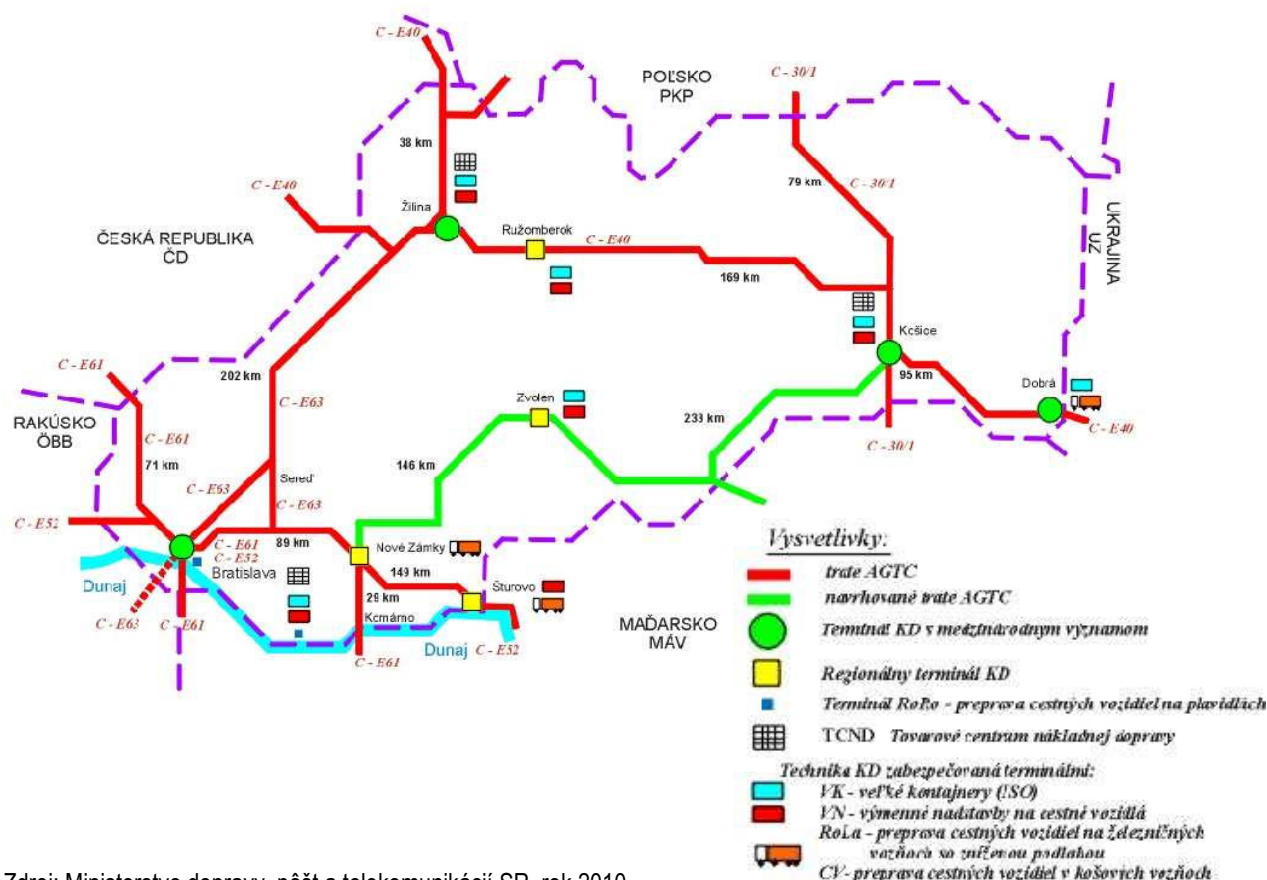
Kombinovaná doprava

Dopravnú infraštruktúru kombinovanej dopravy (KD) tvoria dopravné siete, terminály a skladovacie kapacity systému. Základ tvoria železničné trate zaradené do siete tratí Dohody AGTC, ku ktorej pristúpila v roku 1994 aj SR. Dohoda stanovuje o. i. aj požadované parametre tratí a terminálov KD.

Koncepciu rozvoja KD s výhľadom do roku 2010 prijala Vláda SR svojím uznesením č. 37/2001 zo 17. januára 2001. V ekonomických a územných súvislostiach Slovenska je efektívne budovanie štyroch terminálov kombinovanej dopravy medzinárodného významu v Bratislave, Žiline, Košiciach a Dobrej pri Čiernej n. Tisou. Na území Prešovského kraja sa v rámci koncepcie predpokladá len zriadenie doplnkového terminálu kombinovanej dopravy v Prešove.

O 4. 4

Železničné trate a rozmiestnenie terminálov kombinovanej dopravy cesta/železnica a cesta/voda v SR k roku 2010

Zdroj: Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, rok 2010

Cestné komunikácie pretínajúce štátnu hranicu a hraničné priechody Prešovského kraja

Vstupom SR do Schengenského priestoru prestala 21.12.2007 kontrola hraničnej polície na všetkých dovtedy kontrolovaných hraničných priechodoch s Poľskou republikou. Namiesto pojmu „cestný hraničný priechod“ sa používa nový pojem „cestná komunikácia pretínajúca štátnu hranicu“. Na letiskách bola hraničná kontrola ukončená 30.4.2008. Na území kraja zostali dva hraničné priechody na úseku štátnej hranice s Ukrajinou a v pôvodnom režime zostal len jeden kontrolovaný hraničný priechod na tzv. schengenskej hranici s Ukrajinou – cestný priechod Ubl'a-Malyj Bereznyj v okrese Snina.

Hraničný priechod Prešovský kraj – Ukrajina Okres Snina

- Ubl'a – Malyj Bereznyj - medzinárodný colný priechod pre všetky štáty sveta, cestný na ceste I/74, osobná doprava a nákladná s obmedzením tovarového styku do 3,5 t celkovej hmotnosti,
- Ulič – Zabrid' – lesná nespevnená cesta, priechod nefunkčný.

Cestné komunikácie pretínajúce štátnu hranicu s Poľskou republikou

Okres Snina

- Osadné-Balnica - príjazd po ceste III. triedy do 3,5 t, bicyklom, peší,
- Ruské-Roztoki Górne- turistický - bicyklom, peší.

Okres Bardejov

- Becherov-Konieczna - cestný na ceste II/545, osobná doprava a nákladná doprava do 7,5 t celkovej hmotnosti, bez TIR,
- Kurov – Muszynka - cestný na ceste III/5445, osobná doprava a nákladná doprava do 7,5 t celkovej hmotnosti,
- Nižná Polianka-Oženna - prihraničný styk, príjazd po nevyhovujúcej ceste III/55724 t.č. v rekonštrukcii, peší, bicykle, motocykle do 50 cm³, konské povozy,
- Stebnicka Huta-Blechnarka-Wysowa - prihraničný styk, príjazd po nevyhovujúcej lesnej ceste, v koncovej polohe len peší a cyklisti,
- Regetovka-Regetow - peší, bicyklom, lyžami,
- Cigeľka-Wysowa Zdrój - peší, bicyklom.

Okres Kežmarok

- Lysá nad Dunajcom-Niedzica - cestný na ceste II/543, len osobná doprava,
- Červený Kláštor - Sromowce Niżne - medzinárodný VŠS, lávka na rieke Dunajec, peší, bicykle
- Veľká Franková-Kacwin - príjazd po nevyhovujúcej nespevnenej poľnej ceste, peší, bicykle,

Okres Medzilaborce

- Medzilaborce - Palota - Lupków - železničný, osobná doprava, nákladná doprava bez obmedzenia tovarového styku,
- Palota – Radoszyce - cestný na rekonštruovanej ceste II/575, osobná doprava a nákladná doprava do 7,5 t celkovej hmotnosti, bez TIR,
- Čertižné-Jaśliska - príjazd po neudržiavanej, pre verejnú premávku nevhodnej ceste II/559, peší, bicykle.

Okres Poprad

- Tatranská Javorina - Lysá Poľana - cestný na ceste I/67, osobná doprava a nákladná doprava do 7,5 celkovej hmotnosti, od r. 2006 vylúčená TIR doprava,
- Podspády-Jurgow - cestný na ceste III/06729, osobná doprava, nákladná doprava do 7,5 t celkovej hmotnosti, bez TIR.

Okres Stará Ľubovňa

- Plaveč-Muszyna - železničný, osobná doprava a nákladná doprava bez obmedzenia tovarového styku,
- Mníšek nad Popradom-Piwniczna - cestný na ceste I/68, osobná doprava, nákladná doprava v súčasnosti vylúčená,
- Lesnica-Sczawnica - turistický peší, bicykle,
- Čirč-Leluchów - cestný pri ceste I/77, osobná doprava, nákladná doprava do 7,5 t celkovej hmotnosti,
- Legnava-Milik - prístup po nespevnenej poľnej ceste, bez premostenia rieky Poprad – nefunkčný,
- Litmanová- Jaworky - peši, bicyklom
- Strážany- Jaworky - peši, lyžami,
- Veľký Lipník-Szlachtowa - peši, bicyklom, lyžami.

Okres Svidník

- Vyšný Komárnik – Barwinek - cestný na ceste I/73, E 371, osobná doprava a nákladná doprava bez obmedzenia, TIR doprava, bez obmedzenia tovarového styku.

Verejná doprava

Prešovský kraj je charakteristický rozdrobenou sídelnou štruktúrou s veľkým počtom malých sídiel, pre ktoré je nutné v zmysle platnej legislatívy zabezpečiť verejnú dopravu. Napriek tomu, že verejná doprava je zabezpečovaná rôznymi dopravcami, je nutné na ňu pozeráť ako na jednotný systém. Súčasný objem prepravovaných osôb a úroveň ceny cestovného nepokrývajú náklady na prevádzku, preto je na zabezpečenie dopravnej obsluhy nutná aj účasť rozpočtu samosprávneho kraja vo forme náhrady preukázanej straty za objednané výkony vo verejnom záujme.

T 4.1 Analýza vybraných ukazovateľov prímestskej autobusovej dopravy v PSK za roky 2004 – 2010 a optimalizácia výkonov na rok 2011

					I. polrok	Rok	I. polrok	Rok	I. polrok	Rok	Rok
		2005	2006	2007	I. 2008	2008	I. 2009	2009	I. 2010	2010	2011
Ubehnuté km	tis. km	29 674	29 060	28 756	14 598	29 000	14 865	29 400	14 367	29 400	28 224
Počet prepravených osôb	tis. osôb	48 341	44 022	41 001	19 959	37 516	17 707	33 382	17 204	32 360	32 034
- z toho za zľavnené cestovné*	tis. osôb	15 995	16 524	17 699	10 097	18 126	9 233	18 207	8 971	17 650	17 472
	%	33,09	37,54	43,17	50,59	48,32	52,14	54,54	52,14	54,54	54,54
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Náklady	tis. Sk	807 686	813 147	827 101	450 189	894 241	484 064	952 266	466 967	952 000	914 000
Náklady/km	Sk/km	27,22	27,98	28,76	30,84	30,93	32,56	32,39	32,39	32,39	32,39

Výnosy	tis. Sk	556 077	503 790	509 580	277 306	534 401	263 157	501 598	249 294	510 000	526 400
Výnosy/km	Sk/km	18,74	17,34	17,72	19,00	21,37	17,70	17,06	17,35	17,35	18,65
Uhradená strata z PSK	tis. Sk	226 668	215 000	240 196	132 500	281 021	189 996	431 000	194 000	387 600	387 600
Uhradená strata z PSK/km	Sk/km	7,64	7,40	8,35	9,08	9,72	12,78	14,66	13,50	13,18	14,17

Zdroj: Úrad PSK, Odbor dopravy, 2010

Kvalita ciest a bezpečnosť dopravy

Nedostatočne rozvinutá štruktúra ciest je príčinou zhoršenia rozvojových možností v kraji, súčasne sa neúmerne zvyšujú náklady na prepravu cestujúcich a zásobovanie. Nepriaznivé geomorfologické a klimatické podmienky v kraji sú jednou z príčin zhoršovania stavebno-technického stavu ciest a zvyšujú náročnosť na opravy a údržbu cestných telies.

Cestnú sieť PSK dotvárajú cesty II. a III. triedy, ktoré sú v pôsobnosti VÚC a miestne komunikácie IV. triedy v pôsobnosti lokálnej samosprávy.

Cestné komunikácie II. a III. triedy, ktoré sú vo vlastníctve Prešovského samosprávneho kraja spravuje Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja, ktorá sa delí na oblasti Bardejov, Humenné, Poprad, Prešov, Stará Ľubovňa, Svidník a Vranov nad Topľou.

Na území PSK je z celkovej dĺžky 522,875 km ciest II. triedy 101,800 km (19,46%) v nevyhovujúcom stave a 16,96 km (3,24%) v havarijnom stave. Z celkovej dĺžky 1915,061 km ciest III. triedy na území kraja je 30,75% v nevyhovujúcom stave a 9,50% v havarijnom stave.

Najhoršia situácia je v okrese Stará Ľubovňa, kde je 45,92 % ciest II. triedy v nevyhovujúcom stave. V okresoch Bardejov, Snina a Svidník je najviac ciest II. triedy v havarijnom stave. V okrese Kežmarok je najhoršia situácia v stave ciest III. triedy.

T 4. 2 Stav ciest II. triedy (k 1.1.2009)

Okres	Dĺžka CK 2.triedy	nevyhovujúci stav (km)	nevyhovujúci stav (%)	havarijný stav (km)	havarijný stav (%)
Bardejov	33,077	7,44	22,46	2,00	6,04
Humenné	49,016	9,40	19,17	0,430	0,87
Kežmarok(SÚ PP)	17,422	10,50	60,27	0,40	2,30
Kežmarok(SÚ SL)	39,004	11,90	30,5	1,780	4,60
Levoča	12,959	4,15	32,06	0	0
Medzilaborce	82,842	8,50	10,26	2,19	2,60
Poprad	74,945	6,35	8,47	2,71	3,61
Prešov	34,515	9,52	27,57	0,05	0,14
Sabinov	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00
Snina	61,771	11,06	17,90	5,39	8,72
Stará Ľubovňa	20,787	9,58	45,92	0,00	0,00
Stropkov	32,117	4,57	14,22	0,10	0,31
Svidník(SÚ BJ)	5,462	2,90	53,09	0,15	2,75
Svidník(SÚ SK)	3,292	0,00	0,0	0,64	19,44
Vranov nad Topľ.	55,666	5,93	10,65	1,12	2,01
Spolu PSK	522,875	101,800	19,46	16,96	3,24

Zdroj: Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja

T 4. 3 Stav ciest III. triedy (k 1.1.2009)

Okres	Dĺžka CK 3.triedy	nevyhovujúci stav (km)	nevyhovujúci stav (%)	havarijný stav (km)	havarijný stav (%)
Bardejov	268,459	112,152	41,75	32,186	11,97
Humenné(SÚ HN)	147,032	38,559	26,22	4,660	3,61
Kežmarok(SÚ PP)	50,436	8,948	17,74	14,597	28,94
Kežmarok(SÚ SL)	72,849	6,481	8,89	43,922	60,29
Levoča	117,819	57,584	48,87	3,371	2,86
Medzilaborce	47,870	16,675	34,83	2,620	5,47
Poprad (SÚ PP)	137,640	42,650	30,76	16,841	12,14
Poprad (SÚ SL)	1,000	0		0	
Prešov	285,758	54,535	18,76	21,865	7,52
Sabinov	145,325	34,095	23,44	5,362	3,68
Snina	84,734	15,542	18,34	0,240	0,28
Stará Ľubovňa	138,444	71,891	51,92	25,740	18,59
Stropkov	109,098	45,187	41,41	3,919	3,59
Svidník(SÚ BJ)	15,684	9,299	59,28	1,250	7,97
Svidník(SÚ SK)	137,806	42,00	30,47	3,550	2,58
Vranov nad Topľ.	155,107	33,386	21,52	1,867	1,20
Spolu PSK	1915,061	588,984	30,75	181,990	9,50

Zdroj: Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja

Zásobovanie elektrickou energiou

Riešené územie Prešovského kraja je zásobované elektrickou energiou z nadradenej prenosovej sústavy z uzlov Spišská Nová Ves 400/110 kV, Lemešany 400/220/110 kV a Voľa 220/110 kV, ktoré sú na území Košického kraja. Z týchto transformovní sú napájané 110 kV vedeniami el. stanice VVN/VN uvedené v tabuľke. Sú tu uvedené aj transformovne pre veľkoodberateľov – Bukózu Vranov, Chemes Humenné a Vihorlat Snina.

ES Lemešany je uvedená v tabuľke vzhľadom na dôležitosť, i keď vlastná elektrická stanica je v katastrálnom území Obišoviec, t.j. v Košickom kraji.

Prenosové a distribučné vzdušné vedenia VVN:

Riešeným územím kraja prechádzajú prenosové vzdušné vedenia 400 a 220 kV. Rozvod elektrickej energie do centier jednotlivých regiónov sa prevádza vzdušnými el. vedeniami 110 kV, ktoré sú uvedené v tabuľke.

Na riešenom území kraja nie sú žiadne významnejšie zdroje elektrickej energie. V prevádzke sú štyri teplárne, ktoré zároveň vyrábajú aj elektrickú energiu pre vlastnú potrebu a pre odberateľov materských akciových spoločností a jedná vodná elektrárňa.

T 4. 4 Prehľad prevádzkovateľov teplární v Prešovskom kraji

Prevádzkovateľ a miesto zdroja	Typ zdroja	Inštalovaný výkon MW
Bukocel a.s. Hencovce	TG – parná turbína	25
Chemes a.s. Humenné	TG – parná turbína	24
Vihorlat s.r.o.	TG – parná turbína	18,0
VSE a.s. Košice Domaša	TG – vodná turbína	12,4

Zdroj: vlastný monitoring

T 4. 5 Inštalovaný výkon zariadenia na výrobu elektriny podľa typu výroby v MW

Rok	Typ výroby		
	parné	plynové	SPOLU
2004	84,35	0,84	84,89
2005	84,35	1,64	85,99
2006	84,35	1,18	85,32
2007	84,35	1,09	85,44
2008	77,40	1,08	78,48

Zdroj: Štatistický úrad SR

T 4. 6 Inštalovaný výkon zariadení na výrobu elektriny podľa zdrojov v MW

Rok	Typ zdroja		
	vodný	palivá	iné
2004	8,12	84,89	-
2005	0,86	85,99	-
2006	0,86	85,32	-
2007	0,97	85,44	-
2008	0,96	78,48	-

Zdroj: Štatistický úrad SR

T 4. 7 Výroba elektriny v elektrárnach, teplárnach podľa zdrojov v MWh

Rok	Typ zdroja		
	vodný	palivá	iné
2004	3 807	120 403	-
2005	504	120 313	-
2006	1 585	115 098	-
2007	2 392	123 641	-
2008	1 911	111 950	-

Zdroj: Štatistický úrad SR

T 4. 8 Výroba tepla v teplárnach a výhrevniach podľa zdrojov energie v GJ - Prešovský kraj

Rok	2004	2005	2006	2007	2008
	9 730 431	9 611 013	9 202 594	5 384 834	8 930 896

Zdroj: Štatistický úrad SR

Spotreba primárnych energetických zdrojov

Spotreba primárnych palív v priemysle vykazuje pokles plyných palív. Príčinou uvedeného trendu je na jednej strane postupná liberalizácia cien palív a energie s rastúcim tlakom na zvyšovanie efektivity výroby a na strane druhej i prijatie novej environmentálnej legislatívy na úseku ochrany ovzdušia. Významne pozitívnu skutočnosťou z environmentálneho hľadiska je pokles spotreby tuhých palív uvoľňujúcich pri ich spaľovaní najväčšie množstvo znečisťujúcich látok do ovzdušia.

T 4. 9 Spotreba primárnych palív v priemysle v Prešovskom kraji

Rok	Tuhé palivá (t)	Plynné palivá (tis. M ³)	Kvapalné palivá (t)
2004	274 872	173 839	50 909
2005	266 778	164 519	54 452
2006	256 499	139 849	56 162
2007	254 334	145 622	52 258
2008	255 225	146 745	80 989

Zdroj: Štatistický úrad SR

T 4. 10 Spotreba elektriny a tepla v priemysle v Prešovskom kraji

Rok	Elektrina (MWh)	Teplo (GJ)
2004	805 835	6 744 393
2005	788 820	6 498 296
2006	779 913	6 193 408
2007	904 281	5 833 690
2008	777 071	5 923 099

Zdroj: Štatistický úrad SR

Energetická a surovinová náročnosť výroby je jedným z ukazovateľov efektívnosti hospodárstva. Nový postindustriálny model ekonomiky rozvíjajúci sa predovšetkým v posledných dvadsiatich rokoch vo svete je charakterizovaný vysokou efektívnosťou – nízkymi vstupmi a vysokou produktivitou výroby. Súčasná informačná ekonomika je založená na maximálnom využívaní moderných technológií, na minimalizácii spotreby času a energie a maximalizácii efektivity produkcie. Pokrokom už nie je kvantitatívny rast, ale zlepšovanie kvality tovarov, služieb a životnej úrovne obyvateľov.

Rozvod elektrickej energie:

Riešené územie Prešovského kraja je zásobované elektrickou energiou z nadradenej prenosovej sústavy z uzlov Lemešany, Spišská Nová Ves a Voľa, ktoré sú napojené na elektrárne Vojany I. a II. Prenos elektrickej energie sa vykonáva napätím 400 kV a 200 kV. V uzloch nadradenej sústavy sú transformované 400/220/110 kV, 400/110 kV, 220/110 kV, kde sa získa elektrická energia o napätí 110 kV. Rozdelenie elektrickej energie je pri napätí 110 kV do uzlov spotreby distribučných transformovateľov 110/22 kV.

Malú časť elektrickej energie vytvárajú malé vodné elektrárne a to 1,5 % celkovej spotreby. Na území Prešovského kraja sa nenachádzajú žiadne veľké zdroje elektrickej energie a ani sa neuvažuje o ich výstavbe. V sekundárnych sieťach elektrickej energie až 50% sietí kapacitne nestačí pokrývať potreby občanov a cca 30% je v havarijnom stave.

Prenosové a distribučné vzdušné vedenia VVN:

Riešeným územím kraja prechádzajú prenosové vzdušné vedenia 400 a 220 kV. Ide o vedenia:

- na úrovni 400 kV medzi uzlami Lemešany – Krosno (Poľská republika)
- na úrovni 400 kV medzi uzlami V. Kapušany - Lemešany - V 409, Spišská Nová Ves - Lemešany - V 408
- na úrovni 220 kV medzi uzlami: Medzibrod (Žilinský kraj) - Lemešany - V 273 a Lemešany - Vola - V 285

Zásobovanie zemným plynom

Riešené územie Prešovského kraja je zásobované zemným plynom naftovým z nadradenej plynárenskej sústavy. Ako zdroj plynu slúži medzištátny plynovod VVTL DN 700, PN 6,4 Mpa. Na tento medzištátny plynovod je napojený vysokotlakový plynovod DN 500/300, PN 4,0 Mpa v trasách Haniska pri Košiciach – Drienovská Nová Ves a, Rakovec – Strážske – Humenné – Snina. Pre zásobovanie jednotlivých okresov slúžia vysokotlakové plynovody.

V okrese Snina sa nachádza ložisko plynu v obci Zboj, ktoré by malo byť napojené na rozvod plynu do roku 2010, na území kraja sa nenachádzajú podzemné zásobníky plynu. Stupeň plynifikácie Prešovského kraja je 45,8%, keď zo 665 obcí je plynifikovaných 305. V ostatných sídlach je dodávka tepla zabezpečovaná tuhými palivami, ktoré je potrebné dovážať.

V rámci sledovaného časového úseku s výnimkou okresov Medzilaborce a Snina vo všetkých ostatných okresoch vzrástol celkový počet plynifikovaných obcí. Najvyšší stupeň plynifikácie vykazujú okresy Sabinov, Vranov nad Topľou a Prešov s priebehom trás vysokotlakových plynovodov, najnižší stupeň naopak okresy Medzilaborce, Snina a Svidník v severovýchodnej časti územia Prešovského kraja.

T 4. 11 Stav plynifikácie v okresoch Prešovského kraja

Okres	Rok 2007			Rok 2008	
	Počet obcí	Plynifikované	%	Plynifikované	%
Bardejov	86	64	74,4	64	74,4
Humenné	62	47	75,6	47	75,6
Kežmarok	42	36	85,7	36	85,7
Levoča	33	25	75,8	25	75,8
Medzilaborce	23	9	39,1	9	39,1
Poprad	29	28	96,6	28	96,6
Prešov	91	86	94,5	86	94,5
Sabinov	43	37	86,0	37	86,0
Snina	34	11	32,4	11	32,4
Stará Ľubovňa	44	28	63,6	28	63,6
Stropkov	43	30	69,8	30	67
Svidník	68	39	57,4	40	55
Vranov n. T.	68	53	77,9	53	78
Kraj spolu	665	493	74,1	494	74,3

Zdroj: Slovenský plynárenský podnik

Za účelom zlepšenia a rozšírenia plynifikácie obcí Prešovského kraja sa navrhuje vybudovať do roku 2015 tieto vysokotlakové plynovody:

VTL DN 100 Medzilaborce – Oľka – Košarovce,

VTL DN 100 Ňagov – Výrava prepojiť s VTL Snina – Pčoliné,

VTL DN 80 Chotča – Vislava,
VTL DN 100 Stakčín – Ladomirov
VTL DN 80 Jarabina – Kremná.

Za účelom rozvoja plošnej plynofikácie sa navrhuje vybudovať významné stredotlakové rozvody plynu:

Radoma – Okružle – Soboš,
Staškovce – Pstriná – Miroľa – Krajná Poľana – Ladomirová,
Vislava – Vagrinec – Ladomirová,
Košarovce – Rafajovce – Nová Kelča – Holčíkovce – Giglovce – Jasenovce,
Ladomirov – Ubľa – Ulič,
Lechnica – Haligovce – V. Lesná – V. Lipník – Stráňany,
Kremná – Hraničné – Mníšek nad Popradom – Sulín;

Palivo – energetické surovinové zdroje v kraji

V súčasných energetických podmienkach je v rámci kraja využívaných málo zdrojov. Z energetických surovín sa na území kraja vyskytujú ložiská ropy a plynu. Geografickým prieskumom v oblasti Lipian bola okrem metánu zistená aj prítomnosť ľahkej parafrínickej ropy a v oblasti Hanušovce v okrese Vranov nad Topľou bol zistený prítok metánu.

Výskyt lignitového uhlia sa zistil pri obci Banské v okrese Vranov nad Topľou. Sloje lignitu sa nachádzajú na ploche približne 6 km² v rôznych hĺbkových úrovniach od 4,5 m do 99,5 m.

Z prírodných zdrojov na teritóriu kraja sa nachádzajú ložiská termálnych vôd v širokom páse medzi Vysokými Tatrami a Vihorlatom. Majú teplotu okolo 90⁰ C a sú vhodné na energetické využitie. Na riešenom území kraja s ložiskami termálnych vôd sú mestá Poprad, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Prešov, Sabinov, Humenné. Výdatnosť ložísk v západnej časti Poprad - Prešov sa odhaduje na 100 MW tepla v okolí Humenného na 800 - 1000 MW tepla. Ekonomické využitie geotermálneho tepla je perspektívne v mestách. Návratnosť priemerných investičných nákladov (5 mil. Sk/MW tepla) je do 6 rokov. Významným alternatívnym zdrojom tepla v Prešovskom kraji môžu byť spaľovne komunálneho priemyselného a poľnohospodárskeho odpadu, ktorý má výhrevnosť 6,3 GJ/t.

V uplynulom období stúpol počet plynofikovaných obcí. Zvýšený stupeň plynofikácie obcí spôsobil, že sa začal dominantne na vykurovanie rodinných domov využívať zemný plyn, ktorý nahrádza doteraz prevažne používané pevné fosílné paliva (uhlie, koks). Vo vidieckych sídlach je na vykurovanie domov používané aj palivové drevo.

V oblasti zásobovania teplom nedošlo k výrazným zmenám výkonových kapacít priemyselných zdrojov tepla ako aj zdrojov tepla, ktoré zásobujú bytovo-komunálnu sféru. Vzhľadom k tomu nedošlo ani k výraznému nárastu v oblasti spotreby jednotlivých druhov používaných palív. Zvýšená spotreba zemného plynu pre individuálnu bytovú výstavbu priamo úmerne súvisí s rozvojom plošnej plynofikácie.

T 4.12

Okres	Spotreba paliva - TJ/rok				
	Celkom	Uhlie	Zemný plyn	Olej	Ostatné
Bardejov	1311	140	1070	600	41
Humenné	4217	2472	1262	571	30
Kežmarok	955	370	516	31	38
Levoča	597	78	500	5	14
Medzilaborce	361	27	234	96	4
Poprad	4426	188	3840	349	40
Prešov	4974	341	4443	110	80
Sabinov	1423	216	1144	17	46
Snina	1168	685	445	13	24
Stará Ľubovňa	1062	296	692	34	40
Stropkov	560	81	460	7	12
Svidník	772	155	582	11	24
Vranov	3078	1992	890	138	58
Spolu TJ/rok	24904	7041	16087	1442	410
%	100	28	64,6	5,8	1,6

Zdroj: vlastný prepočet

Z hľadiska zabezpečenia ochrany ovzdušia v regióne je nevyhnutné zo strany súčasných aj navrhovaných prevádzkovateľov zdrojov znečistenia ovzdušia požadovať plnenie podmienok zabezpečujúcich ochranu ovzdušia podľa zákona č. 478/2002 Z. z. o ochrane ovzdušia zo dňa 25. júna 2002 a ktorým sa dopĺňa zákon č. 401/1998 Z. z. o poplatkoch za znečisťovanie ovzdušia v znení neskorších predpisov (zákon o ovzduší) a zvažovať vhodnosť umiestňovania zdrojov znečisťovania ovzdušia do území súvisiacich s osídlením, predovšetkým obytnými zónami a charakter jestvujúcej zástavby.

Realizáciou nových zdrojov a úpravou, rekonštrukciou a zmenou vykurovacích médií za ušľachtilé palivá u existujúcich zdrojov tak, aby zodpovedali požiadavkám uvedených legislatívnych noriem sa majú naplniť ciele podľa medzinárodných záväzkov:

- zníženie emisií oxidov síry, oxidov dusíka, prchavých organických látok, ťažkých kovov a perzistentných látok,
- zníženie emisií znečisťujúcich látok z malých zdrojov a dopravy, spôsobujúcich lokálne znečistenie ovzdušia, ochrana ozónovej vrstvy Zeme.
-

Obnoviteľné zdroje energie

Z obnoviteľných zdrojov energie sa v Prešovskom kraji využíva predovšetkým vodná energia. V štádiu príprav je niekoľko fotovoltaických elektrární do výkonu 1 MW. Zvýšený záujem po prijatí dotačných opatrení (200 €/m² na plochu slnečného kolektora) je aj o využití slnečnej energie na

prípravu teplej úžitkovej vody. Využitie biomasy stúplo predovšetkým u veľkých výrobcov tepla v mestách Prešov (inštalovaný výkon 8 MW_t), Sabinov (3 MW_t) a Bardejov (22 MW_t), kde sa biomasa využíva na výrobu elektrickej energie (inštalovaný výkon 8,2 MW_e). Bolo zrealizovaných viacero zdrojov do výkonu 300 kW (Holčíkovce, Ďapalovce, Nižný Slavkov, Medzilaborce), ktoré využívajú biomasu na vykurovanie objektov v správe obecných úradov (ZŠ, MŠ, zdravotnícke zariadenia a pod.).

Malé vodné elektrárne

T 4.13 Prehľad o lokalitách MVE v riešenom území Prešovského kraja:

Okres	Lokalita	Vodný tok	Inštalovaný výkon (kW)
	Poprad	Poprad	20,0
	Babin Potok	Batizovce	15,0
	Babin Potok	Batizovce	9,0
	Gerlachov	Gerlach. potok	5,5
	T. Kotlina	Belá	30,0
	Svit - Podskalka	Poprad	5,5
	Svit - Podskalka	Poprad	18,5
	Svit - Podskalka	Poprad	62,0
Kežmarok	Slovenská Ves	Biela	44,5
	Veľká Franková	Osturniansky potok	60,0
	Huncovce	Poprad	55,0
	Veľká Lomnica	Studený potok	15,0
	Huncovce	Poprad	500,0
	N. Ľubovňa	Jakubianka	24,0
	N. Ružbachy II.	Rieka	15,0
	Čirč	Poprad	110,0
	Sulín	Poprad	960,0
Sabinov	Torysa	Sabinov	15,0
	Torysa	Lipany	55,0
	Torysa	Sabinov	3 x 15
Snina	Cirocha	VN Starina	130,0
Svidník	Ladomírka	Krajná Poľana	50,0
Bardejov	Topľa	Lukov	30,0
	Topľa	Bardejovská Nová Ves	4 x 15

Zdroj: vlastný monitoring

Geotermálna energia

V súčasnosti je v SR vymedzených 26 hydrogeotermálnych oblastí, resp. štruktúr. Geotermálne vody v SR doteraz overili pomocou vrtov v 15-tich vymedzených oblastiach. V rokoch 1971-2000 bolo realizovaných celkom 66 geotermálnych vrtov, ktorými sa overilo viac ako 1 000 l.s⁻¹ s teplotou na ústí vrtu 20-129 °C, ktorých celkový tepelný výkon predstavuje cca 270 MW_t (pri využití po referenčnú teplotu 15 °C).

V Prešovskom kraji sa nachádza 5 perspektívnych oblastí alebo štruktúr geotermálnych zdrojov:

č. 10 Levočská panva (Z a J časť) s potenciálom 50-250 MW_t a je jedinou oblasťou v kraji, kde sa už

geotermálna energia využíva, označovaná aj ako Popradská kotlina,

- č. 11 Košická kotlina s potenciálom nad 1000 MW_t, na území PSK zatiaľ nevyužívané,
- č. 24 Levočská panva (SV časť) s potenciálom nad 1000 MW_t zatiaľ nevyužívané,
- č. 25 Humenský chrbát s potenciálom 250-1000 MW_t, zatiaľ nevyužívané,
- č. 26 Prešovská kotlina – dubnická depresia, / severné svahy Slánskych vrchov/, zatiaľ nevyužívané zdroje, plánované k využitiu pre dodávku tepelnej energie pre obyvateľstvo.

V oblasti Vrbova sú exploatované a využívané pre rekreačné účely, chov rýb a vykurovanie skleníkov a sociálnych budov dvomi vrtmi (Vr-1 a Vr-2). Hĺbka Vr-1 je 1742 metrov, výdatnosť dosahuje 28,3 litra za sekundu, teplotu na ústí 56 stupňov Celzia a mineralizáciu 3,99 gramu na liter. Vr-2 má hĺbku 2502 metrov, výdatnosť 33,2 litra za sekundu, teplotu na ústí 59 stupňov Celzia a úroveň mineralizácie štyri gramy na liter.

V tejto lokalite sa plánuje rozšírenie existujúceho rekreačného a rybárskeho areálu výstavbou päťposchodového hotela, piatich krytých bazénov a ďalších objektov. Zámerom je zásobovať celý rekreačno-športovo-rehabilitačný komplex geotermálnou energiou. Pre tieto účely sa zrealizuje 2000 metrov hlboký geotermálny vrt v blízkosti už uvedených Vr-1 a Vr-2. Štúdia preukázala, že existujúce vrty nemôžu pokryť potrebu tepelnej energie všetkých uvažovaných objektov. Nakoľko sa vrty budú vzájomne ovplyvňovať, realizáciou tretieho sa získa geotermálna voda v množstve len 5,5 litra za sekundu, ďalší postup realizovať tak, aby nedošlo k neracionálnemu vyťažovaniu.

Ďalšou aktivitou využívania geotermálnej energie v Popradskej kotline je vrt FGP-1 v Starej Lesnej, ktorý na objednávku Tatra-Thermálu, a.s. Poprad vyhlbila v roku 1995 a.s. Nafta Gbely. Vrt má hĺbku 3616 metrov a jeho hydrodynamické a hydrotermické overovanie sa uskutočnilo v r. 2000. Zámerom tohto projektu je využiť geotermálne vody v pripravovanom areáli zdravotnej prevencie.

V Poprade realizujú využitie geotermálnej vody v projekte športového, relaxačného, rehabilitačného a zábavného parku (*AquaCity*) s komplexným hotelovým a reštauračným zázemím a celoročnou prevádzkou v priestoroch Grebparku. Hĺbka vrtu PP-1 je 1300 m, jeho maximálna výdatnosť 61,19 l.s⁻¹, teplota termálnej vody na ústí vrtu je 48 °C, celková mineralizácia 2,88 g/l). Zámer predpokladal celkový odber geotermálnej vody z vrtu PP-1 v celkovom schválenom množstve 48,2 l.s⁻¹, (v súčasnosti sa používa odber v množstve 33,0 l.s⁻¹). Zabezpečuje aj vykurovanie kogeneračnou jednotkou a výmenníkmi tepla čo zníži náklady na prevádzku plavárne.

Na poľskej strane Tatier Svetová banka pripravuje projekt, ktorého realizáciou sa má zabezpečiť využitie geotermálnych vôd a zásobovanie teplom pre celú oblasť Zakopaného a vylúčiť tu možnosť spaľovania kamenného uhlia, pre zlepšenie životného prostredia.

V oblasti Starej Ľubovne južne od obcí Plavnica a Hromoš sú odvrtné a zdokumentované vrty PL-1 a PL-2 s geotermálnou vodou o výdatnosti cca 4,5 l.s⁻¹ V príprave je rekreačný areál, avšak vzhľadom na rozbor, ktoré preukázali zvýšenú rádioaktivitu bude potrebné riešiť reinjektáž a nie vypúšťanie do vodného toku.

Lokalitu výskytu geotermálnych vôd viazaných na kavernózne vápence v blízkosti vulkanitov Slánskych vrchov preukázal vrt Vranov-1 (Vehec-Čaklov) v jednotlivých intervaloch hĺbky nasledovne:

500-900m o teplotách 50-62°C, 980-990m slané vody o teplote 58°C, 1930-1950m o teplote 85°C, 3000m

o teplote 116°C, 3445-3450m o teplote 135°C. vody sú vysoko mineralizované, cez 20 000mg/l, a slané (chloridy 1000 mg/l), čo vyžaduje reinjektáž, na ktorú sú však v lokalite dobré podmienky.

Výsledky prác predpokladajú výskyt geotermálnych vôd v lokalitách Bystré a Hlinné avšak o nízkej mineralizácii. Nízkominalizované vody potvrdil aj vrt Cabov-1 do hĺbky 600m s poloteplými vodami do 30°C, ale nízkou výdatnosťou 1 l.s⁻¹. Podrobnejšie údaje a prehľad potenciálnych zdrojov je prehľadne uvedené v Atlase krajiny SR a podrobne v Atlase geotermálnej energie Slovenska.

Významným potenciálnym zdrojom pre využívanie energie sa preukazujú v lokalite Prešovskej kotliny na katastrach Prešov, Ruská n. Ves, Teriakovce, Solivar, Dulova Ves, Ľubotice, Nižná a Vyšná Šebastová a aj v priestore Veľkého Šariša. Predpoklady sú preukázané starším vrtom.

T 4. 14 Zoznam prieskumných území na geotermálne vody v Prešovskom kraji

P. č.	Názov prieskumného územia	Názov a sídlo fyzickej alebo právnickej osoby	Dátum platnosti	Poznámka
1.	Gánovce – termálne podzemné	Martin Kurcáb, Nový Smokovec	2011	
2.	Gerlachov – termálne podzemné	Geopark, s.r.o., Svit	2009	
3.	Kežmarok – termálne podzemné vody	Kežmarok Invest, s.r.o., Kežmarok	2012	
4.	Malý Slavkov	Dimenzia, s.r.o., Kežmarok	2012	
5.	Vranov nad Topľou – termálne	Enex Vranov, s.r.o.	2011	
6.	Veľký Šariš	Mesto Veľký Šariš	2012	
7.	Prešov – Teriakovce	Technické služby mesta Prešov,	2012	
8.	Prešov – Záborské	Tepláreň, s.r.o., Košice	2012	
9.	Sekčov	Prešov Energie, s.r.o., Prešov	2012	
10.	Lipany	Mesto Lipany		Jestvujúci vrt

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia Prešov

Zásobovanie teplom

Územie Prešovského kraja sa vyznačuje veľmi nízkym stupňom centralizovaného zásobovania teplom v okresných mestách. V hromadnej bytovej zástavbe prevláda zásobovanie teplom z okrskových domových kotolní.

Významnými zdrojmi tepla v kraji sú teplárne priemyselných podnikov, Teplárne Chemes a.s. Humenné a Vihorlat s.r.o. Snina. Zásobujú obyvateľstvo teplom na kúrenie a prípravu teplej úžitkovej vody. Výhrevňa Spravbytu a.s. Prešov pokrýva v meste Prešov čiastočne územné centralizované zásobovanie teplom.

V uplynulom období stúpol počet plynofikovaných obcí. Zvýšený stupeň plynofikácie obcí spôsobil, že sa začal dominantne na vykurovanie rodinných domov využívať zemný, ktorý nahrádza doteraz prevažne používané pevné fosílné paliva (uhlie, koks). Vo vidieckych sídlach je na vykurovanie domov používané aj palivové drevo.

Teplu pre bytovo komunálnu sféru vyrába v prevažnej miere decentralizovaným spôsobom z kotoln na báze zemného plynu o výkone od 3 – 9 MW. V meste Prešov a Humenné je zavedený

centralizovaný spôsob vykurovania. V Humennom na báze pevných fosílnych palív. Zásobovanie teplom z centrálnych zdrojov je viazané na väčšie obytné celky – sídliska.

Telekomunikácie

Na telekomunikačnom trhu v Prešovskom kraji dochádza k prudkému rozvoju služieb. Ten je spôsobený rozvojom digitálnych technológií a investovaním finančných prostriedkov do rozvoja.

V oblasti telekomunikácii zabezpečujú služby na území kraja Slovenské telekomunikácie a.s., Globtel a.s. a Eurotel a.s.

V uplynulých rokoch bola zrealizovaná trasa transportných telekomunikačných sietí na báze optických káblov. Touto realizáciou sa umožnilo prepojenie digitálnych ústrední v kraji a sprístupneniu do optickej prenosovej medzinárodnej trasy. Vnútroštátne televízne vysielanie je zabezpečované programami STV 1, STV 2, TA 3 a súkromnými spoločnosťami TV Markíza a TV JOJ. Televízna sieť je prakticky dobudovaná. Percento pokrytia riešeného územia predstavuje cca 85 – 90%. Pri STV 1 94,2 % obyvateľov, pri STV 2 77 % obyvateľov. V usporiadaní telekomunikačnej siete, Prešovský kraj spadá do sekundárneho centra (SC) Košice a v kraji sú zriadené štyri primárne oblasti (Bardejov, Humenné, Poprad a Prešov). Pod jednotlivé primárne oblasti podliehajú uzlové telefónne obvody (UTO).

T 4. 15 Usporiadanie telekomunikačnej siete

Sekundárne centrum (SC)	Primárna oblasť (PO)	Uzlový telefónny obvod (UTO)
Košice	Bardejov	Bardejov, Gíraltovce, Svidník, Stropkov
Košice	Humenné	Humenné, Medzilaborce, Snina, Vranov n/T
Košice	Poprad	Kežmarok, Poprad, Spišská Stará Ves, Stará Ľubovňa, Starý Smokovec
Košice	Prešov	Prešov, Sabinov

Zdroj:

Na základe informácie z odboru rozvoja SS a VS ST a.s. Košice vyplýva, že telekomunikačná sieť je technicky pripravená akceptovať zvýšené požiadavky vyplývajúce z rozvoja územia Prešovského kraja. Riešenie územia Prešovského kraja je z hľadiska telekomunikácií plne automatizované.

Územne je Prešovský kraj členený do dvoch primárnych oblastí. Sídlami týchto primárnych oblastí sú mestá Poprad a Prešov s tranzitnými ústredňami. Na sídlo Poprad sú napojené sekundárne centrá Levoča, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Spišská Stará Ves a Starý Smokovec. Na sídlo Prešov sú napojené sekundárne centrá Vranov nad Topľou, Humenné, Snina, Medzilaborce, Stropkov, Gíraltovce, Svidník, Bardejov a Sabinov. Prepojenie účastníkov na jednotlivé sekundárne centrá je zabezpečované prostredníctvom miestnych telefónnych sietí v prevedení telefónnymi káblami. Vo vidieckych sídlach a okrajových častiach mestských sídiel sa ešte využívajú aj telefónne siete konštruované ako závesné kabelové siete.

Z hľadiska rozvoja telekomunikačných zariadení do roku 2000 sa ukončia práce na výstavbe optických káblov na trasách v rámci Prešovského kraja s cieľom dosiahnuť 35 % stupeň telefonizácie obyvateľstva, z toho:

- 60 %-ný stupeň telefonizácie bytového fondu vidieckych sídiel
- 100 %-ný stupeň telefonizácie bytového fondu mestských sídiel
- 30 %-ný stupeň telefonizácie vybavenosti a priemyslu z počtu HTS bytového fondu vidieckych sídiel
- pri známych počtoch pracovných príležitostí pre vybavenosť, priemysel a podnikateľské aktivity dosiahnuť stupeň telefonizácie 1 HTS/2 – 3 pracovné príležitosti.

Špecificky v sekundárnom centre Poprad v rámci koncepcie do roku 2010 je nutné v prípade realizácie vrcholných športových podujatí, podľa komplexnej štúdie k návrhu kandidatúry Slovenska na usporiadanie ZOH (informácia z roku 1995) zabezpečiť rezervu 6000 Pp pre pripojenie olympijskej dediny v Poprade, športoviská na Štrbskom Plese, Tatranskej Štrbe, Kežmarku, Poprade a sídla MOV – Poprad na telekomunikačnú sieť.

V rámci rozvoja telefonizácie je navrhované v Prešovskom kraji rozšírenie a výstavba rádiových sietí a verejnej dátovej – paketovej siete s postupným zavedením služieb telefax, bureufax, teletext, videotext. Z pohľadu cieľov Slovenských telekomunikácií, š.p. tak ako sú stanovené v Telekomunikačnom projekte II, dosiahnutie stanoveného percenta telefonizácie nie je viazané len na budovanie optických káblov transportnej digitálnej siete, ale oveľa väčší podiel na zvyšovaní percenta telefonizácie má budovanie prístupových sietí na báze metalických alebo optických káblov. Postupným zavádzaním služieb ISDN dôjde k ich rozvoju i na území Prešovského kraja.

Rádiokomunikácie

Rádiokomunikácie zabezpečujú poskytovanie telekomunikačných služieb pomocou signálov transportovaných voľným prostredím na prenos hlasových, textových, dátových a obrazových signálov medzi zákazníkmi. Táto služba je zabezpečovaná technickými prostriedkami, ktoré sa členia na :

- vysielacie zariadenia
- spojovacie a prenosové systémy
- pozemné zariadenia pre satelitné komunikácie (satelitnú distribúciu modulácie zabezpečuje pre verejnosť Slovak link)

Rozhlasové vysielanie

Vnútroštátne rozhlasové vysielanie je zabezpečené rozhlasovými vysielacími v pásmach stredných, dlhých a VKV vln. V území kraja sú prijímané programy :

Slovensko 1

Slovensko 2

Slovensko 3

ROCK – FM

iné regionálne rozhlasové stanice.

Plocha kraja pokrytá vysielaním je cca 85 %.

Televízne vysielanie

Vnútroštátne televízne vysielanie je zabezpečované programami STV 1, STV 2 , TA 3 a súkromnými spoločnosťami TV Markíza a TV JOJ. Televízna sieť je prakticky dobudovaná. Percento pokrytia riešeného územia predstavuje cca 85 – 90 %. Pri STV 1 94,2 % obyvateľov, pri STV 2 77 % obyvateľov.

Prijem TV signálov v území kraja vzhľadom na konfiguráciu terénu nie je všade uspokojivý, napríklad v oblasti Prešova v lokalitách Šidlovec, Dúbrava, Za kalváriou, v oblasti priestoru Levoče – Dravce, -

Bukovinka ... Nerovnomerné pokrytie sieťou je potrebné riešiť zavádzaním a rozširovaním káblovej televízie, čím televíznym koncesionárom bude ponúknutá možnosť príjmu aj satelitných programov.

Poskytovanie telekomunikačných služieb inými prevádzkovateľmi

Rádiatelefonná sieť je jednou z nových telekomunikačných služieb v SR od roku 1992 je aj hovorová služba verejnej rádiatelefontnej siete (VSR). Tieto služby poskytujú akciové spoločnosti EUROTEL Bratislava v systéme NMT 450 (analogový) a od roku 1997 v systéme GSM (digitálny) a spoločnosť Globtel GSM od roku 1997 v systéme GSM. VRS umožňuje mobilné bezdrôtové spojenie v rámci vlastnej a pevnej siete.

V súčasnosti v území kraja je prevádzkovaná sieť umožňujúca prenos dát resp. faximile s koncovým zariadením mobilný telefón: národná analogová sieť NMT spoločnosti EUROTEL s koncovým zariadením – telefónny prístroj, pokrytie plochy kraja je cca 85 %, globálna digitálna sieť GSM spol. EUROTEL s koncovými zariadeniami telefón, fax, prenos dát a pod., pokrytie plochy kraja je cca 65 % územia a 80 % obyvateľov, spoločnosť Globtel (Orange) zabezpečujúca obdobné koncové zariadenia, pokrytie plochy kraja je pre cca 90 % obyvateľov.

Rádiorелеové spojenie. Pre diaľkový prenos informácií, telefónneho, televízneho a rozhlasového signálu a pre prenos dát priamymi cestami medzi rádiorелеovými stanicami slúžia rádiorелеové trasy (rádiorелеové trasy v kraji vzhľadom na ich neverejný charakter správca neposkytol).

Televízne, rozhlasové vysielacie ako i rádiorелеové spoje potrebujú pre svoju nerušenú funkciu splnenie špecifických podmienok – ochranné pásma. U objektov sa jedná o kruhové ochranné pásmo s polomerom 300 alebo 500 m podľa terénnych podmienok, alebo sa určujú s prihliadnutím na požiadavky objednávateľa zariadenia. Rádiorелеové trasy sa chránia v území, kde papršlek sa priblíži aspoň 50 m nad zastavané územia, resp. kde trasa prebieha do výšky nad 30 m nad voľným terénom.

Životné prostredie, ochrana prírody a krajiny

Ovzdušie

Podľa prílohy č. 8 vyhlášky MŽP SR č. 705/2002 Z. z. o kvalite ovzdušia v znení vyhl. 351/2007 Z. z. je územie SR rozdelené na aglomerácie a zóny, v ktorých sa vyhodnocuje dodržanie kvality ovzdušia. Pre väčšinu znečisťujúcich látok je Prešovský kraj (obr. 1) zónou. Pre ozón, polycyklické aromatické uhľovodíky, arzén, kadmium, nikel a ortuť je zónou celé územie SR okrem aglomerácie Bratislava.

V zóne Prešovský kraj boli pre rok 2008 vymedzené podľa § 9 ods. 3 zákona o ovzduší 2 oblasti riadenia kvality ovzdušia (tab. 1) pre znečisťujúcu látku PM₁₀, v ktorých podľa § 11 ods. 2 zákona o ovzduší KÚŽP v Prešove vypracoval programy na zlepšenie kvality ovzdušia. Tuhé častice PM₁₀ sú tuhé znečisťujúce látky, ktoré prejdú zariadením selektujúcim častice s aerodynamickým priemerom 10 µm s 50 % účinnosťou.

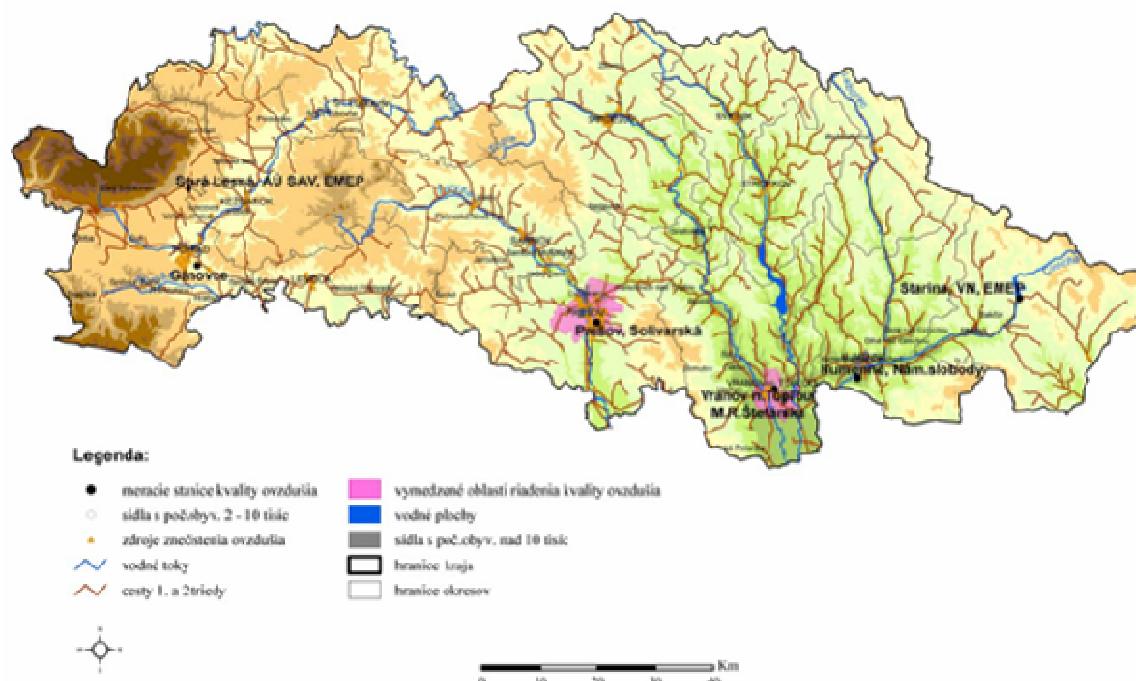
T 4. 16 Oblasti riadenia kvality ovzdušia v zóne Prešovský kraj v roku 2008

Zóna, resp. aglomerácia	Vymedzená oblasť riadenia kvality ovzdušia	Znečisťujúca látka	Plocha (km ²)	Počet obyvateľov
Prešovský kraj	územie mesta Prešov a obce Ľubotice	PM ₁₀	79	94 239
	územie mesta Vranov nad Topľou a obcí Hencovce, Kučín, Majerovce a Nižný Hrabovec	PM ₁₀	59	26 952

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Oblasti riadenia kvality ovzdušia predstavujú 1,5% rozlohy kraja, žije v nich 15,2% obyvateľov kraja.

O 4. 5 Zóna Prešovský kraj

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Stav monitorovacej siete v kraji

Zoznam monitorovacích staníc kvality ovzdušia SHMÚ (NMSKO) ako aj iných vlastníkov (ILTER) a ich merací program (stav k 31. 12. 2008) je popísaný v tab. 2, 3 a 4 a zobrazený na obr. 1 a 2. Oproti predchádzajúcim rokom bol merací program zredukovaný nielen v Prešovskom kraji, ale aj v rámci Slovenska.

Rozsah monitorovania kvality ovzdušia určuje vyhláška MŽP SR č. 705/2002 Z. z. o kvalite ovzdušia. V každej aglomerácii a zóne má byť podľa typu jedna dopravná monitorovacia stanica. Táto podmienka zatiaľ nie je v zóne Prešovský kraj splnená, bude splnená premiestnením jestvujúcej AMS Prešov. Rozsah monitorovania v Prešovskom kraji je v ostatných ukazovateľoch splnený.

V roku 2008 bol zabezpečený monitoring prchavých organických látok (VOC) ako na jedinej vidieckej stanici v rámci SR na Starine -Vodná nádrž, EMEP odberom do kanistrov trvajúcim 15 min. a vykonávaným 2 krát týždenne (utorok, štvrtok) o 12,00 UTC času.

V roku 2008 sa uskutočnilo spresnenie zamerania meracích staníc, preto môžu byť drobné rozdiely v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. Stanice s kódom Eol sú vo vlastníctve SHMÚ. Stanice ILTER nemajú plné funkčné skúšky.

T 4. 17 Monitorovacia sieť v Prešovskom kraji, rok 2008, umiestnenie

AGLOMERÁCIA zóna	Okres	Národný kód	Kód Eol /vlastník	Názov stanice	Typ oblasti	Typ stanice	Zemepisná dĺžka	Zemepisná šírka	Nadm. výška [m]
Prešovský kraj	Humenné	SK702001	SK0037A	Humenné Nám. slobody	U	B	21°54'49"	48°55'51"	160
	Kežmarok	SK703001	SK0004R	Stará Lesná AÚ SAV, EMEP	R	B	20°17'28"	49°09'10"	808
	Poprad	SK706001	SK0041A	Gánovce Meteo. st.	R	B	20°19'22"	49°02'04"	706
	Prešov	SK707002	SK0046A	Prešov Solivarská	U	B	21°15'52"	48°58'40"	258
	Snina	SK709001	SK0006R	Starina Vodná nádrž, EMEP	R	B	22°15'35"	49°02'32"	345
	Snina	**	**	Kolonické sedlo	R	B	22°16'42"	48°56'09"	431
	Vranov nad Topľou	SK713001	SK0031A	Vranov nad Topľou M. R. Štefánika	U	B	21°41'15"	48°53'11"	133
	Poprad	SK706002	ILTER *	Štrbské Pleso Helios	R	B	20°03'59"	49°07'25"	1367
	Poprad	SK706006	ILTER *	Tatranská Lomnica Štart	R	B	20°15'20"	49°10'47"	1200
	Poprad	SK706007	ILTER *	Skalnaté pleso AÚ SAV	R	B	20°14'03"	49°11'22"	1770
	Poprad	SK706008	ILTER *	Javorina Javorová dolina	R	B	20°09'27"	49°15'01"	1100
	Poprad	SK706004	ILTER *	Lomnický štít	R	B	20°13'00"	49°12'00"	2635

* nemá kód, lebo údaje sa nedávali do medzinárodnej výmeny

** nemá kód, novozriadená stanica v roku 2008

Vysvetlivky

Typ stanice: B - pozad'ová, I - priemyselná, T - dopravná

Typ oblasti: U - mestská, S - prímestská, R - vidiecka (pozad'ová)

V lastník

ILTER - Monitorovacia sieť kvality ovzdušia ILTER, Občianske združenie Tatranská Lomnica

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 18 Merací program kvality ovzdušia na staniciach NMSKO (vlastník SHMÚ), stav k 31.12.2008

Názov stanice	Oxid siričitý (SO ₂)	Oxidy dusíka (NO, NO ₂ , NOx)	PM ₁₀	PM _{2.5}	Oxid uhoľnatý (CO)	Benzén
Humenné						
Nám. slobody		x	x			
Prešov						
Solivarská		x	x		x	x
Vranov nad Topľou						
M. R. Štefánika	x		x			

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 19 Monitoring kvality ovzdušia a zrážok na staniciach NMSKO zaradených do siete EMEP, stav k 31.12.2008

Ovzdušie

Názov stanice	Ozón (O ₃)	Oxid siričitý (SO ₂)	Oxidy dusíka (NOx)	Sířany (SO ₄ ²⁻)	Dusičnany (NO ₃ ⁻)	Kyselina dusičná (HNO ₃)	Amóniakové kyseliny (NH ₃ , NH ₄ ⁺)	Alkalické kyseliny (K ⁺ , Na ⁺ , Ca ²⁺ , Mg ²⁺)	Prekurzory ozónu (VOC)	PM ₁₀ ¹	TSP ¹	Olovo (Pb)	Arzén (As)	Kadmium (Cd)	Nikel (Ni)	Chróom (Cr)	Meď (Cu)	Zinok (Zn)	PAU (BaP)
Starina																			
Vod. nádrž, EMEP	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	x									x		x	x	x	x	xx	x	x	

* TSP – celkové suspendované častice v ovzduší

¹ týždenné vzorkovanie

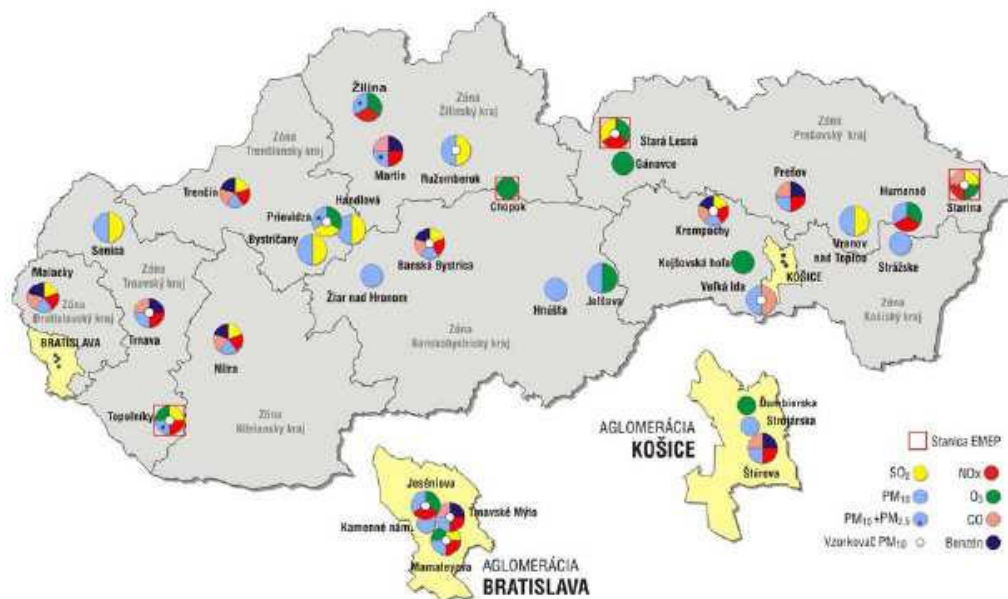
Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Atmosférické zrážky

Názov stanice	pH	Vodivosť	Sířany (SO ₄ ²⁻)	Dusičnany (NO ₃ ⁻)	Amónne kyseliny (NH ₄ ⁺)	Alkalické kyseliny (K ⁺ , Na ⁺ , Ca ²⁺ , Mg ²⁺)	Chloridy (Cl ⁻)	Olovo (Pb)	Arzén (As)	Kadmium (Cd)	Nikel (Ni)	Chróom (Cr)	Meď (Cu)	Zinok (Zn)
Starina														
Vod. nádrž, EMEP	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

O 4. 6 Národná monitorovacia sieť kvality ovzdušia

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Zhodnotenie znečistenia ovzdušia v zóne Prešovský kraj

Kvalita ovzdušia je považovaná za dobrú, ak úroveň znečistenia neprekračuje limitné hodnoty (LH) alebo cieľové hodnoty (CH). V roku 2008 nebola v Prešovskom kraji prekročená žiadna limitná hodnota, cieľová hodnota a neboli ani dosiahnuté hodnoty znečistenia kvality ovzdušia, pri ktorých by vznikli podmienky na vyhlásenie signálov smogovej situácie „Upozornenie“ a „Regulácia“, resp. „Varovanie“ pre NO₂, SO₂ a prízemný ozón.

Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt (LH) a limitných hodnôt zvýšených o medzu tolerancie (MT) na ochranu zdravia ľudí je pre jednotlivé AMS a znečisťujúce látky uvedené v tab. 5 a 8. V tabuľkách 6 a 7 sú vyhodnotené výsledky meraní z vidieckych pozadových staníc (EMEP) podľa limitných hodnôt na ochranu ekosystémov a vegetácie. Obr. 3. dokumentuje priebeh koncentrácií základných znečisťujúcich látok v priebehu roka 2008.

T 4. 20 Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt na ochranu ľudského zdravia a limitných hodnôt zvýšených o medzu tolerancie (MT) za rok 2008

AGLOMERÁCIA zóna	Znečisťujúca látka	Ochrana zdravia											VHP ²⁾	
		SO ₂		NO ₂		NO ₂ +MT		PM ₁₀		CO	Benzén	Benzén +MT	SO ₂	NO ₂
		1 hod	24 hod	1 hod	1 rok	1 hod	1 rok	24 hod	1 rok	8 hod ¹⁾	1 rok	1 rok	3 hod Kľzavý priemer	3 hod Kľzavý priemer
		Limitná hodnota [µg.m ⁻³] (počet prekročení)												
Prešovský kraj	Humenné, Nám. slobody			0	13,1	0	13,1	21	24,5					0
	Prešov, Solivarská			0	19,1	0	19,4	64	35,3	2532	1,3	1,3		0

Vranov nad Topľou, M. R. Štefánika	1	0				67	35,9				0	
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP						14	22,6					
Kolonické sedlo, hvezdáreň						° 5	° 21,6					

1) maximálna osemhodinová koncentrácia

2) limitné hodnoty pre výstražné hraničné prahy

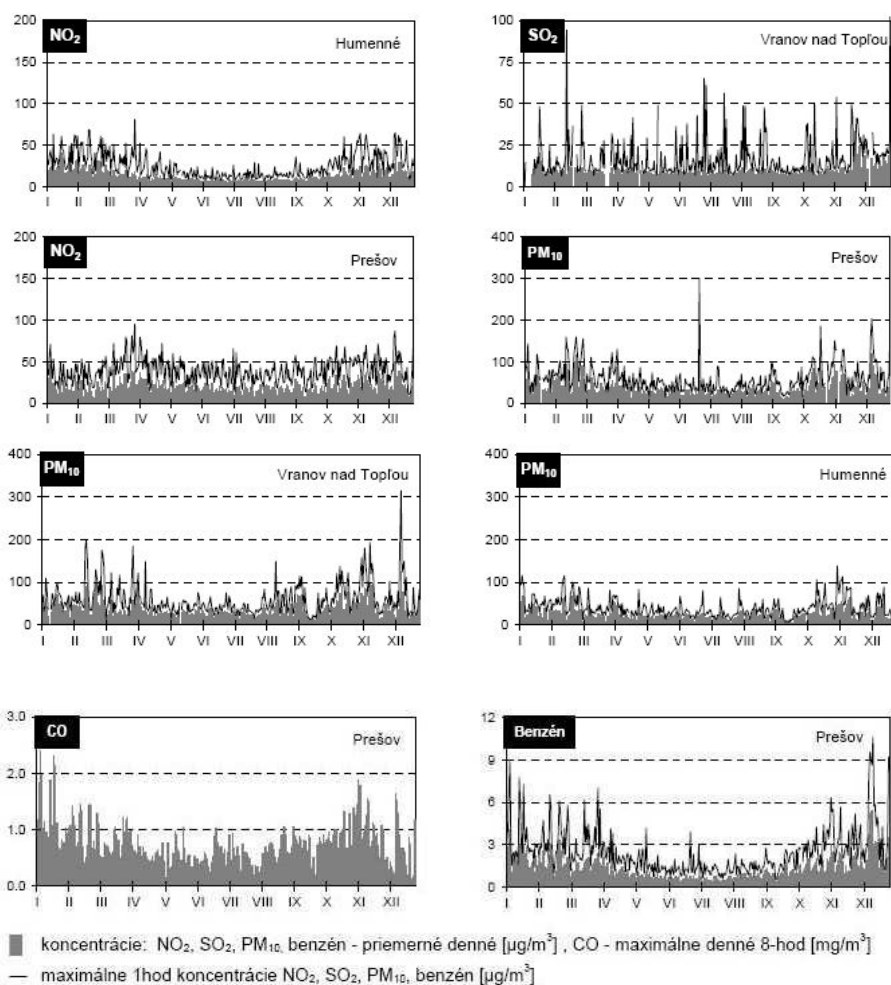
3) stanice indikujú regionálnu požadovú úroveň

Znečisťujúce látky, ktoré prekročili limitnú hodnotu sú zvýraznené hrubým písmom

Označenie výťažnosti: > 90%, ° < 50 % platných meraní

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

O 4.7 Koncentrácie NO₂, SO₂, PM₁₀, benzénu a CO z kontinuálnych meraní (ročné priebehy)

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 21

Priemerné ročné koncentrácie SO₂ v ovzduší [µg/m³] podľa limitných hodnôt na ochranu ekosystémov na staniciach s programom EMEP

	Priemerné ročné koncentrácie SO ₂					Priemerné koncentrácie SO ₂ v zimnom období				
	2004	2005	2006	2007	2008	zima 2003–2004	zima 2004–2005	zima 2005–2006	zima 2006–2007	zima 2007–2008
Limitná hodnota na ochranu ekosystémov	20					20				
Horná medza na hodnotenie	12					12				
Dolná medza na hodnotenie	8					8				
Starina, Vodná nádrž, EMEP	2,5	2,1	2,7	1,6	1,3	4,0	2,7	3,8	3,3	2,2
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	1,3	1,3	1,5	-	-	1,5	1,4	2,0	-	-

¹ od 1. októbra do 31. marca

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 22 Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia pre NO_x (vyjadrené ako NO₂) [µg/m³] podľa limitných hodnôt na ochranu vegetácie na staniciach s programom EMEP

	2004	2005	2006	2007	2008
Limitná hodnota na ochranu ekosystémov	30				
Horná medza na hodnotenie	24				
Dolná medza na hodnotenie	20				
Starina, Vodná nádrž, EMEP	3,1	2,3	2,0	2,4	1,8
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	5,2	3,5	4,1	4,1	4,2

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Tuhé častice PM₁₀

Hlavné lokálne zdroje sú podobne ako v iných zónach najmä doprava, suspenzia a resuspenzia častíc z nedostatočne čistených komunikácií, stavenísk, skládok sypkých materiálov, vykurovanie domov na tuhé palivá a poľnohospodárstvo. Príspevok tuhých emisií zo všetkých evidovaných stacionárnych zdrojov v NEIS na hodnotách PM₁₀ na všetkých monitorovacích staniciach je menej ako 10 %.

Hlavné stacionárne zdroje v Prešovskom kraji sú uvedené v časti B. Na základe výsledkov štatistickej analýzy je možné predpokladať, že príspevok lokálnych zdrojov k znečisteniu ovzdušia PM₁₀ sa v tejto zóne pohybuje v rozsahu od 15 % do 40 %. Hlavné lokálne zdroje sú podobné ako v iných zónach, t.j. najmä doprava, suspenzia a resuspenzia častíc z nedostatočne čistených komunikácií, stavenísk, skládok sypkých materiálov, vykurovanie domov na tuhé palivá a poľnohospodárstvo, ktoré priamo vplývajú na úroveň znečistenia. V tabuľke 8 sú uvedené ročné koncentrácie na staniciach EMEP.

**T 4. 23 Priemerné ročné koncentrácie suspendovaných častíc. PM₁₀ v ovzduší [µg/m³]
na staniciach s programom EMEP (manuálne vzorkovanie)**

Stanica	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Starina, Vodná nádrž, EMEP	24,7	20,6	14,3	20,7	16,3	18,4	19,2	17,7	13,9
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	28,2	18,5	16,0	15,8	13,8	14,7	14,9	12,6	11,6

Poznámky:

Na staniciach sa podľa EMEP manuálu vykonávajú týždenné odbery vzoriek PM₁₀ od r. 2003

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Prízemný ozón O₃

Ozón je sekundárna škodlivina, ktorá nevzniká priamym vypúšťaním znečisťujúcich látok do ovzdušia, ale je vytvorený pôsobením slnečného žiarenia na primárne znečisťujúce látky, akými sú oxidy dusíka, CO a prchavé organické látky (prekurzory ozónu). Hlavnými zdrojmi antropogénnych prekursorov ozónu sú emisie z dopravy a emisie organických rozpúšťadiel používaných najčastejšie v priemysle na odmasťovanie alebo v čistiarňach. Biogénne emisie prchavých organických látok (BVOC) a oxidov dusíka z prírodných zdrojov môžu hrať v procese tvorby ozónu v Európe oveľa významnejšiu rolu ako sa pôvodne predpokladalo. Lesy sú dominantným zdrojom BVOC. Ich emisie sú zatiaľ stanovené s veľkou neurčitou. Väčšina izoprénu a viac ako polovica terpénov sú emitované v období od mája do augusta, pričom ich emisia rastie exponenciálne s rastúcou teplotou. V teplých slnečných dňoch BVOC významne prispievajú k formovaniu vysokej úrovne prízemného ozónu. Lesy pokrývajú 41 % plochy Slovenska, pričom aj priľahlé časti okolitých krajín sú zalesnené.

Ozón a jeho prekursorov zo vzdialených zdrojov (transportované synoptickou cirkuláciou) môžu splynúť s údoľnou cirkuláciou a významne prispieť k lokálnej úrovni koncentrácií. Lokálne zdroje prekursorov ozónu majú na úroveň znečistenia ovzdušia touto znečisťujúcou látkou len nepatrný vplyv. Dokladom toho je skutočnosť, že Európa za posledných 15 rokov masívne (o cca 40 %) znížila emisie prekursorov ozónu bez zodpovedajúcej odozvy na úroveň prízemného ozónu. V období 1990–2005 poklesla antropogénna emisia prekursorov ozónu na Slovensku - NMVOC z 137 kt na 79 kt; NO_x z 222 kt na 97 kt a CO z 505 kt na 290 kt.

Vzhľadom na skutočnosť, že prízemný ozón má regionálny charakter a jeho úroveň je v značnej miere ovplyvňovaná celoeurópskymi emisiami prekursorov ozónu a diaľkovým prenosom ozónu ako aj vertikálnou výmenou, zónou pre prízemný ozón je celé územie SR okrem aglomerácie Bratislava.

Národná monitorovacia sieť staníc znečistenia ovzdušia SHMÚ sa buduje od roku 1992. V rámci tejto siete postupne narastal počet analyzátorov ozónu. Merania ozónu začali tiež na 5 vidieckych požadových staniciach (EMEP). Veľmi dôležitá vidiecka požadová (horská) stanica Štrbské Pleso začala merať v roku 2000, stanica Lomnický štít (2632 m n. m.) bola v prevádzke v rokoch 2003 až 2006. Bola to výskumná (dočasná) stanica, jej výsledky sa neposielali do medzinárodnej výmeny.

Nasledujúca tabuľka uvádza počty dní, v ktorých bola prekročená priemerná 8-hodinová koncentrácia prízemného ozónu 120 µg.m⁻³ za obdobie 2006-2008, vrátane 3-ročného priemeru. Podľa legislatívy SR (EÚ) sa táto charakteristika vyhodnocuje v priemere za 3 roky. Prekročenie cieľovej hodnoty je zvýraznené hrubým písmom.

T 4. 24 Počet dní s prekročením cieľovej hodnoty (CH) na ochranu zdravia ľudí (8h koncentrácia prízemného ozónu $120 \mu\text{g.m}^{-3}$) v rokoch 2006-2008, cieľová hodnota povoleného počtu prekročení pre rok 2010 je 25 dní v priemere za 3 roky.

Stanica	2006	2007	2008	Priemer 2006-08
Gánovce, Meteo. st.	39	25	14	26
Humenné, Nám. slobody	^a 35	31	10	25
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	^a 44	36	32	37
Starina, Vodná nádrž, EMEP	^b 27	18	5	17

Označenie výťažnosti: viac ako 90 %, ^a 75–90 %, ^b 50–75 %, meraní

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 25 Počet prekročení v hodinách informačného hraničného prahu (signál „Upozornenie“) a výstražného hraničného prahu (signál „Varovanie“) prízemného ozónu pre upozornenie a varovanie obyvateľstva

Stanica	IHP _{1h} = $180 \mu\text{g.m}^{-3}$			VHP _{1h} = $240 \mu\text{g.m}^{-3}$		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Gánovce, Meteo. st.	0	0	0	0	0	0
Humenné, Nám. slobody	^a 1	0	0	^a 0	0	0
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP	^a 1	0	0	^a 0	0	0
Starina, Vodná nádrž, EMEP	^b 3	0	0	^b 0	0	0

Označenie výťažnosti: viac ako 90 %, ^a 75–90 %, ^b 50–75 %

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Počet prekročení informačného hraničného prahu (IHP) pre signál „Upozornenie“ (1 h koncentrácia $180 \mu\text{g.m}^{-3}$) a výstražného hraničného prahu (VHP) pre signál „Varovanie“ (1 h koncentrácia $240 \mu\text{g.m}^{-3}$) uvádza tabuľka 10. V roku 2008 nebol v Prešovskom kraji prekročený na žiadnej stanici IHP ani VHP.

Ťažké kovy (Pb, As, Cd, Ni)

Medzi znečisťujúce látky s dlhším zotrvaním v atmosfére patria všetky sledované ťažké kovy (Pb, As, Cd, Ni). V súlade s novými legislatívnymi požiadavkami od roku 2006 hodnotenie je rozšírené aj o arzén, kadmium a nikel (As, Cd, Ni). Minimálny rozsah monitorovania Pb, As, Cd, Ni bol splnený. Na žiadnej monitorovacej stanici v Prešovskom kraji nebola prekročená limitná hodnota. Pre informáciu uvádzame namerané hodnoty.

T 4. 26 Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia kovmi podľa limitnej hodnoty a cieľových hodnôt

Znečisťujúca látka	Ochrana zdravia			
	Pb	As	Ni	Cd
Doba spriemerovania	1 rok	1 rok	1 rok	1 rok
Limitná hodnota [ng.m^{-3}]	500	6	20	5
Cieľová hodnota [ng.m^{-3}]				
Starina, Vodná nádrž, EMEP ¹⁾	6,58	0,49	0,4	0,2
Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP ¹⁾	5,80	0,58	0,6	0,3

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Prchavé organické zlúčeniny, benzén a benzo(a)pyrénu

Prchavé organické zlúčeniny, C2–C6 alebo tzv. ľahké uhľovodíky, sa začali odoberať na stanici Starina na jeseň v roku 1994. AMS Starina je jednou z mála európskych staníc, zaradených do siete EMEP, s pravidelným monitorovaním prchavých organických zlúčenín. V roku 2008 bol zabezpečený monitoring prchavých organických látok (VOC) ako na jedinej vidieckej stanici v rámci SR na Starine - Vodná nádrž, EMEP odberom do kanistrov trvajúcim 15 min. a vykonávaným 2 krát týždenne (utorok, štvrtok) o 12,00 UTC času.

Jednou z monitorovaných VOC je benzén. Vzhľadom na vysokú potenciálnu nebezpečnosť tejto látky na ľudské zdravie je potrebné venovať problematike benzénu zvýšenú pozornosť. Benzín obsahuje objemovo asi 1 % benzénu. Produkty zo spaľovania benzínu sú emitované priamo v dýchacej zóne človeka a v čase maximálnej aktivity.

S meraním koncentrácie benzénu v ovzduší v obývaných oblastiach (na ochranu zdravia ľudí) na Slovensku sa len začalo (údaj v tab. 5); v našom kraji na AMS Prešov. Meranie benzo(a)pyrénu BaP sa v kraji nerealizuje.

Zdravotné účinky znečisťujúcich látok, ktoré majú tendenciu prekračovať LH a CH pre ochranu zdravia ľudí

Tuhé častice PM10

Polietavý prach predstavuje zmes častíc rôznej veľkosti, ktoré sú voľne rozptýlené v ovzduší. Ich pôvod je v rôznych prírodných procesoch, ako aj antropogénnej činnosti.

Zdravotná významnosť prachu závisí od veľkosti častíc ako aj ich zloženia. Zatiaľ čo väčšie častice (nad 10µm) môžu pôsobiť iba podráždenie horných dýchacích ciest s kašľom a kýchaním a dráždenie očných spojiviek, menšie častice sa dostávajú až do dolných dýchacích ciest. Podľa svojho zloženia môže mať prach účinky dráždivé, toxické, fibrogénne aj alergizujúce. Na tuhé častice sa tiež viažu mikroorganizmy a tak tvoria cestu prenosu rôznych infekčných ochorení. Zvýšená prašnosť v ovzduší všeobecne pôsobí dráždivo na dýchacie cesty a spravidla sa vyskytuje spolu s ďalšími škodlivinami, ako sú oxid siričitý alebo oxidy dusíka.

Za citlivé skupiny populácie sa považujú astmatici, osoby s ochoreniami dýchacej sústavy a srdcovo-cievnej sústavy, veľmi malé deti a starí ľudia. Z odborných zdravotníckych štúdií vyplynulo, že v lokalitách s vysokým a dlhodobým výskytom zvýšených koncentrácií malých prachových častíc v ovzduší sa zisťuje zvýšená úmrtnosť obyvateľov na ochorenia dýchacej a srdcovo-cievnej sústavy.

Prízemný ozón O₃

Ozón je plyn veľmi dobre rozpustný vo vode, so silnými oxidačnými vlastnosťami, ktorý má akútne i chronické účinky na zdravie. Akútne účinky sa môžu pozorovať u citlivých osôb už od koncentrácií, ktoré prekračujú limitnú hodnotu (t.j. 180 µg/m³) vo forme dráždenia očí, nosu a hrdla, pocitov tlaku na prsiach, kašľu a bolesti hlavy. U astmatikov môže vyvolávať záchvaty a príznaky z dráždenia dýchacích ciest. Chronické účinky je možné očakávať pri opakovanom a dlhodobom vystavovaní organizmu účinkom ozónu a môžu sa prejavovať zápalovými ochoreniami dýchacích ciest a pľúc, zmenami v zložení krvi, zvýšením pohotovosti na alergickú reakciu, poruchami odolnosti organizmu.

K najcitlivejším skupinám populácie na ozón patria starí ľudia, osoby s ochoreniami dýchacej a srdcovo-cievnej sústavy, alergici a astmatici, veľmi malé deti a tehotné ženy.

Rizikové skupiny obyvateľstva by mali obmedziť dobu pobytu vonku a skrátiť vetranie obytných miestností.

Zhrnutie

SHMÚ na základe hodnotenia kvality ovzdušia v zónach a aglomeráciách v roku 2008 podľa § 9 ods. 3 zákona č. 478/2002 Z. z. o ovzduší v znení neskorších predpisov navrhol nasledujúce vymedzenie oblastí riadenia kvality ovzdušia v Prešovskom kraji na rok 2009 pre znečisťujúcu látku PM₁₀.

AGLOMERÁCIA/ Zóna	Vymedzená oblasť riadenia kvality ovzdušia	Znečisťujúca látka
Prešovský kraj	územie mesta Prešov a obce Ľubotice	PM ₁₀
	územie mesta Vranov nad Topľou a obcí Hencovce, Kučín, Majerovce a Nižný Hrabovce	PM ₁₀

Podiel jednotlivých zdrojov znečisťovania ovzdušia na jeho znečisťovaní

V Prešovskom kraji bolo v roku 2008 evidovaných v databáze NEIS 1622 veľkých a stredných zdrojov znečistenia ovzdušia. Ich štruktúra podľa okresov je uvedená v nižšie publikovanej tabuľke.

Množstvo emisií základných znečisťujúcich látok produkovaných z týchto zdrojov v rokoch 2000 – 2008 je uvedené v príslušnej tabuľke. V roku 2008 došlo v porovnaní s predchádzajúcim rokom na území Prešovského kraja k zníženiu emisií všetkých základných znečisťujúcich látok okrem TOC. Pokles emisií TZL v posledných rokoch je v najväčšej miere výsledkom opatrení, ktoré sa zrealizovali na konci roka 2006 v Bukoceli, a. s., Hencovce.

T 4. 27 Prehľad počtu veľkých a stredných zdrojov znečisťovania ovzdušia evidovaných v systéme NEIS, rok 2008

Kód okresu	Okres	Počet veľkých zdrojov	Počet stredných zdrojov	Počet SaV zdrojov
701	Bardejov	2	52	54
702	Humenné	3	82	85
703	Kežmarok	4	107	111
704	Levoča	4	93	97
705	Medzilaborce	2	31	33
706	Poprad	16	364	380
707	Prešov	14	379	393
708	Sabinov	1	64	65
709	Snina	1	73	74
710	Stará Ľubovňa	1	102	103
711	Stropkov	0	43	43
712	Svidník	0	66	66
713	Vranov nad Topľou	9	109	118
	Prešovský kraj spolu	57	1 565	1 622

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

V tabuľke je uvedený prehľad emisií podľa okresov z veľkých a stredných zdrojov. Dáva určitú predstavu o územnom rozložení emitovaných znečisťujúcich látok. Nemožno si však zamieňať množstvo emitovaných látok z určitého územia s jeho imisným zaťažením, lebo emitované znečisťujúce látky môžu ovplyvňovať v závislosti od výšky komína a meteorologických charakteristík zaťažovať aj vzdialenejšie oblasti.

T 4. 28 Rekapitulácia emisií zo stredných a veľkých stacionárnych zdrojov v Prešovskom kraji za r.2000–2008*

Rok	Kraj	TZL (t)	SO ₂ (t)	NO _x (t)	CO (t)	TOC (t)
2008	Prešovský	317,287	1211,262	1299,203	1 272,731	324,148
2007	Prešovský	424,489	2 824,192	1 683,412	1 768,743	288,881
2006	Prešovský	948,942	3 342,853	2 039,819	2 204,858	329,707
2005	Prešovský	1 080,957	4 065,238	2 141,439	2 792,864	334,109
2004	Prešovský	1 236,446	4 024,635	2 049,401	3 404,264	391,380
2003	Prešovský	814,450	5 723,374	2 140,973	3 547,470	355,181
2002	Prešovský	807,845	5 208,718	2 152,344	3 821,224	341,196
2001	Prešovský	1 063,320	5 935,566	2 202,174	4 037,783	488,521
2000	Prešovský	1 109,483	5 867,476	2 095,930	3 804,253	325,395

* - veľké a stredné zdroje, údaje centrálnej databázy NEIS

TZL - tuhé znečisťujúce látky NO_x - oxidy dusíka vyjadrené ako NO₂

CO - oxid uhoľnatý SO₂ - oxidy síry vyjadrené ako SO₂

TOC - organické látky - vyjadrené ako celkový organický uhlík

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 29 Prehľad emisií v Prešovskom kraji za rok 2008 podľa okresov

Okres	TZL (t) *	SO ₂ (t) *	NO _x (t) *	CO (t) *	TOC (t) *
Bardejov	2,487	4,321	22,461	16,340	10,906
Humenné	45,613	206,989	359,226	151,017	4,968
Kežmarok	8,072	8,847	19,738	30,554	15,417
Levoča	8,583	7,157	9,377	22,783	4,182
Medzilaborce	0,569	0,648	3,233	2,722	0,818
Poprad	35,802	1,376	106,899	94,789	168,589
Prešov	77,136	7,533	107,415	86,013	29,602
Sabinov	5,472	4,946	20,044	14,041	6,043
Snina	12,531	106,223	104,649	84,267	8,620
Stará Ľubovňa	7,895	6,944	18,033	32,924	6,927
Stropkov	3,030	0,027	5,097	6,521	1,219
Svidník	13,216	2,107	14,406	16,674	16,723
Vranov nad Topľou	96,987	854,847	509,532	714,654	23,751
Prešovský kraj spolu	317,393	1211,965	1300,11	1273,299	297,765

* - veľké a stredné zdroje, z údajov OÚŽP(môžu byť rozdiely oproti NEIS z dôvodu, že niektoré subjekty si nespĺnili oznamovaciu povinnosť, vtedy sa berie za zdroj odhad)

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 30 Porovnanie emisií zo stacionárnych zdrojov v Prešovskom kraji za rok 2008

	TZL (t)	SO ₂ (t)	NO _x (t)	CO (t)
Veľké a stredné zdroje (NEIS)	317	1211	1300	1273
Stacionárne zdroje	4514	1811	2490	7080
%podielu VZZO a SZZO	7,02	66,87	52,28	17,98

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Najvýznamnejšie zdroje znečisťovania ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami v Prešovskom kraji v roku 2008 sú uvedené v tabuľkách podľa jednotlivých znečisťujúcich látok. Najväčší 2 producenti TZL sa nachádzajú v oblastiach riadenia kvality ovzdušia (vymedzená časť zóny, kde je prekročená limitná hodnota jednej alebo viacerých znečisťujúcich látok – vid' časť C).. Spolu produkujú vyše 28 % TZL zo stredných a veľkých ZZO. Pri všetkých základných znečisťujúcich látkach sú medzi najväčšími znečisťovateľmi ovzdušia prevádzkovatelia z drevospracujúceho priemyslu a energetiky.

T 4. 31 Tuhé znečisťujúce látky (TZL) 2008

P. č.	Prevádzkovateľ	Okres	TZL (t)	Podiel na celkovom znečisťovaní v rámci kraja (%)*
1.	BUKOCEL a.s. Hencovce	Vranov nad Topľou	46,963	14,75
2.	KRONOSPAN SK s.r.o. Ľubotice	Prešov	43,649	13,71
3.	CHEMES a.s. Humenné	Humenné	35,659	11,20
4.	Bukóza Progres s.r.o	Vranov nad Topľou	14,638	4,60
5.	IS - Iom Maglovec, a.s., Vyšná Šebastová	Prešov	10,74	3,37
6.	VSK Minerál s.r.o	Vranov nad Topľou	8,934	2,81
7.	Legno Export s.r.o. Beňadikovce	Svidník	8,250	2,58
8.	ZEOCEM Bystré, a.s.	Vranov nad Topľou	7,458	2,34
9.	TATRY-TEPLO, s.r.o, Tatranská Lomnica	Poprad	6,608	2,08
10.	TATRAVAGÓNKA, a.s., Poprad	Poprad	6,559	2,06

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 32 Oxid siričitý (SO₂) 2008

P. č.	Prevádzkovateľ	Okres	SO ₂ (t)	Podiel na celkovom znečisťovaní v rámci kraja (%)*
1.	BUKOCEL a.s. Hencovce	Vranov nad Topľou	818,195	67,55
2.	CHEMES a.s. Humenné	Humenné	203,558	16,81
3.	ENERGY Snina a.s. Snina	Snina	104,856	8,66
4.	ZEOCEM Bystré, a.s.	Vranov nad Topľou	28,919	2,39
5.	Zastrova a.s.	Kežmarok	8,516	0,70
6.	TEHELNE Vranov s.r.o	Vranov nad Topľou	7,188	0,59
7.	Dom soc. služieb Spišský Štvrtok	Levoča	2,777	0,22
8.	ZŠ Malcov	Bardejov	2,671	-
9.	ZŠ s MŠ Nižný Slávkov	Sabinov	2,584	-
10.	SAD a. s. Poprad, prevádzka Levoča	Levoča	2,466	-

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 33 Oxidy dusíka (NO_x) 2008

P. č.	Prevádzkovateľ	Okres	NO _x (t)	Podiel na celkovom znečisťovaní v rámci kraja (%) *
1.	BUKOCEL a.s. Hencovce	Vranov nad Topľou	471,306	36,25
2.	CHEMES a.s. Humenné	Humenné	344,437	26,49
3.	ENERGY Snina a.s. Snina	Snina	89,979	6,92
4.	SPRAVBYT a.s. Prešov	Prešov	40,960	3,15
5.	DALKIA a.s., Poprad	Poprad	24,391	1,88
6.	KRONOSPAN SK s.r.o. Ľubotice	Prešov	21,434	1,65
7.	ZEOCEM Bystré, a.s.	Vranov nad Topľou	16,692	1,28
8.	BARDTERM s.r.o.	Bardejov	16,402	1,26
9.	CHEMOSVIT ENERGOCHEM, a.s., SVIT	Poprad	15,273	1,17
10.	TATRAVAGÓNKA, a.s., Poprad	Poprad	8,1753	0,63

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

T 4. 34 Oxid uhoľnatý (CO) 2008

P. č.	Prevádzkovateľ	Okres	CO (t)	Podiel na celkovom znečisťovaní v rámci kraja (%) *
1.	BUKOCEL a.s. Hencovce	Vranov nad Topľou	676,060	53,12
2.	CHEMES a.s. Humenné	Humenné	123,235	9,68
3.	TENERGO Brno, OZ Martin, prev. Snina	Snina	38,497	3,03
4.	KRONOSPAN SK s.r.o. Ľubotice	Prešov	34,273	2,69
5.	ZLIEVAREŇ SVIT, a.s. Svit	Poprad	27,821	2,18
6.	ENERGY Snina a.s. Snina	Snina	26,012	2,04
7.	ZEOCEM Bystré, a.s.	Vranov nad Topľou	17,214	1,35
8.	SPRAVBYT a.s. Prešov	Prešov	15,650	1,23
9.	Inžinierske stavby, a.s., obaľovačka Veľká	Kežmarok	13,572	1,07
10.	Energobyť s.r.o. Humenné,	Snina	10,064	0,79
	Inžinierske stavby, a.s.	Kežmarok	13,572	

* - z veľkých a stredných zdrojov

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Voda

Kvalita povrchových vôd

Na území Prešovského kraja sa nachádzajú horné úseky hlavných tokov Hornád, Torysa, Topľa, Ondava a Laborec, ktoré nie sú ešte výraznejšie postihnuté antropogénnou činnosťou. Výnimkou je rieka Poprad, ktorej celé povodie na území SR je v Prešovskom kraji a v svojom 137 riečnom kilometri prechádza do Poľskej republiky. Tiež dve nádrže, ktoré sa nachádzajú na riešenom území, Starina a najmä Veľká Domaša významne hydrologicky, ale i kvalitatívne ovplyvňujú toky, na ktorých ležia. Povodie rieky Poprad zahŕňa veľmi významnú oblasť Vysokých Tatier, v ktorej sa nachádza jedenásť vodárenských tokov, využívaných k zásobovaniu pitnou vodou celej oblasti. Kvalita vody

týchto vodárenských tokov, ktoré patria k najvýznamnejším ľavostranným prítokom rieky Poprad, je dobrá, vhodná na úpravu pre pitné účely. Určitým handicapom je ich nízka mineralizácia a tiež mikrobiologické vlastnosti. Pod liečebno-rekreačno-sportovými areálmi riešenej oblasti Vysokých Tatier však dochádza k evidentnému znečisťovaniu týchto prítokov a toto znečistenie je dopravované do rieky Poprad. Prvý takýto prítok je Mlynica, ktorá odvádza odpadové vody z oblasti Štrbského Plesa. Preto je voda Popradu v trati nad prítokom Mlynice čistá, len s nepriaznivejším mikrobiologickým zložením a pod Mlynicou nadobúda charakter silne znečistenej povrchovej vody. Zhoršujú sa parametre mikrobiologického zloženia a zvyšuje sa obsah zlúčenín dusíka. Evidovaný je tiež zvýšený obsah ťažkých kovov, najmä zinku, medi a v menšej miere tiež chrómu. Nečistené odpadové vody z mestského komplexu Svit a nedostatočne čistené odpadové vody z mesta Poprad spôsobujú, že organické znečistenie vody (BSK5) prekračuje medzné hodnoty vyplývajúce z nariadenia vlády SR č. 491/2002 Z. z. zo 17. júla 2002, s účinnosťou od 1. septembra 2002, ktorým sa ustanovujú kvalitatívne ciele povrchových vôd a limitné hodnoty ukazovateľov znečistenia odpadových vôd a osobitných vôd a zvýšené koncentrácie ťažkých kovov, ortute (V trieda čistoty), zinku (IV), medi (III), určujú vode tiež charakter veľmi znečistenej vody až po Veľkú Lomnicu. Ľavostranné prítoky s čistejšou vodou i samočistenie zlepšujú kvalitu vody Popradu až po zaústenie odpadových vôd z ČOV Kežmarok, ktoré zvyšujú obsah zlúčenín dusíka. V ďalšej trati, po Starú Ľubovňu, sa voda rieky pomaly zlepšuje, i keď viaceré parametre jej dávajú charakter znečistenej až silne znečistenej vody. Výrazne zhorší jej kvalitu odpadová voda pritekajúca z ČOV Stará Ľubovňa, ktorá pridáva okrem iného znečistenie fenolmi (IV). I keď sa po štátnu hranicu kvalita vody zlepší, predsa na základe ukazovateľov BSK5 (III), dusitanov (V), fenolov (IV) a koliformných baktérií (IV) má voda charakter silne až veľmi silne znečistenej vody.

Dunajec tvorí na území SR štátnu hranicu s PR v dĺžke 17 km a preteká Pieninským národným parkom. Kvalita vody sa formuje na území PR a vykazuje znečistenie dusitanmi, fenolmi a baktériami, takže má charakter silne znečistenej povrchovej vody. Bolo by účelné vyhodnotiť vplyv vodnej nádrže vybudovanej neďaleko štátnej hranice na území PR na ekológiu územia.

Hornád zasahuje na územie Prešovského kraja len hornou časťou svojho povodia. Celý úsek je zaradený do kategórie vodárenských tokov (vodárenský odber Smižany). Kvalita vody v rieke, vzhľadom k absencii čistenia odpadových vôd v príľahlých sídlach, je značne nepriaznivá, najmä z hľadiska bakteriologických ukazovateľov (V. trieda), nerozpustených látok a zlúčenín dusíka (IV). Preto je vodárenský odber odstavený. Pravostranný prítok Bystrá je vodárenským tokom, s dobrou kvalitou vody, ktorý sa využíva ako zdroj pitnej vody pre Spišskú Novú Ves.

Torysa je v hornej trati, po Tichý potok, vodárenským tokom s vyhovujúcou kvalitou vody a slúži ako zdroj vody pre Prešovský skupinový vodovod, aj keď tesne pod Nižnými Repášami a nad odberným objektom v Tichom Potoku má charakter znečistenej vody (dusitany, koliformné baktérie). Počnúc od Lipian sa kvalita jej vody začína zhoršovať v ďalších ukazovateľoch (nerozpustené látky) vplyvom odpadových vôd vypúšťaných z verejných kanalizácií Lipany, Šarišské Michaľany a Sabinov, ale tiež z obcí ležiacich na tomto úseku. Pod Prešovom voda Torysy nadobúda charakter veľmi silne znečistenej vody i vplyvom ťažkých kovov, organického a bakteriologického znečistenia a taká vteká na územie Košického kraja. Aj **Sekčov** má v ústí vodu veľmi zlej kvality.

Svinka na ktorej je plánovaná výstavba nádrže v Obišovciach (Košický kraj) je tiež silne znečistená najmä pri vyšších vodných stavoch (nerozpustené látky, organické a bakteriologické znečistenie).

Topľa, až po profil Gíraltovce, je zaradená do kategórie vodárenských tokov a jej vody sú využívané na zásobovanie miest Bardejov a Gíraltovce pitnou vodou. Kvalita vody je však napriek tomu nepriaznivá. V celom tomto úseku je evidovaný zvýšený obsah nerozpustených látok, dusitanových iónov (V. trieda) a veľmi nepriaznivé je aj mikrobiologické znečistenie (IV-V. trieda). Okrem obcí, v ktorých absentujú žiaduce čistiarenské kapacity, kvalitu ovplyvňuje aj poľnohospodárska činnosť a ďalšie antropogénne

činnosti (lesohospodárska činnosť, komunikácie, skládky a i.) Vplyv odpadových vôd z Bardejova kvalitu vody ešte viac zhoršuje, vyskytujú sa i ťažké kovy (ortuť, kadmium, olovo) a prítok Radomky prináša znečistenie fenolmi. Najmä z uvedeného dôvodu je využívanie vody Tople pre zásobovanie Giraltoviec neúnosné a vyžaduje sa iný zdroj. V ďalšej trati až po ústie do Ondavy sa kvalita Tople v zásade nemení, aj keď niektoré ukazovatele sa najmä vplyvom čistejších prítokov zlepšia.

Ondava na celom úseku v riešenom území VÚC je zaradená do kategórie vodárenských tokov, s odberom vody nad Svidníkom a v Sedliskách, pre úpravu na pitné účely pre mestá Svidník a Vranov n/T. V profile Kučín je odber pre úpravňu Chemka Strážske, s možnosťou dodávky pre SKV Michalovce. Kvalita vody Ondavy nad Svidníkom vykazuje mikrobiologické znečistenie a voda je podmienené vhodná na úpravu pre pitné účely. Akosť vody pod Svidníkom sa výrazne nižšia. Obsah organických látok indikuje znečistenú vodu a zlúčeniny dusíka, nerozpustné látky z bakteriologickým znečistením vodu silne znečistenú. Ľavostranný prítok **Ladomírka**, ktorý je vodárenským tokom, podstatnejšie neprispieva k vylepšeniu vody Ondavy. Nepriaznivú kvalitu vody v celom hodnotenom úseku zhoršujú ešte nedostatočne čistené vody zo Stropkova a okolitých obcí, takže do VN Domaša priteká voda s celým radom ukazovateľov na úrovni *III. až IV. triedy* kvality. Za súčasnej kvality pritekajúcej vody VD Domaša nemôže byť výhľadovým zdrojom pitnej vody.

Priaznivú kvalitu vody v toku pod nádržou negatívne ovplyvňujú ľavostranné prítoky **Ol'ka** a **Ondavka**. V úseku od Vranova n/T. až po sútok s Topľou, nadmerne zhoršujú akosť vody odpadové vody z Bukózy Vranov a o niekoľko km nižšie ešte odpadové vody z Chemka Strážske, ktoré sa do Ondavy dostávajú cez Kyjovský potok. Kyslíkové ukazovatele indikujú na tomto úseku silne znečistenú vodu (IV trieda) a podľa základného chemického zloženia a biologického stavu až veľmi silne znečistenú povrchovú vodu (V trieda).

Laborec má v hornom úseku, v dôsledku nedostatočne čistených odpadových vôd z Medzilaboriec, silne (chemické zloženie) až veľmi silne znečistenú vodu (mikro- biologické zloženie). Takú kvalitu si rieka zachováva až po Humenné. Podstatnejšie neovplyvní kvalitu Laborca ani prítok Cirochy. K výraznému zhoršeniu dochádza po zaústení odpadových vôd z ČOV Humenné. Podľa obsahu dusitanov a zinku má voda IV. triedu kvality a podľa bakteriologického znečistenia V. triedu kvality, t. j. veľmi silne znečistená povrchová voda a taká vteká na územie Košického kraja. Predpokladá sa výrazné zlepšenie kvality vôd po skončení výstavby novej ČOV pre mesto Humenné.

Cirocha a **Stužica** nad vodárenskou nádržou Starina majú priaznivú kvalitu vody s menším mikrobiologickým znečistením (III trieda). Rušivo pôsobí aj výskyt nepolárnych extrahovateľných látok (NEL) vo vode, pravdepodobne z lesohospodárskej činnosti a živeľnej prevádzky motorových vozidiel na účelových cestách v pásmach hygienickej ochrany VN. Obsah NEL je evidentný aj vo vlastnej nádrži a ich zdrojom sú tiež splachy z verejnej komunikácie Starina - Ulič, ktorá vedie v tesnej blízkosti VN po jej ľavej strane. Preložka tejto komunikácie je významnou požiadavkou z hľadiska ochrany akosti vody v nádrži. Kvalita vody, s výnimkou NEL, má dobrú úroveň. Obdobne možno hodnotiť vodu Cirochy pod VN Starina v celom úseku až po Sninu (I. až III. trieda). Vypúšťané odpadové vody z ČOV Snina zvyšujú vo vode rieky obsah dusitanov, NEL a zinku na úroveň IV. triedy (silne znečistená voda) a mikrobiologické znečistenie až na úroveň veľmi silne znečistenej vody (V. trieda) a prakticky v takej kvalite vteká do Laborca.

Kvalita podzemných vôd

Podstatná časť zdrojov podzemných vôd v riešenom území VÚC, podľa vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 151/2004 z 20. marca 2004 o požiadavkách na pitnú vodu a kontrolu kvality pitnej vody, je vyhovujúca bez potreby náročnejších úprav. Existujú však lokality zdrojov podzemnej vody s problematickou, príp. ohrozenou kvalitou vody, v ktorých niektoré zdroje sú dokonca hygienickou službou navrhované na vyradenie z využívania. Ide o lokality:

- riečne náplavy Cirochy od Sniny po ústie a Laborca od Humenného s pokračovaním v Košickom kraji, ktoré obsahujú najčastejšie vodu so zvýšeným obsahom železa a mangánu, ropných látok a agresívneho oxidu uhličitého,
- riečne náplavy Ondavy od Domaše s pokračovaním za hranicou Prešovského kraja infiltrujú povrchové vody rieky Ondavy, čo vedie primárne k nárastu hodnôt NEL, amónnych iónov a sekundárne železa a mangánu,
- riečne náplavy Popradu, s vodami typicky vyšším obsahom železa, mangánu, ropných látok a vyššou teplotou,
- podzemné vody v riečnych náplavoch Tople vykazujú pomerne dobrú kvalitu. Napriek tomu sa zisťuje zvyšovanie hodnoty pH, chloridov, obsahu organických látok (CHSKMn) a koliformných baktérií.

Niektoré uvedené zložky vo vodách v aluviálnych náplavách uvedených riek, hlavne v nížinných oblastiach, majú prirodzený pôvod (železo, mangán, zvýšený obsah oxidu uhličitého, amónnych látok, ale aj síranov a chloridov). Väčšina týchto zdrojov je však situovaná do údolných rovín, využívaných najmä poľnohospodárstvom. Je tu tiež priemysel, osídlenie, cesty, železničné trate a toky, v okolí ktorých sú vodné zdroje obvykle znečistené. Uvedené bodové i plošné zdroje ovplyvňujú v niektorých prípadoch (Bardejov, Svidník, Stropkov, Stará Ľubovňa a i.) kvalitu podzemných vôd v priechných zónach veľmi negatívne. V oblasti Vysokých Tatier majú niektoré vody zvýšený obsah voľného oxidu uhličitého, ktorý sa prejavuje agresívne, takže sa musia upravovať na odkysľovacích hmotách. Sú tu však aj podzemné vody s nízkou mineralizáciou a nízkym obsahom oxidu uhličitého, ktoré by zo zdravotného hľadiska bolo potrebné stvrdzovať.

Ochrana vodných zdrojov

Ochrana vodných zdrojov je potrebné chápať ako integrovanú ochranu kvality a kvantity podzemných a povrchových vôd. Rozhodujúcim faktorom pri ochrane kvality vodných zdrojov je problematika zdrojov znečisťovania vôd, či už s priamym alebo nepriamym dopadom na vodné zdroje. Ochrana množstva vôd, kvantitatívna ochrana, je založená na zvyšovaní akumulačnej schopnosti krajiny a na kontrole dodržiavania vypočítaných hodnôt pre odoberané množstvá vôd. Za tým účelom sa stanovujú limity využívania zásob podzemných vôd (ekologické limity), ako aj záväzné minimálne prietoky. Oba aspekty ochrany vôd sú premietnuté v tzv. územnej ochrane vôd. Táto je zabezpečovaná v troch rovinách: vo všeobecnej, vyplývajúcej z vodného zákona, v širšej – regionálnej ochrane, realizovanej formou chránených vodohospodárskych oblastí a v sprísnenej špeciálnej – užšej ochrane pre využívané vodné zdroje na pitné účely realizovanej najmä formou pásiem hygienickej ochrany. Rezervy sú však v reálnej účinnosti právnych predpisov a noriem, ako aj v právnom vedomí spoločnosti a v chápaní a presadzovaní ochranných opatrení v praxi. Cieľom stanovenia ekologických limitov vo vodnom hospodárstve je kvantifikovanie vplyvu exploatácie povrchových a podzemných vôd na hydrologické a hydrogeologické pomery územia, tvoriaceho infiltračnú akumulačnú, ale i výstupnú oblasť podzemných vôd a tým aj na územie priamo dotknuté následným vodohospodárskym využitím, t. j. odbermi vôd.

Ochrana vôd upravuje najmä zákon č.364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon), zákon č.272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí v znení neskorších zákonov a ďalšie právne predpisy. Chránenými územiami podľa zákona o vodách sú: územia s povrchovou vodou určenou na odber pre pitnú vodu, územia s vodou vhodnou na kúpanie, územia s povrchovou vodou vhodnou pre život a reprodukciu pôvodných druhov rýb, chránené oblasti prirodzenej akumulácie vôd (chránené vodohospodárske oblasti), ochranné pásma vodárenských zdrojov, citlivé oblasti, zraniteľné oblasti a chránené územia a ich ochranné pásma podľa zákona č.543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Ochrana vodných tokov a ich korýt je ustanovená zákonom č. 364/2004 Z. z. o vodách. Na ochranu výdatnosti, kvality a zdravotnej bezchybnosti vody vodárenských zdrojov sa vyhlasujú ochranné pásma vodárenských zdrojov I., II., III. stupňa. Súčasne sú pásmami hygienickej ochrany (PHO) podľa zákona č. 272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí.

Ochrana podzemných vôd sa zameria najmä na:

1. Zníženie plošného zaťaženia povodia organickými látkami (budovanie kanalizácií, ČOV, zber olejov, likvidácia netesných septikov).
2. Zlepšenie kvality vody v riekach Poprad, Topľa, Ondava a Laborec, predovšetkým zabezpečením čistenia odpadových vôd vo veľkých sídlach (Svit, Poprad, Stará Ľubovňa, Bardejov, Stropkov, Vranov n/T., Snina a Humenné).
3. Dodržiavanie vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 398/2002 Z. z. z 10. júla 2002 o podrobnostiach určovania ochranných pásiem vodárenských zdrojov a o opatreniach na ochranu vôd. Ide spravidla o údolné nivy, s intenzívnou poľnohospodárskou výrobou, ktorej dôsledkom je najmä postupné zvyšovanie dusíkatých látok v podzemných vodách. Veľký podiel na znečisťovaní má i priemysel (zvyšovanie NEL, chlórované ľahké uhľovodíky a iné polutanty).
4. Stanovenie ekologických limitov, čím sa zabráni nadmernej exploatacii podzemných vodných zdrojov v priechodných zónach. Ekologické limity budú predstavovať kompromis medzi potrebou vodohospodárskych organizácií zabezpečujúcich dodávku pitnej vody na jednej strane a hydrologicko-hydrogeologického pohľadu na zabránenie preexploatacie podzemných vôd na strane druhej.
5. Doplnenie existujúcich technológií úpravy podzemných vôd z aluviálnych náplavov o novú vhodnejšiu technológiu.

Návrh opatrení na ochranu povrchových a pozemných vôd je zameraný na :

- ochranu výdatnosti vodných zdrojov s cieľom vylúčiť negatívne ľudské zásahy do prirodzeného obehu vody;
- ochranu na zabezpečenie vyhovujúcej akosti vôd - na obmedzenie, alebo vylúčenie vplyvu znečisťujúcich látok, ktoré by mohli znemožniť, alebo ohroziť využívanie pozemných a povrchových zdrojov;
- ochranu územia určeného na výstavbu vodohospodárskych diel;
- zabezpečenie územia v zmysle územného plánovania na realizáciu vodohospodárskych opatrení.

Chránená vodohospodárska oblasť (CHVO) je územie, ktoré svojim prírodnými podmienkami tvorí významnú prirodzenú akumuláciu vôd. Podmienky ochrany vôd v CHVO sú upravené zákonom č. 364/2004 Z. z. o vodách, §31. CHVO Vihorlat zaberá v Prešovskom kraji 95 km² a Košickom kraji 130 km², čo je takmer celý orografický celok Vihorlat a je totožná tiež s hydrogeologickým rajónom neovulkanitov Vihorlatských vrchov v ktorom je zdokumentované až 1117 l.s-1, z toho využiteľné v kategórii C2 300 l.s-1 a v kategórii C1 125 l.s-1. Zalesnenosť územia je 80%. Problematická je tu lesnícka výroba a rekreačná činnosť. Plánovanie, výstavbu, poľnohospodársku a inú hospodársku činnosť, možno vykonávať na území CHVO len v súlade s poslaním a potrebami tejto oblasti a to podľa Smerného vodohospodárskeho plánu, schválených územných plánov a v intenciách predpísaných pre CHVO. **Sprísnená špeciálna ochrana** sa vyhlasuje na ochranu konkrétnych využívaných zdrojov povrchových a podzemných vôd formou ochranných pásiem (OP). Do súboru území sprísnene chránených patrí aj inštitút vodárenských tokov.

Charakteristika a zhodnotenie územia z hľadiska odtokových pomerov

Územie Prešovského kraja prináleží k horným častiam povodia riek Váh, Laborca, Ondavy s Topľou, Torysy, Hornádu a k povodiu Popradu a Dunajca. V záujmovom území VÚC sa vyskytujú všetky oblasti tokov od bystrinných, horských tokov, cez podhorské toky až po oblasť rovinných tokov. Toky horskej oblasti majú strmé a úzke údolia so sklonmi cez 20 % a v povodí Popradu i 40 %. Úmerne

ku sklonovým pomerom je aj sklonitosť príľahlého územia veľká a ani pri výdatných príválových dažďoch sa nevytvárajú väčšie inundácie. Potreba úprav v tejto oblasti preto nesmeruje k vylúčeniu inundácií, ale je zameraná na zamedzenie tvorby a pohybu splavenín, čo je v tejto oblasti vzhľadom k flyšovej stavbe územia prvoradým problémom. Toky podhorskej oblasti sa vyznačujú neustálenými korytami, ktorých pozdĺžny sklon sa pohybuje od 2 do 5 %. Sú charakterizované množstvom splavenín, ktoré sa ukladajú pri zaústení do hlavných recipientov. Vysoká intenzita dažďa, charakteristická pre túto oblasť, spolu s flyšovou stavbou územia spôsobujú, že najmä na prítokoch s malým povodím vznikajú ničivé povodne.

Stav vybudovaných úprav je možné z technického hľadiska hodnotiť ako dobrý a upravené úseky ako prevádzky schopné. Iná je situácia pri hodnotení upravených úsekov z pohľadu kapacitného, t.j. pri porovnaní projektovaného a súčasného stupňa ochrany. Niektoré upravené úseky v súčasnosti nezabezpečujú požadovaný stupeň ochrany z dvoch príčin. Prvou je zvýšenie hodnôt maximálnych prietokov, ktoré na základe prehodnotenia hydrologických údajov vykonal Slovenský hydrometeorologický ústav v r. 1977. V dôsledku toho mnohé úpravy budované pred rokom 1977 už kapacitne nezabezpečujú prevedenie prietoku Q100 -ročnej vody, resp. bezpečnostné prevýšenie hrádzí je menšie ako predpisuje STN 72 6820. Druhou príčinou je prirodzené znižovanie prietokovej kapacity koryt. Ide najmä o zanášanie koryt splaveninami a o zarastanie medzihrádzových priestorov vegetáciou.

Laborec preteká v kapacitne neusporiadanom koryte v úsekoch Strážske - Humenné a Humenné - Koškovce. Kapacitne nevyhovujú ani úpravy Udavy v Udavskom a Papíne, ako aj miestne úpravy Cirochy v úseku ústie - Snina. U Ondavy sa môžu vybudované úpravy hodnotiť ako vyhovujúce. U Tople je kapacitne nevyhovujúca úprava v Bardejove a úprava v Livovskej Huti. Kapacitne nevyhovuje ani ľavobrežná ochranná hrádza v Gíraltovciach. U Trnavky je nedostatočná prietoková kapacita úprav v úseku Zemplínske Hradište - Vojčice. Z prítokov Tople je kapacitne nevyhovujúca úprava Čičavského potoka v Merníku a úprava Radomky v Gíraltovciach. Úpravy na Toryse kapacitne vyhovujú, pretože nové hodnoty maximálnych prietokov majú nižšie hodnoty ako boli hodnoty predchádzajúce. Hlavným a často jediným cieľom úprav minulého obdobia bolo odstránenie nebezpečenstva záplav a následné hospodárske využívanie získaného inundačného územia.

Zásobovanie pitnou vodou a vodovody

Zásobovanosť obyvateľstva pitnou vodou z verejných vodovodov predstavovala v roku 2009 85,29 %. Napriek rozširovaniu sietí verejných vodovodov a budovaniu nových prípojk je to v porovnaní s minulým rokom o 0,71 % menej. Pripojenosť na verejný vodovod najviac stúpila v Košickom kraji, a to zo 77,9 % (r. 2008) na 82,11 % v r. 2009 teda o 4,21%. V Nitrianskom kraji stúpila pripojenosť na verejný vodovod z 88,8 % (r.2008) na 90,75 % (r. 2009) teda o 1, 95 %. Výrazný pokles v pripojení na verejný vodovod sme zaznamenali v Žilinskom kraji, a to až o 13,5 % oproti minulému roku. V ostatných krajoch nebola zaznamenaná výraznejšia zmena v pripojenosti oproti roku 2008.

Z výročných správ regionálnych úradov verejného zdravotníctva vyplýva, že čoraz viac obyvateľov sa z ekonomických dôvodov odpája od verejných vodovodov, resp. ak sa aj v obci nachádza novovybudovaný verejný vodovod, obyvatelia sa nepripájajú a radšej využívajú ako zdroj pitnej vody vlastnú studňu. Ďalej je evidentný pokles spotreby pitnej vody z verejných vodovodov, kde predpokladáme, že obyvatelia využívajú ako doplnkový zdroj vody vodu z vlastnej studne alebo uprednostňujú kupované balené vody.

V obciach, kde nie je vybudovaný verejný vodovod, sú obyvatelia odkázaní na zásobovanie vodou z domových studní, u ktorých kvalita vody často krát nezodpovedá požiadavkám nariadenia vlády

SR č. 354/2006 Z. z. Ide najmä o mikrobiologickú závadnosť v ukazovateľoch všeobecného i fekálneho znečistenia a fyzikálno-chemickú závadnosť (zákal, dusičnany, dusitany, amónne ióny, atď.).

Na Slovensku predstavujú prevažnú časť vodárenských zdrojov verejných vodovodov zdroje podzemných vôd (pramene, vŕtané a kopané studne).

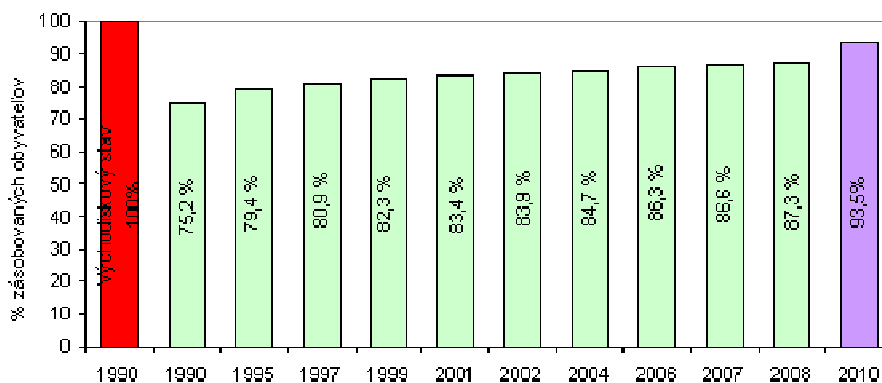
Pitná voda v Slovenskej republike pochádza z podzemných zdrojov (82,6 %) a z povrchových zdrojov (17,4 %).

Zásobovanie obyvateľov pitnou vodou v Prešovskom kraji zabezpečujú v prevažnej miere dve z vodárenských spoločností, a to Podtatranská vodárenská prevádzková spoločnosť a Východoslovenská vodárenská spoločnosť. Obe spoločnosti zabezpečujú prevádzku verejných vodovodov a kontrolu kvality vody v rozsahu, ktorá im vyplýva zo zákonných ustanovení. Ďalšími prevádzkovateľmi verejných vodovodov sú napr. spoločnosti W-Control s.r.o. Poprad, AQUASPIŠ spol. s r.o. Spišská Nová Ves. Obecné úrady však naďalej nevenujú dostatočnú pozornosť vodným zdrojom. Problémy sa vyskytli s nezabezpečením nepretržitej dezinfekcie a bežnej údržby vodovodov. Rovnako je problém s predkladaním laboratórnych rozborov o kvalite vody. Príčinou je nedostatok finančných prostriedkov obecných úradov na zabezpečenie týchto povinností u akreditovaných laboratórií.

Východoslovenská vodárenská spoločnosť spravuje z hľadiska zásobovania vodou okresy Snina, Humenné, Vranov nad Topľou, Prešov, Sabinov, Medzilaborce, Stropkov, Svidník a Bardejov. Podtatranská vodárenská spoločnosť pozostáva z troch bývalých odštepných závodov OZ Poprad, OZ Spišská Nová Ves, (pod ktorý spadajú okres Levoča aj okres Gelnica- Košický kraj) a OZ Stará Ľubovňa.

Spoločnosti odoberajú vodu zo 192 vodných zdrojov. Využívajú sa podzemné (vodné nádrže, vodné toky) i povrchové vodné zdroje. Významným vodným zdrojom je vodárenská nádrž Starina, podzemné zdroje sa nachádzajú v katastri obce Liptovská Teplička, doplňujúcim vodným zdrojom je povrchový odber z potoka Veľká Biela Voda. V Prešovskom kraji je deficit vodných zdrojov.

G 4.1 Vývoj úrovne zásobovania obyvateľstva SR pitnou vodou z verejných vodovodov (%)

Zdroj: Výskumný ústav vodného hospodárstva; Spracoval: Slovenská agentúra životného prostredia

Rozvoj verejných vodovodov v Prešovskom samosprávnom kraji zaostáva za celoslovenským priemerom počtu obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov.

T 4. 35 Verejné vodovody a kanalizácie v Prešovskom kraji

	Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov v %			Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť v %		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Prešovský kraj	73,7	73,8	78,0	51,8	51,9	56,0
Slovenská republika	86,6	87,3	86,3	58,2	59,4	59,4

Zdroj: Štatistický úrad SR, zdrojom údajov od roku 2009 je Výskumný ústav vodného hospodárstva

Z celkového počtu 801 683 obyvateľov Prešovského kraja bolo na verejné vodovody napojených 78 % obyvateľov kraja. V porovnaní s predchádzajúcim rokom je to o 0,1 % viac. Najvyššia napojenosť je v okrese Poprad (95%), naopak naďalej veľmi nepriaznivá situácia pretrváva v okresoch Sabinov (55,3%) a Vranov nad Topľou (57,3%). Relatívne dobrá situácia (napojenosť obyvateľstva nad 80%) je v okresoch Humenné, Levoča, Kežmarok, Snina a Kežmarok. Ostatné okresy majú napojenosť v rozsahu od 70-80%.

Dĺžka vodovodnej siete bez prípojek v Prešovskom kraji predstavuje 3 992 km, čo je 14,5 % z celkovej dĺžky vodovodnej siete SR (27 530 km).

T 4. 36 Vybavenie obcí s verejným vodovodom v správe Vodární a Kanalizácií (VaK) v roku 2008

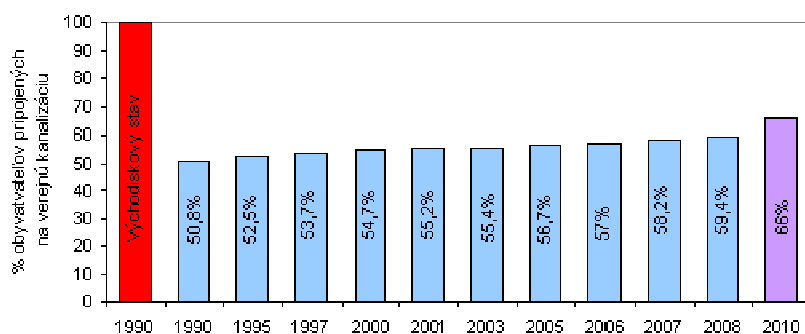
Kraj	Počet samostatných obcí	Počet obcí s verejným vodovodom	% obcí s verejným vodovodom
Bratislavský	73	72	98,6
Trnavský	251	233	92,8
Trenčiansky	276	259	93,8
Nitriansky	354	336	94,9
Žilinský	315	313	99,4
Banskobystrický	516	403	78,1
Prešovský	666	420	63,1
Košický	440	316	71,8
Spolu	2 891	2 352	81,4

Zdroj: Výskumný ústav vodného hospodárstva; Spracoval: Slovenská agentúra životného prostredia

Kanalizácie a čistiarne odpadových vôd

Počet obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2008 dosiahol 59,4% z celkového počtu obyvateľov SR. Úroveň odkanalizovania obyvateľstva naďalej zaostáva za rozvojom verejných vodovodov. Napriek rozostavanosti stavieb verejných kanalizácií a čistiarní odpadových vôd (ČOV), dosiahlo zaostávanie rozvoja verejných kanalizácií 28,4%.

G 4.2 Vývoj úrovne odkanalizovania obyvateľstva SR napojeného na verejnú kanalizáciu (%)

Zdroj: Výskumný ústav vodného hospodárstva; Spracoval: Slovenská agentúra životného prostredia

Aj napriek tomu, že od roku 1990 stúpol počet obyvateľov napojených na kanalizačnú sieť, za desaťročné obdobie tento podiel predstavoval len 5%. Celkové percento obyvateľstva napojeného na verejnú kanalizáciu je 59,4 %, čo predstavuje 3 212 tis. obyvateľov. V roku 2008 z celkového počtu 2891 obcí Slovenska malo vybudovanú verejnú kanalizačnú sieť (v správe Vodární a Kanalizácií (VaK) a v správe obcí) 846 obcí, t.j. 29,3 % z celkového počtu obcí. Najvyšší podiel obcí s vybudovanou kanalizáciou sa nachádzal v Bratislavskom (72,6%), Banskobystrickom (29,1%) a Žilinskom (41,0%) kraji.

Rozvoj verejných kanalizácií v Prešovskom kraji výrazne zaostáva za stavom v zásobovaní obyvateľstva pitnou vodou a to cca o 27,9 % v počte pripojených obyvateľov.

T 4. 37 Vybavenie obcí s verejnou kanalizáciou v správe Vodární a Kanalizácií (VaK) v roku 2008

Kraj	Počet samostatných obcí	Počet obcí s verejnou kanalizáciou	% obcí s verejnou kanalizáciou
Bratislavský	73	53	72,6
Trnavský	251	87	34,7
Trenčiansky	276	80	29,0
Nitriansky	354	77	21,8
Žilinský	315	129	41,0
Banskobystrický	516	150	29,1
Prešovský	666	157	23,6
Košický	440	113	25,7
Spolu	2 891	846	29,3

Zdroj: Výskumný ústav vodného hospodárstva; Spracoval: Slovenská agentúra životného prostredia

Ku koncu roku 2009 bol počet obyvateľov v Prešovskom kraji bývajúcich v domoch pripojených na verejnú kanalizáciu 56,0 % z celkového počtu obyvateľov. Verejná kanalizácia je vybudovaná v 157 obciach. Počet obcí s verejnou kanalizáciou a čistiarnou odpadových vôd je 133. Celkovo je v Prešovskom kraji evidovaných 141 čistiarní odpadových vôd.

Dĺžka kanalizačnej siete v Prešovskom kraji v roku 2009 dosiahla 1 626 km, čo tvorí 16,83 % dĺžky kanalizačnej siete SR.

T 4. 38 Dĺžka siete a odpadová voda

Prešovský kraj	2007	2008	2009
Množstvo čistených odpadových vôd (m³)	58 229	59 958	52 679
Množstvo vypúšťaných odpadových vôd (m³)	60 185	60 630	53 332
Dĺžka vodovodnej siete bez prípojk (km)	4 196	4 185	3 992
Dĺžka kanalizačnej siete bez prípojk (km)	1 723	1 750	1 626

Zdroj: Štatistický úrad SR, zdrojom údajov od roku 2009 je Výskumný ústav vodného hospodárstva

Napriek rozostavanosti verejných kanalizácií výstavba pokračuje veľmi pomaly, alebo je pozastavená z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov.

Pri kanalizáciách, ktoré nemajú zabezpečené primerané čistenie odpadových vôd, je potrebné zabezpečiť progresívnejší trend rozvoja čistiarní odpadových vôd aby nedochádzalo k vypúšťaniu komunálnych odpadových vôd priamo do tokov.

Pre oblasť odvádzania a čistenia komunálnych odpadových vôd majú zásadný význam ustanovenia zákona, ktoré sú transpozíciou požiadaviek **smernice 91/271/EHS o čistení komunálnych odpadových vôd**. V aglomeráciách od 2 000 do 10 000 ekvivalentných obyvateľov,

ktoré nemajú vybudovanú verejnú kanalizáciu a v aglomeráciách menších ako 2 000 ekvivalentných obyvateľov, v ktorých je vybudovaná verejná kanalizácia bez primeraného čistenia, sa zabezpečí vypúšťanie komunálnych odpadových vôd do 31. decembra 2015 a v aglomeráciách nad 10 000 ekvivalentných obyvateľov do 31. decembra 2010 podľa plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií. Komunálne odpadové vody, ktoré vznikajú v aglomeráciách, možno v súlade so zákonom o vodách odvádzať len verejnou kanalizáciou. Tam, kde výstavba verejnej kanalizácie vyžaduje neprimerane vysoké náklady alebo jej vybudovaním sa nedosiahne výrazné zlepšenie životného prostredia, možno použiť iné vhodné spôsoby odvádzania komunálnych odpadových vôd, ktorými sa dosiahne rovnaká úroveň ochrany vôd ako pri odvádzaní týchto vôd verejnou kanalizáciou.

Porovnanie zásadných požiadaviek európskej a slovenskej právnej úpravy zahŕňajúcej vynešované podmienky a časový harmonogram týkajúce sa odvádzania a čistenia odpadových vôd z aglomerácií v SR je zhrnutý v nasledovnej tabuľke:

T 4. 39

Termíny ustanovené pre členské štáty EÚ Smernicou 91/271/EHS					
Kat. aglo- merácie	0 –2 000 EO	2 000–10 000EO	10 000–15 000 EO	15 000–150 000 EO	>150 000 EO
Citlivá oblasť	Ak je vybudovaná stoková sieť zabezpečiť primerané čistenie OV T: do 31.12.2005	Zabezpečiť odvádzanie a sekundárne čistenie OV T: do 31.12.2005	Zabezpečiť odvádzanie a čistenie OV s odstraňovaním nutrientov T: do 31.12.1998	Zabezpečiť odvádzanie a čistenie OV s odstraňovaním nutrientov T: do 31.12.1998	Zabezpečiť odvádzanie a čistenie OV s odstraňovaním nutrientov T: do 31.12.1998
Vynešované podmienky – premietnuté do právnej úpravy SR (zákon 364/2004 Z. z.)					
	0 –2 000 EO	2 000–10 000 EO	10 000 –100 000 EO	>100 000 EO	
SR – celé územie citlivá oblasť	Ak je vybudovaná stoková sieť zabezpečiť prime- rané čistenie OV T: priebežne	Zabezpečiť odvádzanie a sekundárne čistenie OV T: do 31.12.2015	Zabezpečiť odvádzanie a čistenie OV s odstraňovaním nutrientov T: do 31.12.2010	Zabezpečiť odvádzanie a čistenie OV s odstraňovaním nutrientov T: do 31.12.2010	

Pozn.: EO – ekvivalentní obyvatelia

Zdroj: Plán rozvoja verejných kanalizácií pre územie Prešovského kraja

Odpady a odpadové hospodárstvo

Celkové množstvo odpadu vzniknutého v Prešovskom kraji v roku 2009 bolo 521 730,1 ton. Z toho bolo zhodnotených materiálov, energeticky, kompostovaním a iným spôsobom zhodnocovania 244 236 ton odpadov, zneškodnených formou skládkovania 222 734,9 ton, spaľovaním bez energetického využitia 2 557,7 ton, iným spôsobom zneškodňovania 37 465,6 ton. Neuvedeným spôsobom nakladania bolo naložené s 14 735,9 tonami.

Tvorba odpadov podľa jednotlivých okresov Prešovského kraja

Bilancia vzniku odpadov poskytuje základnú informáciu o podiele nebezpečného odpadu a ostatného odpadu (v tom komunálny odpad) na celkovej tvorbe odpadu v kraji podľa okresov. Z tabuľky vyplýva, že najmenej nebezpečných odpadov bolo vyprodukovaných v rámci kraja v okresoch Stropkov, Medzilaborce a Svidník, čo je ovplyvnené miestnou charakteristikou územia, zloženia a počtu obyvateľov a nízkym zastúpením výrobných podnikov. V mestách Prešov, Poprad, Vranov nad Topľou, kde je priemysel zastúpený vo väčšej miere, je produkcia nebezpečného odpadu podstatne vyššia.

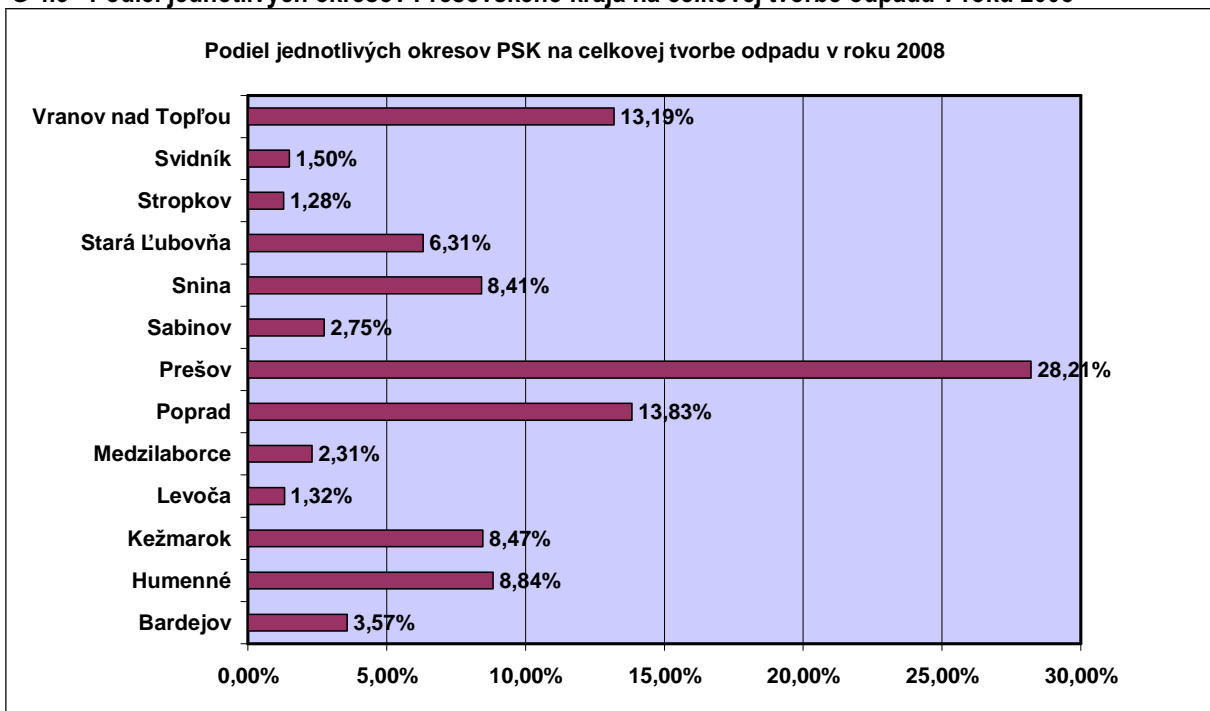
Vznik odpadov podľa kategórií odráža štruktúru ekonomických činností vykonávaných na území kraja. Vzhľadom na pomerne nízke zastúpenie priemyselnej činnosti podiel Prešovského kraja na vzniku nebezpečných odpadov v SR bol v roku 2008 – 1,68% a vzniku ostatných odpadov (v tom komunálnych) 98,32%. Vznik odpadov podľa okresov a ich percentuálny podiel na vzniku odpadov je uvedený v tabuľke a vyjadrený v grafe.

T 4. 40 Vznik odpadov v členení podľa jednotlivých okresov v tonách za rok 2008

Názov okresu	Odpady spolu	nebezpečný	Podiel nebezpečného odpadu	Odpady (v tom komunálny odpad)	Podiel komunálneho odpadu
Bardejov	23 205,10	464,60	2,00%	22 740,50	98,00%
Humenné	57 460,60	1 052,80	1,83%	56 407,80	98,17%
Kežmarok	55 045,30	878,60	1,60%	54 166,70	98,40%
Levoča	8 577,90	156,90	1,83%	8 421,00	98,17%
Medzilaborce	15 003,80	58,80	0,39%	14 945,00	99,61%
Poprad	89 855,90	3 400,90	3,78%	86 455,00	96,22%
Prešov	183 251,90	2 890,70	1,58%	180 361,20	98,42%
Sabinov	17 898,10	131,30	0,73%	17 766,80	99,27%
Snina	54 649,90	1 108,00	2,03%	53 541,90	97,97%
Stará Ľubovňa	41 017,40	262,20	0,64%	40 755,20	99,36%
Stropkov	8 288,40	58,20	0,70%	8 230,20	99,30%
Svidník	9 767,60	125,50	1,28%	9 642,10	98,72%
Vranov nad Topľou	85 676,70	325,00	0,38%	85 351,70	99,62%
Prešovský kraj	649 698,60	1 0913,50	1,68%	638 785,10	98,32%

Zdroj: Štatistický úrad SR

G 4.3 Podiel jednotlivých okresov Prešovského kraja na celkovej tvorbe odpadu v roku 2008

Zdroj: Štatistický úrad SR

T 4. 41 Vývoj produkcie odpadov v Prešovskom kraji

Druh odpadu	2007	2008	2009
Nebezpečný	16 209	10 914	18 194
Ostatný	673 390	638 785	503 536
Komunálny	187 857	202 581	199 661

Zdroj: Štatistický úrad SR

T 4. 42 Relatívne ukazovatele z oblasti nakladania s komunálnym odpadom

Územie	Množstvo komunálneho odpadu (kg/obyv.)			Množstvo zhodnoteného komunálneho odpadu (kg/obyv.)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Slovenská republika	308,95	327,48	321,75	45,47	58,31	51,95
Bratislavský kraj	444,09	462,28	434,14	241,45	253,61	251,33
Bratislavský kraj	444,09	462,28	434,14	241,45	253,61	251,33
Západné Slovensko	347,57	367,36	368,01	26,3	29,02	35,1
Trnavský kraj	404,17	413,2	412,68	30,08	23,06	40,21
Trenčiansky kraj	313,76	330,77	328,19	26,69	23,67	35
Nitriansky kraj	331,65	362,1	366,27	22,99	38,27	31,11
Stredné Slovensko	275,65	293,27	290,41	10,92	15,78	22,51
Žilinský kraj	301,79	313,45	317,31	13,32	21,97	20,64
Banskobystrický kraj	247,88	271,72	261,7	8,38	9,19	24,51
Východné Slovensko	239,44	257	249,85	21,79	53,02	18,54
Prešovský kraj	234,25	251,98	247,41	31,48	21,53	21,7
Košický kraj	244,81	262,22	252,39	11,75	85,66	15,25

Zdroj: Štatistický úrad SR

Nakladanie s odpadmi

Základnou podmienkou pre zhodnocovanie odpadov je ich separovaný zber v požadovanom kvalitatívnom a kvantitatívnom rozsahu. Množstvo separovane vyzbieraných odpadov by malo byť efektívne zvýšené najmä na úrovniach:

- komunálnej
- výrobnjej.

T 4. 43 Počet a percento obcí zhodnocujúcich komunálny odpad v Prešovskom kraji (rok 2009)

materiálovo		energeticky		kompostovaním		iným spôsobom	
počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
584	87,95	2	0,30	546	82,23	15	2,26

Zdroj: Štatistický úrad SR

Na komunálnej úrovni sú zavádzané systémy separovaného zberu tak, aby sa dosiahol cieľ zapojenia 65 % obyvateľov a množstvo vyseparovaného odpadu cca 35 kg/obyvateľa za rok. Systém separovaného zberu si zvolí obec podľa špecifických potrieb a podmienok územia. Maximálne zintenzívnenie separovaného zberu je pozorované vo všetkých obciach Prešovského kraja.

Zníženie zneškodňovania biologicky rozložiteľných odpadov na skládkach odpadov vyvoláva potrebu alternatívnych metód zhodnocovania biologicky rozložiteľných odpadov po ich separovanom zbere. Pretože podľa princípu hierarchie nakladania s odpadmi má materiálové zhodnocovanie odpadov prednosť pred energetickým, bude nutné zabezpečiť:

- vybudovanie účinného systému separovaného zberu biologicky rozložiteľných odpadov najmä na komunálnej úrovni v mestách a vo väčších obciach,
- vybudovanie systému zvozu,
- vybudovanie kompostární na základe aeróbného a anaeróbného procesu na požadovanej technickej úrovni.

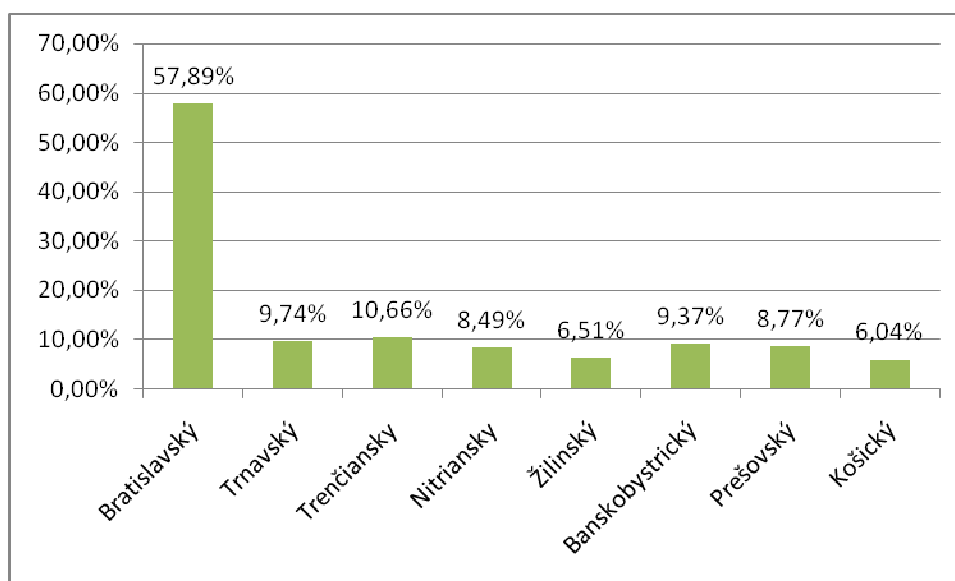
T 4. 44 Počet a percento obcí zneškodňujúcich komunálny odpad v Prešovskom kraji (rok 2009)

skládkovaním		spaľovaním		obce zhromažďujúce komunálny odpad	
počet	%	počet	%	počet	%
660	99,40	0	0,00	290	43,67

Zdroj: Štatistický úrad SR

V porovnaní so všetkými kraji na Slovensku, je Prešovský kraj na 5. mieste v zhodnocovaní komunálneho odpadu a zďaleka nedosahuje úroveň Bratislavského kraja, v ktorom je úroveň zhodnocovania komunálneho odpadu najvyššia na Slovensku (57,89 %).

G 4.4 Percento zhodnocovaného komunálneho odpadu v krajoch SR v roku 2009

Zdroj: Štatistický úrad SR

Využitie a recyklácia odpadov

Podľa spôsobu využitia vlastností odpadu sa zhodnocovanie delí na materiálové a energetické, pričom sa uprednostňuje materiálové zhodnocovanie pred energetickým. Materiálové zhodnocovanie je použitie odpadu na výrobu nového produktu.

Recyklácia zberového papiera je významným trendom v ochrane životného prostredia vzhľadom na to, že sa šetria prírodné zdroje – drevná surovina a energia. V Prešovskom kraji nie je zariadenie na zhodnocovanie zberového papiera, ale sú zriadené zberne, ktoré sú napojené na spracovateľov zberového papiera – KAPPA, a.s. Štúrovo, TENTO, a.s. Žilina alebo SHP, a.s.

Harmanec. Podobná situácia je v prípade skla, pri ktorom existujú v kraji len zberne zaoberajúce sa zberom tejto komodity.

Na zhodnocovanie plastov sú v kraji vybudované zariadenia, ktoré komplexne pokrývajú územné a kapacitné požiadavky. Významné zariadenia sú napr. ESP s.r.o., Prešov, FIAM s.r.o. Prešov, POLYFORM s.r.o. Podolíne, CHEMOSVIT ENVIRONCHEM a.s. Svit, Obalové materiály s.r.o., Snina. Kapacitne je vyriešená aj recyklácia odpadu z hliníka v spoločnosti TAVAL, s.r.o. Ľubotice, ktorá je vybavená technológiou BAT na spracovanie obalových materiálov z hliníka a jeho zliatin, ako aj na zhodnocovanie z viacvrstvových kombinovaných materiálov, ktoré obsahujú hliníkovú vrstvu.

V kraji pôsobí spoločnosť AUREX s.r.o. Prešov, ktorá sa zaoberá zberom a spracovaním neželezných kovov, konkrétne striebra z fotomateriálov.

Odpadové oleje sú významnou komoditou, ktorej materiálové zhodnotenie vo forme regenerácie zabezpečuje v Prešovskom kraji spoločnosť EKOL-recyklačné systémy s.r.o., Fintice a FECUPRAL s.r.o., Veľký Šariš. Obidve spoločnosti majú prevádzku v Prešove. Regenerácia odpadových olejov pozostáva z filtrácie, odstránenia vody a uhľovodíkových podielov a hrubých nečistôt z pôvodnej suroviny.

Spaľovne odpadov

Stratégia implementácie smernice EÚ (2000/76/EC) je riešená samostatným projektom (Investičná stratégia odpadového hospodárstva SR), ktorý vypracovalo MŽP SR v spolupráci s SAŽP COHEM Bratislava v auguste 2003 a kde sa stanovila koncepcia spaľovania odpadov zo zdravotnej starostlivosti a nebezpečných odpadov. Od roku 2006 je možné prevádzkovať iba tie spaľovne odpadov, ktoré sú v súlade s požiadavkami tejto smernice. Ako jediná v SR má povolenie na zneškodnenie odpadov s obsahom PCB spaľovňa FECUPRAL s.r.o., Veľký Šariš, prevádzka Prešov.

V Prešovskom kraji je celkom 8 spaľovní pri NsP, z ktorých ani jedna nie je v prevádzke. Uvažuje sa s rekonštrukciou spaľovne pri NsP v Humennom a v Levoči. Pôvodný zámer bol zrekonštruovať aj spaľovne v Poprade a v Snine, ale tento zámer sa nepodarilo zrealizovať.

Jediné zariadenie na čiastočné zneškodnenie určitého druhu odpadu zo zdravotnej starostlivosti v Prešovskom kraji je autokláv v Humennom pri NsP Humenné a menšieho množstva v spaľovni FECUPRAL v Prešove, ktorá spĺňa podmienky na spaľovanie uvedeného odpadu.

Väčšina odpadu zo zdravotníckych zariadení v kraji je zneškodňovaná v zariadeniach na to oprávnených v iných krajoch Slovenskej republiky.

T 4. 45 Spaľovne v Prešovskom kraji

Okres	Prevádzkovateľ	Typ spaľovacieho zariadenia	Rok uvedenia do prevádzky	Projekt./ skutočná kapacita	EL spĺňanie	Poznámka
Prešov	FECUPRAL s.r.o., Veľký Šariš	RB 4	1989	150kg.h ⁻¹ 104 kg.h ⁻¹	áno TZL, CO, SO ₂ , TK 2.	Nová prevádzka, od 09/2002 – nový dioxínový filter

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Skládkovanie odpadov

Skládky predstavujú stále nevyhnutné zariadenia na nakladanie s odpadmi. Na území Prešovského kraja sa nachádza celkom 24 skládok odpadov. Najviac v okrese Kežmarok a Humenné. Lokality skládok, ich voľné kapacity a životnosť sú uvedené v tabuľke.

T 4. 46 Skládky odpadov prevádzkované na území Prešovského kraja ku 1.1.2010

Okres	Názov skládky	Katastrálne územie	Trieda skládky	Prevádzkovateľ skládky	Celková kapacita v m ³	Voľná kapacita k 1.1. 2010 v m ³	Predpokladaný rok ukončenia prevádzky
Bardejov	Skládka nie nebezpečného odpadu Hertník – Bartošovce I. II. a II. etapa	Bartošovce	NNO	Ekočergov, a.s. Bartošovce	160 000	36 128	2010
Humenné	Skládka Janov dol Udavské	Udavské	NNO	Chemes, a.s. Humenné	170 000	20 941	2009
	Skládka odpadov Papín	Papín	NNO	Ekos plus, s.r.o. Košice	11 500	3 207	2008
	Skládka odpadov Myslína, Humenné	Myslína, Humenné	NNO	Ekoservice, s.r.o. Humenné	260 000	50 860	2015
Kežmarok	Skládka odpadov III. etapa časť NNO Úsvit Žakovce	Žakovce	NNO	Tatranská odpadová spoločnosť, s.r.o. Žakovce	201 000	139 784	2014
	Skládka odpadov II. etapa časť NO Úsvit Žakovce	Žakovce	NO	Tatranská odpadová spoločnosť, s.r.o. Žakovce	41 500	30 829	2022
	Skládka odpadov II. etapa časť IO Úsvit Žakovce	Žakovce	IO	Tatranská odpadová spoločnosť, s.r.o. Žakovce	41 200	1 134	2009
	Skládka odpadov III. etapa časť IO Úsvit Žakovce (prevádzka nezačatá)	Žakovce	IO	Tatranská odpadová spoločnosť, s.r.o. Žakovce	45 000	45 000	neuveďené
	Skládka odpadov Ľubica	Ľubica	NNO	Obecný úrad Ľubica	162 500	96 282	2023
	Skládka odpadov Spišská Belá	Spišská Belá	NNO	Mestský podnik Spišská Belá, s.r.o.	165 000	143 324	2038
Levoča	Skládka KO Dlhé Stráže	Dlhé Stráže	NNO	Mesto Levoča	240 000	0	r. 2008 bol udelený súhlas na uzatvorenie a rekultiváciu
Medzilaborce	Skládka odpadov Monastír - 1.kazeta	Krásny Brod	NNO	Ekoservice ML, s.r.o. Medzilaborce	26 677	12 826	2011
Poprad	Skládka priemyselných odpadov Chemosvit	Svit	NNO	Chemosvit Environchem, a.s. Svit	10 500	8 699	neprevádzkuje sa od r. 2002
Prešov	Skládka odpadov Svinia na odpad, ktorý nie je nebezpečný	Svinia	NNO	Envi-Geos Nitra, s.r.o.	50 000	31 000	do naplnenia kapacity skládky
Sabinov	Skládka odpadov Ražňany	Ražňany	NNO	Spoločnosť Šariš, a.s. Ražňany	187 000	63 000	2014
	Skládka odpadov Torysa	Torysa	NNO	VPS, s.r.o. Torysa	20 390	2 298	2008
Snina	Skládka nie nebezpečného odpadu Snina	Snina	NNO	Verejnoprospešné služby mesta Snina, s.r.o.	178 000	116 603	2032
	Skládka odpadov	Belá nad	NNO	Obec Belá nad	24 249	12 826	31.12.2008

	Belá nad Cirochou	Cirochou		Cirochou			
Stará Ľubovňa	Skládka odpadov Skalka	Stará Ľubovňa	NNO	Ekos spol. s.r.o. Stará Ľubovňa	88 054	56 895	neuveďené
Stropkov	Skládka odpadov Stropkov-Chotča	Chotča	NNO	Služba m. p. Stropkov	36 100	0	2009
Svidník	Skládka odpadov Hrabovčik	Hrabovčik	NNO	Technické služby mesta Svidník	neuveďená	0	uzatvorená prebieha rekultivácia
	Skládka odpadov Šemetkovce	Šemetkovce	NNO	neuveďený	80 509	80 509	prebieha výstavba I. etapy
Vranov n/Topľou	Skládka odpadov Hanušovce - Petrovce	Petrovce	NNO	OZÓN Hanušovce a.s.	525 000	180 763	2015
	Skládka TKO Holčíkovce	Holčíkovce	NNO	REMOPEL, s.r.o. Sabinov	60 045	55 887	2009

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Vysvetlivky: NNO – nie nebezpečný odpad

NO – nebezpečný odpad

IO – inertný odpad (stavebný)

Podľa vyššie uvedených údajov podľa registračných listov skládok odpadov najväčšie voľné kapacity skládok odpadov v okrese Kežmarok - Žakovce, Spišská Belá, Vranov n/T - Petrovce a Snina – Snina.

T 4. 47 Voľné kapacity skládok v Prešovskom kraji (stav k 1.1.2010)

Kraj	Skládky odpadov na inertný odpad (m ³) IO	Skládky odpadov na odpad, ktorý nie je nebezpečný (m ³) NNO	Skládky na nebezpečný odpad (m ³) NO	Celková kapacita (m ³)
Prešovský	46 134	1 111 832	41 500	1 199 466

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove

Zneškodňovanie odpadov inými metódami

V Prešovskom kraji sa nachádzajú dve prevádzky spoločnosti EBA, s.r.o., Bernolákovo, ktorých účelom je zneškodňovanie nebezpečných odpadov biodegradáciou technológiou ROPSTOP SB (Prešov, Spišská Belá), ďalej TRIADA ODPAD, s.r.o. Kvetoslavov v Bušovciach a H*EKO, s.r.o. Košice, stredisko v Kapušanoch pri Prešove.

Medzi najvýznamnejšie problémy v odpadovom hospodárstve v Prešovskom kraji v porovnaní s ostatným územím Slovenskej republiky a vyžadujúcich komplexné riešenie možno zaradiť i chýbajúce zariadenia na zhodnocovanie odpadov a recykláciu odpadov pre niektoré komodity.

Z celkového množstva 202 508 t (251,98 kg/obyv.) vzniknutého komunálneho odpadu v roku 2008 sa v Prešovskom kraji zhodnotilo všetkými spôsobmi (vrátane energetického) len cca 17 281,90 t komunálneho odpadu, čo predstavuje 8,53 %. Prevažovalo kompostovanie odpadov v hodnote 10 422 t.

Na území Prešovského kraja nie sú inštalované potrebné technologické zariadenia na niektoré komodity, ktoré je možné materiálovo zhodnotiť prostredníctvom separovaného zberu, čo v dôsledku vysokých dojazdových vzdialeností a s tým spojených prepravných nákladov do zberných a spracovateľských centier nachádzajúcich v ostatných regiónoch Slovenskej republiky následne ekonomicky znevýhodňuje jeho realizáciu pre samotných občanov i dotknuté obce.

Napr. v súčasnom období sa na území Slovenskej republiky vyprodukuje viac ako 8 tisíc ton viacvrstvových (tetrapakových) obalov. Tieto obaly sú zneškodňované spolu s ostatným odpadom na príslušných skládkach TKO. V západoslovenskom regióne je inštalované technologické zariadenie, ktoré materiálovo zhodnocuje tieto odpady na výrobu stavebných dosiek ako náhrady za sádkartónové dosky. Kapacita tejto linky je stanovená na spracovanie cca 2 000 ton týchto obalov za

rok. Inštaláciou príslušného technologického zariadenia na území regiónu Slovensko – východ by sa vytvorili predpoklady pre zníženie množstva tuhého komunálneho odpadu zneškodňovaného skládkovaním o cca 4 000 ton/rok a predpokladanú výrobu 500 000 m² dosiek plus tvorbu nových pracovných miest.

Vzhľadom na celkové množstvá vzniknutého komunálneho odpadu a existujúce a predovšetkým potenciálne množstvá jednotlivých vyseparovaných komodít je potrebné zabezpečiť vzájomné prepojenie ekonomickej rentabilnosti pre spracovateľov a ekonomickej atraktívnosti výhodnosti realizácie separovaného zberu odpadov pre samotných občanov a dotknuté obce, pričom koordináciu logistiky je podstatne výhodnejšie riešiť na úrovni Prešovského samosprávneho kraja.

Komunálny odpad

Komunálne odpady sú odpady z domácností vznikajúce na území obce pri činnosti fyzických osôb a odpady podobných vlastností a zloženia, ktorých pôvodcom je právnická osoba alebo fyzická osoba podnikateľ. Nepatria sem odpady vznikajúce pri výkone podnikateľskej činnosti. Ďalej sú to odpady vznikajúce v obci pri čistení verejných komunikácií a priestranstiev patriacich obci, pri údržbe verejnej zelene, parkov a cintorínov.

T 4. 48 Množstvo komunálneho odpadu podľa rokov vyprodukovaného v Prešovskom kraji

	Komunálny odpad spolu	Separovane zbierané zložky komunálneho odpadu	Separovane zbierané zložky komunálneho odpadu z toho: nebezpečný odpad	Odpady zo záhrad a parkov	Iné komunálne odpady	Drobné stavebné odpady
2007	187 858	9 040	518	22 122	150 967	5 729
2008	202 581	12 200	628	13 182	170 083	7 116
2009	199 661	11 542	800	10 291	168 625	9 203

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vznik komunálnych odpadov v kraji podľa okresov v roku 2008 (údaje za rok 2009 zatiaľ nie sú k dispozícii) dokumentuje nasledujúca tabuľka.

T 4. 49 Vznik komunálnych odpadov v kraji podľa okresov v roku 2008

Názov okresu	Počet obyvateľov	Množstvo KO [t]	Podiel komunálneho odpadu [%]	Množstvo na obyvateľa [kg]
Bardejov	76 691	17 686,60	8,73	230,06
Humenné	64 329	13 748,10	6,86	213,72
Kežmarok	66 795	19 083,10	9,42	285,69
Levoča	32 384	7 491,20	3,69	231,32
Medzilaborce	12 170	2 358,50	1,16	193,79
Poprad	104 481	34 665,80	17,11	331,79
Prešov	165 613	50 838,00	25,10	306,97
Sabinov	56 329	12 566,50	6,20	223,09
Snina	38 752	9 205,20	4,54	237,54
Stará Ľubovňa	51 710	7 277,90	3,59	140,74
Stropkov	20 789	5 120,80	2,53	246,32
Svidník	33 208	7 142,70	3,53	215,09
Vranov nad Topľou	78 488	15 387,60	7,59	196,05
SPOLU	804 531	202 580,90	100,00	251,80

Zdroj: Štatistický úrad SR

Podľa Katalógu odpadov sem patria odpady skupiny 20 Komunálne odpady (odpady z domácností a podobné odpady z obchodu, priemyslu a inštitúcií) vrátane ich zložiek zo separovaného zberu, ktorá sa delí na nasledovné podskupiny:

- 20 01 SEPAROVANÉ ZBIERANÉ ZLOŽKY KOMUNÁLNYCH ODPADOV
- 20 02 ODPADY ZO ZÁHRAD A PARKOV (VRÁTANE ODPADU Z CINTORÍNŮV)
- 20 03 INÉ KOMUNÁLNE ODPADY

G 4.5

Krajina a prírodné zdroje

Krajinná štruktúra

Súčasná krajinná štruktúra je podmienená historickým vývojom a hospodárskymi aktivitami človeka, ktoré v rôznom období a v rôznej miere intenzity vplývali na krajinu a jej prírodné procesy. Krajinu a jej časti významne ovplyvňovali a menili ako premena lúk a pasienkov na ornú pôdu s následkami erózie, straty retenčnej schopnosti krajiny, intenzívne poľnohospodárstvo s veľkochovmi dobytka, používaním ťažkej techniky, neuváženou chemizáciou, veľkoplošnými odvodneniami apod. s následkami deštrukcie pôdneho krytu, zníženia úrodnosti pôd, intenzívna výstavba a rozširovanie existujúcej zástavby, často na izolovaných plochách, nenadväzujúcich na zastavané územie obce, zintenzívnenie rekreačného využívania prírodného prostredia s výstavbou veľkých rekreačných zón v územiach s osobitným režimom. V lesníctve veľkoplošné holuby a používanie ťažkej techniky pri ťažbe dreva negatívne vplyvajú na stáročiami vytvárané lesné ekosystémy a urýchľujú eróziu v lesných porastoch, používanie nepôvodných drevín pri obnove lesa vytvára predpoklady pre vznik veterných a snehových kalamít na lesných porastoch. Antropogénna činnosť znehodnotila aj rekreačný potenciál najmä vidieckej krajiny.

Z hľadiska zabezpečenia ekologickej stability v krajine, negatívny dopad majú rôzne socio-ekonomické aktivity v území kraja, avšak vzhľadom na rozsah riešeného územia spomenieme len vybrané socio-ekonomické aktivity a ich negatívny dopad na krajinu, ako sú:

Z hľadiska súčasnej krajinnej štruktúry a využívania územia výrazným špecifikom riešeného územia Prešovského kraja je veľmi vysoký podiel krajinných prvkov s výraznou ekostabilizačnou hodnotou a výrazná priestorová lokalizácia týchto prvkov predovšetkým v západnej resp. severozápadnej (okresy Poprad, Kežmarok a Stará Ľubovňa) a východnej resp. severovýchodnej časti (okresy Medzilaborce, Humenné a Snina) územia Prešovského kraja. Z hľadiska zastúpenia prírodných prvkov a dôležitosti pri zachovaní ekologickej stability územia najvýznamnejšie lesné pozemky zaberajú prakticky skoro polovicu riešeného územia Prešovského kraja (49,08 %) a trvalé trávne porasty cca štvrtinu tohto územia (23,98 %) a vodné plochy 1,58 % plochy územia kraja, čo spolu predstavuje prakticky tri štvrtiny plochy (74,64 %) plochy. Relatívne nízke zastúpenie má orná pôda zaberajúca cca 17,5 % plochy priestorovo lokalizovaná predovšetkým v centrálnej (okresy Prešov, Sabinov a Levoča) a juhovýchodnej časti (okres Vranov nad Topľou) riešeného územia Prešovského kraja. Výrazne najnižšie plošné zastúpenie ornej pôdy je opäť v horských a podhorských okresoch riešeného územia Prešovského kraja Medzilaborce, Stropkov a Poprad. Výrazným pozitívom z hľadiska stupňa antropickej záťaže na prírodné prostredie je i veľmi nízke zastúpenie zastavaných plôch zaberajúcich 3,42 % plochy územia kraja. Zastúpenie ostatných krajinných prvkov (záhrady a ovocné sady, ostatné plochy) v riešenom území nie je príliš významné a súhrne zaberá iba cca 4,4 % plochy územia kraja.

Osídlenie, rekreácia, cestovný ruch: pre územie kraja je typická koncentrácia osídlenia pozdĺž vodných tokov, dopravných tepien (najmä cesty I. a II. triedy) a prevahu má vidiecke osídlenie. V rámci sídiel alebo ich bezprostrednom okolí sa kumulujú nadväzujúce ekonomické aktivity (rôzne služby), nezriedka spojené s produkciou znečistenia (emisie, odpadové vody, odpady). Väčšie sídelné útvary predstavujú v rámci ÚSES významné plošné alebo líniové bariéry. Možnosti rekreácie predstavujú osobitný problém, ktorý je stupňovaný budovaním kapacitne veľkými rekreačnými strediskami (často iba so sezónnou funkciou), väzbou na špecifické podmienky (napr. vodné nádrže a letná rekreácia, zjazdové lyžiarske trate a zimná rekreácia, tematické parky, wellnes, apartmánové domy) Expanzia zariadení cestovného ruchu a rekreácie nezriedka smeruje do nenarušených alebo len málo narušených častí prírody.

Priemysel: je svojím charakterom zdrojom prevažne bodového znečistenia životného prostredia, s dopadom na kvalitu ovzdušia a podzemných, či povrchových vôd, sekundárne i na pôdy a vegetáciu. Z rozhodujúcich znečisťovateľov v kraji spomenieme Chemosvit a.s. Svit, Bukózu a.s. Vranov, Zeocem š.p. Bystré, Chemes a.s. Humenné, Vihorlat a.s. Snina, Vagónka a.s. Poprad.

Poľnohospodárstvo: vzhľadom na plošný charakter a obhospodarovanie zhruba polovice výmery prešovského kraja je jedným z rozhodujúcich činiteľov ovplyvňujúcim ekologickú stabilitu krajiny, ale i stav zložiek životného prostredia, najmä čistotu povrchovej vody, o čom via pojednáva kapitola Poľnohospodárstva krajina.

Ťažba surovín: na území kraja predstavuje stresový faktor zväčša bodového charakteru, avšak vyskytujú sa lokality ťažby nerastných surovín buď v bezprostrednej blízkosti osobitne chránených území alebo priamo v ich teritóriu (napr. ťažba štrku v Batizovciach, pri Plavči, ťažba travertínu na Dreveníku, kameňolomy pri Vernári, Hranovnici-Dubine, Kvetnici, atď.). V súvislosti s budovaním diaľnic je zaznamenaný veľký nárast obnovenia ťažby v starých kameňolomoch resp. i snaha o otvorenie nových priestorov na ťažbu vhodného kameniva.

Produktovody a elektrovedy: pre mnohé z nich sa Prešovský kraj uplatňuje ako tranzitný, pričom zabezpečuje aj nadregionálne (medzinárodné väzby): napr. výstavba vedenia 2x400 kV Lemešany - Poľská republika. Pri výstavbe týchto vedení sú potrebné významné zásahy do krajiny spojené najmä s likvidáciou vzrastlej drevitej vegetácie na trase a v jej ochrannom pásme.

Doprava: predstavuje trvalý stresový faktor (pričom stres má iný charakter počas výstavby dopravných trás a iný počas prevádzky) a pôsobí v krajinnom prostredí ako významný bariérový prvok. V tomto smere sa veľmi negatívne javia diaľnice, cesty I. triedy, i železnica.

Nástrojom na manažment využívania a ochranu a tvorbu krajiny slúžia územné systémy ekologickej stability na nadregionálnej, regionálnej i lokálnej úrovni. Územný systém ekologickej stability rieši celoplošnú ochranu územia, v ktorej je vyčlenený systém navzájom súvisiacich prírodných prvkov: biocentrá, biokoridory, interakčné prvky, ktorých prehľad v prešovskom kraji je. Význam ÚSES spočíva najmä:

- v územnom zabezpečení zachovania a rozvoja druhovej rozmanitosti rastlín a živočíchov v ich prirodzenom prostredí
- vo vytvorení optimálneho priestorového základu ekologicky stabilných plôch a línii
- v zachovaní unikátnych krajinných prírodných celkov a prvkov
- v udržaní a zvýšení prirodzenej produkčnej schopnosti krajiny a v ochrane prírodných zdrojov.

V stručnosti môžeme krajinnú štruktúru v rámci celého územia kraja charakterizovať ako čiastočne vyváženú, s prevahou ekologicky hodnotných a stabilných prvkov v západnej, severnej a východnej časti, štandardným zastúpením stabilných prvkov v strednej časti kraja a oblasťami s menším alebo väčším deficitom stabilnejších štruktúr v oblasti Podtatranskej kotliny, na severovýchode Hornádskej kotliny, v oblasti Spišsko-šarišského medzihoria a severnej časti Košickej kotliny.

Významnou devízou územia Prešovského kraja je neobyčajne pestrá diverzita rastlinných spoločenstiev so zastúpením všetkých fyto geografických oblastí - západokarpatskej, východokarpatskej a panónskej i množstvo pôvodných zachovaných zoocenóz a vysoko hodnotná prírodná, zatiaľ relatívne málo narušená horská i podhorská krajina osobitá v celoslovenskom i stredoeurópskom kontexte. Na značnej časti územia sa zachovali pôvodné prírodné lúky, štruktúra krajiny i formy jej tradičného využívania i ostatné zachované historické krajinné štruktúry.

Významnými zachovalými historickými krajinnými štruktúrami sú atraktívne lúčno-pasienkárské lokality Zamagurie a Liptovská Teplička i kultúrna krajina stredného Spiša.

Mimoriadnu pozornosť si zasluhujú špecifické územia významovo i hodnotovo výrazne prevyšujúce tento región a tvoriace okrem prípadnej národnej úrovne i významnú súčasť ako klenoty dedičstva a identity regiónu. Medzi takto vymedzené územia patria predovšetkým Vysoké Tatry, Slovenský raj, Vihorlat, Bukovské vrchy a Zamagurie.

Chránené územia a osobitne chránené časti prírody

Národná sústava chránených území

V Prešovskom kraji bolo vyhlásených, resp. sem plošne zasahuje 5 národných parkov a 2 chránené krajinné oblasti. Celková výmera národných parkov v kraji je 74 997 ha, čo predstavuje 8,3 % z výmery kraja. Ďalších 5,9 % tvoria ich ochranné pásma. Chránené krajinné oblasti zaberajú v kraji 31 594 ha, čo znamená 3,5 % z celkovej plochy kraja.

V členení podľa jednotlivých stupňov ochrany zaberajú v Prešovskom kraji územia s 2.-5. stupňom ochrany 219 986 ha, t.j. 24,52 % z celkovej plochy kraja. Najvyšší podiel dosahujú tieto územia v okrese Poprad, najnižší v okrese Sabinov (viď. Tab.č.119).

V Prešovskom kraji je vyhlásených: 55 národných prírodných rezervácií, 81 prírodných rezervácií, 3 národné prírodné pamiatky, 30 prírodných pamiatok, 7 chránených areálov a 1 súkromná prírodná rezervácia. Ako prírodné pamiatky sú zákonom chránené tiež všetky jaskyne a prírodné vodopády.

T 4. 51 Chránené územia v kategóriách národný park a chránená krajinná oblasť vyhlásené v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. v Prešovskom kraji podľa okresov

Názov chráneného územia	Rok vyhlásenia /zmeny	Výmera (ha)		Výmera (ha)	v okresoch	Zonácia
		celková	z toho v kraji			
NP Nízke Tatry	1978/ 1997	72843	5736	Poprad	5 736	Rozpracovaná
Ochranné pásmo NP Nízke Tatry		110162	1584	Poprad	1 584	
NP PIENAP	1967/ 1996	3749	3749	Kežmarok	438	Schválená r.2004
				St. Ľubovňa	3 312	
Ochranné pásmo NP PIENAP		22444	22444	Kežmarok	22 444	
				St. Ľubovňa	6 181	
NP Poloniny	1997	29 805	29 805	Snina	29 805	Pripravovaná
Ochranné pásmo NP Poloniny		10 975	10 975	Snina	10 975	
NP Slovenský raj	1964, 1988	19 763	5 004	Poprad	5 004	Rozpracovaná
Ochranné pásmo NP Slovenský raj		13 011	3 883	Poprad	3 383	
TANAP	1948, 1987, 2003	73 800	30 703	Poprad	48 818	Pred schválením
Ochranné pásmo TANAP		30 703	14 352	Poprad	9 197	
				Kežmarok	5 155	
CHKO Vihorlat	1973,1999	17 485	6 577	Snina	2 557	-
				Humenné	4 020	
CHKO Východné Karpaty	1977,1997, 2001	25 307	25 307	Snina	1 645	Pripravovaná
				Humenné	1 922	
				Medzilaborce	13 673	
				Stropkov	482	
				Svidník	7 584	
Výmera spolu					178 232	

Zdroj: Štátna ochrana prírody SR; Poznámka: NP – národný park, CHKO – chránená krajinná oblasť

Z národných parkov a chránených krajinných oblastí nachádzajúcich sa na území Prešovského kraja len národný park PIENINY má schválenú zonáciu územia (zóny A, B, C a D). Vyhlásením zón prišlo k zrušeniu kategórie maloplošných území nachádzajúcich sa na území PIENAPu. Výmera schválenej A zóny s najprísnejšou ochranou je 277 ha, čo predstavuje 7,4 % z výmery národného parku.

T 4. 52 Prehľad CHÚ v kategóriách NPP, PP, NPR, PR, CHA v Prešovskom kraji a počty v okresoch

Kategória CHÚ	Skratka	NPP	PP	NPR	PR	CHA	Súkromná PR	Spolu
Bardejov	BJ	-	-	3+1*	5	-	-	9+
Humenné	HE	-	4	6	4	-	-	14
Kežmarok	KK	-	1	0+1*	6+2*	-	-	10+
Levoča	LE	-	6	3	2	-	-	11
Medzilaborce	ML	-	-	1	5	-	-	6
Poprad	PP	3	3	24+1*	23+2*	-	-	56+
Prešov	PO	-	2	5+1*	10	1	-	19+
Sabinov	SB	-	1	1+1*	2	-	1	6+
Snina	SV	-	1	7	14	-	-	22
Stará Ľubovňa	SL	-	7	0+1*	1	1	-	10
Stropkov	SP	-	-	-	-	1	-	1
Svidník	SK	-	-	1	3	1	-	5
Vranov n/T	VT	-	5	1+1*	4	3	-	14+
Prešovský kraj		3	30	55	81	7	1	177

Zdroj: Krajský úrad životného prostredia v Prešove, www.soprs.sk

* počet chránených území, ktoré zasahujú i do iných okresov

+ niektoré chránené územia zasahujú i do iných okresov

Jadrové územia európskeho významu NECONET – Slovensko

V rámci spracovanej siete Národnej ekologickej siete – Slovensko (NECONET, Nadácia IUCN, Svetová únia ochrany prírody, Slovensko, Bratislava, 1995) sú na území Prešovského kraja navrhované jadrové územia európskeho významu a to NP Slovenský raj, NP Nízke Tatry, TANAP, NP Pieniny, NP Bukovské vrchy, CHKO Vihorlat.

Druhovú ochranu

Z celkového počtu 11 323 rastlinných druhov na Slovensku je 10,66 % chránených. Podľa súčasných všeobecne platných právnych predpisov je na Slovensku chránených 1 368 vyšších a nižších druhov rastlín, z toho 518 chránených v krajinách EÚ. Osobitnému režimu z hľadiska obchodu podlieha 110 druhov cievnatých rastlín zaradených v prílohe CITES.

Rizikových taxónov vyšších a nižších rastlín je na Slovensku 2 860, vyhynutých je 197.

Na Slovensku je chránených 754 taxónov živočíchov (742 druhov, 12 rodov), z toho 257 chránených v krajinách EÚ. V súlade s právom EÚ sú u nás chránené všetky druhy voľne žijúcich vtákov prirodzene sa vyskytujúcich na európskom území členských štátov EÚ. V prílohách CITES je zahrnutých 65 pôvodných taxónov živočíchov. Vo vybraných skupinách živočíchov je rizikových taxónov 2 248, z toho vyhynutých 42.

V zmysle poľovníckych právnych predpisov je z celkového počtu chránených druhov živočíchov medzi poľovnú zver zaradených 11 druhov cicavcov a 43 druhov vtákov, pod režim rybárskeho zákona spadá 17 chránených druhov rýb.

V Prešovskom kraji je chránených 88 stromov alebo ich skupín, najviac chránených stromov alebo ich skupín je v okresoch Svidník (28) a Stará Ľubovňa (17).

V národnej sústave chránených území neboli systematicky vyhlasované chránené územia na ochranu konkrétnych druhov živočíchov či rastlín. Chýbajú celoplošné údaje o výskyte na úrovni populácií, i údaje o zastúpení druhov európskeho významu a nižších druhov rastlín.

Najvýraznejšie sa na zmene genofondu pôvodných druhov rastlín a živočíchov prejavuje fragmentácia a zmeny biotopov. K negatívnym faktorom, ktoré ich ovplyvňujú, patrí aj rozširovanie nepôvodných druhov organizmov, najmä inváznych druhov. Zo 616 nepôvodných druhov rastlín patrí na Slovensku 47 medzi invázne a 49 medzi potenciálne invázne druhy rastlín. Počet lokalít s výskytom inváznych druhov rastlín sa z roka na rok zvyšuje. Doteraz bolo v 345 maloplošných chránených územiach zaevidovaných 175 nepôvodných druhov rastlín. Údaje o rozšírení nepôvodných druhov rastlín a živočíchov sú neúplné, monitoring výskytu nepôvodných druhov živočíchov sa nerealizoval.

Početnosť a rozšírenie živočíchov výrazne ovplyvňujú bariérové prvky v krajine, ako sú napr. pozemné komunikácie (najmä cestná sieť) a nadzemné elektrické vedenia. V súčasnosti nie je doriešený účinný systém budovania migračných koridorov živočíchov križujúcich existujúcu cestnú sieť (podchody, nadchody a pod.) a iných preventívnych technických opatrení (oplotenie, migračné zábrany a pod.) ako vyvolaných investícií pri výstavbe. Potrebná je zmena technických noriem pre elektrovody, s nadmerným uhynutím vtákov predovšetkým dravcov.

Ochrana najohrozenejších druhov rastlín a živočíchov sa realizuje na základe opatrení stanovených v programoch záchrany. Tieto boli zatiaľ vypracované pre 26 vybraných kriticky ohrozených a ohrozených druhov rastlín a 13 vybraných kriticky ohrozených a ohrozených druhov živočíchov. Základným problémom pri realizácii schválených programov záchrany je nedostatok finančných prostriedkov. Rozpočet organizácií ochrany prírody a krajiny umožňuje pokryť cca 1/3 tretinu predpokladaných nákladov. Pre záchranu chránených rastlín a živočíchov sú v prešovskom kraji zariadenia a to 2 Chovné stanice, 1 Rehabilitačná stanica, 1 záchytné centrum a 1 ZOO.

Ochrana krajiny a biotopov

Nástrojom na manažment využívania a ochranu a tvorbu krajiny slúžia územné systémy ekologickej stability na nadregionálnej, regionálnej i lokálnej úrovni. Územný systém ekologickej stability rieši celoplošnú ochranu územia, v ktorej je vyčlenený systém navzájom súvisiacich prírodných prvkov: biocentrá, biokoridory, interakčné prvky.

Význam ÚSES spočíva najmä:

- v územnom zabezpečení zachovania a rozvoja druhovej rozmanitosti rastlín a živočíchov v ich prirodzenom prostredí
- vo vytvorení optimálneho priestorového základu ekologicky stabilných plôch a línii
- v zachovaní unikátnych krajinných prírodných celkov a prvkov
- v udržaní a zvýšení prirodzenej produkčnej schopnosti krajiny a v ochrane prírodných zdrojov.

Podľa spracovanej dokumentácie ÚSES je možné zabezpečovať len ochranu existujúcich prvkov ÚSES, a to zaradením do sústavy chránených území alebo prostredníctvom rozhodovania orgánov štátnej správy.

Súčasný právny rámec na úseku ochrany prírody nie je dostatočným nástrojom pre revitalizáciu a tvorbu krajiny. V záujme obnovenia ekologickej stability a celkového rázu poľnohospodárskej krajiny, sa vyžaduje uplatňovať ochranu krajinných prvkov prostredníctvom projektov pozemkových úprav, ktoré sa len postupne zavádzajú do praxe.

V krajine na poľnohospodárskom pôdnom fonde pribúdajú pozmenené plochy v rôznom štádiu sukcesného procesu (zarastanie krovínami a drevinami). Rovnako narastajú tendencie ich delimitovania do lesného pôdneho fondu. Pri využívaní pozemkov na pestovanie energetických drevín môže dôjsť k vedomému rozširovaniu inváznych druhov (napr. agát) s nepriaznivými dôsledkami na prirodzené zloženie ekosystémov.

V Prešovskom kraji sa nachádzajú hodnotné územia – **mokrade**, ktorých prieskum ešte v súčasnosti nie je ukončený. Tieto lokality sú významom národné, regionálne a lokálne, hodnotné z hľadiska botanického, zoologického, limnologického, hydrogeologického.

Európska sústava chránených území NATURA 2000

Sústava NATURA 2000 je sústava chránených území členských krajín EÚ, ktorej hlavným cieľom je zachovanie prírodného dedičstva významného nielen pre príslušný členský štát, ale najmä pre EÚ ako celok. Táto sústava chránených území má zabezpečiť ochranu najvzácnejších a najviac ohrozených druhov voľne rastúcich rastlín, voľne žijúcich živočíchov a prírodných biotopov vyskytujúcich sa na území štátov Európskej únie a prostredníctvom ochrany týchto druhov a biotopov zabezpečiť zachovanie biologickej rôznorodosti v celej Európskej únii. Sústavu NATURA 2000 tvoria dva typy území:

- osobitne chránené územia (Special Protection Areas, SPA) vyhlasované na základe smernice o vtákoch, v národnej legislatíve: chránené vtáčie územia;
- osobitné územia ochrany (Special Areas of Conservation, SAC) vyhlasované na základe smernice o biotopoch, v národnej legislatíve: územia európskeho významu;

V Prešovskom kraji sa nachádza, prípadne do neho zasahuje:

- **64 území európskeho významu** so stupňom ochrany 2. až 5. Ich celková rozloha v kraji je 130 000 ha. Ich zoznam je v tabuľke.
- **7 chránených vtáčích území (CHVÚ).**
-

T 4. 53 Počet území európskeho významu (ÚEV) - NATURA 2000 – v Prešovskom kraji podľa okresov

Okres	Počet území NATURA 2000
Bardejov	2
Humenné	14*
Kežmarok	7*
Levoča	7
Medzilaborce	9
Poprad	13*
Prešov	9
Sabinov	2
Snina	8*
Stará Ľubovňa	4
Stropkov	2
Svidník	1
Vranov n/T	2

Zdroj: Výnos MŽP SR č.3/2004; * niektoré územia NATURA 2000 zasahujú do viacerých okresov

T 4. 54 Navrhované chránené vtáčie územia v Prešovskom kraji podľa Národného zoznamu chránených vtáčích území schváleného vládou SR v roku 2003 a schválené chránené vtáčie územie*

Por. CHVÚ	číslo	Názov CHVÚ	Výskyt v kraji (resp. v okrese/resp. v k. ú.)	Výmera CHVÚ Celková	V kraji
CHVU002		Bukovské vrchy *	Celé územie CHVÚ v PO kraji, okres Snina	40 932,42 ha	40 932,42 ha
CHVU011		Laborecká vrchovina	Celé územie CHVÚ v PO kraji, okresy Snina, Humenné, Medzilaborce, Stropkov, Svidník	102 813,91 ha	102 813,91 ha
CHVU018		Nízke Tatry	Časť územia v PO kraji, okres Poprad (k. ú. L. Teplica, Vikartovce, Vernár)	98 168,52 ha	cca 7 500 ha
CHVU025		Slanské vrchy	Časť územia v PO kraji, okres Prešov, Vranov nad Topľou	60 247, 42 ha	cca 28 000 ha
CHVU030		Tatry	Časť územia v PO kraji, okres Poprad	cca 54 460 ha	cca 25 000 ha
CHVU035		Vihorlatské vrchy	Časť územia v PO kraji, okres Humenné, Snina	47 999,93 ha	cca 16 000 ha
CHVU036		Volovské vrchy	Časť územia v PO kraji, okres Prešov (k.ú. Hrabkov, Klenov, Miklušovce, Sedlice)	121 42,65 ha	cca 1 700 ha

Zdroj: Štátna ochrana prírody SR, www.enviro.gov.sk

* - vyhlásené chránené vtáčie územie

Poznámka: Uvádzaná celková výmera navrhovaných CHVÚ, ktoré neboli vyhlásené vyhláškou MŽP SR alebo návrh vyhlášky nebol prerokovaný, je len orientačná.

Z Národného zoznamu chránených vtáčích území bolo v roku 2008 v Prešovskom kraji vyhláškou MŽP SR č. 25/2008 Z. z. vyhlásené Chránené vtáčie územia Bukovské vrchy. Z ostatných navrhovaných chránených vtáčích území bolo 5 návrhov vyhlášok do 1.7.2008 medzirezortne prerokovaných a jedno chránené vtáčie územie – Tatry nebolo medzirezortne prerokované.

Zaradenie území (CHVÚ + ÚEV) do sústavy NATURA 2000 neznamená, že v týchto územiach nemožno povoliť alebo realizovať žiadne činnosti. Podľa článku 6 Smernice o biotopoch však každý plán alebo projekt musí byť primerane posúdený z hľadiska toho, či má alebo nemá významný vplyv na územia NATURA 2000. Hodnotenie je potrebné vykonať s ohľadom na predmet ochrany dotknutého územia NATURA 2000 resp. jeho dotknutej časti. V súlade so Smernicou o biotopoch je v CHVÚ a ÚEV schválených Komisiou možné povoliť len plány alebo projekty, ktoré na základe hodnotenia nebudú mať významný negatívny vplyv na predmet ochrany. V súlade so Smernicou o biotopoch je však možné povoliť aj plány alebo projekty, u ktorých sa na základe hodnotenia predpokladá významný vplyv, avšak len za v Smernici o biotopoch vymenovaných podmienok. Hlavnou podmienkou je tzv. vyšší verejný záujem, t. j. ak verejný záujem plánu alebo projektu je vyšší ako verejný záujem ochrany územia NATURA 2000. Povolenie takéhoto projektu je podmienené realizáciou tzv. kompenzačných opatrení, ktorými sa zodpovedajúcim spôsobom „nahradí“ strata územia NATURA 2000.

Územia chránené podľa medzinárodných dohovorov

V rámci medzinárodných dohovorov platí na území Slovenska niekoľko dôležitých zmlúv a dohovorov, ktoré majú za cieľ výraznejšie zachovanie svetového dedičstva na Zemi. Podľa nich sú vyčlenené chránené územia a lokality, ktoré nie sú kategóriou chráneného územia podľa zákona č. 543/2002 Z.z, ale tvoria významnú základňu pre rozvoj vedy a prezentácie ochrany prírody v zahraničí.

Tieto územia môžu súčasne patriť aj do národnej sústavy chránených území, alebo do navrhovanej európskej súvislej sústavy chránených území NATURA 2000.

1) Dohovor UNESCO o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva:

a) Lokality zapísané do Zoznamu svetového prírodného dedičstva na území Prešovského kraja: Karpatské bukové pralesy (vyhlásené v roku 2007, bilaterálne územie pozostávajúce z 10 lokalít o výmere 77 972 ha, z toho jadrová zóna 29 2789 ha, na území SR v rámci Prešovského kraja sú jeho súčasťou 4 lokality o výmere 19 584 ha, z toho jadrová zóna 5 766 ha – Havešová, Rožok, Stučica-Bukovské vrchy a Vihorlat),

b) Lokality navrhované do svetového prírodného dedičstva na území Prešovského kraja:

Doliny mezozoika Západných Karpát (12 dolín z územia SR, dve – Prielom Dunajca/PIENAP/ a dolina Sokol /NP Slovenský raj/ situované na území Prešovského kraja),

Prírodné rezervácie Tatier,

Mykoflóra Bukovských vrchov.

2) Medzinárodná dohoda UNESCO o ochrane významných prírodných krás v rámci programu „Človek a biosféra“ (MaB):

Biosférická rezervácia Tatry (vyhlásená v roku 1993 spoločne s Poľskou časťou Tatranského národného parku v zmysle Medzinárodnej dohody UNESCO o ochrane významných prírodných krás v rámci programu „Človek a biosféra“ (MaB) - výmera spolu: 113221 ha, z toho jadrová zóna - 49633 ha.

Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty (vyhlásená vo februári 1993). Ide o prvú trilaterálnu biosférickú rezerváciu na svete s plochou okolo 196 850 ha. Na území Slovenska zahŕňa Národný park Poloniny, na území Poľska Park Krajobrazowy Doliny Sanu, Bieszczadski Park Narodowy a Ciśnińsko - Wetliński Park Krajobrazowy a na území Ukrajiny zahŕňa Užanský národný prírodný park a Nadsanský regionálny landsaftný park.

3) **Bilaterálne chránené územia** Slovenska s Poľskom - Pieninský národný park a Pieniński park narodowy, CHKO Východné Karpaty – Jaśliński Park Krajobrazowy a NP Poloniny – Ciśnińsko-Wetliński Park Krajobrazowy a Bieszczadski Park Narodowy.

4) **Diplom Rady Európy** - Národný park Poloniny.

5) **Dohovor o ochrane mokradí majúcich medzinárodný význam (Ramsarský dohovor).**

Sem sú zaradené mokrade spĺňajúce kritériá Ramsarskej konvencie pre zapísanie do Zoznamu mokradí medzinárodného významu, mokrade s výskytom rastlín a živočíchov indikujúcich medzinárodný význam lokality (druhy chránené alebo ohrozené z hľadiska globálneho alebo európskeho), prípadne mokrade obsahujúce typy ohrozených prírodných biotopov Európy. Identifikovaných bolo 17 lokalít s celkovou plochou vyše 40 343 ha.

V Prešovskom kraji sa nachádzajú aj ďalšie **mokrade**, významom národné, regionálne a lokálne, hodnotné z hľadiska botanického, zoologického, limnologického, hydrogeologického. Ich prieskum ešte v súčasnosti nie je ukončený.

Na území Prešovského kraja nie je vyhlásená Ramsarská lokalita medzinárodného významu. V rámci Prešovského kraja sa navrhuje jedna lokalita na zaradenie medzi medzinárodne významné mokrade - CHA Sivá Brada v okrese Levoča.

T 4. 55 Lokality na zaradenie medzi medzinárodne významné mokrade v Prešovskom kraji

Názov mokrade	Katastrálne územie	Rozloha v ha	Typ mokrade	Stručná charakteristika
CHA Sivá Brada	Spišské Podhradie	4,5	M, Tp, U, Y, 2	Travertínová kopa v Hornádskej kotline s travertínovými prameniskami a jazierkami, vysokobylinné močiare, vlhké lúky a slatiny a umelá nádrž zachytávajúca vodu pre kúpele. Vyskytujú sa tu významné a vzácne druhy rastlín, neobvyklé v Západných Karpatoch.

Zdroj: Štátna ochrana prírody SR

Lesná a poľnohospodárska krajina

Lesná krajina

Lesnatosť Prešovského kraja dosahuje 49,1%. Väčšiu lesnatosť dosahuje už iba Žilinský samosprávny kraj a celková lesnatosť SR - 40,9 %.

Lesná krajina predstavuje typ, ktorý svojim územným rozsahom a polyfunkčnosťou najviac ovplyvňuje krajinné prostredie. Pozitívnym javom lesnej krajiny je ovplyvňovanie klimatických, pôdných a vodných pomerov v území, vytváranie prirodzených stanovišť na šírenie biotických prvkov, zabezpečovanie ekologickej stability v území, poskytovanie zdravého prostredia na regeneráciu síl a oddych človeka, ale aj zdrojov príjmu z hospodárskej činnosti. Negatívnym javom je spôsob a formy hospodárskeho využívania lesov, ohrozujúce ekologickú stabilitu, zvyšujúce eróziu ohrozenosť a znižujúce estetické pôsobenie lesov v krajinnom prostredí.

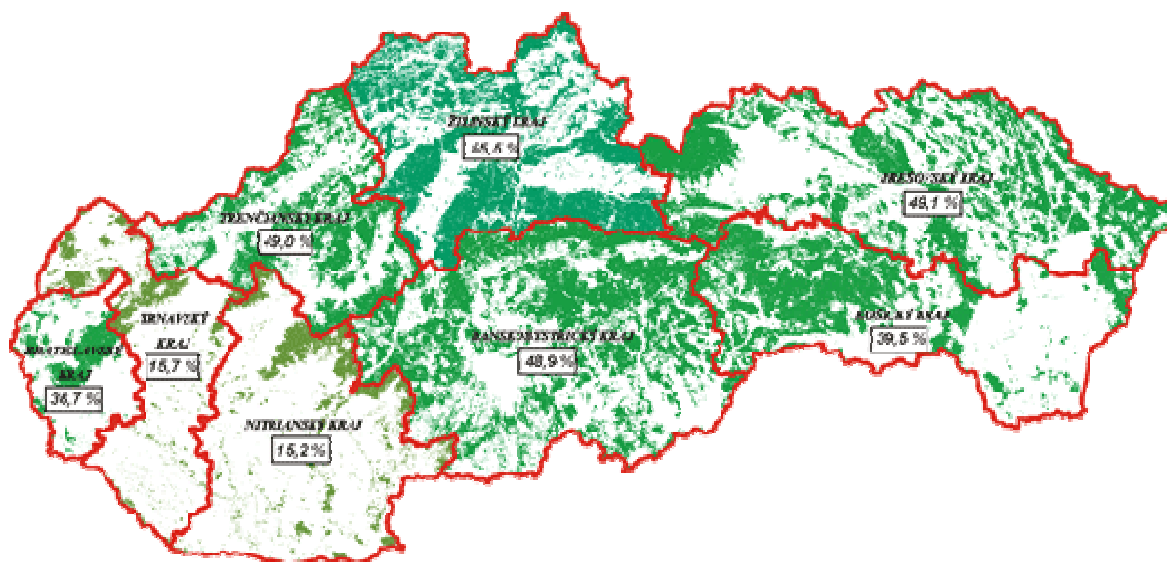
Lesné porasty majú najvýraznejšie plošné zastúpenie v okresoch Poprad (69,3 %) a Snina (62,7 %), pričom celkovo až v piatich z celkového počtu 13 okresov Prešovského kraja pokrývajú lesné porasty viac ako 50 % celkovej rozlohy týchto okresov a celkovo až 9 okresov prevyšuje celoslovenský priemer (cca 39 %). Najnižšia lesnatosť je naopak v okresoch Prešov (36,5 %), Sabinov (36,9 %) a Vranov nad Topľou (37,7 %). Výrazne dominantné postavenie z hľadiska výmery lesných porastov má okres Poprad (76 565 ha, 17,7 % plochy týchto porastov v rámci územia Prešovského kraja), pričom skoro polovica (48,4 %) plošnej výmery lesných porastov v rámci územia Prešovského kraja sa súhrnne nachádza práve v okresoch Poprad a Kežmarok v západnej časti územia Prešovského kraja a v okresoch Snina a Humenné v jeho východnej časti.

Na výmere porastovej plochy lesov v kraji sa ochranné lesy podieľajú 12,91 %-ami, lesy osobitného určenia 16,41 %-ami. Najvyšší podiel ochranných lesov a lesov osobitného určenia z celkovej porastovej plochy je v okresoch Levoča – 80,16 %, Poprad – 74,54 % a Kežmarok – 50,63 %, najnižší v okrese Stropkov – 1,83 %. V absolútnom vyjadrení najviac ochranných lesov a lesov osobitného určenia majú okresy Poprad – 64 995,51 ha, Humenné - 42 103,99 ha a Kežmarok – 30 463,90, najmenej okresy Stropkov – 438,55 ha a Sabinov – 1 461,34 ha.

V rámci kraja je na zalesnenie určených 2 973,92 ha holín, čo predstavuje 0,71 % z celkovej plochy lesných porastov. Najmenej holín je v okrese Prešov – 78,79 ha, najviac v okrese Kežmarok – 402,03 ha. V roku 2002 sa na území kraja zalesnilo celkom 3 527,24 ha, z toho 1205,62 ha zalesnenia bolo z prirodzenej obnovy, čo predstavuje 34,18 % z celkovej výmery zalesnenia.

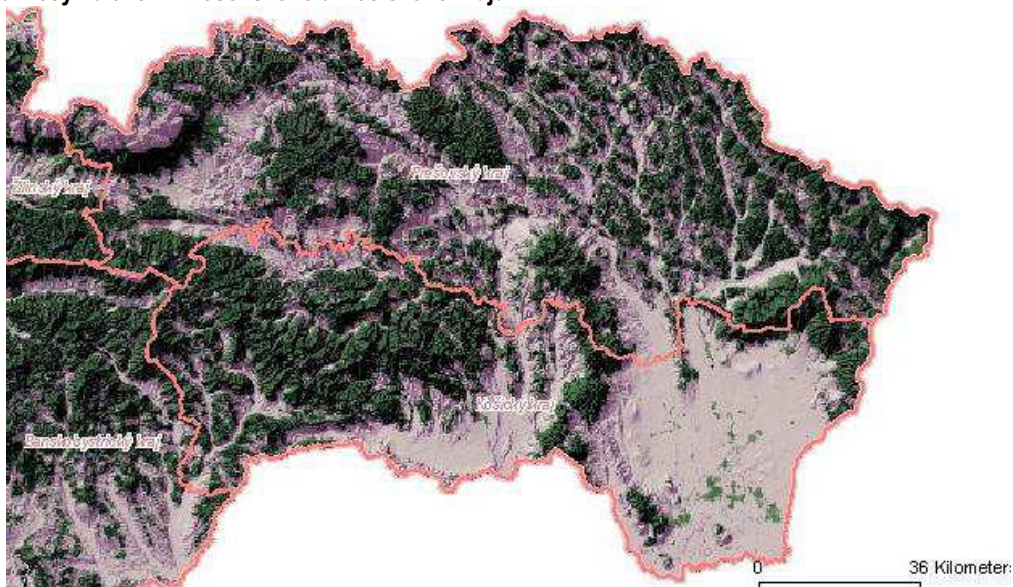
Na úhrnnej hodnote ťažby dreva v Prešovskom kraji za rok 2002 1 125 491 m³ predstavovala náhodná a mimoriadna ťažba 43,29 %. Ťažba ihličnatej a listnatej hmoty bola v pomere 53,15 ku 46,85 %. Podiel náhodnej a mimoriadnej ťažby pri listnatých drevinách predstavoval v kraji 5,13 % z objemu ťažby listnatej hmoty, avšak napr. v okrese Levoča to bolo až 99,29 % a v okrese Stará Ľubovňa 27,66 %. Podiel náhodnej a mimoriadnej ťažby pri ihličnatých drevinách bol mimoriadne veľký a v priemere za kraj to bolo 76,94 %. Najvyšší podiel náhodnej a mimoriadnej ťažby ihličnanov bol v okresoch Kežmarok a Levoča (88,5 %), Poprad (80,12 %) a Stará Ľubovňa (74,14 %).

O 4.2 Lesnatosť v SR

Zdroj: <http://www.lesoprojekt.sk/>

O 4.3 Lesy na území Prešovského a Košického kraja

Zdroj: Robinwood, Komponent III., Lesný manažment, Správa o Plánovaní

Štruktúra lesného pôdneho fondu

▪ z hľadiska výmery podľa okresov:

Lesnatosť sa v rámci kraja pohybuje od 35, 1 % v okrese Levoča, po 69,3 % v okrese Poprad (tento údaj je najviac skreslený, pretože do LPF patrí aj skalnatá a hôľna časť Vysokých Tatier, pri prepočte lesnatosti z porastovej plochy lesa je to 59,09 %).

T 4. 56 Základné údaje o lesoch Slovenska po krajoch

Kraj	Porastová pôda ha	Lesnatosť %	Zásoba dreva			Plánovaná ročná ťažba			Ťažba realizovaná v roku		
			ihličnaté	listnaté	spolu	ihličnaté	listnaté	spolu	ihličnaté	listnaté	spolu
			tis. m ³ bez kôry								
Bratislava	73 309	36,7	5 342	11 210	16 552	100	196	296	102	183	285
Trnava	62 853	15,7	3 021	9 813	12 834	41	193	234	47	182	229
Trenčín	214 804	49,0	17 464	33 111	50 575	309	453	762	293	417	710
Nitra	92 504	15,2	989	16 321	17 310	16	302	318	22	385	407
Žilina	360 758	55,5	79 050	13 673	92 723	1 047	140	1 187	1336	103	1439
B. Bystrica	453 106	48,9	41 326	61 630	102 956	686	964	1 650	800	876	1676
Košice	254 987	39,5	22 092	36 172	58 264	301	497	798	570	432	1002
Prešov	418 370	49,1	36 340	46 845	83 185	432	862	1 294	831	689	1520
SR celkom	1 930 691	40,9	205 624	228 775	434 399	2 932	3 607	6 539	4001	3267	7268

Zdroj: Národné lesnícke centrum Zvolen

T 4. 57: Lesný pôdny fond podľa okresov

Okres	Výmera	Lesný pôdny	Lesnatosť %	Výmera LPF	Porastová plocha (ha)
Bardejov	93 616	39 271	41.9	0.51	37 652.75
Humenné	75 424	41 436	54.9	0.65	51 408.12
Kežmarok	83 935	44 852	53.4	0.66	31 749.03
Levoča	35 734	12 544	35.1	0.38	12 302.96
Medzilaborce	42 725	24 034	56.3	1.99	23 407.32
Poprad	110 539	76 565	69.3	0.73	65 722.58
Prešov	93 364	34 093	36.5	0.21	33 158.89
Sabinov	48 350	17 828	36.9	0.31	17 236.90
Snina	80 474	50 476	62.7	1.31	48 440.05
Stará Ľubovňa	62 404	26 241	42.1	0.39	24 563.27
Stropkov	38 898	18 986	48.8	0.34	18 798.17
Svidník	54 978	25 845	47.0	0.78	25 184.93
Vranov n/T.	76 947	29 017	37.7	0.37	28 171.01
Spolu		443 530,78	49.39	0.57	417 795.98

Zdroj: Projekt Robinwood, Správa o stave lesov

▪ z hľadiska kategórií lesov

Z celkovej plochy lesov 417 796 ha tvoria:

a) lesy hospodárske 295 320 ha

b) lesy ochranné 53 925 ha

c) lesy osobitného určenia ha 68 551 ha

Nasledujúca tabuľka udáva výmery kategórií lesov podľa okresov. Na výmere porastovej plochy lesov v kraji sa ochranné lesy podieľajú 12,91 %-ami, lesy osobitného určenia 16,41 %-ami. Najvyšší podiel ochranných lesov a lesov osobitného určenia z celkovej porastovej plochy je v okresoch Levoča – 80,16 %, Poprad – 74,54 % a Kežmarok – 50,63 %, najnižší v okrese Stropkov – 1,83 %. V absolútnom vyjadrení najviac ochranných lesov a lesov osobitného určenia majú okresy Poprad – 64 995,51 ha, Humenné - 42 103,99 ha a Kežmarok – 30 463,90, najmenej okresy Stropkov – 438,55 ha a Sabinov – 1 461,34 ha.

T 4.58: Štruktúra kategórií lesov podľa porastovej plochy a podľa okresov (stav k 12/2002)

Okres	Bj	He	Kk	Le	Mi	Pp	Po	Sb	Sn	Sl	Sv	Sk	Vn/T.	Spolu
Lesy hospodárske (ha)	34594	28834	15675	2441	21882	16735	25733	15941	42214	22974	18454	23719	26124	295320
Lesy ochranné (ha)	a	182	1270	1135	611	54	9644	1522	303	451	559	15	278	16022
	b	1245	292	324		403	11532	144	553	1439	61	53	88	16188
	c						7922							7922
	d	801	1481	225	950	448	3883	1798	274	1591	490	197	131	13793
	spol	2228	3043	1684	1561	905	32980	3464	1130	3480	1110	250	234	53925
Lesy osobitného určenia (ha)	a		5976	504		94	115			105				6794
	b	566					89							655
	c	131	386		47	174		1576	51		84	94	122	2695
	d		39	133			6						12	189
	e	24	136	5136		346	13730	173	12	1620	349		111	21678
	f	110	7472	2911	8255	6	2038	1637	103	1021	47		416	24122
	g							575					584	1159
	h		5522	5706			30							11258
	spol	831	19530	14390	8301	620	16008	3961	165	2746	480	94	1233	68551
Porastová plocha (ha)	37653	51408	31749	12303	23407	65723	33159	17237	48440	24563	18798	25185	28171	417796

Zdroj: Lesoprojekt Zvolen

▪ z hľadiska vlastníckych vzťahov

Štruktúra vlastníckych a užívacích vzťahov k porastovej ploche lesa je uvedená podľa okresov v nasledujúcej tabuľke. Z údajov vyplýva, že na území Prešovského kraja je vo vlastníctve štátu 42,43 % výmery porastovej plochy lesov, pričom Lesy SR majú v užívaní 57,16 % výmery (vrátane výmery porastovej plochy neznámych vlastníkov – 8,35 %). Významný podiel lesov je vo vlastníctve pozemkových spoločenstiev – 28,28 % výmery (27,24 % výmery aj obhospodarujú) a súkromnom – 11,22 % výmery.

Predchádzajúca tabuľka udáva výmery kategórií lesov podľa okresov. Na výmere porastovej plochy lesov v kraji sa ochranné lesy podieľajú 12,91 %-ami, lesy osobitného určenia 16,41 %-ami. Najvyšší podiel ochranných lesov a lesov osobitného určenia z celkovej porastovej plochy je v okresoch Levoča – 80,16 %, Poprad – 74,54 % a Kežmarok – 50,63 %, najnižší v okrese Stropkov – 1,83 %. V absolútnom vyjadrení najviac ochranných lesov a lesov osobitného určenia majú okresy Poprad – 64 995,51 ha, Humenné - 42 103,99 ha a Kežmarok – 30 463,90, najmenej okresy Stropkov – 438,55 ha a Sabinov – 1 461,34 ha.

▪ z hľadiska druhového a vekového zloženie lesov

Drevinové zloženie lesov Prešovského kraja sa odvíja od polohy v rámci regiónu a taktiež od nadmorskej výšky. Prevažnú časť lesov pokrývajú listnaté dreviny – 68,91 % výmery porastovej plochy. Najväčšie zastúpenie z drevín má buk – 39,91 % a smrek – 23,43 %. Potom nasledujú borovica – 6,69 %, jedľa – 5,74 % a hrab – 5,32 %. Od krajského priemeru majú jednotlivé okresy drevinové zloženie značne rozdielne. Kým okresy Stropkov, Medzilaborce, Vranov n/T., Snina a Svidník majú zastúpenie ihličnanov len v rozmedzí 10,20 – 16,07 %, v okresoch Stará Ľubovňa, Levoča a Poprad je ich zastúpenie od 76,18 do 93,91 %. Smrek je dominantnou drevinou v okresoch Poprad (67,57 %), Stará Ľubovňa (43,64 %), Levoča (39,27 %) a Kežmarok (38,20 %) v ostatných okresoch dominuje buk, pričom nad 60 % zastúpenia má v okresoch Medzilaborce (69,63 %), Snina (62,65 %) a Stropkov (61,25 %) a nad 50 % zastúpenia v okresoch Svidník, Vranov n/T. a Bardejov. Jedľa je výrazne zastúpená v okresoch Sabinov (22,56 %) a Stará Ľubovňa (21,51 %) a borovica v okrese Levoča (19,91 %). Kosodrevina sa nachádza len v okrese Poprad (11,58 %). Dub má najväčšie zastúpenie v okrese Prešov (14,94 %), hrab v okrese Stropkov (13,41 %).

Na území kraja sú zastúpené všetky lesné vegetačné stupne: 1. - dubový, 2. - bukovo-dubový, 3. - dubovo-bukový, 4. - bukový, 5. - jedľovo-bukový, 6. - smrekovo-bukovo-jedľový, 7. – smrekový a 8. – kosodrevinový lesný vegetačný stupeň. Z hľadiska ich výskytu na území kraja je to obdobné ako so zastúpením drevín.

Zdravotný stav lesov

V roku 2002 došlo na úrovni SR k zlepšeniu zdravotného stavu u listnatých drevín. Podiel listnatých stromov v defoliačnom stupni 2-4 klesol oproti minulému roku o 12 % (z 27 na 15 %) a dostal sa takmer na úroveň roku 2000, kedy bol zaznamenaný ich najlepší zdravotný stav od začiatku monitoringu. Zdravotný stav ihličnatých drevín je od roku 1996 ustálený s podielom stromov v stupni poškodenia 2-4 v rozpätí od 38 do 42 %. Na obrázku je znázornené zastúpenie ihličnatých, listnatých a všetkých drevín spolu v jednotlivých stupňoch poškodenia od začiatku monitoringu v roku 1987.

Na zdravotnom stave lesov a poškodení lesných porastov sa výraznou mierou podieľajú **abiotické faktory** (vietor, sneh, námraza a sucho) a **biotické faktory** (hmyz, hniloby, tracheomykózy, sypavky, huby a choroby drevín) a tiež imisie. Sú v rôznom rozsahu príčinou náhodných ťažieb.

Medzi najvýznamnejšie činitele, ktoré sa v roku 2002 najväčšou mierou pričínili o škody v lesoch Prešovského kraja patria z abiotických faktorov predovšetkým vietor (569 596 m³ drevnej hmoty) a sucho (58 467 m³). Z biotických činiteľov sa na poškodení porastov najviac podieľal lykožrút smrekový (117 267 m³). Vďaka imisiám boli škody na 94 191 m³ drevnej hmoty. Škody zverou boli zaznamenané hlavne na mladých porastoch, kde bolo poškodené 175,01 ha plôch a 27,88 ha bolo zničených. Pri starých porastoch bolo poškodených 6,04 ha porastov.

Poľnohospodárska krajina

Poľnohospodárska krajina, ktorá je ďalšou výraznou zložkou krajinného prostredia regiónu, je zdrojom výživy ľudí a zvierat, slúži na produkciu biomasy a plní ekologickú a environmentálnu funkciu.

Výrazné zastúpenie v poľnohospodárskej krajine Prešovského kraja majú **trvalé trávnaté porasty**, ktorých plošne je najviac v okresoch Stará Ľubovňa, Stropkov, Medzilaborce a Levoča (viac ako 25 % celkovej rozlohy okresov). Najnižšie percentuálne zastúpenie trvalých trávnych porastov je v okresoch Poprad, Prešov a Vranov nad Topľou.

Relatívne nízke zastúpenie v kraji má orná pôda zaberajúca cca 17,5 % celkovej rozlohy Prešovského kraja. Výrazne dominantné percentuálne zastúpenie ornej pôdy sa nachádza v okresoch Prešov a Vranov nad Topľou, kde orná pôda zaberá viac ako 30 %, v okresoch Sabinov a Levoča zaberá orná pôda viac ako 25 % celkovej rozlohy týchto okresov.

Výrazne najnižšie percentuálne zastúpenie ornej pôdy sa nachádza v okresoch Medzilaborce a Stropkov, kde orná pôda zaberá menej ako 10 % celkovej rozlohy týchto okresov.

V Prešovskom kraji je plocha poľnohospodárskej pôdy na 1 obyvateľa vyššia a plocha ornej pôdy nižšia v porovnaní s priemerom za Slovenskú republiku. Najvyššia plocha poľnohospodárskej pôdy na 1 obyvateľa v porovnaní s priemerom za Prešovský kraj i za SR bola v okrese Medzilaborce a najvyššia plocha ornej pôdy na 1 obyvateľa bola v okrese Vranov nad Topľou. Najnižšia plocha poľnohospodárskej a ornej pôdy na 1 obyvateľa v porovnaní s priemerom za Prešovský kraj je v okrese Poprad.

Stresovými javmi v poľnohospodárskej krajine a príčinami jej znehodnocovania je najmä intenzifikácia a špecializácia poľnohospodárstva, ktorá v doterajšom vývoji predstavovala zásadné zmeny vo využívaní krajiny s následkami likvidácie časti ekologicky hodnotných krajinných prvkov (nivné lúky a zamokrené plochy boli odvodnené systematickou drenážou a zorné, na časti územia boli prevedené plošne rozsiahlejšie rekultivácie s likvidáciou nelesnej drevitej vegetácie a hodnotných biotopov, veľkofarmy s nedoriešenou odpadovou koncovkou, najmä hnojovicovou, boli alebo ešte sú zdrojom znečistenia krajiny a zložiek životného prostredia, používaním ťažkej techniky a zhutnením pôdy sa narušil malý obeh vody v pôdnom profile a zrýchlil sa odtok vody z povodia a vodná erózia pôdy, chemizácia spôsobila významný negatívny dopad na mnohé druhy v ekosystémoch).

Krajina ohrozená povodňami

Mimoriadne intenzívne zrážky a následné povodne, rovnako ako dlhé obdobia sucha, v dôsledku globálneho otepľovania atmosféry majú vo všeobecnosti rastúcu frekvenciu výskytu aj na území východného Slovenska. Povodne na území východného Slovenska spôsobené extrémnymi zrážkami po miestnych búrkach patria spravidla v rámci SR k najničivejším. To si vyžaduje podstatnú zmenu prístupu k vode v krajine s potrebou zvýšenia jej retenčnej schopnosti tak, aby sa spomalil povrchový odtok vody predovšetkým v obdobiach s výdatnými zrážkami a zaistili vodné rezervy pre obdobia sucha.

Špecifickým problémom Východného Slovenska, najmä však Prešovského kraja je silné ohrozenie povodňami. V rokoch 1993 – 2005 bola následkom povodňovej aktivity kritická situácia v tomto regióne až 10-krát, pričom zahynulo viac ako 50 osôb. Podľa názorov expertov je zosilnená hrozba povodní na Východnom Slovensku daná okrem iného aj následkom nevhodného spôsobu pôdneho hospodárstva a lesohospodárstva (vznik holorubov a monoštruktúrnych veľkoošráčín), ale aj následkom regulácie vodných tokov až realizácie projektov kanalizovania vodných tokov, ako súčasti protipovodňovej ochrany väčších miest, kedy došlo k „presunu“ povodní do menších obcí s ešte vyšším rizikom, pretože v zásade každá úprava toku zabraňujúca vylietaniu vody z koryta toku zvyšuje kulmináciu vodných prietokov.

Nevhodnými pôdohospodárskymi, vodohospodárskymi a lesohospodárskymi zásahmi a s tým spojeným negatívnymi zmenami v zastúpení hydromorfných a ostatných ekostabilizačných prvkov v krajinej štruktúre sa predovšetkým vo flyšovej oblasti urýchljuje odtok vody z krajiny a znižuje sa schopnosť krajiny zadržiavať vodu, čo má za následok výskyt povodní so značnými materiálnymi škodami. Predovšetkým na území Východoslovenskej nížiny, Košickej, Hornádskej a Popradskej kotliny i Spišsko – Šarišského medzihoria tak prevláda veľkoblková orná pôda s minimálnym zastúpením ekostabilizačných prvkov v krajinej štruktúre. Pre zabezpečenie retenčnej schopnosti i ekologickej stability krajiny majú najvýznamnejšiu úlohu plochy lesov a trvalých trávnych porastov. Na území

Prešovského kraja majú síce dominantné plošné i percentuálne zastúpenie v súčasnej krajinej štruktúre lesné porasty (440 455 ha, 49,07 %), vplyvom intenzívneho hospodárskeho využívania spojeného často s nevhodnými spôsobmi ťažby a obnovy lesov, i ich neuspokojivého zdravotného stavu dochádza k významnému zníženiu výmery prirodzených lesov schopných účinne zachytávať a zhromažďovať vodu. Vplyvom v minulosti realizovaných melioračných a rekultivačných zásahov a intenzívnej poľnohospodárskej výroby dochádza k podstatnému zníženiu ostatných významných hydromorfných krajinných prvkov ako sú mokrade, močiare a pod. Povrchový odtok vody urýchľuje i zhutňovanie pôdneho horizontu ťažkou mechanizáciou.

Vzhľadom na skutočnosť, že retenčná schopnosť krajiny má bezprostredný vplyv na povodňové ohrozenie územia, je nevyhnutné túto problematiku komplexne riešiť v jednotlivých povodiach ako celkoch. V súčasnosti však stále ostávajú významnou súčasťou protipovodňových opatrení úprava tokov, výstavba vodných nádrží, protipovodňových ochranných hrádzí, čerpacích staníc vnútorných vôd a odvodňovacích kanálov. Osobitnú úlohu pri zmierňovaní účinkov povodňových vĺn majú na východnom Slovensku priehrady Veľká Domaša a Vihorlat (Zemplínska Šírava), Starina a suchý polder Beša. Súčasťou protipovodňových opatrení je aj zabezpečovanie koordinovaného postupu v protipovodňovej ochrane so susednými štátmi na hraničných vod

T 4. 59 Najvýznamnejšie záplavy na Východnom Slovensku od roku 1993

dátum	regióny	charakteristika
november 1993	povodie rieky Uh	záplavami postihnutých 26 obcí
jún 1995	Košice - Vidiek	Myslavský potok zaplavil vyše 40 domov
september 1996	povodie rieky Poprad, Hornád	zaplavené cesty, pozemky, záhradkárske oblasti
júl 1998	Východné Slovensko	Bilancia záplav: 50 ľudských životov v obci Jarovce, zaplavených 86 obcí, 2500 domov, z čoho 357 značne poškodených alebo zničených, uhynutých približne 1 000 kusov hospodárskych zvierat napočítajúc hydinu, škoda za viac ako 1 mld. Sk
marec 1999	Košický kraj	22,3% poľnohospodárskeho fondu v Košickom kraji zaplavených, 11,8% pomáčaných, o okresoch Michalovce, Sobrance voda zasiahla až takmer 80% poľnohospodárskeho pôdneho fondu
apríl 2000	rieky Torysa, Ondava, Lodomírka	tretí stupeň povodňovej aktivity
júl 2001	okresy Prešov, Bardejov	jedná ľudská obeť, škody za viac ako 50 mil. Sk
júl 2001	Prešovský kraj	vyhlásená mimoriadna situácia v celom kraji, v Stropkove a Svidníku vyradené z činnosti verejné vodovody
august 2002	celá stredná Európa	postihnutý aj Prešovský kraj
júl – august 2004	Východné Slovensko	dve obete na ľudských životoch, pretrhnutá hrádza, niekoľko sto evakuovaných, škody za 1-2 mld. Sk
Júl - 2008	Východné Slovensko	V Prešovskom kraji postihnutých 142 obcí. Najväčšia intenzita zrážok bola zaznamenaná na území Čergovského pohoria a na území Vojenského výcvikového priestoru Javorina a preto povodňové javy začali vznikať na tokoch, ktoré pramenia na týchto územiach. V Košickom kraji bolo postihnutých 38 obcí

Zdroj: Projekt POKER, Profil regiónu Slovensko-Východ

V rámci Projektu **Povodne na území Slovenska v rokoch 1997–1999, odstránenie následkov a preventívne opatrenia** Podprojekt C. Protipovodňové opatrenia na tokoch v mestách a obciach SR sa v Prešovskom kraji realizoval nasledovný súbor stavieb:

1. Svinka–Renčíšov – úprava Renčíšovského potoka km 0,00–0,99 a Malej Svinky km 21,20 –21,60; Uzovské Pekľany – úprava Malej Svinky km 13,200–14,741; Jarovnice – úprava Malej Svinky km 9,90–12,90; Chminianska Nová Ves – úprava Veľkej Svinky km 27,00–28,30; Obišovce – úprava Svinky km 0,00–0,70;

2. horná Torysa–Dubovica – úprava Dubovického potoka km 0,00–2,82; ústie do Torysy v rkm 92,25; Brezovica – úprava Torysy rkm 102,040–104,160; Veľký Šariš, úprava Torysy;
3. stredný Poprad–Matejovce – úprava Slavkovského potoka.

Na akumuláciu vody pre hospodárske využitie a ochranu pred povodňami boli na území kraja vybudované nádrže:

- Veľká Domaša o celkovom objeme 187,5 mil. m³, svojím retenčným objemom 21 mil. m³ znižuje projektovaný prietok $Q_{1\%} = 634 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ na $332 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Zásobný priestor o objeme 148 mil. m³ vyrovnáva prietoky Ondavy na $5,9 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$.
- Vodárenská nádrž Starina o objeme 56,95 mil. m³ zabezpečuje akumuláciu vody pre pitné účely. Retenčný objem 8,166 mil. m³ znižuje prietok $Q_{1\%} = 250 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ na $178 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$.

Súčasný stav väčšiny vodných tokov a ich povodí možno z hľadiska zabezpečenia protipovodňovej ochrany charakterizovať nasledovne: významne sa znížila prirodzená retenčná schopnosť povodí a zrýchlil sa povrchových odtok v krajine, v dôsledku čoho sa zvýšilo riziko a frekvencia výskytu povodní, urýchljuje sa erózia a tým nastáva znižovanie úrodnosti pôdy (najmä v horských a podhorských oblastiach), a nastalo podstatné obmedzenie ekologických funkcií vodných tokov a tým k degradácii prirodzených vodných a mokradových ekosystémov.

Vybudovanie povodňového varovného a predpovedného systému v SR (POVAPSYS) a zabezpečenie implementácie zákona č. 666/2004 Z. z. o ochrane pred povodňami by malo redukovať územia ohrozené povodňami zväčšením prirodzenej retencie najmä v horných častiach povodí, zdokonalenie predpovedných systémov a prostriedkov včasného varovania, účelové prepojenie národných a regionálnych prognostických systémov i vypracovanie zrážkovo-odtokových modelov a štúdií z jednotlivých povodí, dokončiť odstraňovanie povodňových škôd predchádzajúcich rokov a zvýšiť súčinnosť správcov povodí s vodoprávnymi úradmi vo veciach prevencie pred povodňami.

Krajina ovplyvnená ťažbou nerastných surovín

Pri využívaní ložísk nerastných surovín sa v nedávnej minulosti brali do úvahy najmä exploatačné a bezpečnostné aspekty, pričom ochrana životného prostredia, hospodárnosť a estetické hľadiska ostávali druhoradé.

Zo starých environmentálnych záťaží v oblasti Prešovského kraja je nutné spomenúť najmä ťažbu soli v Solivare a ťažbu opálu v Slanských vrchoch. Nepriaznivý vplyv na životné prostredie mal aj rozsiahly vrtný a banský prieskum na polymetalické zrudnenie oblasti Zlatej Bane, čo sa prejavilo hlavne prudkým zvýšením obsahu ťažkých kovov v sedimentoch potoka Delňa.

Životné prostredie prešovského kraja v súčasnosti najviac ovplyvňuje ťažba a spracovanie stavebného kameňa i štrkopieskov. Nachádza sa tu mnoho lomov, štrkovísk a pieskovní, ktoré ostali opustené a nezrekultivované. Ťažba stavebného kameňa narúša pôvodný ráz krajiny a zapríčiňuje zvýšenú prašnosť v širšom okolí lokalít.

Kontaminácia ovzdušia a tým aj širokého okolitého prírodného prostredia sa najviac prejavuje pri cementárni Bystré. Veľký odpad cementového popolčeka tu v širokom okolí narúša pôvodný ráz krajiny. Ťažba travertínov v NPR Dreveníku a Ružbachoch poškodila a poškodzuje medzinárodne významné prírodné lokality. Ťažba karbonátov ružbašského mezozoika a bradlového pásma nepriaznivo ovplyvňuje scenériu krajiny. Ako lomový kameň sa miestnymi obyvateľmi ťažia krinoidové bradlá, pričom staršie opustené lomy sú svedkami rýchleho vyťaženia malých zásob.

Ťažba štrkopieskov nepriaznivo poznačila údolnú nivu rieky Poprad, pričom ťažba v Orlove pokračuje ďalej. Ťažba štrkopieskov prebieha aj v údolí Torysy. Menší, lokálny vplyv na životné prostredie, súvisiaci najmä so zmenou reliéfu, má ťažba a využitie tehliarskych surovín.

Okrem využívania prírodných zdrojov nerastných surovín je horninové prostredie ohrozené tiež prírodnými procesmi (zosuvy, soliflukcia) vyvolanými ako dôsledok ľudskej činnosti. Zosuvy vplyvom porušenia prirodzenej stability územia technickými zásahmi, nepriaznivé zásahy do tokov a zamokrených území, zakladanie lomov a ťažobných priestorov

nepriaznivo pôsobia nielen na celkový krajinný charakter, ale aj dôsledkami ťažby (odvaly, výsypky, kalové polia) na kvalitu životného prostredia.

V prípade výskytu zosuvných území, alebo starých banských diel, je potrebné tieto zohľadňovať v územnoplánovacích dokumentáciách obcí a pri následnej realizácii stavebných zámerov na dotknutom území.

V zmysle zákona č. 44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva (banský zákon) v znení neskorších predpisov a zákona č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení zákona 515/2008 Z. z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v oblasti starostlivosti o životné prostredie v súvislosti so zavedením meny euro v Slovenskej republike je potrebné pri územnom plánovaní postupovať v súlade s výsledkami geologických prác najmä vo vzťahu k výhradným ložiskám, množstvám vôd v hydrogeologických celkoch, k starým banským dielam, podzemným priestorom, prírodným horninovým štruktúram, zosuvným územiám a k využívaniu geotermálnej energie.

Ložiská nevyhradeného nerastu sú podľa § 7 banského zákona súčasťou pozemku. Pri plánovaní a využívaní územia je potrebné zohľadniť existenciu ložísk nerastných surovín a zabezpečiť možnosti ich využívania v zmysle zásad a regulatívov priestorových požiadaviek ochrany a využívania prírodných zdrojov podľa požiadavky § 10 ods. 2 písm. d) zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

Na území kraja sú okrem existujúcich ťažobných prevádzok a lomov vyhlásené aj chránené ložiskové územie, pre potenciálne využívanie nerastov jako stavebný a dekoračný kameň, drahé kamene, štrkopiesky a piesky, tehliarske suroviny, keramické íly, mangánové, ortuťové, polymetalické rudy, bentonit.

Pôda

Celková výmera pôdy SR predstavuje 4 903 717 ha. V roku 2010 podiel poľnohospodárskej pôdy predstavoval 49,3 % z celkovej výmery pôdy, podiel lesných pozemkov 41 %. Antropogénny tlak na využívanie pôdy na iné účely, ako na plnenie jej primárnych produkčných a environmentálnych funkcií spôsobuje jej pozvoľný úbytok. Úbytok poľnohospodárskej pôdy vrátane ornej pôdy do lesných pozemkov, nepoľnohospodárskych a nelesných pozemkov bol 2 372 ha v roku 2007 a 5834 ha v roku 2009, čo je nárast o 3462 ha oproti roku 2007. Úbytok ornej pôdy do poľnohospodárskej pôdy, lesných pozemkov, nepoľnohospodárskych a nelesných pozemkov bol 2582 ha v roku 2007 a 5370 ha v roku 2009, čo je o 2788 ha viac ako v roku 2007.

T 4. 60 Úhrnné hodnoty druhov pozemkov v SR podľa krajov k 1.1.2010 (v hektároch)

Kraj	Poľnohosp. pôda	Lesné pozemky	Vodné plochy	Zastavané plochy	Ostatné plochy	Celková výmera
Bratislavský	92 802	75 014	5 676	16 129	15 643	205 263
Trnavský	290 467	65 242	15 766	27 878	15 313	414 666
Trenčiansky	185 035	220 920	6 382	23 568	14 299	450 205
Nitriansky	467 794	96 323	15 719	38 053	16 495	634 384
Žilinský	244 830	380 156	12 777	25 359	17 744	680 867
Banskobystrický	416 857	463 072	7 917	33 297	24 305	945 448
Prešovský	383 206	441 187	14 056	31 587	27 352	897 389
Košický	336 942	266 929	16 350	34 068	21 205	675 495
Slovensko spolu	2 147 933	2 008 843	94 645	229 941	152 356	4 903 717

Poznámka: odchýlky v súčtových údajoch sú z dôvodu matematického zaokrúhľovania výmer v „m2“ na „ha“ bez vyrovňania

Zdroj: Štatistický úrad SR

Prešovský kraj je svojou celkovou výmerou 897 389 ha druhý na Slovensku po Banskobystrickom kraji. Územie Prešovského kraja zaberá 18,30% z celkovej výmery územia Slovenska. Výmerou poľnohospodárskej pôdy (17,84 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy SR) sa nachádza na treťom mieste v porovnaní s ostatnými kraji na Slovensku. Vodné plochy zaberajú 14,85% z výmery vodných plôch SR. Zastavané plochy zaberajú 13,74% z výmery SR, PSK je v tomto ukazovateli na 4 mieste v rámci SR. Ostatné plochy zaberajú 17,95% z výmery SR, v tomto ukazovateli je PSK na prvom mieste v SR.

Poľnohospodárska pôda zaberá 42,7% výmery Prešovského kraja, najviac v okrese Levoča. Lesné pozemky zaberajú 49,2% výmery PSK a najviac v okrese Snina. Vodné plochy zaberajú 1,57% výmery PSK, najviac v okrese Vranov nad Topľou. Zastavané plochy predstavujú 3,47% výmery Prešovského kraja, najviac v okrese Prešov. Ostatné plochy zaberajú 2,95% výmery Prešovského kraja, najviac v okrese Bardejov. V Prešovskom kraji je celkovou výmerou 110 627 ha, čo predstavuje 12,32% z výmery kraja, najväčší Popradský okres.

T 4.60 Úhrnné hodnoty druhov pozemkov Prešovského kraja podľa okresov k 1.1.2010 (v hektároch)

Okresy	Poľnohosp. pôda	Lesné pozemky	Vodné plochy	Zastavané plochy	Ostatné plochy	Celková výmera
Bardejov	45 357	39 271	2 196	3 377	3 415	93 616
Humenné	28 187	41 436	955	2 574	2 272	75 424
Kežmarok	33 108	44 852	715	2 173	3 087	83 935
Levoča	20 490	12 544	188	1 463	1 050	35 734
Medzilaborce	16 229	24 034	483	979	1 000	42 725
Poprad	28 071	76 565	823	3 420	1 661	110 539
Prešov	49 459	34 093	1 342	5 114	3 357	93 364
Sabinov	25 925	17 828	861	1 948	1 788	48 350
Snina	25 758	50 476	980	1 704	1 557	80 474
Stará Ľubovňa	30 323	26 241	1 142	2 197	2 501	62 404
Stropkov	15 768	18 986	1 075	1 213	1 856	38 898
Svidník	24 268	25 845	1 019	1 816	2 030	54 978
Vranov nad Topľou	40 262	29 017	2 279	3 611	1 778	76 947
Kraj spolu	383 206	441 187	14 056	31 587	27 352	897 389

Poznámka: odchýlky v súčtových údajoch sú z dôvodu matematického zaokrúhľovania výmer v „m2“ na „ha“ bez vyrovňania
Zdroj: Štatistický úrad SR

Pôdno-ekologická regionalizácia svedčí o pestrých geomorfologických, pôdných i klimatických podmienkach kraja, čo ovplyvňuje aj poľnohospodársku výrobu. Táto sa v Prešovskom kraji realizuje v podmienkach rovín (okrajové časti Ondavskej roviny), kotlín (nižšieho stupňa - Košická, stredne vysokého stupňa - Hornádska a vysokého stupňa – Popradská), pohorí a vrchovín flyšového pásma, pohorí a vrchovín sopečných Karpát, nižších pohorí a vysokých pohorí. Skoro celú výmeru regiónu Čierna hora a veľkú časť regiónu Branisko predstavujú lesy. Pre pôdne pomery Prešovského kraja je charakteristický prevládajúci výskyt kambizemí (hnedých pôd) viažúcich na flyšové horniny.

Prirodzená produkčná schopnosť pôd v pestrých klimatických a geomorfologických podmienkach Prešovského kraja je veľmi rozdielna. Pôsobí tu široká škála prirodzených obmedzujúcich faktorov úrodnosti, pôsobenie ktorých možno eliminovať alebo čiastočne eliminovať pomocou hydromelioračných, rekultivačných a agromelioračných zúrodňovacích opatrení. Do súboru faktorov, ktoré negatívne ovplyvňujú úrodnosť pôd patria chladnejšia klíma, vyššia humidita, minerálne chudobné pôdotvorné substráty, nedostatočný obsah prístupného fosforu, nižšie hodnoty sorpčnej schopnosti

pôd, vysoká pôdna acidita, nízky obsah a málo kvalitný humus, nestabilná štruktúra, nízka vodopriepustnosť, členitosť terénu a výrazná vodná erózia. Dominantnými faktormi nižšej produkčnej schopnosti pôd tohto kraja je zrnitosťné zloženie, štruktúra pôdy a pôdna reakcia.

Na základe kategorizácie môžeme konštatovať, že v Prešovskom kraji je len asi 27,2 % pôd vhodných pre využitie v kultúre orných pôd, kým až 50,2 % pôd je svojim produkčným potenciálom vhodných len pre kultúru trvalých trávnych porastov. 20,6 % pôd je možné využívať ako orné pôdy len za určitých podmienok a 2,0 % pôd predstavujú lokality, ktoré je potrebné z poľnohospodárskeho pôdneho fondu vyňať.

Táto pre poľnohospodársku výrobu menej priaznivá štruktúra pôdneho fondu je podmienená špecifickými podmienkami prevažne flyšovej oblasti, najmä výraznou členitosťou územia, rozdielnou zrnitosťou, skeletovitosťou a hĺbkou pôd, pestrosťou pôdotvorných substrátov, veľkým rozpätím nadmorských výšok a z toho vyplývajúcich klimatických rozdielov a dĺžky vegetačnej doby.

Uvedené skupiny pôd dostatočne charakterizujú postupné ubúdanie produkčnej schopnosti pôd od pahorkatín až po horské oblasti a obmedzenie možnosti širšieho výberu plodín.

Kontaminácia pôdy

V rámci Čiastkového monitorovacieho systému – pôda, ktorého realizátorom je Výskumný ústav pôdoznavectva a ochrany pôdy, na území Prešovského kraja bolo na pôdnych lokalitách odobratých 47 sond. Okrem základných pedologických charakteristík boli na týchto lokalitách uskutočnené analýzy na stanovenie celkového obsahu ťažkých kovov. Na 10 lokalitách (pôdne typy: kambizem (5), pseudoglej (3), rendzina (1), fluvizem (1)) boli prekročené A limity, tzv. referenčné hodnoty (Vestník MP SR, 1994) kadmia (3 lokality), chrómu (4 lokality), niklu (3 lokality), ortuti (1 lokalita) a arzenu (1 lokalita). Prekročenie A hodnoty znamená, že obsah kontaminantu je vyšší ako je požadovaná hodnota pre danú oblasť. Na žiadnej lokalite nebola prekročená B hodnota, ktorá znamená analyticky preukázanú kontamináciu pôd, resp. C hodnota, ktorá je indikačnou hodnotou pre asanáciu..

Na základe uvedených zistení môžeme konštatovať uspokojivú situáciu z hľadiska obsahu ťažkých kovov na pôdnom fonde Prešovského kraja. Čo sa týka organických polutantov, pôdy Prešovského kraja nie sú kontaminované polyaromatickými uhľovodíkmi (PAU). V okolí Strážskeho sa však vyskytujú pôdne lokality so zvýšenou koncentráciou polychlórovaných bifenylov (PCB).

S geomorfologickými, fyzikálnymi i hydrologickými podmienkami územia úzko súvisia procesy degradácie pôd vplyvom **vodnej a vzdušnej erózie**. Významnú úlohu tu preto zohráva pôdny pokryv. Najmä svahovité lokality každoročne trpia odnosom najjemnejších pôdnych častíc, čím dochádza k postupnej degradácii pôdnej úrodnosti. Potenciálne je v Prešovskom kraji až 62,36 % poľnohospodárskych pôd, ktoré sú silne a veľmi silne ohrozené procesmi vodnej erózie. Praktickým prejavom odnosu pôdnej hmoty však v tomto prípade výrazne bráni trvalý porast tráv.

Stredne erodovateľné pôdy - do tohto stupňa sú zatriedené pôdy s potenciálne možným eróznym odnosom do 1,5 mm.rok⁻¹. Ide prevažne o pôdy na miernych svahoch a na rovinách s lokálnymi sklonmi. Je tu zastúpená široká škála genetických subtypov od hydromorfných pôd na nívach až po hnedozeme a luvizeme na sprašových a svahových hlinách a ťažších neogénnych sedimentoch a tiež kambizeme na flyšových sedimentoch a svahovinách.

Silne erodovateľné pôdy - tu sú zatriedené pôdy s potenciálne možným eróznym odnosom 1,6 - 5,0 mm.rok⁻¹. Sú to stredne svahovité pôdy, prevažne hnedozeme, luvizeme a kambizeme na sprašových, svahových hlinách, eolitických a soliflukčných hlinách, zailené štrkopiesky, flyšové sedimenty, zvetraliny kryštalinika a vulkanické horniny.

Veľmi silne erodovateľné pôdy - v tomto stupni sú zatriedené pôdy s potenciálne možným eróznym odnosom 5,1 - 20,0 mm.rok⁻¹. Sú to pôdy prevažne na výrazných až príkrych svahoch, ktoré by sa mali využívať ako trvalé trávne

porasty. Najpočetnejšie v tejto skupine sú kambizeme a rendziny, ako aj hnedozeme v komplexoch s rendzinami a luvizemami.

Environmentálne záťaž

Na základe Environmentálnej regionalizácie Slovenska do Prešovského kraja zasahujú tri zaťažené oblasti: *Košicko-prešovská zaťažená oblasť* (18 %), *Zemplínska zaťažená oblasť* (17 %) a *Rudniansko-gelnická zaťažená oblasť* (5 %). Podľa Správy o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2008 (MŽP SR, SAŽP 2009) zasahuje **Košicko-prešovská zaťažená oblasť**, s rozlohou 1 044 km², 81 % do územia Košického kraja a 19 % do územia Prešovského kraja. Na tomto území žije cca 425 000 obyvateľov. Z priemyselných odvetví má v zaťaženej oblasti rozhodujúce postavenie hutnícky, strojársky, drevársky priemysel, priemysel palív a energetiky a ťažba nerastných surovín, ktorá má rozhodujúci vplyv na znečistenie ovzdušia.

V súčasnosti sú rozhodujúcimi lokálnymi zdrojmi znečistenia ovzdušia výfuky z automobilov, resuspenzia tuhých častíc z povrchov ciest (napr. nedostatočné čistenie ulíc, znečistené automobily, posypový materiál), suspenzia tuhých častíc z dopravy (napr. oder pneumatík, brzdových obložení a povrchov ciest), minerálny prach zo stavebnej činnosti, lokálne vykurovacie systémy na tuhé palivá, malé a stredné lokálne priemyselné zdroje bez náležitej odľučovanej techniky.

Hlavnými vodnými tokmi oblasti sú Hornád a Torysa so svojimi prítokmi. Hornád je v oblasti zaťažený splaškovými a priemyselnými odpadovými vodami produkovanými mestom Košice. Sokoliansky potok patrí dlhodobo k najviac znečisteným tokom v SR. Negatívne sa tu prejavuje znečistenie privádzané z celého povodia, a to hlavne v odberových miestach Ždaňa a Hidasnémeti. Západnú časť zaťaženej oblasti odvodňuje tok Bodva s prítokmi. Kvalita vody v týchto tokoch je nepriaznivo ovplyvnená znečistením biologickými a mikrobiologickými ukazovateľmi a organickými polutantmi. Vo všeobecnosti však možno konštatovať, že celkové povodie Bodvy je najmenej antropogénne ovplyvneným povodím a rieka Bodva je v dobrom chemickom stave. V porovnaní s požiadavkami nariadenia vlády SR č. 296/2005 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na kvalitu a kvalitatívne ciele povrchových vôd a limitné hodnoty ukazovateľov znečistenia odpadových vôd a osobitných vôd, boli v tejto oblasti v roku 2008 prekročené ukazovatele v povrchových tokoch v prípade chemickej spotreby kyslíka-Cr, teploty vody, chloridov, dusitanového dusíka, organického dusíka, NELUV, chloroformu, absorbovaných organických halogénov, fluóranténu, abundancie fytoplanktónu, koliformných baktérií, termotolerantných koliformných baktérií a fekálnych streptokokov. V prípade kvality podzemných vôd v oblasti boli limitné hodnoty v roku 2008 v porovnaní s požiadavkami nariadenia vlády SR č. 354/2006 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na vodu určenú na ľudskú spotrebu a kontrolu kvality vody určenej na ľudskú spotrebu, prekročené vo všetkých útvaroch podzemných vôd zasahujúcich do oblasti. Medzi najčastejšie prekračované ukazovatele patria celkové Fe a Mn, v útvaroch podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch boli prekročené aj limitné hodnoty chloridov, amónnych iónov, dusičnanov a rozpustených látok. Z organických látok boli namerané prekročenia pre chlórované rozpúšťadlá a pesticídy taktiež v útvaroch podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch.

Celková produkcia odpadu v oblasti, podľa údajov RISO, mala v rokoch 2005 – 2008 kolísavý charakter predovšetkým v dôsledku produkcie ostatného odpadu, ktorý mal rozhodujúci podiel na celkovej produkcii odpadu. Produkcia nebezpečného odpadu a komunálneho odpadu vykazovala postupný nárast.

Druhou zaťaženou oblasťou čiastočne zasahujúcou do Košického kraja je **Zemplínska zaťažená oblasť** s rozlohou 1 040 km², z čoho sa nachádza 83 % na území Košického kraja a 17 % na území Prešovského kraja. Na tomto území žije cca 173 000 obyvateľov. Úroveň znečistenia ovzdušia v zaťaženej oblasti ovplyvňujú predovšetkým emisie z priemyselných odvetví (chemický, drevospracujúci, priemysel palív a energetiky). Ďalšími lokálnymi zdrojmi sú najmä doprava, resuspenzia tuhých častíc z povrchov ciest (nedostatočné čistenie ulíc), suspenzia tuhých častíc z dopravy (oder pneumatík), minerálny prach zo stavebnej činnosti, veterná erózia z nespevnených povrchov, lokálne vykurovacie systémy na tuhé palivá. Hlavnými tokmi oblasti sú Ondava s prítokmi, Laborec a Bodrog. Na kvalitu vody v Laborci má výrazný vplyv vypúšťanie chladiacich odpadových vôd zo závodu Elektrárň Vojany, čo sa pomerne často prejavuje zvýšením teploty vody. K zhoršeniu kvality vôd prispieva aj privádzané znečistenie z hornej časti tokov Topľa

a Ondava. Rieka Bodrog vykazuje dobrý chemický stav aj napriek tomu, že jeho prítoky sú v zlom chemickom stave. Prekročené ukazovatele v povrchových tokoch v tejto oblasti v roku 2008 v porovnaní s požiadavkami nariadenia vlády SR č. 296/2005 Z. z. boli zistené v prípade chemickej spotreby kyslíka-Cr, dusitanového dusíka, zinku, chloroformu, absorbovaných organických halogénov, koliformných baktérií, termotolerantných koliformných baktérie a fekálnych streptokokov. V prípade kvality podzemných vôd boli limitné hodnoty v roku 2008 v porovnaní s požiadavkami nariadenia vlády SR č. 354/2006 Z. z. prekročené vo všetkých útvaroch podzemných vôd zasahujúcich do oblasti. Medzi najčastejšie prekračované ukazovatele patria celkové Fe, Mn, dusičnany, chloridy, amónne ióny a sírovodík. Z ťažkých kovov boli prekročené limitné hodnoty Al, As a Ni v útvaroch podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch.

Celková produkcia odpadu v oblasti, podľa údajov RISO, mala v rokoch 2005 – 2008 spočiatku stúpajúci a neskôr klesajúci charakter v dôsledku produkcie ostatného odpadu, ktorý mal rozhodujúci podiel aj na celkovej produkcii odpadu. Produkcia nebezpečného odpadu vykazovala postupný pokles. Produkcia komunálneho odpadu vykazovala postupný nárast.

Treťou oblasťou je **Rudniansko-gelnická zaťažená oblasť** s rozlohou 357 km², ktorá sa nachádza 95 % na území Košického kraja a 5 % na území Prešovského kraja. Na tomto území žije cca 52 000 obyvateľov. Rozhodujúci vplyv na znečistenie ovzdušia v zaťaženej oblasti má predovšetkým ťažba nerastných surovín, strojársky priemysel a hutníctvo neželezných kovov. Ďalšími zdrojmi sú skládky trosky z hutníckeho priemyslu, doprava, suspenzia a resuspenzia častíc z nedostatočne čistených komunikácií, stavenísk, lokálne vykurovacie systémy na tuhé palivá, ktoré priamo vplyvajú na úroveň znečistenia. V prípade povrchových vôd Hornád a jeho prítoky v oblasti boli v minulých rokoch poznačené banskými aktivitami, a aj v dôsledku útlmu týchto činností v posledných rokoch, dochádza k znižovaniu koncentrácií ťažkých kovov v povrchových vodách a ich koncentrácie neprekračujú limitné hodnoty. V roku 2008 boli prekročené ukazovatele povrchových tokov v oblasti v porovnaní s požiadavkami nariadenia vlády SR č. 296/2005 Z. z. v prípade chemickej spotreby kyslíka-Cr a dusitanového dusíka. V prípade znečistenia podzemných vôd boli limitné hodnoty v porovnaní s požiadavkami nariadenia vlády SR č. 354/2006 Z. z. prekročené vo všetkých útvaroch podzemných vôd v predkvartérnych horninách zasahujúcich do zaťaženej oblasti v ukazovateli obsah O₂ vo vode (v rámci terénnych meraní). Celková produkcia odpadu v oblasti, podľa údajov RISO, mala v rokoch 2005 – 2008 kolísavý charakter predovšetkým v dôsledku produkcie ostatného odpadu, ktorý mal rozhodujúci podiel na celkovej produkcii odpadu. Produkcia nebezpečného odpadu vykazovala postupný nárast a v roku 2008 opäť pokles. Produkcia komunálneho odpadu vykazovala výrazný nárast.

V rámci Systematickej identifikácie environmentálnych záťaží Slovenskej republiky (Paluchová a kol., 2006 – 2008) bolo zaevidovaných 211 lokalít s pravdepodobnou environmentálnou záťažou, 32 lokalít s environmentálnou záťažou, 48 sanovaných a 83 rekultivovaných lokalít. 16 lokalít s environmentálnou záťažou v rámci Prešovského kraja patrí medzi vysokorizikové.

T 4. 61 Počet pravdepodobných environmentálnych záťaží podľa stupňa rizika

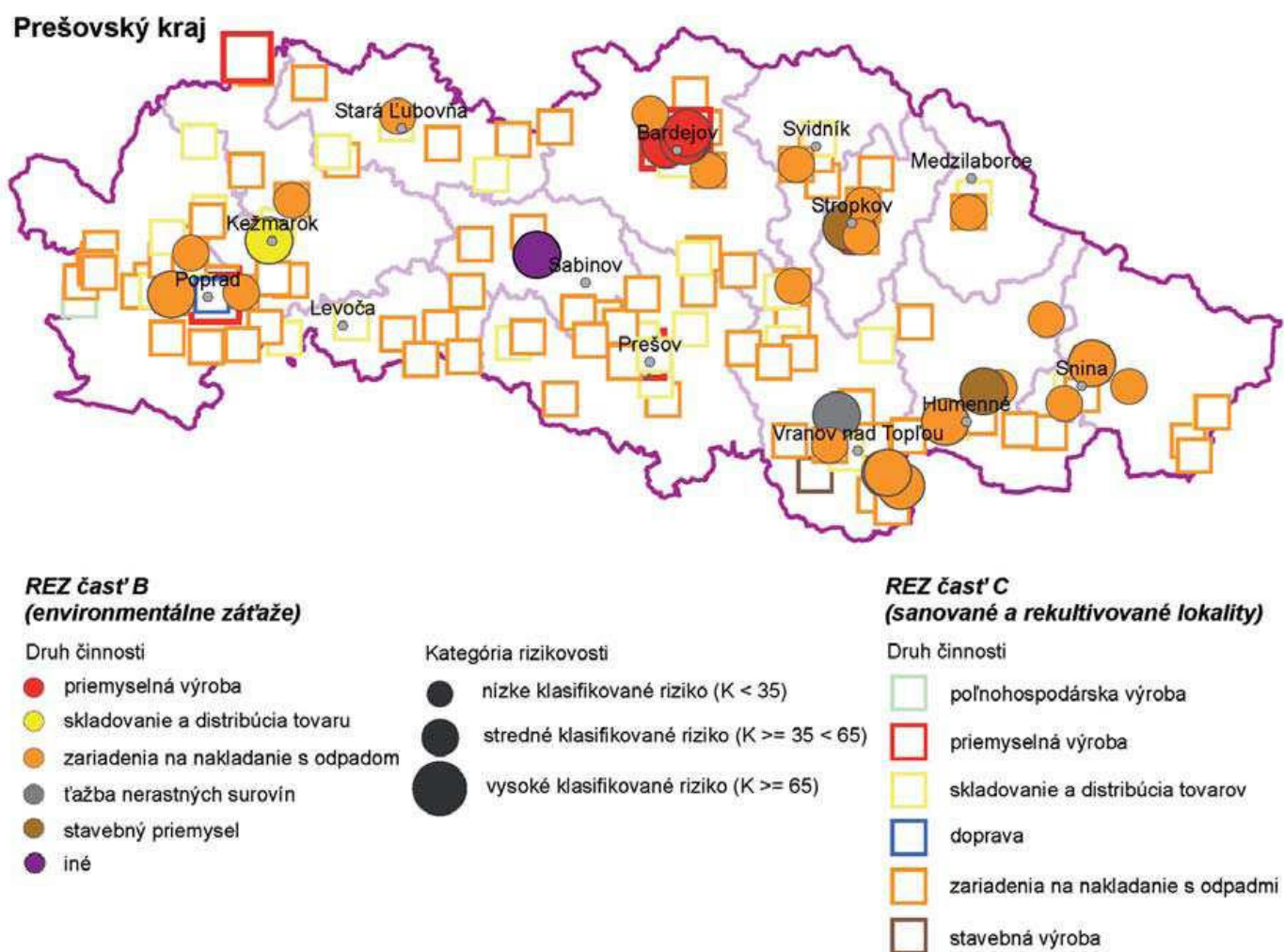
Okresy	Nízke riziko	Stredné riziko	Vysoké riziko	Spolu
Bardejov	2	25	2	29
Humenné	-	12	7	19
Kežmarok	-	11	5	16
Levoča	1	11	1	13
Medzilaborce	-	9	1	10
Poprad	-	16	6	22
Prešov	-	9	2	11
Sabinov	-	3	1	4
Snina	-	10	4	14
Stará Ľubovňa	-	7	4	11
Stropkov	-	7	1	8
Svidník	-	13	3	16
Vranov nad Topľou	3	25	10	38
Kraj spolu	6	158	47	211

Zdroj: Enviromagazín, MČ2/2009

Pravdepodobné environmentálne záťaž (REZ – časť A)

Z celkového počtu 211 lokalít s pravdepodobnou environmentálnou záťažou, bolo v Prešovskom kraji zaevidovaných 6 lokalít s nízkym rizikom, 158 so stredným rizikom a 47 lokalít s vysokým rizikom. Najviac lokalít v rámci kraja bolo identifikovaných v okresoch Vranov nad Topľou a Bardejov, najmenej v okrese Sabinov: najviac vysokorizikových lokalít v okrese Vranov nad Topľou. Viac ako 55 % všetkých lokalít s pravdepodobnou environmentálnou záťažou v Prešovskom kraji tvoria skládky odpadu, nasleduje 18 % lokalít spadajúcich pod poľnohospodársku činnosť a pod skladovanie a distribúciu tovarov patrí viac ako 9 %.

O 4. 4 Environmentálne záťaž v Prešovskom kraji

Zdroj: Enviromagazín, MČ2/2009

Ako príklad lokality s pravdepodobnou environmentálnou záťažou v rámci kraja uvádzame *areál poľnohospodárskeho družstva v Ľubiši a skládku pri rieke Poprad v Krížovej Vsi*.

Environmentálne záťaž (REZ – časť B)

V Prešovskom kraji bolo v rámci projektu Systematická identifikácia environmentálnych záťaží Slovenskej republiky zistených 32 lokalít s environmentálnymi záťažami, pričom sa jedná o 16 lokalít so stredným rizikom a 16 s vysokým rizikom, nebola identifikovaná žiadna lokalita s nízkym rizikom. K okresom s najvyšším počtom lokalít s environmentálnou záťažou patria okresy Bardejov a Vranov nad Topľou. V okresoch Levoča a Prešov nebola zaevidovaná žiadna lokalita. Viac ako 68 % všetkých lokalít s environmentálnou záťažou tvorili skládky odpadu, na druhom mieste to boli lokality s priemyselnou činnosťou s takmer 16 %. Ako príklad lokality s pravdepodobnou environmentálnou záťažou v rámci kraja uvádzame *areál podniku JAS v Bardejove a ortuťové bane v Merníku*.

Sanované a rekultivované lokality (REZ – časť C)

Z celkového počtu **131** zaevidovaných lokalít v kraji bolo **48 sanovaných** s najvyšším počtom v okresoch Poprad a Prešov, pričom išlo predovšetkým o čerpacie stanice PHM a **83 rekultivovaných**. Z rekultivovaných lokalít – skládok komunálneho odpadu bolo najviac zaevidovaných v okresoch Poprad a Vranou nad Topľou. Ako príklad sanovaných lokalít uvádzame *elektrickú stanicu v Bardejove a lokalitu Konská diera v Štrbe*.

Analýza problémov v prioritných oblastiach rozvoja Prešovského kraja

Obsah

- 1 Rozvoj podnikania**
- 2 Rozvoj cestovného ruchu**
- 3 Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana**
- 4 Ochrana vôd**
- 5 Využívanie obnoviteľných zdrojov energie**
- 6 Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva**
- 7 Rozvoj dopravnej infraštruktúry**
- 8 Rozvoj informatizácie**
- 9 Skvalitnenie stredného odborného školstva**
- 10 Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti**
- 11 Zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunít**
- 12 Zlepšenie ponuky sociálnych služieb**
- 13 Špecializácia a modernizácia nemocníc**
- 14 Rozvoj regionálnej kultúry**
- 15 Šport pre všetkých**

Regionálna inovačná stratégia Prešovského samosprávneho kraja

1 Rozvoj podnikania

Prešovský kraj je charakterizovaný ako priemyselno-poľnohospodársky región s významným zastúpením služieb. Z hľadiska štruktúry priemyslu patria k najvýznamnejším priemyselným odvetviam potravinársky, chemický, strojársky, odevný, textilný, drevospracujúci, elektrotechnický a farmaceutický priemysel. Ťažký priemysel naopak v kraji nemá zastúpenie. Hospodárstvo kraja charakterizuje okrem priemyslu a poľnohospodárstva, rozvíjajúci sa cestovný ruch. Prešovský kraj dlhodobo patrí medzi najnavštevovanejšie kraje v SR. Kultúrno-historické dedičstvo a prírodné bohatstvo, charakterizované vysokým podielom chránených krajinných území, vytvára priaznivé podmienky pre ďalší rozvoj turizmu. Na základe regionálnych odlišností, ktoré sú dané rozdielnou priestorovou a odvetvovou štruktúrou priemyslu sa región delí na 4 subregióny: popradský, prešovský, bardejovský a humenský. Napriek tomu, že výrobné, obslužné a obchodné činnosti zabezpečujú prevažne MSP (Malé a stredné podniky), ich počet na 1000 obyvateľov je najnižší spomedzi všetkých krajov SR. Ich konkurencieschopnosť a prepojenie s existujúcou vedecko - výskumnou infraštruktúrou je rovnako na nízkej úrovni. Dôležitým faktorom rozvoja ekonomickej sily regiónu je podporná podnikateľská infraštruktúra, tá síce formálne v kraji existuje, nie je však využívaná v dostatočnej miere. Počet vedecko-výskumných inštitúcií v kraji je nedostatočný, to ovplyvňuje aj kvalitu výsledkov vedy a výskumu plynúcich do procesu výroby a poskytovania služieb. Oblasť inovačnej excelencie s celoštátnou pôsobnosťou je v súčasnosti v Prešovskom kraji naviazaná na automatizáciu a mechanizáciu priemyslu, obalové materiály, vybrané oblasti zdravotníctva a farmácie. Inštitucionálne inovačnú excelenciu zabezpečuje Prešovská univerzita v Prešove, Košická univerzita Košice – Fakulta výrobných technológií so sídlom v Prešove a VUCHV (Výskumný ústav chemických vlákien), a.s. Svit a VUKOV EXTRA, a.s. Prešov. Nedostatočne vybudovaná infraštruktúra vedy a výskumu a „nepriaznivá“ odborová skladba existujúceho vysokého školstva sú prekážkami ďalšieho rozvoja znalostnej ekonomiky. Strategická geografická poloha v rámci SR a EÚ predurčuje Prešovský kraj na rozvoj cezhraničnej ekonomickej spolupráce, podporu exportu a podnikanie na nových trhoch. Ponuka podporných programov na regionálnej úrovni a inovatívne riešenia v oblasti elektronických služieb naďalej zaostáva. Potenciál vidieka, ktorý tvorí podstatnú časť územia PSK, nie je v súčasnosti využívaný v dostatočnej miere. Nízka kvalita a úroveň modernizácie dopravnej infraštruktúry má priamy vplyv na prílev PZI, dostupnosť regiónu, rýchlosť a bezpečnosť prepravy tovarov a osôb a atraktivitu regiónu.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3 vyvážené póly ekonomického rastu (Humenné, Poprad, Prešov) ▪ disponibilná priemyselná infraštruktúra ▪ tradícia a potenciál v priemyselnej výrobe, hlavne v odvetviach strojárstva, spracovania dreva, chémie a potravinárstva ▪ vysoký podiel MSP v štruktúre podnikov ▪ atraktívne prírodné a kultúrno-historické bohatstvo regiónu, možnosti jeho využitia pri rozvoji turizmu v PSK ▪ priaznivé podmienky pre využívanie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nízka konkurencieschopnosť viacerých ekonomických subjektov ▪ nevyhovujúce prepojenie vzdelávania s požiadavkami trhu práce ▪ vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných ▪ nízka produktivita práce a odlev kvalifikovanej pracovnej sily ▪ vysoká energetická a surovinová náročnosť výroby v kľúčových odvetviach regionálnej ekonomiky

<p>geotermálnej energie a obnoviteľných zdrojov energie</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ unikátne zdroje minerálnych a termálnych prameňov s rôznymi možnosťami využitia ▪ tradícia a potenciál v oblasti lesného hospodárstva ▪ aktivity samosprávy v oblasti podpory podnikania a inovácií v PSK ▪ Prešovská univerzita ako centrum vzdelávania v oblasti spoločenských vied ▪ existencia siete stredného a stredného odborného školstva ▪ existujúca štruktúra podporných inštitúcií pre podnikateľov ▪ medzinárodné letisko Poprad – Tatry, dostupnosť letiska v Košiciach a lokálne letiská s potenciálom rozvoja (Ražňany pri Sabinove, Prešov, Svidník, Kamenica nad Cirochou) ▪ výhodná geografická poloha (prihraničný región, vonkajšia hranica EÚ) ▪ vhodné podmienky pre chov hovädzieho dobytku, oviec a ošípaných ▪ priaznivé klimatické a pôdne pomery pre pestovanie trvalých trávnatých porastov, zemiakov, špeciálnych plodín 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zastaraná technologická základňa a nízka úroveň investícií do jej obnovy ▪ neukončená vnútorná reštrukturalizácia priemyslu v regióne ▪ nízky podiel výroby s vysokou pridanou hodnotou (tzv. high-tech) ▪ nevyužívanie podnikateľskej infraštruktúry ▪ nepriaznivý stav PZI (Priamych zahraničných investícií) ▪ nízka úroveň vnútorného investičného potenciálu, ▪ staré ekologické záťaže, ▪ nedostatočne rozvinuté e-služby (Elektronické služby) a zaostávanie vo využívaní IKT (Informačných a komunikačných technológií) ▪ pretrvávajúce technologické a poznatkové zaostávanie ▪ nedostatočne vybudovaná infraštruktúra pre rozvoj vedy, výskumu a inovácií ▪ nedostatočná previazanosť vedy, výskumu a vývoja s výrobou ▪ nízky počet registrovaných patentov a úžitkových vzorov, nízke povedomie v oblasti ochrany duševného vlastníctva ▪ nízka úroveň akreditácie a certifikácie s medzinárodnou platnosťou, systémov manažérstva kvality, ochrany duševného vlastníctva, využívania patentov pre výrobky inovačného charakteru ▪ nízka kvalita dopravnej infraštruktúry
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zvýšenie prílevu PZI a využívanie vnútorného investičného potenciálu ▪ podpora investovania zo strany štátu ▪ rozvoj IDS (Integrovaný dopravný systém) ▪ podpora štátu a EÚ v oblasti informatizácie spoločnosti, inovácií v priemysle a službách, vedy, výskumu a vývoja ▪ externé zdroje na podporu podnikania, inovácií, vedy, výskumu a vývoja (fondy EÚ, iné finančné mechanizmy) ▪ členstvo v EÚ, EHP (Európskom hospodárskom priestore) a Schengenskom priestore ▪ revitalizácia BF (Hnedý park/plocha) s 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nestabilita a neprehľadnosť legislatívy ovplyvňujúcej podnikateľské prostredie a prílev zahraničných investícií ▪ rastúca konkurencia na domácich a medzinárodných trhoch, odlev investícií do iných ekonomík ▪ závislosť na dovoze strategických surovín ▪ politické riziká ▪ pretrvávajúci odlev kvalifikovanej pracovnej sily z regiónu ▪ stagnácia pri budovaní a obnove technickej infraštruktúry ▪ nedostatočná príprava subjektov na ich uplatnenie v znalostnej spoločnosti, nízky

<p>možnosťami alternatívneho využitia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ skvalitňovanie strategického plánovania na regionálnej a miestnej úrovni ▪ zlepšovanie podmienok pre podnikanie na národnej úrovni a medzinárodnej úrovni ▪ podpora exportu na národnej a medzinárodnej úrovni, zvýšenie atraktivity a spotreby domácich produktov ▪ zlepšenie energetickej politiky SR a EÚ, zvyšovanie energetickej efektívnosti a využívania obnoviteľných zdrojov energie ▪ zvyšovanie flexibility trhu práce a využívanie výhod Schengenského priestoru ▪ zintenzívnenie inovačných procesov v oblasti výroby a poskytovania služieb ▪ ďalší rozvoj IKT a e-služieb ▪ využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít a transferov know-how do regiónu, iné možnosti pre začlenenie sa do medzinárodnej spolupráce ▪ využívanie zdrojov geotermálnej energie a obnoviteľných zdrojov energie ▪ prírodná a kultúrno-historická atraktivita regiónu, vytvorenie ďalších pólov hospodárskeho rastu prostredníctvom koncentrácie pomoci a investičnými stimulmi ako aj rozvojom infraštruktúry v menej rozvinutých častiach PSK (Svidník, Stropkov, Medzilaborce) ▪ minimalizácia konfliktov medzi zámermi v oblasti životného prostredia a podnikateľskými aktivitami ▪ zvyšovanie konkurencieschopnosti a produktivity v oblasti poľnohospodárstva s ohľadom na priaznivé klimatické a pôdne pomery ▪ priaznivé podmienky na produkciu bioproduktov 	<p>záujem subjektov o IKT, inovácie, výskum a vývoj</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatočné investície do oblasti vedy, výskumu a vývoja zo strany štátu ▪ nízka angažovanosť univerzít a inštitúcií VaV (Vedy a výskumu) pre transfer poznatkov do podnikateľského prostredia ▪ nedostatočná legislatíva v oblasti práv duševného vlastníctva ▪ rast konkurencieschopnosti podnikov v rámci SR, strata trhovej pozície na národnej a medzinárodnej úrovni ▪ zmena klimatických pomerov, devastácia životného prostredia
--	---

2 Rozvoj cestovného ruchu

Prešovský kraj disponuje rozsiahlym prírodným, kultúrnym a spoločenským potenciálom pre využitie v cestovnom ruchu. Miera jeho využívania pre cestovný ruch je významne rozdielna v jednotlivých častiach kraja a súčasne dochádza k postupnému zániku niektorých atraktivít (hlavne kultúrnych a prírodných pamiatok) z rôznych dôvodov (prírodné katastrofy, iné hospodárske záujmy, chátranie objektov, vandalizmus a i.). Do roku 2015 predpokladáme tendenciu ďalšej koncentrácie cestovného ruchu do už jestvujúcich stredísk cestovného ruchu (tzv. pólov rastu cestovného ruchu v PSK) a do nových lokalít, resp. obnovených, zrekonštruovaných destinácií CR. Predpokladáme celkový nárast využívania potenciálu cestovného ruchu na celom území PSK. Lepšie využívať potenciál cestovného ruchu v PSK, harmonizovať jednak priestorovo jednak sektorovo (predovšetkým zladenie hospodárskych a environmentálnych záujmov) jestvujúci potenciál, zabrániť jeho devastácii, nenávratnej strate niektorých atraktivít a súčasne ho rozširovať o ďalšie atraktivity (napr. využívanie geotermálnych zdrojov, doteraz neobjavených či nevyužívaných možností a pod.) sú podmienky k tomu aby sa CR v Prešovskom kraji stal vysoko efektívnym a významným odvetvím hospodárstva. Nemalú úlohu zohráva efektívna spolupráca krajskej a miestnej samosprávy, verejného, súkromného sektora, subjektov rozvoja, poskytovateľov služieb v turizme a nový zákon o podpore cestovného ruchu. V súčasnej dobe na území PSK vznikajú záujmové združenia, klastre a. iné združenia, ktorých podstata spočíva vo vzájomnej spolupráci, sieťovaní subjektov pôsobiach v cestovnom ruchu, lepšej komunikácii, koordinácii vzdelávania, v skvalitňovaní služieb na danom území, spoločnej propagácii a pod. Očakávaným dopadom je rast zamestnanosti a konkurencieschopnosť regionálnej ekonomiky v odvetví turizmu prostredníctvom spektra aktivít, ktoré budú stimulovať a podporovať zhodnocovanie a prepájanie existujúcich zdrojov a aktivít v regióne. Nemalú úlohu v oblasti rozvoja CR zohráva aj čerpanie finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ a iných finančných mechanizmov. Potenciál cestovného ruchu v Prešovskom kraji je teda významným faktorom rozvoja kraja nielen do roku 2015, ale aj v oveľa dlhodobejšej perspektíve.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> vysoká atraktivita a potenciál prírodných, kultúrnych, historických daností PSK pre cestovný ruch národné parky, chránené krajinné oblasti a územia, národné prírodné pamiatky a rezervácie pohorie Tatry – najhodnotnejší geomorfologický celok (najmenšie veľhory na svete) prírodné a kultúrne lokality svetového dedičstva (UNESCO) – najväčšia koncentrácia v SR národné kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie, technické pamiatky, hrady a zámky, kaštiele a kúrie a významné sakrálné 	<ul style="list-style-type: none"> neexistujúca koncepcia rozvoja cestovného ruchu v PSK na miestnych úrovniach výrazné vnútro-regionálne disparity nedostatočné využívania potenciálu cestovného ruchu, zlá dopravná dostupnosť niektorých jednotlivých turistických atraktivít (hlavne severovýchod PSK) a zlý technický stav dopravnej infraštruktúry strácanie cenovej konkurencieschopnosti kvôli dopravným nákladom nepriaznivý technický stav mnohých kultúrnych a historických pamiatok nízka konkurencieschopnosť zariadení a stredísk cestovného ruchu nepomer medzi kvalitou a cenou služieb

<p>stavby a pamiatky (kostoly a kostolíky)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozsiahla sieť múzeí, skanzenov a galérií ▪ významné vodné toky a plochy s využitím pre cestovný ruch a športovo rekreačné využitie (kúpanie, vodné športy, splavovanie tokov, športový rybolov) ▪ existencia jaskynných systémov s možnosťou využitia niektorých jaskýň na liečebné účely (speleoterapia) a jestvujúce solné a opáľové bane s možnosťami využitia pre CR ▪ bohatý výskyt kvalitných prírodných a minerálnych liečivých prameňov, geotermálnych vôd a silná tradícia liečebného kúpeľníctva ▪ vhodné podmienky pre vysokohorskú a horskú turistiku a pre realizáciu „moderných športov“ ako skalolezectvo, horolezectvo, nordic walking, letecké športy (napr. paraglajding) a iné ▪ kvalitné lyžiarske terény pre zjazdové a bežecké lyžovanie, skialpinizmus + silná koncentrácia lyžiarskych stredísk hustá sieť značkovaných turistických trás a chodníkov ▪ vhodné podmienky pre vidiecky cestovný ruch bohaté a vnútro-regionálne ľahko identifikovateľné (Šariš, Spiš, Zemplín) i multinárodnostné (Poliaci-Gorali, Rusíni, Ukrajinci, Nemci, Česi, Rómovia, Židia a Slováci) tradície regiónu ▪ významné náboženské a liturgické miesta, podujatia ▪ stále prítomná a živá kultúra a folklór, festivaly, divadlá, výstavy, periodicky sa opakujúce kultúrne podujatia ▪ významná vojenská história (najťažšie boje na území SR počas 1. i 2. svetovej vojny) a spomienkové miesta ▪ významné osobnosti i dejatelia, známe aj celosvetovo ▪ dostatočná kapacita ubytovacích a stravovacích zariadení medzinárodné letisko Poprad-Tatry (+ prístupné aj letisko v Košiciach) a menšie letiská s potenciálom rozvoja (Ražňany pri Sabinove, Prešov, Svidník, Kamenica nad Cirochou) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nízka kvalita pracovnej sily v cestom ruchu obmedzená komplexná ponuka turistických a doplnkových služieb a takmer neexistujúce komplexné centier pre športové a kultúrne vyžitie s požadovaným štandardom poskytovaných služieb: ▪ slabý marketing (propagácia, koordinácia, nedostatočný priestorový navigačný systém (problém orientácie sa turistov) ▪ nedostatočná spolupráca subjektov zainteresovaných na rozvoji cestovného ruchu ▪ nedostatočná vybavenosť pri atraktivitách ▪ absencia a nevyhovujúci štandard verejných hygienických zariadení a spoplatnenosť týchto služieb ▪ absencia kvalitných kongresových turistických zariadení ▪ absencia jednotného, integrovaného informačného systému cestovného ruchu v kraji i na miestnej úrovni s prepojením na národný či medzinárodné informačné systémy ▪ nedostatočné označovanie poskytovateľov služieb cestovného ruchu ▪ všeobecne zlý vzťah k životnému prostrediu a ku kultúrnym a prírodným hodnotám územia a jeho následného využívania v cestovnom ruchu: ▪ znečisťovanie životného prostredia devastácia kultúrnych i prírodných pamiatok nezodpovednými jedincami a inštitúciami ▪ nevybudovaný vzťah obyvateľov vidieka k podnikaniu v cestovnom ruchu ▪ slabá znalosť cudzích jazykov u obyvateľstva ▪ rozpory v pohľade na využívania územia, hlavne v oblasti ochrany životného prostredia a turistických či podnikateľských aktivít v cestovnom ruchu ▪ nedostatočne sprístupnenie sakrálnych stavieb (hlavne drevené kostolíky, fresky, oltáre) ▪ nedobudovaná sieť cykloturistických trás a nedostatočná ponuka servisu a služieb pre cyklistov ▪ chýbajúce parkovacie plochy (verejné,
--	--

<ul style="list-style-type: none"> ▪ existujúca podporná infraštruktúra cestovného ruchu existencia vzdelávacích inštitúcií špecializujúcich sa na vzdelávanie pre cestovný ruch ▪ existujúca sieť Horskej záchranej služby 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bezplatné a strážené parkoviská) ▪ nedostatočná ponuka vzdelávania pre ďalšie vzdelávanie, externé štúdium, doplnkové štúdium či štúdium popri zamestnaní v cestovnom ruchu ▪ zlé dopravné prepojenie prihraničných regiónov s Poľskom a s Ukrajinou ▪ vidiecka turistika, agroturistika a ekoturistika sa nachádza v počiatočnom štádiu rozvoja
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zvyšovanie dopytu po službách cestovného ruchu domácimi a zahraničnými klientmi a zlepšenie prístupu na nové trhy: ▪ nárast segmentu nových zákazníkov z netradičných krajín (napr. Južná Kórea) ▪ nárast záujmu o kúpeľný cestovný ruch, zdravotný cestovný ruch (hipoterapia, klimatoterapia a pod.), ekoturistiku, o kultúrny a poznávací cestovný ruch a tiež o vodnú turistiku a cykloturistiku ▪ záujem o lyžovanie a iné zimné športy a v lete o horskú turistiku ▪ rozvoj kongresového cestovného ruchu v mestách a strediskách medzinárodného významu ▪ lepší prístup na medzinárodné trhy cestovného ruchu prostredníctvom spoločného cezhraničného marketingu, informačného systému so susednými regiónmi a rozvoja partnerstiev so susediacimi i viac vzdialenými partnerskými regiónmi ▪ dobudovanie Národného jednotného informačného systému cestovného ruchu (NUTIS) s prepojením na krajskú i miestnu úroveň + zapojenie sa do európskeho informačného systému ▪ vstup Slovenskej republiky Eurozóny a do Schengenského priestoru možnosť získania finančných prostriedkov z domácich a zahraničných zdrojov (štátny rozpočet, fondy EÚ, NMF a EHP, a iné) ▪ zlepšovanie spolupráce subjektov cestovného ruchu: spoločný koncept spolupráce medzi jednotlivými aktérmi cestovného ruchu v PSK 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatočnosť a pomalosť výstavby a rekonštrukcie dopravnej infraštruktúry – zlé dopravné napojenie regiónu a zlá dostupnosť atraktivít cestovného ruchu v PSK ▪ rozpory v územnom plánovaní a v územnom rozvoji: neusporiadané majetkovo-právne vzťahy ▪ pretrvávajúca nepriaznivej sociálnej situácie u niektorých skupín obyvateľstva a ignorancia dedičstva zo strany jednotlivcov (kriminalita, krádeže, vandalizmus, vo vzťahu k atraktivitám či turistom) ▪ znižovanie kúpyschopnosti obyvateľstva SR poklesom príjmov v dôsledku hospodárskeho vývoja a tým strata značnej časti klientov ▪ neriešenie problémov a slabá podpora cestovnému ruchu na národnej úrovni: ▪ nedostatočná propagácia a informovanosť o produktoch cestovného ruchu na národnej a medzinárodnej úrovni ▪ nedostatočná finančná podpora cestovného ruchu z národnej úrovne ▪ únik pracovnej sily do zahraničia či „lukratívnejších“ slovenských stredísk cestovného ruchu z dôvodu neadekvátneho finančného ohodnotenia ▪ nedostatočne vytvorené podmienky pre pracujúcich v CR pre ďalšie vzdelávanie sa (doškoloňovacie kurzy, nové zručnosti a znalosti) ▪ podceňovanie významu spoločnej spolupráce a koordinácie činností štátnych orgánov, orgánov samosprávy, regionálnych rozvojových agentúr, regionálnych združení cestovného ruchu a záujmových profesijných

<ul style="list-style-type: none"> ▪ vybudovanie a zdokonaľovanie prepojenia informačného systému v cestovnom ruchu na krajskej i miestnych úrovniach a využitie informačných technológií v propagácii cestovného ruchu ▪ dobudovanie cestného napojenia regiónu v západo-východnom i v severo-južnom smere a rozvoj alternatívnych spôsobov dopravy do vybraných stredísk a lokalít cestovného ruchu ▪ rekultivácia vyťažených alebo inak poškodených území a ich využitie v rámci cestovného ruchu ▪ zlepšovanie turistického imidžu regiónu ako destinácie cestovného ruchu prostredníctvom: ▪ zvýšenia kvality služieb a rozširovania doplnkových služieb v strediskách cestovného ruchu ▪ rozvoj komplexných produktov cestovného ruchu ▪ zlepšenie propagácie regiónu ako turistickej destinácie ▪ zlepšovanie kvality poskytovaných služieb ▪ ▪ dôslednejšie a efektívnejšie využívanie jestvujúceho potenciálu PSK (prírodný, historický, kultúrny, ľudský, technický, infraštruktúrny a i.) ▪ rozvoj doteraz marginalizovaných druhov turizmu (kongresový, ekoturizmus, vidiecky turizmus, turizmus založený na báze historicko-kultúrneho dedičstva či osobností a pod.) 	<p>združení cestovného ruchu a iných aktérov cestovného ruchu</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ poškodzovanie a znečistenie prírody pôsobením turistiky a extenzívny rozvoj služieb cestovného ruchu v lokalitách vysokej prírodnej hodnoty s nepriaznivým vplyvom na jednotlivé lokality ▪ problémy dostupnosti finančných zdrojov na investície či zabezpečenie spolufinancovania rozvojových projektov v cestovnom ruchu
---	--

3 Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana

Mimoriadne intenzívne zrážky a následné povodne, rovnako ako dlhé obdobia sucha v dôsledku globálneho otepľovania atmosféry, majú vo všeobecnosti rastúcu frekvenciu výskytu aj na území Prešovského kraja. Povodne na takto vymedzenom území, spôsobené predovšetkým extrémnymi zrážkami po miestnych búrkach, patria spravidla v rámci Slovenskej republiky k najničivejším čo sa týka výšky škôd a nákladov spojených s odstraňovaním ich následkov. Radikálnou zmenou diverzifikovanej krajinnej štruktúry na veľkablokovú monoštruktúru poľnohospodársku krajinu (predovšetkým územia Východoslovenskej nížiny, Košickej, Popradskej i Hornádskej kotliny) a s tým spojenými negatívnymi zmenami v zastúpení hydromorfných prvkov v krajine a rovnako nevhodnými pôdohospodárskymi, vodohospodárskymi a lesohospodárskymi zásahmi a postupmi sa predovšetkým vo flyšovej oblasti (Spišská Magura, Levočské vrchy, Ľubovnianska vrchovina, Čergov, Ondavská vrchovina, Laborecká vrchovina), plošne pokrývajúcej dominantnú časť územia Prešovského kraja, významne znižuje ekologická stabilita a retenčná schopnosť krajiny. Budovanie hrádzí a ďalších zariadení na ochranu pred povodňami na toku nemôže poskytnúť a garantovať absolútnu ochranu obyvateľstva a majetku. Mimoriadne veľké riziko vzniku škôd a následkov spojených s povodňami predstavuje lokalizácia stavieb a iných aktivít v inundačných územiach, ktoré môžu byť postihnuté veľkými vodami. Škody vyvolané povodňami sú teda spoločným účinkom dvoch nezávislých mechanizmov a to na jednej strane prírodnými podmienkami a na strane druhej aktivitami človeka v povodí. Náprava uvedeného stavu si vyžaduje podstatnú zmenu prístupu k ekologickej stabilite krajiny s potrebou zvýšenia jej retenčnej schopnosti tak, aby sa spomalil povrchový odtok vody predovšetkým v obdobiach s výdatnými zrážkami a zaistili vodné rezervy pre obdobia sucha a to predovšetkým vo flyšovej oblasti plošne pokrývajúcej dominantnú časť územia Prešovského kraja, alebo zabezpečenie primeraného stupňa ochrany obyvateľstva a majetku pred povodňami prostredníctvom realizácie technických a organizačných opatrení v zastavaných územiach a v urbanizovanej krajine. Komplexným a koordinovaným spoločným riešením prioritných problémov, plošne pokrývajúcich podstatnú časť územia Prešovského kraja i výraznú časť obyvateľstva, sa vytvárajú reálne a nevyhnutné predpoklady odstránenia príčin vzniku povodní a škôd a nákladov s nimi spojenými a nielen značných dôsledkov, ktoré spôsobujú a rovnako i k riešeniu ďalších dôležitých ekonomických, sociálnych či environmentálnych problémov. Z pohľadu protipovodňovej ochrany jednou z priorít je vymedzenie a zachovanie inundačných území, ktorých funkciou by malo byť jednak previesť povodňové prietoky tak, aby sa povodňová voda nedostala za ochranné protipovodňové hrádze a jednak je to funkcia prirodzeného poldra, čo znamená, počas povodne dočasne zadržať časť vody z povodňového maximálneho prietoku, aby sa tento prietok zmenšil. V súčasnosti na území v správe SVP, š.p. OZ Košice, do ktorého pôsobnosti spadajú toky Prešovského kraja, nie je orgánom štátnej vodnej správy určené inundačné územie žiadneho toku. Podkladom pre určenie inundačných území budú z pohľadu správcu povodia vypracované mapy povodňového ohrozenia a mapy povodňového rizika. Uvedené podklady bude musieť v zmysle zákona č.7/2010 Z.z. o ochrane pred povodňami zabezpečiť správca povodia do 22. decembra 2013. (Podrobnosti o obsahu uvedených máp popisuje zákon č. 7/2010 Z.z. § 6 a 7). V takto určených a vyhlásených inundačných územiach bude dochádzať k prirodzenému vybrežovaniu neupravených vodných tokov, zadržiavaniu vody v krajine a spomaleniu jej odtoku. Z uvedeného dôvodu tak bude veľmi dôležité dodržiavať ustanovenia zákona č. 7/2010 Z.z. o ochrane pred povodňami, ktorý presne vymedzuje stavby a druhy činností, ktoré sú zakázané v inundačných územiach, resp. povolené. Vyhlásené inundačné územia budú mať obrovský význam nielen v oblasti protipovodňovej ochrany, ale aj v oblasti územného plánovania a spôsobe využitia krajiny. Všetka činnosť v nich bude podriadená občasnému alebo pravidelnému zatápaniu a vybrežovaniu vody z koryt vodných tokov. Predchádzalo by

sa povodňovým škodám, stratám na životoch obyvateľstva a poistným udalostiam z dôvodu, že sídelné aglomerácie, priemyselné parky a iné strategické objekty by boli situované mimo tieto zaplavované územia.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> vysoká lesnatosť územia vytvára významný ekostabilizačný prvok v krajine vysoké percento chránených území existencia a napĺňanie celoslovenských koncepčných materiálov v oblasti vodného hospodárstva (Koncepcia vodohospodárskej politiky SR do roku 2015, Program protipovodňovej ochrany SR do roku 2010) morfologická danosť územia v hornej časti povodia na realizáciu umelých retenčných priestorov legislatívna podpora na zachovanie prirodzených retenčných priestorov 	<ul style="list-style-type: none"> trendové zvyšovanie odtoku zo zrážok trendové zvyšovanie maximálnych povodňových prietokov v povodiach, kde došlo k výrazným zmenám krajinej štruktúry a to predovšetkým v horských a podhorských oblastiach narastanie priemerných mesačných prietokov v mesiacoch s intenzívnymi zrážkami (máj až august) v dôsledku zhoršenej vododržnej kapacity povodí a vplyvom zvyšovania zrážok s extrémnou výdatnosťou a intenzitou významne sa znížila prirodzená retenčná schopnosť povodí a zrýchlil sa povrchový odtok v krajine, v dôsledku čoho sa zvýšilo riziko a frekvencia výskytu povodní zníženie retenčnej schopnosti územia vplyvom nesprávnych postupov hospodárenia (poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo) významné zníženie výmery prirodzených lesov schopných účinne zachytávať a zhromažďovať vodu vplyvom v minulosti realizovaných melioračných a rekultivačných zásahov a intenzívnej poľnohospodárskej výroby dochádza k podstatnému zníženiu ostatných významných hydromorfných krajinných prvkov ako sú mokrade a močiare zvýšenie plošnej a výmoľovej erózie a nadväzné zvýšenie nežiaduceho transportu akumulácie plavenín a splavenín po vodných tokoch do vodných nádrží znižuje prietočnú kapacitu vodných tokov, prípadne akumulačných priestorov vodných nádrží a nadväzne zvyšuje riziko povodní v minulosti nevhodná regulácia a kanalizovanie vodných tokov urýchljuje odtok vody (hladké korytá) v minulosti vykonané technické

	<p>protipovodňové opatrenia (hrádze a ďalšie zariadenia na ochranu pred povodňami) na toku už neposkytujú a negarantujú ochranu obyvateľstva</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ narastanie škôd spôsobených povodňami v dôsledku nerealizovania protipovodňových opatrení, ▪ nedostatok finančných zdrojov na realizáciu preventívnych opatrení – údržba vodných tokov
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ nové prístupy riešenia zavedené v súvislosti so vstupom do EÚ ▪ využitie fondov EÚ pre tvorbu máp povodňového ohrozenia a rizika ▪ zapracovanie vyhlásených inundačných území do územných plánov miest a obcí ▪ podpora EÚ pri riešení PPO v povodí ▪ zmena prístupu k vode v krajine ako strategickej surovine 21. storočia s potrebou zvýšenia jej retenčnej schopnosti tak, aby sa spomalil povrchový odtok vody predovšetkým v obdobiach s výdatnými zrážkami a zaistili vodné rezervy pre obdobia sucha ▪ správna aplikácia programu starostlivosti o pôdu ▪ skvalitnenie hospodárenia v lesoch ▪ realizácia programov revitalizácie riečnych systémov vrátane opatrení na ochranu proti povodňam ▪ uplatňovanie integrovanej ochrany lesa, ktorá predstavuje súbor pestovateľských hospodársko-úpravníckych, ochranárskych a ďalších lesohospodárskych opatrení s cieľom neumožniť spôsobenie poškodenia či škôd v lese a zabezpečiť revitalizáciu ▪ významná účinnosť environmentálneho vzdelávania a výchovy ▪ vypracovanie špecializovaných komplexných programov riešiacich prevenciu pre prípad sucha pre jednotlivé oblasti povodí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ extrémne prejavy počasia prejavujúce sa množstvom rozsiahlych a ničivých následkov povodní a sucha ▪ očakávaná klimatická zmena môže mať výrazný vplyv na celkový odtok a aj vnútročné rozdelenie odtoku u nás ▪ zhoršujúci sa zdravotný stav lesov v dôsledku pôsobenia antropogénnych škodlivých činiteľov (imisie, chybné hospodárenie, požiare, pastva dobytká, poškodzovanie lesa) i prírodných škodlivých činiteľov (abiotických a biotických) a ekologických zmien rozhodujúcim spôsobom negatívne ovplyvňuje akumuláciu vody v povodiach (zvýšenie maximálnych povodňových prietokov, strata vodných zdrojov z malého hydrologického cyklu ▪ vysoký podiel náhodnej ťažby na celkovej ťažbe drevnej hmoty predovšetkým v prípade ihličnatých drevín, ▪ vážne zmeny hydrológie vodných tokov vplyvom ťažby dreva holorubným spôsobom (erózia, rýchly odtok zrážkových vôd, zníženie výparu a pod.) ▪ zhutňovanie pôd v dôsledku používania ťažkých mechanizmov pri obrábaní pôdy majúce za následok zníženie absorpčnej schopnosti pôdy a obmedzenie infiltrácie zrážkových vôd ▪ nedoriešené vlastnícke vzťahy a nerozvinutý trh s pôdou, nedostatočné a pomalé riešenie pozemkových úprav, až na základe ktorých sa môžu vykonávať revitalizačné opatrenia a tvoriť ÚSES na miestnej a regionálnej úrovni ▪ nedostatočný manažment lokalít mokradných

	<p>ekosystémov</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ odvodňovanie územia spevnenými plochami realizovanými z nepriepustných materiálov dažďovými kanalizáciami spôsobuje narušenie malého kolobehu vody a radikálne zvýšenie odtoku zrážkových vôd z urbanizovaných území ▪ existencia zástavby a urbanizácia v blízkosti vodných tokov, resp. v inundačných územiach realizovaná v minulosti, nerešpektujúca možnosť záplav a následných škôd na majetku ▪ neakceptovanie prirodzených inundačných území pri schvaľovaní územných plánov miest a obcí ▪ budovanie provizórnych premostení, provizórnych stavieb a pod. na brehoch vodných tokov obmedzujúce ich prietoknosť v prípade vzniku povodňových situácií ▪ divoké skládky odpadov v korytách tokov vytvárajú prekážky v prietoknosti týchto vodných tokov zvlášť v prípade povodňových situácií ▪ nedostatočná pripravenosť obcí v oblasti projektovej prípravy, čo spôsobuje neprehľadné vlastnícke vzťahy k poľnohospodárskym nehnuteľnostiam ▪ nesplnenie požadovaného legislatívneho termínu na dokončenie máp povodňového ohrozenia a povodňového rizika z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov ▪ nedostatok finančných prostriedkov na realizáciu opatrení Rámcovej smernice o vodách a tiež Smernice o hodnotení a manažmente povodňových rizík
--	--

4 Ochrana vôd

Všetky hlavné toky Prešovského kraja, ale i celý rad ich prítokov majú značne znečistenú vodu a v niektorých prípadoch je ich plnohodnotné využívanie ohrozené, či znemožnené. Najhoršia situácia v znečistení je v skupine mikrobiologických ukazovateľov, čo odzrkadľuje nepriaznivú situáciu hlavne v čistení komunálnych odpadových vôd. V znečistení podzemných vôd boli namerané zvýšené koncentrácie amónnych iónov, chloridov a dusičnanov ako dôsledok poľnohospodárskej činnosti, ako aj arzénu, hliníka, kyanidov a CHSKMn v dôsledku priemyselnej činnosti. Vzhľadom na využívanie podzemných vôd na pitné účely je nevyhnutné venovať zvýšenú pozornosť ich ochrane. V Prešovskom kraji je pripojených verejnú kanalizáciu 51,97 % z celkového počtu obyvateľov. Počet obyvateľov bývajúcich v domoch pripojených na kanalizáciu s ČOV predstavuje 50,07 % z celkového počtu obyvateľov. Verejná kanalizácia je vybudovaná v 115 obciach, čiastočne vybudovaná v 90 obciach. Zlepšeniu situácie v znečistení vôd vo veľkej miere môže prispieť odvádzanie a vyhovujúce čistenie odpadových vôd. Podľa prijatých záväzkov SR voči EÚ je potrebné zabezpečiť odvádzanie a čistenie komunálnych odpadových vôd s odstraňovaním nutrientov vo všetkých aglomeráciách nad 100 000 EO a aglomeráciách od 10 000 do 100 000 EO do roku 2010 a zabezpečiť odvádzanie a sekundárne čistenie odpadových vôd zo všetkých aglomerácií nad 2000 EO do roku 2015. V aglomeráciách do 2000 EO ak je vybudovaná stoková sieť je potrebné zabezpečiť primerané čistenie odpadových vôd priebežne. Jediný veľkokapacitný povrchový vodárenský zdroj v Prešovskom kraji – vodárenská nádrž Starina, je zdrojom pitnej vody predovšetkým v okresoch Humenné, Prešov, Snina a Vranov nad Topľou. Prešovský kraj ako celok vykazuje mierny prebytok zdrojov vody. Avšak vzhľadom k nerovnomernému rozloženiu vodárenských zdrojov na území kraja sú niektoré oblasti z hľadiska zdrojov vody prebytkové, iné oblasti zase vykazujú k roku 2015 deficit zdrojov. Ďalší rozvoj verejných vodovodov, nárast zásobovania, vyradovanie nevyhovujúcich zdrojov a priamych odberov z povrchových tokov, ktoré sa v budúcnosti neodporúča využívať, vzhľadom na ich vysokú zraniteľnosť (predstavujú veľkú časť kapacity využívaných zdrojov hlavne v tatranskej oblasti), spôsobí deficit zdrojov vody 521 l.s-1 v roku 2015. Pre väčšinu okresov kraja je charakteristický veľmi nepriaznivý stav vo vybavenosti verejnými vodovodmi. Nepriaznivým ukazovateľom je počet obyvateľov sídiel bez verejného vodovodu. V prevažnej väčšine ide o sídla do 1000 obyvateľov, nad 1000 je len 25 z nich (z toho 7 má viac ako 2000 obyvateľov) a 102 obcí bez vodovodu má menej ako 100 obyvateľov. Strategickým cieľom je zabezpečiť kvalitnú pitnú vodu pre všetkých obyvateľov. Obce v dosahu hlavných vodárenských systémov by mali byť postupne napájané na tieto systémy. Do obcí, ktoré sú mimo dosahu terajších prívodov vody a veľkokapacitných zdrojov by postupne mali byť budované prívody vody. Ak je možnosť získať miestne zdroje s dostatočnou výdatnosťou a vyhovujúcou kvalitou bude možno efektívnejšie zriadiť miestny vodovod. Prínosom je aj už existujúca investičná stratégia zásobovania pitnou vodou vybraných mikroregiónov v kraji. Budovanie verejných vodovodov zvýši životnú úroveň obyvateľov a priaznivo ovplyvní rozvoj regiónov, v obciach bez verejného vodovodu je minimálne predpoklad rozvoja výrobných prevádzok a zvyšovanie zamestnanosti.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ územia s veľkými využiteľnými množstvami podzemných vôd 2,00 – 9,99 l.s-1.km-1 v rámci hydrogeologických rajónov v riečnych náplavoch hlavných tokov ▪ vysoká úroveň ochrany vodných zdrojov, a to lokalizácia resp. plošný zásah chránených území vôd (chránené vodohospodárske oblasti, ochranné pásma vodárenských zdrojov) ▪ vysoký počet vodárenských a vodohospodársky významných tokov ▪ dostatok vodných zdrojov 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ znečistenie všetkých vodných tokov v III.–V. triede v skupinách ukazovateľov determinujúcich komunálne, priemyselné a poľnohospodárske znečistenie ▪ výskyt území so stredným až veľmi vysokým stupňom kontaminácie podzemných vôd (1,1 a viac) ▪ dlhodobé prekračovanie limitných hodnôt NV SR č. 354/2006 Z.z. vo vodohospodársky významných oblastiach podzemných vôd ▪ nevyhovujúce vodárenské zdroje z dôvodu ich kontaminácie dusičnanmi, dusitanmi, amoniakom, železom a mangánom ▪ ľahko zraniteľné povrchové zdroje pitnej vody (znečistenie povrchových tokov, zvýšený splach v dôsledku príválových dažďov) ▪ straty vo vodovodných sieťach ▪ vypúšťanie odpadových vôd z jestvujúcich kanalizácií bez čistenia do recipientov ▪ ČOV nevyhovujúce požiadavkám platnej legislatívy v rámci EÚ (odstraňovanie nutričov) ▪ nízka úroveň vybavenia územia vodovodnou a kanalizačnou sieťou (pod celoslovenským priemerom) ▪ veľké rozdiely v zásobovaní pitnou vodou a v napojení na kanalizácie a ČOV medzi okresmi v rámci kraja ▪ nedostatočná vodohospodárska infraštruktúra najmä vo vidieckych sídlach
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií Prešovského kraja obsahujúci vyšpecifikovanie problémov a priorít a návrh riešenia ▪ požiadavky európskej a slovenskej právnej úpravy ▪ stanovený a záväzný časový harmonogram týkajúci sa odvádzania a čistenia odpadových vôd z aglomerácií v SR ▪ dobudovanie vodovodných, kanalizačných sietí a čistiarenských zariadení ▪ realizácia projektov s finančnou podporou z 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nerealizovanie výstavby vodovodných a kanalizačných sietí s následným čistením odpadových vôd ▪ v dôsledku znečistenia podzemných a povrchových vôd ohrozenie zásob pitnej vody ▪ deficit 521 l/s v roku 2015 v dôsledku nárastu zásobovaní, ale hlavne po znížení výdatnosti zdrojov pitnej vody o ekologické limity a vyradení nevyhovujúcich zdrojov vody ▪ nedostatok finančných prostriedkov na kofinancovanie budovania verejných

<p>fondov EÚ na riešenie problémov vo vodnom hospodárstve</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ návrh veľkokapacitného vodárenského zdroja VN Tichý Potok pre Východoslovenskú vodárenskú sústavu ▪ návrh prehodnotenia nových a doplňujúcich zdrojov (Ublianska dolina, horné povodie Laborca, Ondavy, Tople, Dunajca, dolina Olšavy ▪ intenzifikácia ČOV podľa požiadaviek platnej legislatívy v rámci EÚ (odstraňovanie nutrientov) ▪ existujúca investičná stratégia zásobovania pitnou vodou a odkanalizovania vybraných mikroregiónov v kraji 	<p>vodovodov, kanalizácií a ČOV</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ vysoký podiel nečistených odpadových vôd vypúšťaných do vodných tokov majúci za následok znečistenie všetkých vodných tokov v III.–V. triede vo všetkých skupinách ukazovateľov
--	---

5 Využívanie obnoviteľných zdrojov energie

Na území PSK nie sú žiadne významnejšie zdroje na výrobu elektrickej energie. V prevádzke sú štyri závodné teplárne, ktoré v prevažnej miere vyrábajú elektrickú energiu pre vlastnú spotrebu. Do distribučnej siete dodávajú len prebytky výroby elektrickej energie a práve obnoviteľné zdroje energie môžu tento negatívny stav odstrániť. Súčasný stav vývoja technológií pre využívanie OZE neumožňuje všetky obnoviteľné zdroje energie využívať v plnom rozsahu. Väčšina z moderných technológií sa nachádza v štádiu uvádzania na trh, kedy ich investičná náročnosť je stále veľmi vysoká. Využívanie OZE ako domácich energetických zdrojov zvyšuje bezpečnosť a diverzifikáciu dodávok energie a súčasne znižuje závislosť ekonomiky od nestabilných cien ropy a zemného plynu. Ich využívanie je založené na vyspelých a environmentálne šetrných technológiách, výrazne prispieva k znižovaniu emisií skleníkových plynov a škodlivín. Zvýšeným využívaním OZE na výrobu el. energie a tepla sa vytvoria podmienky pre doplnkové regionálne zdroje výroby energií. Prednostne je potrebné sa zamerať na využívanie slnečných kolektorov vo verejných budovách, najmä na prípravu teplej úžitkovej vody a to najmä v školách, zdravotníckych zariadeniach, hoteloch a športových strediskách, kde sa teplá voda vyžaduje po celý rok v kombinácii s využívaním biomasy. Využívanie geotermálnej energie má v podmienkach kraja, predovšetkým možnosť v oblasti poľnohospodárstva, kúpeľníctva a čiastočne energetiky. Na tieto účely sú predovšetkým vhodné nízkoteplotné geotermálne vody. Z pohľadu využívania veternej energie v Prešovskom kraji nie sú vzhľadom k požadovaným rýchlostným pomeroch vetra, optimálne podmienky a aj predpokladaný technický potenciál má rád obmedzujúcich faktorov a to predovšetkým v oblasti ochrany prírody a krajiny. Výstavba malých vodných elektrární (MVE) ako jedného najčistejšieho zdroja energie má predovšetkým regionálny, resp. lokálny význam. Realizáciou stavieb charakteru MVE vznikajú negatívne vplyvy predovšetkým na kvalitu vody v toku, faunu a to hlavne na ichtyofaunu. Jednou z bariér pre skutočný rozvoj využívania OZE sú špecifické, trhové a legislatívne bariéry, ktoré odrádzajú podnikateľské subjekty od investícií do zariadení využívajúce OZE. Pre podnikateľské subjekty hlavnou trhovou bariérou je skutočnosť, že investori nemajú zabezpečenú dlhodobú garanciu cien stanovením minimálnych cien pre výkup elektriny z OZE na dlhšie časové obdobie. Z dôvodu chýbajúcej garancie výkúpnej ceny, banky nie sú ochotné financovať investične náročnejšie projekty. S ďalšou bariérou sa stretávajú teplárne, ktoré majú pri prechode na vykurovanie biomasou problémy s uzavretím zmluvy s garanciou ceny biomasy na dostatočne dlhé obdobie. Aj napriek tomu, že v súčasnosti je podiel obnoviteľných zdrojov energie malý a záujem o ich vyššie využívanie nie je prioritný, existuje veľa faktorov okrem environmentálnych dôvodov, ktoré predurčujú ich podstatne vyššie využívanie. Odstránenie prioritných problémov pri využívaní OZE je potrebné riešiť na národnej úrovni, a to predovšetkým v oblasti legislatívy a podporných mechanizmov a na regionálnej úrovni prijatím regionálnej koncepcie pre využívanie OZE, a to predovšetkým pre biomasu a slnečnú energiu.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
Biomasa <ul style="list-style-type: none"> najperspektívnejší zdroj energie, najväčší využiteľný potenciál, zanedbateľný obsah síry v porovnaní s uhlím (radovo 0,01 %) 	Biomasa <ul style="list-style-type: none"> náklady na dopravu, potreba skladovania z dôvodu sezónnosti pestovania, potreba zabezpečenia dlhodobu spoľahlivej

<p>Bioplyn</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ okamžité využiteľný potenciál, ▪ vysoká účinnosť výroby elektriny a tepla, ▪ výkonovo stabilný zdroj energie, ▪ splyňovanie umožňuje využiť na energetické účely aj odpady <p>Malé vodné elektrárne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dostatočný technicky využiteľný potenciál, ▪ vysoká účinnosť výroby elektriny, ▪ ekologicky čistá výroba elektriny, ▪ nízke prevádzkové náklady, ▪ možnosť plnoautomatickej prevádzky <p>Geotermálna energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ značný potenciál geotermálnej energie v lokalitách výskytu, ▪ rozsiahle priestorové rozloženie vhodných geotermálnych vôd, ▪ minimálne výkyvy teploty čerpaných geotermálnych vôd <p>Slnecná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ významný technický potenciál, ▪ všadeprítomný nevyčerpatelný zdroj, ▪ výroba špičkových solárnych kolektorov na Slovensku, ▪ minimálne prevádzkové náklady, ▪ bezodpadová výroba elektriny, ▪ decentralizovaná výroba elektriny <p>Veterná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dostatočný technický potenciál, ▪ minimálne prevádzkové náklady, ▪ bezodpadová výroba elektriny 	<p>dodávky biomasy</p> <p>Bioplyn</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ potrebná koncentrácia biomasy, ▪ malé skúsenosti s prípravou, výstavbou a prevádzkovaním bioplynových staníc, ▪ nerozvinutý trh tuzemských dodávateľov technologických a stavebných častí <p>Malé vodné elektrárne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ veľká závislosť výkonu od klimatických podmienok, ▪ straty v energetickej produkcii spôsobené neenergetickými odbermi vody, ▪ náročnosť na výber vhodnej lokality, ▪ vyššie investičné náklady <p>Geotermálna energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ vysoké investičné náklady, ▪ obmedzené možnosti na výrobu elektriny, ▪ silná mineralizácia geotermálnych vôd, ▪ zdroje vhodné na produkciu elektriny sa nachádzajú pod súčasnou hranicou ekonomickej únosnosti <p>Slnecná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ nízka hustota výkonu, ▪ veľmi nízka účinnosť pri premene na elektrickú energiu, ▪ vysoká cena fotočlánkov, ▪ dlhšia doba návratnosti investícií, ▪ nízka úroveň uvedomenia možnosti využívania solárnych systémov <p>Veterná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ nízka stabilita výkonu, ▪ náročnosť na výber vhodnej lokality, ▪ vysoké investičné náklady, ▪ vizuálna zmena prostredia
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<p>Biomasa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ znižovanie závislosti na dovoze fosílnych zdrojov, ▪ rozvoj vidieckych oblastí a zamestnanosti, ▪ diverzifikácia poľnohospodárstva, ▪ vznik pracovných príležitostí vo výrobe zariadení, ▪ rozvoj nových vedných odborov (napr. biotechnológie) <p>Bioplyn</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ diverzifikácia energetických zdrojov, 	<p>Biomasa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rast ceny biomasy z dôvodu vyššieho dopytu, ▪ rast nákladov na dopravu biomasy, ▪ nedostatok biomasy pri málo pružnej ponuke <p>Bioplyn</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ úbytok biomasy pre výrobu bioplynu <p>Malé vodné elektrárne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zmena prietokových pomerov, ▪ zdĺhavé administratívne schvaľovanie,

<p>znižovanie závislosti na dovoze fosílnych zdrojov,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozvoj vidieckych oblastí, ▪ diverzifikácia poľnohospodárstva, ▪ vznik pracovných príležitostí vo výrobe zariadení, ▪ rozvoj nových vedných odborov <p>Malé vodné elektrárne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dobrá návratnosť investovania, ▪ možnosti využívania na veľkej časti územia Slovenska, ▪ zmiernenie erozívneho procesu na horských a stredných úsekoch tokov <p>Geotermálna energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ lokálne využívanie na vykurovanie, komplexné riešenie využívania geotermálnej energie pri zohľadnení maximalizácie životnosti geotermálneho zdroja a stabilizácie jeho výkonu, ▪ ekologické zvládnutie produkcie elektriny, ▪ trend nárastu cien tepla <p>Slnecná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ vznik pracovných príležitostí pri inštaláciách a zvýšenej výrobe solárnych systémov, ▪ rozvoj nových vedných odborov, ▪ rastúca cena fosílnych palív, ▪ znižovanie cien fotočlánkov <p>Veterná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ znižovanie cien veterných turbín, ▪ rýchla inštalácia výkonov, ▪ vznik pracovných príležitostí ▪ zvýšená korózia rozvodov a zariadení 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ potenciálny odpor záujmových skupín, ▪ zvyšovanie sedimentačnej činnosti toku <p>Geotermálna energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatok zdrojov na výskum v tejto oblasti, ▪ riziko neúspešného vrtu, <p>Slnecná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ hustá sieť elektrických vedení, ▪ náročnosť na investície, ▪ rast cien základnej suroviny pre výrobu fotočlánkov <p>Veterná energia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ neznalosť dopadov na fluktuáciu v elektrizačnej sieti, ▪ zdĺhavé administratívne schvaľovanie, ▪ nedostatok prenosových kapacít vedenia
--	--

6 Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva

Z hľadiska množstva nebezpečných odpadov je Prešovský kraj najmenej zaťaženým územím v rámci Slovenskej republiky. Priemerné množstvo komunálnych odpadov vzniknuté v Prešovskom kraji na obyvateľa je najnižšie zo všetkých krajov Slovenskej republiky, pričom v porovnaní s celoštátnym priemerom je nižší o približne 78 kg/obyv. Z uvedených dôvodov nepredstavuje zneškodňovanie komunálneho i nebezpečného odpadu významný problém vyžadujúci jeho riešenie na úrovni Prešovského samosprávneho kraja. Na území Prešovského kraja je málo účinný separovaný zber zhodnotiteľných komodít v komunálnej i výrobnej sfére a chýbajúce zariadenia na zhodnocovanie odpadov a recykláciu odpadov, predovšetkým pre tetrapakové obaly, čiastočne i sklenené obaly a plasty, ktoré je možné materiálovo zhodnotiť prostredníctvom separovaného zberu. Na území Prešovského kraja totiž nie sú inštalované potrebné technologické zariadenia na niektoré komodity, predovšetkým tetrapakové obaly, čo v dôsledku vysokých dojazdových vzdialeností a s tým spojených prepravných nákladov do zberných a spracovateľských centier nachádzajúcich v ostatných regiónoch Slovenskej republiky následne ekonomicky znevýhodňuje jeho realizáciu pre samotných občanov i dotknuté obce v kraji. Napr. v súčasnom období sa na území Slovenskej republiky vyprodukuje viac ako 8 000 ton viacvrstvových (tetrapakových) obalov. Tieto obaly sú zneškodňované spolu s ostatným odpadom na príslušných skládkach TKO. V západoslovenskom regióne je inštalované technologické zariadenie, ktoré materiálovo zhodnocuje tieto odpady na výrobu stavebných dosiek ako náhrady za sadrokartónové dosky. Kapacita tejto linky je stanovená na spracovanie cca 2 000 ton týchto obalov za rok. Inštaláciou príslušného technologického zariadenia na území Prešovského kraja by sa vytvorili predpoklady pre zníženie množstva tuhého komunálneho odpadu zneškodňovaného skládkovaním o cca 4 000 ton/rok a predpokladanú výrobu 500 000 m² dosiek plus tvorbu nových pracovných miest. Riešením pre zriadenie predmetného technologického zariadenia by malo byť využitie štátnych podporných programov a programov EU na efektívny systém odpadového hospodárstva i zahraničné skúsenosti súvisiace s materiálovým a energetickým využitím odpadov. Rovnako sa prejavuje nízka úroveň zhodnocovania biologických odpadov a ich využitia na zlepšenie kvality pôdneho fondu. Preto je nevyhnutná podpora všetkých foriem kompostovania (domáce, komunitné, priemyselné) a komplexné riešenie uplatnenia kompostov na trhu a zvyšovanie miery ich zhodnotenia spracovaním na substráty.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ z hľadiska množstva nebezpečných odpadov je Prešovský kraj najmenej zaťaženým územím v rámci Slovenskej republiky ▪ priemerné množstvo komunálnych odpadov vzniknuté v Prešovskom kraji na obyvateľa je najnižšie zo všetkých krajov Slovenskej republiky, v porovnaní s celoštátnym priemerom je nižší o približne 78 kg/obyv. ▪ nízke množstvo stavebných odpadov	<ul style="list-style-type: none"> ▪ neexistencia Programu odpadového hospodárstva ako základného koncepčného dokumentu pre riadenie odpadového hospodárstva v Prešovskom kraji s opatreniami na obmedzovanie vzniku odpadov ▪ málo účinný separovaný zber zhodnotiteľných komodít v komunálnej aj výrobnej sfére ▪ chýbajúce zariadenia na zhodnocovanie odpadov a recykláciu odpadov pre niektoré komodity (napr. viacvrstvové obaly, sklenené

	<p>obaly, plasty), ktoré je možné materiálovo zhodnotiť prostredníctvom separovaného zberu</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ čiastočne zavedený separovaný zber biologicky rozložiteľných odpadov v najväčších mestách regiónu ▪ chýbajúci systém evidencie a kontroly nakladania s biologicky rozložiteľnými odpadmi v komunálnych odpadoch v mestách a obciach ▪ chýbajúca koncepcia a živelné budovanie zariadení na zneškodňovanie autovrakov ▪ vznik skleníkových plynov v dôsledku nesprávneho nakladania s bioodpadom ▪ vysoký počet starých skládok
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ využitie štátnych podporných programov a programov EU na efektívny systém odpadového hospodárstva a dobudovanie infraštruktúry ▪ v zmysle existujúcej legislatívy zavedenie progresívneho systému v odpadovom hospodárstve, prednostne zameraného na znižovanie tvorby odpadov ▪ zahraničné skúsenosti súvisiace s materiálovým a energetickým využitím odpadov ▪ podpora všetkých foriem kompostovania (domáce, komunitné, priemyselné) a komplexné riešenie uplatnenia kompostov na trhu a zvyšovanie miery ich zhodnotenia spracovaním na substráty a ich energetického zhodnotenia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatočný rozvoj a transfer environmentálne priaznivejších technológií ▪ rast výroby a spotreby obyvateľstva s nárastom produkcie odpadov

7 Rozvoj dopravnej infraštruktúry

Dobudovanie cestných sietí v Prešovskom kraji výrazne zaostáva. Nie je vybudované diaľničné prepojenie kraja s inými regiónmi. Prepojenie kraja s hlavným mestom SR Bratislava je preťažené a nekvalitné, o čom svedčí aj vysoký počet dopravných nehôd. Nevyhovujúce je aj severo-južné prepojenie Prešovského kraja smerom na hranicu s Poľskou republikou a Maďarskou republikou. Nedostatočne rozvinutá štruktúra ciest je príčinou zhoršenia rozvojových možností v kraji. Proces stavebnej prípravy predlžujú a predražujú aj problémy s majetkovoprávnym vysporiadaním pozemkov pod cestami. Nepriaznivé geomorfologické a klimatické podmienky v kraji sú jednou z príčin zhoršovania stavebno-technického stavu ciest a zvyšujú náročnosť na opravy a údržbu cestných telies. Na území PSK je z celkovej dĺžky ciest II. triedy 19,46 % v nevyhovujúcom stave a 3,24 % v havarijnom stave. Z celkovej dĺžky ciest III. triedy na území kraja je 30,75 % v nevyhovujúcom stave a 9,50 % v havarijnom stave. Trasovanie ciest s nevyhovujúcimi šírkovými a smerovými parametrami je často dedičstvom minulosti a nedostatku finančných prostriedkov na ich rekonštrukciu. Podobne je to aj s nedostatočnou priepustnosťou križovatiek, keďže trasy hlavných dopravných tepien často vedú cez centrá miest. Obchvaty miest sú projekčne nepripravené a finančne aj časovo náročné. Nedostatočný rozvoj novej cestnej siete Prešovského samosprávneho kraja je vyvolaný malým množstvom finančných prostriedkov, ktoré chýbajú na budovanie nových ciest medzi obcami bez dopravného prepojenia a ku hraničným priechodom. V Prešovskom kraji je železničná sieť málo rozvinutá. Predstavuje 420 km tratí a 41 km Tatranskej elektrickej železnice. PSK má na celkovej dĺžke železničných tratí SR 11,69 % podiel, z celoslovenského pohľadu patrí v tomto ukazovateli na 4. miesto. Vzhľadom na súčasný trend, je potrebné hľadať optimalizáciu spojov v doprave, aby nedošlo k rušeniu niektorých železničných tratí v PSK. Štát znižuje platby za výkon dopravy vo verejnom záujme, čo má negatívny vplyv na počet vlakových spojov. Na regionálnych tratiach sa vykonáva v súčasnosti len bežná údržba, čo má negatívny vplyv na zvyšovanie rýchlosti. Vozňový park je zastaralý. Je potrebné plánovať obnovu infraštruktúry – dopravnej cesty, ako aj obnovu železničných staníc, nechránených železničných priecestí a nástupišť. V súčasnosti je prioritou investičného procesu ŽSR modernizácia hlavného železničného ťahu Bratislava-Žilina-Košice a Kysak-Prešov-Plaveč-Muszyna, ako súčasť európskeho železničného koridoru č. IX (severo-južný tranzitný koridor). Modernizácia spočíva v stavebných úpravách tratí v „koridore č. Va“ na traťové rýchlosti do 160 km/h, resp. 80-100 km/h na trati Prešov-Plaveč. Rozvoj leteckej dopravy v kraji je naviazaný na letisko Poprad – Tatry. Letisko je zaradené do siete verejných letísk SR so štatútom medzinárodného letiska. Je najvyššie položeným letiskom v strednej Európe (718 m.n.m.). Letisko vykonáva pravidelnú i nepravidelnú dopravu cestujúcich a nákladu a vyhlídkové lety v rámci turistického ruchu. Celoročne letisko využívajú súkromné a obchodné lietadlá najmä z Nemecka, Francúzska, Belgicka a Rakúska, aerokluby a letecké školy. Letisko slúži aj ako základňa Leteckej záchrannej zdravotnej služby, Aeroklubu Poprad a Spoločnosti TLS Air, ktorá vykonáva vyhlídkové lety. V roku 2007 bola vykonaná prestavba interiéru terminálu, boli vytvorené nové pracoviská na detekčnú kontrolu a zrealizovaná bola rekonštrukcia oplotenia areálu letiska a rekonštrukcia osvetlenia vybavovacej plochy. V roku 2008 letisko zrealizovalo dve investične náročné akcie. Realizácia projektu „Rekonštrukcia svetelnej približovacej sústavy dráhy 27“ naplnila požiadavky predpisu L14 a pomohla udržať prevádzkyschopnosť letiska aj v nočných hodinách a za podmienok nízkej dohľadnosti. Novým priletovým terminálom sa podarilo zvýšiť kapacitu vybavených cestujúcich, nakoľko pôvodný terminál nepostačoval. Rok 2009 sa niesol v znamení rozširovania leteckých spojení. Pribudli letné sezónne linky do Bratislavy, Bolone a Splitu, v zimnom období linky do Bazileja, Bruselu a Varšavy. Ponuka letov sa okrem pravidelných letov do Londýna rozšírila aj o Manchester a Dublin.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ bezpečnosť dopravy a jej spoľahlivosť ▪ ekologické hľadisko hlavne železničnej dopravy ▪ kapacita prepravy (počet prepravených osôb) ▪ komerčné zľavy ▪ dopravná dostupnosť všetkých miest a dedín v kraji ▪ existencia dostatočnej siete stredísk správy a údržby ciest a diaľnic ▪ investícia veľkého objemu finančných prostriedkov PSK do modernizácie ciest 2. a 3. triedy od roku 2005 ▪ dobrá spolupráca so starostami obcí pri údržbe ciest v intravilánoch ▪ niekoľkoročné skúsenosti s údržbou ciest v letnom zimnom období ▪ vhodná geografická poloha - blízkosť Vysokých a Nízkyh Tatier, blízkosť centra mesta (autobusová a železničná stanica 4 km od letiska), blízkosť prírodných, historických a wellness atrakcií ▪ malý počet dní s hmlou/resp. vhodné poveternostné podmienky pre leteckú dopravu ▪ nadregionálne využitie - Spiš, Liptov, čiastočne aj z poľskej strany Tatier ▪ budúce priame napojenie na diaľničnú sieť (buduje sa) ▪ štatút medzinárodného letiska ▪ dostatočná kapacita pohybových plôch pre všetky druhy letov ▪ vybavenie rádio-navigačnými a svetelnými prostriedkami na I. kategóriu ICAO 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ slabá koordinácia s ostatnými druhmi dopravy ▪ nedostatočná údržba železničných tratí ▪ nízka traťová rýchlosť ▪ kultúra cestovania ▪ málo rozvinutá železničná sieť ▪ časte úrovňové križenia železníc s cestami ▪ nízka kvalita služieb v doprave ▪ slabá dostupnosť diaľnic a rýchlostných komunikácií ▪ nedostatočný počet hraničných priechodov na Ukrajinu ▪ trasovanie ciest 1. a 2. triedy cez mestské sídla ▪ nedostatočná projekčná a stavebná pripravenosť na výstavbu diaľnic a obchvatov miest ▪ chýbajúce cestné prepojenie dolín cez horské masívy ▪ nedostatočná priepustnosť križovatiek na hlavných dopravných tepnách ▪ majetkovoprávne nevyrovnané vlastnícke vzťahy pozemkov pod cestami ▪ zanedbaná modernizácia a oprava ciest a strojového parku v uplynulých desaťročiach ▪ nedostatočný objem finančných prostriedkov na výstavbu a údržbu ciest ▪ nevyhovujúci stav ciest smerujúcich ku hraničným priechodom ▪ ohrozovanie ciest a mostov z titulu povodní ▪ nevyhovujúce šírkové a smerové parametre niektorých ciest ▪ nízke mzdové ohodnotenie pracovníkov zabezpečujúcich údržbu ciest ▪ zastaraná infraštruktúra a nedostatok finančných prostriedkov na jej rekonštrukciu ▪ slabá propagácia v zahraničí (letiska, regiónu a Slovenska) ▪ neexistujúce pravidelné autobusové spojenie medzi letiskom a mestom ▪ absencia tesnejšej spolupráce subjektov cestovného ruchu v regióne ▪ letisko má viacerých majiteľov – štát, mesto PP a Vysoké Tatry

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nesolventnosť majiteľov letiska Poprad ▪ vybavenie rádio navigačnými a svetelnými prostriedkami na I. kategóriu ICA
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ migrácia obyvateľstva za prácou ▪ zvyšovanie odbornej úrovne zamestnancov ▪ požiadavka trhu na vyššiu kvalitu služieb ▪ koordinácia s ostatnými druhmi dopravy (Integrovaný dopravný systém, spolupráca so SAD, MHD a ŽSSK a.s.) ▪ vytváranie koridorov v zmysle medzinárodných dohôd (smer Poľsko – Slovensko – Maďarsko) – nárast cestovného ruchu ▪ priame spojenie s Bratislavou ▪ využitie dostatočnej kapacity stavebných dodávateľských firiem dopravného zamerania ▪ využitie vysokej kvalifikovanosti projektantov a dodávateľov stav. prác ▪ zvýšenie konkurencie vo výstavbe diaľnic zadaním výstavby formou PPP ▪ naplnenie existujúcich memoránd o zintenzívnení spolupráce v prihraničných oblastiach ▪ využiť pripravovanú novelu stavebného zákona na zjednodušenie investičnej prípravy stavieb ▪ využitie fondov EÚ na výstavbu a modernizáciu cestnej infraštruktúry ▪ komplexný rozvoj cestovného ruchu (CR) a intenzívna podpora rozvoja CR ▪ investície do rozvoja turistickej infraštruktúry v oblasti Vysokých a Nízkyh Tatier ▪ využitie rozsiahleho potenciálu pre rozvoj CR ▪ blízkosť prírodných, historických a wellness atrakcií ▪ rozvoj leteckej prepravy v súvislosti s prílevom zahraničných investícií do regiónu ▪ privatizácia letiska (zdroj rozvojových investícií) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zvyšovanie nákladov v dôsledku zvýšenia ceny vstupov – zvýšenie ceny cestovného vandalizmus, kriminalita ▪ stagnácia hospodárstva v kraji, vplyv hospodárskej krízy ▪ znižovanie počtu vlakových spojení ▪ rušenie tratí len z ekonomických dôvodov (ušetrenia finančných prostriedkov bez ohľadu na sociálne dopady, prípadne na podnikateľské aktivity (Vranov –Trebišov, Spišská Nová Ves –Levoča) ▪ chýbajúca záväzná dlhodobá koncepcia výstavby diaľnic a rýchlostných ciest v SR ▪ chýbajúca jednotná koncepcia majetkovoprávneho vyrovnania pozemkov pod cestami v rámci celej SR ▪ nárast cien základných stavebných materiálov a pohonných hmôt ▪ nárast ceny pracovnej sily z titulu jej nedostatku v stavebníctve ▪ sprísňujúce sa ekologické požiadavky na výstavbu a údržbu ciest ▪ nejednotný systém riadenia a financovania dopravnej infraštruktúry ▪ rôzne vlastníctvo a správcovstvo cestnej siete ▪ povodne spôsobujúce škody na cestách a mostoch ▪ slabý potenciál domácich cestujúcich ▪ vysoká závislosť na cestovnom ruchu a podmienkach pre CR/ meteorologické podmienky (málo snehu v zime- nedostatok turistov), turistická infraštruktúra a pod. ▪ konkurencia iných druhov dopravy a okolitých letísk (Košice, Krakov) ▪ silné tlaky ochrancov prírody nezodpovedajúce súčasným požiadavkám jednak na rozvoj dopravy, aj CR ▪ chýbajúce koncepcie pre rozvoj CR na úrovni kraja a pre špecifické turistické lokality -najmä pre oblasti ako Vysoké Tatry, Slovenský raj, Pieniny a pod.

8 Rozvoj informatizácie

Prešovský kraj, v rámci Slovenska, najviac zaostáva v procese postupného zavádzania a efektívneho využívania prostriedkov IKT, ktoré vedú k zvýšeniu kvality života občanov v regióne. Okrem nedostatočných finančných zdrojov a vysokých nákladov na obstaranie a využívanie zariadení IKT, bráni rozvoju nielen občanom ale aj verejnej správe a sčasti aj podnikateľom doterajšia nedostatočná politická podpora, absencia koordinácie pre zlepšovanie tohto procesu, slabá informačná gramotnosť obyvateľstva a pomalá informatizácia verejnej správy. Najhoršia situácia je hlavne v území regiónu s vidieckym obyvateľstvom, ktoré nie je bezprostredne blízko väčších miest. Nedostatočná úroveň aplikácie informačných systémov v regióne vyplýva nielen z nedostatku informácií, ale aj z nedostatku informačných systémov a kvality spracovania dát týmito systémami. Zvlášť je tento nedostatok vidieť u subjektov verejnej správy (štátnej správy a samosprávy), ktoré v regióne pôsobia. Existujú síce kvalitné informácie na stránkach ústredných orgánov, ale sú nedostatočne prepojené s regiónom. Chýbajú predovšetkým dostatočné aplikácie pre styk s verejnosťou. Navyše vedomosti, zručnosti a praktické skúsenosti pracovníkov VÚC s využívaním IKT nie sú adekvátne potrebám. Táto situácia vedie k nedostatočnému využívaniu informačno-komunikačných technológií pri plánovaní a rozhodovaní, k nedostatočnému prístupu k informáciám ako aj k nedostatočnej ponuke a využívaniu elektronických služieb VÚC PSK.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> dostatočná vybavenosť IKT s pripojením na internet na všetkých stupňoch škôl trend rastu vybavenosti IKT s pripojením na internet v organizáciách a v domácnostiach dobrá úroveň vzdelávania v oblasti IKT na školách a špeciálnych inštitúciách silný trend rastu prostriedkov mobilnej komunikácie dobré skúsenosti s káblovými prenosovými službami pre komunikáciu stanovené ciele rozvoja informačnej spoločnosti EÚ a SR v súlade s eEurope iniciatíva pilotných projektov na úrovni regiónu (DVB-T, VÚCNET, portál KSK, PSK) silnejúca politická podpora rozvoja IKT na úrovni SR a PSK narastajúci záujem organizácií a občanov o využívanie IKT 	<ul style="list-style-type: none"> slabá dostupnosť internetu v území regiónu nízky počet zariadení IKT a pripojení na internet v domácnostiach vysoké náklady na obstaranie a využívanie internetu vysoká nezamestnanosť a slabá kúpyschopnosť občanov zastarané technológie prenosovej infraštruktúry regiónu chýbajúca koordinácia využitia súčasných prenosových sietí nerozvinuté verejné e-služby v jednotlivých oblastiach chýba informačné a komunikačné prepojenie v rámci verejnej správy aj k občanom málo projektov IKT zasahujúcich do života celého regiónu nedostatok financií na budovanie integrovaných projektov IKT regiónu
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> tvorba partnerstiev a zapojenie regiónu do programov EÚ v tejto oblasti využitie štrukturálnych fondov na obdobie 2007 až 2013 na projekty IKT 	<ul style="list-style-type: none"> neefektívne využitie štrukturálnych a EÚ fondov v danej oblasti netransparentné, duplicitné, korupčné a diskriminačné prístupy pri budovaní IKT

<ul style="list-style-type: none"> ▪ budovanie dostupnej IKT infraštruktúry dostupnej pre občanov a podnikateľov regiónu ▪ postupné nasadzovanie služieb egovernmentu pre komunikáciu s verejnosťou ▪ rozvoj špecializovaných širokopásmových sietí (veda, zdravotníctvo, školstvo, kultúra) ▪ rozvoj širokopásmového multimediálneho IKT prístupu občanov k službám spoločnosti ▪ rozvoj informačných systémov verejnej správy ▪ podpora rozvoju elektronického obchodu a podnikania v regióne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prehlbovanie rozdielov regiónu PSK v rámci SR a EU ▪ nedostatočná kvalita, úplnosť infraštruktúry a relevantnosť obsahu e-služieb ▪ nedostatok financií na vybudovanie kvalitnej prenosovej siete regiónu ▪ nevyužitie možnosti mobilných, telefónnych a TV sietí pre prístup k informáciám a službám ▪ nízky stupeň osvedy, odbornej prípravy a záujmu v oblasti IT ▪ nedostatočné rozvinuté konkurenčné prostredie pri zabezpečovaní služieb ▪ slabé riadenie procesu informatizácie zainteresovaných v rámci regiónu
---	---

9 Skvalitnenie stredného odborného školstva

Za posledných pätnásť rokov rast vzdelanosti v SR nebol rozvojovou prioritou – čo sa prejavuje na všetkých úrovniach školstva, hlavne však v oblasti stredného odborného školstva. To sa prejavuje nielen v nízkej kvalite absolventov, ktorých profil nezodpovedá požiadavkám trhu, ale aj nedostatkom záujemcov o štúdium na SOŠ. Hlavným problémom stredného školstva v PSK je jeho nedostatočná efektívnosť, spočívajúca v nízkej uplatniteľnosti absolventov. Nie je vybudovaný systém spolupráce medzi Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, budúcimi zamestnávateľmi a vzdelávacími inštitúciami. Dlhodobým nedostatočným financovaním stredného školstva došlo k tomu, že niektoré školské objekty sú v zlom technickom stave, z čoho vyplýva ich vysoká energetická náročnosť. Školy tiež nedisponujú adekvátnym materiálno-technickým zabezpečením pre potreby výchovnovzdelávacieho procesu, čo spôsobilo, že na stredných školách chýbajú moderné technológie, v niektorých školách je nedostatok učebníc, odborných učební na všeobecnovzdelávacie predmety a cudzie jazyky. Učitelia všeobecnovzdelávacích i odborných predmetov nemajú dostatočné vedomosti a zručnosti, ktoré by mohli uplatniť pri výučbe svojho predmetu a taktiež absentuje mechanizmus, ktorý by zabezpečil možnosť systematického získavania aktuálnych poznatkov v oblasti ich odboru a najnovších technológií vzdelávania. Nedostatok študentov na SOŠ je, okrem iného, podmienený nedostatočným marketingom SOŠ smerom k základným školám, k rodičovskej verejnosti a k potenciálnym zamestnávateľom. Manažéri škôl vykazujú značné rezervy v oblasti marketingových zručností, ekonomiky, práva i v riadení ľudských zdrojov. Vstupom SR do Európskej únie sa otvorili možnosti na získavanie mimorozpočtových zdrojov z EÚ.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> dostatočný počet stredných škôl konceptia rozvoja škôl a školských zariadení a existencia analýzy škôl z roku 2007 Stratégia odborného vzdelávania a prípravy PSK (2010 – 2015) začatý proces racionalizácie a optimalizácie SŠ kvalifikovanosť učiteľov odborných predmetov a majstrov OV existencia priestorov na rozširovanie vzdelávacích aktivít skúsenosti s tvorbou a realizáciou projektov a aktívna zapojenosť do projektov proporcionálne rozloženie škôl v rámci samosprávneho kraja ubytovanie a stravovanie žiakov v školských zariadeniach záujem absolventov SŠ o ďalšie vzdelávanie pripojenie všetkých škôl na internet 	<ul style="list-style-type: none"> nedostatočné prepojenie medzi systémom vzdelávania a potrebami trhu práce zlý technický stav školských objektov zastarané učebné pomôcky, nedostatok výpočtovej techniky, zastarala vybavenosť odborných učební, laboratórií a dielni praktického vyučovania nesystémová spolupráca s ÚPSVaR problémy pri zabezpečovaní praxe vo výrobných podnikoch a v iných zariadeniach nedostatočný marketing SŠ vo vzťahu k verejnosti chýbajúce učebné plány a učebné osnovy v inštitúciách formálneho vzdelávania pre profesie, ktoré by spĺňali nové požiadavky v oblasti trhu práce nedostatočné financovanie SŠ absencia stratégie celoživotného odborného vzdelávania vysoký podiel žiakov z marginalizovaných

	skupín, ktorí ukončujú štúdium po splnení povinnej školskej dochádzky bez dosiahnutia odborného vzdelania
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zvyšovanie kvalifikácie pedagogických zamestnancov SŠ ▪ existencia akreditovaných programov pre vzdelávanie pedagogických zamestnancov SŠ ▪ možnosti využívania štrukturálnych a iných fondov ▪ priaznivé podmienky pre mobilitu absolventov stredných škôl ▪ vytvorenie siete poradenských centier s možnosťou prístupu k študijným materiálom ▪ využívanie existujúcej siete podporných inštitúcií a neziskových mimovládnych organizácií ▪ zapojenie škôl do procesu trvalo udržateľného rozvoja miest a regiónov ▪ zosúladenie siete škôl s požiadavkami trhu práce na základe dôslednej analýzy a vízie podnikateľských subjektov pôsobiach v rámci kraja ▪ rozšírenie spolupráce stredných škôl s podnikateľskými subjektmi resp. ďalšími inštitúciami s cieľom zvýšenia možnosti zamestnania absolventov na trhu práce ▪ rozvoj nových zdrojov zamestnanosti a príležitostí v regiónoch kraja ▪ využitie moderných informačných technológií pri rozvoji poradenstva o povolaniach a zamestnaniach ▪ zvýšenie účinnosti prepojenia ponuky pracovnej sily s dopytom trhu práce ▪ vypracovanie kvalitnej stratégie celoživotného vzdelávania 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nepochopenie racionalizačných opatrení učiteľmi a rodičmi ▪ nepriaznivý demografický vývoj ▪ malý počet ponúkaných pracovných miest na regionálnom trhu práce ▪ odchod kvalifikovaných absolventov z regiónu ▪ zlá ekonomická situácia v rodinách ▪ z dôvodu nezájmu žiakov, ich rodičov o niektoré odborné profesie dochádza k narastaniu nedostatkových profesií na trhu práce ▪ príliv „lacnej“ kvalifikovanej pracovnej sily zo zahraničia ▪ nekoordinovaný nárast počtu neštátnych stredných škôl

10 Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti

Osoby, ktoré sú viac než jeden rok nezamestnané, tvoria dnes v Prešovskom samosprávnom kraji viac ako 54 % celkového počtu uchádzačov o zamestnanie (ďalej len UoZ) (z nich viac ako 2/3 tvoria uchádzači o zamestnanie vedení v evidencii dlhšie ako 2 roky). Vývoj v posledných rokoch ukazuje, že tí, ktorí stratia zamestnanie, majú štatistickú šancu 20 %, že sa zaradia medzi dlhodobo nezamestnaných.

Vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných má vážne sociálne dopady. Ľudia strácajú pracovné návyky, základný kontakt s bežným spoločenským životom a zvykajú si na "štedrý" systém sociálnych dávok. Rastú však i výdaje štátneho rozpočtu na sociálnych dávkach a službách a súčasne sú menšie príjmy kvôli nižším daniam z príjmu, nižšie kúpyschopnosti obyvateľstva a kvôli nižšej dani z pridanej hodnoty či spotrebnej dane.

Dlhodobá nezamestnanosť najčastejšie postihuje obyvateľstvo s nízkou kvalifikáciou, príslušníkov etnických menšín, zdravotne postihnutých občanov, obyvateľov v pred dôchodkovom veku, mladistvých, osamelých rodičov, matky po materskej dovolenke.

Čím dlhšie je človek bez práce, tým menšiu má nádej nájsť si prácu znovu. Aj keď v súčasnosti dochádza k miernemu poklesu nezamestnanosti, netýka sa to dlhodobej nezamestnanosti. Jej podiel sa permanentne zvyšoval, iba v poslednom období došlo k jeho stabilizácii, čo je spôsobené predovšetkým tým, že skupina dlhodobo nezamestnaných je takmer výlučne tvorená nízko kvalifikovanými nezamestnanými s nízkymi, resp. žiadnymi pracovnými skúsenosťami. Zvýšený dopyt po pracovnej sile na trhu práce sa pokrýva v prvom rade kvalifikovanejšou a skúsenejšou pracovnou silou s vybudovanými pracovnými návykmi. Obnova pracovných návykov a dostatočná motivácia k práci často predstavuje kľúč k úspechu v uplatnení dlhodobo nezamestnaných v zamestnaní.

Rovnako dôležité je však aj predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti prostredníctvom zvyšovania udržateľnosti existujúcich pracovných miest, tvorby pracovných miest, rekvalifikačných programov a doplnujúceho vzdelania pre nezamestnaných umiestňovania uchádzačov o zamestnanie ohrozených dlhodobou nezamestnanosťou na voľné pracovné miesta a podpory prístupu na trh práce pomocou zlepšenia dostupnosti služieb zamestnanosti. Týmto spôsobmi sa zabráni predlžovaniu trvania nezamestnanosti (najmä dlhodobej), strate pracovných návykov, frustrácie zo straty kvalifikácie, zamestnávaniu v tzv. šedej ekonomike, pretrvávaniu sociálneho vylúčenia a podporí sa jeho predchádzanie.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Existujúca legislatívna podpora priestorovej mobility za prácou ▪ Diverzifikovaná sústava nástrojov na podporu vzdelávania a prípravy pre trh práce a získanie odborných zručností ▪ Konkurenčné prostredie verejných a neštátnych služieb sprostredkujúcich prácu (úrady práce, agentúry sprostredkujúce zamestnanie,...) ▪ Zlepšenie možností rodičov s deťmi v	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nezáujem o pracovnú mobilitu (priestorovú) ▪ Vysoký podiel dlhodobej nezamestnanosti ▪ Pomerne nízky podiel dlhodobo udržateľných pracovných miest, aj vytvorených cez aktívne opatrenia trhu práce ▪ Nízka úroveň vzdelania, zručností a pracovných návykov ▪ Nesúlad medzi kvalifikačnou štruktúrou ohrozených skupín a požiadavkami trhu práce

<p>predškolskom veku zúčastniť sa vzdelávania a prípravy pre trh práce (príspevky pre rodiny s deťmi)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nárast vysokoškolsky vzdelaných odborníkov v oblasti sociálnej práce ▪ Nové formy pracovnoprávných vzťahov ▪ Záujem ohrozených skupín o samozamestnávanie a podnikanie (aj rodinného charakteru) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nezáujem investovať do rozširovania vlastného vzdelávania ▪ Nízky stupeň povedomia na uplatňovanie práva na rovnosť príležitostí ▪ Nedostatok aktivít zameraných na podporu začleňovania znevýhodnených skupín na trhu práce v dôsledku vysokého počtu klientov pripadajúcich na jedného odborného pracovníka ▪ Chýbajúci systematický monitoring a analýza znevýhodnených osôb v dôsledku nedostatočného prepojenia informačných systémov verejnej, štátnej správy a samosprávy ▪ Vysoká chorobnosť sociálne vylúčených osôb v dôsledku nízkej životnej úrovne ▪ Nedostatok základného kapitálu na rozvoj podnikania
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozvoj existujúcich aktívnych opatrení trhu práce, zavádzanie inovatívnych nástrojov na podporu začleňovania viacnásobne znevýhodnených občanov ▪ Rozvoj a podpora druhošancového vzdelávania ▪ Podpora celoživotného vzdelávania ▪ Vzdelávanie a príprava pre trh práce na podporu zamestnanosti v atypických formách pracovných vzťahov ▪ Dopyt ohrozených skupín po nových typoch zamestnanosti (obecné firmy, cvičné firmy a pod.) ▪ Rozvoj viaczdrojového financovania za účelom podpory samozamestnania a vytváranie rodinných firiem 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nestabilné ekonomické a trhové prostredie súvisiace s adaptáciou trhu práce na podmienky EU ▪ Pretrvávajúce stereotypy a rodinné tradície v mobilnom správaní sa ohrozenej skupiny ▪ Štedrá sociálna sieť, ktorá môže mať demotivačný účinok pri hľadaní si práce ▪ Nezáujem príslušných ohrozených skupín o druhošancové vzdelávanie ▪ Pretrvávajúce diskriminácie na trhu práce, hlavne skrytej ▪ Neochota zamestnávateľov prijímať do pracovného pomeru sociálne vylúčených občanov ▪ Nízka minimálna mzda pôsobiaca demotivujúco v porovnaní so sociálnymi dávkami ▪ Zhoršovanie zdravotného stavu v dôsledku zlého sociálneho statusu ▪ Dopad svetovej hospodárskej a finančnej krízy

11 Zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunít

Prešovský kraj má jednu z najvyšších koncentrácií Rómov na Slovensku a zároveň tu je najvyšší počet rómskych komunít, hlavne vidieckych rómskych komunít, kde má Prešovský kraj dominantné postavenie spomedzi všetkých krajov SR. Podľa odhadov tvorí počet Rómov z celkového počtu obyvateľov Prešovského kraja takmer 16% a prírastok obyvateľstva u tejto skupiny je výrazne vyšší ako u majoritného obyvateľstva. Danému prioritnému problému je zo strany PSK v poslednom období dlhodobo venovaná patričná pozornosť. Zastupiteľstvo PSK svojim uznesením č. 10/2010 zo dňa 19. 1. 2010 schválilo založenie „Regionálneho združenia partnerstiev sociálnej inklúzie PSK – CESTA n. o.“. Je to inovatívny inštitucionálny nástroj, ktorého účelom je koordinovať a zosúladiť aktivity jednotlivých lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie pôsobiacich na území kraja. Svojimi aktivitami prispeje k posilneniu sociálnej inklúzie MRK, tak v oblasti vzdelávania, zamestnanosti, riešenia bytovej otázky, zdravia ako aj vzájomnej akceptácie Rómov a majority, v sociálnej oblasti a ich vzájomným prepojením. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že k občanom marginalizovaných skupín sa zaraďuje aj majoritná časť obyvateľstva, ktorá je sociálnym vylúčením ohrozená, resp. už je sociálne vylúčená. Ide o „najzraniteľnejšie“ skupiny, ktoré sú ohrozené sociálnym vylúčením a ktorých vstup na trh práce je determinovaný nedostatočnou alebo žiadnou praxou, nedostatočnými pracovnými návykmi, zdravotnými obmedzeniami, nedostatočnou vzdelanostnou úrovňou, vekom a pod. Za veľmi dôležitú súčasť procesov na zmiernenie, resp. odstraňovanie sociálnej exklúzie považujeme komunitné plánovanie sociálnych služieb na úrovni obcí/miest, ktoré má napomôcť predísť sociálnemu vylúčeniu a sociálnej izolácii jednotlivcov i skupín. Možno konštatovať, že v podmienkach Prešovského kraja tento proces je dobre rozbehnutý. V budúcom období ho bude nevyhnutné ďalej zdokonaľovať a rozšíriť na celé územie kraja.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ podporné nástroje primárneho vzdelávania predchádzajúce zaostávaniu rómskych detí v systéme formálneho vzdelávania (nulté ročníky ZŠ, asistent učiteľa) ▪ úspešnosť niekoľkých integračných projektov v oblasti formálneho vzdelávania ▪ existujúce motivačné nástroje sociálnej politiky štátu zamerané na vzdelávanie sociálne slabých skupín ▪ silné zastúpenie Rómov v produktívnom veku ▪ vysoký podiel Rómov v predproduktívnom veku ▪ pozitívna pracovná migrácia ▪ dostupnosť siete zdravotných služieb ▪ záujem spoločnosti o výchovu a vzdelávanie Rómov v oblasti zdravia ▪ zlepšenie podmienok bývania v niektorých lokalitách ▪ existencia terénnych asistenčných služieb 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ výrazne nižší počet Rómov končiacich jednotlivé stupne vzdelávania oproti majorite ▪ silné zastúpenie rómskych detí v špeciálnych školách ▪ segregované vzdelávanie na predprimárnom a primárnom stupni ▪ vysoká detská úmrtnosť, nízky vek dožitia ▪ vysoká chorobnosť celej rómskej populácie ▪ nízke hygienické štandardy a riziká epidémií ▪ nelegálne sídla, často poznačené environmentálnymi záťažami ▪ nedostatky v rodinnej výchove ▪ segregácia bývania a vzdelávania ▪ neexistujúca regionálna analýza a stratégia vo vzťahu k MRK ▪ nedostatočná a nejasná legislatívna úprava v oblasti sledovania zdravotného stavu Rómov ▪ nízka udržateľnosť úspešných projektov

<p>(sociálni, komunitní a zdravotní asistenti)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ existencia pozitívnych príkladov v rôznych oblastiach života ▪ existencia špecializovaných projektov, programov a centier ▪ existujúca terénna sociálna práca a podporné sociálne programy v rómskych komunitách ▪ poskytovanie štátnej dotácie na podporu rozvoja bývania ▪ zapojenie Rómov do výstavby svojich obydľí ▪ zlepšujúce sa sociálno-ekonomické podmienky občanov ▪ bohaté kultúrne tradície, aktivity, festivaly, literárna tvorba, umenie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ problémové a nedostatočné majetkovoprávne vysporiadanie pozemkov v rómskych komunitách ▪ vysoký počet neplatičov a devastácia bytového fondu v rómskych komunitách ▪ nedostatok integračných aktivít, prevenčných programov a slabá podpora terénnych asistenčných služieb ▪ nízke environmentálne povedomie Rómov ▪ nedostatočná infraštruktúra rómskych osídlení ▪ slabá aktivita regionálnych rómskych mimovládnych organizácií ▪ nízky záujem Rómov o formu rodinného farmárčenia
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zavedenie povinnej predškolskej výchovy ▪ podpora projektov integrovaného vzdelávania ▪ podpora realizovania antidiskriminačnej legislatívy v praxi ▪ podpora vzdelávania formou tzv. školy druhej šance ▪ rôznorodé a početné finančné možnosti na riešenie financovanie z EÚ a ŠF ▪ využitie iných dodatočných zdrojov financovania projektov ▪ nastavenie regionálnej politiky a podpory smerom k riešeniu problematiky MRK ▪ podpora a rozvoj terénnych asistenčných programov a zavádzanie flexibilných a inovatívnych foriem podpory a rozvoja komunit ▪ posilnenie činnosti lokálnych mimovládnych organizácií ▪ rastúci záujem Rómov o štandardné bývanie ▪ možnosť využitia alternatívnych technológií pri individuálnej bytovej výstavbe ▪ pozitívny tlak EÚ na legislatívu SR v oblasti antidiskriminácie a rovnosti príležitostí ▪ aktivizácia potenciálu cirkví ▪ senzibilizácia spoločnosti voči minoritám ▪ využitie ľudského potenciálu rómskych komunit, podpora vyššieho vzdelávania a začleňovania Rómov do spoločnosti ▪ založenie RZPSI PSK – CESTA n. o. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nemožnosť uplatnenia sa na trhu práce ani po nadobudnutí vzdelania (nesúlad ponuky a dopytu na trhu práce, pretrvávajúca nedôvera zamestnávateľov, skrytá aj otvorená diskriminácia) ▪ negatívne vnímanie pozitívnej diskriminácie majoritou ▪ absolventi špeciálnych škôl oslabujú možnosti využitia ľudského potenciálu (ich enormne vysoký podiel v rámci rómskych komunit). súčasný demotivujúci systém sociálnej podpory, dávok a iných benefitov ▪ prehĺbenie frustrácie v rómskej populácii a pretrvávajúci nezáujem, apatia Rómov sebarealizovať a uplatniť sa ▪ pomalé riešenie chýbajúcej legislatívy ▪ nárast sociálno-patologických javov ▪ predsudky a stereotypné názory majoritnej populácie ▪ predsudky a stereotypné názory Rómov ▪ jazyková bariéra ▪ mediálna prezentácia Rómov zaťažená predsudkami a nedostatočnou informovanosťou ▪ nejednotnosť rómskej reprezentácie pri presadzovaní záujmov komunit ▪ prejavy rasizmu a diskriminácie v každodennom živote spoločnosti

12 Zlepšenie ponuky sociálnych služieb

Dňom 1. januára 2009 nadobudol účinnosť zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona NR SR č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnych službách“). Uvedený zákon nahradil doterajšiu právnu úpravu sociálnej pomoci upravenú v zákone č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov.

Zákon o sociálnych službách upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, financovanie sociálnych služieb a dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb.

Zároveň zákon o sociálnych službách prináša nové kompetencie vyšším územným celkom a obciam.

Silné stránky – pozitíva zákona o sociálnych službách:

- zavedenie nových typov a druhov sociálnych služieb (napr. sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, sociálne služby poskytované v špecializovaných zariadeniach, domovoch na pol ceste, odľahčovacia služba)
- zavedenie systému komunitného plánovania
- zavedenie poskytovania zdravotnej starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb v spojení s možnosťou financovania zdravotníckych výkonov zo strany zdravotných poisťovní
- zavedenie štandardov kvality
- zavedenie povinnosti celoživotného vzdelávania a zvyšovania kvalifikácie pracovníkov
- stanovenie kvalifikačných predpokladov potrebných pre výkon práce v oblasti sociálnych služieb
- zavedenie centrálného registra poskytovateľov sociálnych služieb a jeho zverejňovanie

Slabé stránky – negatíva zákona o sociálnych službách:

- zachovanie duality pre zabezpečovaní a financovaní sociálnych služieb
- nezabezpečenie jasne definovaných zdrojov financovania

Podľa charakteru nepriaznivej sociálnej situácie, ale aj v závislosti od prostredia, v ktorom sa fyzická osoba nachádza, je možné zvoliť aj formu a rozsah sociálnej služby. V zákone o sociálnych službách ako aj v Národných prioritách rozvoja sociálnych služieb sa deklaruje vytváranie takých podmienok, ktoré prispievajú k rozšíreniu a uprednostňovaniu terénnej sociálnej služby pred pobytovou službou. V prípade, že je inštitucionálne organizovaná sociálna služba nevyhnutnosťou (ak terénna sociálna služba alebo ambulantná sociálna služba nie je vhodná, alebo nerieši dostatočne nepriaznivú sociálnu službu fyzickej osoby), poskytuje sa pobytová sociálna služba. Pri pobytovej sociálnej službe má prednosť týždenná pobytová sociálna služba pred celoročnou pobytovou sociálnou službou.

Zákon o sociálnych službách zaviedol povinnosť obcí vypracovávať komunitný plán sociálnych služieb. Na základe národných priorít rozvoja sociálnych služieb a komunitných plánov sociálnych služieb obcí vo svojom územnom obvode, vyšší územný celok vypracúva a schvaľuje koncepciu rozvoja sociálnych služieb. Fungujúce a premyslené plánovanie má konkrétny dopad na uspokojovanie potrieb cieľových skupín, zabezpečuje efektívnosť a dostupnosť sociálnych služieb a SPOaK, napomáha vytvárať efektívnu sieť sociálnych služieb, podporuje efektívne partnerstvá, efektívne využívanie finančných zdrojov vyčlenených na sociálnu politiku v kraji, podporí profesionalizáciu a stabilizáciu odborných zamestnancov v sociálnych službách a SPOaK, zabezpečí stále prepojenie s verejnosťou. Regionálne plánovanie pomáha vytvárať tlak na vznik zodpovednosti a spoluzodpovednosti za riešenie problémov jednotlivcov, rodín, komunit a samosprávy, pomáha vytvárať priestor na súťaženie v kvalite poskytovania služieb a SPOaK, napomáha variabilite existujúcich poskytovateľov sociálnych služieb a

SPOaK (integrácia cieľových skupín, otváranie sa vonkajšiemu priestoru), efektívnemu využívaniu ľudských a materiálnych zdrojov.

Požiadavka humanizácie a modernizácie sociálnych služieb v SR reaguje na trendy uplatňované EÚ v tejto oblasti, ktorých cieľom je zabezpečiť pre klientov kvalitné sociálne služby. V praxi to znamená zabezpečenie prístupnosti k sociálnym službám, a to aj z hľadiska prostredia, v ktorom sa sociálne služby poskytujú. Táto povinnosť vyplýva poskytovateľom sociálnych služieb aj priamo zo zákona o sociálnych službách a má umožniť prijímateľom sociálnych služieb prístup k fyzickému prostrediu, priestorom a budovám, v ktorých sa poskytujú sociálne služby a zabezpečiť minimálne požiadavky a štandardy bývania. Ide najmä o odstránenie architektonických bariér v priestoroch a budovách, v ktorých sa poskytujú sociálne služby a to v interiéroch, rovnako aj v exteriéroch a zabezpečenie ich materiálno-technickej vybavenosti, najneskôr do 31. 12. 2013.

Právny a technický rámec pri riešení architektonických bariér vymedzuje vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (účinnosť od 1. 12. 2002). V zmysle § 52 ods. 7 citovanej vyhlášky „Zariadenia sociálnych služieb určené pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie sa musia vo funkčných priestoroch riešiť a vybaviť v súlade s potrebami ľudí s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie“. Je však aj povinnosť poskytovateľa sociálnej služby dodržiavať štandardy bývania ustanovené zákonom č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 140/2008 Z. z. a nadväznými právnymi predpismi.

Aj v prípade rozširovania, modernizácie a budovania zariadení sociálnych služieb sa dôraz kladie na rozvoj takých druhov sociálnych služieb, ktoré prioritne umožnia klientovi zotrvať vo svojej komunite a žiť v takom type zariadenia sociálnych služieb, ktoré zodpovedá rodinnému typu zariadenia a zvyšovať variabilitu poskytovaných sociálnych služieb tak, aby si klient mohol slobodne vybrať taký druh sociálnej služby, ktorá najlepšie zodpovedá jeho potrebám.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Primeraná sieť existujúcich poskytovateľov sociálnych služieb a SPOaK ▪ Silný potenciál absolventov sociálnej práce v regióne ▪ Záujem, najmä právnických osôb, o poskytovanie sociálnych služieb ▪ Zavedenie systému komunitného plánovania ▪ Zavedenie povinnosti celoživotného vzdelávania a zvyšovania kvalifikácie zamestnancov v spojení so záujmom zamestnancov v sociálnych službách o vzdelávanie; stanovenie kvalifikačných predpokladov potrebných pre výkon práce v oblasti sociálnych služieb ▪ Legitimovanie poskytovania zdravotnej starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nejednoznačné rozdelenie pôsobnosti medzi obce a VÚC ▪ Nerozvinutý systém komunitného plánovania sociálnych služieb a SPOaK ▪ Nepripravenosť samospráv plánovať financovanie sociálnych služieb v súvislosti s demografickým vývojom ▪ Nerovnomerné rozloženie poskytovateľov sociálnych služieb a SPOaK ▪ Existencia veľkokapacitných zariadení sociálnych služieb ▪ Energetická náročnosť, zlý technický stav objektov, chýbajúca debarierizácia budov pre sociálne služby ▪ Nedostatočne zabezpečená kontinuita sociálnej a zdravotnej starostlivosti pri

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Záujem poskytovateľov služieb o integráciu klientov a o individuálnu prácu s klientom s dôrazom na dodržiavanie ľudských práv (akceptácia individuality klienta) ▪ Skúsenosti s využívaním štrukturálnych a predvstupových fondov ▪ Pretrvávajúca súdržnosť rodiny v regióne ▪ Záujem PSK o plnenie úloh SPO 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dlhodobej odkázanosti na pomoc inej osoby ▪ Nedostatočná komunikácia a spolupráca medzi štátnou správou a samosprávou na báze partnerstva ▪ Nedostatočné finančné ohodnotenie kvalifikovaných absolventov sociálnej práce ▪ Vysoký počet obcí s nízkym počtom obyvateľov ▪ Migrácia kvalifikovanej pracovnej sily za prácou do zahraničia ▪ Vysoký počet nefunkčných rodín ako dôsledok sociálno-patologických javov (chudoba, nezamestnanosť, nízka priemerná mzda, mobilita za prácou a pod.) ▪ Ohrozené deti odkázané na sociálnu intervenciu ▪ Zvyšujúci sa počet detí s poruchami správania ▪ Akceptácia závislostí verejnou mienkou; ľahká dostupnosť látok spôsobujúcich závislosť; nedostatočná prevencia v oblasti závislostí (alkohol, hry)
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimálne rozmiestnenie poskytovateľov sociálnych služieb a SPOaK na území celého kraja ▪ Využitie odborného potenciálu absolventov sociálnej práce a ďalších odborných profesií, tvorba pracovných príležitostí ▪ Priestor na komunikáciu s obcami, MVO na báze komunitného plánovania ▪ Zvyšovanie zodpovedností obcí za riešenie lokálnych problémov v oblasti sociálnych služieb a SPOaK; možnosť zacielenia pomoci podľa individuálnych potrieb klienta ▪ Integrácia klientov do spoločnosti ▪ Zvyšovanie právneho a odborného vedomia zamestnancov ▪ Eliminácia sociálnej exklúzie ▪ Štrukturálne fondy v novom programovacom období ▪ Presadzovanie a dodržiavanie dokumentov v EÚ zabezpečujúcich ľudskú dôstojnosť ▪ Tvorba právnych predpisov na regionálnej a miestnej úrovni na poskytovanie sociálnych služieb a tvorba sociálnych programov 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatok finančných prostriedkov na financovanie sociálnych služieb, SPOaK a sociálnych programov ▪ Riziko znižovania kvality poskytovaných sociálnych služieb z dôvodu nedostatočného materiálno-technického zabezpečenia, zlého technického stavu objektov a chýbajúcej debarierizácie ▪ Riziko zvyšovania úhrad za poskytované sociálne služby ▪ Zvyšovanie sociálneho vylúčenia a chudoby v regióne (mladí ľudia bez vzdelania, nižšie šance na zaradenie do práce, disfunkčné rodiny) ▪ Nevyhovujúce spoločenské podmienky pre integráciu sociálne vylúčených osôb ▪ Nepružná legislatíva

13 Špecializácia a modernizácia nemocníc

Zdravotníctvo, resp. zdravotnícka starostlivosť je zo základných oblastí oblasti kvality života občanov kraja a súčasne plní významnú, i keď nepriamu, úlohu v jeho rozvoji. Jeho kvalita je jedným z faktorov migrácie obyvateľov, návštevníkov či záujmu investorov. Množstvo vecí, ktoré ovplyvňujú stav zdravotníctva, je treba riešiť na národnej resp.

komunálnej úrovni. Napriek tomu, že v súčasnej dobe nie je v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC PSK žiadna z nemocníc, v súvislosti so špecializáciou, modernizáciou a koordináciou nemocníc, sa javí ako najlepšia možná úroveň riešenia úrovne kraja, resp. regiónu Východné Slovensko. Ekonomický tlak na optimalizáciu nemocníc vedie k trendu k zvyšovaniu špecializácie jednotlivých nemocníc v kraji. Táto špecializácia nie je doteraz medzi nemocnicami koordinovaná, nejedná sa o koncepčný proces na základe spoločného poznania aktuálneho stavu a potrieb v kraji. Navyše chýba koordinátor (spoločná platforma) na dialóg, (komunikáciu, výmenu informácií). Stav budov a materiálno-technického vybavenia nemocníc nie je vyhovujúci a nemocnice sú negatívne ovplyvnené migráciou kvalifikovanej pracovnej sily v zdravotníctve za lepšími pracovnými a sociálnymi podmienkami mimo SR. Na využívanie moderného materiálno-technického vybavenia je potreba preškoliť existujúce kapacity. Jedným z hlavných problémov sa javí fakt, že v kraji nie je vybudovaná komplexná sieť oddelení urgentných príjmov.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobrá dostupnosť zdravotníckych zariadení ▪ Existujúci systém solidárneho poistenia s garantovanou bezplatnou základnou zdravotníckou starostlivosťou ▪ Posilňovanie preventívnych zdravotných opatrení ▪ Dobré materiálno technické vybavenie záchranej zdravotníckej služby a poskytovateľov primárnej a špecializovanej ambulantnej zdravotníckej starostlivosti ▪ Kvalitné a dostatočné personálne vybavenie záchranej zdravotníckej služby ▪ Dobrá krajská koordinácia záchranej zdravotníckej služby ▪ Dobrá dostupnosť LSPP ▪ Kvalitné a dostatočné personálne zabezpečenie v oblasti špecializovanej ambulantnej starostlivosti ▪ Vybudovaná sieť spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek ▪ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nepriaznivá sociálna štruktúra obyvateľstva v niektorých okresoch kraja ▪ Negatívny dopad transformácie zdravotníctva na niektoré oblasti ▪ Nedostatok finančných zdrojov vyčlenených zo ŠR ▪ Nedostatočné odmeňovanie zdravotníckych pracovníkov ▪ Únik vysoko kvalifikovaných zdravotníckych pracovníkov ▪ Nedostatok zdravotníckeho personálu v lôžkových zariadeniach a ambulantných lekárov v primárnej ambulantnej starostlivosti ▪ Pomalý proces informatizácie lôžkových zdravotníckych zariadení ▪ Energetická náročnosť lôžkových zdravotníckych zariadení ▪ Nevyhovujúci technický stav lôžkových zdravotníckych zariadení ▪ Nedostatočné materiálno-technické vybavenie lôžkových zdravotníckych zariadení, vrátane LSPP (Nízke kapacity lôžkových zariadení, amortizovaná a zastaraná diagnostická a zdravotnícka technika, nedostatočné vybavenie IT, zastarané vnútorné sociálne vybavenie)

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nevyhovujúce pomocné prevádzky lôžkových zdravotníckych zariadení ▪ Absencia špecializácie lôžkových zdravotníckych zariadení, koordinácie lôžkových zdravotníckych zariadení ▪ Nerozvinutá sieť ambulantnej, stacionárnej starostlivosti a urgentných príjmov ▪ Absencia KNIS a nevyhovujúci stav PACS ▪ Nedostatočne vybudovaná sieť sociálnozdravotných lôžok ▪ Nedoriešená sieť lekárenských pohotovostných služieb po 18 00 hod ▪ Neschopnosť využívať alternatívne a grantové zdroje financovania zdravotníctva
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alokácia vyššej sumy finančných prostriedkov zo ŠR určených pre zdravotnícke zariadenia ▪ Posilnenie postavenia VÚC s možnosťou autonómneho rozhodovania na území kraja aj v oblasti zdravotníctva ▪ Možnosť čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ na rozvojové aktivity v zdravotníctve ▪ Spoluúčasť zástupcov zdravotníckych zariadení na tvorbe regionálnej zdravotníckej siete ▪ Financovanie rozvojových zdravotníckych programov ▪ Zavádzanie nových diagnostických a terapeutických postupov ▪ Renovácia a rekonštrukcia budov a technického vybavenia zdravotníckych zariadení ▪ Transformácie zdravotníckych lôžok na sociálne lôžka, po legislatívnej úprave ▪ Špecializácia a koordinácia lôžkových zdravotníckych zariadení ▪ Rozšírenie siete ambulantnej a stacionárnej starostlivosti ▪ Dobudovanie a modernizácia PACS ▪ Zriadenie urgentných príjmov ▪ Vybudovanie KNIS ▪ Propagácia zdravého životného štýlu s pozitívnym dopadom na zdravotný stav obyvateľstva 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neefektívna a neflexibilná legislatíva v oblasti zdravotníctva ▪ Dlhodobé poddimenzované finančné zdroje pre zdravotnícke zariadenia ▪ Ohrozenie dostupnosti zdravotnej starostlivosti v dôsledku zle realizovanej transformácie zdravotníctva ▪ Neadekvátne a nerovnomerné rozdeľovanie finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu podľa špecifik jednotlivých samosprávnych krajov ▪ Nedocenená úloha prevencie a verejného zdravotníctva ▪ Znižovanie počtu kvalifikovaných ľudských zdrojov v dôsledku mobility odborných zdravotníckych pracovníkov ▪ Zlá koordinácia vzájomnej spolupráce a nedostatočná komunikácia medzi zdravotnými poisťovňami a zdravotníckymi zariadeniami ▪ Znižovanie kapacít lôžkových zariadení ▪ Neúmerný finančný tlak v oblasti nákupu zdravotníckej techniky a liekov

14 Rozvoj regionálnej kultúry

Dôležitosť kultúry z hľadiska celospoločenského a trvalo udržateľného rozvoja, ako aj nevyhnutnosť vytvárania podmienok pre plnohodnotnú existenciu, uchovávanie a sprístupňovanie kultúrnych hodnôt je nevyhnutné zdôrazňovať a uvedomovať si vo vzájomnom prepojení na centrálnej, regionálnej aj miestnej úrovni. Vedomie existujúcich kultúrnych hodnôt, ich sprístupňovanie v spoločenskej komunikácii, ako aj vytváranie hodnôt nových je fenoménom, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou procesu trvalo udržateľného miestneho a regionálneho rozvoja. Podpora regionálnych kultúrnych aktivít a kultúrneho života a dôkladné poznanie kultúrnych zdrojov územia sa tak stáva konkurenčnou výhodou, silnou stránkou a znakom rozvoja regiónu. Regionálna kultúra je základom existencie kultúrnej rozmanitosti na európskej aj na národnej úrovni. Regionálna kultúra je zároveň priestor pre vytváranie, formovanie a existenciu prirodzene etablovaných spoločenských hodnotových noriem. Tieto normy a hodnoty sa neformujú a prirodzene neexistujú na centrálnej (štátnej či nadnárodnej) úrovni, ale vznikajú a fungujú predovšetkým na regionálnej a miestnej úrovni – teda tam, kde sa prirodzene sformovali v dlhoročnom procese kultúrneho a hodnotového vývinu. Manažment procesu regionálnej kultúry je predpokladom pre efektívny rozvoj kultúry ako neoddeliteľného faktora regionálneho rozvoja Prešovského kraja. Pre budovanie regionálnej kultúrnej identity je dôležitá podpora existujúcich a novovznikajúcich kultúrnych aktivít regionálneho významu.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ existujúca sieť kultúrnych zariadení, inštitúcií a služieb s dlhou tradíciou ▪ dostatok kvalifikovaných odborníkov a kvalitné odborné zázemie kultúrnych inštitúcií ▪ existencia aktívnych mimovládnych organizácií pôsobiach najmä v oblasti miestnej kultúry a dobrovoľných občianskych zoskupení v oblasti kultúry (napr. súkromné galérie, neprofesionálneho umenia a podobne) ▪ talenty, tvorivosť, tradícia, odborné zázemie a schopnosti ▪ originalita a špecifickosť tradičnej miestnej a regionálnej kultúry ▪ priestor pre spájanie kultúry a cestovného ruchu ▪ rozmanitosť kultúrnych vplyvov rôznych národností na území kraja ▪ široká a pestrá ponuka kultúrnych podujatí ▪ záujem o zvyšovanie odbornosti, efektívnejší 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nízka priorita kultúry v programe vlády aj PSK ▪ nedostatok strategického plánovania ▪ málo manažérskych skúsenosti a znalostí z oblasti strategického plánovania ▪ nedostatočná propagácia a koordinácia kultúrnych podujatí na úrovni kraja ▪ nedostatočné informácie a chýbajúce inštitúcie či kapacity pre sledovanie aktivít lokálnych iniciatív, občianskych združení, či množstve a kvalite podujatí ▪ nekonceptné rozdeľovanie financií v oblasti kultúry ▪ dlhodobý nedostatok financií na podporu všetkých kultúrnych aktivít zahrnutých do existujúcich rozvojových plánov (konflikt medzi zámermi a možnosťami) ▪ nerozvinutý systém a nedostatočné predpoklady na viac zdrojové financovanie kultúrnych aktivít ▪ rozpor medzi poslaním (cieľmi) a reálnymi možnosťami (najmä inštitúcie VÚC)

<p>manažment a zodpovednejšie riadenie</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ úsilie rozširovať variabilitu finančných zdrojov (hľadanie viac zdrojového alebo alternatívneho financovania) ▪ postupný rozvoj medzinárodnej spolupráce ▪ existencia kultúrnych pamiatok európskeho i svetového významu ▪ silná pôvodná kultúra, živý folklór a zachovalé ľudové tradície 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatočná ekonomická nezávislosť subjektov ▪ nepriaznivý technický a prevádzkový stav regionálnych a miestnych pamäťových a fondových inštitúcií a zariadení miestnej kultúrnej infraštruktúry ▪ nedocenenie a nepochopenie kultúry ako reálneho faktora regionálneho rozvoja ▪ malá prepojenosť profesionálnych a neprofesionálnych kultúrnych organizácií a spolkov ▪ nevyužívanie škôl a vzdelávacích inštitúcií aj pre kultúrne aktivity verejnosti
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zvyšujúci sa záujem o kultúrne aktivity a podujatia ▪ využívanie mimoriadneho kultúrneho dedičstva ▪ zlepšenie poskytovania kultúrnych služieb prostredníctvom nových služieb s vyššou pridanou hodnotou ▪ využívanie marketingových nástrojov na zvýšenie počtu návštevníkov kultúrnych inštitúcií a podujatí ▪ propagácia jedinečnosti a originality ľudovej kultúry v zahraničí ▪ nové spôsoby obnovy a využitia kultúrnych pamiatok ▪ možnosti pre získavanie finančných zdrojov (granty EÚ, asignácia 2% dane, sponzoring, aktivizácia firemných aj súkromných donorov) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nedostatočná, nekoncepčná a zle formulovaná kultúrna politika, dlhodobá absencia stratégie štátnej kultúrnej politiky ▪ nedostatočná a často sa meniacia legislatíva ▪ dogmatizmus v plánovaní (nie zdroje podľa cieľov ale ciele podľa zdrojov) ▪ nedostatok nezávislých finančných zdrojov určených na podporu kultúrnych aktivít (v sektore verejných financií) ▪ nedôsledná fiškálna decentralizácia ▪ slabé kultúrne vedomie rozhodovateľov v oblasti štátnej správy aj súkromného sektora ▪ prijímanie rozhodnutí (zastupiteľstvo) bez vedomia možných dôsledkov pre oblasť kultúry ▪ nedostatočné vnímanie a definovanie verejného záujmu v oblasti kultúry ▪ slabá reflexia kultúrnych aktivít spoločnosťou, slabá participácia spoločnosti ▪ nedostatočný záujem médií ▪ nedostatočná spolupráca medzi inštitúciami pôsobiaci v oblasti kultúry ▪ odliv kvalifikovanej pracovnej sily z regiónu ▪ pretrvávajúca vysoká miera nezamestnanosti a rast podielu sociálne marginalizovaných skupín ▪ komercializácia umenia a kultúry a zánik niektorých aktivít (vplyv médií) ▪ nedostatok investičného kapitálu a vlastných zdrojov

15 Šport pre všetkých

Šport a primeraná pohybová aktivita je jedným z rozhodujúcich faktorov, ktoré majú pozitívny vplyv na zdravie a dĺžku života človeka. Pravidelné vykonávanie športovej činnosti v rámci telesnej výchovy na školách, v športových oddieloch, alebo rekreačné formy športu majú aj naďalej nezastupiteľnú úlohu. Okrem pozitívneho vplyvu športu na fyzické zdravie človeka plnia športové a pohybové aktivity aj iné spoločenské, kultúrne, sociálne úlohy. Predovšetkým škola a telesná výchova, ktorá je súčasťou učebných osnov, zohráva primárnu úlohu pri osvojovaní si športových zručností, pestovaní pozitívneho vzťahu k športu a sebadôvery. Okrem toho športové oddiely, zväzy reprezentujúce rôzne športové odvetvia, plnia významnú sociálnu rolu. Integrácia ich členov, ktorých spája ten istý záujem, vytvára priestor pre rôzne aktivity a formy spolupráce. Aktívny športový život je zároveň účinnou prevenciou pred negatívnymi vplyvmi spoločnosti a kriminalitou. Významnú úlohu zastáva šport pre rozvoj ekonomiky a cestovného ruchu, ako aj reprezentáciu kraja, či vlasti. Znížená pohybová aktivita a výkonnosť u všetkých vekových skupín, ktorú sme v posledných rokoch zaznamenali, je dôsledkom životného štýlu a realitou nového milénia. Podpora aktívneho športového života, participácia na tvorbe športovej politiky, ako aj príprava strategických projektov pre rozvoj športu v Prešovskom regióne sa prejaví v zlepšení súčasného stavu a prinesie pozitívne výsledky v oblasti športu.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> výchovná, vzdelávacia, sociálna a kultúrna úloha športu uvedomovanie si hodnôt, ktoré šport reprezentuje šport pomáha rozvíjať vedomosti, motivácie a zručnosti k osobnému úsiliu tradícia športu relatívne vysoký počet športových klubov v rôznych športových odvetviach rast miestneho a regionálneho rozvoja rozvoj cestovného ruchu 	<ul style="list-style-type: none"> klesajúci záujem predovšetkým mladých ľudí o šport neprimeraný technický stav športovísk znižovanie počtu hodín telesnej výchovy na školách nedostatočný počet športovísk pre niektoré športové aktivity slabá podpora športových aktivít pre občanov so zdravotným postihnutím nedostatočná podpora mladých talentov chýbajúca legislatívna úprava sponzorstva silná závislosť od verejných zdrojov komplikovaný systém prerozdeľovania prostriedkov finančne náročnejšie športy sa stávajú neprístupné pre slabšie sociálne skupiny absentuje systém reintegrácie profesionálnych športovcov na trhu práce na konci ich športovej kariéry chýba pasportizácia telovýchovných objektov
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> príležitosť PSK prispieť k strategickému smerovaniu športu v rámci kraja reklama pre PSK na národnej, ale aj medzinárodnej úrovni 	<ul style="list-style-type: none"> komercializácia športu zneužívanie mladých športovcov

Regionálna inovačná stratégia

Slovensko (vrátane Prešovského kraja) spĺňa atribúty akými sú geografická, kultúrna a ekonomická previazanosť so štátmi EÚ, resp. Európy, vrátane existencie právnych a technických noriem vychádzajúcich z noriem a legislatívy EÚ, spôsobu podnikania, typu manažmentu firiem, a (sub)dodávateľov, podľa bežnej európskej praxe. Tieto faktory však netvorí zvláštnu výhodu, ale základnú podmienku pre rozvoj hospodárstva SR a jednotlivých regiónov. Materiálne, prístrojové a infraštruktúrne nedostatky je možné aspoň finančne prekonať prostredníctvom štrukturálnych fondov. Pritom je otázna intenzita záujmu z regionálneho hľadiska a miera úspešnosti žiadateľov o nenávratný finančný príspevok. Podobne je to aj pri účasti žiadateľov o NFP v rámcových programoch. Nie je však možné očakávať dostatočne uspokojivú zmenu situácie len prostredníctvom ŠF a RP. Predpokladať sa dá len naštartovanie procesu zmien a zlepšení. Najefektívnejší spôsob ich udržania však bude pravdepodobne formou aktivizácie vlastných regionálnych zdrojov – finančných a inštitucionálnych, vrátane zamerania sa na podporu zvyšovania úrovne technológií riadenia, podpory spolupráce technologicky vyspelých firiem s regionálnymi firmami s cieľom dosiahnuť nové štandardy produktivity a vychovať vysokokvalifikovaný domáci manažment a pracovnú silu. Z dlhodobej perspektívy sa tak ako vhodné javí zameranie sa na investorov ponúkajúcich investície s vysokou pridanou hodnotou a vyspelými technológiami a najmä súvisiacim výskumom a vývojom, čo by mohlo iniciovať ďalší rozvoj subdodávok (aplikovaného) VaV, vytváranie potrebnej VaV infraštruktúry, príchod kvalifikovanej pracovnej sily atď. Takéto zameranie by tak vytvorilo predpoklady pre zabezpečenie vyššej technologickej úrovne regionálneho priemyslu.

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Diverzifikovaná štruktúra regionálneho hospodárstva ▪ Koncentrácia výroby v malých a stredných podnikoch ▪ Existujúci lídri na úrovni MSP v oblasti aplikovaného výskumu v regióne ▪ Etablovaní zahraniční investori ▪ Prítomnosť vysokých škôl a univerzít v regióne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatočne rozvinutá infraštruktúra pre podnikanie, budovanie klastrov a inkubátorov a poradenských služieb pre výskum, vývoj a inovácie ▪ Územná nepripravenosť na budovanie a rozvoj potrebnej infraštruktúry (VT parkov a centier), vrátane nedostatočnej revitalizácie hnedých plôch ▪ Najnižší podiel pridanej hodnoty priemyslu Prešovského kraja v rámci SR (NUTS III) ▪ Nedostatočná spolupráca medzi výskumnými, vývojovými a vzdelávacími inštitúciami, univerzitami a podnikateľskou sférou a zaostávanie transferu nových technológií ▪ Nedostatočná koordinovanosť regionálnych inštitúcií a regionálnych lídrov inovácií a nedostatočná prioritizácia výskumu, vývoja, inovácií a aplikovaného výskumu ▪ Najnižší absolútny počet pracovníkov

	<p>výskumu a vývoja spomedzi regiónov SR (cca 2,5%) a s tým súvisiace nedostatočné možnosti uplatnenia</p> <ul style="list-style-type: none"> Najnižšie celkové výdavky na vedu a výskum, v porovnaní regiónov SR
PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
<ul style="list-style-type: none"> Identifikácia a podpora (aplikovaného) výskumu a vývoja v progresívnych oblastiach ako sú napr. biotechnológie, nanotechnológie, automatizácia a robotizácia, informačno-komunikačné technológie, softwarové riešenia, materiálový výskum a vývoj, aplikácia informačno-komunikačných technológií v službách, logistika, obalová technika a špeciálne oblasti medicíny Identifikácia a podpora výrobných programov zameraných na znižovanie materiálnej a energetickej náročnosti, zvýšenie stupňa zhodnocovania regionálnych surovinových zdrojov Využitie národných iniciatív, štrukturálnych fondov (najmä v oblasti budovania technickej a poradenskej na inovácie, výskum a vývoj zameranej infraštruktúry (napr. VT centier a VT parkov) v programovacom období 2007-2013) Vytvorenie inovatívnych (pilotných) regionálnych finančných nástrojov Podpora etablovania sa fondov rizikového kapitálu v MSP Intenzívne a koordinované zapojenie univerzitného a podnikateľského sektora (najmä lídrov výskumu, vývoja a inovácií) do riešenia projektov vedy, výskumu a inovácií Identifikácia a podpora výskumných a vývojových aktivít v sektoroch s vysokým inovačným potenciálom Využitie potenciálu intenzívnejšej spolupráce s Prešovskou univerzitou pri tvorbe projektov v oblasti inovácií Využitie regionálneho hospodárskeho, inštitucionálneho a partnerského potenciálu pri budovaní regionálnych rozvojových iniciatív s využitím regionálnych zdrojov, vrátane Inovačného Partnerského Centra 	<ul style="list-style-type: none"> Nezachytenie trendu v orientácii na vysokonárodné technológie Prehľbujúca sa regionálna diferenciácia výskumno-vývojovej základne Nevyužitie finančných zdrojov v programovacom období 2007-2013 na podporu vedy a výskumu z dôvodu nízkeho absorpčného potenciálu a nedostatočných inštitucionálnych kapacít v konkurencii ostatných regiónov Nedostatočná implementácia výstupov vedy, výskumu a inovácií podnikateľskými subjektmi, nedostatočná implementácia podnikového výskumu Nedostatočne atraktívne podmienky a možnosti uplatnenia pre udržanie kvalifikovaných odborníkov a pracovníkov výskumu a vývoja Formálna (partnerská) účasť MSP bez reálneho vlastného podielu a výstupov Vysoký podiel nových poznatkov (výstupov) VaV bez konkrétnej aplikácie Potenciálny nesúlad medzi prioritami pracovísk VaV, prioritami EÚ, národnými regionálnymi prioritami Stagnácia alebo prehĺbenie nezáujmu o zavádzanie inovácií, aplikácií VaV zo strany MSP Napriek vytvoreným podmienkam nízka schopnosť MSP zavádzať inovácie

<p>ako projektu PPP na riešenie doplnkových regionálnych iniciatív</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Príprava vhodnej územnej infraštruktúry (VT centier, VT parkov) vhodných pre umiestnenie prevádzok so sofistikovanou výrobou, výskumom, vývojom ▪ Novovzniknutý klaster AT+R ▪ Vytvorenie inovačného centra na regionálnej úrovni pre podporu financovania projektov PSK ▪ Intenzifikácia výskumu, vývoja a inovácií vytvorením materiálo-technických, technologických poradenských podmienok dostupných pre malých a stredných podnikateľov	
---	--

STRATEGICKÁ ČASŤ

Prehľad špecifických cieľov a opatrení podľa prioritných tém:

1. Prioritná téma: Rozvoj podnikania

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2015 zvýšiť počet konkurencieschopných malých a stredných podnikov v Prešovskom kraji medziročne o 5% začínajúcich a existujúcich podnikateľov.

Opatrenie 1.1: Podporiť zavádzanie manažérskych systémov

Opatrenie 1.2: Podporiť zvyšovanie kvality poradenstva a expertízy pre začínajúcich a existujúcich podnikateľov

Opatrenie 1.3: Podporiť spoločné služby pre podnikateľov

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zlepšiť využívanie infraštruktúry zabezpečujúcej rozvoj podnikania a investícií o 30% voči roku 2007.

Opatrenie 2.1: Zlepšiť stav a podporiť budovanie infraštruktúry zabezpečujúcej rozvoj podnikania a investícií

Opatrenie 2.2: Zlepšiť kvalitu manažmentu infraštruktúry zabezpečujúcej rozvoj podnikania a investícií

Špecifický cieľ 3:

Do roku 2015 zvýšiť využívanie inovácií, a výsledkov výskumu vývoja o 20% voči roku 2007.

Opatrenie 3.1: Odborne pripraviť existujúcich a potenciálnych podnikateľov prostredníctvom informačných, vzdelávacích a poradenských nástrojov a služieb

Opatrenie 3.2: Podporiť inovačné aktivity a technologické transfery s vyššou pridanou hodnotou v podnikoch

Opatrenie 3.3: Podporiť rozvoj vedecko-výskumnej činnosti a využívanie získaných poznatkov v podnikoch

Opatrenie 3.4: Podporiť tvorbu a fungovanie znalostných klastrov

Špecifický cieľ 4:

Do roku 2011 vytvoriť mechanizmus pre zlepšenie rozvoja ekonomickej cezhraničnej spolupráce.

Opatrenie 4.1: Vytvoriť cezhraničnú inštitucionálnu spoluprácu v oblasti podpory malého a stredného podnikania

Opatrenie 4.2: Zabezpečiť výmenu relevantných informácií podporujúcich rozvoj cezhraničnej spolupráce medzi podnikateľmi

Špecifický cieľ 5:

Do roku 2015 zvýšiť podiel HDP vytvoreného na vidieku k celkovému HDP PSK o 10 %.

Opatrenie 5.1: Zlepšenie manažmentu rozvoja vidieka

Opatrenie 5.2: Zvýšenie konkurencieschopnosti podnikov na vidieku

Opatrenie 5.3: Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu

---

2. Prioritná téma: Rozvoj cestovného ruchu

Špecifický cieľ 1:

Zlepšiť infraštruktúru slúžiacu a súvisiacu s cestovným ruchom a kvalitu a ponuku služieb v cestovnom ruchu tak, aby sa do roku 2015 zvýšil počet turistov v Prešovskom kraji ročne o 5%, počet prenocovaní ročne o 6% a využitie ubytovacích kapacít ročne o 3% voči stavu v roku 2006.

Opatrenie 1.1: Záchrana a obnova turistických atraktivít

Opatrenie 1.2: Obnova a budovanie základnej infraštruktúry v cestovnom ruchu

Opatrenie 1.3: Zlepšenie kvality a ponuky produktov a služieb v cestovnom ruchu s dôrazom na využívanie informačných a komunikačných technológií

Opatrenie 1.4: Zlepšenie kvality ľudských zdrojov v cestovnom ruchu

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zaviesť mechanizmus pre koordináciu a podporu cestovného ruchu v Prešovskom kraji.

- Opatrenie 2.1: Vybudovanie a prevádzka moderného a integrovaného informačného systému cestovného ruchu a jeho nadstavieb s cezhraničným prepojením
  - Opatrenie 2.2: Rozvoj marketingu cestovného ruchu
  - Opatrenie 2.3: Podpora kľúčových aktérov cestovného ruchu a vzájomnej spolupráce
  - Opatrenie 2.4: Budovanie povedomia a pozitívneho vzťahu širokej verejnosti k cestovnému ruchu
  - Opatrenie 2.5: Zlepšenie a dobudovanie komplexného systému manažmentu a financovania cestovného ruchu
  - Opatrenie 2.6: Tvorba koncepcií a politík v oblasti cestovného ruchu
-

3. Prioritná téma: Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana

Špecifický cieľ 1:

Zlepšiť ekologickú stabilitu krajiny prostredníctvom zvýšenia podielu katastrálnych území sídiel so spracovanými a implementovanými dokumentáciami MÚSES na 50% v roku 2015.

- Opatrenie 1.1: Zlepšenie krajinskej štruktúry
- Opatrenie 1.2: Zníženie plošnej a výmoľovej erózie
- Opatrenie 1.3: Zlepšenie zdravotného stavu lesov
- Opatrenie 1.4: Redukcia bariérového pôsobenia urbanizácie

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zvýšiť podiel protipovodňovej ochrany evidovaného územia ohrozeného povodňami v Prešovskom kraji o 20%.

- Opatrenie 2.1: Obmedzenie urbanizácie v inundačných územiach
  - Opatrenie 2.2: Zvýšenie prevencie pred povodňami
  - Opatrenie 2.3: Zlepšenie činnosti pri povodňových situáciách
  - Opatrenie 2.4: Zvýšenie environmentálnej uvedomelosti a informovanosti obyvateľstva v oblasti prevencie pred povodňami
-

4. Prioritná téma: Ochrana vôd

Špecifický cieľ 1:

Dosiahnuť v Prešovskom kraji dobrý stav vôd vo všetkých povrchových tokoch do roku 2015.

- Opatrenie 1.1: Zvýšenie podielu čistených odpadových vôd, zvýšenie kvality čistenej odpadovej vody a dosiahnutie súladu s prijatými štandardami
  - Opatrenie 1.2: Zabezpečenie odvádzania a sekundárneho čistenia odpadových vôd a dosiahnutie súladu s prijatými štandardami
  - Opatrenie 1.3: Zabezpečenie primeraného čistenia odpadových vôd vo všetkých sídlach, v ktorých je vybudovaná stoková sieť a dosiahnutie súladu s prijatými štandardami
  - Opatrenie 1.4: Zabezpečenie čistenia a vypúšťania priemyselných odpadových vôd priamo do recipientu, resp. do verejnej kanalizácie
  - Opatrenie 1.5: Uplatňovanie kódexu správnej poľnohospodárskej praxe a programu poľnohospodárskych činností v zmysle platných právnych noriem
  - Opatrenie 1.6: Zamedzenie únikom znečistenia do povrchových a podzemných vôd
-

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zabezpečiť dodávku zdravotne vyhovujúcej pitnej vody vo všetkých deficitných oblastiach kraja.

Opatrenie 2.1: Zvýšenie počtu zásobovaných obyvateľov z verejných vodovodov

Opatrenie 2.2: Zvýšenie využívania kapacít už vybudovaných vodárenských systémov pri dodržiavaní ich ekologických limitov

Opatrenie 2.3: Zabezpečenie racionálneho využívania vodárenských zdrojov

Špecifický cieľ 3:

Do roku 2009 zaviesť systém podpory rozvoja a výstavby infraštruktúry na ochranu a racionálne využívanie vôd zo strany PSK.

Opatrenie 3.1: Spracovanie potrebných štúdií a projektových dokumentácií

Opatrenie 3.2: Poskytovanie poradenstva a konzultácií mestám a obciam pri zabezpečovaní technických, finančných a manažérskych záležitostí spojených s výstavbou infraštruktúry na ochranu a racionálne využívanie vôd

---

5. Prioritná téma: Využívanie obnoviteľných zdrojov energie

Špecifický cieľ 1:

Do konca roku 2010 zaviesť systém energetického manažmentu a vytvoriť odbornotechnické predpoklady pre využívanie OZE.

Opatrenie 1.1: Zavedenie systém energetického riadenia objektov v správe PSK

Opatrenie 1.2: Zvýšenie odborných kapacít a povedomia v oblasti využívania OZE

Opatrenie 1.3: Spracovanie odbornotechnickej dokumentácie

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 dosiahnuť v PSK 15%-ný (35 TJ) podiel výroby tepla na vykurovanie a prípravu teplej úžitkovej vody z obnoviteľných zdrojov energie (čo zodpovedá inštalovanému hodinovému výkonu cca 6 – 8 MW).

Opatrenie 2.1: Zavedenie podporného mechanizmu pre stimuláciu využívania OZE

Opatrenie 2.2: Zavedenie využívania OZE v objektoch a zariadeniach v správe PSK

---

6. Prioritná téma: Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2015 zabezpečiť zhodnocovanie viacvrstvových obalov na území kraja na úrovni 50%.

Opatrenie 1.1: Zavedenie separovaného zberu pre viacvrstvové obaly na úrovni kraja

Opatrenie 1.2: Spracovanie viacvrstvových obalov na území kraja

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 dosiahnuť 50% -ný podiel kompostovania, resp. iných technológií zhodnocovania komunálnych biologicky rozložiteľných odpadov a znížiť množstvo biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov zneškodňovaných na skládkach o 20%.

Opatrenie 2.1: Zvýšenie účinnosti separovaného zberu biologicky rozložiteľných odpadov v mestách a obciach

Opatrenie 2.2: Zvýšenie účinnosti zhodnocovania bioodpadu

Špecifický cieľ 3:

Eliminovať ohrozenie životného prostredia pri zneškodňovaní autovrakov do roku 2015.

Opatrenie 3.1: Koncepčné riešenie zneškodňovania autovrakov na úrovni kraja

Opatrenie 3.2: Podpora rozvoja podnikateľských aktivít v oblasti zneškodňovania autovrakov

7. Prioritná téma: Rozvoj dopravnej infraštruktúry

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2015 znížiť podiel havarijného a nevyhovujúceho stavu ciest v Prešovskom kraji o 20%, zlepšiť dopravnú prepojenosť a zvýšiť priepustnosť hlavných dopravných tepien v kraji.

Opatrenie 1.1: Odstránenie havarijných a nevyhovujúcich stavov povrchov ciest II. a III. triedy

Opatrenie 1.2: Odstránenie existujúcich zosuvov cestných telies

Opatrenie 1.3: Rekonštrukcia havarijných stavov mostov

Opatrenie 1.4: Zvýšenie priepustnosti križovatiek

Opatrenie 1.5: Podpora výstavby obchvatov obcí

Opatrenie 1.6: Výstavba, rekonštrukcia a modernizácia ciest

Opatrenie 1.7: Zlepšenie cezhraničnej dopravnej prepojenosti kraja

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2009 zaviesť mechanizmus koordinácie dopravy v kraji.

Opatrenie 2.1: Optimalizácia dopravnej obslužnosti Prešovského kraja v súlade

Opatrenie 2.2: Zavedenie inštitucionálnej koordinácie medzi zložkami zabezpečujúcimi dopravnú obslužnosť Prešovského kraja

Špecifický cieľ 3:

Do roku 2015 zvýšiť úroveň využitia prepravnej kapacity letiska Poprad pri medzročnom náraste prepravných výkonov na úrovni nad 10%.

Opatrenie 3.1: Zvýšenie objemu pravidelnej dopravy

Opatrenie 3.2: Modernizácia letiska a jeho strojového parku

---

8. Prioritná téma: Rozvoj informatizácie

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2010 zaviesť funkčný informačný systém využiteľný pri plánovaní a rozhodovaní.

Opatrenie 1.1: Vybavenie VÚC PSK príslušnou informačnou a komunikačnou technológiou

Opatrenie 1.2: Digitalizácia príslušných verejných dokumentov

Opatrenie 1.3: Zvýšenie uvedomenia výkonnej a rozhodovacej sféry VÚC o výhodnosti využívania IKT pre plánovanie a rozhodovanie

Opatrenie 1.4: Zvýšenie odborných kompetencií pracovníkov VÚC v oblasti aplikácie IKT pri procesoch plánovania a prípravy rozhodovania

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zlepšiť prepojenosť informačných systémov v kraji tak, aby 80% subjektov samosprávy na území mohlo využívať a vzájomne komunikovať informácie potrebné pre rozvoj regiónu.

Opatrenie 2.1: Vytvorenie jednotného regionálneho verejného portálu v Prešovskom kraji

Opatrenie 2.2: Budovanie, implementácia a koordinácia tvorby informačnej magistrály so sociálno-ekonomickými partnermi na úrovni samospráv, a aj všeobecne

Opatrenie 2.3: Zlepšenie infraštruktúry umožňujúcej prístup k informáciám a službám regionálnej samosprávy pre inštitúcie či občanov

Opatrenie 2.4: Vytváranie partnerstiev na báze využívania informačných technológií

Špecifický cieľ 3:

Do roku 2010 vybudovať odborné kapacity u minimálne 80% pracovníkov VÚC pre všetky činnosti spojené s využívaním IKT v procesoch spravovania.

Opatrenie 3.1: Zvýšenie motivácie pracovníkov VÚC pre plné využívanie IKT pri ich pracovných činnostiach

Opatrenie 3.2: Vytvorenie/modifikácia cielených vzdelávacích programov pre komunikáciu, osobitne s využitím IT pre samosprávu

Opatrenie 3.3: Využívanie e-learning pre aktualizáciu vedomostí a zručností pracovníkov VÚC

Opatrenie 3.4: Priebežná inovácia hardwaru a softwaru potrebného k efektívnemu a účinnému e-spravovaniu na regionálnej úrovni

Špecifický cieľ 4:

Do roku 2013 zlepšiť ponuku a využívanie elektronických služieb VÚC PSK tak, aby bolo pokrytých minimálne 90% poskytovaných VÚC služieb.

Opatrenie 4.1: Zvýšenie počtu verejných prístupových bodov k Internetu

Opatrenie 4.2: Optimalizácia operácií pri využívaní elektronických služieb

Opatrenie 4.3: Vecná, legislatívna a z hľadiska ochrany údajov príprava procesov nových možných elektronických služieb

Opatrenie 4.4: Zvýšenie účinnosti digitálnych služieb VÚC tak, aby množstvo vyžadovaných údajov zodpovedalo informáciám, ktoré VÚC potrebuje získať

---

9. Prioritná téma: Skvalitnenie stredného odborného školstva

Špecifický cieľ 1:

Zvýšiť uplatniteľnosť absolventov stredných odborných škôl z regiónu Prešovského kraja v roku 2015 vo svojom odbore v priemere na úroveň 70%.

Opatrenie 1.1: Zvýšiť odbornú úroveň stredných odborných škôl podľa požiadaviek trhu práce

Opatrenie 1.2: Zlepšiť marketing školy smerom k verejnosti a k základným školám

Opatrenie 1.3: Skvalitnenie procesu umiestňovania absolventov SOŠ

Špecifický cieľ 2:

Zvýšiť využívanie mimorozpočtových zdrojov pri financovaní stredných odborných škôl o 10% voči rozpočtu každej školy v roku 2008.

Opatrenie 2.1: Zvýšenie manažérskych zručností manažmentu škôl pre získavanie mimorozpočtových zdrojov

Opatrenie 2.2: Zvýšenie motivácie pre získavanie mimorozpočtových zdrojov

Opatrenie 2.3: Podpora využívania zdrojov EÚ

---

10. Prioritná téma: Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti

Špecifický cieľ 1:

Znížiť mieru dlhodobej nezamestnanosti na úroveň 4% v roku 2015, čo je pokles oproti roku 2007 o 3,7%.

Opatrenie 1.1: Aktivizácia kategórií nezamestnaných, ktorým hrozí dlhodobá nezamestnanosť

Opatrenie 1.2: Zlepšenie zamestnateľnosti nezamestnaných ohrozených dlhodobou nezamestnanosťou

Špecifický cieľ 2:

Zvýšiť mieru zamestnanosti na úroveň 55% v roku 2015, čo je nárast percentuálneho podielu zamestnaných o 6% oproti roku 2007.

Opatrenie 2.1: Podpora mobility za prácou

Opatrenie 2.2: Podpora udržateľnosti strategicky dôležitých pracovných miest

11. Prioritná téma: Zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunít

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2015 zvýšiť za školenosť Rómov na všetkých úrovniach vzdelávania približne o 25 % oproti roku 2006.

Opatrenie 1.1: Realizácia výskumu za školenosti Rómov na všetkých úrovniach vzdelávania v Prešovskom kraji

Opatrenie 1.2: Zvýšenie počtu Rómov, ktorí ukončia jednotlivé stupne vzdelania

Opatrenie 1.3: Odstránenie všetkých foriem diskriminácie na školách

Opatrenie 1.4: Zníženie počtu segregovaných rómskych tried na školách

Opatrenie 1.5: Podpora rodinnej výchovy u Rómov

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zvýšiť zamestnanosť Rómov o 20% voči stavu v roku 2006.

Opatrenie 2.1: Realizácia výskumu zamestnanosti Rómov v Prešovskom kraji

Opatrenie 2.2: Zvýšenie vzdelanostnej úrovne Rómov vo vzťahu k zamestnateľnosti

Opatrenie 2.3: Odstránenie všetkých foriem diskriminácie na trhu práce

Opatrenie 2.4: Poskytovanie informácií týkajúcich sa možností trhu práce

Opatrenie 2.5: Vytvorenie pracovných príležitostí a využívanie existujúcich pracovných príležitostí v regióne

Špecifický cieľ 3:

Do roku 2015 zvýšiť štandard bývania pre 30 % Rómov na hranicu celospoločenského bežného štandardu.

Opatrenie 3.1: Aktualizácia a doplnenie údajov Atlasu rómskych komunít v kraji

Opatrenie 3.2: Zvýšenie využívania alternatívnych technológií a zdrojov pri riešení bývania

Opatrenie 3.3: Vyvíjanie aktivít a vytváranie programov v oblasti rozvoja kultúry bývania

Opatrenie 3.4: Rešpektovanie prípadných odlišností a potrieb komunít pri riešení bývania

Opatrenie 3.5: Komunikácia pri riešení bývania s komunitou ako s rovnocenným partnerom

Opatrenie 3.6: Zjednodušenie majetkovo-právneho vysporiadania pozemkov, ktorými obce, vlastníci a štát disponujú

Opatrenie 3.7: Navrhnutie legislatívnych zmien, ktoré uľahčia využitie alternatívnych zdrojov a technológií pre výstavbu a prevádzku bytov nižšieho štandardu a ktoré sprístupnia možnosti získania prostriedkov na územnoplánovaciu dokumentáciu

Opatrenie 3.8: Vytvorenie podmienok pre dobudovanie potrebnej technickej infraštruktúry v lokalitách

Opatrenie 3.9: Aktívne pôsobenie na účinnú ochranu a tvorbu ŽP Rómov

Špecifický cieľ 4:

Do roku 2015 zlepšiť dostupnosť zdravotnej starostlivosti v rómskych komunitách a rozšíriť zdravotnú prevenciu do 50% rómskych komunít.

Opatrenie 4.1: Získanie a aktualizácia relevantných a potrebné údaje o zdravotnom stave rómskeho obyvateľstva

Opatrenie 4.2: Vybudovanie služby asistentov v podpore zdravia (APZ)

Opatrenie 4.3: Podpora systému dobrovoľníckej výchovnej činnosti v nemocniciach počas hospitalizácie rómskych detí

Opatrenie 4.4: Zabezpečenie realizácie primárnej zdravotnej prevencie v komunitách

Špecifický cieľ 5:

Do roku 2015 dobudovať a obnoviť sieť komunitných centier, ktoré svojimi sociálnymi službami pokrývajú 50 % rómskych komunít.

Opatrenie 5.1: Posilnenie kapacít komunitných centier ako prostriedku koncepcnej práce s komunitami

Opatrenie 5.2: Eliminovanie segregovanosti a štrukturálnej uzavretosti rómskych komunít

Opatrenie 5.3: Vytvorenie dostatku lídrov v komunitách

Opatrenie 5.4: Eliminovanie sociálno-patologických javov v komunitách

Opatrenie 5.5: Využívanie možností médií pre zlepšovanie vzájomnej akceptácie majority a minority

Opatrenie 5.6: Posilnenie kapacity samospráv pri riešení problémov v sociálnej oblasti

12. Prioritná téma: Zlepšenie ponuky sociálnych služieb

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2015 zaviesť na úrovni kraja fungujúci systém plánovania a koordinácie v oblasti sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately.

Opatrenie 1.1: Zlepšenie odbornej pripravenosti dotknutých a zainteresovaných na plánovaní sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately

Opatrenie 1.2: Vytvorenie mechanizmu na efektívny plánovací proces sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany kurately

Špecifický cieľ 2:

Zvýšiť kvalitu sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately na území kraja na 100% napĺňania štandardov.

Opatrenie 2.1: Zlepšenie podmienok na poskytovanie sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately na úrovni regiónu

Opatrenie 2.2: Zlepšenie odbornej pripravenosti poskytovateľov sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately

Opatrenie 2.3: Zlepšenie technického stavu objektov a materiálnej vybavenosti pre poskytovanie sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately

---

13. Prioritná téma: Špecializácia a modernizácia nemocníc

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2015 zaviesť koordinačný mechanizmus nemocníc a ich oddelení na území Prešovského kraja.

Opatrenie 1.1: Vytvorenie platformy pre inicializáciu, prípravu a manažment spoločných aktivít nemocníc na území kraja

Opatrenie 1.2: Zabezpečenie informačného systému na vzájomnú komunikáciu

Opatrenie 1.3: Zavedenie vzájomne prepojeného budovania odborných kapacít nemocníc

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2013 vybudovať v Prešovskom kraji komplexnú sieť oddelení urgentných príjmov.

Opatrenie 2.1: Vypracovanie koncepcie oddelení urgentných príjmov v Prešovskom kraji

Opatrenie 2.2: Vybudovať oddelenia urgentných príjmov vo vybraných nemocniciach

Opatrenie 2.3: Vybaviť sieť vybraných oddelení urgentných príjmov zodpovedajúcou zdravotníckou technikou a personálom

Špecifický cieľ 3:

Zlepšiť a zmodernizovať stavebno-technický stav budov a materiálno-technické vybavenie nemocníc minimálne u 50% všetkých nemocníc.

Opatrenie 3.1: Vypracovanie koncepcie rozvoja nemocníc v Prešovskom kraji

Opatrenie 3.2: Zvýšenie kapacít pre mobilizáciu zdrojov

Opatrenie 3.3: Zefektívnenie rozdeľovania a využívania dotácií pre jednotlivé nemocnice

Opatrenie 3.4: Zavedenie moderného informačného vybavenia nemocníc

Opatrenie 3.5: Realizácia rekonštrukcie a modernizácie nemocníc

Špecifický cieľ 4:

Zvýšiť zdravotnícke vedomosti a praktické zručnosti ako aj stabilizovať kvalifikovaných zdravotníkov v kraji.

Opatrenie 4.1: Zvýšenie odbornej kapacity pracovníkov v zdravotníctve v nadväznosti na špecializáciu nemocníc

Opatrenie 4.2: Zlepšenie finančných a sociálnych podmienok zdravotníckych pracovníkov

---

14. Prioritná téma: Rozvoj regionálnej kultúry

Špecifický cieľ 1:

Do roku 2010 pripraviť a uviesť do praxe systém manažovania procesu rozvoja kultúry v Prešovskom kraji a systém podpory kultúrnych aktivít regionálneho významu.

Opatrenie 1.1: Vytvorenie systému manažmentu, marketingu a informovanosti v oblasti regionálnej kultúry

Opatrenie 1.2: Podpora vzájomnej spolupráce jednotlivých aktérov v regionálnej kultúre

Opatrenie 1.3: Zlepšenie kvality ľudských zdrojov v regionálnej kultúre

Opatrenie 1.4: Podpora existujúcich a novovznikajúcich kultúrnych aktivít regionálneho významu

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 zabezpečiť zlepšenie technického stavu u 25% kultúrnych pamiatok na území Prešovského kraja a nehnuteľností, v ktorých sídlia pamäťové a fondové inštitúcie.

Opatrenie 2.1: Vyhodnotenie technického stavu a účelnosti využitia kultúrnych pamiatok, pamäťových a fondových inštitúcií

Opatrenie 2.2: Podpora viacdrojového financovania obnovy a rekonštrukcií kultúrnych pamiatok a nehnuteľností, v ktorých sídlia pamäťové a fondové inštitúcie

---

15. Prioritná téma: Šport pre všetkých

Špecifický cieľ 1:

Aktivizovať žiakov a študentov škôl v mimoškolskej športovej činnosti a v školských športových súťažiach tak, aby v roku 2015 pohybové aktivity predstavovali náplň voľného času aspoň u dvojnásobku stavu (percentu) športujúcich detí a mládeže v roku 2007.

Opatrenie 1.1: Zavedenie systému sledovania športovej výkonnosti detí a mládeže

Opatrenie 1.2: Zvýšenie motivácie študentov k mimo vyučovacím športovým aktivitám

Opatrenie 1.3: Integrácia zdravotne postihnutých študentov s nepostihnutými aj pri vykonávaní nenáročných športových aktivít

Opatrenie 1.4: Posilnenie odborných kapacít v oblasti vedenia mimoškolskej

Špecifický cieľ 2:

Do roku 2015 vytvoriť také podmienky športovania pre verejnosť, aby verejne prístupné športoviská aktívne využívalo aspoň 50% populácie v produktívnom veku v Prešovskom kraji.

Opatrenie 2.1: Sprístupnenie športovísk pre verejnosť

Opatrenie 2.2: Podpora a koordinácia športových aktivít a podujatí regionálneho významu

Regionálna inovačná stratégia PSK

Aktualizovaná verzia

1. Stručná analýza inovačného potenciálu PSK

1.2 Základné údaje Prešovského kraja:

Rozloha: 8 974 km² (18,3 % územia SR)

Počet obyvateľov: 807 011 (14,9 % obyvateľstva SR)

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo: 383 400 (47,5 %)

Priemerný vek: 36,2 rokov

Počet okresov: 13

Počet miest: 23

Počet obcí: 666

Sídlo kraja: Prešov

1.3 Základné ekonomické ukazovatele

1.3.1 Analýza súčasnej konkurencieschopnosti Prešovského kraja

Obsahom nasledujúcej časti bude analýza konkurencieschopnosti riešeného územia. Konkurencieschopnosť rovnako ako regionálna konkurencieschopnosť sú pomerne komplexnými kategóriami, takže zatiaľ čo obsahom nasledujúcich podkapitol budú jednotlivé čiastkové analýzy konkurencieschopnosti Prešovského kraja, táto podkapitola bude venovaná samotnej problematike konkurencieschopnosti regiónu.

Pojem konkurencieschopnosti je kľúčovým pojmom pri plánovaní akejkoľvek rozvojovej stratégie, či už na úrovni podniku, kraja alebo štátu. Konkurencieschopnosť je odvodená z produktivity a je definovaná ako úroveň produktivity. Všetky prístupy ku konkurencieschopnosti sa v súčasnosti zhodujú na tom, že synonymom pre konkurencieschopnosť je produktivita (z hľadiska príčin), potom úspech – rastúca životná úroveň a zamestnanosť obyvateľov v meste, regióne a štáte (z hľadiska dôsledkov). V období globalizácie, ktorá zahŕňa väčší okruh aktivít, rastie význam miesta, lokality, v ktorej sa odohrávajú ekonomické procesy. Blízkosť subjektov týchto procesov a vznik závislosti medzi nimi pôsobí synergickým efektom na rast ich konkurencieschopnosti. Pre dosiahnutie a udržanie úspechu je potrebné zmeniť prístup ku konkurencieschopnosti, ktorý bol doteraz často založený na nízkych

nákladoch a na efektívnosti. Nový prístup je založený na inováciách a dynamike. Produktivita je tak funkciou pôsobenia troch faktorov:

- politický, právny a makroekonomický rámec,
- kvalita mikroekonomického podnikateľského prostredia,
- výkonnosť podnikov a prepracovanosť ich stratégie.

Prešovský kraj môže priamo ovplyvňovať predovšetkým druhý faktor v poradí a to prostredníctvom existujúcej infraštruktúry podporných a poradenských inštitúcií pre malé a stredné podniky. Hlavný prínos pre kvalitu mikroekonomického podnikateľského prostredia je ale možné dosiahnuť práve aktivitami Inovačného partnerského centra a prostredníctvom finančných prostriedkov súvisiacich so vznikom Regionálneho inovačného centra, ktoré majú v najbližších rokoch podporiť konkurencieschopnosť Prešovského kraja. Dlhodobý ekonomický úspech založený na cenovej konkurencii, či efektívnej výrobe s minimálnymi nákladmi postupne stráca na významnosti. Preto predovšetkým v rámci väčších miest Prešovského kraja je potrebné orientovať sa na prílev investícií s vyššou pridanou hodnotou a snažiť sa týmto investíciám vytvoriť vhodné podnikateľské prostredie.

Zároveň je potrebné vnímať aj negatíva súčasného postavenia Prešovského kraja, ale súčasne ich postupne premieňať na príležitosť. Prešovský kraj má dlhodobo najnižšiu úroveň makroukazovateľov ako sú hrubý domáci produkt v bežných cenách na obyvateľa a hrubá pridaná hodnota na jedného obyvateľa zo všetkých samosprávnych krajov na Slovensku. V každej ekonomike ale existujú viac a menej rozvinuté regióny. Tieto rozdiely sú dôsledkom množstva rôznorodých faktorov a sú odrazom toho, že v štruktúre ekonomiky sa nachádzajú regióny, ktoré sú charakteristické rozdielnymi ekonomickými, ekologickými i sociálnymi podmienkami. Príležitosťou je, že Európska únia v súčasnosti presadzuje na svoj hospodársky a sociálny rozvoj kritériá práve znižovania rozdielov medzi tzv. znevýhodnenými regiónmi (regióny, kde prebieha hospodárska a sociálna konverzia), ako aj medzi jednotlivými sociálnymi skupinami. Hľadá riešenia na zmierňovanie regionálnych disparít a významným spôsobom sú podporované práve tie regióny, pre ktoré je vysoká miera regionálnych disparít charakteristická. Ďalej podporuje malé a stredné podniky (MSP), produktívne investície, rozvoj infraštruktúry a miestny rozvoj, udržanie existujúcich a vytváranie nových pracovných príležitostí ako predpoklad napredovania spoločnosti v zmysle trvalo udržateľného rozvoja.

V regionálnej politike Európskej únie sa zdôrazňujú tri základné princípy:

- partnerstvo (počíta s účasťou všetkých zainteresovaných strán na regionálnej a národnej úrovni na rozličných štádiách procesu rozvoja regiónov),

- subsidiarita (zodpovednosť sa posúva čo možno najbližšie k úrovni konkrétnej reality, kde sa pri realizácii daného projektu môžu zohľadniť miestne podmienky,
- doplnkovosť (Európska únia dopĺňa finančné prostriedky členských štátov a regiónov bez toho, že by ich nahrádzala).

A aj vďaka týmto princípom Európskej únie je možné v tomto programovacom období pripraviť a implementovať projekty a aktivity v Prešovskom kraji, ktoré síce objektívne mali byť realizované už v minulosti, ale na ktoré štátny rozpočet nemal dostatok finančných prostriedkov.

Konkurencieschopnosť regiónu je definovaná ako schopnosť produkovať výrobky a služby, ktoré existujú v medzinárodných vzťahoch a súčasne je zaistené udržiavanie vysokých a trvalých príjmov jeho obyvateľov. Všeobecne sa definuje konkurencieschopnosť ako schopnosť firiem, odvetví, regiónov, národov a nadnárodných regiónov generovať vysokú úroveň príjmov a zamestnanosti.

Regionálna konkurencieschopnosť je úzko spojená so štyrmi hlavnými faktormi, ktoré sú silne previazané a vo väčšine prípadov odrážajú efektívnosť regionálnych inštitúcií, najmä verejnej správy a podporných služieb pre podniky a to:

- štruktúra ekonomických aktivít,
- úroveň inovácií,
- stupeň dostupnosti regiónov,
- úroveň dosiahnutého vzdelania pracovných síl.

Štruktúra ekonomických aktivít v Prešovskom kraji je značne diverzifikovaná, čo znižuje závislosť Prešovského kraja od niekoľkých silných odvetví v regióne. Zároveň ale chýba odvetvie, ktoré by bolo lídrom a ktoré by ťahalo kraj dopredu. Úroveň inovácií v porovnaní so susednými kraji zostáva, a to napriek značnému inovačnému potenciálu v kraji. Je ale predpoklad, že zriadením Regionálneho inovačného centra sa tento inovačný potenciál zaktivizuje a následne bude RIC koordinovaný v prospech celého Prešovského kraja. Stupeň dostupnosti regiónov poukazuje na lokalizáciu Prešovského kraja na hraniciach Schengenského priestoru, čo môže byť v budúcnosti veľkou konkurenčnou výhodou. Zároveň je ale potrebné poukázať na nie príliš uspokojivú cestnú infraštruktúru Prešovského kraja, súčasný stav diaľničnej infraštruktúry, ale aj nízky podiel ciest vyššej triedy v Prešovskom kraji (61,9% ciest v PSK tvoria cesty III. triedy) pričom tieto skutočnosti stupeň dostupnosti Prešovského kraja znižujú. Úroveň dosiahnutého vzdelania pracovných síl je možné hodnotiť pozitívne a to predovšetkým z dôvodu, že počet absolventov vysokých škôl v Prešovskom kraji každým rokom stúpa, ponuka vysokoškolského vzdelávania tvorená predovšetkým Prešovskou

univerzitou a univerzitami v meste Košice je mimoriadne komplexná a ponúka väčšinu zamestnávateľmi požadovaných študijných odborov. Prešovský kraj zároveň dlhodobo disponuje vysokým podielom stredoškolsky vzdelanej pracovnej sily. Ak k týmto skutočnostiam prirátame mimoriadny prírodný a turistický potenciál Prešovského kraja, je predpoklad, že pri jeho dobrom spravovaní a súčasne pri zvýšení miery fiškálnej decentralizácie a pri prechode ďalších kompetencií z národnej na regionálnu úroveň má Prešovský kraj v budúcnosti sľubnú perspektívu.

1.3.2 Porovnanie konkurencieschopnosti regiónu s regiónmi SR a EÚ susediacimi s Prešovským krajom

Prešovský kraj susedí s viacerými regiónmi na úrovni NUTS II a NUTS III v rámci Európskej Únie. Pre zmapovanie konkurenčnej pozície Prešovského kraja v strednej Európe boli do porovnania zahrnuté okrem susedných regiónov Slovenska a Poľska aj typové regióny Maďarska, Rumunska a Českej republiky. V rámci Slovenska sa porovnáva PSK so Žilinským, Banskobystrickým a Košickým krajom (NUTS III). Na porovnávanie konkurencieschopnosti bolo vybraných 5 ukazovateľov, ktoré sleduje Eurostat na úrovni NUTS III:

- 1) HDP -hrubý domáci produkt v bežných cenách v PPS na obyvateľa v % (2006),
- 2) MN -miera nezamestnanosti v % (2007),
- 3) HPH - hrubá pridaná hodnota v % (2006),
- 4) EAO -podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v % (2006)
- 5) UZCR - počet lôžok v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu v % (2006).

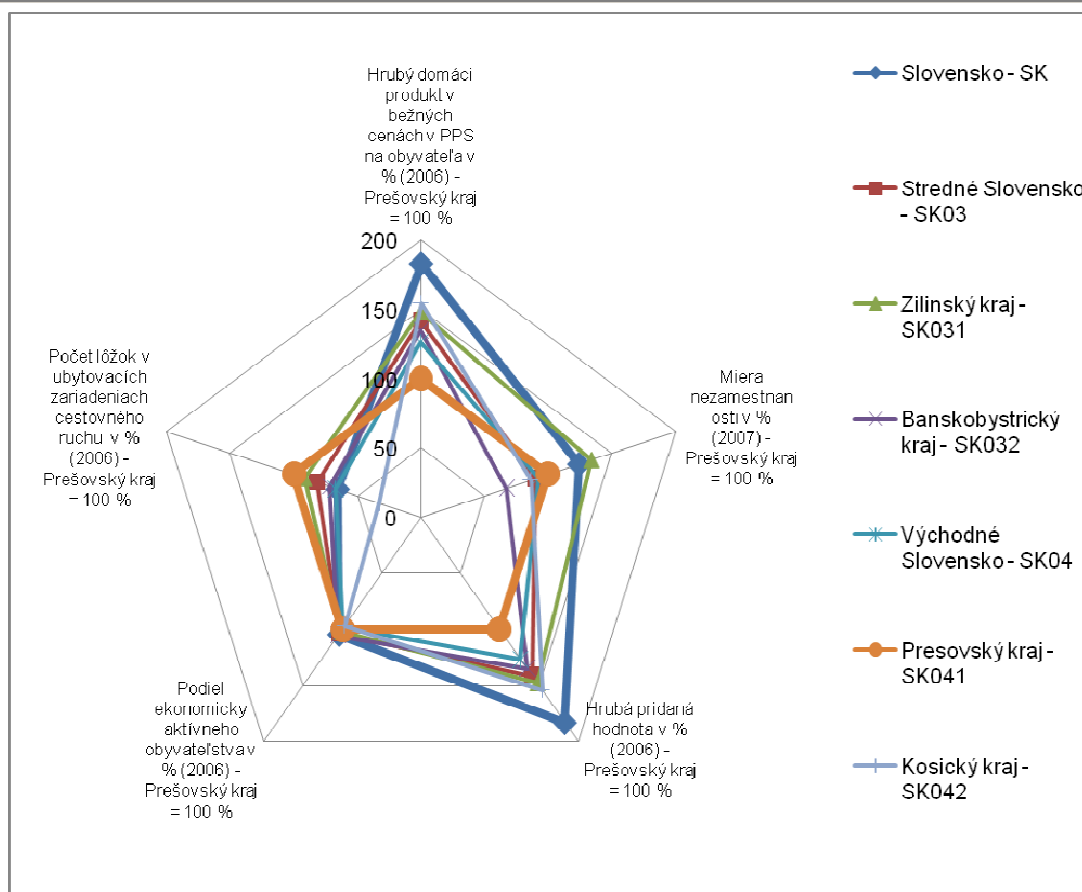
Iba malá časť ukazovateľov monitorujúcich konkurencieschopnosť regiónov porovnáva Eurostat na úrovni NUTSIII – navrhnuté ukazovatele sú zbierané pre Eurostat aj na úrovni NUTSIII, najnovšie možné ukazovatele sú za rok 2006.

A) Porovnanie konkurencieschopnosti Prešovského kraja s regiónmi Slovenska

Prešovský kraj má v porovnaní so susednými krajmi Slovenska špecifické postavenie. Hodnota ukazovateľov HDP a HPH v PSK je na Slovensku najnižšia. Naopak, PSK dominuje v počte lôžok UZCR a má nižšiu mieru nezamestnanosti ako susedné kraje BBSK a KSK. Podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva je v PSK podobný ako v ostatných krajoch SR.

	HDP v % (2006) - EU 27 = 100 %	MN - miera nezam. v % (2007)	HPH v EUR (2006)	EAO (2006)	UZCR na obyvateľa (2006)
Slovensko - SK	63,50	11,10	7459,05	49,30	0,01076
Stredné Slovensko - SK03	49,20	15,30	5778,02	48,86	0,01339
Žilinský kraj - SK031	51,40	10,30	6034,24	48,04	0,01498
Banskobystrický kraj - SK032	46,90	20,40	5507,62	49,73	0,01171
Východné Slovensko - SK04	44,00	14,90	5160,74	46,44	0,01095
Prešovský kraj - SK041	34,70	13,80	4074,55	47,22	0,01637
Košický kraj - SK042	53,50	16,00	6285,70	45,64	0,00534

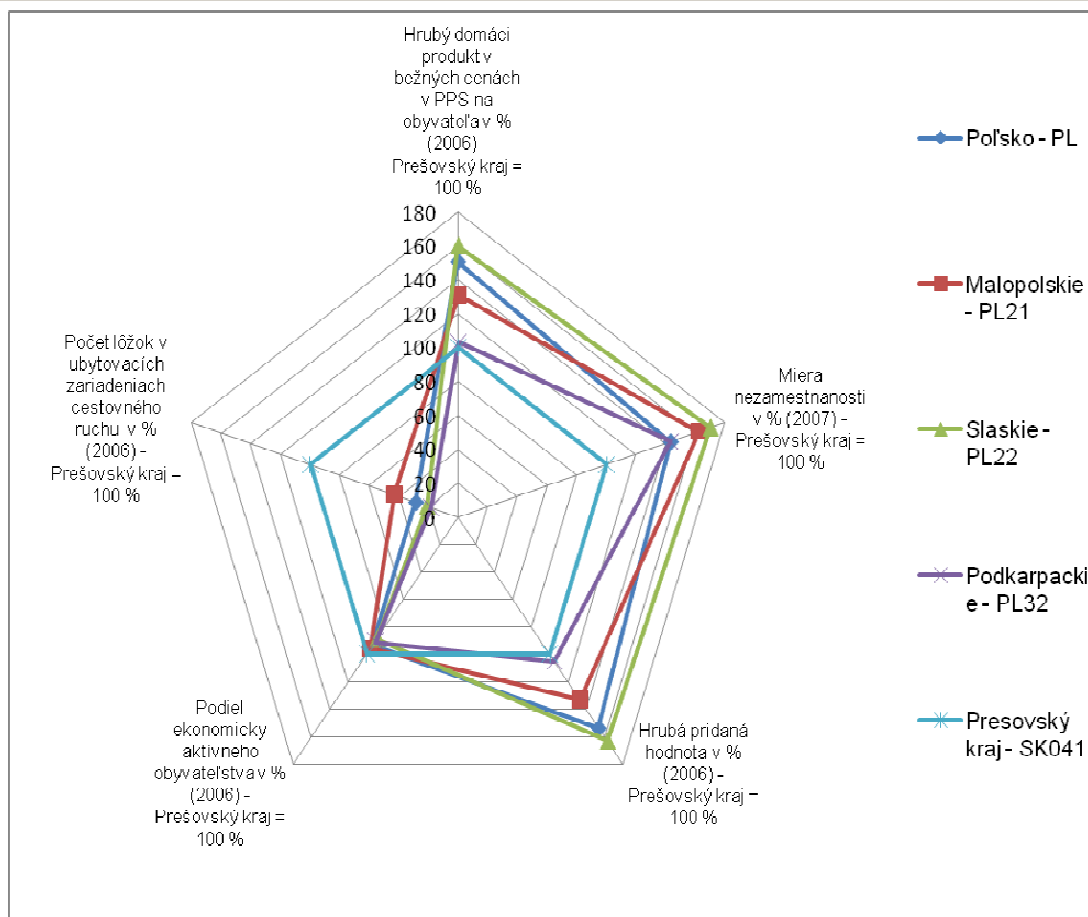
	HDP v % (2006) PSK = 100 %	MN v % (2007) PSK = 100 %	HPH v % (2006) PSK = 100 %	EAO (2006) v % PSK = 100 %	UZCR v % (2006) PSK = 100 %
Slovensko - SK	182,99	124,3	183,06	104,4	65,7
Stredné Slovensko - SK03	141,78	90,19	141,80	103,4	81,8
Žilinský kraj - SK031	148,12	133,98	148,09	101,7	91,5
Banskobystrický kraj - SK032	135,16	67,64	135,17	105,3	71,5
Východné Slovensko - SK04	126,80	92,61	126,65	98,35	66,9
Prešovský kraj - SK041	100	100	100	100	100
Košický kraj - SK042	154,18	86,25	154,26	96,6	32,6

B) Porovnanie konkurencieschopnosti Prešovského kraja s regiónmi Poľska

Pre PSK sú zaujímavé na porovnanie blízke regióny Poľska. Poľské regióny Malopolskie, Slaskie a Podkarpackie majú HDP na obyvateľa vyššiu, podobne je to s hrubou pridanou hodnotou. Podobne ako pri slovenských regiónoch, PSK dominuje v počte lôžok v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu na obyvateľa, ale aj v podiele ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

	HDP v % (2006) PSK = 100 %	MN v % (2007) PSK = 100 %	HPH v v % (2006) - PSK = 100 %	EO (2006) v % PSK = 100 %	UZCR u v % (2006) PSK = 100 %
Poľsko - PL	150,7	143,7	153,8	93,2	28,5
Malopolskie - PL21	130,8	162,3	133,4	96,1	42,8
Slaskie - PL22	159,9	170,4	163,2	88,7	21,1
Podkarpackie - PL32	103,2	143,7	105,2	90,8	18,5
Prešovský kraj	100	100	100	100	100

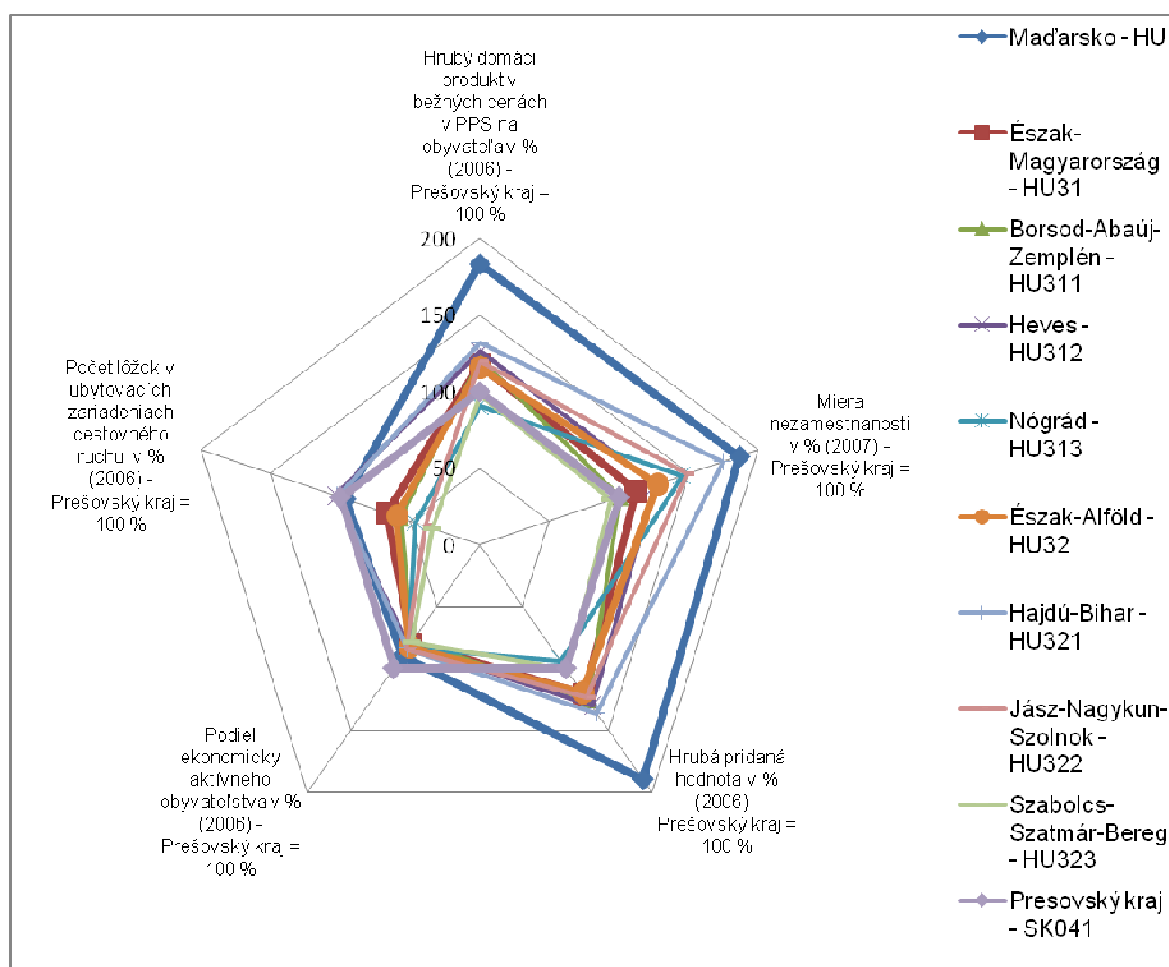

C) Porovnanie konkurencieschopnosti Prešovského kraja s regiónmi Maďarska

Úroveň HDP a HPH na obyvateľa je s výnimkou regiónu Nógrád v PSK nižšia, aj v miere nezamestnanosti je na tom PSK horšie. Opäť, v ukazovateľoch podielu EAP a počte lôžok CR je vyššia úroveň v PSK.

	HDP v % (2006) - EU 27 = 100 %	MN - miera nezam. (2007) v %	HPH v EUR (2006)	EAO (2006)	UZCR na obyvateľa (2006)
Maďarsko - HU	63,6	7,4	7717,59	42,17	0,01576
Észak-Magyarország - HU31	40,7	12,3	4937,45	37,81	0,01094
Borsod-Abaúj-Zemplén -	42,0	13,7	5103,82	37,06	0,00930

HU311					
Heves - HU312	43,7	11,0	5309,49	38,60	0,01687
Nógrád - HU313	31,5	9,5	3818,61	39,18	0,00757
Észak-Alföld - HU32	40,1	10,8	4866,79	38,88	0,00977
Hajdú-Bihar - HU321	45,7	7,9	5545,29	39,60	0,01665
Jász-Nagykun-Szolnok - HU322	41,5	9,3	5037,00	40,16	0,00643
Szabolcs-Szatmár-Bereg - HU323	33,8	14,7	4105,14	37,33	0,00560
Prešovský kraj - SK	34,7	13,8	4074,55	47,22	0,01637

1.4 Globálne trendy v podpore podnikania a v inováciách

V cieľoch a nástrojoch podpornej politiky je možno identifikovať niekoľko základných trendov. Tieto trendy sa dajú považovať za globálne a prejavy niektorých z nich už vidieť aj v prostredí Slovenska resp. Prešovského kraja. Za základné trendy je možné považovať:

- postupná regionalizácia tvorby regionálnej podpornej politiky,
- zmena z ex-post prístupu k proaktívnemu prístupu v regionálnej podpornej politike,
- prechod od budovania inovačnej infraštruktúry k podpore dynamiky poznatkov v regiónoch.

Priamo v oblasti podpory podnikania je vhodné deliť jednotlivé trendy na krátkodobé a dlhodobé. Dôvodom je prebiehajúca celosvetová finančná a hospodárska kríza. Existujúci stav globálneho hospodárstva totiž núti zodpovedných hráčov korigovať prijaté strategické plány a snažiť sa eliminovať dôsledky krízy na hospodárstvo. Dlhodobé trendy sú naopak nezávislé od súčasnej situácie a reprezentujú snahu ovplyvniť vývoj podnikateľského prostredia v dlhodobom horizonte.

KRÁTKODOBÉ TRENDY PODPORY PODNIKANIA

Krátkodobo je podpora podnikania v globálnom meradle ovplyvnená globálnou finančnou a ekonomickou krízou. Prijaté opatrenia a aplikované formy podpory podnikania nie sú systémové a slúžia výlučne ako prechodné, nárazové opatrenie na zmiernenie dopadov krízy na hospodárstvo, podniky a spotrebiteľov. Najčastejšie opatrenia:

Podpora konkrétnych kľúčových odvetví

V súčasnosti je namierená najmä na automobilový priemysel. Najvýraznejšie je toto odvetvie podporované v USA, kde predstavuje výraznú časť celkového hospodárstva. Podporovaný a sledovaný je bankový (finančný) sektor, ako najviac zasiahnutý krízou. Prijímajú sa predovšetkým opatrenia na ozdravenie a udržanie kľúčových a životaschopných inštitúcií.

Balíky opatrení pre stimuláciu spotrebiteľského dopytu

Predstavujú nepriamu podporu podnikania, keďže podporujú dopyt spotrebiteľov a ich kúpyschopnosť. Najznámejším príkladom je tzv. „šrotovné“, ktoré prostredníctvom vládnych príspevkov podporuje šrotovanie starých áut výmenou za kúpu nového auta s cieľom podporiť predajcov aj výrobcov, štát prostredníctvom DPH, a zlepšilo úroveň a bezpečnosť cestnej premávky. Toto opatrenie bolo použité okrem iných aj v Nemecku, Slovensku a Veľkej Británii.

DLHODOBÉ TRENDY PODPORY PODNIKANIA

Podpora malých a stredných podnikov

Trendom je snaha o vyrovnanie podpory pre veľkých zahraničných investorov a podpory pre domáci sektor malých a stredných podnikov.

Podpora poľnohospodárstva

Podpora poľnohospodárstva rôznymi formami prebieha aj napriek námietkam o protekcionizme. Podporuje sa priamo produkcia, využívanie poľnohospodárskej pôdy, atď.

Podpora produkcie a používania obnoviteľných zdrojov energií

Priamo sú podporované spoločnosti využívajúce alebo uvažujúce o využívaní alternatívnych zdrojov, a firmy produkujúce energie na základe alternatívnych zdrojov. Nepriamo sú podporovaní producenti a firmy cez poskytované dotácie spotrebiteľom na využívanie technológií pre energie z obnoviteľných zdrojov (napr. podpora zateplovania domov, podpora využívania slnečných kolektorov).

PPP Projekty

Snahou je dobudovať čo najväčšie množstvo dôležitých verejných projektov za účasti súkromných spoločností. Výsledkom bude lepšia dostupnosť verejných statkov a priama podpora aktivity určitých podnikateľských subjektov.

Podpora zavádzania inovácií, vedy a výskumu, zvyšovanie konkurencieschopnosti podnikov

Jedna z najčastejších a najdôležitejších súčasných priorít. Podporuje zavádzania inovatívnych postupov, nových technológií, zdieľanie najlepších skúseností a výsledkov vedy a výskumu.

Podpora klastrov a zoskupení

Pri podpore podnikania nastáva čoraz zreteľnejší trend „klastrovania“ – podporované sú najmä projekty, ktoré zahŕňajú viac partnerov z rovnakých alebo komplementárnych odvetví. Existuje predpoklad, že bude dochádzať k výmene skúseností a zvyšovaniu celkovej efektívnosti. Dôraz sa kladie predovšetkým na cezhraničné klastre a zoskupenia zahŕňajúce medzinárodných partnerov.

1.5 Národná úroveň v problematike inovácií

Na národnej úrovni riešia problematiku inovácií 3 základné dokumenty schválené vládou SR. [Návrh Inovačnej stratégie SR na roky 2007 až 2013](#) bol schválený 14. 3. 2007, [Návrh Projektu inovačnej stratégie SR na roky 2007 až 2013](#) bol schválený 28. 11. 2007 a [Návrh inovačnej politiky SR na roky](#)

[2008 až 2010](#) bol schválený 27. 2. 2008. Tieto materiály vytvárajú reálny rámec financovania inovácií s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť na Slovensku a samozrejme aj v Prešovskom samosprávnom kraji. PSK v období 06/2005 – 01/2008 realizoval projekt „RIS Prešov - Rozvoj a implementácia Regionálnej inovačnej stratégie v Prešovskom samosprávnom kraj, v rámci ktorého spolu s partnermi zo Slovenska, Talianska a Rakúska vytvoril svoju Regionálnu inovačnú stratégiu (ďalej RIS). RIS mapuje cieľové oblasti, priority, opatrenia a aktivity Prešovského samosprávneho kraja práve s ohľadom na rozvoj inovácií, s cieľom zvýšenia konkurencieschopnosti v Prešovskom kraji. Oblasť, priority, opatrenia a aktivity RIS boli stanovené v súlade s potrebami PSK, a do veľkej miery aj berúc ohľad na existujúce finančné nástroje súčasného programovacieho obdobia.

Národnú strategickú úroveň ku RIS predstavuje [Návrh inovačnej politiky SR na roky 2008 až 2010](#), ktoré navrhuje 13 opatrení. Významná časť bude realizovaná prostredníctvom štrukturálnych fondov, najviac je vyčlenených v operačných programoch Konkurencieschopnosť a hospodársky rast (KaHR), Výskum a vývoj (VaV) a Zamestnanosť a sociálna inklúzia (ZaSI).

Opatrenia inovačnej politiky SR na roky 2008 až 2010

Opatrenia	Náplň opatrení	Zodpovedný orgán
Opatrenie č. 1: Budovanie Regionálnych inovačných centier - RIC	Implementácia štátnej a regionálnej inovačnej politiky formou integrovaných inovačných nástrojov v regiónoch Slovenska - vybudovanie regionálnych inovačných centier. V regiónoch sa vytvoria výkonné kapacity na riešenie inovačných aktivít v podnikateľskom sektore financované prostredníctvom OP KaHR.	MH SR, MŠ SR, MPSVaR

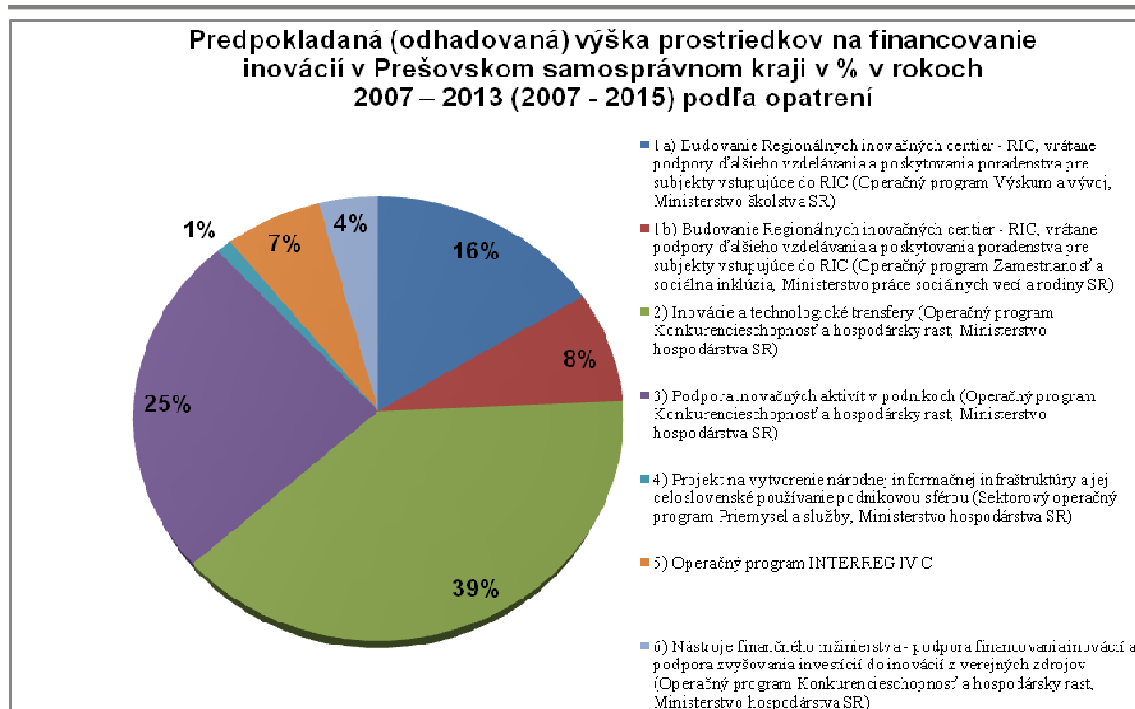
Opatrenie č. 2: Inovácie technologické transfery	Podpora súkromného sektora zameraná na inovácie a transfer technológií - zníženie energetickej náročnosti, ekologických dopadov a zvýšeniu efektívnosti výroby	MH SR
Opatrenie č. 3: Podpora inovačných aktivít v podnikoch	Zvýšenie konkurencieschopnosti priemyslu prostredníctvom podpory inovačných aktivít a aplikovaného výskumu - podpora zavádzania nových inovácií pre technológie, postupy, alebo výrobky.	MH SR
Opatrenie č. 4: Vytvorenie národnej informačnej infraštruktúry a jej celoslovenské používanie podnikovou sférou	Skvalitnenie informačného systému pre malé a stredné podniky, zlepšenie využívania a prepojenia informácií medzi knižnicami, kde konečnými spotrebiteľmi týchto informácií sú MSP. Spojenie informačných knižníc (zameraných na určité odvetvia) a napojenie na regionálne inovačné centrá vytvorí systém realizácie inovácií.	MH SR
Opatrenie č. 5: Operačný program INTERREG IV C	Umožnenie spolupráce medzi orgánmi a aktérmi na regionálnej a miestnej úrovni z rôznych krajín v EÚ27 plus Nórska a Švajčiarska na spoločných nadnárodných projektoch - spoločné prístupy a nástroje na zlepšenie efektívnosti politík regionálneho rozvoja, zlepšiť regionálne a miestne politiky v oblasti inovácií a znalostnej ekonomiky.	INTERREG IV C
Opatrenie č. 6: Nástroje finančného inžinierstva.	Mobilizácia finančných zdrojov na podporu inovácií - zabezpečiť financovanie inovačných aktivít podnikateľských subjektov na úrovni vyspelých krajín EÚ. Nepriama štátnu pomoc pre projekty MSP - inovatívne finančné nástroje, záručné fondy, úverové fondy, rizikové kapitálové fondy a fondy rozvoja miest.	Zodpovední: MH SR a MF SR
Opatrenia	Náplň opatrení	Zodpovedný orgán
Opatrenie č. 7: Súťaž „Inovatívny čin roka“	Súťaž s cieľom podporiť propagáciu inovačných aktivít, zvýšiť informovanosť verejnosti v troch kategóriách: výrobok, služba a ekologický čin.	MH SR
Opatrenie č. 8: Prispôsobenie vysokého stredného odborného škola požiadavkám praxe	Prispôsobenie je potrebné riešiť komplexne vo forme zákona o odbornom vzdelávaní, vytvoria sa podmienky pre vstup podnikateľských subjektov do tvorby a inovácií študijných osnov a vzdelávacích programov. Návrhy riešení pre uplatnenie absolventov na trhu práce a ich integrácia do praxe.	MŠ SR
Opatrenie č. 9: Systém	Vytvoriť systém celoživotného vzdelávania, ktorý pružne reaguje na potreby všetkých aktérov trhu práce	MŠ SR

celoživotného vzdelávania	a prispôbovaní sa meniacim potrebám na trhu práce.	
Opatrenie č. 10: Inovačné vouchre	Opatrenie, ktoré prepojí podnikateľov (najmä MSP) s univerzitami, vysokými školami a výskumno-vývojovými pracoviskami. Nepeňažné šeky sa poskytnú podnikateľskému subjektu na nákup služieb od oprávnenej výskumno-vývojovej organizácie.	MH SR
Opatrenie č. 11: Inovačné stimuly	Zaviesť do praxe systém poskytovania inovačných stimulov, ktoré budú motivovať investorov realizovať investície s vysokou mierou pridanej hodnoty	MH SR
Opatrenie č. 12: Ochrana duševného vlastníctva	Posilnenie funkčnosti systému ochrany duševného vlastníctva a posilnenie vymožitelnosti jednotlivých práv duševného vlastníctva, zvýšiť kvalitu podporných služieb, vypracovanie systému nástrojov finančnej podpory MSP pri využívaní systému práv duševného vlastníctva.	MH SR
Opatrenie č. 13: Podpora projektov uchádzajúcich sa o zdroje z rámcového programu Konkurencieschopnosť a inovácie (CIP)	Vytvorenie podmienok v agentúre (SIEA) na skvalitnenie administratívno-technickej asistencie pri príprave projektov uchádzajúcich sa o podporu v rámcovom programe pre Konkurencieschopnosť a inovácie. Financovanie projektov zo zdrojov CIP-u a súčasne zo štrukturálnych fondov.	MH SR

V najbližšom období budú vo financovaní prioritnú úlohu zohrávať štrukturálne fondy, okrem operačných programov Konkurencieschopnosť a hospodársky rast, Výskum a vývoj, Zamestnanosť a sociálna inklúzia, Priemysel a služby dočerpávaný z rokov 2004-2006 a INTERREG IV C. V Návrhu inovačnej politiky SR na roky 2008 až 2010 a Návrhu Inovačnej stratégie SR na roky 2007 až 2013 bude v rokoch 2007 - 2013 alokovaných na Slovensko 676 525 470,1 EUR, z toho do Prešovského kraja približne 84 565 657,6 EUR¹ na inováciu a implementáciu inovačnej politiky. Už ku koncu roku 2010 by z týchto prostriedkov malo byť na Slovensku použitých 367 589 741,4 EUR a v Prešovskom kraji 45 948 682,2 EUR* čo je viac ako 54,3% zo všetkých prostriedkov vynaložených na tento účel. Zároveň je potrebné povedať, že plán bude ťažko dodržaný.

Predpokladaná (odhadovaná) výška finančných prostriedkov na zvýšenie konkurencieschopnosti PSK prostredníctvom inovácií v EUR v rokoch 2007 – 2013.

Názov opatrenia a zdroj financovania	Predpokladaná výška v EUR 2007 – 2013	Predpokladaná výška v EUR 2008 - 2010	Predpokladaná výška v EUR 2011 - 2013
1a) Budovanie Regionálnych inovačných centier - RIC, (OP VaV, MŠ SR)	13 692 491,54	13 692 491,54	0,00
1b) Budovanie Regionálnych inovačných centier - RIC, vstupujúce do RIC (OP ZaSI, MPSVaR SR)	6 846 245,77	6 846 245,77	0,00
2) Inovácie a technologické transfery (OP KaHR, MH SR)	32 949 113,72	12 431 122,62	20 517 991,10
3) Podpora inovačných aktivít v podnikoch (OP KaHR, MH SR)	21 140 377,08	8 456 150,83	12 684 226,25
4) Vytvorenie národnej informačnej infraštruktúry (SOP PaS, MH SR)	912 832,77	912 832,77	0,00
5) Operačný program INTERREG IV C	5 601 473,81	2 240 589,52	3 360 884,29
6) Nástroje finančného inžinierstva (OP KaHR, MH SR)	3 423 122,88	1 369 249,15	2 053 873,73
SPOLU	84 565 657,57	45 948 682,20	38 616 975,37

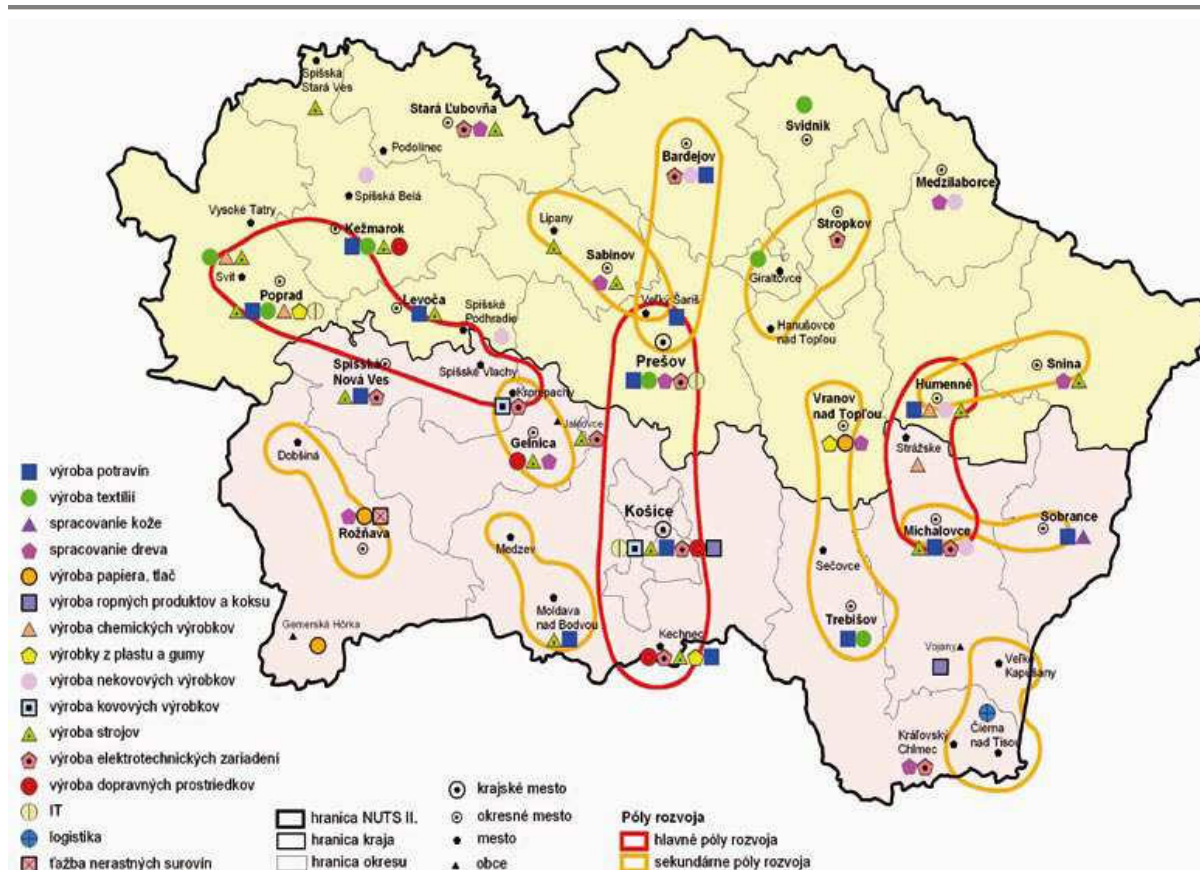

1.6 Prehľad hlavných priemyselných odvetví v Prešovskom kraji

Podnikateľské subjekty pôsobiace v tomto kraji zastupujú tieto priemyselne výrobné odvetvia:

- výroba potravín,
- odevný, textilný a kožiarsky priemysel,
- drevospracujúci priemysel, výroba celulózy, papierenský priemysel a polygrafia,
- chemický a farmaceutický priemysel
- výroba kovových výrobkov, strojov, zariadení a dopravných prostriedkov,
- elektrotechnický priemysel,
- priemysel stavebných hmôt.

Rozhodujúce postavenie pritom má najmä potravinársky, chemický, strojársky, drevospracujúci a odevný priemysel.

Drevospracujúci priemysel je typickým predstaviteľom takého druhu výroby, ktorá stavia na báze výhod zo spracovania domácej suroviny. Výroba sa koncentruje predovšetkým do produkcie piliarskych výrobkov a ťažby dreva. Prevláda výroba nábytku z laminovanej DTD, masívneho, dyhovaného a fóliovaného nábytku, celulózy a preglejok, surových a laminovaných drevotrieskových dosiek, tenkých drevotrieskových dosiek, stavebných QSB dosiek, obkladových panelov a laminátových podláh. K menej zastúpeným výrobám patrí výroba s vyšším stupňom pridanej hodnoty. V Prešovskom kraji má výrazné zastúpenie najmä v okresoch Prešov, Sabinov, Snina a Vranov nad Topľou. Nielen z hľadiska drevospracujúceho priemyslu je vhodné poznamenať, že lesy, ktoré predstavujú významný faktor, nie sú využívané v optimálnej miere (lesné pozemky v Prešovskom kraji zaberajú 440 tisíc hektárov).

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Kronospan SK, s.r.o., Prešov
- Bukocel, a.s., Hencovce
- Štátne lesy TANAPu Tatranská Lomnica, štátna príspevková organizácia
- SANAS, a.s. Sabinov
- Beky, a.s., Snina.

Potravinársky priemysel má v kraji najvýraznejšie zastúpenie, pokiaľ hovoríme o tržbách za vlastné výkony a tovar. Objem potravinárskej produkcie je daný počtom obyvateľov, disponibilitou surovinových zdrojov a ekonomickou výkonnosťou na úrovni regiónu. Odbyt je v prevažnej miere určený domácemu spotrebiteľovi. Exportná časť produkcie sa viaže na výrobu špecialít v oblasti spracovania mlieka, výroby piva a spracovania mäsa v podnikoch, ktoré sú v prevažnej miere spojené so zahraničným kapitálom. Prevláda výroba širokej škály výrobkov z hovädzieho, bravčového a hydinového mäsa, mlieka, pekárenských, cukrárenských a cestovinárskych výrobkov, výroba jedlého oleja, ťažba a výroba jedlej soli, výroba piva, alkoholických a nealkoholických nápojov, kávy, čajov, mrazených zmrzlinových krémov.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Milk - Agro Prešov, s.r.o., Prešov
- Solivary, a.s., Prešov (činnosť ukončená v r. 2009)
- Pivovar Šariš, a.s., Veľký Šariš
- Mecom, a.s., Humenné
- Tatranská mliekareň, a.s., Kežmarok
- Baliarne obchodu, a.s., Poprad
- Humenská mliekareň, a.s., Humenné
- Šarišské pekárne a cukrárne, a.s., Prešov
- Podvihorlatské pekárne a cukrárne, a.s., Humenné
- Mäsokombinát Nord Svit, s.r.o., Svit
- Zlatá Studňa, s.r.o., Široké

Strojárske priemysel je odvetvie s vysoko predimenzovanými výrobnými kapacitami, vysokou úrovňou prezamestnanosti, silným stupňom podkapitalizácie a slabou konkurencieschopnosťou. Väčšia časť tržieb zo strojárskej výroby v Prešovskom kraji pripadá na výrobu koľajových vozidiel pre nákladnú a osobnú dopravu a diely pre koľajové vozidlá. Táto vykazuje nadpriemernú výkonnosť v oblasti exportnej výroby umiestňovanej na náročných trhoch EÚ. Strojárske priemysel reprezentuje výroba prevodových zariadení, manipulačnej techniky - vysokozdvížne vozíky a nízkozdvížne vozíky, hydraulických systémov, zemných, stavebných a cestných strojov, ložísk, ložiskových reduktorov v rôznych typových prevedeniach s uplatnením v oblasti robotiky, obrábacích strojov, transportných a navigačných systémov, textilných, tlačiarenských a papierenských strojov, zdravotníckych zariadení, oceľových konštrukcií a tlakových nádob, výroba traťových strojov, malej mechanizácie pre opravu a

údržbu železničných tratí, stroje na spracovanie mäsa, tlakových a netlakových nádob používaných v potravinárstve, dopravníkov, automatizovaných liniek, robotov a manipulátorov, komínových systémov.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Tatravagónka, a.s., Poprad
- ZŤS Sabinov, a.s., Sabinov
- Potravinárske strojárne, a.s., Svidník
- Tatramat – ohrievače vody, s.r.o., Poprad
- Schule Slovakia, s.r.o., Poprad
- Strojchem, a.s., Svit
- SB Inmart, a.s., Bardejov
- ZVL Auto, s.r.o., Prešov
- Spinea, s.r.o., Prešov
- Skrutkáreň-Exim, a.s., Stará Ľubovňa
- Chemosvit Strojserwis, a.s., Svit
- Tatramat, a.s., Poprad
- Fragokov Prešov, v.d., Prešov
- Chemes, a.s., Humenné.

Chemický a farmaceutický priemysel patrí k tradičným exportne orientovaným odvetviam so zanedbateľným vplyvom vlastníctva štátu. Produkcia je koncentrovaná predovšetkým do tradičnej výroby syntetických vlákien a fólií pre potravinárstvo a farmáciu, farmaceutické výrobky najmä krvné deriváty a infúzne roztoky a výroba celofánu. Nosným tovarom určeným na vývoz sú pravé polyamidové, polyesterové vlákna a fólie. Toto odvetvie je sústredné najmä v okresoch Poprad a Humenné.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Nylstar Slovakia, a.s., Humenné
- Nexis Fibers, a.s., Humenné
- Terichem, a.s., Svit
- Chemosvit Fibrochem, a.s., Svit

- Imuna Pharm, a.s., Šarišské Michaľany
- Chemosvit, a.s., Svit.

Elektrotechnický priemysel ako odvetvie možno v Prešovskom kraji charakterizovať ako tradičnú výrobu v oblasti telefónnych prístrojov, elektroinštalačného materiálu, širokého spektra ohrievačov vody, meracej techniky a transformátorov, domových zvončekov, zabezpečovacích systémov v domoch a bytoch, numerických, textových displejov.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- Tesla Stropkov, a.s., Stropkov
- TATRAMAT - ohrievače vody, s.r.o., Poprad
- KŘÍŽÍK GBI, a. s., Prešov
- Elen, s. r.o., Prešov
- MKEM, s.r.o., Stará Ľubovňa
- Regata, s.r.o., Prešov
- Elcom, s.r.o., Prešov.

Textilný a odevný priemysel je exportne orientovaným odvetvím stavajúcim na konkurencieschopnosti na báze nízkych mzdových nákladov. Pokiaľ ide o najväčšie výrobné prevádzky v Prešovskom kraji možno, napriek prehlbujúcemu sa negatívnemu hospodárskemu výsledku a stúpajúcemu podielu cudzích zdrojov väčšiny týchto podnikov, dosiahnutú úroveň exportnej výkonnosti hodnotiť pozitívne. Pozitívne možno hodnotiť tiež hospodársky vývoj menších, novovzniknutých podnikov s výrazným podielom zahraničného kapitálu a jednoznačnou exportnou orientáciou. Prevláda výroba odevov z textílie s ochrannou funkciou (GORE-TEX), výroba pánskych a dámskych odevov, značkovej pánskej konfekcie, odevov na slávnostné príležitosti a výrobky procesné ako napr. uniformy pre armádu, políciu, požiarnikov, colníkov, dopravné podniky, väznice, školy, železnice, hudby, námorníkov, lesníkov, poľovníkov, oblečenie pre banky, hotely, sudcov, oblečenie vychádzkové a pracovné, výroba ľanových, bavlnených, zmesových tkanín a výrobkov z nich (utierky, uteráky, obrusy), výroba geotextílií.

Významné podniky tohto odvetvia pôsobiace na území kraja:

- VSK, s.r.o., Humenné

- Tatravit Svit – Socks, a.s., Svit
- Tytex Slovakia, s.r.o., Humenné
- Twista, s.r.o., Humenné
- ODEVA, s.r.o., Lipany
- Ozex, s.r.o., Prešov

Svik, s.r.o., Svidník

1.6 Bariéry inovačného rozvoja

Bariéry makroekonomického prostredia sú pre podnikateľské prostredie neovplyvniteľné, môžu ich však svojou inovatívnou činnosťou eliminovať a obchádzať.

Najväčšie prekážky pri inováciách definované (v poradí podľa dôležitosti):

1. Prístup k laboratóriám
2. Personál
3. Transfer technológií
4. Podpora od verejného sektora
5. Finančné zdroje
6. Prístup k výsledkom vedy a výskumu
7. Rizikovosť investícií do vedy a výskumu
8. Fondy rizikového kapitálu
9. Ochrana duševného vlastníctva
10. Inovačná infraštruktúra
11. Marketing, Inovačný manažment

Identifikácia potrieb z pohľadu zvýšenia inovácií (v poradí podľa dôležitosti)

1. Možnosti prístupu k štrukturálnym fondom a finančné zdroje
2. Ľudské zdroje
3. Prístup k výsledkom vedy a výskumu a laboratóriám
4. Informačné služby
5. Podpora od verejného sektora
6. Marketing, Inovačný manažment
7. Inovačná infraštruktúra
8. Kapitál
9. Podporné služby a transfer technológií
10. Ochrana duševného vlastníctva
11. Uvedomenie si potrieb inovácií

1.7 Analýza vedy, výskumu a inovácií v malom a strednom podnikaní na území PSK s identifikáciou konkrétnych nositeľov a lídrov v tejto oblasti

Pri takto zameranej analýze je hneď v úvode potrebné poznamenať, že viacero prezentovaných skutočností je nutné vnímať v kontexte úzkej previazanosti PSK a Košického samosprávneho kraja (KSK). I keď napríklad v PSK neexistuje samostatná univerzita technického zamerania, podniky pôsobiace v PSK spolupracujú s Technickou univerzitou v Košiciach². Podobný príklad je možné nájsť aj v oblasti cestovného ruchu. Ak sa totiž hovorí o rozvoji cestovného ruchu napríklad v regióne Spiša, nevyhnutne sa musí zvažovať prepojenie prvkov oboch samosprávnych krajov.

1.7.1 Financovanie vedy a výskumu s ohľadom na PSK

Európske ekonomické ciele podľa Lisabonskej stratégie popisujú vzájomnú previazanosť vzdelávania, výskumu, technológií s pracovnou silou a zdrojmi, čím vznikajú nové znalosti, know-how a nové inovatívne postupy výroby. Dosahuje sa rast produktivity práce, ktorý zvyšuje ekonomický rast, rast exportu, zamestnanosť, regionálny rozvoj a blahobyt. Podľa Lisabonskej stratégie by pri tom mali krajiny EÚ vynakladať na výskum a vývoj 3 % zo svojho HDP. Slovensko ale ani zďaleka nenapĺňa takto stanovené percento výdavkov smerujúcich do výskumu a vývoja, čo možno dokumentovať napríklad stavom v roku 2006, kedy financovanie výskumu predstavovalo sotva 0,5 % z HDP (Slovensko patrilo v tomto meradle medzi najhoršie členské krajiny EÚ).

Finančná poddimenzovanosť vedy a výskumu vychádza zo slabého financovania z verejných zdrojov a malej schopnosti väčšiny pracovísk uchádzať sa o medzinárodné programy a domáce, ale aj zahraničné súkromné zdroje. Toto konštatovanie však korešponduje s prognózou Ministerstva školstva SR iba čiastočne. Ako sa totiž uvádza v tabuľke 1, akcelerátorom vedy a výskumu v slovenských podmienkach by sa v nasledujúcich troch rokoch mali stať podnikateľské subjekty, ktoré by postupne mali na seba prevziať väčšinu investícií v tejto sfére.

Odhady a prognózy výdavkov na vedu a výskum v % HDP

Financovanie/rok	2008	2009	2010	2012
Štátny rozpočet	0,41	0,43	0,46	0,50
Podnikateľské zdroje	0,36	0,47	0,58	0,80
Zahraničné zdroje	0,05	0,06	0,06	0,08
Celkové výdavky	0,82	0,96	1,10	1,38

Prirodzene, tu sa otvára otázka, nakoľko je podnikateľské prostredie na Slovensku pripravené a zároveň ochotné na seba prevziať takúto rolu. Analýzy výskumných organizácií World Economic Forum, OECD a Eurostat charakterizujú výskumno-vývojový potenciál Slovenska ako jednu zo slabších stránok. Základné ukazovatele výskumu a vývoja na Slovensku z roku 2007 naznačujú mierny nárast (na úrovni 5,6 %) oproti roku 2006, pričom podiel výdavkov na výskum a vývoj z HDP klesol na 0,46 %. Slovensko sa nachádza v spodných priečkach hodnotenia tohto ukazovateľa v rámci EÚ. Stav zamestnancov výskumu a vývoja podľa slovenských krajov je uvedený v tabuľke 2. Aj táto tabuľka naznačuje zložité postavenie PSK z hľadiska potenciálnej tvorby inovatívnych riešení za využitia vnútorných zdrojov.

Zamestnanci výskumu a vývoja k 31.12.2007 podľa krajov

Kraj/Rok	2005	2006	2007	06/05 v %	06/07 v %
Bratislavský kraj	10 013	10 815	10 802	108	100
Trnavský kraj	1 520	1 200	1 243	79	104
Trenčiansky kraj	1 178	1 374	1 400	117	102
Nitriansky kraj	1 958	2 202	2 317	112	105
Žilinský kraj	1 957	2 150	1 948	110	91
Banskobystrický kraj	1 801	1 490	1 462	83	98
Prešovský kraj	877	889	998	101	112
Košický kraj	2 990	2 998	3 267	100	109
SR spolu	22 294	23 120	23 437	104	101

PSK na základe klasifikácie regiónov môžeme charakterizovať ako periférny región s organizačnou chudobnosťou. V PSK je rozvinutie niektorých odvetvových klastrov nízke a v oblasti cestovného ruchu úplne chýba. Napriek dominancii malých a stredných podnikov mnoho z nich je malo rozvinutých. Pri celkovom hodnotení inovačných aktivít pre niektoré odvetvia je potrebné uviesť nižšiu úroveň výskumu a vývoja a inovácii produktov s celoeurópskym porovnaním.

1.7.2 Vedecko-výskumné inštitúcie akademického charakteru – nositelia a tvorcovia znalostí (znalostní lídri) v PSK

Konkurencieschopnosť PSK závisí od neustálych a spojitých inovácií založených na miestnych a externých kapacitách a zdrojoch. Meniace sa technologické trajektórie potrebujú radikálnejšie inovácie čo súvisí so zvýšením znalostnej spoločnosti. K hlavným nositeľom a tvorcov znalostí v regióne patria univerzity a odborné školy, ktorých hlavným cieľom je vzdelávanie, výskum a prepojenie na prax.

Prešovská univerzita v Prešove

Táto univerzita disponuje ôsmimi fakultami a aktívne podporuje výskum a vývoj s prepojením na výrobnú sféru a služby v PSK. Jej špecializovaná organizačná jednotka – Výskumné centrum PU v Prešove – je vedeckým centrom, ktoré koncentruje vedecký potenciál a experimentálnu infraštruktúru. Jeho hlavným cieľom je riešenie projektov v rámci vymedzených priorít výskumu a vývoja, ktorými sú: zdravie a kvalita života, biotechnológie a ochrana životného prostredia. Toto centrum so svojou technologickou základňou vytvára priaznivé podmienky pre rozvoj výskumnej činnosti a pre efektívny transfer vedeckých poznatkov do praxe.

Výučbovo-študijné centrum Fakulty chemickej a potravinárskej technológie Slovenskej technickej univerzity v Bratislave so sídlom v Humennom

Cieľom tohto centra je príprava absolventov bakalárskeho štúdia v dennej a externej forme v študijnom programe automatizácia, informatizácia a manažment v chémii a potravinárstve pre potreby potravinárskeho priemyslu.

Technická univerzita v Košiciach, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Univerzita veterinárneho lekárstva v Košiciach

I keď ide o vysokoškolské inštitúcie sídlia mimo PSK, vďaka intenzite prepojenosti PSK s KSK predstavujú významných znalostných lídrov v Regióne Slovensko – Východ, ktorý zahŕňa oba tieto samosprávne kraje³. Technická univerzita v Košiciach je z PSK prepojená aj priamo, a to vďaka tomu, že v Prešove sídli jedna z jej fakúlt – Fakulta výrobných technológií. Prínos týchto vzdelávacích a výskumných inštitúcií spočíva vo výchove nových odborníkov v jednotlivých oblastiach priemyselnej výroby a humanitných vied a tiež v oblasti vývoja a zavádzaní nových poznatkov do výrobnéj praxe.

Vedecko-výskumné inštitúcie podnikateľského charakteru – nositelia a tvorcovia znalostí (znalostní lídri) v PSK

Prirodzene, nositelia a tvorcovia znalostí nemusia mať výsostne vysokoškolský, resp. akademický charakter. V podmienkach PSK pri tom existuje hneď niekoľkých takýchto nositeľov a tvorcov.

Výskumný ústav chemických vlákien, a. s. vo Svite (VÚCHV Svit)

Tento podnikateľský subjekt sa zameriava predovšetkým na komplexné hodnotenie fyzikálno-mechanických vlastností polymérov, koncentrátov pigmentov a modifikátorov, vlákien, fólií a textilných materiálov, ako aj štruktúrnych parametrov, nadmolekulovej a morfolologickej štruktúry polymérov a vlákien. Okrem toho realizuje svoje výskumné aktivity aj v oblasti špeciálneho analytického hodnotenia, so zameraním na identifikáciu neznámych látok, určovanie technických charakteristík materiálov, testovanie nehorľavej a antistatickej úpravy vlákien a textílií, ekoanalytické analýzy a hodnotenie ropných produktov.

VUKOV EXTRA, a. s. Prešov

Tento podnikateľský subjekt sa zameriava na sofistikované riešenia v oblasti automatizácie a mechanizácie. Výrobný program spoločnosti tvorí vývoj a výroba jednorúčových strojov a zariadení, dopravníkov, priemyselných robotov, manipulátorov a manipulačnej techniky, projektovanie automatizovaných pracovísk a systémov operačnej a medzioperačnej manipulácie.

1.7.3 Inovácie a ich zavádzanie do praxe v podmienkach PSK

V PSK patria ku kľúčovým lídrom v priemyselnej oblasti (so špeciálnym zameraním na schopnosť zavádzať inovatívne riešenia) predovšetkým nasledovné podnikateľské subjekty: Tatravagonka, a. s. Poprad; Kronospan SK, s. r. o. Prešov; Chemosvit folie a. s. Svit; Nexis Fibers, a. s. Humenné; Bukóza Export Import Hencovce; Oktan a. s. Kežmarok; Mecom, a. s. Humenné; ELCOM s. r. o. Prešov; KŘÍŽIK GBI, a. s. Prešov; ELEN s. r. o. Prešov; ZVLAUTO s. r. o.; Imuna Šarišské Michaľany; Spinea, s. r. o. Prešov. V nasledujúcej časti sú uvedené aspoň základné údaje vzťahujúce sa k inovatívnym riešeniam využívaným v niektorých z týchto podnikateľských subjektov (tieto boli získané metódou interviewovania).

Terichem a. s. Svit

Ide o spoločný podnik (vlastnícke podiely: 50 % Chemosvit a. s. Slovensko, 50 % AB RANI PLAST OY Fínsko), ktorý má svoje závody na Slovensku a vo Fínsku a ktorý sa zameriava na výrobu špecializovaných BOPP fólií pre elektrotechnické účely. Vízia spoločnosti je byť preferovaným dodávateľom biaxiálne orientovaných polypropylénových obalových fólií na vybraných teritóriách Európy. V poslednom období sa tento podnikateľský subjekt zameriaval na zavádzanie inovácií pri výrobe biaxiálne orientovaných fólií vyrábaných tavením polyméru; fólií s vysokou pevnosťou a dobrými

vlastnosťami voči vlhkosti; fólií, ktoré majú uplatnenie v technickom sektore; fólií určených pre potravinársky priemysel; fólií určených na priame balenie potravín, kvetín a darčiekov; fólií tvorených najmenej tromi vrstvami polyméru, ktoré sú buď pigmentované alebo modifikované rôznymi aditívami; fólií, ktoré sú netoxické a môžu byť použité pri priamom kontakte s potravinami. Terichem a.s. Svit so svojim fínskym partnerom AB RANI PLAST OY a výskum ústavom vo Fínsku navyše podieľa na vývoji nových produktov v oblasti nanotechnológií, ktoré by mali byť zavedené do výroby v roku 2015.

Chemosvit Fibrochem a. s. Svit

Tento podnikateľský subjekt vyrába polypropylénové vlákna s rôznou aplikáciou. V súčasnosti je spoločnosť najsilnejším výrobcou multifilamentového polypropylénového vlákna s nízkou jemnosťou v Európe. Vízia spoločnosti je udržať si dominantné postavenie vo výrobe polypropylénových nekonečných vlákien s nízkou jemnosťou a stať sa lídrom vo výrobe polypropylénových mikrovláken v Európe. Zavádzanie inovácií viedlo k vývoju vlastných produktov, a to vlákna Prolen® a ponožky Svitoni®. Inovácie by mali v najbližšom období smerovať do výskumu a vývoja polypropylénových vlákien s nízkou jemnosťou a novými charakteristickými vlastnosťami, ako aj do vylepšenia charakteristík ponožiek Svitoni.

ELCOM spol. s r. o. Prešov

Tento podnikateľský subjekt sa zaoberá vývojom, výrobou a predajom registračných pokladníc, POS systémov a profesionálnych displejov a klávesníc. Na domácom trhu má tento subjekt až 80 % podiel, pričom viac než 75 % vlastnej produkcie exportuje do 47 krajín sveta. Strategické rozvojové zámery spoločnosti sú úzko prepojené so svetovým pokrokom v elektrotechnickom priemysle a zavádzaním inovácií o čom svedčia dosiahnuté úspechy nových produktov. K zavádzaniu inovácií prispela realizácia projektu na rekonštrukciu výrobnéj haly a nákup high-tech technológie spolufinancovaný EÚ v rámci SOP Priemysel a služby, ktorý vyhlásila NADSME v roku 2005. Odborné a výskumné problémy spoločnosť doteraz riešila v spolupráci so zahraničnými partnermi a spolupracovníkmi podľa typu zavádzania novej výroby. Do roku 2015 chce výrobný proces obohatiť v rámci systémovej integrácie o nové produkty s vysokou technologickou úrovňou pre špecializované zdravotnícke zariadenia (napr. E-Health, špeciálne gynekologické kreslo s PC a dotykovým panelom, špeciálne zubárske kreslo s PC a dotykovým panelom, špeciálny ultrazvuk). Ďalšia oblasť inovácií má byť nasmerovaná do fiškálnych zariadení, automobilového priemyslu a špeciálnej výroby.

ELEN s. r. o. Prešov

Tento podnikateľský subjekt založili vývojoví pracovníci zameraní na aplikácie mikroprocesorov z oblasti automatizácie a robotizácie. Vývoj a výroba sú zamerané na veľkoplošné elektronické displeje

a elektrotechnické informačné panely. V súčasnosti sa podieľa na modernizácii železničných tratí, a to predovšetkým traťových úsekov Bratislava – Čadca, Žilina – Čierna nad Tisou, Kúty - Bratislava – Nové Zámky – Štúrovo, Dečín – Praha – Brno – Břeclav a Ostrava – Brno – Břeclav. Inovatívne postupy, ktoré spoločnosť využíva boli zamerané na veľkoplošné zobrazovacie zariadenia vyrobené na báze supersvietivých LED, číselné privolávacie displeje so zvukovým signálom a číselné displeje pre zobrazovanie času, dátumu a teploty. Do roku 2015 je cieľom spoločnosti upevniť pozíciu v predmetnej oblasti na slovenskom a českom trhu, rozširovať svoje pôsobenie na trhy členských krajín EÚ, hľadať ďalšie aplikácie svojich výrobkov vo všetkých oblastiach využívajúcich informačné systémy, predovšetkým v oblasti dopravy, priemyslu, služieb a technického vybavenia budov.

ZVLAUTO spol. s r. o. Prešov

Ide o popredného výrobcu kužeľových ložísk v metrických aj palcových rozmeroch, v rozsahu vonkajšieho priemeru od 40 do 160 mm. Produkty spoločnosti sú určené hlavne pre: poľnohospodárske stroje (47%), nákladné automobily (32%), náhradné diely (12%), strojársky priemysel (9%). Vyše 85% svojej produkcie vyváža na nemecký, francúzsky, americký trh a trhy európskeho spoločenstva. Snahou spoločnosti zostáva znižovanie materiálovej a energetickej náročnosti výroby a dopadov jej aktivít na životné prostredie. ZVLAUTO spol. s r. o. pripravuje zavedenie SEM v strednodobom horizonte a v budúcnosti sa spoločnosť chce výraznejšie presadiť v odvetví automobilového priemyslu. V tejto súvislosti plánuje výrobu valčekových ložísk pre automobilový priemysel, pre stavebné a poľnohospodárske stroje ako aj koľajové vozidlá.

SPINEA s. r. o. Prešov

Tento podnikateľský subjekt sa za svoje 15 ročné pôsobenie vo výskume, vývoji a výrobe stal popredným svetovým výrobcom vysoko presných reduktorov s konštantným prevodovým pomerom uvedeným na trh pod obchodným menom TwinSpin®. Politika kvality spoločnosti SPINEA s.r.o. Prešov predstavuje dlhodobou stratégiou spoločnosti. Vývoj nových produktov, podávanie nových patentov, zvyšovanie kvality produkcie, zlepšovanie a rozširovanie vzťahov so zákazníkom tvoria hlavné ciele spoločnosti. Spoločnosť disponuje viacerými patentmi a za svoje produkty inovatívneho charakteru získala mnoho ocenení. Do roku 2015 SPINEA s. r. o. Prešov plánuje výrazne posilniť robotiku, zavádzať rozšírené modelové rady prevodovky, kompaktnosť ponúk riešenia výrobných procesov (aj s pohonom) a vytvoriť nový modelový rad robotov IPP. Prioritou tejto spoločnosti je tiež členstvo v Centre výskumu a inovácie automatizačnej techniky a robotiky (CVIATR), Centre pre transfer nových technológií a inovácií v priemysle v PSK (CTTI) a klastra automatizácie a robotizácie.

Križík GBI a. s. Prešov

Aktivity tohto podnikateľského subjektu sú zamerané na elektrotechnickú výrobu – meráciu techniku a výrobu ľahkého strojárstva. V súčasnosti vyvíja, vyrába a zabezpečuje servis pre elektrotechnické elektromery jednofázové a trojfázové, taktiež pre špeciálne elektromery a vyrába súčiastky pre ľahké strojárstvo. Svoju výrobu exportuje do krajín Európy, Ameriky a Ázie. Cieľom spoločnosti je zotrvať v pozícii lídra výroby meracej techniky na európskom trhu a zlepšiť svoje postavenie na svetovom trhu. Spoločnosť inovovala časť výroby pre výrobu elektromechanických elektromerov a najmä pre inteligentný systém na automatizovaný zber dát – ISAR (tento umožňuje dynamické sledovanie stavu odberu a siete, identifikáciu energetických strát, sleduje profily odberu, reguláciu dodávky energie, riadenie spotreby na základe štvrťhodinových maxím, elimináciu nezákonných odberateľov, diaľkové odpojenie a spracovanie fakturácie nameraných hodnôt), ktorý predstavuje ucelený súbor na diaľkové odpočty elektromerov a ďalších meračov. Do roku 2015 KŘÍŽIK GBI a.s. Prešov plánuje automatizáciu a vyššiu nadstavbu zberu dát a vyhodnocovania ISAR. Chce tiež vyvinúť nové meracie prístroje na kumulované merania vody, elektrickej energie a plynu pre objekty.

Bardejovské kúpele

Ide o podnikateľský subjekt, ktorý sa inovatívnym riešeniam venuje predovšetkým v rámci marketingového plánu, pričom jeho snahou je dosiahnuť inovácie v oblasti riadenia vzťahu so zákazníkom. Z hľadiska fáz transformačného procesu boli v posledných piatich rokoch zavedené inovácie prevažne vo fáze odbytu – prostredníctvom spájania produktov a Klientom je ponúkaný „balíček služieb“. Do roku 2015 je v pláne pokračovať so zavádzaním inovácií pri liečebno-kúpeľných, rekreačných a rehabilitačných pobytoch.

SB INMART, a. s. Bardejov

Tento podnikateľský subjekt vyrába hydrauliku a manipulačnú techniku. Inovatívnym riešeniam sa venuje v rámci racionalizačného plánu, ktorý spolu s odbytovým, finančným a marketingovým plánom tvorí podnikateľský plán pre budúce obdobie. Námety a návrhy pre inovatívne riešenia pochádzajú priamo od odberateľov výrobkov (ide o produktové inovácie). V rámci výkresovej dokumentácie, ktorú dodá odberateľ, spoločnosť navrhuje len konštrukčno-technologické inovačné zmeny priamo súvisiace s objednaným výrobkom. Spoločnosť návrhy na vylepšenie realizuje až po odsúhlasení odberateľom. Problémy sa riešia metódou SIX SIGMA – tím pracovníkov sa zide

z rôznych odborov, nastolí sa problém a k nemu jednotlivé odborné názory, z ktorých sa vyberie najvhodnejšie riešenie. V nasledujúcom období spoločnosť plánuje naďalej zavádzať inovácie najmä vo výrobnnej fáze transformačného procesu a plánuje užšiu spoluprácu so Strojárskou fakultou Technickej univerzity v Košiciach hlavne v oblasti materiálu, kvality, metalurgie a pod.

SVIK, s. r. o. Svidník

Tento podnikateľský subjekt vyrába pánske obleky, pánske saká, kabáty, nohavice, vesty atď. pod značkami, ako sú Armani, Calvin Klein, Valentino a pod. Riadenie výroby zabezpečuje a inovačné riešenia zavádza taliansky partner FACIS Group. V posledných piatich rokoch boli z hľadiska transformačného procesu zavedené moderné a vysoko efektívne technológie do textilnej výroby. Zahraničný partner spoločnosti SVIK, s.r.o. Svidník plánuje centrum výroby presunúť na Slovensko a tým zapojiť viac firiem do korporácie a následne rozšíriť kapacity výroby.

1.7.4 Možnosti a očakávania spojené s inovatívnymi riešeniami v podmienkach PSK

Analýza inovácií v priemyselných odvetviach v PSK dokazuje ich uplatňovanie vo výrobnnej praxi s predpokladom zavádzania výsledkov vývoja a výskumu formou inovatívnych metód aj v budúcom období. Do roku 2015 by v PSK medzi najperspektívnejšie sa rozvíjajúce odvetvia mali patriť:

- 1) elektrotechnický priemysel (v rámci systémovej integrácie pôjde o nové produkty s vysokou technologickou úrovňou pre špecializované zdravotnícke zariadenia, ale aj veľkoplošné displeje pre oblasť priemyselných aplikácií nové modely so štandardizovanými rozhraniami podľa požiadaviek odberateľov);
- 2) strojárstvo zamerané na automobilovú výrobu (výroby valčekových ložísk pre automobilový priemysel);
- 3) chemická výroba (nové produkty v oblasti nanotechnológií);
- 4) biotechnológie (výrobky s podporou ekoinovácií);
- 5) drevospracujúci priemysel (inovácie pri spracovaní buničiny, pri výrobe dosiek a nábytku);
- 6) cestovný ruch a kúpeľníctvo (zavádzanie inovácií v CR a pri liečebno-kúpeľných, rekreačných a rehabilitačných pobytoch);
- 7) potravinársky priemysel (inovácie v potravinárskych procesoch);
- 8) farmaceutický priemysel (inovácie pri výrobe liečiv);
- 9) textilný priemysel (zavádzanie inovácií s cieľom zefektívniť textilnú výrobu).

Pri zhodnocovaní konkurencieschopnosti PSK z hľadiska zavádzania inovácií hrá dôležitú rolu vyjasnenie smerovania PSK ako celku. Ukazuje sa totiž, že vysoký stupeň diverzifikácie so sebou

prináša aj rôzne nevýhody. Ide najmä o nedostatok kapacít pri tvorbe komplexnejších klastrov, príp. ťažkosti pri hľadaní partnerských subjektov, ktorí by si boli z hľadiska teritoriálnej dostupnosti bližší. Ako jedna z dostupných ciest sa tu ukazuje hľadanie medzisektorových inovačných riešení, teda prepájanie inovátorov s nositeľmi znalostí pochádzajúcich s rôznych odvetví, no pôsobiach v PSK, prípadne v Regióne Slovensko – Východ. Tým by sa nielen znížil stupeň diverzifikácie, ale zároveň by došlo k zvýšeniu konkurencieschopnosti zapojených subjektov i regiónu ako takého.

1.8. SWOT analýza, vrátane interpretácie zistených skutočností

Silné stránky (22+)	váha +, ++ +++	Slabé stránky (30+)	váha +, ++ +++
Podnikateľské prostredie, podpora podnikania, malé a stredné podniky (5+)		Podnikateľské prostredie, podpora podnikania, malé a stredné podniky (9+)	
Tradícia a potenciál vo viacerých druhoch priemyselnej výroby	++	Dlhodobá najnižšia úroveň ukazovateľov hrubý domáci produkt a hrubá pridaná hodnota na obyvateľa zo všetkých krajov SR	+++
Rozvinutá odvetvová diverzifikácia, nízke riziká špecializácie priemyselných odvetví.	++	Nízky podiel ciest vyššej triedy v PSK (61,9% ciest v PSK tvoria cesty III. triedy)	++
Infraštruktúra podporných a poradenských inštitúcií pre malé a stredné podniky	+	Nízka úroveň priamych zahraničných investícií v porovnaní s ostatnými krajinami SR	++
		Nedostatočná previazanosť medzi	++

		podnikateľskou sférou a organizáciami výskumu a vývoja	
Cestovný ruch (6+)		Cestovný ruch (7+)	
Mimoriadny prírodný a turistický potenciál - najvýznamnejšie veľhory v krajinách V4, národné parky, chránené krajinné oblasti, rezervácie, kultúrne pamiatky, hrady, zámky, kaštiele.	+++	Veľmi nízka celoročná vyťaženosť ubytovacích zariadení cestovného ruchu v PSK (pod úrovňou 20%), nevyprofilovaná štruktúra klientov a ponuky.	++
Vysoký potenciál geotermálnych zdrojov energie.	++	Nízka úroveň kvality základných a ubytovacích služieb v zariadeniach cestovného ruchu.	++
Relatívny dostatok lôžok a ubytovacích zariadení.	+	Roztrieštenosť ponuky - absencia komplexných produktov cestovného ruchu, chýbajúci jednotiaci informačný systém.	++
		Znižujúci sa dopyt zahraničných klientov – vplyv zavedenia Eura, dovolenkových voučero, rastúca konkurencia.	+
Ľudské zdroje (6+)		Ľudské zdroje (7+)	
Stúpajúci počet absolventov vysokých škôl v PSK.	++	V PSK je vysoká miera evidovaných nezamestnaných absolventov VŠ. Vysoký počet dlhodobo nezamestnaných, vyplývajúci z vyššieho zastúpenia rómskej populácie.	++
Ponuka vysokoškolského vzdelávania - Prešovská univerzita a široká ponuka v susedných krajocho.	+++	Nedostatočne rozvinuté ďalšie vzdelávanie a jeho ponuka, vrátane vzdelávania na podporu inovácií.	++
Vysoký podiel stredoškolsky vzdelanej pracovnej sily.	+	Nedostatočná ponuka vysokokvalifikovanej pracovnej sily viazaná na nízku ponuku vysokokvalifikovanej práce.	+++
Inovácie, výskum, vývoj a zdroje financovania inovácií, výskumu a vývoja (5+)		Inovácie, výskum, vývoj a zdroje financovania inovácií, výskumu a vývoja (7+)	
Dostatočné finančné prostriedky v súčasnom programovacom období na inovácie, výskum a vývoj	+++	Dlhodobo najnižší počet organizácií a zamestnancov výskumu a vývoja zo všetkých krajov na Slovensku	+++
Strategické zámery zamerané na zvýšenie konkurencieschopnosti krajov prostredníctvom inovácií - Inovačná stratégia SR na roky 2007-2013 , regionálne inováčné stratégie a pod.	++	Nízka úroveň spolupráce a koordinovanosti aktérov inovačnej politiky, nízka miera previazanosti výskumu, vývoja a inovácií a ich využitia.	++
		Nízka úroveň inovačných aktivít podnikov v kraji a povedomia o ich nevyhnutnosti, nízka miera investícií do inovácií produktov a služieb.	++
Príležitosti (27+)	váha	Hrozby (15+)	váha
Podnikateľské prostredie, podpora podnikania, malé a stredné podniky (5+)		Podnikateľské prostredie, podpora podnikania, malé a stredné podniky (6+)	
V súčasnom programovacom období (2007-	+++	Hospodárska kríza, zníženie kúpyschopnosti,	++

2013) majú malé a stredné podniky široké možnosti získavania finančných prostriedkov.		nedostatok rozvojových finančných zdrojov, ekonomický tlak na ziskovosť podnikov, odlev kvalifikovanej pracovnej sily.	
Zvýšenie súčasnej miery fiškálnej decentralizácie a prechod ďalších kompetencií z národnej na regionálnu úroveň	++	Presun produkcie, projektov, a zámerov do krajín s nižšími nákladmi na pracovnú silu.	++
		Nedostatok zdrojov, platobná neschopnosť, infraštruktúrne zaostávanie, vysoké odvody.	++
Cestovný ruch (7+)		Cestovný ruch (4+)	
Nové odvetvia CR -strieborná ekonomika, turistika za zdravím, kongresová turistika, zážitková turistika a z nich vyplývajúce príležitosti cestovného ruchu.	+++	Neriešenie nevyhovujúceho stavu infraštruktúry cestovného ruchu a dostupnosti Prešovského kraja.	++
Zlepšenie krajského marketingu – segmentácia cieľových skupín, propagácia, jednotný informačný systém, tvorba sietí a partnerstiev a klastrov.	++	Chátranie kultúrnych a historických pamiatok bez účinnej pomoci zo strany národnej a regionálnej úrovne.	++
Možnosti verejno-súkromných projektov cestovnom ruchu.	++		
Ľudské zdroje (7+)		Ľudské zdroje (3+)	
Existujúce možnosti podpory rozvoja ľudských zdrojov zamerané na vzdelávanie, tvorbu pracovných miest, aktivity strategického charakteru a budovanie regionálnych inovačných centier	++	Masový odchod absolventov stredných a vysokých škôl z Prešovského kraja.	+++
Možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov a učiteľov z prostriedkov ESF	++		
Lepšie zosúladenie existujúcej siete stredných a vysokých škôl s potrebami trhu práce	+++		
Inovácie, výskum, vývoj a zdroje financovania inovácií, výskumu a vývoja (8+)		Inovácie, výskum, vývoj a zdroje financovania inovácií, výskumu a vývoja (2+)	
Vysoká pravdepodobnosť vzniku RIC v Prešovskom kraji	+++	Vnímanie PSK ako periférneho -vidieckeho regiónu, považovaného za menej vhodný pre sofistikované inovácie	++
Dostatok finančných prostriedkov na inovácie a technologické transfery a podporu inovačných aktivít v podnikoch	+++		
Posilnenie využívania nástrojov finančného inžinierstva (využívanie rizikového kapitálu, sietí Business Angels a záručných schém)	++		

Vo všetkých sledovaných oblastiach slabé stránky prevažujú nad silnými stránkami. Naopak, pokiaľ ide o projektovanie budúceho stavu, Prešovský kraj má viac príležitostí ako ohrozujúcich tendencií.

Zmeny sú potrebné v oblasti podnikateľského prostredia, podpory podnikania, orientácii na malé a stredné podniky. Negatívne ukazovatele, vyplývajú predovšetkým z periférnosti, slabej dostupnosti PSK vzdialenosti od európskych pólov rozvoja, čo spolu s ďalšími faktormi má za následok slabšie hospodárske výsledky, nižší záujem zahraničných investorov. V súčasnom programovacom období majú MSP rozsiahle možnosti získavania podpory, hrozbou je pretrvávanie finančnej a hospodárskej krízy a eventuálny útlm rozvojových aktivít vo väčšine malých a stredných (ale aj veľkých) podnikov.

V oblasti CR síce PSK disponuje mimoriadnym prírodným a turistickým potenciálom, s dostatkom lôžok a ubytovacích zariadení, ale zahraničný a domáci dopyt je nízky. Dôvodov je viacero, od nedostatočnej kvality služieb, cez neochotu účastníkov na strategickú spoluprácu až po chýbajúce komplexné produkty cestovného ruchu v Prešovskom kraji. Aktivita by preto mali smerovať k presadeniu potenciálu v európskych podmienkach,

Oblasti podnikania a cestovného ruchu úzko súvisia s potenciálom ľudských zdrojov, udržaním kvalifikovanej pracovnej sily v regióne, v prepojení vzdelávania s potrebami zamestnávateľov, s uvedením si potreby celoživotného vzdelávania všetkých účastníkov trhu práce, podporou kreatívnych ľudí, potenciálnych inovátorov, nastavení regionálneho inovačného systému na prerastanie tvorcov znalostí s finančným zázemím, poradenstvom, politikou, komerčnými realizátormi a zákazníkmi. Špecifický je problém vysokého počtu dlhodobo nezamestnaných v PSK. Príležitosťou pre regionálny trh práce a rozvoj ľudských zdrojov sú prostriedky ESF a ich cielené, koordinované, rozvojovo nastavené využitie v PSK.

Budúcnosť inovácií, výskumu, vývoja a zdrojov financovania inovácií, výskumu a vývoja má veľkú možnosť zmeny. Vznik inovačného partnerského centra, regionálneho inovačného centra, centra prenosu poznatkov a inovácií na Prešovskej univerzite dávajú možnosť vzostupu tvorby, prenosu a využitia regionálnych aktérov, podpory ambiciózných inovačných projektov s rôznou mierou súkromnej a verejnej angažovanosti a prepojenia regionálnej ekonomiky s globálnou ekonomikou a najnovšími trendami. Dá sa konštatovať, že podobné možnosti štrukturálnych zmien, reorientácie regionálnej ekonomiky, pozdvihnutia konkurencieschopnosti prostredníctvom podpory inovácií Prešovský samosprávny kraj dosiaľ nemal.

2 Vízia a cieľové oblasti, návrh opatrení na realizáciu Regionálnej inovačnej stratégie

Víziou projektu Regionálnej inovačnej stratégie (RIS) Prešovského samosprávneho kraja (PSK) je urýchlenie ekonomického rastu *zaostávajúceho* regiónu a jeho postupná transformácia na rozvinutý región na základe získavania technologických investícií a rozvoja poznatkovej ekonomiky.

Projekt RIS PSK definuje štyri cieľové oblasti, a to Rozvoj poznatkovej ekonomiky, Tvorbu kvalifikovaných pracovných miest, Rozvoj ľudských zdrojov a Implementáciu inovácií a transfer technológií v tradičných odvetviach výroby a služieb.

CIEĽOVÁ OBLASŤ 1: ROZVOJ POZNATKOVEJ EKONOMIKY

Rozvoj poznatkovej ekonomiky patrí spolu s so systematickou podporou alokácie technologicky orientovaných firiem do regiónu k hlavným cieľom projektu RIS. Z dôvodu polohy regiónu je nie pravdepodobné získavanie investícií s vysokou intenzitou materiálových tokov. Dôležitým predpokladom udržateľného hospodárskeho rastu je postupný rozvoj poznatkovej ekonomiky.

Predpokladom pre rozvoj poznatkovej ekonomiky je dlhodobé zabezpečenie nasledovných opatrení:

- Podpora výskumu a vývoja (v/v) v regióne
- Podpora spolupráce v/v sektora a priemyslu / podnikateľskej sféry

- Rozvoj inovačnej infraštruktúry
- Rozvoj finančných mechanizmov podporujúci inovácie vo firmách
- Podpora informatizácie spoločnosti
- Realizácia RIS ako podporného systému pre RES

CIEĽOVÁ OBLASŤ 2: TVORBA KVALIFIKOVANÝCH PRACOVNÝCH MIEST

Udržateľnosť hospodárskeho rozvoja regiónu nemôže byť dlhodobo založená na zamestnávaní lacnej pracovnej sily. Na druhej strane je pracovná sila jedným a hlavných predpokladov získavania investorov do regiónu. Keďže vzhľadom na polohu regiónu nie je pravdepodobné získať investície náročné na materiálové toky, má zmysel sústrediť sa na získavanie investícií s vyššou pridanou hodnotou, ktoré sú zamerané nielen na výrobné ale aj vývojové aktivity. Hlavným predpokladom je dostatok kvalifikovanej pracovnej sily a rozvoj materiálnej infraštruktúry.

Na efektívnu tvorbu kvalifikovaných pracovných miest je potrebné dlhodobo realizovať nasledovné aktivity:

- Získavanie investícií - PZI a domácich investícií
- Tvorba finančných zdrojov na tvorbu kvalifikovaných pracovných miest
- Podpora pri zakladaní nových firiem

CIEĽOVÁ OBLASŤ 3: ROZVOJ ĽUDSKÝCH ZDROJOV (HR)

Rozvoj ľudských zdrojov je kľúčový nielen pre rozvoj poznatkovej ekonomiky ale aj pre tvorbu kvalifikovaných pracovných miest. Ľudské zdroje sú najdôležitejším faktorom ekonomického rozvoja a hlavným predpokladom postupnej implementácie poznatkovej ekonomiky. Táto skutočnosť platí zvlášť v podmienkach zaostávajúcich regiónov.

Podpora rozvoja ľudských zdrojov je komplexný a kontinuálny proces vyžadujúci nemalé finančné a personálne zdroje. Trvalé investovanie do ľudských zdrojov okrem iného predpokladá:

- Rozvoj vzdelávacieho procesu na ZŠ, SŠ, U a VŠ
- Zvyšovanie kvalifikácie, odbornosti, zručnosti, mobility a flexibility pracovných síl
- Rozvoj celoživotného vzdelávania a rekvalifikácie
- E – learning a podpora rozvoja kreativity

CIEĽOVÁ OBLASŤ 4: IMPLEMENTÁCIA INOVÁCIÍ A TRANSFER TECHNOLOGIÍ V TRADIČNÝCH ODVETVIACH VÝROBY A SLUŽIEB

Vzhľadom na nedostatočné generovanie nových technológií v regióne je hlavným nástrojom inovačného rozvoja transfer technológií, inovácií a know-how. Čím intenzívnejší a rozsiahlejší transfer a následná implementácia nových technológií a inovácií, tým rýchlejší bude celkový ekonomický rozvoj regiónu. V Prešove bude zriadené centrum transferu technológií v rámci projektu „BISS“ programu CIP (Competitiveness and Innovation Programme), ktoré bude akcelerovať prenos technológií do regiónu.

Vzhľadom na hospodársky potenciál severovýchodného Slovenska navrhujeme okrem transferu technológií v priemysle aj podporu rozvoja cestovného ruchu a agrosektora, teda:

- Implementáciu inovácií a transfer technológií vo vybraných odvetviach priemyselnej výroby
- Implementáciu inovácií a transfer technológií v cestovnom ruchu
- Implementáciu inovácií a transfer technológií v agrosektore

2.1 POPIS JEDNOTLIVÝCH OPATRENÍ A AKTIVÍT

PRIORITA 1: ROZVOJ INOVAČNEJ INFRAŠTRUKTÚRY

Slovenská republika výrazne zaostáva v porovnaní s rozvinutými európskymi štátmi nielen v oblasti rozvoja vedy, výskumu ale aj inovácií. Európska komisia porovnáva úroveň rozvoja inovácií v jednotlivých členských krajinách a výsledky zverejňuje v „Innovation scoreboard“. SR sa permanentne zaraďuje na posledné miesta v rámci EÚ 27. Dôvodom je viacero, popri stálom nízkom financovaní výskumných a vývojových (V/V) aktivít a V/V inštitúcií v SR absentuje technologická a inovačná politika štátu, systematická podpora jestvujúcich technologických firiem, ako aj podpora alokácie zahraničných technologických firiem, ale najmä predovšetkým nie je rozvinutá inovačná infraštruktúra, a to tak materiálna ako aj nemateriálna. Na druhej strane schválené Operačné programy ŠF, predovšetkým OP KaHR a OP VaV. Tieto OP predstavujú hlavný finančný zdroj pre vybudovanie a rozvoj materiálnej ako aj nemateriálnej inovačnej infraštruktúry.

Rozvoj inovačnej infraštruktúry tvorí jeden zo základných pilierov regionálnej inovačnej stratégie PSK, pretože priamo podporuje cieľovú skupinu, a to technologicky orientované malé a stredné podniky. Vzhľadom na to, že v PSK podobne ako v celej SR je inovačná infraštruktúra pomerne málo rozvinutá, navrhujeme v regióne postupne rozvíjať materiálnu ako aj nemateriálnu inovačnú infraštruktúru.

V oblasti materiálnej inovačnej infraštruktúry je dôležité zakladanie a rozvoj inkubátorov, technologických a výskumno-vývojových centier, prípadne technologických parkov. Rozvoj materiálnej infraštruktúry patrí k základným opatreniam regionálneho rozvoja, ktoré na jednej strane priamo podporujú vznikajúce inovačné firmy, na druhej strane technologické centrá a parky patria k významným nástrojom pre alokáciu zahraničných technologických firiem v regióne.

Dôležitá je však aj intenzívna podpora nemateriálnej infraštruktúry, teda rozvoj poradenstva v oblasti inovačných aktivít. Medzi najdôležitejšie patrí poradenstvo v oblasti ochrany duševného vlastníctva (IPR protection), obzvlášť patentové poradenstvo vrátane poradenstva v oblasti financovania patentovej ochrany, poradenstvo v oblasti financovania inovačných aktivít, poradenské aktivity manažmentu technologických centier a inkubátorov a poradenstvo v oblasti procesov spin-off a technologického transferu.

Akýmsi zastrešením aktivít súvisiacich s rozvojom inovačnej infraštruktúry v regióne Prešovského samosprávneho kraja bude Regionálne inovačné centrum zriadené pri VÚC, ktoré je prepojené tak na materiálnu ako i nemateriálnu infraštruktúru. Ako dopĺňujúce nástroje navrhujeme zriadiť Regionálne centrum transferu technológií, výskumno-vývojové centrum a technologické centrá vo vybraných technologických odvetviach.

Opatrenie 1.1: Rozvoj nemateriálnej inovačnej infraštruktúry

<u>Cieľ opatrenia</u>	je podporovať služby v oblasti inovácií v regióne, či už formou individuálneho poradenstva a poskytovaním ďalších služieb pre firmy, alebo nepriamo, t. j. vytváraním vhodných nástrojov a podmienok využiteľných v rámci regiónu.
<u>Popis opatrenia</u>	Opatrenie je zamerané na podporu vzniku a rozvoj nových produktov z oblasti služieb pre inovatívne firmy.

AKTIVITA 1.1.1: REGIONÁLNE INOVAČNÉ CENTRUM

<u>Popis aktivity</u>	Regionálne inovačné centrum by malo byť hlavným subjektom podpory inovácií v regióne. Jeho úlohou bude príprava a realizácia inovačných nástrojov, správa inovačnej infraštruktúry (technologických centier, výskumno-vývojových centier a technologických parkov), podpora budovania nemateriálnej infraštruktúry, koordinácia inovačného potenciálu, správa finančných nástrojov, vzdelávacie a ďalšie aktivity.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	Mesto Prešov, Mesto Poprad, Prešovská univerzita
<u>Finančné zdroje</u>	Štrukturálne fondy – OP KaHR, OP VaV; Investície VÚC a miest
<u>Termín realizácie</u>	2010 – priebežne

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje

Cieľ projektu :

Posilnenie potenciálu zavádzania inovácií s dôrazom na prípravu administratívnych kapacít a ľudských zdrojov pre implementáciu inovacnej politiky v PSK. tvorba a udržanie pracovných miest prostredníctvom komplexnej podpory rozvoja podnikov a aktivít, ktoré sú zamerané na predvídanie zmien, adaptabilitu na zmenené podmienky, kontinuálnu podporu tvorby pracovných miest, zvyšovanie zručností pre adaptabilitu pracovníkov a na vznik a prispôsobenie sa podnikateľov a podnikov.

Špecifické ciele projektu

1. Vytvorenie Regionálneho Inovacného Centra (RIC) v PSK ako inštitucionálnej podpory pre zavádzanie inovácií do trhového prostredia;
Podpora integrovaných projektov na úrovni regiónov a SR
2. Vytvorenie východiskovej bázy pre rozvoj nemateriálnej inovacnej infraštruktúry³. Rozvoj ľudských zdrojov a inovacnej kultúry v regióne s dôrazom na zvyšovanie adaptability na proces zavádzania inovácií a na rozvoj partnerstva;

Prostredníctvom Regionálneho inovacného centra (RIC) sa v regióne vytvoria výkonné kapacity na riešenie inovacných aktivít v podnikateľskom sektore, najmä v malých a stredných podnikoch, ktoré budú financované prostredníctvom Operacného programu Konkurencieschopnosť a hospodársky rast a zároveň sa získa účinnejšie

prepojenie podnikateľského sektora na výsledky podnikového vývoja a inovácií. Vybudovaním RIC sa podporí zlepšenie spolupráce výrobnjej sféry v regióne s výskumnými a vývojovými organizáciami, univerzitami a vysokými školami, zabezpečiť sa vhodné materiálno-technické vybavenie pre inovatívne podnikanie, zlepšiť sa prístup k informáciám a k poskytovaniu služieb v oblasti inovácií. RIC bude vytvorené ako združenie právnických osôb a bude zodpovedné za systém tvorby, riadenia a implementácie inovácií v regióne. Bude hlavným subjektom podpory inovácií v regióne. Jeho úlohou bude príprava a realizácia inovačných nástrojov, správa inovačnej infraštruktúry (technologických centier, výskumno-vývojových centier a technologických parkov), podpora budovania nemateriálnej infraštruktúry, koordinácia inovačného potenciálu, správa

financných nástrojov, vzdelávacie a informacné aktivity.

Spôsob realizácie projektu

Realizácia projektu spočíva v uskutočnení nasledovných aktivít:

Aktivita c. 1: Vzdelávanie a školenie

Aktivita zahŕňa vzdelávanie a školenie dvoch základných cieľových skupín, a to: kľúčových aktérov inovácií v regióne a verejnosti v navrhnutých tematických okruhoch.

Aktivita c. 2: Spracovanie strategických dokumentov

V rámci tejto aktivity budú spracované odvetvové stratégie so zameraním na oblasti Automatizácia a mechanizácia priemyslu, Obalové materiály, Vybrané oblasti zdravotníctva a farmácie a budovanie partnerstiev a sietovanie inštitúcií zapojených do inovacnej stratégie.

Aktivita c.3: Budovanie Regionálneho inovacného centra

Akýmsi zastrešením aktivít súvisiacich s rozvojom inovacnej infraštruktúry v regióne Prešovského samosprávneho kraja bude Regionálne inovacné centrum zriadené PSK, ktoré bude prepojené tak na materiálnu, ako i nemateriálnu infraštruktúru.

Aktivita c.4: Podporné aktivity

Podporné aktivity budú realizované počas celej doby trvania projektu. Riadenie projektu bude zabezpečovať koordinátor projektu, odborní manažéri projektu, finanční manažéri, administratívni pracovníci, právnik a osoba zodpovedná za verejné obstarávanie.

AKTIVITA 1.1.2: REGIONÁLNE CENTRUM TRANSFERU TECHNOLOGIÍ

Popis aktivity

Regionálne centrum transferu technológií a know-how má byť sprostredkovateľom medzi výskumno-vývojovými aktivitami a aplikáciou výsledkov výskumu a vývoja v priemyselnej praxi. Úlohou centra bude okrem iného podporovať rozvoj medzinárodnej technologickej spolupráce zapájaním MSP, univerzít a výskumno-vývojových inštitúcií pôsobiacich v regióne PSK ako i celého východného Slovenska do procesu nadnárodného transferu technológií.

Regionálne centrum transferu technológií bude aktívne podporovať inovácie najmä v MSP a poskytovať služby v oblasti transferu technológií a know-how. Konkrétne aktivity budú zamerané na rozširovanie informácií o možnostiach podpory inovácií v EÚ, podporu medzinárodnej technologickej orientovanej spolupráce, transfer technológií a know-how, analýzu technologickej situácie podnikov, organizáciu partnerských podujatí vo vybraných technologických sektoroch, využitie výsledkov výskumu a vývoja a zvyšovanie inovačnej kapacity MSP, vráťanie vytvárania prepojenia na vhodné národné a európske finančné schémy.

Jedným z významných nástrojov centra bude aj vytvorenie a využívanie databázy ponuky a dopytu technológií, ako aj podpora marketingových aktivít výskumných inštitúcií.

Regionálne centrum transferu technológií bude zriadené pri RPIC Prešov, ktorý je spoločne s BIC Bratislava súčasťou celoeurópskej siete na podporu podnikania a inovácií – Enterprise Europe Network. Sieť zriadená Európskou komisiou je aktívna od 1.1.2008 a zameriava sa na podporu podnikania, inovácií a výskumu pre európske podniky. Nová sieť buduje na skúsenostiach existujúcich iniciatív podporných služieb od roku 1995 a integruje siete Euro info centier (EIC), Centier na prenos inovácií (IRC) a služieb podpory MSP na účasť v 7RP.

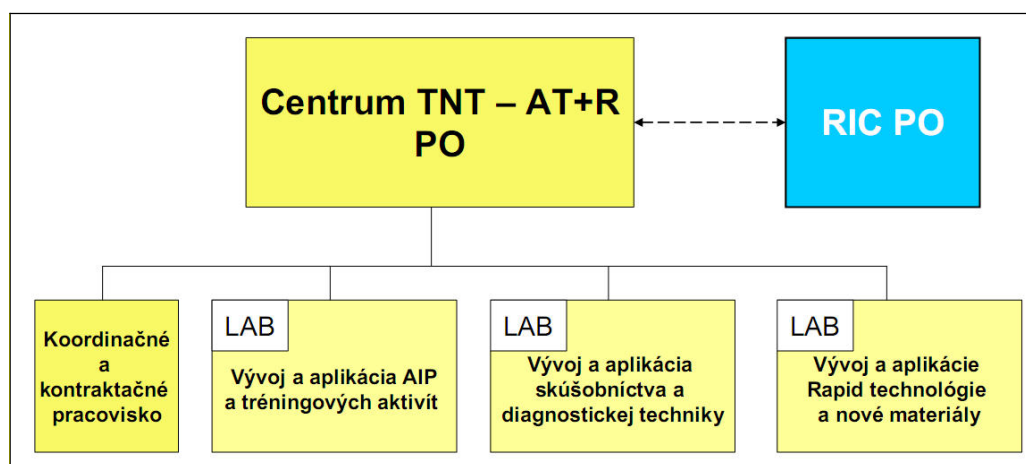
Enterprise Europe Network združuje vyše 500 organizácií so 4000 skúsenými profesionálmi, ktorí poskytujú svoje služby v takmer 40 krajinách (EU27, Arménsko, Chile, Island, Izrael, Macedónsko, Nórsko, Švajčiarsko, Turecko). Takto je vytvorená najväčšia sieť zameraná na pomoc a poradenstvo v oblasti politik EÚ, programov a finančných príležitostí pre MSP.

Aktivity Regionálneho centra transferu technológií budú teda financované najmä zo zdrojov Európskej komisie, ktorá bude spolufinancovať aktivity siete Enterprise Europe Network do konca roku 2013. Ďalšie zdroje financovania aktivít centra môžu byť uvoľnené zo štrukturálnych fondov EÚ, štátneho rozpočtu SR, zdrojov VÚC či zo zdrojov ďalších podporných európskych a národných programov. Zároveň sa predpokladá úzka spolupráca s Regionálnym inovačným centrom a ostatnými podpornými inštitúciami pôsobiace v regióne východného Slovenska.

<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov, RPIC Prešov
<u>Partneri</u>	RPIC Prešov, BIC Bratislava
<u>Finančné zdroje</u>	CIP
<u>Termín realizácie</u>	2010 – 2013

Aktuálny stav: projekt prebieha.

Centrum inovácií a transferu nových technológií

Obrázok 1 Centrum inovácií a transferu nových technológií

Centrum inovácií a transferu nových technológií v oboroch AT+ R PO je založené ako združenie právnických osôb zamerané na posilnenie rozvoja spolupráce univerzitného a firemného výskumu a vývoja pre transfér technológií, inovácií a znalostí ako aj zvýšenie konkurencieschopnosti výskumných,

výrobných a dodávateľských organizácií v obore AT + Zakladateľom centra je TUKE+VUC PO + Klaster AT+R so sídlom v Prešove. Centrum priamo nadväzuje na pripravované Regionálne inovačné centrum – RIC.

Centrum pripravuje a organizuje prípravu spoločne riešených projektov, formovanie spoločných riešiteľských tímov, združovanie a organizovanie špeciálnych laboratórnych a skúšobných kapacít a techník, ako aj tréningových aktivít.

Centrum pripravuje zkladanie spoločných laboratórií pre vybrané výskumné a vývojové úlohy, ktorých činnosť je riadená a financovaná zmluvnými partnermi podľa separátne uzatvorených dohôd.

- Laboratórium vývoja a aplikácií AIP bude zriadené ako združené pracovisko IPM Prešov, TUKE (FVT) a UNIZA s partnerom SPINEA a bude zabezpečovať programy, úlohy a činnosti automatizácie inžinierskych prác vývoja, aplikácie softvérových produktov pre podporu výskumu a vývoja najmä v oblasti komponentov automatizačnej, robotickej a výrobnéj techniky.
- Laboratórium vývoja a aplikácií skúšobníctva a diagnostickej techniky bude zriadené ako združené pracovisko TD Prešov, SJF (FVT) a bude zabezpečovať programy, úlohy a skúšobníctva a diagnostickej techniky pre podporu výskumu a vývoja najmä v oblasti komponentov automatizačnej, robotickej a výrobnéj techniky.
- Laboratórium pre vývoj a aplikácie Rapid technológií a nových materiálov bude zriadené ako združené pracovisko UNIZA a TUKE (FVT) bude zabezpečovať programy, úlohy a činnosti vývoja a aplikácií Rapid technológií a nových materiálov pre podporu výskumu a vývoja v oblasti komponentov automatizačnej, robotickej a výrobnéj techniky.

Výstupy centra budú implementovať a využívať firmy v regióne zaoberajúce sa vývojom a výrobou ložiskových reduktorov, prevodoviek, pohonovej techniky, užívatelia NC výrobnéj a robotickej techniky.

V časti Rapid technológií a nových materiálov toto pracovisko poskytne široké možnosti pre viaceré firmy strojárskoho a elektrotechnického priemyslu.

AKTIVITA 1.1.3: PORADENSKÉ SLUŽBY V OBLASTI INOVÁCIÍ

<u>Popis aktivity</u>	Okrem fyzickej infraštruktúry je nevyhnutné zvýšiť dostupnosť poradenských služieb zameraných na inovácie, ochranu duševného vlastníctva, technologický marketing, coaching v procese inovácií, vyhľadávanie finančných zdrojov, zavádzanie ISO, realizovať nástroje na podporu účasti firiem a inštitúcií vo výskumno-vývojových projektoch na národnej a medzinárodnej úrovni (FP7) a pod.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov, RPIC prešov
<u>Partneri</u>	RPIC Prešov, BIC Bratislava
<u>Finančné zdroje</u>	CIP
<u>Termín realizácie</u>	2008 – 2013

Aktuálny stav: projekt prebieha.

Názov projektu	Podpora spolupráce malých a stredných podnikov a vedecko –
-----------------------	---

	výskumných pracovísk formou Inovačných voucherov-výstup projektu RAPIDE	
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	Predmetom je poskytovanie pomoci, formou nenávratného finančného príspevku z prostriedkov štátneho rozpočtu, zameranej na podporu rozvoja inovačných aktivít malých a stredných podnikov (ďalej len „MSP“). Inovačné aktivity budú orientované na inovácie produktov, technologických postupov, alebo služieb.	
Ciele projektu	Cieľom pomoci je podporiť MSP, ktoré majú potenciál zvyšovať svoju konkurencieschopnosť prostredníctvom inovácií vlastných produktov, služieb alebo technológií, pri riešení inovačných úloh s vybranými výskumno-vývojovými pracoviskami.	
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	Zintenzívnenie priamej spolupráce medzi MSP a vybranými vedecko-výskumnými pracoviskami.	
Popis aktivít	<ol style="list-style-type: none"> 1. MSP podá žiadosť o NFP 2. Rozhodnutie komisie o NFP 3. MSP si vyberie realizátora (oprávnenú organizáciu) 4. Realizácia projektu 5. Realizátor požiada o preplatenie vouchru 6. Vyplatenie NFP 	
Popis výstupov a výsledkov projektu	Financovanie aktivít proinovatívne zameraných firiem, rozvoj inovácií a spolupráce univerzít a výskumno-vývojových inštitúcií	
Vedúci partner projektu	MH SR	
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	PSK	
Časový plán	2010,2011	
Riziká projektu	Nedostatočná podpora zo strany MH SR	
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	500 000 EUR	
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	MaSP, Univerzity, Výskumno-vývojové inštitúcie	
Miesto realizácie projektu	PSK	

Zdroje financovania	OP KaHR, ŠR SR, PSK
----------------------------	----------------------------

AKTIVITA 1.1.4: PODPORA VZNIKU KLASTROV NA ÚZEMÍ NUTS II SLOVENSKO-VÝCHOD

Popis aktivity

Klastre ako geografické zoskupenie spolupracujúcich firiem a ďalších subjektov v určitom odvetví sú významným nástrojom na využitie komparatívnych výhod regiónu v určitom priemyselnom odvetví. Preto bude vyvíjaná aktivita zameraná na finančnú, metodickú a informačnú podporu tejto spolupráce s cieľom využiť synergický efekt a inovačný potenciál regiónu.

Koordinátorom podpory vzniku a rozvoja klastrov v regióne PSK bude Úrad Prešovského samosprávneho kraja, pričom bude na aktivitách súvisiacich s klasterizáciou firiem úzko spolupracovať s ostatnými podpornými subjektmi z regiónu PSK ale i mimo neho. Dôležité bude využiť skúsenosti najmä vyspelých európskych regiónov, rovnako ako skúsenosti z pilotných projektov na Slovensku (Automobilový klaster v Trnave).

Prvou dôležitou úlohou bude **identifikovať technologické odvetvia** a sektory, ktoré majú v regióne dostatočný rozvojový potenciál a kritickú masu firiem, najmä MSP, pôsobiacich v danej oblasti. Na základe existujúcich údajov o ekonomike Prešovského samosprávneho kraja ako i výstupov analýz vykonaných v rámci projektu RIS Prešov boli predbežne identifikované nasledovné oblasti, v ktorých by postupne klastre mohli vzniknúť:

- strojárstvo,
- wellness a služby v oblasti cestovného ruchu
- drevospracujúci priemysel
- energetika a využívanie obnoviteľných energetických zdrojov vrátane geotermálnej energie

Klastre môžu vznikať a budú podporované hlavne v inovačných póloch rozvoja prešovského kraja ako :

- **automatizačná technika a robotika,**
- **obalová technika**
- **špeciálne oblasti medicíny a farmácie.**

Samozrejme, postupným mapovaním vývoja regiónu môžu byť identifikované ďalšie vhodné oblasti a technologické sektory, prípadne sa môže ukázať zriadenie klastra v niektorom z vyššie uvedených odvetví ako nereálne, či málo prínosné.

Ďalším krokom je samotná **príprava a zriadenie klastra** firiem a ďalších subjektov v relevantnej oblasti. Financovanie prípravnej fázy môže byť realizované zo zdrojov VÚC či podporných európskych programov (ŠF EÚ, FP7, Interreg, a pod.). Klaster by pravdepodobne bol zriadený ako združenie právnických osôb, pričom hlavné postavenie v tomto združení by mal mať samotný VÚC.

Prevádzka a financovanie aktivít klastra. Na spolufinancovanie fungovania klastra v prvých rokoch existencie budú použité najmä prostriedky zo Štrukturálnych fondov EÚ pre obdobie 2007 – 2013, ktoré by podľa Národného strategického referenčného rámca SR mali byť v tomto období na podporu klastrov k dispozícii najmä prostredníctvom Operačného programu konkurencieschopnosť a hospodársky rast, prípadne OP výskum a vývoj, či Regionálneho operačného programu. Výhodou vzniku klastrov na území PSK je aj fakt, že región PSK je podľa pravidiel EÚ definovaný ako tzv. konvergentný región,

a je teda oprávnený čerpať podporu zo štrukturálnych fondov bez obmedzení v súlade so stanovenými pravidlami a s najväčšou pravdepodobnosťou tomu tak bude i v nasledovnom programovacom období ŠF.

Na prevádzku klastrov budú musieť byť s najväčšou pravdepodobnosťou vyčlenené aj prostriedky z rozpočtov vlastníkov daného klastra. Pri financovaní aktivít klastrov sa samozrejme počíta aj s príjmami z členského. V prípade možnosti, budú na ďalšiu prevádzku klastrov použité okrem štrukturálnych fondov aj prostriedky z národných zdrojov, resp. klastre sa budú uchádzať i o ďalšie európske podporné programy, napr. v rámci medziregionálnej spolupráce (INTERREG IV), či prostredníctvom zapájania sa do projektov Siedmeho rámcového programu EÚ (FP7), či programu na podporu konkurencieschopnosti a inovácií (CIP).

Trvalá udržateľnosť klastrov by mala byť zabezpečená hlavne kvalitou poskytovaných služieb, čo by zabezpečilo stály záujem o členstvo v klastru a tým aj príjmy z členských poplatkov. Dôležité však bude zabezpečiť aj dodatočné finančné zdroje, nakoľko sa aj na základe skúseností v iných krajinách neočakáva, že príjmy z členského budú tvoriť rozhodujúcu časť príjmov klastra.

Zodpovedný
Partneri
Finančné zdroje
Termín realizácie

VÚC Prešov
RPIC Prešov, BIC Bratislava, zainteresované podnikateľské subjekty
VÚC, RRF, ŠF EÚ, zainteresované podnikateľské subjekty
2009 – priebežne

Aktuálny stav: projekt prebieha.

Názov projektu	Klaster pre automatizačnú techniku a robotiku (AT+R)
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	V súčasnosti je rekordný nárast výroby v oblasti automobilového, elektrotechnického priemyslu a priemyslu bielej techniky. Prístup klastrovania je na Slovensku úplne nový, existujú isté prirodzené prepojenia medzi dodávateľmi, ale ich spolupráca je iba na znížení nákladov spojených s logistikou. Z praxe zo zahraničia vieme, že tento inovatívny prístup kladie dôraz na zmenu podnikateľského prostredia (nová ponuka hodnôt pre zákazníkov, organizačné zmeny, technologické zmeny, strategické partnerstvá, zdieľané služby, alternatívne financovanie..). Podľa výsledkov štúdie IBM medzi 765 manažérmi svetových firiem, ktorí vykonali inováciu podnikateľského systému, neprináša tento prístup len redukcii nákladov, ale aj zvýšenie strategickej flexibility a zacielenie a špecializáciu na najvýnosnejšie biznisy. Neexistuje žiadna iná ponuka podobných aktivít. Klaster je jedinečný nástroj založený na partnerstve. Nie je to všeobecne ponúkaná služba.
Ciele projektu	Spolupráca: <ul style="list-style-type: none"> • oblasť výskumu, vývoja, transtéru nových technológií a know-how • rozvoja výroby základne jednotlivých oborov klastra AT+R • aktívne využívať a podporovať možnosti a programy, ktoré

	<p>poskytuje účasť slovenských zástupcov v európskej platforme EUROP, EUnited Robotics , MANUFUTURE EU a novozriadenej asociácii EFFRA</p> <ul style="list-style-type: none"> • spolupráci pri rozvoji vývoja, výroby a obchodu v rámci aktivít Klastra
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	<p>Cieľom projektu je zvýšiť rast, konkurencieschopnosť a inovatívnosť MSP v odvetví strojárenského priemyslu na východnom Slovensku prostredníctvom vytvorenia klastra v oblasti automatizácie, mechanizácie a robotiky.</p>
Popis aktivít	<ul style="list-style-type: none"> - podnikateľské a rozvojové projekty realizované cez granty ŠF OP KaHR, OP VaV a OP ZaSI, ktoré sú alebo budú zabezpečované jednotlivo firmami – gestormi oborov klastra - spoločné podnikateľské aktivity vrátane účasti v medzinárodných projektoch a spolupráci so zahraničnými partnermi ako projekt štátnej pomoci pre rozvoj automatizačnej techniky a robotiky koordinovaný cez klaster AT+R - projekt komplexného riešenia inovačných aktivít v oboroch AT+R na báze regionálnej a štátnej podpory pre oživenie výskumu a inovácií v SR. Projekt formulovaný s podporou VUC PO, KE a ZA a v spolupráci s MH a MŠ.
Popis výstupov a výsledkov projektu	<ul style="list-style-type: none"> - vytvorenie Centra výskumu automatizačnej techniky a robotiky pri TUKE - vytvorenie Centra inovácií a transferu nových technológií pre podporu výskumu výroby a skúšobníctva automatizačnej techniky (v spolupráci s RIC Prešov) - vytvorenie Centra výskumu a projekcie inteligentných výrobných systémov a závodov pri CEIT v Žiline - podporiť vznik a rozvoj Centier excelentnosti organizovaných pri TUKE a UNIZA, ako aj efektívne ich využívanie smerované pre oblasť automatizačnej techniky a robotiky - podporiť aktivity špecializovaného vzdelávania a profesionálneho tréningu pre oblasť automatizačnej techniky a robotiky organizované pri TUKE, UNIZA a SAATAR
Vedúci partner projektu	SPINEA, s.r.o.
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	SAATAR, CEIT, TUKE VUC KE, VUC PO

	<p>ZŤS VVU, a.s. - servisná a bezpečnostná robotika</p> <p>EVPU, a.s. - servopohony, vizuálna technika a monitorovacie systémy</p> <p>MATADOR Automotive, a.s. - komplexné dodávky AT+R</p> <p>TC CONTACT, s.r.o. - montážne systémy a technologické hlavice</p> <p>VUKOV Extra, a.s. - manipulačné systémy a periférne zariadenia pre AT+R</p> <p>PROCONT, spol. s r.o. Prešov - systém integrátor dodávok pohonov a riadiacich systémov</p> <p>CEIT, s.r.o. - projekty inteligentných výrobných systémov a závodov</p>	
Časový plán		
Riziká projektu	Nedostatočné finančné zdroje a neochota spolupracovať na báze klastra	
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)		
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	MaSP, Univerzity,	
Miesto realizácie projektu	PSK, KSK, ZSK	
Zdroje financovania	OP KaHR, ŠR SR, PSK, KSK	

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	Klaster v oblasti strojárkej výroby
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	V súčasnosti je rekordný nárast výroby v oblasti automobilového, elektrotechnického priemyslu a priemyslu bielej techniky. Prístup klastrovania je na Slovensku úplne nový, existujú isté prirodzené prepojenia medzi dodávateľmi, ale ich spolupráca je iba na znížení nákladov spojených s logistikou. Z praxe zo zahraničia vieme, že tento

	<p>inovatívny prístup kladie dôraz na zmenu podnikateľského prostredia (nová ponuka hodnôt pre zákazníkov, organizačné zmeny, technologické zmeny, strategické partnerstvá, zdieľané služby, alternatívne financovanie..). Podľa výsledkov štúdie IBM medzi 765 manažérmi svetových firiem, ktorí vykonali inováciu podnikateľského systému, neprináša tento prístup len redukcii nákladov, ale aj zvýšenie strategickú flexibilitu a zacielenie a špecializáciu na najvýnosnejšie biznisy. Neexistuje žiadna iná ponuka podobných aktivít. Klaster je jedinečný nástroj založený na partnerstve. Nie je to všeobecne ponúkaná služba.</p>
Ciele projektu	<p>Špecifické ciele:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zlepšenie obchodných činností jednotlivých firiem a využitie synergických efektov celku 2. Zdokonalenie technológie, zefektívnenie výroby zavádzaním inovácií 3. Zvyšovanie produktivity práce pre malých a stredných podnikateľov 4. Systémové zabezpečenie kvalitných ľudských zdrojov a ich rozvoj 5. Zabezpečiť externé finančné zdroje pre aktivitu klastra 6. Praktické využitie moderných poznatkov výskumu a vývoja 7. Prostredníctvom rozvoja malých a stredných podnikov v spolupráci so školstvom prispieť k rozvoju zaostalejšieho regiónu s vysokou nezamestnanosťou
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	<p>Cieľom projektu je zvýšiť rast, konkurencieschopnosť a inovatívnosť MSP v odvetví strojárenského priemyslu na východnom Slovensku prostredníctvom vytvorenia strojárenského klastra.</p>
Popis aktivít	<p>Aktivity:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.: Zlepšenie obchodných činností jednotlivých firiem a využitie synergických efektov celku <ol style="list-style-type: none"> 1.1 Rozvinúť exportnú aktivitu klastra 1.2 Spracovať spoločnú podnikateľskú stratégiu členských strojárenských firiem za účasti školstva 1.3 Vypracovať a schváliť spoločný kódex pravidiel chovania a jednaní v klastre 1.4 Popísať možnosti zabezpečenia dlhodobého dostatočného množstva potrebných surovín 1.5 Vytvoriť jednotný produktový balíček 2.: Zdokonalenie technológie, zefektívnenie výroby zavádzaním

	<p>inovácií</p> <p>2.1 Popísať možnosti efektívnejšieho využitia informačných technológií</p> <p>2.2 Optimalizovať logistické a výrobné procesy</p> <p>2.3 Popísať technologický potenciál členov klastra</p> <p>3.: Zvýšiť produktivitu práce MSP</p> <p>3.1 Využitím nových technológií a zlepšením IT zvýšiť produktivitu práce</p> <p>3.2 Zmapovať nedostatky vo firmách zapojených v klastre z pohľadu legislatívy EU</p> <p>4.: Systémové zabezpečenie kvalitných ľudských zdrojov a ich rozvoj</p> <p>4.1 Popísať aktuálne potreby strojárnských firiem v oblasti vzdelávania</p> <p>4.2 Zaviesť systém tzv. Job rotation (pomoc pri zabezpečení nárazových zákazok)</p> <p>5.: Zabezpečiť externé finančné zdroje pre aktivitu klastra</p> <p>5.1 Sledovanie a aktívne vyhľadávanie vhodných grantových programov</p> <p>5.2 Spracovanie konkrétnych projektov</p> <p>6.: Praktické využitie moderných poznatkov výskumu a vývoja</p> <p>6.1. Popísať možnosti a potreby výskumu a vývoja u členom klastra</p> <p>6.2. Spracovať prehľad oblastí možného výskumu a vývoja</p> <p>7.: Prostredníctvom rozvoja MSP v spolupráci so školstvom prispieť k rozvoju zaostalého regiónu s vysokou nezamestnanosťou</p> <p>7.1. Popísať aktuálne potreby strojárnských firiem v oblasti vzdelávania</p> <p>7.2. Popísať možnosti a prínosy spolupráce strojárnských firiem a VŠ, SŠ</p>
Popis výstupov a výsledkov projektu	<p>Zlepší sa prepojenie v podnikateľskej sfére s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť, ako aj s cieľom zvýšenia inovačnej kapacity podnikov</p> <p>Posilní sa poznatková báza zúčastnených MSP</p> <p>Rast konkurencieschopnosti cez prístup k zdrojom priemyselného výskumu a vývoja</p>
Vedúci partner projektu	<p>VUC vstupuje ako iniciátor a facilitátor do projektu; úlohu facilitátora postupne prenecháva súkromnému sektoru.</p>
Partneri projektu,	<p>Technická univerzita Košice, PSK, súkromné firmy so strojárskym</p>

zdôvodnenie výberu	zameraním	
Časový plán		
Riziká projektu	<p>Na preskúmanie tohto fenoménu bolo prevedených mnoho výskumov, ktoré môžu byť zhrnuté do malého počtu kľúčových problémov, u ktorých je však nutné mať na pamäti, že zovšeobecnenie môže byť nebezpečné vzhľadom k rôznorodosti populácie;</p> <ul style="list-style-type: none"> - MSP majú obmedzený prístup k finančným a ľudským zdrojom, menšiu pripravenosť prístupu k informáciám a kratšiu dobu z hľadiska výhľadu; - MSP majú averziu k riziku a zdráhajú sa prijať pomoc z vonku s výnimkou veľmi konkrétnych krátkodobých potrieb; - Zdráhajú sa príliš dôverovať dodávateľom a ešte menej dôverujú konkurentom; - Veľa firiem nespôlupracuje preto, že neinovujú. - Inovačné schopnosti mnohých MSP sú obmedzené. 	
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	350 mil. SK	
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	<p>Projekt bude mať pozitívny dopad na zamestnanosť, prirodzenou externalitou projektu bude rásť zamestnanosť MSP. Predpokladané zvýšenie počtu pracovných miest je cca 85 zamestnancov.</p> <ul style="list-style-type: none"> - rásť konkurencieschopnosti firiem v klastre - zvýšenie exportu - zvýšenie životnej úrovne <p>Trvalá udržateľnosť projektu bude zabezpečená kvalitnou spoluprácou členov strojárenského klastra, ktorého manažment budú realizovať kvalifikovaní odborníci. Už počas implementácie projektu sa budú identifikovať možné zdroje financovania klastra po skončení úvodnej dotácie na jeho vybudovanie. Zároveň sa predpokladá, že aj samotný strojársky klaster bude vyvíjať vlastné komerčné aktivity v prospech všetkých členov, tak aby dokázal naplňovať ciele klastra.</p>	
Miesto realizácie projektu	PSK	
Zdroje financovania	OP KaHR, ŠR SR, Súkromné zdroje	

Opatrenie 1.2: Rozvoj materiálnej inovačnej infraštruktúry

Cieľ opatrenia

je vybudovať dostatočné priestorové kapacity na zriaďovanie a činnosť inštitúcií v oblasti výskumu a inovácií v PSK. Ide predovšetkým o technologické, inovačné a výskumno-vývojové centrá a pod. Vznikajúce centrá budú priemyselne zamerané na základe

dopytu trhu – podnikateľských subjektov na regionálnej aj nadregionálnej úrovni a odborných kapacít výskumno-vývojových inštitúcií, predovšetkým vysokých škôl na jednej strane a na alokácii zahraničných technologických firiem v technologických centrách zriaďovaných v PSK.

Popis opatrenia

Opatrenie je zamerané na investície do výstavby nových, prípadne rekonštrukcie existujúcich kapacít ako budúcich prevádzkových priestorov centier, predovšetkým v odvetviach:

- Robotika a automatika
- Informačné technológie
- Obnoviteľné zdroje energie
- Biotechnológie
- Ďalšie oblasti

AKTIVITA 1.2.1: ZRIAĐOVANIE TECHNOLOGICKÝCH CENTIER

Popis aktivity

Technologické centrá budú podporovať rozvoj existujúcich technologických firiem, alokáciu zahraničných technologických firiem, vznik nových firiem a komerčnú realizáciu podnikateľských zámerov. Okrem ponuky prevádzkových priestorov bude poskytovať aj ďalšie služby, ako sú sprostredkovanie finančných služieb, marketing, služby transferu technológií a pod.

Na základe skúseností z rozvojových opatrení zaostávajúcich regiónov, najmä z rakúskeho Burgenlandu navrhujeme vybudovať sieť technologických centier zameraných na progresívne technológie, a to najmä na informačné technológie, automatizáciu a robotiku, technológie súvisiace s obnoviteľnými energetickými zdrojmi, so strojárskou výrobou, dizajnom a pod.

Navrhujeme postupne postaviť technologické centrá s celkovou rozlohou 90 000 m² v hlavných póloch rozvoja inovačnej ekonomiky, teda v Prešove, Poprade, Humennom, Starej Ľubovni, Vranove, s približným rozdelením 30 000 m² v Prešove a tiež 30 000 m² v Poprade a 30 000 m² v ostatných lokalitách. Navrhovaná rozloha 90 000 m² v PSK je odvodená z porovnania zo zrealizovaných technologických centier v Burgenlande, v regióne, ktorý má 270 000 obyvateľov bol vybudovaných 60 000 m², región PSK má viac ako dvojnásobok obyvateľov a navrhujeme vybudovať o 50 % priestorov viac. V hlavnom meste Burgenlandu Eisenstadt s 15 000 obyvateľmi je technologické centrum zamerané na informačné technológie s kapacitou 30 000 m² a je vyťažené na 95 %. Dá sa predpokladať, že v Prešove a v Poprade, vo výrazne väčších mestách ako Eisenstadt, s rozvíjajúcou sa dopravnou infraštruktúrou, v blízkosti letísk a Technických univerzít v Košiciach a v Žiline je realistické prenajať po 30 000 m² technologickým firmám.

Technologické centrá je potrebné projektovať komplexne, ale stavať postupne, v závislosti od prenajímania priestorov. Napr. technologické centrum v Prešove navrhuje budovať v minimálne troch etapách, pričom pred zahájením výstavby každej etapy je potrebné prenajať formou zmlúv o budúcich zmluvách aspoň 65 % priestorov ešte predtým, ako sa začne so samotnou výstavbou.

To znamená, že je potrebné rezervovať finančné zdroje na cieľovú veľkosť technologických centier, ale ich výstavba bude prebiehať etapovite podľa rozsahu prenajatých priestorov.

Zároveň, súčasne so stavebnou prípravou technologických centier je dôležitý proces ich prenajímania, aby sa zabezpečilo ich prenajatie po dokončení výstavby.

Vybudovanie 90 000 m² technologických centier vytvorí priestorovú kapacitu na vznik asi 5000 technologických pracovných miest vo firmách, ktoré v technologických centrách budú pôsobiť. Je zrejme, že je nevyhnutná príprava kvalifikovanej pracovnej sily v spolupráci so spomenutými technickými univerzitami. Definitívny technologický profil firiem pôsobiacich v technologických centrách bude známy až po ich akvizícii, z doterajších skúseností dá sa predpokladať, že oblasti IT, automatizácie a robotizácie, elektrotechniky a technológií obnoviteľných energetických zdrojov budú v technologických centrách s najväčšou pravdepodobnosťou zastúpené.

Finančné vyjadrenie zriaďovania technologických centier

Náklady

Náklady na vybudovanie 90 000 m² technologických centier pri cene 30 000 Sk/m² vrátane pozemkov a projektovej dokumentácie sú 2 700 mil. Sk, teda cca 80 mil. €.

Výnosy

Pri cenách nájomného 3000 Sk/m²/rok v Prešove a Poprade a 2000 Sk/m²/rok v ostatných mestách je priemerná cena nájomného 2700 Sk/m²/rok, teda 8 € /m²/rok, celkové výnosy budú 240 mil. Sk/rok, resp. 7,250 mil. € ročne.

Návratnosť vložených investícií je približne 11, 25 roka, pri vyťažení priestorov na 90 % je návratnosť 12,5 roka. Pri 30 ročnom využívaní priestorov je celkové zhodnotenie investície 240 %.

V prípade, že nebude možné získať štrukturálne fondy v celej požadovanej výške, odporúčame vytvoriť partnerstvo s bankami a ak pre VÚC PSK nebude možné žiadať v plnej výške o úvery, a dôvodu neprekročenia maximálnej zadlženosti, potom je potrebné zriadiť verejno – súkromné partnerstvo medzi VÚC a bankou (resp. bankovým konzorciom) tak, aby VÚC mal väčšinu a aby sa príjmy z nájomného použili prioritne na splácanie poskytnutých finančných prostriedkov. Po splatení by banky konzorcium opustili a príjmy by plynuli do rozpočtu VÚC vzhľadom na skutočnosť, že predmetné technologické centrá po splatení záväzkov budú vo väčšinovom vlastníctve VÚC PSK.

Je zrejme, že technologické centrá je potrebné stavať postupne v závislosti od reálnej možnosti ich prenajatia, všeobecné pravidlo požaduje prenajať 60 % až 70 % priestorov pred zahájením výstavby.

Z dôvodu rýchlejšieho prenajatia technologických centier navrhujeme získanie dotácií na tvorbu technologických pracovných miest

Vláda SR pri získavaní PZI podporuje vznik pracovných miest formou dotácií na tvorbu pracovných miest v oblasti robotníckych profesií. Je veľmi žiaduce, aby sa dotácie na tvorbu pracovných miest postupne presúvali do oblasti technologických pracovných miest, napr. informačných technikov, dizajnérov, a pod. V PSK predpokladáme do roku 2015 so vznikom cca 5000 technologických pracovných miest. Navrhujeme dotáciu 500 000 Sk na vytvorenie jedného pracovného miesta vo forme daňových úľav v priebehu piatich rokov, t.j. 100 000 Sk za rok. Takéto priame opatrenie, priamy príspevok na tvorbu pracovného miesta v priestore PSK výrazne uľahčí získavanie PZI vo forme alokácie technologických firiem do technologických centier.

Náklady na tvorbu technologických pracovných miest by pri tvorbe 5000 miest predstavovali 2 500 mil. Sk počas piatich rokov, t.j. 500 mil. Sk ročne.

Výnosy, resp. efekty z tvorby technologických pracovných miest by pri priemernej mzde 30 000 Sk mesačne predstavovali na odvodoch (49 % t.j. 14 700 x 12 Sk) a na daniach 40 000, t.j. 215 000 za rok a pracovníka, t.j. pri 5000 pracovníkoch 1 075 mil. Sk.

Návratnosť dotácií na tvorbu technologických pracovných miest je 2, 35 roka.

Rámcové prepočty návratnosti dokazujú ekonomickú oprávnenosť zriaďovania technologických centier v PSK. Napriek 12,5 ročnej návratnosti investovaných

prostriedkov navrhujeme aby polovica investovaných prostriedkov pochádzala zo ŠF, resp. z Regionálneho rozvojového fondu (RRF). Po splatení úverov sa prostriedky budú vracaať do RRF, ktorého vlastníkom bude VÚC.

Výhody zo zriaďovania technologických centier sú zrejmé:

- vytvorenie materiálnej inovačnej infraštruktúry
- získanie PZI do regiónu
- v súčinnosti so vzdelávaním pracovnej sily vytvorenie niekoľko tisíc kvalifikovaných pracovných miest, a tým zvýšenie zamestnanosti
- zastavenie odchodu pracovnej sily z regiónu
- ekonomická reštrukturalizácia regiónu na základe rozvoja poznatkovej ekonomiky
- primárne pracovné miesta v technologických centrách vytvoria ďalšie pracovné miesta v sektore služieb
- udržateľnosť kvalifikovaných pracovných miest aj po zdražení pracovnej sily

Zodpovedný

VÚC Prešov

Partneri

Mestá Prešov, Poprad, Humenné, Vranov, Stará Ľubovňa, podnikateľské subjekty, bankové inštitúcie

Finančné zdroje

OP KaHR, OP VaV, zdroje partnerov

Termín realizácie

2010 – 2015

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	„Vytvorenie vedecko – technologického parku – Zvýšenie konkurencieschopnosti podnikateľských subjektov v oblasti progresívnych technológií a automatizácie“
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	Región východného Slovenska – Prešovský samosprávny kraj a Košický samosprávny kraj sú najzaostalejšie spomedzi všetkých regiónov Slovenska a patria medzi najmenej rozvinuté regióny EÚ. Predpoklad na najbližšie roky je, že rozdiely medzi východným Slovenskom a ostatnými regiónmi SR sa budú ďalej prehĺbovať. Z tohto dôvodu je nevyhnutné zamerať sa na aktívne priťahovanie investícií do regiónu, podporu vzniku technologicky orientovaných inovatívnych firiem a tvorbu udržateľných kvalifikovaných pracovných miest.
Ciele projektu	Podpora rozvoja inovácií v regióne na úrovni NUTS II Čiastkové ciele: <ul style="list-style-type: none"> ○ transfer a implementácia high-tech technológií ○ rozvoj vedy a výskumu ○ podpora inovácií vo výrobe

	<ul style="list-style-type: none"> ○ podpora zamestnanosti ○ podpora konkurencieschopnosti ○ vyrovňovanie regionálnych disparít
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	<p>Podpora primárnej zamestnanosti bude podporená priamym vytvorením pracovných miest v technologickom centre. Sekundárna zamestnanosť prostredníctvom ponuky práce u subjektov využívajúcich služby centra, či subdodávateľov.</p> <p>Príspeje k odstraňovaniu medziregionálnych disparít a podporou konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov sofistikáciou práce. Stimulácia inovatívnych prístupov</p>
Popis aktivít	<ol style="list-style-type: none"> 1. Marketingové a implementačné pracovisko a ďalších medzinárodných NoE a IP z oblasti automatizovaných výroby. 2. Výskumné a tréningové centrum nových progresívnych výrobných technológií: <ul style="list-style-type: none"> - nanotechnológií (tréningové laboratórium), - lubrikačných technológií a fluid manažmentu (vývojové a tréningové laboratórium), - CAD/CAM a CIM (aplikačné a tréningové pracovisko), - rapid technológií (vývojové a aplikačné pracovisko). 3. Konštrukčný vývoj automatizovaných výrobných zariadení a liniek: <ul style="list-style-type: none"> - zákazková konštrukcia s plným využitím CAD/CAM, - spoločné pracoviská založené pre podporu vývoja v regionálnych firmách a pre spoluprácu so zahraničnými firmami. 4. Tréningové centrum špecialistov z oborov. automatizácie a robotiky v anglickom, nemeckom, francúzskom jazyku. (spoločné pracovisko s PU). 5. Vytvorenie priestorových laboratórnych a materiálových podmienok: <ul style="list-style-type: none"> - adaptácia priestorov, - nákup laboratórnych zariadení, - materiálne a personálne vybavenie.
Popis výstupov a výsledkov projektu	<ul style="list-style-type: none"> - Laboratórium bude zamerané na technológie výroby extrémne presných súčiastok v kategórii submikrónových presností. V rámci tohto smerovania sa budú skúmať vplyvy presnosti stroja a jeho doplnkových zariadení, vplyvy režimov brúsenia a výberu brúsnych materiálov na výslednú presnosť výrobkov. Špecificky budú skúmané podmienky pre presné tvarové brúsenie série obrobkov. Tu pristúpia otázky presnosti orovňovania brusných kotúčov a softvéru pri tvarovom brúsení. - V oblasti nanotechnológií laboratórium bude zamerané na vytváranie povrchov súčiastok novými technológiami ako sú iónová

	<p>implementácia, laserová deponácia, povlakovanie exponovaných častí súčiastok. Z výrobových inovácií pre nanotechnológie sa budú vyvíjať mikro a nanosondy pre diagnostiku exponovaných ložiskových a prevodových agregátov, nanoroboty s prvkami umelej inteligencie a prvky nanomechaniky.</p> <p>- Zameranie tréningu odborníkov. V nadväznosti na výskumné zameranie paralelne bude v laboratóriu vykonávaný tréning odborníkov z praxe s hlavným zameraním na mikro a nanoinžinierstvo. Popri transfere vedomostí z vlastnej výskumnej praxe, budú za pomoci partnerských laboratórií prezentované najnovšie poznatky z medzinárodných programov. Využije sa aj metóda učenia on-line. Pri tréningu sa budú využívať simulačné programy s prvkami virtuálnej reality.</p>	
Vedúci partner projektu	TUKE	
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	PSK, KSK, SPINEA	
Časový plán		
Riziká projektu	<p>Riziká projektu predstavuje nízka úroveň komunikácie medzi výskumnými pracoviskami, univerzitami a praxou, keď programy výskumu a inovačné potreby firiem sú nezosúladené.</p> <p>Ďalším rizikom projektu je nízka ekonomická efektívnosť podnikateľských subjektov, ktoré pri nedostatku zdrojov nie sú ochotné investovať do výskumných projektov, nanajvýš len do nákupu technológií.</p> <p>Riziko predstavuje a nízky stupeň jazykovej vybavenosti výskumných pracovníkov a najmä technických pracovníkov z priemyslu, chýbajúce kontakty na špičkové zahraničné pracoviská.</p>	
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	120 mil. Sk	
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	<p>Prínos pre región</p> <ul style="list-style-type: none"> - zamestnanosť vyššej kvalifikácie - rozvoj firiem s vyššou pridanou hodnotou - zvýšenie atraktivity pre investorov - zvýšenie možnosti alokácie VaV aktivít - využívanie zdrojov VaV priamo v regióne <p>Prínos pre podnikateľov</p> <ul style="list-style-type: none"> - priestor pre realizáciu inovácií založených na výstupoch VaV - špecifické služby zvyšujúce úspech pri realizácii výstupov VaV 	

	<ul style="list-style-type: none"> - medzinárodný networking a prepojenie na regionálne centrum VaV cez <p>zvyšovanie pridanej hodnoty firiem s cieľom trvalej udržateľnosti aktivít v danom sektore</p>
Miesto realizácie projektu	PSK, KSK
Zdroje financovania	OP VaV, OP KaHR, OP ZaSI, ŠR SR, PSK, KSK

AKTIVITA 1.2.2: REGIONÁLNE VÝSKUMNO-VÝVOJOVÉ CENTRÁ

Popis aktivity

Centrá budú zamerané na vývoj nových technológií vo vybraných oblastiach nadregionálneho významu, pričom výsledky výskumu majú byť využiteľné v praxi, predovšetkým z oblasti automatizácie a mechanizácie priemyslu, elektrotechniky a informatiky, obnoviteľných a alternatívnych zdrojov energie a vybraných oblastiach zdravotníctva. Laboratória a technické zariadenia budú využiteľné pre potreby technologických firiem v regióne ako aj pre potreby vysokoškolského vzdelávania.

Existencia regionálneho **centra probiotického výskumu** a biomodulačnej medicíny s kompetenciami a zdrojmi (finančnými a ľudskými) pre aplikovaný výskum, vývoj, inovácie, propagáciu a podporu využitia biotechnologických a naturálnych látok (biomodulátorov) v prevencii a liečbe v humánnej i veterinárnej medicíne, živočíšnej výrobe a potravinárstve uľahčí a zefektívni rozsiahlejšie využitie potenciálu biomodulačnej medicíny pri zlepšovaní zdravotného stavu obyvateľov v regióne východného Slovenska. Vybudovaním centra dôjde k efektívnemu prepojeniu vedy a výskumu s praxou, čo výrazne urýchli prenos a aplikáciu najnovších vedeckých poznatkov do praxe. Zároveň sa vytvoria podmienky, aby spätnou väzbou mohol výskum a vývoj reagovať na požiadavky praxe formou inovácie už vyvinutých a vývojom nových a účinnejších prípravkov. Vytvoria sa podmienky pre optimálnu výchovu mladých a talentovaných medicínsky orientovaných vedeckých pracovníkov pre potreby regiónu i Slovenska.

Realizátorom vedeckých realizačných výstupov v oblasti výskumu a využitia biotechnologických a naturálnych látok a do praxe je Imuna-pharm a.s. Šarišské Michaľany.

Perspektívne je možnosť zapojenia aj ďalších poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov z oblasti živočíšnej výroby, mliekarene, pestovanie rastlín.

Centrum molekulárnej antropológie a kvality života by malo rozvíjať tri vecné priority, ktoré sú definované v Dlhodobom zámere štátnej vednej a technickej politiky do r. 2015 (*Zdravie-kvalita života, Biotechnológie, Molekulárna genetika*)

Základom centra je existujúce laboratórium molekulárnej genetiky, ktoré disponuje najmodernejším prístrojovým vybavením. Má k dispozícii tiež počítačové programy, ktoré umožňujú štatisticky vyhodnotiť výsledky analýz. Laboratórium uskutočňuje populačný skrining genetických variácií slúžiacich ako markery pre indikáciu vývoja vybraných ochorení, ktoré sú prevažne zodpovedné za časté úmrtia v európskych populáciách vrátane Slovenska a detekciu špecifických DNA markerov pre včasnú diagnostiku niektorých skupín ochorení. Novorodenecký test je súborom vyšetrovaní

DNA zameraných na odhalenie prenášačstva dedičných sklonov k najčastejšie sa vyskytujúcim geneticky podmieneným ochoreniam u rodičovských alebo partnerských párov, ktoré plánujú založenie rodiny. Umožňuje odhaliť dedičné sklony pre závažné dedičné ochorenia, ktoré pri zanedbaní prevencie či včasnej liečby môžu znamenať ohrozenie zdravia budúceho dieťaťa. Z vyššie uvedeného vidieť, že činnosť pracoviska je veľmi bohatá a v budúcnosti sa bude ďalej rozširovať, a to súbežne so zavádzaním nových molekulárno-genetických a diagnostických postupov. Okrem Prešovskej univerzity v Prešove má záujem o spoluprácu pri vytvorení centra excelencie i Ústav molekulárnej genetiky SAV v Bratislave a Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

Centrum by sa mohlo stať zárodkom budúceho projektu BioValley Prešov, zameraného na vytvorenie vedecko-technologického inkubátora, slúžiaceho na prenos teoretických poznatkov do výrobných praxe farmaceutického priemyslu. Na tomto projekte prejavili záujem spolupracovať odborníci zo Švajčiarska na čele s prof. Ivanom Lefkovitsom. Záujem majú aj farmaceutické firmy z regiónu – Imuna Šarišské Michaľany a Medicoproduct Lipany.

Zodpovedný

Partneri

Finančné zdroje

Termín realizácie

VÚC Prešov

Mesto Prešov, RPIC Prešov, TU Košice, Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo hospodárstva SR, Prešovská univerzita

2010 – 2015

PRIORITA 2: ROZVOJ FINANČNEJ INFRAŠTRUKTÚRY

Opatrenie 2.1: Zabezpečenie finančných zdrojov na podporu inovácií

<u>Cieľom opatrenia</u>	je zabezpečiť finančné zdroje na krytie aktivít uvedených v regionálnej inovačnej stratégii, ako aj podporovať investície do inovatívnych firiem.
<u>Popis opatrenia</u>	Opatrenie má vytvárať priestor pre zriadenie regionálnych finančných schém v správe VÚC, ako aj podporovať etablovanie ďalších investorov v regióne a vznik nových finančných nástrojov podporujúcich hospodársky rozvoj regiónu.

AKTIVITA 2.1.1: ZRIADENIE REGIONÁLNEHO ROZVOJOVÉHO FONDU

<u>Popis aktivity</u>	<p>Cieľom aktivity je vytvoriť prierezový finančný nástroj, ktorý by bol hlavným zdrojom na financovanie opatrení a podporných aktivít s cieľom zabezpečenia ich udržateľnosti. Regionálny rozvojový fond (RRF) budú tvoriť zdroje zo ŠF, ŠR a z VÚC. RRF bude realizovať tri hlavné okruhy investičných aktivít:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investície do materiálnej infraštruktúry - investície do firiem formou rizikového a rozvojového kapitálu - marketingové aktivity na podporu investícií v regióne a exportných aktivít firiem <p>Výnosy z uvedených aktivít, najmä z prenájmu prevádzkových priestorov a výnosy z rizikového kapitálu budú tvoriť zdroje na udržateľnosť fondu, resp. splácanie úverov v prípade financovania z úverových zdrojov.</p>
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	Ministerstvo financií SR, Ministerstvo hospodárstva SR
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC, štátny rozpočet, štrukturálne fondy, úverové zdroje bánk, EIF
<u>Termín realizácie</u>	2010 – priebežne

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	Regionálny fond podpory podnikania a inovácií
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	<p>Región východného Slovenska – Prešovský samosprávny kraj a Košický samosprávny kraj patria dlhodobo medzi geografické oblasti SR charakterizované ako ekonomicky najmenej produktívne (tvorba HDP na jedného obyvateľa regiónu). Predpoklad na najbližšie roky je, že rozdiely medzi východným Slovenskom a ostatnými regiónmi SR sa budú ďalej prehĺbovať. Z tohto dôvodu je nevyhnutné zamerať sa na aktívne priťahovanie investícií do regiónu, podporu vzniku technologicky orientovaných inovatívnych firiem a tvorbu udržateľných kvalifikovaných pracovných miest. Potenciálom nášho regiónu je ľudský potenciál, na</p>

	ktorom môžeme stavať.	
Ciele projektu	Tvorba trvalo udržateľných pracovných miest s vyššou pridanou hodnotou v regióne, vznik nových pracovných miest, synergia podnikateľského prostredia, tvorba multiplikačných efektov	
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	Vytváranie priestoru pre uplatnenie absolventov VŠ, vytvorenie podmienok pre vznik nových firiem, firiem so známkou vysokého stupňa inovatívnosti	
Popis aktivít	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Finančná podpora start up – start up capital ▪ Finančná podpora rizikových projektov – venture capital ▪ Vznikol by jeden fond, ktorý by s sebe obsahovo a vecne ukrýval 2 samostatné zdroje financovania (start up business a venture capital) 	
Popis výstupov a výsledkov projektu	<p>Vznik nových technologicky orientovaných inovatívnych MSP, alokácia existujúcich (i zahraničných)</p> <p>Tvorba trvalo udržateľných pracovných miest s vyššou pridanou hodnotou v regióne</p> <p>Vplyv na rast kvality života a udržateľnosť</p>	
Vedúci partner projektu	VÚC Prešov	
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	RPIC Prešov	
Časový plán	Projekt by bolo možné realizovať naraz, resp. v niekoľkých fázach, za predpokladu, že samotnej realizácii by pravdepodobne predchádzala štúdia realizovateľnosti, na základe ktorej by bol pripravený koncept FONDU.	
Riziká projektu	Nedostatočný záujem zo strany vysokých škôl, VV inštitúcií a firiem. Absencia finančných zdrojov.	
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	333 000 Eur	
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu)	<p>Prínos pre región:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prílev investícií do regiónu. 	

prospech)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vznik nových, inovatívnych, technologicky orientovaných firiem - MSP. Alokácia existujúcich firiem, vrátane zahraničných. ▪ Zvýšenie zamestnanosti v regióne. Tvorba kvalifikovaných pracovných miest. ▪ Alokácia výskumno-vývojových aktivít v regióne. Implementácia výskumu, vývoja a inovácií. ▪ Pozitívny vplyv na životné prostredie. Trvalá udržateľnosť energetických zdrojov. ▪ Ekonomický rozvoj regiónu. <p>Prínos pre podnikateľov:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prístup k finančným zdrojom pre začínajúcich podnikateľov v regióne ▪ Prístup k finančným zdrojom pre venture business ▪ Podpora vzniku nových firiem (start-ups, spin-offs, venture business). <p>Medzinárodný networking.</p>
Miesto realizácie projektu	PSK
Zdroje financovania	OP KaHR, JEREMIE, ŠR SR

AKTIVITA 2.1.2: PODPORA VZNIKU DOPLNKOVÝCH NÁSTROJOV FINANCOVANIA INOVÁCIÍ

<u>Popis aktivity</u>	Podporovať vznik nových finančných nástrojov na regionálnej úrovni, ktoré by posilnili investície firiem do inovatívnych zámerov. Ide najmä o fondy rizikového a rozvojového kapitálu, Business Angels, záručné schémy a podobne.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	
<u>Finančné zdroje</u>	EIF, štrukturálne fondy, fondy NADSME, úverové zdroje bánk
<u>Termín realizácie</u>	2010 – priebežne

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	Regionálny mikropôžičkový program
-----------------------	--

Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	Región východného Slovenska – Prešovský samosprávny kraj a Košický samosprávny kraj sú najzaostalejšie spomedzi všetkých regiónov Slovenska a patria medzi najmenej rozvinuté regióny EÚ. Predpoklad na najbližšie roky je, že rozdiely medzi východným Slovenskom a ostatnými regiónmi SR sa budú ďalej prehĺbovať. Z tohto dôvodu je nevyhnutné zamerať sa na aktívne priťahovanie investícií do regiónu, podporu vzniku technologicky orientovaných inovatívnych firiem a tvorbu udržateľných kvalifikovaných pracovných miest.
Ciele projektu	Tvorba trvalo udržateľných pracovných v regióne
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	Vytváranie nových MSP – synergické ekonomicko-sociálne efekty
Popis aktivít	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podpora vzniku nových firiem ▪ Financovanie malých PP – poskytovanie mikropôžičiek so zvýhodnenou úrokovou sadzbou na princípe revolvingu mikropôžičkového fondu. ▪ Podpora existujúcich MSP – zvýšenie konkurencieschopnosti a udržania pracovných miest
Popis výstupov a výsledkov projektu	Synergia podnikateľských zámerov (pri každom novom MSP sa vytvára okruh obchodných partnerov – dodávateľov a odberateľov. Vplyv na rast kvality života.
Vedúci partner projektu	RPIC Prešov
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	VÚC – Prešov
Časový plán	Projekt by bolo možné realizovať naraz, keďže RPIC Prešov stálo pri zrode národného programu mikropôžičiek a dokáže okamžite poskytnúť komplexné know-how vrátane histórie a štatistických údajov za 10 rokov implementácie programu na národnej úrovni.
Riziká projektu	Absencia finančných zdrojov, nepochopenie kontextu zámeru donorom projektu – ohrozené financovanie.

Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	1,0 mil Eur	
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	<p>Prínos pre región:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vznik nových MSP. ▪ Alokácia existujúcich firiem. ▪ Zvýšenie zamestnanosti v regióne. ▪ Tvorba pracovných miest. ▪ Ekonomický rozvoj regiónu. <p>Prínos pre podnikateľov:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prístup k finančným zdrojom pre začínajúcich podnikateľov na báze pod zámeru bežného charakteru bez prvkov vysokej sofistikácie. ▪ Podpora pri zabezpečení odbytu, zvýšenie konkurencieschopnosti firiem v regióne ▪ Podpora vzniku nových firiem (start-ups, spin-offs). ▪ Riešenie sociálno-ekonomickej otázky pre potenciálnych začínajúcich podnikateľov <p>Medzinárodný networking.</p>	
Miesto realizácie projektu	PSK	
Zdroje financovania	OP KaHR, Fond fondov, ŠR SR	

AKTIVITA 2.1.3: PRACOVNÉ SKUPINY NA ZÍSKAVANIE PRIAMYCH INVESTÍCIÍ DO REGIÓNU

Popis aktivity

Región PSK získava najmenej investícií v SR, z tohto dôvodu bude vo VÚC zriadená pracovná skupina aktívna v procese získavania PZI, predovšetkým technologických firiem do zriaďovaných technologických centier. Pracovná skupina zabezpečí technickú a informačnú podporu a komplexné poradenstvo – konzultačné služby potencionálnym investorom. Zároveň bude riadiť a koordinovať marketingové aktivity zamerané na investorov.

Prílev zahraničných investícií je ovplyvnený dostupnosťou informácií o podnikateľskom prostredí krajiny a regiónu, existujúcej infraštruktúre, ľudských zdrojoch, možnostiach využívania podporných programov.

Služby pre investorov zastrešované pracovnou skupinou:

- informačné služby: geografia, pracovná kultúra, náklady na pracovnú silu, ľudské zdroje, miestna a regionálna infraštruktúra, ekonomické a marketingové informácie, možnosti podpory projektu z regionálnych, národných a európskych zdrojov, a pod.

- lokalizačná štúdia a projektová analýza: prezentácia relevantných priemyselných nehnuteľností, príprava stretnutí s potenciálnymi dodávateľmi, miestnou a regionálnou samosprávou, bankami, právnikmi, a ďalšími podľa požiadaviek klienta
  - podpora pri personálnom výbere zamestnancov: kontakt s personálnymi agentúrami, úradmi práce a odbornými školami
- Okrem týchto služieb bude náplňou pracovnej skupiny zabezpečiť:
- aktualizáciu databáz voľných priemyselných pozemkov a budov
  - aktualizáciu evidencie sektorových databáz a prehľadov
  - príprava informačných materiálov pre investorov
  - organizácia obchodných misií zahraničných podnikateľov v regióne
  - marketingové aktivity,

<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	SARIO, Ministerstvo hospodárstva SR a Ministerstvo financií SR
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC, RRF, štrukturálne fondy, úverové zdroje bánk, štátny rozpočet,
<u>Termín realizácie</u>	2010 - priebežne

PRIORITA 3: ROZVOJ ĽUDSKÝCH ZDROJOV A INOVAČNEJ KULTÚRY V REGIÓNE

ROZVOJ ĽUDSKÝCH ZDROJOV A INOVAČNEJ KULTÚRY V REGIÓNE

Disponibilné ľudské zdroje sú základným predpokladom rozvoja inovácií, sú základným a nevyhnutným predpokladom pre zvýšenie konkurencieschopnosti regionálnej ekonomiky, rýchlejšiu modernizáciu a v konečnom dôsledku sú nevyhnutnou podmienkou pre úspešný rozvoj vedomostnej spoločnosti v plnom rozsahu. Vzdelané ľudské zdroje sú nevyhnutným predpokladom rozvoja vedomostnej spoločnosti, preto vzdelanie, ako jeden z pilierov vedomostnej spoločnosti, bude v osobitnej pozornosti dlhodobého rozvoja a využívania poznatkov vedy a techniky do praxe prostredníctvom rozvojainovácií. Z pohľadu potrieb zabezpečenia kvalifikovaných ľudských zdrojov v dostatočnom počte, pre potreby rozvoja inovácií na regionálnej úrovni bude nevyhnutné zvýšiť záujem mladých ľudí pracovať vo výskume a vývoji, čo znamená sústrediť pozornosť na vzdelávanie a výchovu potenciálnych zamestnancov výskumu a vývoja už na základnej škole, pokračovať na strednej škole, vysokej škole a zabezpečiť celoživotné vzdelávanie. Preto dôraz bude kladený na rozvoj regionálneho školstva s cieľom zatraktívniť a sprístupniť vedu a techniku žiakom a stimulovať ich už od vyšších ročníkov základnej školy vhodne upravenými osnovami vyučovacích predmetov sústreďujúcich sa na poukazovanie prínosov vedy a techniky pre zvyšovanie kvality života ľudí. Takýto prístup k zabezpečovaniu dostatočných ľudských zdrojov vo všetkých vekových kategóriách je bežne zaužívaný vo všetkých starých členských krajinách EÚ. Pre plnenie tohoto cieľa bude potrebné vybaviť základné a stredné školy potrebnými modernými technickými vyučovacími prostriedkami a laboratóriami. Zdrojom pre zabezpečenie moderného technického vybavenia regionálneho školstva budú v nasledujúcom sedemročnom období hlavne zdroje štrukturálnych fondov. Vo vysokoškolskom vzdelávaní hlavným cieľom stimulovaným potrebami európskeho trhu práce bude pružne prispôbovať obsah študijných programov potrebám praxe a tiež vytvárať nové študijné programy. Ďalej bude dôležité zvýšiť záujem žiakov stredných škôl

o štúdium technických a prírodovedných študijných programov vysokoškolského štúdia, nakoľko je potrebné odstrániť nedostatok odborníkov tohto zamerania prejavujúci sa v poslednom desaťročí, ktorý bude ešte výraznejší v nasledujúcom desaťročí.

Ďalším cieľom v oblasti ľudských zdrojov bude zvýšenie záujmu zamestnancov výskumu a vývoja pôsobiach v zahraničí vrátiť sa späť pracovať v rámci regionálnej inovačnej infraštruktúry.

Ďalším zámerom je zabezpečiť permanentný kvalifikačný odborný rast zamestnancov výskumu a vývoja, čo znamená vytvoriť systém zvyšovania kvalifikácie zamestnancov výskumu a vývoja s cieľom získať určité kvalifikačné stupne. Odborné celoživotné vzdelávanie v oblasti výskumu a vývoja so získaním určitého kvalifikačného stupňa sa stane základom kariérneho postupu zamestnanca výskumu a vývoja a jeho finančného ohodnotenia.

V súvislosti s odborným kvalifikačným rastom zamestnancov výskumu a vývoja bude potrebné aby sa vysoké školy aktívnejšie zapájali do tvorby vzdelávacích modulov pre zamestnancov malých a stredných podnikov prostredníctvom ich Výskumných a vzdelávacích centier a centier transferu technológií.

Podnikateľský sektor, najmä prostredníctvom MSP, je vo všeobecnosti považovaný za nositeľa inovácií. Pre naplnenie tejto úlohy sú nevyhnutné odborne pripravené, vzdelané a tvorivé ľudské zdroje. Prioritnou oblasťou inovačnej stratégie preto musí byť vzdelávanie a získavanie skúseností a poznatkov týkajúcich sa aplikovaného výskumu a nových inovačných metód realizovateľných v podnikateľskej sfére. Taktiež je dôležité vyvinutie efektívnej a účinnej komunikácie na tému inovácií.

V súčasnosti jedným z hlavných problémov v oblasti inovácií nielen na Slovensku ale aj v iných krajinách EÚ je nedostatočné vnímanie ich významu verejnosťou ako faktorov podmieňujúcich hospodársky a spoločenský rozvoj krajiny. Preto popularizácia inovácií, vedy a techniky, ktorá bude zabezpečovať uvedomovanie si ich významu verejnosťou, bude jedným z cieľov regionálnej inovačnej politiky. Bude potrebné systémovo zlepšiť vnímanie inovácií, vedy a výskumu spoločnosťou ako jedného zo základných stavebných kameňov pre zvyšovanie životnej úrovne občanov a celkového rozvoja spoločnosti.

Priorita je zameraná na podporu relevantnej komunikácie na tému inovácie. Medzi základné komunikačné nástroje vhodné na podporu zvýšenia povedomia o inovatívnosti môžeme zaradiť podporu a výmenu medzinárodných skúseností prostredníctvom seminárov, stálych konferencií, internetových konferencií, či konferencií podporujúcich informovanie o aplikovanom výskume a vývoji a realizáciu Public Relation zameraných na podporu inovačných aktivít aj s využitím masovokomunikačných prostriedkov.

Globálne trendy v oblasti rozvoja ľudských zdrojov

V oblasti rozvoja ľudských zdrojov je potrebné venovať zvýšenú pozornosť dlhodobým trendom a novým príležitostiam, ktoré môžu podchytiť aktéri štátnej správy a samosprávy a vo vzájomnej spolupráci a koordinácii s aktivitami súkromného sektora a ďalších zainteresovaných inštitúcií, prispieť k zvýšenej úrovni kvality ľudských zdrojov regiónu. Podľa viacerých štúdií realizovaných na úrovni EÚ boli identifikované tieto hlavné trendy v oblasti rozvoja ľudských zdrojov.

Vzdelávací systém

Hospodárska prosperita regiónov si vyžaduje zabezpečenie dostatku kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá bude spĺňať požiadavky inovatívnych a technologicky orientovaných firiem pôsobiach v regióne. V súčasnosti je nosným trendom zvyšovanie kvalifikácie absolventov vo všetkých oblastiach. Kľúčovým nástrojom rozvoja ľudských zdrojov v rámci regiónov je preto fungujúci a s dopytom firiem prepojený systém vzdelávania. Kvalita ľudských zdrojov – vzdelaná a kvalifikovaná populácia je kľúčovou podmienkou efektívneho vytvárania, šírenia a využívania znalostí. Nekvalifikovaná práca je stále viac automatizovaná a požiadavky na vzdelanie v rôznych profesiách sú stále vyššie. Vo vzdelávaní sa preto vo vyspelých ekonomikách prejavujú dva významné trendy:

- Rast percenta obyvateľov, ktorí dosiahli terciálne vzdelanie
- Rozvoj celoživotného vzdelávania.

Informačné technológie a globalizácia

V ostatných rokoch využívajú spoločnosti čoraz častejšie informačné technológie, aby na ich základe zvýšili výkon svojich ľudských zdrojov. Trendy, ktoré so sebou Internet a globalizácia prinášajú v oblasti ľudských zdrojov:

- vývoj e-businessu v ľudských zdrojoch - v prípade ľudských zdrojov poskytuje e-business príležitosť integrovať hodnotový reťazec ľudských zdrojov s procesmi zameranými na zvyšovanie výkonu,
- využívanie Internetu alebo vnútorných Intranetov podnikov v rámci rôznych aktivít v oblasti riadenia ľudských zdrojov - napr. nábor zamestnancov, školenie pracovníkov, komunikácia so zamestnancami, prieskum sociálnej klímy,
- implementovanie nových integrovaných systémov informačných technológií pre ľudské zdroje,
- zriaďovanie portálov B2E (business to employee), ktorými spoločnosti vytvárajú centrálné elektronické miesta k informovaniu zamestnancov o situácii v spoločnosti,
- rastúce požiadavky na odborných pracovníkov v oblasti rozvoja ľudských zdrojov - odborní pracovníci pre ľudské zdroje sa menej venujú administratíve a pozornosť sústreďujú na oblasť strategického riadenia pracovných síl.

Zosúlad'ovanie rodinného a pracovného života

Problematika zosúlad'ovania rodinného a pracovného života je v súčasnosti v európskom priestore diskutovaná čoraz intenzívnejšie. Dôvodov je niekoľko - v EÚ sa začína prejavovať akútny nedostatok (vysoko)-kvalifikovanej pracovnej sily. Ďalší ekonomický rozvoj v súčinnosti s nie príliš priaznivým

demografickým vývojom bude tento nedostatok ešte zhoršovať. Práve pre tieto skutočnosti je dôležité venovať pozornosť rovnosti príležitostí - rodovej rovnosti a zosúladovaniu rodinného a pracovného života, zavádzaniu rôznych foriem flexibility v pracovnom prostredí a pracovnom čase. Tým sa dá dosiahnuť aktívnejšie zapojenie žien, seniorov a pod. do pracovného procesu s výslednými ekonomickými efektmi a prispieť k vyrovnanému hospodárskemu rastu. Flexibilita zamestnanosti prispieva k rýchlejšiemu prispôbovaniu regiónu meniacim sa požiadavkám na trhu práce, umožňuje taktiež rýchlejší presun zamestnanosti do rozvojových odvetví alebo profesií, ktoré sú žiadané na trhu práce. Presadzuje sa využívanie opatrení flexibilnej pracovnej doby, práce na skrátený úväzok, job a work sharing (zdieľanie pracovného miesta, a práce), telepráca - práca na diaľku a množstvo ďalších inovatívnych opatrení trhu práce prispievajúcich k aktivizácii kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá by inak bola mimo lebo nedostatočne zapojená pracovného procesu.

Trendy na regionálnej úrovni

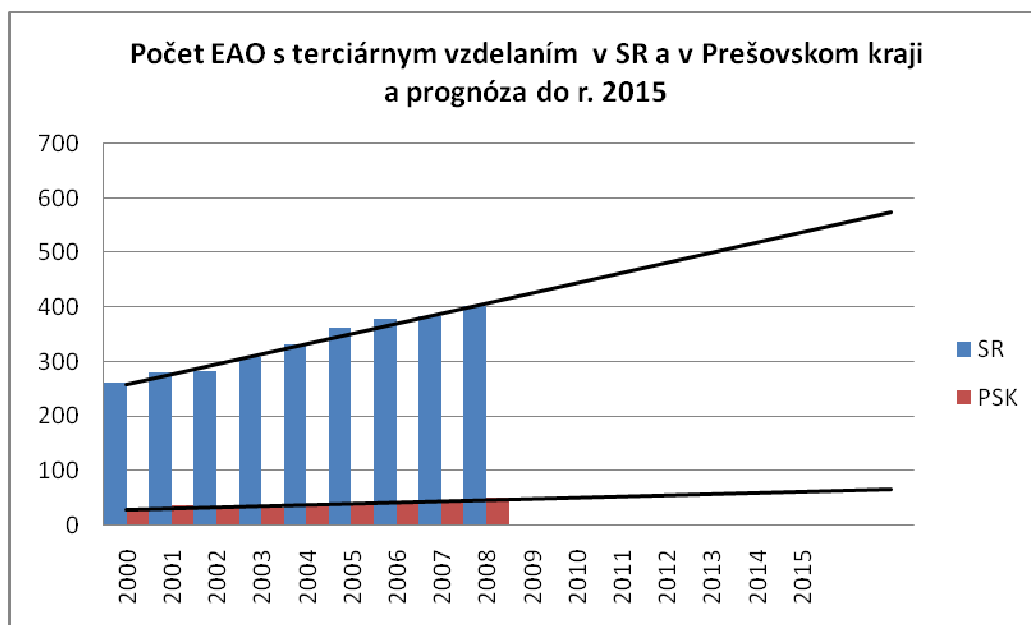
Dobre spravované regióny sa stávajú miestami koncentrácie špičkových a špecializovaných znalostí a predstavujú akési technologické strediská, do ktorých investori koncentrujú svoje investície a využívajú multiplikačný efekt kombinácie profesnej úrovne ľudských zdrojov, vyspelého školstva a blízkosti výskumných a konzultačných kapacít. Úspešnosť regiónov v rozvoji ľudských zdrojov bude čoraz viac závisieť na využívaní nasledovných opatrení:

- systém viacsúbejektového riadenia rozvoja ľudských zdrojov,
- viaczdrojové financovanie rozvoja ľudských zdrojov,
- budovanie centier excelentnosti,
- informačné systémy a siete poskytujúce informácie o súčasných i budúcich potrebách zamestnávateľov a prispôbovanie vysokoškolského a stredoškolského vzdelávania potrebám praxe,
- spolupráca vzdelávacích a zamestnávateľských sfér.

Vývoj v oblasti ľudských zdrojov a prognóza do r. 2015

Tendencia k dosiahnutiu čo najvyššieho vzdelania a zvyšovanie vzdelanostnej úrovne obyvateľov je charakteristické pre vzdelávaciu politiku väčšiny európskych krajín. Pre ekonomický rozvoj PSK je dôležité zastúpenie obyvateľov s vyššou úrovňou vzdelania, ktorí sú schopní podieľať sa na rozvoji znalostne náročných odborov činností a odvetví ekonomiky kraja. V období 2000-2008 došlo k zvýšeniu počtu ekonomického aktívneho obyvateľstva (EAO) s terciárnym vzdelaním takmer o 55 % v SR a v PSK o 69 %. Aj keď podiel obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním v PSK (13,3 %) zaostáva za

priemerom SR (15 %), počet absolventov vysokých škôl v Prešovskom kraji od roku 2002 zreteľne stúpa. Vďaka priaznivým parametrom vekovej štruktúry obyvateľstva by sa do roku 2015 dôsledky demografického spádu (starnúce obyvateľstvo) nemali výrazne neprejavovať na počte študujúcich na vysokých školách. Situácia je ilustrovaná grafmi.

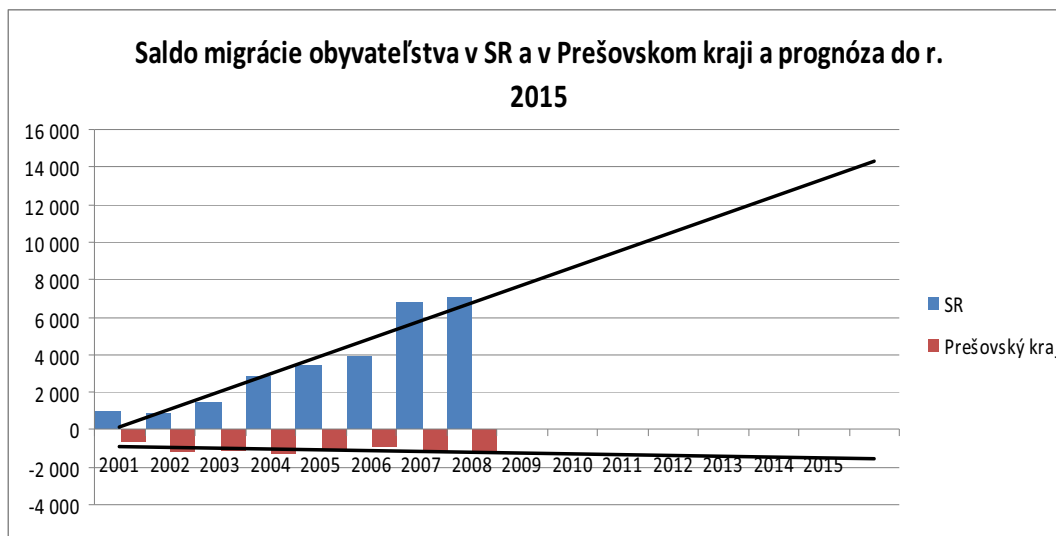
Počet EAO s terciárnym vzdelaním v SR a v Prešovskom kraji a prognóza do roku 2015

Počet absolventov vysokých škôl v SR a v Prešovskom kraji a prognóza do roku 2015

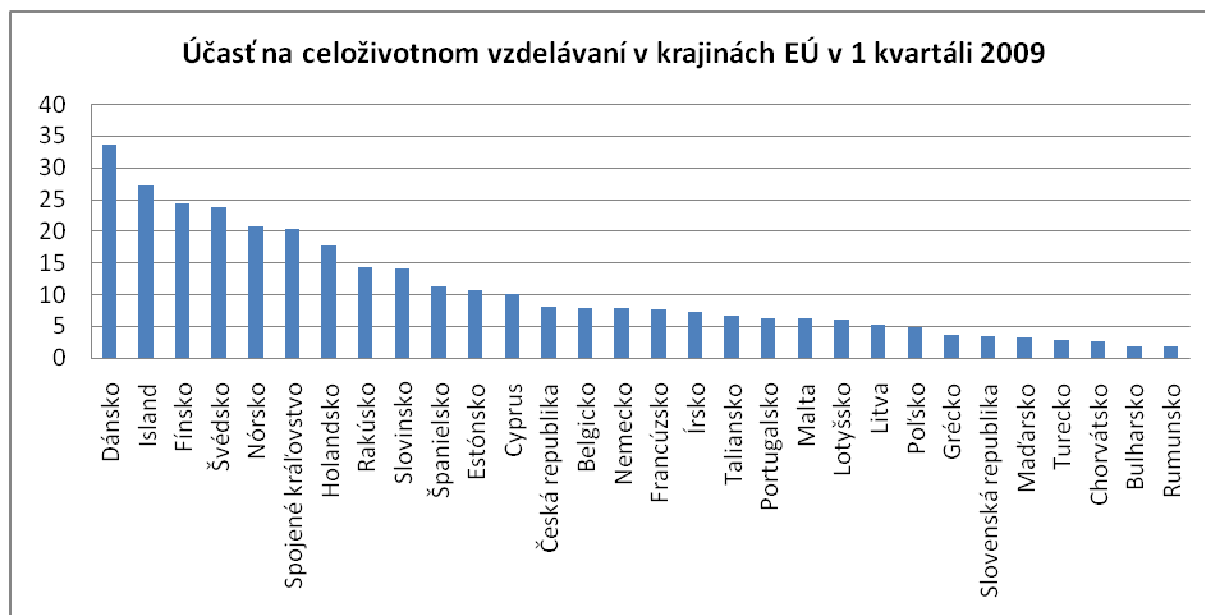
Na základe štatistických ukazovateľov vývoja počtu absolventov VŠ v PSK sa zdá byť situácia vcelku uspokojivá. Prešovský kraj však naďalej trpí negatívnym trendom migrácie obyvateľstva, ako ukazuje

nasledujúci graf. Pre zabezpečenie dostatočného počtu kvalitných ľudských zdrojov v PSK je potrebné na jednej strane udržať trend nárastu počtu obyvateľstva s terciárnym vzdelávaním a na strane druhej uskutočniť také kroky, ktoré by zvrátili negatívny trend migrácie obyvateľstva mimo regiónu.

Saldo migrácie obyvateľstva v SR a v PSK a prognóza do roku 2015

S rozvojom znalostnej ekonomiky sa kladie čoraz väčší dôraz na celoživotné vzdelávanie, súvisiace s rýchlymi zmenami a predlžovaním produktívneho života, hľadisko účasti na ďalšom vzdelávaní má výpovednú schopnosť o konkurencieschopnosti ľudských zdrojov.

Účasť na celoživotnom vzdelávaní v krajinách EÚ v 1 kvartáli 2009

Účasť na ďalšom vzdelávaní a príprave je na Slovensku v európskom porovnaní mimoriadne nízka (viď 3,4 %). Východisková poloha ďalšieho vzdelávania v Prešovskom kraji sa mapuje pomerne zložito, keďže ucelené štatistické údaje na úrovni NUTS3 neexistujú. Len 39 inštitúcií v rámci PSK je vedených ako inštitúcie ďalšieho vzdelávania, z ktorých len 21 zverejňuje svoju činnosť formou vyplnenia štatistických dotazníkov. V PSK okrem obmedzenej siete vzdelávacích inštitúcií poskytujúcej vzdelávacie programy v ďalšom vzdelávaní, zostáva veľmi problematická ich kvalita a systém overovania a uznávanie výsledkov vzdelávania.

Opatrenie 3.1: Podpora vzdelávania v interakcii s potrebami inovatívnych firiem

Cieľom opatrenia je zabezpečenie dostatku kvalifikovanej pracovnej sily v regióne, ktorá bude spĺňať požiadavky inovatívnych a technologicky orientovaných firiem pôsobiach v regióne.

Popis opatrenia Realizácia vzdelávacích a rekvalifikačných kurzov a ovplyvňovanie vzdelávacieho procesu na stredných a vysokých školách v súvislosti s dopytom inovatívnych firiem pôsobiach v regióne po kvalifikovanej pracovnej sile.

AKTIVITA 3.1.1: VZDELÁVANIE A ZVYŠOVANIE KVALIFIKÁCIE V OBLASTI PODNIKANIA A SLUŽIEB

Popis aktivity Zabezpečovanie kurzov a školení s cieľom zvýšenia kvalifikácie a odbornosti pracovných síl v spolupráci s univerzitami a vzdelávacími a konzultačnými organizáciami.

Zodpovedný VÚC Prešov

Partneri RPIC Prešov

Finančné zdroje VÚC, participujúce inštitúcie

Termín realizácie 2010 – priebežne

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	Vytvorenie systému viacsúbjektového vzdelávania ľudských zdrojov v oblasti inovácií v PSK
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	Pre Slovensko na začiatku 21. storočia je charakteristická vysoká miera nezamestnanosti. Základnou príčinou tohto stavu je nerovnováha medzi ponukou a dopytom na trhu práce, na ktorú pôsobí tak demografický vývoj, ako aj nedostatočný počet vytváraných nových pracovných miest, pružnosť a kvalita celoživotného vzdelávania a samotné fungovanie trhu práce. Dôsledkom je nízka miera zamestnanosti. Zo západu Slovenska na východ nezamestnanosť rastie, najvyššie miery dosahuje región Slovensko – Východ. Nezamestnanosť je aj kľúčovým faktorom chudoby a

	<p>sociálnej exklúzie občanov. Obyvatelia PSK tak majú zároveň najvyššie riziko chudoby spomedzi všetkých krajov SR. Vytvorenie spätnej väzby medzi školami, štátnou správou, trhom práce a praxou má strategický význam z hľadiska prepojenosti medzi prípravou študentov, budúcich absolventov jednotlivých škôl so súčasnými i budúcimi potrebami národného hospodárstva. Prispôsobovanie vysokoškolského, stredoškolského a ďalšieho vzdelávania potrebám znalostnej spoločnosti má z tohto pohľadu strategický význam pre dlhodobý rozvoj ľudských zdrojov. S rozvojom vedomostnej ekonomiky a vedomostnej spoločnosti sa kladie čoraz väčší dôraz na celoživotné vzdelávanie. Predpokladá sa trvalo vzdelávajúca sa spoločnosť, v ktorej každý jednotliviec zvyšuje svoju kvalifikáciu po celý život v súlade s meniacimi sa potrebami rozvoja spoločnosti. Hlavnou prioritou je vytváranie regionálnych systémov riadenia ľudských zdrojov, ktoré sú charakteristické existenciou systémových väzieb medzi zdrojmi produkcie poznatkov (univerzity, výskumné organizácie) a firmami (veľkými aj malými) s vysokou mierou ich vzájomnej interakcie.</p>
Ciele projektu	<p>Cieľom projektu je vytvoriť na úrovni PSK systém viacsúbežného vzdelávania ľudských zdrojov ako nový inštitucionálny rámec rozvoja ľudských zdrojov s účinným vzdelávacím, informačným a poradenským systémom pre oblasť vzdelávania.</p>
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	<p>Disponibilné ľudské zdroje sú základným predpokladom rozvoja inovácií; sú základným a nevyhnutným predpokladom pre zvýšenie konkurencieschopnosti regionálnej ekonomiky, rýchlejšiu modernizáciu a v konečnom dôsledku sú nevyhnutnou podmienkou pre úspešný rozvoj vedomostnej spoločnosti v plnom rozsahu. Vytvorenie funkčného vzdelávacieho, informačného a poradenského systému v oblasti vzdelávania ľudských zdrojov je potrebné z hľadiska zabezpečenia kvalifikovaných ľudských zdrojov v dostatočnom počte a potrebnej kvalite pre potreby rozvoja inovácií na regionálnej úrovni.</p>
Popis aktivít	<p>1.1. Analýza potrieb MSP, podporných a vzdelávacích inštitúcií pre oblasť inovácií. Spracovanie analýzy vzdelávacích potrieb MSP a potrieb infraštruktúry podporujúcej zamestnanosť zahŕňa identifikáciu súčasných kvalifikačných potrieb v jednotlivých okresoch PSK a predikciu trendov v oblasti potrieb trhu práce (orientácia na nové profesie, nové výrobné technológie apod.) so špeciálnym zameraním na oblasť inovácií.</p> <p>1.2. Analýza ponuky, terciárneho, ďalšieho a celoživotného vzdelávania so zameraním na inovácie v regióne Aktivita obsahuje analýzu súčasného stavu a predikciu trendov v oblasti ponuky terciárneho a ďalšieho vzdelávania, vytvorenie regionálnej stratégie celoživotného vzdelávania vrátane navrhnutia systému koordinácie, monitorovania, evalvácie a ratingu.</p> <p>1.3. Návrh komplexného a kontinuálneho systému vzdelávania</p>

	<p>v oblasti inovácií v kraji.</p> <p>Cieľom aktivity je návrh systému spolupráce a koordinácie aktivít relevantných subjektov v oblasti vzdelávania na báze krajskej siete vzdelávacích inštitúcií, rekvalifikačných škôl, poradenských centier a sprostredkovateľských agentúr vybavených adekvátnymi informačnými zdrojmi. Základom tejto siete by sa mal stať informačný systém poskytujúci informácie o súčasných i budúcich potrebách profesií v kraji, o podporných prostriedkoch politiky zamestnanosti, o potrebách zamestnávateľov a potrebných znalostiach a schopnostiach v oblasti inovácií. Súčasne by tieto krajské systémy mali byť napojené na národné a európske informačné systémy.</p> <p>1.4. Vytvorenie oddelenia Inovačného partnerského centra pre koordináciu a manažment vzdelávacích aktivít v oblasti inovácií v PSK</p> <p>Novovzniknuté oddelenie IPC bude zabezpečovať koordináciu relevantných partnerov v oblasti vzdelávania, vytvárať platformu pre iniciovanie spoločných aktivít, činností a programov/projektov a dohliadať na ich realizáciu vrátane monitorovania a vyhodnocovania týchto aktivít.</p>
Popis výstupov a výsledkov projektu	<p>Výstupom projektu bude vytvorenie nového inštitucionálneho rámca rozvoja ľudských zdrojov, ktorý bude koordinovaný novovzniknutým oddelením v rámci Inovačného partnerského centra. Toto oddelenie bude poskytovať komplexné poradenstvo pre zamestnávateľov, ako aj pre uchádzačov o zamestnanie, študentov a absolventov škôl a ďalších záujemcov z radu verejnosti (informácie o možnostiach vzdelávania, ďalšieho štúdia a rekvalifikácie, o možnostiach získania zamestnania, o aktuálnej situácii na regionálnom trhu práce, a pod.). Svojou činnosťou bude významne prispievať ku koordinácii úsilia a aktivít lokálnych a regionálnych aktérov v oblasti rozvoja ľudských zdrojov, sieťovaniu a vytváraníu partnerstiev a k efektívite umiestnenia a využitia ľudských zdrojov, ako i podpory sociálnej spravodlivosti v prístupe ku vzdelaniu a uplatneniu v praxi. Významnou úlohou oddelenia bude šírenie najlepších praktík v oblasti kvalifikácie a vzdelávania (domácich a zahraničných) v regionálnej podnikovej sfére. Vznik oddelenia a jeho aktívna úloha koordinátora manažmentu ľudských zdrojov v regióne PSK prispeje nielen k zlepšeniu fungovania systému regionálneho trhu práce, ale aj k zvýšenému povedomiu o problematike rozvoja ľudských zdrojov u verejnosti, médií a relevantných organizácií.</p>
Vedúci partner projektu	Vedúci partner projektu je Inovačné partnerské centrum
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	<p>Do naplánovaných aktivít bude začlenené široké spektrum regionálnych aktérov. K nim patria predstavitelia lokálnej a regionálnej politiky, orgány štátnej správy vrátane úradov práce, odbory, obchodné komory, podnikateľské a zamestnávateľské organizácie, poradenské a konzultačné firmy, neziskové organizácie, nadácie, občianske združenia, školy a organizácie ďalšieho vzdelávania a v neposlednom rade tiež „klienti“</p>

	vzdelávacích systémov. Široké spektrum zúčastnených partnerov je nevyhnutné, pokiaľ majú navrhované aktivity reagovať zodpovedajúcim spôsobom na regionálne slabé miesta a pokiaľ má byť vytvorený systém manažmentu ľudských zdrojov komplexný a účinný.																																																																																																					
Časový plán	<table><tr><th rowspan="2">Aktivita</th><th colspan="12">Predpokladaný termín realizácie</th></tr><tr><th colspan="12">2010</th></tr><tr><th></th><th>01</th><th>02</th><th>03</th><th>04</th><th>05</th><th>06</th><th>07</th><th>08</th><th>09</th><th>10</th><th>11</th><th>12</th></tr><tr><td>1.1</td><td>X</td><td>X</td><td>X</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>1.2</td><td>X</td><td>X</td><td>X</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>1.3</td><td></td><td>X</td><td>X</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>1.4</td><td></td><td></td><td></td><td>X</td><td>X</td><td>X</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>												Aktivita	Predpokladaný termín realizácie												2010													01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	1.1	X	X	X										1.2	X	X	X										1.3		X	X										1.4				X	X	X						
Aktivita	Predpokladaný termín realizácie																																																																																																					
	2010																																																																																																					
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12																																																																																										
1.1	X	X	X																																																																																																			
1.2	X	X	X																																																																																																			
1.3		X	X																																																																																																			
1.4				X	X	X																																																																																																
Riziká projektu	<ul style="list-style-type: none"> Účasť jednotlivých aktérov nebude založená na aktívnom prístupe a ich aktivity nebudú zamerané na špecifické, konkrétne projekty. Úsilie zamerané na zlepšenie regionálneho manažmentu ľudských zdrojov nebude organizované a realizované účinne a efektívne, tzn. organizované na profesionálnom základe. Absencia nových zdrojov financovania rozvoja ľudských zdrojov a neefektívne využívanie súčasných spôsobov financovania. Nedostatočný záujem zainteresovaných subjektov spolupracovať a komunikovať.																																																																																																					
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	Investičné prostriedky (EUR):						Neinvestičné prostriedky (EUR):																																																																																															
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	<ul style="list-style-type: none"> zamestnávateľa vzdelávacie inštitúcie uchádzači o zamestnanie, absolventi škôl a ďalší záujemcovia z radov verejnosti orgány regionálnej a miestnej samosprávy orgány štátnej správy, vrátane úradov práce poradenské a konzultačné firmy, neziskové organizácie, nadácie, občianske združenia																																																																																																					
Miesto realizácie projektu	Prešovský samosprávny kraj																																																																																																					
Zdroje financovania	ESF OP Vzdelávanie Prioritná os č. 2 Ďalšie vzdelávanie ako nástroj rozvoja ľudských zdrojov <u>Opatrenie: 2.1.</u> Podpora ďalšieho vzdelávania <u>Platnosť výzvy:</u> od 12. 10. 2009 do 15. 1. 2010 OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia																																																																																																					

Prioritná os č. 1 Podpora rastu zamestnanosti

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	Vzdelávacie a školiace aktivity v oblasti inovácií, vedy a výskumu pre malé a stredné podniky
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	<p>Analýzy výskumných organizácií World Economic Forum, OECD a Eurostat charakterizujú výskumno-vývojový potenciál Slovenska ako jednu zo slabých stránok. Základné ukazovatele výskumu a vývoja na Slovensku naznačujú mierny nárast, pričom podiel výdavkov na výskum a vývoj z HDP klesá a SR sa nachádza na spodných priečkach hodnotenia tohto ukazovateľa v rámci EÚ.</p> <p>Stav zamestnancov výskumu a vývoja v regióne Prešovského samosprávneho kraja naznačuje zložité postavenie PSK z hľadiska potenciálnej tvorby inovatívnych riešení využívaním existujúcich vnútorných zdrojov.</p> <p>Finančná poddimenzovanosť vedy a výskumu vychádza zo slabého financovania z verejných zdrojov a malej schopnosti väčšiny pracovísk uchádzať sa o medzinárodné programy a domáce, ale aj zahraničné súkromné zdroje, čo je spôsobené do veľkej miery nízkou pripravenosťou existujúcich ľudských zdrojov.</p> <p>Akcelerátorom inovácií, vedy a výskumu v slovenských podmienkach by sa v nasledujúcich niekoľkých rokoch mali stať najmä podnikateľské subjekty (predovšetkým malé a stredné podniky), ktoré by postupne mali na seba prevziať väčšinu investícií v tejto sfére. Rovnaký trend ako pre celé územie SR sa predpokladá aj pre región PSK.</p>
Ciele projektu	<p>Cieľom projektu je prostredníctvom rozličných foriem vzdelávacích aktivít zvyšovať povedomie a využívanie inovácií, vedy a výskumu v sektore malých a stredných podnikov, a to prostredníctvom zvyšovania kvality existujúcich ľudských zdrojov v sektore MSP.</p>
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	<p>Predpokladaný dopad sa týka najmä potenciálneho zvyšovania intenzity inovačného procesu v sektore MSP. Projekt sleduje zvýšenie povedomia a záujmu o inovácie zo strany malých a stredných podnikov. Predpokladá sa pozitívny efekt rastu množstva inovácií a zvyšovanie úrovne nových a existujúcich foriem vedecko-výskumných činností MSP v Prešovskom samosprávnom kraji. Prostriedkom na dosiahnutie tohto javu je cieleňé vzdelávanie ľudských zdrojov v MSP v presne špecifikovaných oblastiach (viď časť „Popis aktivít“).</p> <p>V konečnom dôsledku spomínané fakty dosiahnu zvýšenie využívania</p>

	inovácií, vedy a výskumu a prispejú tak k zvyšovaniu celkovej konkurencieschopnosti cieľového regiónu.
Popis aktivít	<p>Všetky pripravované vzdelávacie aktivity vo forme konferencií, seminárov a kurzov budú zamerané na hlavné identifikované tematické oblasti. Presné identifikovanie zamerania vzdelávacích aktivít je dôležité z dôvodu exaktnej prípravy vzdelávacích aktivít a komplexného vzdelávania ľudských zdrojov. Takýmto spôsobom je možné proces vzdelávania navrhnuť tak, že ľudské zdroje budú vzdelávané vo všetkých krokoch inovačného procesu.</p> <p>Tematické oblasti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Právne východiská, ochrana duševného vlastníctva - Finančné nástroje podpory inovácií - Manažment a riadenie inovácií - Projektové riadenie - Programy pre manažérov a tímy - Komunikačné zručnosti - Inovatívne nástroje - Manažment kvality <p>Aktivita 1.3.1.: Kurzy, školenia</p> <p>Kurzy a školenia predstavujú najpočetnejšiu formu vzdelávania ľudských zdrojov projektu. Cieľom tohto druhu vzdelávacích aktivít je školiť ľudské zdroje komplexne, teda postupne vo všetkých identifikovaných tematických oblastiach.</p> <p>Kvôli zachovaniu konzistentnosti vzdelávania nebudú záujemcom kurzy a školenia ponúkané jednotlivo, ale ako jednotný balík pozostávajúci z viacerých tematicky zameraných kurzov.</p> <p>Pri zachovaní vyššie stanovených podmienok existuje predpoklad, že sa zaručí všeobecná teoretická znalosť inovačného procesu a všetkých jeho náležitostí. Praktické znalosti, resp. aplikovanie získaných poznatkov, následne zabezpečuje <i>Aktivita 1.3.2. Seminäre (workshopy)</i>.</p> <p>Aktivita 1.3.2.: Seminäre (workshopy)</p> <p>Aktivita je zameraná najmä na praktické aplikácie získaných poznatkov v oblasti inovácií, vedy a výskumu. Priamo nadväzuje na <i>Aktivitu 1.3.1. Kurzy, školenia</i>.</p> <p>Prostredníctvom preddefinovaných modelových príkladov a situácií budú teoretické poznatky účastníkov konfrontované s možnou praktickou aplikáciou. Účastníci budú tak mať možnosť nie len teoreticky obsiahnuť problematiku inovačného procesu, ale budú môcť priamo aplikovať poznatky v praktických príkladoch. Pričom sa bude klásť dôraz na to, aby sa účastníci snažili vytvárať vlastné modelové situácie, ktoré by zodpovedali prostrediu ich vlastného podniku alebo inštitúcie. Takýto spôsob bude potom predstavovať jednoznačný praktický prínos ako pre</p>

	<p>vzdelávané ľudské zdroje, tak aj pre ich organizácie.</p> <p>Aktivita 1.3.3.: Konferencia</p> <p>Výstupom tejto aktivity bude raz ročne organizovaná konferencia. Cieľom konferencie bude prezentovať najnovšie poznatky v oblasti inovácií, vedy a výskumu v spojitosti s financovaním a zavádzaním inovácií v sektore malých a stredných podnikov, pričom sa bude dôraz klásť na prezentáciu nových spôsobov zvyšovania kvality ľudských zdrojov.</p> <p>Dôraz sa bude klásť predovšetkým na kvalitatívnu stránku konferencie, a teda na jej obsahovú časť a na jej účastníkov. Obsahová stránka bude reprezentovať už spomínané najnovšie poznatky v oblasti skvalitňovania ľudských zdrojov v inovačnom procese.</p> <p>Na strane účastníkov bude snaha zabezpečiť účasť relevantných a skúsených organizácií, čím sa zabezpečí prísun nových poznatkov v skúmanej oblasti. Účastníci budú z radov partnerov projektu, no dôraz sa bude klásť aj na to, aby sa zabezpečila účasť aj iných subjektov, najmä zahraničných subjektov a zástupcov z radov podporných inštitúcií získavania finančných zdrojov z fondov EÚ.</p> <p>Aktivita 1.3.4.: Propagácia</p> <p>Cieľom je informovanie a propagácia projektu a jeho pozitívnych výsledkov. Nevyhnutné je v prvotnej fáze navrhnuť ucelenú komunikačnú stratégiu a na jej základe vyšpecifikovať špecifické formy efektívnej komunikácie s cieľovými skupinami.</p> <p>Aktivita má slúžiť nie len ako propagačný nástroj pre získavanie účastníkov pre potreby vzdelávacích aktivít, ale taktiež ako informačný nástroj o výstupoch a pozitívnych efektoch projektu ako celku.</p> <p><i>Ako propagačné a informačné médiá budú využívané:</i> web stránka Inovačného partnerského centra, web stránky partnerov projektu, regionálne periodiká, publikácie Prešovského samosprávneho kraja, a pod.</p> <p>Aktivita 1.3.5.: Kontrola a monitoring</p> <p>Kontrolný nástroj sledovania plnenia cieľov aktivít projektu. Úlohou aktivity je na základe všeobecných metód a postupov vykonávať pravidelné monitorovanie a náhodné kontroly činností v rámci projektu. Dôraz sa kladie najmä na dodržiavanie obsahovej náplne jednotlivých aktivít a na vytváranie pozitívnych efektov (dopadov) projektu.</p> <p>Cieľom je navrhnuť súbor jednoznačne kvantifikovateľných indikátorov merania výsledkov a dopadov aktivít projektu, a na základe nich vykonávať monitoring a kontrolu.</p>
<p>Popis výstupov a výsledkov projektu</p>	<p>Materiálne výstupy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Databáza absolventov kurzov z radov zástupcov a samotných MSP a jej zverejnenie (ako podporný nástroj pre vyhľadávanie

	<p>kvalitných ľudských zdrojov a sieťovanie vedeckých pracovníkov)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vytvorenie webového portálu a web stránky o inováciách a informáciách zo vzdelávacích a školiacich materiálov s cieľom zabezpečenia informačnej dostupnosti týchto informácií <p>Výsledky:</p> <p><i>A. Kvantitatívne výsledky:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Počet absolventov kurzov - Počet zúčastnených MSP a organizácií <p>Jednoduché ukazovatele, ktoré hovoria o kvantitatívnej produktivite aktivít v rámci projektu. Samozrejme, neplatí jednoznačne, že vyšší počet účastníkov znamená lepšie hodnotenie projektových aktivít. Do určitej miery to platí, najmä z pohľadu, že čím vyšší počet účastníkov projekt dosiahne, tým vyššie percento ľudských zdrojov dokáže osloviť.</p> <p>Je ale potrebné brať do úvahy aj komfort vzdelávacieho procesu, a teda brať do úvahy kapacitné a personálne obmedzenia projektu a radiaciach orgánov aktivít, aby nedošlo k zníženiu celkovej kvality vzdelávacieho procesu.</p> <p><i>B. Kvalitatívne výsledky:</i></p> <p>Z kvalitatívneho hľadiska sa predpokladá dopad najmä na nasledovné oblasti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zvýšenie informovanosti pracovníkov v MSP o možnostiach inovácií (výskum, financovanie, aplikácia v praxi) - Zvýšenie intenzity vzniku a aplikácie inovatívnych postupov a produktov - Rast konkurencieschopnosti MSP <p>Tieto ukazovatele a výsledky je problematické presne merať alebo kvantifikovať. Preto bude nutné, najmä v rámci <i>Aktivity 1.3.5. Kontrola a monitoring</i>, navrhnuť efektívny a relevantný spôsob merania dopadu projektu z kvalitatívneho hľadiska.</p>
Vedúci partner projektu	Inovačné partnerské centrum Prešovského samosprávneho kraja
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	<p>Výskumné a vzdelávacie inštitúcie (na úrovni NUTS III)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zabezpečenie vzdelávania a prenos poznatkov v požadovanej forme na MSP a ich pracovníkov <p>V regióne Slovensko - Východ sa nachádza v 2 krajoch (KSK, PSK) celkovo 6 univerzít, z toho 4 verejné (3 v KSK a 1 v PSK) a 2 súkromné (po jednej v PSK a KSK), čo zabezpečuje silný zdroj poznatkov a základňu pre vzdelávanie ľudských zdrojov.</p> <p>Inštitúcie základného výskumu, výskumné inštitúcie aplikovaného výskumu a podporná technologická infraštruktúra</p> <ul style="list-style-type: none"> - Využívanie poznatkov týchto partnerov a ich použitie vo

	<p>vzdelávacom procese v rámci tohto projektu</p> <p>Cieľom zakomponovania týchto inštitúcií do vzdelávacieho procesu je garancia prísunu informácií o inováciách a inovatívnych postupoch do vzdelávacieho procesu. Ako už bolo spomínané, cieľom nie je poskytnúť účastníkom len teoretické poznatky, ale taktiež dať im možnosť vyskúšať si aplikáciu získaných poznatkov v praktickom prostredí.</p> <p>Vybrané MSP s identifikovaným reálnym záujmom o vzdelávanie a skúsenosťami v oblasti inovácií, vedy a výskumu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je nutné zabezpečiť minimálnu mieru účastníkov z radov MSP, ktoré dlhodobo deklarujú záujem o inovácie a vzdelávanie v tejto oblasti. Ide taktiež o prelomenie akejsi „psychologickej“ bariéry nezájmu zo strany širokého spektra MSP v regióne. Účasť skúsených podnikov predpokladá vzbudenie záujmu ostatných MSP v regióne. 	
Časový plán	1.6.2010 – 20.12.2010	
Riziká projektu	<p>Riziko súboru aktivít</p> <ul style="list-style-type: none"> - Je dôležité pripraviť súbor aktivít projektu na dostatočne dlhé obdobie a v správnej štruktúre. Najprv sa musia aplikovať jednoduché aktivity s predpokladanými kladnými výsledkami. Následne sa aplikujú zložitejšie aktivity. Opačné poradie a neúspech aktivít na začiatku prináša riziko neúspechu celého projektu. <p>Nezáujem MSP o kurzy a školenia</p> <ul style="list-style-type: none"> - Riziko predstavuje aj nezáujem o pripravované aktivity projektu zo strany cieľových skupín. Toto riziko má byť eliminované dostatočnou a efektívnou (cielenou) propagáciou aktivít plánovaných v rámci projektu. 	
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	<p>Investičné prostriedky (EUR):</p> <p>0.00 EUR</p>	<p>Neinvestičné prostriedky (EUR):</p> <p>79.600 EUR</p>
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu prospech)	<p>Malé a stredné podniky (MSP)</p> <p>Cieľovou skupinou sú malé a stredné podniky v PSK a ich zamestnanci, pre ktorých budú realizované vzdelávacie aktivity (kurzy, školenia, semináre, konferencie) s cieľom zabezpečiť a pravidelne zvyšovať pripravenosť podnikateľských subjektov na vznik, zavádzanie a využívanie inovácií, vedy a výskumu.</p> <p>Charakter vzdelávacích a školiacich aktivít bude zameraný na oblasť inovácií v podnikateľskom prostredí, manažérske a komunikačné zručnosti, legislatívu atď.</p>	

Miesto realizácie projektu	Prešovský samosprávny kraj
Zdroje financovania	OP vzdelávanie Opatrenie 2.1 Podpora ďalšieho vzdelávania OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia Opatrenie 3.2 Zvýšenie rozsahu a kvality ďalšieho vzdelávania s dôrazom na zvýšenie kvalifikačného potenciálu a adaptability pracovnej sily

AKTIVITA 3.1.2: PODPORA ROZVOJA VZDELÁVACIEHO PROCESU NA STREDNÝCH A VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

<u>Popis aktivity</u>	Zavádzanie predmetov na stredných školách v PSK, v nadväznosti na vyvíjajúci sa dopyt po pracovnej sile v regióne, so zreteľom najmä na technologické firmy. Diskusie s Ministerstvom školstva SR ohľadom smerovania vzdelávacieho procesu na vysokých školách (zavádzanie nových predmetov, prípadne zriadenie novej fakulty)
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	RPIC Prešov
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC, participujúce inštitúcie
<u>Termín realizácie</u>	2010 – priebežne

Aktuálny stav: projekt sa pripravuje.

Názov projektu	Podpora prispôsobovania odborného školstva potrebám trhu práce
Situácia –zdôvodnenie, identifikácia a analýza problémov	<p>Štruktúrne zmeny v ekonomike vyvolávajú tlak na trh práce a expanzia niektorých odvetví (automobilový, elektrotechnický) naráža na regionálne nedostatky zručnej pracovnej sily. Veľmi dôležitú úlohu tu zohráva fungujúci vzdelávací systém. Teda systém vzdelávania, ktorý musí byť pružný v príprave kvalifikovaných pracovníkov v úzkom spojení s potrebami trhu práce.</p> <p>PSK je charakteristický nadpriemerným zastúpením pracovníkov, ktorých kvalifikácia nezodpovedá požiadavkám trhu v regióne. Súčasná potreba</p>

	<p>kvalifikovaných pracovných síl na trhu práce nie je v systéme vzdelávania plne rešpektovaná. Systém vzdelávania nie je prispôsobený prebiehajúcim zmenám v štruktúre podnikov a služieb, zvlášť rastu sektora malých a stredných podnikov.</p> <p>Vzhľadom na tieto potreby regionálnej ekonomiky PSK je dôležité podporiť dostupnosť pracovnej sily so stredným odborným vzdelaním, najmä technického charakteru. Tento proces musí byť podporený zmenou štruktúry odborného školstva; nové priemyselné odvetvia vytvárajú predpoklady na vznik nových študijných odborov na stredných školách. Vytvorenie spätnej väzby medzi strednými školami a trhom práce je nevyhnutné práve z hľadiska určitej prepojenosti medzi prípravou študentov, budúcich absolventov jednotlivých stredných škôl so súčasnými i budúcimi potrebami regionálnej ekonomiky PSK.</p>
Ciele projektu	<p>Cieľom projektu je mapovanie reálneho stavu a štrukturálnych disproporcií na regionálnom trhu práce a vytvorenie koncepcie na podporu prispôsobovania stredného odborného školstva požiadavkám praxe.</p>
Dopad na konkurencieschopnosť a inovácie v PSK	<p>Špeciálnu pozornosť rozvoju ľudských zdrojov je potrebné venovať najmä v súvislosti so stratégiou prechodu k znalostnej spoločnosti. Smerovanie k poznatkovo založenej spoločnosti má vplyv na zvýšenie rozdielov medzi skupinami, ktoré sú schopné vytvoriť, prijať a využiť nové poznatky, a tými, ktorým takéto schopnosti chýbajú. Technológie a poznatky sa obmieňajú tak rýchlo, že spoločnosť, vzdelávacie inštitúcie a podniky na tento fakt musia reagovať. Nové technológie, nové postupy a výrazné zmeny v systémoch riadenia kladú zvýšené nároky na každého jednotlivca.</p> <p>Podpora adaptability pracovnej sily v Prešovskom kraji musí byť podporená zmenou štruktúry, skvalitnením a zefektívnením najmä manažmentu odborného školstva a jeho prispôbením potrebám trhu práce. Tento proces si vyžaduje identifikáciu, špeciálny prístup a rozvoj talentovaných žiakov a študentov a zároveň nie je možné ho realizovať na regionálnej úrovni bez existencie efektívneho regionálneho informačného a poradenského systému pre oblasť vzdelávania a prípravy na trh práce.</p> <p>Tieto opatrenia na regionálnom trhu práce budú viesť k zvyšovaniu zamestnatelnosti a zamedzeniu migrácie pracovnej sily smerom do metropolitného regiónu Bratislavy, regiónu západného Slovenska a zahraničia. Región východného Slovenska tak nebude musieť vykazovať výlučne negatívne hodnoty čistej migrácie v budúcnosti.</p>
Popis aktivít	<p>1.1. Analýza ponuky vzdelávacích inštitúcií so sídlom v PSK a uplatnenie ich absolventov na trhu práce a na vysokých školách</p> <p>Aktivita zahŕňa analýzu vzdelávacích inštitúcií so sídlom v PSK podľa typu vzdelávania, priestorového umiestnenia, počtu žiakov/študentov, analýzu uplatnenia a možnosti uplatnenia absolventov týchto škôl v kraji a analýzu</p>

	<p>štruktúry uchádzačov o zamestnanie (UoZ) – vzdelanostná, veková, podľa dĺžky evidencie, podľa profesie, znevýhodnené skupiny a iné.</p> <p>1.2. Analýza regionálneho trhu práce a jeho väzby na vzdelávací systém</p> <p>Obsahom aktivity je analýza štruktúry zamestnanosti v kraji podľa veľkosti (veľké, malé a stredné podniky, živnostníci), sektora a miesta aktivity (priestorová štruktúra), prehľad potrieb v oblasti rozvoja LZ veľkých, malých a stredných podnikov – odbornosť, vzdelanie, kvalifikácia, zručnosti a znalosti a analýza prekážok pre zamestnávanie na strane zamestnávateľov.</p> <p>1.3. Iniciovat' spoluprácu a komunikáciu relevantných subjektov s cieľom zosúladiť vzdelávanie s požiadavkami trhu práce</p> <p>Aktivita zahŕňa výber reprezentatívnych vzdelávacích inštitúcií a najdôležitejších zamestnávateľských subjektov v PSK a zrealizovať ich stretnutie s cieľom tvorby nových partnerstiev, spolupráce a spoločných aktivít.</p> <p>1.4. Návrh systému poradenstva pre budúcich absolventov s cieľom zvýšiť ich orientáciu na trhu práce</p> <p>Aktivita obsahuje zmapovanie súčasného systému poradenstva a procesu zamestnávania nových pracovníkov – sprostredkovanie práce, efektívnosť úradov práce, poradenských a sprostredkovateľských agentúr a návrh pre zefektívnenie systému poradenstva výberu školy a povolania pre žiakov a študentov SŠ.</p> <p>1.5. Návrh koncepcie stredného odborného vzdelávania v PSK</p>
<p>Popis výstupov a výsledkov projektu</p>	<p>Aktivita 1.1 Výstupom tejto aktivity bude návrh systému monitorovania uplatnenia absolventov v praxi a jeho zavedenie na vybratých SŠ za účelom zvýšenia zodpovednosti stredných škôl za uplatnenie ich absolventov.</p> <p>Aktivita 1.2 Výstupom tejto aktivity bude dotazníkový prieskum zamestnávateľov v PSK zameraný na ich súčasné potreby v oblasti štruktúry ľudských zdrojov a analýza vzdelávacích potrieb podnikov v PSK.</p> <p>Aktivita 1.3 Výstupom tejto aktivity bude workshop s cieľom vytvorenia regionálnych partnerstiev na riešenie regionálnych problémov zamestnanosti.</p> <p>Aktivita 1.4 Výstupom tejto aktivity bude návrh systému pre oblasť vzdelávania a</p>

	<p>prípravy na trh práce, ktorý bude slúžiť ako nástroj komplexného poradenstva pre uchádzačov o zamestnanie, študentov a absolventov škôl, vrátane školení poradcov, s cieľom posilniť úlohu poradenstva o profesijnej orientácii a zvýšiť jeho účinnosť. Vytvorenie regionálneho informačného portálu o trhu práce a zriadenie call-centra pre uchádzačov o prácu.</p> <p>Aktivita 1.5</p> <p>Výstupom tejto aktivity bude koncepcia stredného odborného vzdelávania v PSK. Cieľom tejto koncepcie je zlepšiť súlad medzi poskytovaným stredným odborným vzdelávaním v PSK a požiadavkami trhu práce.</p>																																																																																										
Vedúci partner projektu	Vedúci partner projektu je Inovačné partnerské centrum																																																																																										
Partneri projektu, zdôvodnenie výberu	<ul style="list-style-type: none"> • Stredné školy • Zamestnávateľia • Úrady práce a agentúry práce • Poradenské subjekty • VÚC • Miestna samospráva																																																																																										
Časový plán	<table><tr><th rowspan="2">Aktivita</th><th colspan="12">Predpokladaný termín realizácie</th></tr><tr><th colspan="12">2011</th></tr><tr><th></th><th>01</th><th>02</th><th>03</th><th>04</th><th>05</th><th>06</th><th>07</th><th>08</th><th>09</th><th>10</th><th>11</th><th>12</th></tr><tr><td>1.1</td><td></td><td>x</td><td>x</td><td>x</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>1.2</td><td></td><td></td><td></td><td>x</td><td>x</td><td>x</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>1.3</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>x</td><td>x</td><td></td><td></td></tr><tr><td>1.4</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>x</td><td>x</td><td>x</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Aktivita	Predpokladaný termín realizácie												2011													01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	1.1		x	x	x									1.2				x	x	x							1.3									x	x			1.4						x	x	x				
Aktivita	Predpokladaný termín realizácie																																																																																										
	2011																																																																																										
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12																																																																															
1.1		x	x	x																																																																																							
1.2				x	x	x																																																																																					
1.3									x	x																																																																																	
1.4						x	x	x																																																																																			
Riziká projektu	<p>Nedostatočný záujem zainteresovaných subjektov spolupracovať a komunikovať môže pôsobiť ako bariéra v realizácii projektu. Spoločné aktivity firiem a regionálnych vzdelávacích inštitúcií zlyhajú z dôvodu nedôvery a neochoty zamestnávateľov spolupracovať.</p> <p>Rizikom projektu je aj odchod novej kvalifikovanej pracovnej sily do zahraničia, ktorá by za iných okolností mohla priniesť potrebný inovačný impulz v regióne.</p>																																																																																										
Predpokladaný rozpočet projektu (EUR)	<table><tr><td>Investičné prostriedky (EUR):</td><td>Neinvestičné prostriedky (EUR):</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>	Investičné prostriedky (EUR):	Neinvestičné prostriedky (EUR):																																																																																								
Investičné prostriedky (EUR):	Neinvestičné prostriedky (EUR):																																																																																										
Cieľové skupiny a dopad projektu (skupiny, ktoré budú mať z projektu)	<ul style="list-style-type: none"> • Zamestnávateľia • Vzdelávacie inštitúcie • Žiaci, študenti a absolventi																																																																																										

prospech)	<ul style="list-style-type: none"> Uchádzači o zamestnanie a nezamestnaní
Miesto realizácie projektu	Prešovský samosprávny kraj
Zdroje financovania	<p>ESF OP Vzdelávanie Prioritná os č. 1 Reforma systému vzdelávania a odbornej prípravy <u>Opatrenie:</u> 1.1. Premena tradičnej školy na modernú <u>Platnosť výzvy:</u> od 15. 10. 2009 do 18. 1. 2010</p> <p>OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia Prioritná os č. 1 Podpora rastu zamestnanosti <u>Opatrenie:</u> 1.2. Podpora tvorby a udržania pracovných miest prostredníctvom zvýšenia adaptability pracovníkov, podnikov a podpory podnikania</p>

Opatrenie 3.2: Zvyšovanie povedomia o inováciách

<u>Cieľom opatrenia</u>	je prostredníctvom marketingových a iných aktivít vytvárať stimulujúce podnikateľské prostredie s dôrazom na inovačnú kultúru a zvyšovanie povedomia o inováciách medzi podnikateľmi a verejnosťou.
<u>Popis opatrenia</u>	Opatrenie je zamerané na propagáciu a zvyšovanie verejného záujmu o oblasť inovácií a znalostnej ekonomiky.

AKTIVITA 3.2.1: INOVAČNÉ FÓRUM

<u>Popis aktivity</u>	Formou nepravidielných a tematicky orientovaných stretnutí vytvoriť priestor na komunikáciu firiem, štátnych a regionálnych inštitúcií a iných inštitúcií pôsobiach v oblasti inovácií a znalostnej ekonomiky. Okrem networkingu bude účelom aj získavanie aktuálnych informácií a formou odborných seminárov aj zvyšovanie odbornej úrovne manažérov. Jedným z cieľov je aj zapájanie sa vo vyššej miere do medzinárodných projektov výskumu a vývoja formou výmeny informácií a skúseností.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	RPIC Prešov
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC, participujúce inštitúcie
<u>Termín realizácie</u>	2009 – priebežne

Aktuálny stav: aktivita sa realizuje.

AKTIVITA 3.2.2: WEBOVÁ STRÁNKA O INOVÁCIÁCH

<u>Popis aktivity</u>	vytvorenie integrovanej regionálnej internetovej stránky o inováciách a informáciách o podporných nástrojoch na zlepšenie informačnej dostupnosti týchto informácií.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	RPIC Prešov
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC, participujúce inštitúcie
<u>Termín realizácie</u>	2010 – priebežne

Opatrenie 3.3: Vypracovanie systému pravidelného monitoringu a vyhodnocovania inovačnej výkonnosti regiónu

<u>Cieľom opatrenia</u>	je dosiahnuť, aby RIS bola na úrovni hlavných strategických dokumentov PSK a prostredníctvom sledovania jej realizácie bola východiskom pre vypracovanie novej stratégie pre obdobie 2013 – 2020.
<u>Popis opatrenia</u>	Vypracovať nástroje monitoringu, vyhodnocovania a prehodnocovania stratégie, čím sa vytvorí východisková báza pre ďalšiu RIS 2013-2020

AKTIVITA 3.3.1: MONITORING RIS

<u>Popis aktivity</u>	Vypracovať systém ukazovateľov na hodnotenie realizácie RIS a vyhodnocovania jej dopadov. Okrem monitoringu realizácie jednotlivých aktivít je nevyhnutné sledovať aj dopad týchto aktivít na podnikateľský sektor a efektívnosť ich realizácie. Získané dáta budú slúžiť na časové, ako aj medziregionálne porovnávanie PSK.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC
<u>Termín realizácie</u>	2008 - 2013

AKTIVITA 3.3.2: VYPRACOVANIE NASLEDOVNEJ INOVAČNEJ STRATÉGIE NA ROKY 2013 - 2020

<u>Popis aktivity</u>	RIS na roky 2007 – 2013 je prvým dokumentom tohto typu v PSK. V súvislosti s novým programovacím obdobím a v kontexte rozvoja regiónu bude nevyhnutné prehodnocovať a analyzovať RIS a následne vypracovať RIS na nasledovné obdobie 2013 – 2020.
<u>Zodpovedný</u>	VÚC Prešov
<u>Partneri</u>	
<u>Finančné zdroje</u>	VÚC, EU
<u>Termín realizácie</u>	2013

Medzinárodná spolupráca a networking

Rozvoj spolupráce Prešovského samosprávneho kraja s ostatnými regiónmi Európy bude realizovaný najmä využívaním a aktívnou participáciou v nasledovných podporných sieťach a programoch:

- IRE Network – Sieť inovatívnych regiónov Európy
- Enterprise Europe Network – Podpora podnikania na dosah ruky
- PRO-INNO Europe – spolupráca klastrových iniciatív
- FP7 - Siedmy rámcový program Európskeho spoločenstva pre výskum, vývoj technológií a demonštračné aktivity
- CIP – Program konkurencieschopnosti a inovácií
- INTERREG IV

IRE NETWORK

Sieť inovatívnych regiónov Európy - Innovating Regions in Europe (IRE Network), bola zriadená Európskou komisiou v polovici 90-tych rokov ako spoločná platforma pre rozvoj spolupráce medzi európskymi regiónmi slúžiaca na výmenu znalostí a skúseností v oblasti regionálnych inovačných politík a stratégií medzi jednotlivými regiónmi.

Cieľom siete IRE je poskytnúť členským regiónom nové nástroje, programy a príležitosti na interregionálnu výmenu skúseností z oblasti propagácie inovácií, s cieľom zlepšiť schopnosť regiónov podporovať rozvoj inovácií a zvýšiť konkurencieschopnosť firiem pôsobiach v regióne. Sieť IRE je prístupná pre všetky európske regióny, ktoré majú záujem o rozvoj vlastných regionálnych inovačných systémov. Veľká väčšina členských regiónov už realizovala projekty Regionálnej Inovačnej Stratégie s podporou Európskej komisie.

V súčasnosti má sieť IRE viac než 250 členských regiónov, pričom projekty RIS boli od roku 1994 realizované vo viac ako 120 regiónoch EÚ25 a kandidátskych krajín a v období rokov 2005 - 2008 boli implementované v 33 regiónoch EÚ a kandidátskych krajín, vrátane všetkých krajov SR s výnimkou nitrianskeho a bratislavského, kde sa projekt RIS realizoval v období rokov 2002 - 2004.

Región Prešovského samosprávneho kraja bude i naďalej využívať podporné nástroje IRE platformy a čerpať zo skúseností ostatných regiónov Európy najmä tých, ktoré sa dokázali aj prostredníctvom implementácie RIS transformovať zo zaostalejších na technologicky vyspelé regióny. Spolupráca bude naďalej udržiavaná a rozvíjaná aj s partnerskými regiónmi zapojenými do projektu RIS Prešov, teda s talianskym regiónom Abruzzo, kde majú bohaté skúsenosti s implementáciou RIS projektu a rakúskym regiónom Burgenland, ktorý sa vďaka podpore inovácií a technologicky orientovaných firiem, najmä prostredníctvom budovania technologických centier zameraných na rôzne odvetvia, dokázal transformovať z poľnohospodárskeho regiónu na technologicky vyspelý región s alokáciou veľkého počtu inovatívnych domácich i zahraničných firiem produkujúcich vysokú pridanú hodnotu a poskytujúcich množstvo vysokokvalifikovaných pracovných miest. Úspešný model transformácie regiónu Burgenland je aj prílohou tohto materiálu.

www.innovating-regions.org

ENTERPRISE EUROPE NETWORK

Od 1.1.2008 funguje novovzniknutá celoeurópska sieť Enterprise Europe Network, ktorá bola založená Európskou komisiou, na podporu podnikania, inovácií a výskumu pre európske podniky. Nová sieť buduje na skúsenostiach existujúcich iniciatív podporných služieb od roku 1995 a integruje siete Euro info centier (EIC), Centier na prenos inovácií (IRC) a služieb podpory MSP na účasť v 7RP a zameriava sa na nasledovné oblasti:

1. Poskytovanie informácií, spätnej väzby a služieb na podporu internacionalizácie a podnikateľskej spolupráce,
2. Podpora inovácií a služby v oblasti transferu technológií a know-how,
3. Služby na podporu účasti MSP v Siedmom rámcovom programe EÚ pre výskum, vývoj a demonštračné aktivity.

Enterprise Europe Network združuje vyše 500 organizácií so 4000 skúsenými profesionálmi, ktorí poskytujú svoje služby v takmer 40 krajinách (EU27, Arménsko, Chile, Island, Izrael, Macedónsko, Nórsko, Švajčiarsko, Turecko). Takto je vytvorená najväčšia sieť zameraná na pomoc a poradenstvo v oblasti politik EÚ, programov a finančných príležitostí pre MSP.

Dvaja partneri projektu RIS Prešov sú členmi konzorcia Enterprise Europe Network (EEN) na Slovensku, menovite BIC Bratislava ako koordinátor slovenského konzorcia EEN a RPIC Prešov ako partner pokrývajúci svojimi aktivitami najmä región východného Slovenska, vrátane Prešovského samosprávneho kraja. Prostredníctvom týchto organizácií budú do projektu zapájané malé a stredné podniky, univerzity, výskumno-vývojové inštitúcie a ďalšie subjekty, pričom spolupráca bude udržiavaná a rozvíjaná i priamo s prešovským VÚC.

www.enterprise-europe-network.sk

PRO INNO EUROPE

PRO INNO Europe je iniciatíva Európskej komisie, ktorá sa má stať centrálnym bodom pre analýzy inovačných politik, vzdelávanie a technologický rozvoj v Európe. Cieľom iniciatívy PRO INNO EUROPE je zdokonaľovať inovačné politiky členských štátov a podporiť rozvoj medzinárodnej spolupráce v oblasti tvorby a implementácie inovačných politik.

Partner projektu RIS Prešov – BIC Bratislava členom konzorcia projektu CEE-ClusterNetwork, ktorý je súčasťou iniciatívy PRO INNO Europe a zameriava sa na rozvoj a koordináciu národných a regionálnych politik v oblasti podpory klastrov. CEE-ClusterNetwork je súčasťou tzv. „European Cluster Alliance“ – iniciatívy, ktorá združuje viac ako 50 partnerov zaoberajúcich sa rozvojom medzinárodných aktivít v oblasti klastrov a klastrových politik.

Po vzniku klastrov vo vybraných technologických odvetviach sídlia na území Prešovského samosprávneho kraja budú využívané kontakty v rámci iniciatívy PRO INNO Europe a Európskej klastrovej aliancie a rozvíjať sa bude spolupráca s európskymi klastrami pôsobiace v relevantných odvetviach.

www.proinno-europe.eu

SIEDMY RÁMCOVÝ PROGRAM

Európskeho spoločenstva pre výskum, vývoj technológií a demonštračné aktivity

Siedmy rámcový program (7RP) koordinuje aktivity v oblasti výskumu a vývoja a predstavuje hlavný nástroj na koordináciu výskumno-vývojových aktivít a inovácií v EÚ. 7RP ponúka financovanie výskumno-vývojových aktivít s komerčne orientovanými výstupmi vo vybraných technologických sektoroch. Program tiež poskytuje rozsiahle zdroje na podporné a koordinačné aktivity na podporu účasti národných organizácií, organizáciu podujatí, vzdelávanie, transfer technológií, poradenstvo a technickú pomoc, mobility výskumných pracovníkov, správy a štúdie zamerané na podporu a koordináciu výskumno-vývojových aktivít na európskej úrovni.

Pre rýchlejší rozvoj regiónu, ako i pre zabezpečenie smerovania k poznatkovej ekonomike a inováciám v regióne bude dôležité podporovať účasť MSP, univerzít a výskumno-vývojových inštitúcií v medzinárodných projektoch Siedmeho rámcového programu EÚ, čo sa bude diať najmä prostredníctvom Enterprise Europe Network aj v regióne Prešovského samosprávneho kraja a celého východného Slovenska.

<http://cordis.europa.eu/fp7h>

CIP: RÁMCOVÝ PROGRAM

Európskeho spoločenstva na podporu konkurencieschopnosti a inovácií

Competitiveness and Innovation Programme (CIP) sa zameriava na podporné finančné nástroje pre malé a stredné podniky, aplikáciu moderných informačných a komunikačných technológií, podporu obnoviteľnej energie pre Európu a špecifických podporných aktivít pre eko-inovácie.

Program CIP je spoločným rámcom pre 3 špecifické operačné programy:

1. Program podpory podnikania a inovácií (prístup k financiám, podporné služby pre podnikanie a inovácie, podpora eko-inovácií, podpora politík zameraných na podnikanie a inovácie), **2. Program podpory politiky informačných a komunikačných technológií** (vytvorenie jednotného informačného priestoru, podpora inovácií a investícií do IKT, podpora informačnej spoločnosti) a **3. Program Inteligentná energia pre Európu** (efektívita využitia energií a racionálne využívanie zdrojov, nové a obnoviteľné zdroje energie, energia v doprave).

Na podporu podnikania, inovácií, rozvoj informačnej spoločnosti, či využívanie obnoviteľných energetických zdrojov by mali byť využité i zdroje programu CIP, prostredníctvom účasti subjektov pôsobiach na území Prešovského samosprávneho kraja v medzinárodných projektoch.

<http://ec.europa.eu/cip>

PROGRAM INTERREG IV

Európska teritoriálna spolupráca

1. cezhraničná spolupráca (INTERREG IVA). Podpora spolupráce susediacich regiónov, v prípade Prešovského samosprávneho kraja sú relevantné podprogramy: SR – Poľsko a SR – Maďarsko – Rumunsko – Ukrajina.

2. medzinárodná spolupráca (INTERREG IVB). V rámci Interreg IVB patrí Slovensko spoločne s Rakúskom, Českom, Maďarskom, Poľskom, Slovinskom a vybranými regiónmi Nemecka, Talianska a Ukrajiny do programu STREDNÁ EURÓPA, ktorý je zameraný na podporu inovácií v strednej Európe, zlepšenie dostupnosti strednej Európy ako aj v rámci nej, zodpovedné využívanie životného prostredia a zvýšenie konkurencieschopnosti a atraktívnosti miest a regiónov. Okrem programu STREDNÁ EURÓPA je Slovensko v rámci Interregu IVB oprávnenou krajinou aj pre program JUHOVÝCHODNÁ EURÓPA.

3. medziregionálna spolupráca a siete (INTERREG IVC, Interact, Espon, Urbact).

Program Interreg IVC má za cieľ zlepšiť efektivitu politik regionálneho rozvoja a prispieť k ekonomickej modernizácii a zvýšenej konkurencieschopnosti Európy prostredníctvom umožnenia výmeny skúseností a

poznatkov, spájaním menej skúsených a vyspelejších regiónov a zabezpečením transferu úspešných príkladov. Program je zameraný na nasledovné tematické priority: **1. Inovácie a poznatková ekonomika** (inovácie, výskum a technologický rozvoj, podnikanie a MSP, informačná spoločnosť, zamestnanosť, ľudské zdroje a vzdelávanie), **2. Životné prostredie a prevencia pred rizikom** (prírodné a technologické ohrozenia, hospodárenie s vodou a odpadom, biodiverzita a ochrana prírodného dedičstva, energia a udržateľná doprava, kultúrne dedičstvo a krajina).

Prešovský samosprávny kraj sa bude spoločne s ostatnými európskymi regiónmi aktívne zapájať do relevantných projektov podporených v rámci programu Interreg IV.

www.interreg4c.net
www.central2013.eu

PROGRAMOVÁ ČASŤ

1 ZDROJE FINANCOVANIA AKTIVÍT PHSR PSK

Vzhľadom na to, že Prešovský samosprávny kraj nemá a nemôže mať spracované projekty a cenové kalkulácie pre všetky plánované aktivity vo väzbe na dosahovanie cieľov, nie je možné vypracovať v rámci **Programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja PSK** detailný rozpočet s presne špecifikovanými nárokmi na finančné zdroje a financovanie. Celkové financovanie realizácie jednotlivých aktivít PHSR bude potrebné riešiť priebežne na úrovni ročných plánov a ročného rozpočtu Prešovského samosprávneho kraja podľa konkrétnych aktivít realizovaných v jednotlivých rokoch. Finančný plán PHSR PSK sa preto zameriava len na prehľad možných zdrojov financovania realizácie aktivít /projektov naplňujúcich ciele PHSR PSK.

Na financovanie plánovaných aktivít PHSR PSK môže Prešovský samosprávny kraj využiť nasledovné zdroje za súčasného dodržania pravidiel rozpočtového hospodárenia územnej samosprávy:

A. vlastné zdroje regionálnej samosprávy:

- ✓ bežné príjmy rozpočtov regionálnych samospráv,
- ✓ jednorazové zdroje získané odpredajom nestrategického majetku,
- ✓ dary, granty,
- ✓ emitovanie akcií;

B. cudzie návratné zdroje:

- ✓ úvery z komerčných bánk,
- ✓ leasing,
- ✓ komunálne obligácie,
- ✓ návratná pomoc od štátu,
- ✓ dlhodobé dodávateľské úvery (PPP, EPC projekty);

C. cudzie nenávratné zdroje:

- ✓ prostriedky z fondov EU na realizáciu schválených projektov,
- ✓ prostriedky zo štátneho rozpočtu SR prostredníctvom rôznych dotácií a zdrojov z účelových fondov,
- ✓ prostriedky z fondov EU určené hospodársky zaostalým regiónom, regiónom s nepriaznivou štruktúrou zamestnanosti a podnikateľského prostredia;

D. zdroje tretieho sektora:

- ✓ obchodné spoločnosti,
- ✓ fyzické osoby,
- ✓ medzinárodné organizácie;

T 1 Indikatívne zdroje financovania výdavkov na aktivity PHSR PSK

Rozvojové témy a špecifické ciele PHSR PSK	Fond EU	Operačný program
Rozvoj podnikania:	ERDF	Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
1. zvýšiť počet konkurencieschopných malých a stredných podnikov v Prešovskom kraji,		
2. zlepšiť využívanie infraštruktúry zabezpečujúcej rozvoj podnikania a investícií,		Program cezhraničnej spolupráce SR – PR
3. zvýšiť využívanie inovácií a výsledkov výskumu a vývoja,		Program cezhraničnej spolupráce SR – MR – RR - UR
4. vytvoriť mechanizmus pre zlepšenie rozvoja ekonomickej cezhraničnej spolupráce,		
5. zvýšiť podiel HDP vytvoreného na vidieku k celkovému HDP vytvoreného v PSK	EPFRV	Program rozvoja vidieka SR
Rozvoj cestovného ruchu:	ERDF	Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
1. zlepšiť infraštruktúru slúžiacu a súvisiacu s cestovným ruchom a kvalitu a ponuku služieb v cestovnom ruchu,		
2. zaviesť mechanizmus pre koordináciu a podporu cestovného ruchu v prešovskom kraji		Program cezhraničnej spolupráce SR – PR
Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana:	ERDF	Operačný program Životné prostredie
1. zlepšiť ekologickú stabilitu krajiny,		
2. zvýšiť podiel protipovodňovej ochrany evidovaného územia ohrozeného povodňami v Prešovskom kraji,		Regionálny operačný program Program cezhraničnej spolupráce SR – PR
Ochrana vôd:	ERDF	Operačný program Životné prostredie
1. dosiahnuť v Prešovskom kraji dobrý stav vôd vo všetkých povrchových tokoch,		Regionálny operačný program
2. zabezpečiť dodávku zdravotne vyhovujúcej pitnej vody vo všetkých deficitných oblastiach kraja,		Program cezhraničnej spolupráce SR – PR
3. zaviesť systém podpory rozvoja a výstavby infraštruktúry na ochranu a racionálne využívanie vôd,		
Využívanie obnoviteľných zdrojov energie:	ERDF	Operačný program Životné prostredie
1. zaviesť systém energetického manažmentu a vytvoriť odborné-technické predpoklady pre využívanie OZE,	EPFRV	Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
2. dosiahnuť v Prešovskom kraji 15 % podiel výroby tepla na vykurovanie a prípravu		

teplej úžitkovej vody z obnoviteľných zdrojov energie,		Program rozvoja vidieka SR
Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva:	ERDF	Operačný program Životné prostredie
1. zabezpečiť zhodnocovanie viacvrstvových obalov na území kraja,		
2. dosiahnuť 50 % podiel kompostovania, resp. iných technológií zhodnocovania komunálnych biologicky rozložiteľných odpadov a znížiť množstvo biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov zneškodňovaných na skládkach,		
3. eliminovať ohrozenie životného prostredia pri zneškodňovaní autovrakov		
Rozvoj dopravnej infraštruktúry:	ERDF/KF	Operačný program Doprava
1. znížiť podiel havarijného a nevyhovujúceho stavu ciest v Prešovskom kraji, zlepšiť dopravnú prepojenosť a zvýšiť priepustnosť hlavných dopravných tepien v kraji,		Regionálny operačný program
2. zaviesť mechanizmus koordinácie dopravy v kraji,		
3. zvýšiť úroveň využitia prepravnej kapacity letiska Poprad,		
Rozvoj informatizácie:	ERDF	Operačný program Informatizácia
1. zaviesť funkčný informačný systém využiteľný pri plánovaní a rozhodovaní,		
2. zlepšiť prepojenosť informačných systémov v kraji ,		
3. vybudovať odborné kapacity u pracovníkov VÚC pre všetky činnosti spojené s využívaním IKT v procesoch spravovania,		
4. zlepšiť ponuku a využívanie elektronických služieb VÚC PSK,		
Skvalitnenie stredného školstva:	ERDF	Regionálny operačný program
1. zvýšiť uplatniteľnosť absolventov stredných škôl z regiónu Prešovského kraja vo svojom odbore,	ESF	Operačný program Vzdelávanie
2. zvýšiť využívanie mimorozpočtových zdrojov pri financovaní stredných škôl,		
Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti:	ESF	Operačný program

1. znížiť mieru dlhodobej nezamestnanosti,			Zamestnanosť
2. zvýšiť mieru zamestnanosti,			a sociálna inklúzia
Zníženie sociálnej vylúčenosti			
marginalizovaných rómskych komunit:			
1. zvýšiť zaškolenosť Rómov na všetkých úrovniach vzdelávania,	ESF		Operačný program
2. zvýšiť zamestnanosť Rómov,	ERDF		Zamestnanosť
3. zvýšiť štandard bývania Rómov,			a sociálna inklúzia
4. zlepšiť dostupnosť zdravotnej starostlivosti v rómskych komunitách a rozšíriť v nich zdravotnú prevenciu,			Regionálny operačný program
5. vybudovať sieť komunitných centier,			
Zlepšenie ponuky sociálnych služieb:			
1. zaviesť na úrovni kraja fungujúci systém plánovania a koordinácie v oblasti sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately,	ESF		Operačný program
2. zvýšiť kvalitu sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately na území kraja,	ERDF		Zamestnanosť
			a sociálna inklúzia
			Regionálny operačný program
Špecializácia a modernizácia nemocníc:			
1. zaviesť koordinačný mechanizmus nemocníc a ich oddelení,			
2. vybudovať v kraji komplexnú sieť oddelení urgentných príjmov,			
3. zlepšiť a zmodernizovať stavebno-technický stav budov a materiálno-technické vybavenie nemocníc v kraji,	ERDF		Operačný program Zdravotníctvo
4. zvýšiť zdravotnícke vedomosti a praktické zručnosti ako aj stabilizovať kvalifikovaných zdravotníkov v kraji,			
Rozvoj regionálnej kultúry:			
1. pripraviť a uviesť do praxe systém manažovania procesu rozvoja kultúry v kraji a systém podpory kultúrnych aktivít regionálneho významu,			
2. zabezpečiť zlepšenie technického stavu			

kultúrnych pamiatok na území kraja
a nehnuteľností, v ktorých sídlia pamäťové
a fondové inštitúcie,

Šport pre všetkých:

1. aktivizovať žiakov a študentov škôl v mimoškolskej športovej činnosti a v školských športových súťažiach,	ERDF	Regionálny operačný program Program cezhraničnej spolupráce SR – PR
2. využívať verejne prístupné športoviská,		
3. vytvoriť na úrovni kraja systém podpory športových talentov, športovej činnosti a organizovania školských športových súťaží;		Operačný program Informatizácia spoločnosti
	ERDF	Regionálny operačný program
	ESF	Operačný program Vzdelávanie Program cezhraničnej spolupráce SR - PR

2 ORGANIZAČNÉ A INŠTITUCIONÁLNE ZABEZPEČENIE PLNENIA PHSR PSK

Pri strategickom plánovaní je dôležité definovať zodpovednosť a ešte pred vlastnou implementáciou strategického plánovania by mala byť stanovená jasná zodpovednosť za plnenie jednotlivých úloh (riadenie procesu, koordinácia procesu aplikácie PHSR do praxe).

Z dôvodu veľkého vecného významu – strategický plán by mal de facto vytvoriť základný rámec pre všetky aktivity samosprávy na minimálne tri až päť rokov – preto by mala byť jeho tvorba a schválenie podmienená širokým politickým, odborným i spoločenským konsenzom.

Je to zvyčajne vedenie samosprávy, ktoré nesie v procese strategického plánovania celkovú zodpovednosť, čo znamená najmä:

- Kontrolu opodstatnenosti definovaných zámerov a cieľov.
- Poverenie sekcie alebo tímu zodpovedného za koordináciu a realizáciu procesu tvorby, implementácie a hodnotenia PHSR.
- Zabezpečenie potrebných zdrojov na realizáciu procesu.
- Stanovenie časového rámca pre vypracovanie plánu, aplikáciu plánu, vyhodnotenie plánu.
- Zabezpečenie informovanosti o pokroku pri tvorbe plánu (napr. voči zastupiteľstvu či verejnosti).
- Hodnotenie miery dosahovania zámerov a cieľov a informovanie verejnosti a zastupiteľstva (po implementácii plánu).

Základné východiská

1. Koordinácia rozvoja Prešovského samosprávneho kraja, schválenie Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja (PHSR PSK), zabezpečenie jeho realizácie a kontrola jeho plnenia je v právomoci Zastupiteľstva Prešovského samosprávneho kraja (zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov).
2. Implementácia Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja (PHSR PSK) sa opiera o existujúcu štruktúru orgánov Prešovského samosprávneho kraja, organizačnú štruktúru a nástroje Úradu Prešovského samosprávneho kraja.
3. Základným nástrojom pre plánovanie, realizáciu, evidenciu, riadenie, sledovanie, hodnotenie a kontrolu programu sú akčné plány. Akčné plány sú navrhované a prerokovávané v spolupráci (súčinnosti) odborných útvarov Úradu PSK, jednotlivých príslušných komisií Zastupiteľstva PSK a schvaľované Zastupiteľstvom PSK.
4. Za celkové riadenie a hodnotenie PHSR PSK zodpovedá Úrad Prešovského samosprávneho kraja, odbor regionálneho rozvoja, územného plánu a životného prostredia.
5. Zodpovednosť za naplňovanie cieľov jednotlivých priorít (prioritných tém), opatrení a indikátorov PHSR PSK majú vedúci príslušných odvetvových odborov, ktorí sú garantmi pre jednotlivé opatrenia PHSR PSK.

Hlavnou úlohou implementácie programu je zabezpečiť naplňovanie stanovených cieľov na všetkých hierarchických úrovniach PHSR PSK, t.j. hlavného cieľa a cieľov na úrovni prioritných tém a opatrení. Tieto ciele budú naplňované prostredníctvom konkrétnych projektov v súlade s navrhovanými akčnými plánmi.

Príprava a realizácia akčného plánu

Uznesením Zastupiteľstva PSK č. 378/2008 z 1. júla 2008 bol schválený Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008 – 2015 a uložené Úradu PSK dopracovať Prílohu D: Akčný plán Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja PSK na obdobie 2008 – 2015.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja (PHSR PSK) je a bude realizovaný formou akcií, projektov, grantových programov, príspevkov, podpôr, zámerov a stanovísk v rámci priorit a jednotlivých opatrení.

Akčný plán PHSR PSK na jednotlivé roky má charakter **návrhu**, ktorý je spracovaný v nadväznosti na schválený rozpočet Prešovského samosprávneho kraja. Je zhrnutím aktivít (projekty, činnosti, programy podpory atď.), ktoré Prešovský samosprávny kraj plánuje v príslušných rokoch realizovať. Zodpovednosť za realizáciu jednotlivých konkrétnych aktivít podľa prioritných tém PHSR PSK majú jednotlivé odbory Úradu PSK podľa prioritných tém nasledovne:

<u>Odbor</u>	<u>Prioritná téma PHSR PSK</u>
organizačný	rozvoj informatizácie (PSK)
regionálneho rozvoja, ÚP a ŽP	rozvoj podnikania rozvoj cestovného ruchu tvorba krajiny a protipovodňová ochrana ochrana vôd využívanie obnoviteľných zdrojov energie zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunit predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti
dopravy	rozvoj dopravnej infraštruktúry
školy	skvalitnenie stredného odborného školstva šport pre všetkých
kultúry	rozvoj regionálnej kultúry
sociálny	zlepšenie ponuky sociálnych služieb
zdravotníctva	špecializácia a modernizácia nemocníc

Úloha akčného plánu:

- nástroj pre plánovanie aktivít, zdrojov a harmonogramu realizácie projektov,
- vecný podklad pre zostavovanie rozpočtu a úpravu rozpočtového výhľadu,
- nástroj pre realizáciu, monitorovanie a hodnotenie PHSR PSK.

Súčasťou akčného plánu sú už realizované projekty, ktorých realizácia bude pokračovať z predchádzajúceho kalendárneho roku a projektové zábery, ktorých realizácia je v nasledujúcom roku plánovaná.

Podkladom pre zaradenie projektov do akčného plánu je najmä:

- príspevok k napĺňaniu cieľov PHSR PSK,
- pripravenosť projektu na realizáciu,
- rozpočet a rozpočtový výhľad PSK,
- disponibilné prostriedky relevantného finančného zdroja (v prípade projektov, na realizáciu ktorých bude požadované spolufinancovanie – najmä zo štrukturálnych fondov EÚ).

Akčný plán obsahuje:

- názov aktivity projektu,
- priradenie projektu k prioritnej téme PHSR PSK,
- priradenie k programovej štruktúre rozpočtu PSK,
- typ projektu (investičný, neinvestičný),
- harmonogram realizácie,
- rozpočet projektu (celkom a v príslušnom roku),
- zdroj financovania (rozpočet kraja, štrukturálne fondy EÚ, iné zdroje),
- zodpovedný odbor za projekt,

Príprava projektov

Iniciovanie projektových zámerov (t.j. vznik projektov – „nápad“) prebieha na odbore Úradu PSK, ktorý je v popise príslušného opatrenia PHSR uvedený ako garant. Druhou možnosťou je iniciovanie projektov v organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK, resp. partnerov (vo vzťahu ku konkrétnemu projektu) v spolupráci s príslušným odborom Úradu PSK. Prehľad garantov pre jednotlivé opatrenia PHSR PSK, t.j. príslušných odborov úradu PSK, je uvedený v predchádzajúcom prehľade.

Výhodou iniciovania projektov na odvetvových odboroch, príp. organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK, je znalosť situácie v príslušnej oblasti a iniciovanie takých zámerov, ktoré najlepšie riešia hlavné existujúce problémy a potreby zistené v rámci analytického profilu kraja a prispievajú k naplňovaniu cieľov PHSR PSK.

Garant opatrenia posudzuje vhodnosť projektov, ktoré navrhuje, najmä z dvoch hľadísk: vecného a finančného. Vecné hľadisko spočíva v iniciovaní takých zámerov, ktoré svojim obsahom prispievajú k naplňovaniu vymedzených cieľov na úrovni opatrní a prioritných tém PHSR PSK. Finančné hľadisko znamená, že garant opatrenia je, v spolupráci s odborom financií, zároveň zodpovedný za sledovanie finančného plánu opatrenia a v tomto kontexte za prípravu zámerov v zodpovedajúcom finančnom objeme. Táto systematická príprava projektov na základe cieľov PHSR PSK a finančného rámca PSK vytvorí predpoklady pre efektívne a maximálne využitie relevantných finančných zdrojov.

Projektové zámery, u ktorých je požadované spolufinancovanie z rozpočtu Prešovského samosprávneho kraja budú sledované v elektronickej podobe prostredníctvom na to pripravovanej databázy projektov PSK. Zoradenie projektov podľa priority prebieha v rámci pracovného tímu vedenia Úradu PSK, (v spolupráci s príslušnými komisiami Z PSK) i vo väzbe na možnosti ich spolufinancovania zo štrukturálnych fondov EÚ.

Administratívne spracovanie projektov spolufinancovaných zo štrukturálnych fondov EÚ zabezpečuje pre jednotlivé odbory Úradu PSK a organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK Agentúra regionálneho rozvoja PSK. Príslušný odbor, ktorý je garantom opatrenia, môže pripravovať projekty prípadne tiež vlastnými kapacitami. Bude vytvorená elektronická databáza – monitorovací informačný systém, ktorý by mal slúžiť ako funkčný, ucelený prehľad o všetkých predkladaných a realizovaných projektoch kraja, ich výstupoch a prínosoch. Na implementácii Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja sa podieľajú viacerí aktéri. Ich zapojenie do procesu a hlavné úlohy sú navrhnuté v nasledujúcej schéme.

Tabuľka: Schéma implementácie PHSR PSK

	Garant opatrenia – vecne príslušný odbor Ú PSK	Odbor regionálneho rozvoja, ÚP a ŽP	Vedenie Úradu PSK, komisie Z PSK, Z PSK
Implementácia PHSR	Plánovanie, realizácia, monitoring a hodnotenie jednotlivých opatrení	Celková koordinácia a administrácia programu	
Akčné plány	Spracovanie návrhu akčného plánu do konca júna každého kalendárneho roka. Aktualizácia akčného plánu na základe schváleného rozpočtu.	Metodické riadenie a podpora spracovania akčných plánov. Agregácia vybraných údajov uvedených v jednotlivých akčných plánoch.	Prerokovanie akčných plánov.
Monitoring a hodnotenie PHSR	Priebežné sledovanie dosahovaných hodnôt indikátorov na úrovni opatrení. Spracovanie ročnej správy o realizácii opatrenia (do konca februára nasledujúceho roku).	Priebežné sledovanie dosahovaných hodnôt indikátorov na úrovni hlavného cieľa programu a jednotlivých prioritných tém. Spracovanie ročnej hodnotiacej správy o realizácii PHSR do konca apríla nasledujúceho roku. Prípadná aktualizácia PHSR na základe uskutočneného hodnotenia.	Prerokovanie ročných správ o realizácii PHSR a jednotlivých opatrení.